ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ

ΔΙΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ - ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ
ΣΠΟΥΔΩΝ (Δ.Π.Μ.Σ.)
«ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ»

1η κατεύθυνση

Κρομμύδα Βασιλική

Επιβλέπουσα:
Στρατηγέα Αναστασία
Εξεταστική επιτροπή:
Σαγιάς Ιωάννης
Βαλεριάνου Κωνσταντίνα

Αθήνα, Ιούνιος 2017

Μεταπτυχιακή Εργασία η οποία υποβάλλεται για
μερική εκπλήρωση των απαιτήσεων για το
Διεπιστημονικό-Διατμηματικό Δίπλωμα Ειδίκευσης
του Δ.Π.Μ.Σ. του Ε.Μ.Πολυτεχνείου «Περιβάλλον και Ανάπτυξη»

Σχέδιο διαχείρισης και αναγέννησης του δημόσιου χώρου με συμμετοχικές διαδικασίες. Η περίπτωση της Καρδίτσας.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Με την ολοκλήρωση αυτής της εργασίας επέρχεται η συνειδητοποίηση ότι το μεγαλύτερο τμήμα της θα ήταν αδύνατο να υλοποιηθεί χωρίς τη βοήθεια πολλών ανθρώπων. Αρχικά, πρέπει να ευχαριστήσω την επιβλέπουσα της εργασίας την Στρατηγέα Αναστασία, η οποία πέραν της αποτελεσματικής μας συνεργασίας ήταν συνεχώς παρούσα στηρίζοντάς με και δείχνοντάς μου τους κατάλληλους τρόπους για να προχωρήσω.

Οφείλω να ευχαριστήσω όσους ενδιαφέρθηκαν για την ολοκληρωμένη περάτωση της εργασίας ξεκινώντας από τους ανθρώπους στον Δήμο Καρδίτσας που μου έδωσαν τα απαραίτητα στοιχεία, αλλά και που με διευκόλυναν να υλοποιήσω το εργαστήριο οραματισμού παρέχοντάς μου την αίθουσα του δημοτικού συμβουλίου. Επίσης τους εργαζόμενους στη λαϊκή βιβλιοθήκη «Αθηνά» οι οποίοι με βοήθησαν στην εύρεση υλικού. Επίσης ευχαριστώ όλους εκείνους τους ανθρώπους που συμπλήρωσαν το ερωτηματολόγιο και μου μετέδωσαν τις βιωματικές τους εμπειρίες αλλά και τις ιδέες τους. Όσον αφορά το εργαστήριο, το οποίο ήταν το κύριο στοίχημα από την αρχή της εργασίας, πρέπει να ευχαριστήσω την Στρατηγέα Αναστασία και τον Σωμαράκη Γιώργο για την πολύτιμη βοήθεια στον συντονισμό αλλά και την παρουσία τους βοηθώντας με ψυχολογικά. Ο πυρήνας όμως της όλης διαδικασίας ήταν οι πολίτες οι οποίοι συμμετείχαν ενεργά και συγκεκριμένα ευχαριστώ ειλικρινά τα 12 άτομα που προσήλθαν για σχεδόν 4 ώρες δείχνοντας έντονο ενδιαφέρον και συνεργατικότητα. Ωστόσο η υλοποίηση μια τέτοιας εργασίας προϋποθέτει την αποτελεσματική επικοινωνία με την κοινωνία της πόλης και στην παρούσα εργασία το κλειδί σε αυτή την προϋπόθεση ήταν ο Βαγγέλης. Με υπομονή και επιμονή κατάφερε να αποτελέσει ζωτικό παράγοντα στην πρωτογενή έρευνα, αλλά κυρίως ήταν το καθημερινό στήριγμά μου.

Ευχαριστώ όλους τους φίλους μου που με βοήθησαν ψυχολογικά, τις αδερφές μου και πάνω από όλους τους γονείς μου, οι οποίοι μου δίνουν δύναμη και θάρρος να συνεχίσω.

Τέλος, νιώθω ευγνώμων απέναντι σε όλους τους συντελεστές του μεταπτυχιακού που συνέβαλλαν σε ένα ταξίδι 2 χρόνων το οποίο με γέμισε γνώσεις και εμπειρίες.

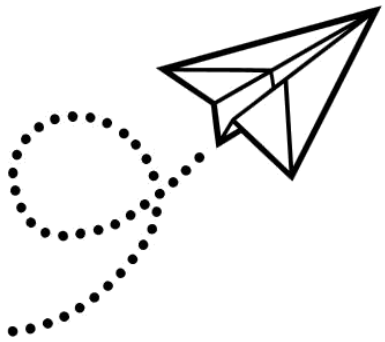

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η ανάπτυξη της συλλογιστικής πορείας της εργασίας ξεκίνησε από την στάση του ανθρώπου απέναντι στον δημόσιο χώρο, δηλαδή τον κοινό τόπο δράσης και αλληλεπίδρασης της κοινωνίας. Ο δημόσιος χώρος παρουσιάζει δυναμική διαρκούς επαναπροσδιορισμού (Neal 2010: 2) από τις δυνάμεις που του ασκούν πιέσεις, αλλά και από το μεταβαλλόμενο ιστορικό πλαίσιο (Σαρηγιάννης 2002). Η αυξανόμενη διεύρυνση του χάσματος επικοινωνίας μεταξύ πολιτών και κράτους αποξενώνει την κοινωνία από τον δημόσιο χώρο (Φραντζή 2013), ενώ η φθίνουσα αίσθηση της οικειότητας πλήττει την ταυτότητα της ίδιας της κοινωνίας. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο οι παραδοσιακές προσεγγίσεις χωρικού σχεδιασμού αδυνατούν να επιφέρουν τα επιθυμητά αποτελέσματα για τον απλούστατο λόγο ότι αποκλείουν την ίδια την κοινωνία από τις διαδικασίες σχεδιασμού (Dane and van de Brink 2007: 37). Η συμμετοχή των πολιτών στον σχεδιασμό είναι καταλυτικής σημασίας για την αναπτυξιακή διαδικασία και τον μετασχηματισμό των μελλοντικών πόλεων (Amado et al. 2010), ενώ παράλληλα παράγει προστιθέμενη αξία για την κοινωνία, καθώς αποτελεί μια διαδικασία ωρίμανσης των πολιτών (Αθανασόπουλος και Στρατηγέα 2015).

Στην παρούσα εργασία διερευνάται η προβληματική της διαχείρισης και αναγέννησης του δημόσιου χώρου εμπλέκοντας ενεργά του πολίτες, με περίπτωση μελέτης την πόλη της Καρδίτσας. Το ερευνητικό ενδιαφέρον εστιάζει σε τρία δομικά ερωτήματα που αφορούν το *πού βρισκόμαστε, πού θέλουμε να πάμε* και *πώς θα πάμε.*

Το πρώτο ερώτημα βασίζεται στη διερεύνηση των θεωρητικών προσεγγίσεων σχετικά με τον δημόσιο χώρο και τη συμμετοχικότητα στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων, την εξέταση του ελληνικού θεσμικού πλαισίου και την ανάγνωση της πραγματικότητας της Καρδίτσας. Η ερευνητική διαδικασία ολοκληρώνεται μέσω της εφαρμογής ποικίλων ερευνητικών μεθόδων στην πόλη της Καρδίτσας.

Η πρώτη ερευνητική μέθοδος που εφαρμόστηκε ήταν η συστηματική έρευνα κοινωνικής παρατήρησης των κεντρικών δημόσιων χώρων της πόλης της Καρδίτσας, με σκοπό τον προσδιορισμό των προτύπων χρήσης των κομβικότερων κοινόχρηστων χώρων του κέντρου της πόλης. Η συμμετοχή των πολιτών στη συγκεκριμένη μέθοδο θεωρείται παθητική, αλλά καταδεικνύει τον τρόπο χρήσης του δημόσιου χώρου. Σημαντικό ρόλο διαδραματίζει η ηλικία των χρηστών, το εάν είναι γονείς ή εάν είναι ηλικιωμένοι, καθώς οι διαφορετικές κοινωνικές ομάδες αναζητούν διαφορετικά πρότυπα βίωσης της συλλογικότητας. Σημαντικό στοιχείο είναι η έλλειψη πολιτιστικών ερεθισμάτων στην καθημερινότητα της δημόσιας ζωής, ενώ παράλληλα οι επικρατούσες κλιματικές συνθήκες δύνανται να επηρεάσουν σε πολύ μεγάλο βαθμό τη χρήση των χώρων.

Σε δεύτερο στάδιο υλοποιήθηκε έρευνα ερωτηματολογίων με σκοπό να διερευνηθούν περαιτέρω τα ζητήματα του δημόσιου χώρου της πόλης, αλλά και να προσεγγιστεί η οπτική της κοινωνίας στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων. Οι ερωτηθέντες ήταν πολίτες,

επιχειρήσεις, φορείς και άτομα του δήμου, ενώ η δειγματοληψία έγινε με τυχαίο τρόπο. Τα αποτελέσματα καταδεικνύουν τα βασικά προβλήματα του κέντρου της πόλης, όπως η έλλειψη χώρου για στάθμευση αυτοκινήτων, η καθαριότητα και η ασθενής οικειοποίηση με τον δημόσιο χώρο, καθώς οι πολίτες έχουν αναχθεί σε απλούς αποδέκτες πολιτικών δίχως να συμμετάσχουν ενεργά στη λήψη αποφάσεων. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα, οι πολίτες επιθυμούν να έχουν λόγο στα ζητήματα του δημόσιου χώρου μέσω οργανωμένων διαδικασιών στις οποίες θα έχουν τη δυνατότητα να εκφέρουν την άποψή τους.

Οι ερευνητικές μέθοδοι της παρατήρησης και των ερωτηματολογίων σε συνδυασμό με τη δευτερογενή πληροφορία που συλλέχθηκε αναλύθηκαν με τα εργαλεία PESTLE (ανάλυσης εξωτερικού περιβάλλοντος) και SWOT (ανάλυση εσωτερικού περιβάλλοντος) οδηγώντας στα κρίσιμα ζητήματα και στους προκαταρτικούς στόχους.

Το βασικότερο ερευνητικό τμήμα της εργασίας είναι η συμμετοχική διαδικασία που υλοποιήθηκε με τη μέθοδο των «εργαστηρίων οραματισμού», εμπλέκοντας ενεργά πολίτες της πόλης. Μέσω του εργαστηρίου προσδιορίστηκαν εκ νέου τα κρίσιμα ζητήματα και οι στόχοι, ενώ παράλληλα διαμορφώθηκε το όραμα. Τέτοιου είδους συμμετοχικές διαδικασίες ενδυναμώνουν την πολιτική ταυτότητα της κοινωνίας, ανοίγοντας τον διάλογο και θέτοντας κρίσιμα ζητήματα προς επίλυση από όλους. Το εργαστήριο κρίνεται ως ένα επιτυχημένο παράδειγμα πιλοτικής εφαρμογής μιας συμμετοχικής διαδικασίας, η οποία με τον κατάλληλο σχεδιασμό και αποφασιστικότητα δύναται να υλοποιηθεί από τοπικές αυτοδιοικήσεις για την προσέγγιση τρεχόντων ζητημάτων.

Στο τελικό στάδιο, όλη η παραπάνω πληροφορία οδήγησε στη σύνθεση της στρατηγικής για την αναγέννηση του δημόσιου χώρου της Καρδίτσας. Η στρατηγική συνίσταται από το όραμα για το μέλλον του δημόσιου χώρου, το οποίο ορίστηκε ως εξής: «*δημόσιος χώρος από όλους για όλους με σεβασμό και αλληλεγγύη*», τους τομεακούς στόχους, τους άξονες προτεραιότητας, τις κατευθύνσεις πολιτικής και τα μέτρα πολιτικής.

Στο σύνολό της η εργασία αποτελεί μια προσθήκη στην αιώνια αναζήτηση του τρόπου που οργανώνεται η κοινωνία, εστιάζοντας στο ζήτημα του δημόσιου χώρου. Καθώς η δημοκρατία υποστηρίζεται μέσω της δημόσιας ζωής, η πάλη γύρω από τη διαχείριση και τη χρήση του δημόσιου χώρου θα είναι πάντα επίκαιρη. Η ποικιλία των αναγκών διαμορφώνει ένα μωσαϊκό πιθανών εξελίξεων του χώρου, αλλά στο τέλος οι προθέσεις και οι έμπρακτες επιδιώξεις της κοινωνίας είναι αυτές που θα ορίσουν την έκβαση του δημόσιου χώρου.

Λέξεις Κλειδιά: δημόσιος χώρος, αναγέννηση, συμμετοχικός σχεδιασμός, εργαστήρια οραματισμού, Καρδίτσα

ABSTRACT

The present Thesis, entitled "A Management and Regeneration Plan of Public Space using Participatory Processes: The Case of Karditsa City", was carried out in the context of the Interdisciplinary Programme of Post Graduate Studies «Environment and Development", National Technical University of Athens (NTUA). The focus of the Thesis was on the management and regeneration of public space by means of participatory approaches, using as a case study a small peripheral city of the Greek territory, namely the city of Karditsa.

The rationale behind this Thesis lies on the perception of public space nowadays as the common place for action and interaction of various societal groups. The public space is constantly redefined (Neal 2010: 2) by various forces that put pressure on it, as well as by the evolving historical context (Sarigannis 2002). The growing communication gap between citizens and public authorities alienates society from public space (Frantzi 2013); while the gradually loss of the sense of ownership affects the identity of society itself. In this context, traditional spatial planning approaches are unable to produce the desired outcomes, since they simply exclude society from planning processes (Dane and van de Brink 2007: 37). Citizens' involvement in planning is critical for the development process and the transformation of future cities (Amado et al. 2010); while at the same time generates added value for society as a process that contributes to citizens' maturing (Athanasopoulos and Stratigea 2015).

The Thesis explores management and regeneration aspects of public space in the city of Karditsa by actively engaging its citizens. Research interest is focusing on three structural questions related to *where we are*, *where we want to go* and *how we will get there*. In order to work out these questions, the Thesis elaborates on the theoretical background with regard to public space and participation in decision-making processes, while it also reviews respective Greek institutional framework and outlines the current state of Karditsa city.

Moreover, research questions were further elaborated by means of a planning process, testing a range of face-to-face participatory approaches, in order a strategic management and regeneration plan of public space for the city of Karditsa to be produced. Participatory approaches were combined with other research methods, used at a preliminary stage of this work, in order some input for the effective structuring of the whole planning process to be provided.

More specifically, the first research method refers to a systematic social observation survey, aiming at identifying patterns of public space use at the city center.

At a second stage, a questionnaire survey was carried out in order to further explore key issues of public space in karditsa city and grasp the society's perspective in the decision-making process. Various societal groups were interviewed, namely citizens, businesses, organizations and municipality's staff.

At a third stage, critical issues and preliminary objectives for public space regeneration were articulated by: a) exploring developments of the external environment and their impacts on the city's trajectory (PESTLE analysis) and b) analyzing city's strengths and weaknesses as well as opportunities and threats emerging from the external environment (SWOT analysis).

At the core of the Thesis lies the planning process that was implemented by use of the "*future workshop*" participatory method. Implementation of "*future workshop*" was carried out through a citizens' workshop, in which participants were actively engaged in a vision-building process, properly refining previously defined critical issues and preliminary objectives in order to reach the vision. Such a process strengthens political identity of society; opens up a community dialogue; and seeks, in a collective way, a shared view on critical issues that need to be solved and objectives that need to be set. The whole participatory endeavor was a learning process and a process of mutual understanding of different stakes, while its outcome can provide useful results for local administration as to the citizens' needs and priorities concerning the regeneration of public space in the city of Karditsa.

Based on the output produced by the consecutive stages of the approach developed in this Thesis, a strategy for the regeneration of the public space in Karditsa city is built up. This consists of a vision for the future of the public space, defined as "*a public space by all and for all with respect and solidarity*"; while it is further specialized in a number of sectoral objectives, priority axes, policy directions and policy measures.

The present Thesis's ambition was to add some evidence to the eternal concern around the way that society should be organized, with specific focus on public space management. As democracy is flourishing through public engagement, the struggle around the management and use of public space will always be timely. The variety of needs and stakes shapes a mosaic of possible developments in space, but in the end, the intentions and practical aspirations of society are those that will determine the fate of the public space.

Keywords: public space, regeneration, participatory planning, future workshop, city of Karditsa

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ 4

ABSTRACT 6

ΕΙΣΑΓΩΓΗ 12

1. ΣΚΟΠΟΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ 16

1.1 Σκοπός της εργασίας 16

1.2 Ερευνητικά ερωτήματα 16

1.3 Μεθοδολογική προσέγγιση 16

2. ΠΛΑΙΣΙΟ ΑΝΑΦΟΡΑΣ 21

2.1 Θεωρητικές προσεγγίσεις 21

2.1.1 Οι μικρομεσαίες πόλεις ως πεδίο σχεδιασμού 21

2.1.2 Σύγχρονες προκλήσεις και χωρικός σχεδιασμός 26

2.1.3 Η φύση και ο μετασχηματισμός του δημόσιου χώρου 36

2.1.4 Η συμμετοχή ως συστατικό του σχεδιασμού 45

2.2 Η εξέλιξη του χωρικού σχεδιασμού 53

2.2.1 Μια ευρύτερη ματιά στον σχεδιασμό 53

2.2.2 Η ελληνική πραγματικότητα του σχεδιασμού 59

2.2.3 Η θεσμική υπόσταση του δημόσιου χώρου 65

2.3 Από τη θεωρία στην πράξη: εφαρμογές συμμετοχικού σχεδιασμού 66

2.3.1 Διεθνής εμπειρία 66

2.3.2 Ελληνική εμπειρία 76

2.3.3 Συμπεράσματα επί των παραδειγμάτων 80

2.4 Διάλογος της εργασίας με το θεωρητικό και θεσμικό πλαίσιο αναφοράς 81

3. ΚΑΡΔΙΤΣΑ: ΜΙΑ ΑΝΑΓΝΩΣΗ ΤΗΣ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ 84

3.1 Επιλογή Περιοχής Μελέτης 84

3.2 Γεωγραφία και Ιστορική Εξέλιξη 84

3.2.1 Χωροταξική θεώρηση της Καρδίτσας 85

3.2.2 Ιστορική εξέλιξη 88

3.3 Αναπτυξιακή χαρτογράφηση 94

3.3.1 Δημογραφική φυσιογνωμία 94

3.3.2 Οικονομική και επιχειρηματική φυσιογνωμία 98
3.4 Πολεοδομικά Χαρακτηριστικά 107
3.4.1 Πολεοδομικός σχεδιασμός 107
3.4.2 Πολεοδομική οργάνωση της πόλης της Καρδίτσας 109
3.4.3 Χρήσεις γης και όροι δόμησης 112
3.5 Φυσικό και Ανθρωπογενές Περιβάλλον 119
3.5.1 Φυσικό περιβάλλον 119
3.5.2 Ανθρωπογενές περιβάλλον 123
3.6 Κοινωνική Δραστηριότητα και Υποδομές 141
3.6.1 Κοινωνική δραστηριότητα 141
3.6.2 Κοινωνικές υποδομές 144
3.6.3 Πολιτιστικές δομές 147
3.7 Ο Δημόσιος Χώρος της Πόλης 149
3.7.1 Ο δημόσιος χώρος της εστιασμένης περιοχής μελέτης 150
3.7.2 Κανονισμός χρήσης κοινόχρηστων χώρων Καρδίτσας 160
3.7.3 Η πολυδιάστατη σημασία των δημόσιων χώρων του κέντρου 161
4. ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ ΕΡΕΥΝΑ ΚΑΙ ΔΙΑΓΝΩΣΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ 163
4.1 Πρωτογενής Έρευνα 163
4.1.1 Στάδιο Ι - Κοινωνική παρατήρηση 163
4.1.2 Στάδιο ΙΙ - Έρευνα ερωτηματολογίων 170
4.1.3 Σύνοψη αποτελεσμάτων πρωτογενούς έρευνας 209
4.1.4 Αλληλεπίδραση πρωτογενούς έρευνας με τις δευτερογενείς πηγές 211
4.2 Ανάλυση εξωτερικού περιβάλλοντος – Προσέγγιση PESTLE 214
4.3 Ανάλυση εσωτερικού περιβάλλοντος SWOT 218
4.1 Συνθετική ανάγνωση εσωτερικού και εξωτερικού περιβάλλοντος 221
4.2 Κρίσιμα ζητήματα και προκαταρκτικοί στόχοι 223
4.2.1 Κρίσιμα ζητήματα 223
4.2.2 Προκαταρτικοί στόχοι 225
5. Η ΚΑΡΔΙΤΣΑ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΑ ΜΑΤΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ ΤΗΣ 227
5.1 Επιλογή Μεθόδου Συμμετοχικής Διαδικασίας 228
5.2 Παράδειγμα Εργαστηρίου Οραματισμού 230
5.3 Ανασκόπηση Φάσεων και Μεθοδολογικών Εργαλείων 231

5.3.1 Φάση προετοιμασίας 234
5.3.2 Φάση κριτικής 238
5.3.3 Φάση οραματισμού 240
5.3.4 Φάση εφαρμογής / ρεαλισμού 241
5.3.5 Κλείσιμο εργαστηρίου 241
5.4 Αποτελέσματα Εργαστηρίου 243
5.4.1 Φάση κριτικής 244
5.4.2 Φάση Οραματισμού 247
5.5 Όραμα και αξιολόγηση εργαστηρίου 250
6. ΣΧΕΔΙΟ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΧΩΡΟΥ ΤΗΣ ΚΑΡΔΙΤΣΑΣ 255
6.1 Ερμηνεία αποτελεσμάτων εργαστηρίου οραματισμού 255
6.2 Τελική διατύπωση κρίσιμων ζητημάτων και στόχων 256
6.3 Δομή σχεδίου 258
6.4 Περιγραφική τεκμηρίωση στρατηγικής για τον δημόσιο χώρο 259
6.4.1 Τομέας Κοινωνίας 260
6.4.2 Τομέας Οικονομίας 261
6.4.3 Τομέας Πολιτισμού 262
6.4.4 Τομέας Τεχνολογίας 263
6.4.5 Τομέας Πολιτικής 264
6.4.6 Τομέας Περιβάλλοντος 265
6.5 Στρατηγική διαχείρισης και αναγέννησης του δημόσιου χώρου της Καρδίτσας 267
6.5.1 Τελικό σχέδιο 267
6.5.2 Χαρτογραφική απόδοση προτάσεων με χωρικό αποτύπωμα 280
6.5.3 Χρονικός ορίζοντας υλοποίησης μέτρων και πιθανές πηγές χρηματοδότησης 285
ΑΝΤΙ ΕΠΙΛΟΓΟΥ 302
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ 305
Παράρτημα Εικόνων 305
Παράρτημα Πινάκων 313
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 325

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η ανάπτυξη της συλλογιστικής πορείας της εργασίας ξεκίνησε από την στάση του ανθρώπου απέναντι στον δημόσιο χώρο, δηλαδή τον κοινό τόπο δράσης και αλληλεπίδρασης της κοινωνίας. Στον εξευρωπαϊσμένο κόσμο μετά το 1800, ο ανταγωνισμός των ιδιωτικών συμφερόντων και των δημόσιων παρεμβάσεων καθόρισε τον αστικό χώρο (Benevolo 2010: 300), ενώ μέχρι σήμερα η αστική ποιότητα εξαρτάται από τις διάχυτες αποφάσεις του δημόσιου ελέγχου, σε συνδυασμό με τις αυθόρμητες πρωτοβουλίες των ιδιωτικών συμφερόντων (Benevolo 2010: 343-344). Σε αυτό το πλαίσιο, ο δημόσιος χώρος παρουσιάζει δυναμική διαρκούς επαναπροσδιορισμού (Neal 2010: 2) από τις δυνάμεις που του ασκούν πιέσεις, αλλά και από το μεταβαλλόμενο ιστορικό πλαίσιο (Σαρηγιάννης 2002). Η αυξανόμενη διεύρυνση του χάσματος επικοινωνίας μεταξύ πολιτών και κράτους αποξενώνει την κοινωνία από τον δημόσιο χώρο (Φραντζή 2013), ενώ η φθίνουσα αίσθηση της οικειότητας πλήττει την ταυτότητα της ίδιας της κοινωνίας.

Σε αυτές τις συνθήκες κρίνεται ως ζωτικής σημασίας η ενεργοποίηση των πολιτών στα ζητήματα σχεδιασμού του χώρου ώστε να ανακτήσουν τα δικαιώματα, αλλά και τις ευθύνες που τους αναλογούν. Η συμμετοχή των πολιτών στον σχεδιασμό είναι καταλυτικής σημασίας για την αναπτυξιακή διαδικασία και τον μετασχηματισμό των μελλοντικών πόλεων (Amado et al. 2010), ενώ ταυτόχρονα παράγει προστιθέμενη αξία για την κοινωνία συνιστώντας μια διαδικασία ωρίμανσης των πολιτών (Αθανασόπουλος και Στρατηγέα 2015).

Όλα τα παραπάνω γέννησαν την προβληματική της παρούσας εργασίας, η οποία αφορά τη διαχείριση και αναγέννηση του δημόσιου χώρου με περίπτωση μελέτης την πόλη της Καρδίτσας. Ο δημόσιος χώρος παράγεται μέσα από συνεχή πάλη του παρελθόντος και του παρόντος (Mitchell 2010: 94), με αποτέλεσμα η διερεύνηση των προοπτικών μετασχηματισμού του μέσω της ενεργού συμμετοχής των πολιτών να κρίνεται σημαντική και επίκαιρη για την εξέλιξη της κοινωνίας. Συνεπώς, ως σκοπός της εργασίας συνίσταται η διαμόρφωση ενός ολοκληρωμένου σχεδίου διαχείρισης και αναγέννησης του δημόσιου χώρου της πόλης της Καρδίτσας, εμπλέκοντας ενεργά τους πολίτες της πόλης. Από την αρχή τέθηκαν τρία δομικά ερωτήματα, τα οποία ενσωματώνουν το σύνολο των ερευνητικών ερωτημάτων που απασχόλησαν την εργασία:

Πού βρισκόμαστε:

- Πώς εξελίσσεται η προσέγγιση του δημόσιου χώρου σε διεθνές επίπεδο; Ποιες τάσεις διαμορφώνονται στη διαχείρισή του;
- Πώς εξελίσσεται ο χωρικός σχεδιασμός; Ποια είναι η ελληνική πραγματικότητα σχετικά με την συμμετοχικότητα στη λήψη αποφάσεων και τον δημόσιο χώρο;
- Πώς ορίζεται η διαχείριση και η αναγέννηση του δημόσιου χώρου;

- Πώς έχει εξελιχθεί η πόλη της Καρδίτσας και ποια είναι η σημερινή κατάσταση των δημόσιων χώρων της;
- Ποια είναι τα πρότυπα χρήσης των κεντρικών δημόσιων χώρων της Καρδίτσας;
- Πώς βλέπουν οι πολίτες της Καρδίτσας τον δημόσιο χώρο της πόλης τους και τις διαδικασίες λήψης αποφάσεων;

Πού θέλουμε να πάμε:

- Πώς οραματίζονται το μέλλον του δημόσιου χώρου οι πολίτες της Καρδίτσας;

Πώς θα πάμε:

- Τι μπορεί να γίνει στον δημόσιο χώρο της Καρδίτσας με βάση μια ολοκληρωμένη και στρατηγική προσέγγιση;

Η δομή της εργασίας περιλαμβάνει 6 κεφάλαια, στα οποία απαντώνται διεξοδικά τα παραπάνω ερευνητικά ερωτήματα:

Στο **πρώτο κεφάλαιο** καταγράφονται ο σκοπός της εργασίας, η μεθοδολογική προσέγγιση που ακολουθείται και το χρονοδιάγραμμα εκπόνησης της εργασίας.

Στο **δεύτερο κεφάλαιο** εξετάζονται οι θεωρητικές προσεγγίσεις σχετικά με τον αστικό χώρο και τον σχεδιασμό του, με τον δημόσιο χώρο και τη συμμετοχικότητα στη λήψη αποφάσεων. Σκοπός είναι η βιβλιογραφική ανασκόπηση και ο εντοπισμός των τάσεων προσέγγισης των θιγόμενων ζητημάτων. Στη συνέχεια διερευνάται, με μια γενικότερη οπτική, η εξέλιξη του χωρικού σχεδιασμού και ο ρόλος των πολεοδόμων. Εστιάζοντας στην ελληνική πραγματικότητα, εξετάζεται το θεσμικό πλαίσιο που διαμορφώνει τον χωροταξικό και πολεοδομικό σχεδιασμό, τον ρόλο των πολιτών στη λήψη αποφάσεων και την υπόσταση του δημόσιου χώρου. Επιπλέον, καταγράφονται διεθνή και ελληνικά παραδείγματα διαχείρισης δημόσιου χώρου, στοχεύοντας στον εντοπισμό πρακτικών και στην αναζήτηση ποικίλων τρόπων παρέμβασης από διαφορετικές κοινωνικές ομάδες σε συνδυασμό με την τοπική αυτοδιοίκηση ή μέσω αυτόνομων δράσεων.

Στο **τρίτο κεφάλαιο** γίνεται μια ανάγνωση της πραγματικότητας της πόλης της Καρδίτσας εξετάζοντας ιστορικά στοιχεία εξέλιξης της πόλης, αναπτυξιακά μεγέθη, τη διαμόρφωση του ανθρωπογενούς και φυσικού περιβάλλοντος, την κοινωνική δραστηριότητα και τα στοιχεία του δημόσιου χώρου.

Στο **τέταρτο κεφάλαιο** καταγράφονται τα δύο βασικά στάδια της πρωτογενούς έρευνας, τα οποία αφορούν τη συλλογή πληροφορίας για τους κεντρικούς δημόσιους χώρους μέσω συστηματικής παρατήρησης και χρήσης ερωτηματολογίων. Τα αποτελέσματα των ερευνών σε συνδυασμό με τις δευτερογενείς πληροφορίες του 3^{ου} κεφαλαίου αναλύονται με τη μέθοδο ανάλυσης εξωτερικού περιβάλλοντος PESTLE και τη μέθοδο ανάλυσης εσωτερικού περιβάλλοντος SWOT. Τα αποτελέσματα των αναλύσεων οδηγούν στον προσδιορισμό των κρίσιμων ζητημάτων του δημόσιου χώρου της πόλης και στην διαμόρφωση προκαταρτικών στόχων.

Στο **πέμπτο κεφάλαιο** γίνεται ο σχεδιασμός και καταγράφονται τα αποτελέσματα της συμμετοχικής διαδικασίας που επιλέχθηκε να υλοποιηθεί στο πλαίσιο της συμμετοχικής προσέγγισης που υιοθετείται για την ανάπτυξη ενός ολοκληρωμένου σχεδίου για την αναβάθμιση του δημόσιου χώρου. Η μέθοδος που επιλέχθηκε είναι αυτή του «εργαστηρίου οραματισμού» με συμμετέχοντες πολίτες της Καρδίτσας.

Στο **έκτο κεφάλαιο** αξιοποιούνται τα αποτελέσματα από την ανάδραση με τους πολίτες ώστε να οριστικοποιηθούν το όραμα, τα κρίσιμα ζητήματα και οι τομεακοί στόχοι για τον δημόσιο χώρο, αναθεωρώντας την πρώτη ανάγνωση που διατυπώνεται στο 4^{ο} κεφάλαιο. Ως όραμα των πολιτών προκύπτει το εξής: «*δημόσιος χώρος από όλους για όλους με σεβασμό και αλληλεγγύη*», καταδεικνύοντας τον προορισμό του σχεδίου. Η δομή της στρατηγικής συνίσταται από τους τομεακούς στόχους, τους άξονες προτεραιότητας, τις κατευθύνσεις πολιτικής και τα μέτρα πολιτικής. Σε τελικό στάδιο πραγματοποιείται χαρτογραφική απόδοση των μέτρων που έχουν χωρικό αποτύπωμσ, εντοπίζονται πιθανές πηγές χρηματοδότησης μέσω κοινοτικών επιχορηγήσεων και ορίζεται ο χρονικός ορίζοντας εφαρμογής κάθε μέτρου πολιτικής.

κεφάλαιο 1

ΣΚΟΠΟΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ
ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

1. ΣΚΟΠΟΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

1.1 Σκοπός της εργασίας

Σκοπό της εργασίας αποτελεί η διαμόρφωση ενός ολοκληρωμένου σχεδίου διαχείρισης και αναγέννησης του δημόσιου χώρου της πόλης της Καρδίτσας. Αυτό επιχειρείται να επιτευχθεί μέσω ποικίλων μεθοδολογικών εργαλείων, ώστε να υλοποιηθεί μια πολυεστιακή διερεύνηση του θέματος.

1.2 Ερευνητικά ερωτήματα

Για την ανάπτυξη της εργασίας τέθηκαν συγκεκριμένα ερευνητικά ερωτήματα, τα οποία στοχεύουν στη σφαιρική εξέταση του θέματος. Τα ερωτήματα εντάσσονται σε 3 ενότητες:

Που βρισκόμαστε

- Πώς εξελίσσεται η προσέγγιση του δημόσιου χώρου σε διεθνές επίπεδο; Ποιές τάσεις διαμορφώνονται στη διαχείρισή του;
- Πώς εξελίσσεται ο χωρικός σχεδιασμός; Ποιά είναι η ελληνική πραγματικότητα σχετικά με την συμμετοχικότητα στη λήψη αποφάσεων και τον δημόσιο χώρο;
- Πώς ορίζεται η διαχείριση και η αναγέννηση του δημόσιου χώρου;
- Πώς έχει εξελιχθεί η πόλη της Καρδίτσας και ποιά είναι η σημερινή κατάσταση των δημόσιων χώρων της;
- Ποιά είναι τα πρότυπα χρήσης των κεντρικών δημόσιων χώρων της Καρδίτσας;
- Πώς βλέπουν οι πολίτες της Καρδίτσας τον δημόσιο χώρο της πόλης τους και τις διαδικασίες λήψης αποφάσεων;

Που θέλουμε να πάμε

- Πώς οραματίζονται το μέλλον του δημόσιου χώρου οι πολίτες της Καρδίτσας;

Πως θα πάμε

- Τι μπορεί να γίνει στον δημόσιο χώρο της Καρδίτσας με βάση μια ολοκληρωμένη και στρατηγική προσέγγιση;

Οι ενότητες αυτές συνιστούν τα 3 βασικά στάδια της εργασίας, όπως φαίνεται στο *Διάγραμμα 1.1*.

1.3 Μεθοδολογική προσέγγιση

Η μεθοδολογική προσέγγιση που ακολουθείται παρουσιάζεται στο *διάγραμμα 1.1*, στο οποίο απαντώνται τα 3 βασικά δομικά ερωτήματα που αποτελούν στάδια της εργασίας. Το 1^{ο} Στάδιο αφορά το «*πού βρισκόμαστε;*», σκιαγραφώντας την ανάγνωση της πραγματικότητας μέσω της τεχνικής προσέγγισης του σχεδιαστή. Το 2^{ο} Στάδιο απαντά στην ερώτηση «*πού θέλουμε να πάμε;*», εμπλέκοντας ενεργά πολίτες της Καρδίτσας σε

μια διαδικασία συμμετοχικού σχεδιασμού, με σκοπό τη διαμόρφωση συλλογικού οράματος για τον δημόσιο χώρο της πόλης. Στο 3^{ο} και τελευταίο στάδιο προσεγγίζεται το «*πώς θα πάμε;*», συνθέτοντας τα δύο προηγούμενα στάδια με αποτέλεσμα το ολοκληρωμένο σχέδιο διαχείρισης και αναγέννησης του δημόσιου χώρου της Καρδίτσας. Τα μεθοδολογικά εργαλεία που χρησιμοποιούνται είναι ποικίλα, ξεκινώντας από βιβλιογραφική ανασκόπηση και συνεχίζοντας με ποσοτική και ποιοτική πρωτογενή έρευνα. Όσον αφορά τα ζητήματα δεοντολογίας της έρευνας, αυτά προσεγγίζονται στα αντίστοιχα κεφάλαια που εφαρμόζεται.

Τα παραπάνω στάδια ολοκληρώνουν την επιστημονική γνώση γύρω από την εμβάθυνση στην περιοχή μελέτης και συνιστούν τα σημαντικότερα βήματα στη διαμόρφωση της στρατηγικής.

Παράλληλα, στο *διάγραμμα 1.2* αποτυπώνεται το χρονοδιάγραμμα υλοποίησης της εργασίας, τοποθετώντας τη μεθοδολογική προσέγγιση στον άξονα του χρόνου. Προκύπτει ότι ο απαιτούμενος χρόνος για την υλοποίηση της εργασίας άγγιξε το ένα έτος, κατά το οποίο τα εργαλεία που χρησιμοποιήθηκαν αναπτύχθηκαν πλήρως ώστε να αποσπαστεί το σύνολο της αναγκαίας πληροφορίας.

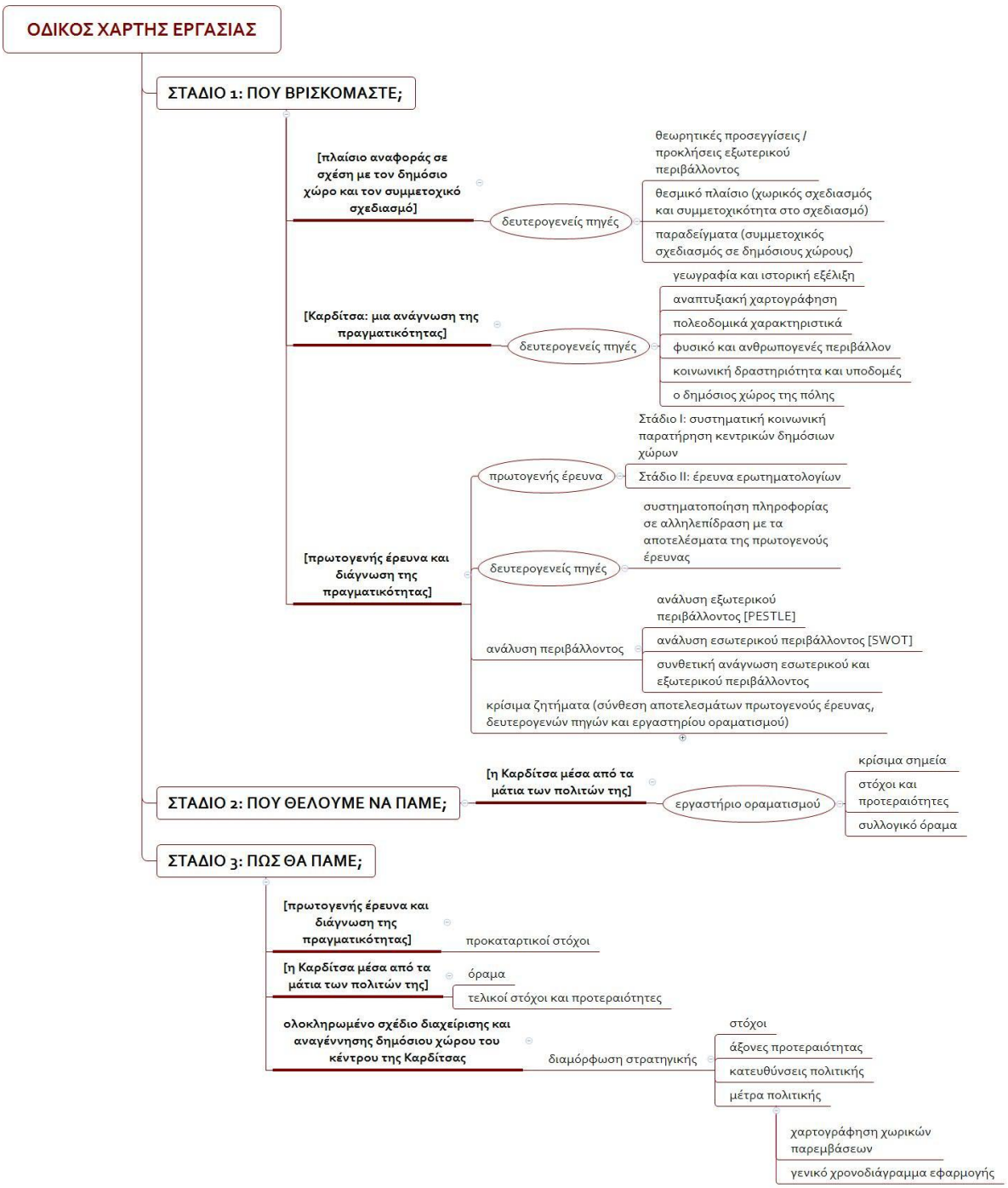

Διάγραμμα 1.1. Οδικός χάρτης εργασίας.
Πηγή: ιδία επεξεργασία.

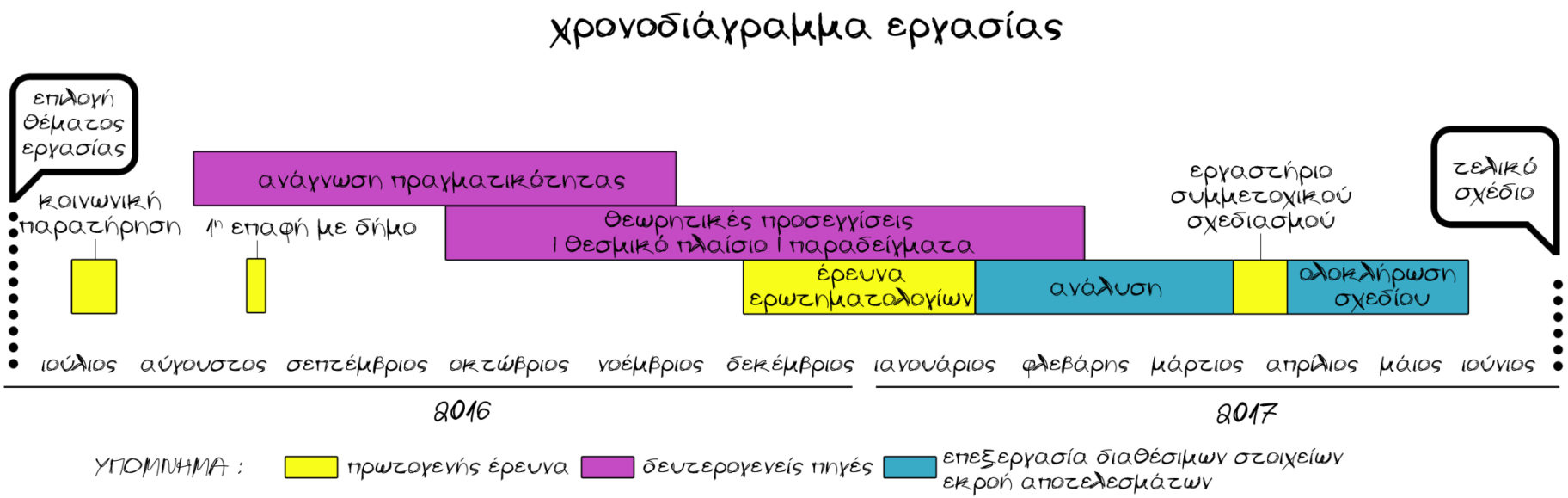

Διάγραμμα 1.2. Χρονοδιάγραμμα εργασίας.
Πηγή: ιδία επεξεργασία.

κεφάλαιο 2

ΠΛΑΙΣΙΟ ΑΝΑΦΟΡΑΣ
| θεωρητικές προσεγγίσεις
| θεσμικό πλαίσιο
| παραδείγματα

2. ΠΛΑΙΣΙΟ ΑΝΑΦΟΡΑΣ

2.1 Θεωρητικές προσεγγίσεις

Στην παρούσα ενότητα προσεγγίζονται θεωρητικά τα ζητήματα που θα αποτελέσουν τη βάση για τη μετέπειτα ανάπτυξη της εργασίας. Τα διδάγματα προέρχονται κυρίως από τον «δυτικό κόσμο», βάσει των οποίων επιχειρείται να ερμηνευθεί το παρελθόν, το παρόν και το μέλλον του δημόσιου χώρου της πόλης της Καρδίτσας.

2.1.1 Οι μικρομεσαίες πόλεις ως πεδίο σχεδιασμού

Οι μικρομεσαίες πόλεις, αν και ζωτικό τμήμα της κάθε χώρας, δεν απολαμβάνουν του ίδιου ενδιαφέροντος ως πεδία σχεδιασμού με τις μεγάλες πόλεις. Ο λόγος έγκειται στα εμφανώς πιο άμεσα και πιεστικά προβλήματα των μεγάλων πόλεων λόγω της υπερσυγκέντρωσης πληθυσμού και δραστηριοτήτων, και των επιπτώσεων που απορρέουν από αυτή. Μολαταύτα, αποτελούν ένα άκρως ενδιαφέρον πεδίο, καθώς δεν παρουσιάζουν τη δομική πολυπλοκότητα των μητροπόλεων και συνεπώς η προσέγγιση των προβλημάτων τους μπορεί να γίνει πιο αποτελεσματικά, συνεισφέροντας την εμπειρία τους σε πόλεις αντίστοιχης ή και μεγαλύτερης κλίμακας. Σε βιβλιογραφικό επίπεδο, όπως εκτενώς αναφέρουν οι Bell και Jayne (2009), ο πολεοδομικός σχεδιασμός έχει παγκοσμίως εστιάσει στις μεγαλουπόλεις, ως πεδία ανάπτυξης θεωρητικής γνώσης και πρακτικής, παρακάμπτοντας τα προβλήματα των μικρομεσαίων πόλεων. Ωστόσο, μια πιο ολοκληρωμένη και σφαιρική οπτική του θέματος εγείρει ένα πιο ουσιαστικό ερώτημα, που αποτελεί τη βάση για περαιτέρω αναζήτηση:

τι είναι πόλη [;]

Αυτό το ερώτημα προσεγγίζει ο Pile (1999), εκτιμώντας ότι για τον καθένα η πόλη δύναται να σημαίνει κάτι διαφορετικό. Είναι εικόνες, εμπειρίες και φυσικά χαρακτηριστικά (Pile 1999), ενώ ερμηνεύοντας την πόλη με γνώμονα τη γλωσσολογία, διαφαίνεται η ταυτόχρονη ταύτιση με τις έννοιες «σημαίνον» (σημασία) και «σημαινόμενο» (νόημα) (Lefebvre 2007: 90). Ο δυτικός κόσμος παραδοσιακά ερμήνευε την πόλη συσχετίζοντάς τη με την έννοια της υπαίθρου. Κατά το 18^{ο} και 19^{ο} αιώνα σε αυτή την εδαφική προσέγγιση άρχισε να προστίθεται η θεώρηση των πόλεων μέσω των ίδιων των αντιφάσεών της (Σαμαρτζής και Παναγιωτάτου 2012: 64-65). Η πόλη προσιδιάζει περισσότερο σε έργο τέχνης παρά σε ένα υλικό προϊόν. Αναδύεται από τις αλληλοσυσχετίσεις των ανθρώπινων υπάρξεων μέσα σε διαδοχικές ιστορικές συνθήκες, οι οποίες την πλάθουν ως έργο (Lefebvre 2007: 72). Είναι η συνάθροιση των φαινομενικά αντιφατικών κοινωνικών σχέσεων και μέσω αυτών διακρίνεται η ένταση της ζωής στην πόλη, η οποία αποκτά ξεχωριστό χαρακτήρα (Pile 1999: 48). Ουσιαστικά, η πόλη ως δημιούργημα δεν ανήκει σε μια τετελεσμένη έκβαση της μοίρας, αλλά είναι αποτέλεσμα των επιλογών του ανθρώπου, οι οποίες σχετίζονται με την *πολιτική στάση* απέναντι στην ίδια την πόλη (Σαμαρτζής και Παναγιωτάτου 2012: 67-68).

Σύμφωνα με τη Γοσποδίνη (2007: 101), η μέχρι πρότινος ακολουθία του σχεδιασμού έπειτα από τη διαμόρφωση του αστικού χώρου βάσει των κοινωνικών τάσεων, έχει πλέον αντιστραφεί, καθώς στη νέα παγκοσμιοποιημένη πραγματικότητα ο σχεδιασμός προηγείται της ανάπτυξης των παραγωγικών και πολιτιστικών δραστηριοτήτων (*Εικόνα 2.1*). Ταυτόχρονα, η πόλη δεν θεωρείται ως χώρος υποδοχής δραστηριοτήτων, αλλά αποτελεί το εργαλείο ανάπτυξης των οικονομιών. Όπως αναφέρει ο Lefebvre (2007: 84), η πόλη δεν αντιστοιχεί σε έναν *παθητικό χώρο παραγωγής ή συγκέντρωσης κεφαλαίων.* Τουναντίον, *το «αστικό» παρεμβαίνει σαν τέτοιο στην παραγωγή (στα μέσα παραγωγής).* Η Αριστοτελική σκέψη θέτει την πόλη ως ένα συλλογικό παράγωγο, άξιο του ανθρώπου και πληρέστατο εάν και εφόσον βρίσκεται σε αρμονία με το εξωτερικό περιβάλλον και φέρει ελεγχόμενο και υπολογισμένο περιεχόμενο (Benevolo 2010: 25-26). Παράλληλα, τα δημόσια κτίρια και οι δημόσιοι χώροι πρέπει να υπερέχουν των ιδιωτικών για να υπάρχει η πολυπόθητη ισορροπία (Benevolo 2010: 27). Στον εξευρωπαϊσμένο κόσμο μετά το 1800, ο αστικός χώρος είναι αποτέλεσμα του διαρκούς ανταγωνισμού των ιδιωτικών συμφερόντων και των δημόσιων παρεμβάσεων (Benevolo 2010: 300), ενώ μέχρι σήμερα η αστική ποιότητα εξαρτάται από τις διάχυτες αποφάσεις του δημόσιου ελέγχου σε συνδυασμό με τις αυθόρμητες πρωτοβουλίες των ιδιωτικών συμφερόντων (Benevolo 2010: 343-344).

Πέραν όμως της άμεσης αναφοράς στην οικονομική διάσταση του χώρου, σύμφωνα με όσα προαναφέρθηκαν, με την πάροδο των χρόνων και τη διεθνοποίηση της οικονομίας, η προσοχή άρχισε να στρέφεται προς τη γνώση, τις υπηρεσίες, την τεχνολογία και την καινοτομία, έχοντας ως επίκεντρο τον παράγοντα «ανθρώπινο κεφάλαιο» (Λακριντής και Μαμούρη 2013). Γιατί όμως διαφαίνεται αυτή η στροφή; Στην πραγματικότητα ο στόχος παραμένει οικονομικός. Όπως προαναφέρθηκε, ο ανταγωνισμός[1] μεταξύ της δημόσιας και ιδιωτικής σφαίρας ήταν αυτός που καθόριζε διαχρονικά την εξέλιξη μιας πόλης. Ωστόσο, η διεύρυνση των σχετικών ορίων των αγορών από τοπικό επίπεδο σε παγκόσμιο, κυρίως λόγω της τεχνολογίας, αλλά και λόγω των ρυθμίσεων απελευθέρωσής τους, έχει μεταθέσει τον ενδογενή ανταγωνισμό σε εξωτερικό. Δηλαδή, οι πόλεις πλέον ανταγωνίζονται μεταξύ τους στο επίπεδο της ελκυστικότητάς τους προς το κεφάλαιο (Kantor 1987). Αυτή την ελκυστικότητα δύναται να την επαυξήσουν με 2 τρόπους (Γοσποδίνη 2007: 102):

- *Οικονομική ελκυστικότητα* (όπως μειωμένοι φόροι, μειωμένοι μισθοί, ευελιξία στις επενδύσεις κ.λπ.).
- *Βελτίωση ποιότητας αστικού χώρου* μέσω υποδομών, αναβάθμισης της εικόνας και ανάδειξης της ταυτότητας της πόλης.

[1] Η έννοια της ανταγωνιστικότητας εισήχθη από τη Λευκή Βίβλο «Ανάπτυξη, Ανταγωνιστικότητα, Απασχόληση» (ΕΕΚ 1993), η οποία στηρίζεται στη συνεχή ανάπτυξη του ανθρώπινου κεφαλαίου, τη διευρυμένη εισαγωγή τεχνογνωσίας, τη χρήση/επέκταση τεχνολογιών και την αποτελεσματική εκμετάλλευση των πλεονεκτημάτων που προσφέρει η ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς στην Κοινότητα (Αντωνίου 2008: 38).

Αυτή η ανάδειξη ταυτότητας[2] γίνεται *μέσω της ανάδειξης της ιστορικής και πολιτισμικής κληρονομιάς, του καινοτόμου σχεδιασμού του χώρου και της δημιουργίας νέων επικέντρων* (επιχειρηματικών, πολιτισμού και αναψυχής) (Γοσποδίνη 2007: 102, 103).

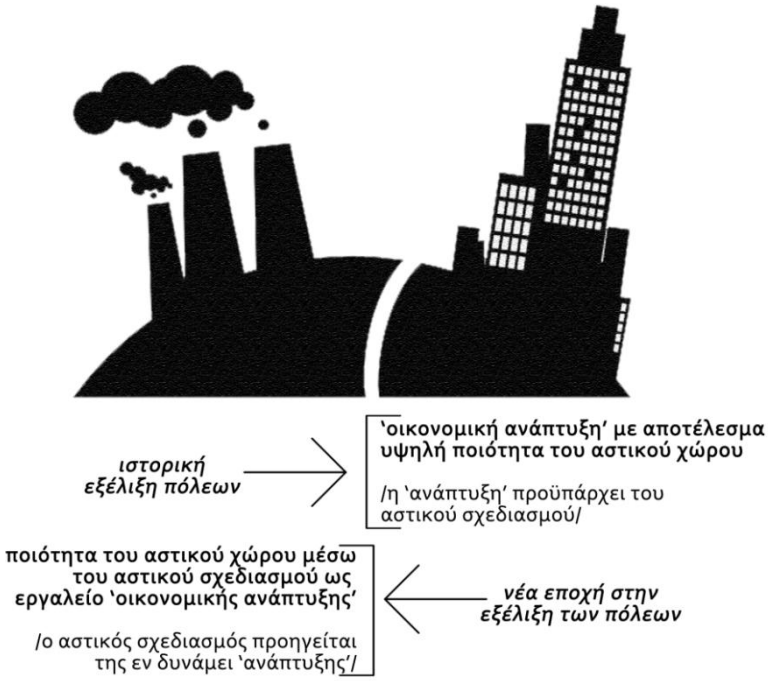

Εικόνα 2.1. Τάσεις συσχέτισης αστικού σχεδιασμού με την 'ανάπτυξη'.
Πηγή: ιδία επεξεργασία με στοιχεία από Γοσποδίνη (2007: 103).

Η παραπάνω πρακτική, σε συνδυασμό με την υπέρμετρη επέκταση του ψηφιακού κόσμου, έχει οδηγήσει στον εγκλωβισμό των πολιτιστικών αγαθών, στην ελαχιστοποίηση της άμεσης κριτικής επαφής, αυξάνοντας την παθητικότητα των χρηστών, ενώ τα πολιτιστικά αγαθά μετατρέπονται σε καθαρό προϊόν αγοραπωλησίας που καλύπτει τον εν δυνάμει ελεύθερο χρόνο (Benevolo 2010: 341).

Με μια πιο σφαιρική ματιά, η έννοια της αστικοποίησης άρχισε να γίνεται πολύ δημοφιλής τον τελευταίο αιώνα, ωστόσο δεν υπάρχει ένας διεθνής ορισμός που να την καθορίζει με διακριτούς παράγοντες. Δεν μπορεί να θεωρηθεί καθαρά δημογραφικό φαινόμενο, καθώς εμπεριέχει τη μετανάστευση από αγροτικές σε αστικές περιοχές, την επέκταση των χωρικών ορίων υπαρχόντων πόλεων και τη δημιουργία νέων αστικών κέντρων (McGranahan and Satterthwaite 2014). Επιπλέον, η αστικοποίηση συνδέεται άμεσα με την «ανάπτυξη» ή πιο σωστά τη μεγέθυνση, καθώς οι πόλεις φαίνεται πως εξυπηρετούν την υψηλή παραγωγικότητα μέσω δραστηριοτήτων που οι αγροτικές περιοχές δε μπορούν να στηρίξουν (Annez and Buckley 2009: 19). Συνεπώς, όπως

[2] Για την ανάδειξη της ταυτότητας χρησιμοποιείται ο όρος «Μάρκετινγκ του τόπου», ο οποίος *αφορά τη διαδικασία σχεδιασμού ενός τόπου προκειμένου να ικανοποιήσει τις ανάγκες των αγορών - στόχων στις οποίες απευθύνεται. Μπορεί να είναι επιτυχημένο όταν ικανοποιούνται δυο παράμετροι: α) οι επιχειρήσεις και οι κάτοικοι αποκτούν ικανοποίηση από την κατανάλωση των αγαθών και των υπηρεσιών που ο τόπος τους παρέχει και β) οι προσδοκίες των αγορών στόχων (επενδύσεις, επισκέπτες κ.ά.) ικανοποιούνται, στον βαθμό που τα αγαθά και οι υπηρεσίες που τους παρέχει ο τόπος είναι και αυτά τα οποία επιθυμούν να λάβουν* (Kotler et al 1999: 125).

αναφέρει ο Lefebvre (2007: 250) *η ποσοτική αύξηση της οικονομικής παραγωγής γέννησε ένα ποιοτικό φαινόμενο που ερμηνεύεται με μια καινούρια προβληματική: την αστική προβληματική.* Η επικρατούσα παγκόσμια αστική κατάσταση τείνει να προσδιορίζεται πλέον σχεδόν καθολικά μέσω της αντίληψης περί «αστικής εποχής» (Brenner and Schmid 2015), ειδικά έπειτα από την πρώτη δεκαετία του 21ου αιώνα, η οποία σημαδεύτηκε με την είδηση των Ηνωμένων Εθνών ότι περισσότερο από το μισό του παγκόσμιου πληθυσμού ζει σε αστικές περιοχές (Angelo 2016).

Η σκέψη γύρω από τις πόλεις είναι αδύνατο να μη συνοδεύεται από τη λογική του μεγέθους (Bell and Jayne 2006: 247). Σε παγκόσμιο επίπεδο υπάρχει διαχωρισμός μεταξύ των μικρών, μεσαίων και μεγάλων πόλεων, με σύνηθες βασικό κριτήριο τον πληθυσμό. Φυσικά, τα πληθυσμιακά όρια που τίθενται διαφέρουν σε κάθε χώρα και αυτό οδηγεί σε ένα μετρητικό πρόβλημα σύγκρισης που δυστυχώς συνήθως παραβλέπεται. Ως αποτέλεσμα, η έννοια ενός «*αστικοποιημένου πλανήτη*» δεν είναι τόσο αυτονόητη, αντιθέτως φαίνεται να είναι ένα «*στατιστικό δημιούργημα*», καθώς συντίθεται από ελλιπή στατιστικά δεδομένα και ασυνεπείς ορισμούς της αστικοποίησης (Brenner 2016, Engelke 2013: 11). Σύμφωνα με την European Commission (2011), στην παγκόσμια βιβλιογραφία διαφαίνεται ο διαχωρισμός μεταξύ πόλης (city) και μικρής πόλης (town), βάσει του οποίου η έννοια *city* ανταποκρίνεται σε χωρικές ενότητες με παραπάνω από 50.000 κατοίκους, ενώ η έννοια *town* σε ενότητες που διαθέτουν 10.000 έως 50.000 κατοίκους. Το ESPON – SMESTO (2006: 66-67) χρησιμοποιεί 3 βασικά κριτήρια για τον προσδιορισμό του μεγέθους των πόλεων:

- *Πληθυσμός*: αποτελεί το «παραδοσιακό» κριτήριο για την κατηγοριοποίηση του μεγέθους των πόλεων σε σχέση με τον πληθυσμό της χώρας ή των μεγαλύτερων πόλεων (όπως το εισήγαγε ο Pumain το 1999).
- *Κεντρικότητα*: αυτό το κριτήριο βασίζεται στις «θεωρίες της κεντρικότητας» που άρχισαν να εμφανίζονται στις αρχές του 20ου αιώνα και στοχεύουν στον εντοπισμό της ιεραρχίας του αστικού συστήματος. Κύριοι εκφραστές αυτών των θεωριών υπήρξαν ο Christaller (1933) με την επαγωγική θεωρία της κεντρικής θέσης που βασίζεται στην πώληση αγαθών, ο Losch (1944) με την απαγωγική θεωρία της κεντρικής θέσης που εξετάζει μικροσκοπικά τις αγορές των επιχειρήσεων μιας πόλης, ενώ λόγω της στατικότητας αυτών των δύο προσεγγίσεων, άρχισε να εξελίσσεται ένα νέο ερευνητικό πεδίο ως η «νέα οικονομική γεωγραφία» με αρχικό υπόδειγμα αυτό των Krugman - Fujita (1991) (Mc Cann 2002:122-151).
- *Χωρική επιρροή*: αυτό το κριτήριο προστίθεται από την ερευνητική ομάδα του ESPON με στόχο να ξεπεραστούν εμπόδια όμοιων πόλεων σύμφωνα με τα 2 προηγούμενα κριτήρια. Ουσιαστικά αφορά την εξάρτηση από άλλους οικισμούς, την εγγύτητα σε άλλες αντίστοιχες πόλεις, τη συγκέντρωση λειτουργιών, την οργάνωση πολιτιστικών γεγονότων και την εκπαιδευτική δραστηριότητα.

Ειδικά το κριτήριο της κεντρικότητας φαίνεται ότι στηρίζεται καθαρά σε οικονομικούς όρους, καθώς μέσω της παραγωγής, των πωλήσεων και των αποδόσεων κλίμακας

προσπαθεί να αποτιμήσει και να ερμηνεύσει τις χωρικές συγκεντρώσεις (Φουτάκης 2004: 41). Οι μεγάλες πόλεις ευνοούν την εξειδίκευση και επιτρέπουν έντονες συμπληρωματικότητες στην παραγωγική διαδικασία. Ταυτόχρονα, διευκολύνουν τη διάχυση πληροφορίας και γνώσης μεταξύ των παραγωγικών μονάδων, ενώ παράλληλα λόγω του μεγέθους τους μοιράζεται το ρίσκο και οι πιθανοί κίνδυνοι (Quigly 2009: 120). Η προαναφερθείσα πραγματικότητα εντάσσεται στον πυρετό της αναζήτησης της άκρατης μεγέθυνσης που έχει καταβάλλει την κοινωνία, εξυμνώντας τις τεράστιες πόλεις και ξεχνώντας τις μικρές.

Συγκεκριμένα για τον ευρωπαϊκό χώρο, όπως εξετάζει το ESPON – FOCI (2010: 183), οι μικρομεσαίες πόλεις που βρίσκονται κοντά σε μεγαλουπόλεις φέρουν έντονο πρόβλημα και στο τέλος οι περισσότερες εξ' αυτών ενσωματώνονται στην ευρύτερη πολυκεντρική μητροπολιτική περιοχή. Από την άλλη μεριά, οι μικρομεσαίες πόλεις που βρίσκονται μακριά από μεγαλουπόλεις θεωρητικά έχουν μικρότερη δυνατότητα μεγέθυνσης. Ωστόσο, το βασικό που έχουν να προσφέρουν είναι καλύτερες συνθήκες διαβίωσης, προσελκύοντας συγκεκριμένες οικονομικές δραστηριότητες (ESPON – FOCI 2010: 183). Διαχρονικά προκύπτει ότι αυτές οι πόλεις έχουν προοπτικές για περαιτέρω ανάπτυξη, λόγω της τράπεζας γης που διαθέτουν και της ποιότητας του αστικού ιστού (Γοσποδίνη 2007: 114-115). Σε ποσοτικό επίπεδο, οι μικρομεσαίες πόλεις κατέχουν μεγάλο ποσοστό στο σύνολο των πόλεων. Όπως αναφέρεται από τους Stratigea κ.ά. (2017), το ευρωπαϊκό δίκτυο πόλεων συνίσταται από 828 πόλεις (Ε.Ε. των 27 χωρών και χώρες Ισλανδίας, Νορβηγίας, Κροατίας και Ελβετίας). Από αυτές σχεδόν το 83% (688 πόλεις) ανήκει στην κατηγορία μικρομεσαίων πόλεων (420 μικρές πόλεις με 10.000 - 50.000 κατοίκους και 268 μεσαίες πόλεις με 100.000 – 250.000 κατοίκους), ενώ το 37% αυτών ανήκει στις μεσογειακές χώρες. Αυτά τα ποσοστά καταδεικνύουν τη σημαντικότητα των μικρομεσαίων πόλεων σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

Εστιάζοντας στην ελληνική πραγματικότητα, σύμφωνα με την Γοσποδίνη (2007: 129-139), οι μικρομεσαίες πόλεις πρέπει να κατηγοριοποιηθούν ανάλογα με το τι έχουν να προσφέρουν (ενδογενώς), αλλά και με τη σχέση τους με εξωτερικά χαρακτηριστικά (σχέση με μεγαλουπόλεις, δίκτυο μεταφορών κ.λπ.), έτσι ώστε να εντοπιστούν τα συγκριτικά τους πλεονεκτήματα και, αξιοποιώντας τα, να ανέβουν στην «ιεραρχία των πόλεων». Η παραπάνω λογική εντάσσεται στη χωρική διάσταση της ανταγωνιστικότητας, που όπως αναφέρει ο Μιχαηλίδης (2008: 338-339) οι ελληνικές χωρικές ενότητες δε φέρουν καμία ελπίδα σε σχέση με τον ευρωπαϊκό ανταγωνισμό, καθώς δεν συνιστούν ικανές οικονομικές οντότητες λόγω μεγέθους και χαμηλού παραγόμενου προϊόντος. Συνεπώς, στο ίδιο κείμενο εκθειάζεται ως θεμελιώδης η *διαμόρφωση χωρικών στρατηγικών με στόχο την αύξηση της ανταγωνιστικότητας, πέραν των οποιονδήποτε θεωρητικών προβληματισμών*.

Μέσα σε αυτό το ευμετάβλητο τοπίο των κυρίαρχων οικονομικών στόχων, οι μικρομεσαίες πόλεις καλούνται να ανταπεξέλθουν με κύριο εφόδιο τη λογική του ανταγωνισμού, καθώς στη νέα πραγματικότητα το ψευτο-δίλημμα είναι **μεγέθυνση ή**

μαρασμός. Σε μια πιο γενική εικόνα φαίνεται ότι οι πόλεις μετατρέπονται σε μοχλό 'οικονομικής ανάπτυξης', βάζοντας σε δεύτερη μοίρα την «υγεία» της κοινωνίας, η οποία είναι η βάση της εκάστοτε πόλης και θα έπρεπε να είναι ο πρωτεύον στόχος. Όμως σε **ποια ανάπτυξη** αναφερόμαστε; Όπως αναφέρει η Jacobs (2001), υπάρχει μεγάλη διαφορά μεταξύ της ανάπτυξης (economic development) και της «εξάπλωσης» ή αλλιώς μεγέθυνσης (economic expansion). Ενώ η ανάπτυξη σημαίνει δομική διαφοροποίηση, δηλαδή τη μετάβαση σε μια άλλη κατάσταση, η «εξάπλωση» αντιστοιχεί περισσότερο στην έννοια της μεγέθυνσης ενός μεγέθους ή μιας δραστηριότητας, διατηρώντας το status quo. Συνεπώς, η επιδίωξη της ανάπτυξης θα πρέπει εννοιολογικά να συνοδεύεται από την ανάγκη για μετασχηματισμό, σε αντίθεση με τη μεγέθυνση που στοχεύει στην αύξηση ήδη υπαρχόντων μεγεθών.

2.1.2 Σύγχρονες προκλήσεις και χωρικός σχεδιασμός

Στην προηγούμενη ενότητα σκιαγραφήθηκε το σύγχρονο πλαίσιο στο οποίο καλούνται να λειτουργήσουν οι πόλεις, όπου το μέγεθος, τα οικονομικά χαρακτηριστικά και τα συγκριτικά πλεονεκτήματα φαίνεται ότι διαδραματίζουν τον κυρίαρχο ρόλο για το μέλλον. Σήμερα όσο ποτέ άλλοτε, οι πόλεις βρίσκονται πλήρως εκτεθειμένες στον διεθνή ανταγωνισμό (European Commission 2011: 21) και οι ελπίδες για ενδογενή ανάπτυξη δεν ισορροπούν με την παγκόσμια δυναμική.

2.1.2.1 Οι διαφαινόμενες οριζόντιες προκλήσεις

Δυστυχώς, το επίκαιρο διακύβευμα για τις πόλεις συνοψίζεται στην επόμενη φράση που προτάσσει το Ίδρυμα Rockefeller (www.rockefellerfoundation.org):

οι κρίσεις είναι η νέα κανονικότητα για τις πόλεις στον 21^{ο} αιώνα,

θέτοντας με αυτόν τον τρόπο την καθημερινότητα σε μια συνεχή κατάσταση έκτακτης ανάγκης, με διαρκή αναζήτηση της «ασφάλειας». Οι κρίσεις αφορούν απρόσμενες δυσμενείς συνθήκες (εκλαμβανόμενες ως απειλές) και διαφέρουν από τις χρόνιες πιέσεις, οι οποίες μεταβάλλουν το τοπίο των συνθηκών σταδιακά, αλλά είναι δυνατό να καταλήξουν σε μια κρίση. Το πρόβλημα με τη μετάφραση των κρίσεων ως μια κανονικότητα τίθεται στην αποδοχή της αναπόφευκτης πραγματοποίησής τους, εστιάζοντας στους τρόπους προσαρμογής του συστήματος σε αυτές, ενώ θα έπρεπε το βάρος να πέφτει σε στρατηγικές που ερμηνεύουν το φαινόμενο και λειτουργούν προληπτικά. Η προβληματική ωστόσο με την πρόληψη έγκειται στο γεγονός ότι απαιτεί συνειδητοποίηση των προβλημάτων, μακροχρόνιες διεργασίες με στόχο την ελαχιστοποίηση των αρνητικών συνεπειών και συνεργασία. Δυστυχώς, οι προαναφερθείσες αναγκαίες αρχές που διέπουν τη φύση της πρόληψης δεν συνάδουν με τα ιδιωτικά συμφέροντα και εν γένει με τον τρόπο λειτουργίας του κατεστημένου συστήματος. Γι' αυτό διαχρονικά λειτουργεί η κατά κανόνα «*πολιτική εκ των υστέρων*», η οποία συμβαδίζει με τη φράση: «*...η αποτυχία της προετοιμασίας είναι η προετοιμασία της αποτυχίας*» (Πεπελάσης 2012) και οδηγεί σε καταστάσεις «*business as usual*». Σε μια γενικότερη προσέγγιση, οι σημερινές πόλεις πρέπει να καταφέρουν να επιβιώσουν από

πολλαπλές προκλήσεις, οι οποίες περιλαμβάνουν εν δυνάμει κρίσεις και πιέσεις. Κάποιες από τις σημαντικότερες σύγχρονες προκλήσεις προσεγγίζονται συνοπτικά στον *Πίνακα 2.1*.

Πίνακας 2.1. Συνοπτική χαρτογράφηση των σύγχρονων προκλήσεων.

Προκλήσεις	Περιγραφή χαρακτηριστικών
Οικονομική	χρέος ως παράγοντας καταπίεσης - μεγέθυνση επενδυτικών διευκολύνσεων (CETA, TTIP, TiSA, TPP) - χρηματοπιστωτικά ιδρύματα και τραπεζικό σύστημα ως προτεραιότητα - επισφαλείς και ελαστικές εργασιακές σχέσεις - συσσώρευση κεφαλαίου - ανεργία - φτώχεια
Κοινωνική	εκπαιδευτική δραστηριότητα (κρίση περιεχομένου) - αποσύνθεση ρόλων - υπερκατανάλωση - αλλοίωση αξιακών συστημάτων - αδυναμία αυτοπροσδιορισμού - ιστορική αμνησία - προσφυγικό - εργασιακή ανασφάλεια - φτώχεια
Περιβαλλοντική (κλιματική αλλαγή, απώλεια βιοποικιλότητας κ.ά.)	μοντέλο παραγωγής - υπερκατανάλωση - αίσθημα κυριαρχίας επί της φύσης - παραγωγή ενέργειας από μη ανανεώσιμους πόρους
Πολιτιστική	αλλοίωση αξιακών συστημάτων - μαζικοποίηση κουλτούρας - μετατροπή παράδοσης σε προϊόν
Πολιτική	ελαχιστοποίηση ηθικών φραγμών - αλλοίωση αξιακών συστημάτων - κυριαρχία της λογικής της ανάθεσης - συσσώρευση εξουσίας - παρακμή αυτοδυναμίας κρατών - καπήλευση κοινών αγαθών - απολιτικοποίηση κοινωνίας

Πηγή: ιδία επεξεργασία

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, όπως αναφέρουν εκτενώς οι Stratigea κ.ά. (2017), τα εντονότερα προβλήματα συγκεντρώνει η λεκάνη της Μεσογείου όπως: περιβαλλοντικά προβλήματα (εξάντληση πόρων κ.ά.), επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής, προβλήματα βιοποικιλότητας, έλλειψη υδατικών πόρων, υψηλό κίνδυνο φυσικών καταστροφών, υψηλή τάση αστικοποίησης, υπερβολική παραγωγή στερεών αποβλήτων, οικονομική ύφεση και το φαινόμενο του brain drain (η υψηλή ανεργία οδηγεί σε μετανάστευση του υψηλά μορφωμένου πληθυσμού).

Η παραπάνω καταγραφή των σημερινών προκλήσεων επικεντρώνεται σε μια εν δυνάμει σφαιρική ανάγνωση της σημερινής κατάστασης, η οποία τέμνεται ταυτόχρονα από ραγδαίες αλλαγές στα θεμελιώδη συστήματά της. Όπως γίνεται κατανοητό, η κρίση είναι πολλαπλή, ενώ τα χαρακτηριστικά των επιμέρους προκλήσεων έχουν οριζόντιες επιπτώσεις. Η κρίση ως έννοια δεν είναι κάτι αφηρημένο, το οποίο δεν μπορεί να προσδιοριστεί, τουναντίον βιώνεται καθημερινά από το μεγαλύτερο τμήμα του πληθυσμού. Ωστόσο, σε αυτό ακριβώς το σημείο έγκειται η υποκειμενικότητα και η ασάφεια στην αντίληψη της έννοιας της «κρίσης» (kdvm.gr). Οι επίσημες προσεγγίσεις για την αντιμετώπιση της κρίσης σχετίζονται με τις κυρίαρχες (εκ των άνω) ερμηνείες αντιμετώπισης των προκλήσεων αυτών και συχνά φέρουν ως κοινό τόπο την απροσδιοριστία και τη διάδοση του αισθήματος παθητικής συνυπευθυνότητας.

Η μη κατανόηση των προκλήσεων από τα ευρεία κοινωνικά στρώματα οφείλεται κυρίως στη σύγχυση που προκαλεί η παγκόσμια κλίμακα αναφοράς τους. Αυτή η προβληματική γύρω από την κατανόηση οδηγεί σε μια ευρεία αίσθηση «ανημπόριας», η οποία με τη σειρά της εντείνει τη λογική της ανάθεσης σχετικά με τους τρόπους αντιμετώπισης των προκλήσεων (ως πλέον κατάλληλοι προσδιορίζονται οι ειδικοί και οι παράγοντες του πολιτικού συστήματος).

Οι νέες προσεγγίσεις για τη διαχείριση των επιπτώσεων των προκλήσεων θέλουν τις μελλοντικές πόλεις να χαρακτηρίζονται ως: «έξυπνες», «ανθεκτικές» και «βιώσιμες». Ουσιαστικά δεν πρόκειται για διαφορετικές προσεγγίσεις, αλλά για αλληλεπικαλυπτόμενες, καθώς βασικοί στόχοι τους είναι η «ανταγωνιστικότητα» και η «βιώσιμη αστική ανάπτυξη» (smart-cities.eu, devex.com). Συνοπτικά ορίζονται ως εξής (iclei.org, oecd.org):

*Οι **βιώσιμες πόλεις** κινούνται προς την κατεύθυνση ενός περιβαλλοντικά, κοινωνικά και οικονομικά υγιούς και ανθεκτικού οικοσυστήματος για τους υπάρχοντες πληθυσμούς, χωρίς να διακυβεύεται η ικανότητα των μελλοντικών γενεών να βιώσουν το ίδιο.*

***Ανθεκτικές πόλεις** είναι οι πόλεις που έχουν την ικανότητα να απορροφούν, να επανέλθουν και να προετοιμαστούν για μελλοντικές κρίσεις (οικονομικές, περιβαλλοντικές, κοινωνικές και θεσμικές). Οι ανθεκτικές πόλεις προωθούν τη βιώσιμη ανάπτυξη, την ευημερία και τη χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη.*

Για τις **έξυπνες πόλεις** (*Εικόνα 2.2*) δεν υπάρχει ένας σαφής ορισμός, ωστόσο συνήθως χαρακτηρίζονται από *(Hamzah et al 2016)*:

χρήση τεχνολογίας, ειδικά της τεχνολογίας πληροφοριών και επικοινωνιών (ΤΠΕ) και έξυπνων υπολογιστικών συστημάτων για τη διαμόρφωση της βιωσιμότητας των πόλεων.

Εικόνα 2.2. «Έξυπνη» πόλη.
Πηγή: http://www.eureka-smart-cities.org/ (14.1.2017).

Όπως φαίνεται από τους ορισμούς, κοινός στόχος όλων είναι η βιωσιμότητα. Ωστόσο **τι ορίζεται ως βιώσιμη ή αλλιώς αειφόρος ανάπτυξη;** Ως έννοια προέκυψε το 1987 μέσα από την έκθεση Brundtland με τίτλο «Our Common Future» με φορέα υλοποίησης τα Ηνωμένα Έθνη (United Nations World Commission on Environment and Development - WCED). Στη συνέχεια υπήρξε κεντρική έννοια στο συνέδριο «Conference on Environment and Development» (Earth Summit), που έλαβε χώρα στο Ρίο ντε Τζανέιρο το 1992 από τα Ηνωμένα Έθνη. Ως αποτέλεσμα του συνεδρίου προέκυψαν η διακήρυξη του Ρίο, η Agenda 21 (σχέδιο δράσης για τη βιώσιμη ανάπτυξη κατά τον 21^{ο} αιώνα) και η σύσταση της Επιτροπής για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη. Για την προώθηση της έννοιας παγκοσμίως, τα

Ηνωμένα Έθνη έχουν διαμορφώσει τους ευρύτερους στόχους της βιώσιμης ανάπτυξης, όπως φαίνεται στην *Εικόνα 2.3*.

Εικόνα 2.3. Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης.
Πηγή: http://www.un.org/sustainabledevelopment/secretary-general/ (15.1.2017).

Έπειτα από 30 χρόνια ύπαρξης της έννοιας στη διεθνή βιβλιογραφία, ακόμη υπάρχει σύγχυση για την ακριβή σημασία της. Φυσικά ο λόγος είναι ξεκάθαρος και συνοψίζεται στο γεγονός ότι ως έννοια δεν είναι φορτισμένη με κάποια συγκεκριμένη φιλοσοφία. Αντίθετα, δύναται να χρησιμοποιηθεί από υποστηρικτές της διατήρησης του status quo, από ρεφορμιστές και από επιζητούντες τον μετασχηματισμό (Hopwood et al. 2005). Όπως φαίνεται στην *Εικόνα 2.4*, η έννοια της βιωσιμότητας μπορεί να ερμηνευθεί εντελώς διαφορετικά ανάλογα με τη φιλοσοφία που ασπάζεται ο καθένας. Το θέμα είναι εάν αυτή η συγκεχυμένη έννοια βοηθά ή υποσκάπτει (λόγω ασάφειας) τον δίαυλο επικοινωνίας μεταξύ όσων προσπαθούν να καλυτερέψουν τις συνθήκες διαβίωσης σε αυτό τον πλανήτη, αλλά και σε σχέση με τα ευρύτερα κοινωνικά στρώματα. Εάν οι πολυεθνικές χρησιμοποιούν το ίδιο λεξιλόγιο με τις διοικήσεις κρατών, αλλά και με τις συλλογικότητες που επιδιώκουν τον κοινωνικό μετασχηματισμό, ποια είναι η ευδιάκριτη διαχωριστική γραμμή μεταξύ των επιδιώξεών τους; Παράλληλα, όταν αυτές οι επιδιώξεις είναι εντελώς διαφορετικές (και αντίθετες μεταξύ τους), η χρήση της ίδιας έννοιας μπορεί να δημιουργήσει έντονη σύγχυση στους ανθρώπους που δεν είναι εξοικειωμένοι με την «αμφισημία» της έννοιας.

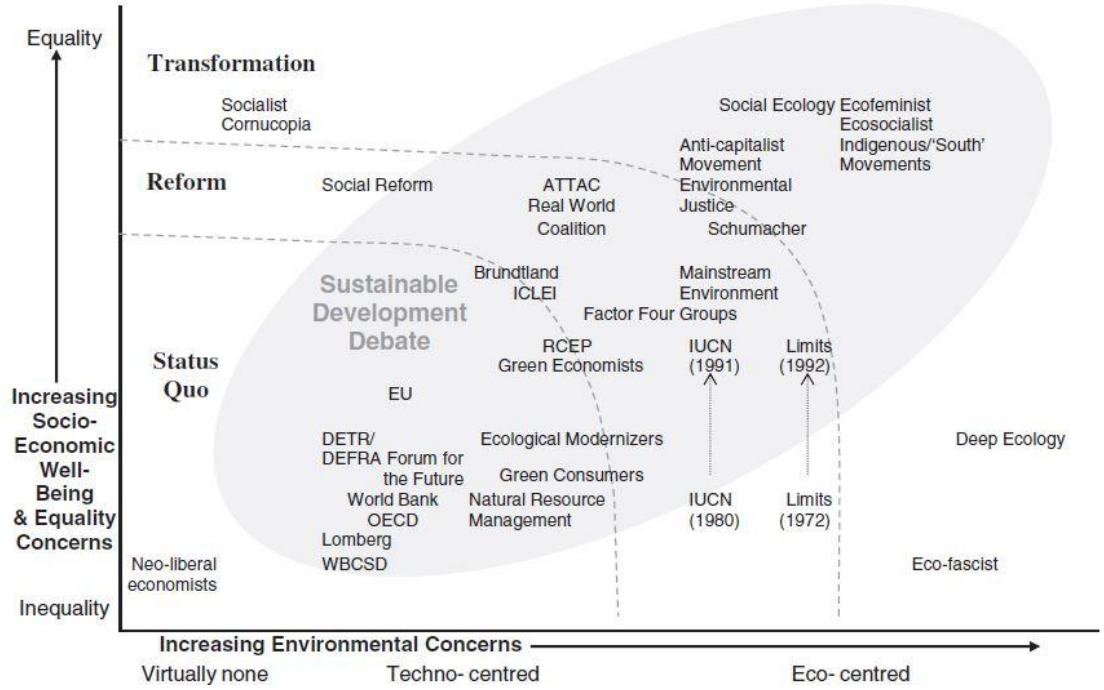

Εικόνα 2.4. Σκιαγράφηση των προσεγγίσεων της βιώσιμης ανάπτυξης.
Πηγή: Hopwood et al 2005

Φυσικά η «δαιμονοποίηση» θεωριών, προσεγγίσεων και εννοιών είναι μια παγίδα που πρέπει να αποφευχθεί κατά την κριτική ανάγνωση των επίσημων προσεγγίσεων, γι' αυτό είναι απαραίτητο να ερμηνεύονται με ολοκληρωμένο τρόπο. Σύμφωνα με τον Hopwood κ.ά. (2005), η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης έχει αποτελέσει πεδίο έντονων αντιπαραθέσεων για τη σχέση του ανθρώπου με το περιβάλλον και τους τρόπους με τους οποίους μπορεί να επιτευχθεί κάποια αλλαγή. Σε θεωρητικό επίπεδο, η διάνοιξη πεδίων συζήτησης και αντιπαράθεσης είναι πολύ θετική εξέλιξη, ωστόσο η πρακτική εφαρμογή της έννοιας μέχρι σήμερα δεν έχει επιφέρει κάποιο θετικό αποτέλεσμα στη συνολική εξίσωση της σχέσης του ανθρώπου με το περιβάλλον. Αντιθέτως οι ανισότητες φαίνεται να οξύνονται, όπως δείχνει η έκθεση της Oxfam με τίτλο «An economy for the 99%», στην οποία προκύπτει ότι 8 άνθρωποι κατέχουν τον ίδιο πλούτο με το μισό πληθυσμό του πλανήτη (oxfam.org). Συνεπώς ο αποπροσανατολισμός της κοινωνίας μέσω εννοιών που εμπεριέχουν ψήγματα ελπίδας, αλλά στην πραγματικότητα η χρήση τους είναι επιφανειακή και παραπλανητική, είναι οριακά συζητήσιμο για το εάν είναι θεμιτό να χρησιμοποιείται από όλους.

Πέραν των επίσημων προσεγγίσεων υπάρχει και ο αντίποδας αυτών, που αφορά τις αυθόρμητες προσεγγίσεις από τα κάτω που σχετίζονται με τις συλλογικές οργανώσεις, δράσεις και δομές αλληλεγγύης (ανεπίσημες δομές αντιμετώπισης). Αυτές οι κινήσεις υπάγονται στην τάση που υπάρχει σε ένα μέρος της κοινωνίας να αυτοοργανώνεται, καθώς αντιλαμβάνεται ότι το σύστημα που παρήγαγε αυτή την κρίση δεν είναι ικανό να τη διαχειριστεί αποτελεσματικά, καθώς υπερισχύει η οπτική του συμφέροντος. Η λογική αυτή αντιστοιχεί στη ρήση του Einstein ότι:

δε μπορούμε να λύσουμε προβλήματα χρησιμοποιώντας την ίδια λογική που χρησιμοποιούσαμε όταν τα δημιουργήσαμε.

Σε μια συνοπτική, οριζόντια και συνδυασμένη ανάγνωση των προαναφερθέντων προκλήσεων, όλες οι ανθρώπινες δραστηριότητες πλήττονται από την πολυδιάστατη κρίση και (kdvm.gr):

είναι σαφές ότι απέναντι σε ένα βαθιά νοσηρό κοινωνικο-οικονομικό μοντέλο ζωής, οφείλουμε να προτάξουμε έναν διαφορετικό κώδικα αξιών και να επαναπροσδιορίσουμε τη σχέση μας με ό,τι μας οδήγησε μέχρι εδώ.

Αυτή η αλλαγή βασίζεται στον καθορισμό της από την ίδια την κοινωνία και όχι στον ετεροκαθορισμό, ο οποίος έχει ως αποτέλεσμα τις σημερινές συνθήκες. Δηλαδή το διακύβευμα είναι η δημοκρατία με την έννοια της αυτονομίας, άρα η δυνατότητα αλλαγής των σχέσεων εξουσίας. Ωστόσο, εάν η ιστορική περίοδος που διανύουμε συνεχίσει ανεμπόδιστη πορεία φαίνεται να οδηγείται στη μετάλλαξη του συστήματος με οδηγό τη νεοφιλελεύθερη αφήγηση. Όταν οι άνθρωποι αντιστοιχούν σε «*κινούμενες μηχανές ευτυχίας λόγω κατανάλωσης*» (πειθήνια υποκείμενα) και όταν δεν είναι αυτοί που έχουν τον έλεγχο, αλλά οι επιθυμίες τους, τότε ζούμε στην επιτομή του οράματος του Edward Bernays[3].

Ο εκ νέου αυτοπροσδιορισμός της κοινωνίας είναι ένα ζήτημα που προσέγγισε πολύ αναλυτικά στο έργο του ο Καστοριάδης. Η αυτοθέσμιση της κοινωνίας μέσω της αποαποικιοποίησης του κατεστημένου συλλογικού φαντασιακού, είναι ο μόνος δρόμος για την αυτονομία της κοινωνίας, όπου η ίδια θα προσδιορίζει τη λειτουργία της (θέσμιση) και συνεπώς το μέλλον της. Καθώς η ανθρώπινη ύπαρξη είναι εκ φύσεως ομαδική (Καστοριάδης 1978: 159), η κοινωνία και όχι η ατομικότητα είναι αυτή που θα πρέπει να επικρατήσει στο τέλος ώστε να υπάρξει μια υγιής στροφή της ανθρωπότητας.

2.1.2.2 Η έννοια της αστικής ασφάλειας

Καθώς οι πόλεις αποτελούν τα βασικά οικοσυστήματα που διαβιούν όλο και περισσότεροι άνθρωποι, η «αστική ασφάλεια» (urban safety) είναι μια έννοια που αποκτά όλο και περισσότερη προσοχή. Ανέκαθεν αποτελούσε τμήμα του δημόσιου συμφέροντος και δεν πρέπει να διαχωρίζεται από τα υπόλοιπα δημόσια αγαθά, καθώς είναι ένα από τα δικαιώματα των πολιτών (Tulumello 2014: 7). Σύμφωνα με τον Jakaitis (2015), η δημόσια ασφάλεια είναι ένας από τους βασικότερους δείκτες ποιότητας ζωής, γι' αυτό πρέπει να λαμβάνεται υπόψη κατά τη λήψη αποφάσεων. Ωστόσο, το βασικό ερώτημα που

[3] Ο Bernays υπήρξε ο θεμελιωτής της προπαγάνδας εν καιρώ ειρήνης, μετονομάζοντάς την σε δημόσιες σχέσεις. Σύμφωνα με τον Curtis (2002), ο Bernays στηρίχθηκε στις επιστημονικές θεωρίες του S. Freud για το υποσυνείδητο του ανθρώπου και διαμόρφωσε πρακτικές χειραγώγησής του, με σκοπό την ενίσχυση του καταναλωτισμού. Επικαλώντας τις επιθυμίες των ανθρώπων και όχι τη λογική (μέσω των διαφημίσεων), μετέτρεψε την αγορά βάσει αναγκών σε αγορά βάσει επιθυμιών. Το 1939 στην Παγκόσμια Έκθεση στη Νέα Υόρκη (theatlantic.com) προσπάθησε να εμφυσήσει την άποψη ότι η μόνη δημοκρατία που είναι εφικτή είναι αυτή που συμβαδίζει με τον καπιταλισμό. Ο τίτλος της έκθεσης ήταν "The World of Tomorrow". Το όραμά του είναι φανερό ότι 75 χρόνια μετά, αποτελεί την "πραγματικότητα".

ανακύπτει είναι η **ασφάλεια ως προς τι**; Σύμφωνα με τον Engelke (2013: 23-49), οι κύριες πτυχές της πολυπόθητης ασφάλειας στις πόλεις δύναται να περιγραφούν ως εξής:

- *Περιβαλλοντική ασφάλεια*: υποβάθμιση οικοσυστημάτων, ακραία ρύπανση, κλιματική αλλαγή, εξάντληση φυσικών πόρων. Ξεκίνησε να αναπτύσσεται ως ζήτημα από τη δεκαετία του 1970, ενώ σήμερα έχει γιγαντωθεί.
- *Ασφάλεια των πόρων*: οι πόροι αποτελούν το μόνιμο '*χρυσόμαλλο δέρας*' αποτελώντας τον λόγο αμέτρητων συγκρούσεων. Ο υπερπληθυσμός, η σπανιότητα πόρων, η παραγωγή τροφίμων και η φτώχεια αυξάνουν κατακόρυφα τον κίνδυνο τέτοιων συγκρούσεων.
- *Ενεργειακή ασφάλεια*: οι πόλεις αποτελούν έναν από τους μεγαλύτερους καταναλωτές ενέργειας. Η δομή τους (χρήσεις γης, υποδομές, πυκνότητα κ.ά.), η οικονομική τους κατάσταση (όσο περισσότερη ευμάρεια υπάρχει, τόσο περισσότερο επεκτείνονται χωρικά) και η κουλτούρα των κατοίκων συνεισφέρουν στο ενεργειακό αποτύπωμα της κάθε πόλης.
- *Ασφάλεια υδατικών πόρων*: οι καταναλωτικές συνήθειες υδατικών πόρων από τους κατοίκους των πόλεων, σε συνδυασμό με τις τεράστιες ποσότητες που απαιτούνται από τη βιομηχανία και τη διαδικασία παραγωγής ενέργειας επιβραδύνουν την ομαλή ανανέωση των πόρων αυτών. Παράλληλα, η κλιματική αλλαγή οδηγεί εμμέσως σε καταστάσεις ξηρασίας, απειλώντας έντονα συγκεκριμένες περιοχές.
- *Κλιματική ασφάλεια*: οι πόλεις αποτελούν ταυτόχρονα το θύμα, αλλά και τον θύτη για το φαινόμενο της κλιματικής αλλαγής και η ασφάλεια σε σχέση με τις άμεσες και έμμεσες επιπτώσεις του φαινομένου τέμνουν όλους τους τομείς της πραγματικότητας. Επιπλέον, οι αλλαγές του κλίματος λόγω άνισης χωρικής κατανομής των επιπτώσεων σταδιακά θα οδηγήσουν μεταξύ άλλων και στην αύξηση των κλιματικών μεταναστών (π.χ. από το Μπαγκλαντές), μεγεθύνοντας τις υπάρχουσες μεταναστευτικές ροές.
- *Ασφάλεια δημόσιας υγείας*: η δημόσια υγεία σχετίζεται άμεσα με τη ρύπανση των υδατικών πόρων, την ατμοσφαιρική ρύπανση και την υγιεινή της πόλης, ενώ σημαντικό ρόλο παίζει το επίπεδο της φτώχειας. Σε παγκόσμιο επίπεδο οι πόλεις αποτελούν τα επίκεντρα διάδοσης πανδημιών, γι' αυτό πρέπει να είναι διαρκώς έτοιμες για πιθανά σενάρια.
- *Ανθρώπινη ασφάλεια*: συνήθως αυτός ο όρος αντιπροσωπεύει ένα μεγάλο φάσμα αναγκών της ανθρώπινης καθημερινότητας, όπως η αίσθηση ασφάλειας σε σχέση με τη φτώχεια, την υγεία και την πιθανότητα της εγκληματικότητας και της βίας.

Όλα τα παραπάνω συνθέτουν το πολύπλοκο πλέγμα της έννοιας της αστικής ασφάλειας, το οποίο αν και δεν αποτελεί κεντρικό ζήτημα της εργασίας, συνιστά βασικό κινητήριο μοχλό του πολεοδομικού σχεδιασμού. Ο πολεοδομικός σχεδιασμός θεωρείται, μεταξύ άλλων, ως ένα από τα σημαντικά εργαλεία αύξησης του αισθήματος αστικής ασφάλειας (Jakaitis 2015), ωστόσο πρέπει να εξεταστεί ο τρόπος με τον οποίο συμβάλλει σε αυτό.

Συνοπτικά, η αστική αναγέννηση ως εργαλείο πολυεπίπεδου σχεδιασμού φέρει την πιο σημαντική συσχέτιση με την αστική ασφάλεια, στοιχείο που διερευνάται διεξοδικά σε επόμενη ενότητα. Όπως αναφέρει ο Davis το 1992, η παγκόσμια συνέπεια της προσπάθειας αύξησης της ασφάλειας στις πόλεις είναι η καταστροφή κάθε πραγματικά δημοκρατικού χώρου (Mitchell 2003: 230).

Εν τέλει το ζήτημα της αστικής ασφάλειας είναι κατανοητό ότι αποτελεί κοινωνική απαίτηση και πολιτικό στόχο, ωστόσο διαφαίνεται συχνά το φαινόμενο της επιτηδευμένης μεγέθυνσης του αισθήματος του φόβου (Tulumello 2014). Αυτή η διαμόρφωση του συλλογικού αισθήματος φόβου, κυρίως από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, χρησιμοποιείται ως εργαλείο πολιτικής χειραγώγησης (Tulumello 2014) και συναντάται εντόνως σε μεγαλουπόλεις. Συνεπώς, ενώ είναι ξεκάθαρο ότι η ασφάλεια είναι πάγιο αίτημα, οι επίσημοι τρόποι επίτευξής της φαίνεται να χωλαίνουν σε ευρύτερη κλίμακα λόγω συμφερόντων.

Λαμβάνοντας ως παράδειγμα την εργασιακή ασφάλεια, φαίνεται να έχει δομηθεί τις τελευταίες δεκαετίες σε όλες τις χώρες του «δυτικού κόσμου» μια μεταστροφή σε ένα πλήρως απορρυθμισμένο μοντέλο διάρθρωσης της εργασίας, εγκαθιδρύοντας την επισφάλεια. Αυτή η ανασφάλεια (precarity) μεταδίδεται σε ολόκληρη την κοινωνία και χρησιμοποιείται ως μοχλός καταπίεσης. Ως αποτέλεσμα το προλεταριάτο (proletariat) με την αρχική του μορφή μετεξελίσσεται σε μια νέα τάξη με την ονομασία ***precariat*** (Standing 2011, Chomsky 2012). Η διεύρυνση της ταξικής ψαλίδας μεταλλάσει μεταξύ άλλων τη σχέση του χώρου με το κοινωνικοοικονομικό σύστημα, γεγονός που διερευνάται παρακάτω.

2.1.2.3 Η διαχείριση και ο σχεδιασμός του χώρου

Σε όλη αυτή τη μεταβαλλόμενη πραγματικότητα ο χώρος παίζει κομβικό ρόλο, καθώς είναι εκεί όπου η κοινωνία θα δράσει και θα οργανωθεί. Όπως αναφέρουν οι Σαμαρτζής και Παναγιωτάτου (2012: 7):

> *(…) η μετάβαση από την κατάσταση της ευμάρειας στην κατάσταση της επισφάλειας θέτει σε αμφισβήτηση όλο το θεσμικό οικοδόμημα που έχει συγκροτηθεί μεταπολιτευτικά και είχε διαμορφώσει τις δικές του οικονομικές και κοινωνικές προτεραιότητες, τους δικούς του τρόπους αναγνώρισης και διαχείρισης του χώρου.*

Ο χωρικός σχεδιασμός λαμβάνει διαφορετικές ερμηνείες ανάλογα με το πότε και το πού λαμβάνει χώρα. Οι Däne και van den Brink (2007: 35) παραφράζοντας τον Hajer, εντοπίζουν 2 βασικά συστατικά του σχεδιασμού: τη «διάρθρωση», που αναφέρεται στο καθ' αυτό περιεχόμενο του σχεδιασμού και τον «συντονισμό», που αφορά τη διαχείριση της διαδικασίας σε πολιτικό – διοικητικό επίπεδο. Σύμφωνα με τον Βασενχόβεν (1984), *ο σχεδιασμός είναι μια οργανωμένη, λογική προσπάθεια επιλογής των καλύτερων δυνατών εναλλακτικών λύσεων και μέσων για την επίτευξη συγκεκριμένων στόχων* (Αγγελίδης 2000: 132). Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, η Σύνοδος του Συμβουλίου της Ευρώπης των Υπουργών Χωροταξίας (CEMAT) στο Torremolinos το 1983 (coe.int), αποφάνθηκε ότι ο

περιφερειακός / χωρικός σχεδιασμός αποτελεί τη χωρική έκφραση των κοινωνικών, οικονομικών, πολιτιστικών και οικολογικών πολιτικών μιας κοινωνίας. Παράλληλα, αποτελεί επιστημονικό κλάδο, διοικητική τεχνική και μια διεπιστημονική και ολοκληρωμένη προσέγγιση που αναπτύχθηκε για να οδηγήσει σε μια ισορροπημένη περιφερειακή ανάπτυξη και στη φυσική οργάνωση του χώρου βάσει συγκεκριμένης στρατηγικής. Ουσιαστικά, σύμφωνα με τα παραπάνω, ο ποιοτικός χωρικός σχεδιασμός συντίθεται από την αποτελεσματική διαχείριση των διαδικασιών σχεδιασμού (τρόποι λήψης αποφάσεων) και τη βέλτιστη διαχείριση των προβλημάτων προς επίλυση.

Ο χωρικός σχεδιασμός με την πάροδο των χρόνων μεταλλάσσεται διαρκώς. Από το καθολικό πρότυπο στα μισά του 20ου αιώνα, που είχε ως βάση τις θετικές επιστήμες (Αραβαντινός 2007: 56-57), στις επιλεκτικές παρεμβάσεις των δεκαετιών '70 έως '80, σήμερα βαδίζει στην εξελικτική πορεία των ανοικτών διαδικασιών, της διάδρασης και της συμμετοχικότητας (Ποζουκίδου 2010). Με λίγα λόγια η διαχρονική μεταβολή των θεωριών σχεδιασμού οφείλεται στις μεταβαλλόμενες κοινωνικοοικονομικές συνθήκες, στην αβεβαιότητα για το μέλλον (Däne και van den Brink 2007: 35) και τις ανησυχίες της κοινωνίας. Αυτό έχει οδηγήσει στην ανάδυση του στρατηγικού χαρακτήρα του σχεδιασμού, ο οποίος σύμφωνα με την Κυβέλου (2010: 105) αποτελεί:

μια κοινωνική διαδικασία συντονισμού εταίρων και θεσμών σε περιβάλλοντα όπου επικρατεί κατακερματισμός και αβεβαιότητα, προκειμένου να ενισχυθούν και να κινητοποιηθούν βασικοί συμμέτοχοι (stakeholders) και να παραχθεί ένα πλαίσιο αποφάσεων για τη διαχείριση της χωρικής αλλαγής.

Η σημασία και ο σαφής προσδιορισμός της έννοιας των συμμετεχόντων και εν γένει της συμμετοχικότητας αναλύεται στην ενότητα 2.1.4. Ωστόσο, το βασικό σημείο που πρέπει να τονιστεί είναι η αναδυόμενη προβληματική της επίσημης εισαγωγής του ιδιωτικού τομέα στη λήψη αποφάσεων. Όταν αποκτούνται δικαιώματα από τους ιδιώτες επί της διαδικασίας του χωρικού σχεδιασμού, πρέπει να εγείρονται ερωτήματα για την ισορροπημένη, διαφανή και εν τέλει δημοκρατική διαδικασία λήψης αποφάσεων (Θωίδου 2012).

Η λογική της ανοικτότητας σχετίζεται με τη μεταστροφή στην έννοια της διακυβέρνησης (governance) από τα τέλη του 20ου αιώνα, η οποία σηματοδοτήθηκε με την έκδοση της Λευκής Βίβλου για την Ευρωπαϊκή Διακυβέρνηση το 2001. Η έννοια αυτή αντιτίθεται στην έννοια της κυβέρνησης (government), η οποία μέχρι σήμερα υποδηλώνει την εξουσία και τον έλεγχο σε μια κεντρική αρχή. Σύμφωνα με τον Βασενχόβεν κ.ά. (2010: 55-56), οι βασικές αρχές της διακυβέρνησης είναι:

- Ανοικτή διακυβέρνηση (επικοινωνία φορέων και λειτουργία ανοικτού τύπου).
- Συμμετοχή (παραγωγή και εφαρμογή πολιτικών, εξασφάλιση εμπιστοσύνης).
- Λογοδοσία και υπευθυνότητα υπολόγων (σαφήνεια ρόλων σε όλα τα επίπεδα).
- Αποδοτικότητα (οι πολιτικές να είναι αποτελεσματικές, έγκαιρες, συνεπείς στους στόχους, εξασφάλιση αρχών επικουρικότητας και αναλογικότητας).

- Συνεκτικότητα (συνοχή πολιτικών).

Ωστόσο, η έννοια της διακυβέρνησης δεν είναι τόσο σαφής, καθώς υπάρχουν τουλάχιστον 6 διαφορετικές νοηματοδοτήσεις (Rhodes 1996):

- **Ελαχιστοποίηση κράτους:** επαναπροσδιορισμός δημόσιας παρεμβατικότητας και χρήση «αγορών» για την παραγωγή «δημόσιων υπηρεσιών». Ουσιαστικά μεταφράζεται στην πρακτική περικοπής δαπανών.
- **Εταιρική διακυβέρνηση:** οι πρακτικές διαχείρισης του ιδιωτικού τομέα επιδρούν σημαντικά στον δημόσιο τομέα – και στους δύο τομείς εφαρμόζονται οι ίδιες αρχές.
- **Νέα δημόσια διοίκηση:** νέα διαχειριστικά πρότυπα, μεταφέροντας διαχειριστικές μεθόδους από τον ιδιωτικό στον δημόσιο τομέα και νέα θεσμική οικονομία, βάσει της οποίας εισάγονται οι νόμοι των αγορών στον δημόσιο τομέα.
- **«Καλή διακυβέρνηση»:** συνδυασμός νέας δημόσιας διαχείρισης με τον φιλελευθερισμό, καθώς η αποδοτικότητα του δημόσιου τομέα επιχειρείται να επιτευχθεί μέσω του ανταγωνισμού, των ιδιωτικοποιήσεων, την ενίσχυση του ρόλου των ΜΚΟ κ.ά.
- **Συστήματα κοινωνικής κυβερνητικής:** ουσιαστικά η προσέγγιση αυτή σκιαγραφεί τους περιορισμούς της κυβέρνησης από μια κεντρική αρχή και προτείνει μια πολυπαραγοντική διαδικασία λήψης αποφάσεων, διαμόρφωσης στόχων. Σαν αποτέλεσμα δημιουργείται μια γκρίζα ζώνη στις σχέσεις δημοσίου, ιδιωτικού τομέα και του εθελοντισμού.
- **Αυτοοργανωμένα δίκτυα:** τα δίκτυα αποτελούνται από κοινωνικούς οργανισμούς οι οποίοι, λειτουργώντας ως αυτόνομα δίκτυα, αποτελούν μια εναλλακτική ενάντια στους μηχανισμούς της αγοράς και των διοικήσεων – η διακυβέρνηση σχετίζεται με τη διαχείριση των δικτύων.

Εστιάζοντας συγκεκριμένα στον σχεδιασμό του χώρου αναδύεται η έννοια της χωρικής διακυβέρνησης. Ο Βασενχόβεν κ.ά. (2010: 58-59) περιγράφει τη χωρική διακυβέρνηση ως τη *διαδικασία οργάνωσης και συντονισμού δρώντων για την ανάπτυξη, αλλά και την προστασία του κοινωνικού κεφαλαίου, προκειμένου να βελτιωθεί η εδαφική συνοχή σε όλα τα επίπεδα*. Συνοπτικά, μέσω της αξιοποίησης του εκάστοτε χωρικού κεφαλαίου (υλικού και άυλου), πρωταρχικοί στόχοι της διαδικασίας είναι η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και της συνοχής της εκάστοτε χωρικής ενότητας. Αυτοί οι στόχοι ωστόσο βαδίζουν στη λογική της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, που θέτει πάνω από όλα την ενοποίηση του ευρωπαϊκού χώρου μέσω οριζόντιων και κοινών στόχων, ξεχνώντας τη διαφορετικότητα της κάθε χωρικής ενότητας. Παράλληλα, η υιοθέτηση μεθόδων διαχείρισης από τον ιδιωτικό στον δημόσιο τομέα παραποιεί τον κοινωνικό χαρακτήρα του δημοσίου, αλλοιώνοντας την ιεράρχηση προτεραιοτήτων, καθώς θέτει ως ύψιστη προτεραιότητα την επίτευξη οικονομικών στόχων. Όπως αναφέρουν οι Wassenhoven και Sapountzaki (2009), η διακυβέρνηση δεν είναι μόνο διαχειριστικές μέθοδοι, αλλά έχουν κατά βάση πολιτικό χαρακτήρα γι' αυτό και τα όρια μεταξύ του δημοσίου, του

ιδιωτικού τομέα και κοινωνικών οργανώσεων είναι θολά. Αυτή ακριβώς η διαπίστωση είναι το μόνο σαφές τμήμα του ορισμού της διακυβέρνησης, συγκεκριμένα η βάση της διακυβέρνησης είναι η ανάπτυξη «κυβερνητικών στυλ» όπου τα όρια μεταξύ δημόσιου και ιδιωτικού τομέα έχουν αλλοιωθεί (Ansell and Gash 2011). Επιπρόσθετα, σταδιακά αρχίζει να διαδίδεται η έννοια της συνεργατικής διακυβέρνησης (collaborative governance), η οποία καταδεικνύει τη συμμετοχικότητα στη λήψη αποφάσεων από τους δημόσιους φορείς, τον άμεσα εμπλεκόμενο ιδιωτικό τομέα και τους πολίτες (Ansell and Gash 2011).

Όπως αναφέρει η Westerink-Petersen (2016: 12-13), ο χωρικός σχεδιασμός αποτελεί μέρος της χωρικής διακυβέρνησης καθώς επιχειρεί να προσαρμόσει τη χωρική οργάνωση στις ανάγκες της κοινωνίας. Για τη χωρική διακυβέρνηση απαιτείται η συνεργασία μεταξύ κυβερνητικών και μη κυβερνητικών δικτύων και παραγόντων, οι οποίοι δεν διευθύνονται κρατικά (Westerink-Petersen 2016: 13). Γι' αυτό το λόγο υπάρχει ανάγκη εμπιστοσύνης και ανοικτών διόδων επικοινωνίας πέραν των όποιων διαφορών.

Όλα τα παραπάνω αποτελούν τη μακροχρόνια διαδικασία αναζήτησης ενός αποδοτικού μοντέλου λήψης αποφάσεων, που θα έχει ως αποτέλεσμα την ευημερία του συνόλου της κοινωνίας. Ωστόσο, μήπως όμως οδηγούμαστε σε ένα ακόμη πιο ασαφές μοντέλο λήψης αποφάσεων, στο οποίο θα έχουν υπεισέρθει ως βασικοί αποφασίζοντες οι άμεσα εμπλεκόμενοι (stakeholders) αποκλείοντας την πλειονότητα των πολιτών; Ο συγκεκριμένος προβληματισμός γίνεται υπό τη σκέψη της διαδικασίας της διακυβέρνησης σε μακροκλίμακα, όπου οι διαδικασίες μεταξύ πολυεθνικών και διοικήσεων κρατών δύνανται να έχουν άμεσες συνέπειες στη ζωή των πολιτών, χωρίς οι ίδιοι να έχουν συμμετοχή [4]. Επιπλέον, αποδεχόμενοι ότι η συγκέντρωση της εξουσίας επί της λήψης αποφάσεων σε μια κυβερνητική αρχή είναι λανθασμένη, ποια είναι η ορθή λειτουργία της διαδικασίας της διακυβέρνησης ώστε να μην καταπατηθούν τα δικαιώματα των πολιτών από τα συμφέροντα των ιδιωτών; Συνεπώς σκιαγραφείται μια προβληματική γύρω από την κλίμακα στην οποία η έννοια της διακυβέρνησης θα ήταν αποδοτική ή ζημιογόνα. Σε αυτά τα ερωτήματα αναζητούνται άμεσα απαντήσεις, διότι η πρακτική υιοθέτηση ασαφών όρων είναι πιο πιθανό να οδηγήσει σε δυσμενή αποτελέσματα.

2.1.3 Η φύση και ο μετασχηματισμός του δημόσιου χώρου

2.1.3.1 Ορισμός του δημόσιου χώρου

Ο άνθρωπος διασχίζει το πλέγμα της ζωής του δραστηριοποιούμενος μεταξύ της ιδιωτικής και δημόσιας σφαίρας, προσπαθώντας να βρει τις κατάλληλες ισορροπίες και παράλληλα να ερμηνεύσει τη σχέση τους. Ο Καστοριάδης (2000: 271) αναφέρει ότι στα

[4] Για αυτές τις διαδικασίες διακυβέρνησης σε μακροκλίμακα θα μπορούσε να δοθεί ως παράδειγμα η διαμόρφωση και υιοθέτηση νέων συμφωνιών όπως οι TTIP, TiSA, TPP και CETA, οι οποίες επηρεάζουν άμεσα την καθημερινή ζωή των πολιτών πολλών χωρών, αλλά οι ίδιοι δεν συμμετείχαν ποτέ σε κάποια διαδικασία. Τουναντίον, κρατήθηκαν εσκεμμένα αποκλεισμένοι ακόμη και από τη γνωστοποίηση ύπαρξης αυτών των συμφωνιών (globalresearch.ca).

χρόνια της αρχαίας Αθήνας οι ανθρώπινες δραστηριότητες κατανέμονταν ξεκάθαρα σε τρεις σφαίρες:

> *τον οίκο, την αγορά και την εκκλησία· σε ελεύθερη μετάφραση θα λέγαμε την ιδιωτική, την ιδιωτική/δημόσια και την (επίσημα και έντονα) δημόσια σφαίρα (…). Οι σφαίρες αυτές διακρίνονται καθαρά (και αρθρώνονται σωστά) μόνο σ' ένα δημοκρατικό καθεστώς (…). Ένας καλός ορισμός της δημοκρατίας είναι: το καθεστώς όπου η δημόσια σφαίρα είναι πράγματι δημόσια – ανήκει σε όλους και είναι πράγματι ανοιχτή στη συμμετοχή όλων.*

Συνεπώς, ο δημόσιος χώρος χαρακτηρίζεται από δυναμική σημασία και ερμηνεύεται ως *κοινό πεδίο: χώρος συναλλαγής του δημόσιου λόγου, χώρος μέσα στον οποίο οι πολίτες δρουν πολιτικά (*Σαμαρτζής και Παναγιωτάτου 2012: 67). Γίνεται ξεκάθαρα αντιληπτό ότι ο δημόσιος χώρος έχει άμεση σχέση με την πολιτική στάση της κοινωνίας, καθώς το δικαίωμα στην πόλη (Lefebvre 2007: 152) ανήκει στο σύνολο της κοινωνίας και όχι σε κάποια ολιγαρχία. Παράλληλα όμως με το δικαίωμα αυτό υφίσταται και η δέσμευση της συμμετοχής *(*Σαμαρτζής και Παναγιωτάτου 2012: 68), η οποία θεωρείται ακρογωνιαίος λίθος για την επιδίωξη αυτονομίας και αυτοθέσμισης της κοινωνίας. Παράλληλα, άλλα καθοριστικά χαρακτηριστικά των δημόσιων χώρων είναι τα εξής (Neal 2010: 1-2):

- Κάθε φυσικός ή εικονικός χώρος, όπου άτομα ή συλλογικότητες μπορούν να έρθουν σε αλληλεπίδραση είναι εν δυνάμει δημόσιος χώρος.
- Ανοικτότητα και προσβασιμότητα. Δεν θα πρέπει να υπάρχουν εμπόδια (υλικά ή άυλα) που να παρεμποδίζουν τη χρήση αυτών των χώρων από οποιαδήποτε κοινωνική ομάδα, με οποιοδήποτε ιδιαίτερο χαρακτηριστικό.
- Διαθεσιμότητα για όλα τα μέλη μιας κοινωνίας. Σε αυτή την περίπτωση όμως εγείρεται το δίλημμα του ποιοι αποτελούν μέρος της κοινωνίας. Για παράδειγμα κάποιοι θεωρούν ότι όσοι δεν πληρώνουν φόρους δεν μπορούν να χρησιμοποιούν δημόσιους χώρους (π.χ. οι άστεγοι να μην χρησιμοποιούν πάρκα).
- Δημόσιος χώρος επί θεωρητικού επιπέδου και όχι απαραίτητα δημόσιος επί του πραγματικού. Σε αυτή την κατηγορία εντάσσονται χώροι οι οποίοι αν και με την πρώτη ματιά φαίνονται ανοικτοί και προσβάσιμοι από όλους, η δυνατότητα παραμονής είναι περιορισμένη λόγω τεχνικών ζητημάτων (έλλειψη χώρων στάσης, χαμηλός φωτισμός κ.ά.) ή επίβλεψη χώρου από «υπαλλήλους ασφαλείας» που απωθούν τους χρήστες λόγω αίσθησης «ελεγχόμενου περιβάλλοντος».

Αυτή η προσπάθεια προσδιορισμού του δημόσιου χώρου αποδεικνύεται περίπλοκη, καθώς από τη φύση του ο δημόσιος χώρος είναι ασαφής και επαναπροσδιορίζεται διαρκώς (Neal 2010: 2) από τις δυνάμεις που του ασκούν πιέσεις (όπως χρήστες, επιχειρήσεις, δήμος) και τη χρονική περίοδο. Όπως αναφέρει ο Σαρηγιάννης (2002), ο χαρακτήρας του δημόσιου χώρου μεταβάλλεται ανάλογα με το ιστορικό πλαίσιο. Δηλαδή σε περιόδους ακμής, η αίσθηση συλλογικότητας είναι υψηλά ιεραρχημένη σε αντίθεση με την ιδιώτευση, ενώ αντίθετα σε περιόδους παρακμής τα ιδιωτικά συμφέροντα επισκιάζουν το συλλογικό συμφέρον. Σήμερα, στην εποχή της ψηφιακής

επικοινωνίας, ο κυβερνοχώρος (εικονικός χώρος) φαίνεται να εμφανίζει χαρακτηριστικά δημόσιου χώρου, καθώς μεγάλο μέρος των κοινωνικών και οικονομικών αλληλεπιδράσεων πραγματοποιούνται μέσω αυτού. Η παρούσα εργασία εστιάζει στον φυσικό δημόσιο χώρο, ωστόσο αναγνωρίζεται η συνεχώς αυξανόμενη αλληλεπίδραση του εικονικού με τον φυσικό χώρο[5]. Παρ' όλα αυτά θεωρείται σημαντικό να σημειωθεί ότι όπως αναφέρει ο Mitchell (2003: 148), αν και το διαδίκτυο κερδίζει συνεχώς έδαφος σε σχέση με την κοινωνική αλληλεπίδραση, σε καμία περίπτωση δεν είναι εφάμιλλο του φυσικού δημόσιου χώρου. Αυτό συμβαίνει καθώς το διαδίκτυο αποκλείει κάποιες κοινωνικές ομάδες και κυρίως γιατί η δημοκρατία απαιτεί δημόσια ορατότητα (public visibility) στον φυσικό χώρο (Mitchell 2003: 148).

Εκλαμβάνοντας τον δημόσιο χώρο ως δημόσιο αγαθό, σύμφωνα με την οικονομική θεώρηση το αμιγώς δημόσιο αγαθό ορίζεται ως εξής (Καραγιώργας 1979: 103):

Δημόσιο αγαθό είναι το αγαθό το οποίο, από τη στιγμή που υπάρχει σε μια κοινωνία, όλα τα μέλη της μπορούν συγχρόνως να χρησιμοποιούν και να ικανοποιούνται εξίσου από αυτό, χωρίς η ικανοποίηση του ενός να μειώνει την ικανοποίηση του άλλου.

Ο παραπάνω ορισμός εγείρει το ερώτημα ποιος δύναται να εφοδιάσει την κοινωνία με δημόσια αγαθά, όπως είναι ο δημόσιος χώρος. Μπορεί να είναι το κράτος, η ιδιωτική πρωτοβουλία ή ατομικές / συλλογικές «ανεπίσημες» παρεμβάσεις; Ο πολιτικός μηχανισμός λήψης αποφάσεων είναι αυτός που εφοδιάζει την κοινωνία με δημόσια αγαθά (κατανεμητική λειτουργία του κράτους), ωστόσο αν και το δημόσιο είναι ο πάροχος, συνήθως η παραγωγή γίνεται από την ιδιωτική σφαίρα (Πεμπετζόγλου 2011) (π.χ. κατασκευή σχολείων, δρόμων, αστικού εξοπλισμού). Στην πραγματικότητα ο ιδιωτικός τομέας δεν έχει κίνητρο να εφοδιάσει την κοινωνία με δημόσια αγαθά διότι το κέρδος που προκύπτει από αυτά δε δύναται να εξατομικευθεί (Δαλαμάγκας 2010: 44-45). Για να εξασφαλισθούν οι οικονομικοί πόροι και τα απαραίτητα μέσα παραγωγής, η συνήθης πολιτική που ακολουθείται είναι αυτή της φορολογίας (Καραγιώργας 1979: 175-176). Θεωρείται κομβικής σημασίας να αναφερθεί ο τρόπος που ο δημόσιος χώρος συμβάλλει στην οικονομία ενός τόπου. Η αύξηση των τιμών γης, η ελκυστικότητα επενδύσεων και η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας είναι μερικά από τα οικονομικά αποτελέσματα των δημόσιων χώρων με υψηλή ποιότητα (designcouncil.org.uk).

Αυτή η οικονομική θεώρηση του δημόσιου χώρου βασίζεται κυρίως στα νεοκλασικά οικονομικά και φαίνεται να αντιμετωπίζει τον πολίτη ως έναν άβουλο παράγοντα που έχει δικαιώματα εφόσον πληρώσει γι' αυτά και κυρίως αποτελεί έναν παθητικό δέκτη των αποφάσεων του πολιτικού μηχανισμού.

Σήμερα ο δημόσιος χώρος συχνά ορίζεται με βάση το ιδιοκτησιακό καθεστώς που τον χαρακτηρίζει σε σχέση με τις άλλες σφαίρες της ανθρώπινης δραστηριότητας, λησμονώντας συνήθως την καθαρά πολιτική του χροιά. Σύμφωνα με το UN – Habitat

[5] Δύναται να δοθεί ως παράδειγμα το κίνημα της «Αραβικής Άνοιξης», στην οποία εκτιμάται ότι τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης υπήρξαν το κυρίαρχο μέσο οργάνωσης (mic.com και amnesty.org).

(2015), ο δημόσιος χώρος ορίζεται ως ο χώρος που ανήκει στο δημόσιο ή είναι δημόσιας χρήσης, είναι προσιτός, ευχάριστος και ελεύθερος για όλους, χωρίς να υπάρχει κίνητρο κέρδους. Αφαιρώντας όμως από τον ορισμό του δημόσιου χώρου την ερμηνεία του πολιτικού γίγνεσθαι της κοινωνίας, τότε αντικατοπτρίζεται η σύγχρονη τάση «εναντίωσης» προς τον δημόσιο χώρο. Η αυξανόμενη διεύρυνση του χάσματος επικοινωνίας μεταξύ πολιτών – κράτους και η αντίληψη ότι το κράτος αποτελεί τον διαχειριστή του δημόσιου χώρου κάνει την κοινωνία να νιώθει αποκομμένη από τον ίδιο τον δημόσιο χώρο (Φραντζή 2013). Οι κρατικές πολιτικές, οι οποίες σταδιακά βασίζονται στην «επιχειρηματικοποίηση» του κράτους (όπως αναφέρθηκε εκτενώς στην προηγούμενη ενότητα για τις νέες μορφές διακυβέρνησης), μεταβάλλουν τον κοινωνικοπολιτικό χαρακτήρα των δημόσιων χώρων σε οικονομικό. Αυτό συμβαίνει διότι το εκάστοτε κράτος αρχίζει να λειτουργεί σαν επιχείρηση επιζητώντας κυρίως το κέρδος, αλλά και λόγω της διαχρονικής προσπάθειας «χειραγώγησης» των πολιτών. Αυτή η διαδικασία αποκλείει ουσιαστικά τους ίδιους τους χρήστες, μετατρέποντάς τους σε αμέτοχους δέκτες των εκ των άνωθεν αλλαγών. Καθώς ο χρήστης χάνει αυτή την αίσθηση της οικειότητας με τον δημόσιο χώρο, η ταυτότητα της ίδιας της κοινωνίας πλήττεται. Όπως αναφέρει ο Mitchell (2010: 92), τον 20^{ο} αιώνα οι επιχειρήσεις και το κράτος μέσω των σχεδιαστών του χώρου, έχουν δημιουργήσει αστικά περιβάλλοντα που βασίζονται στην επιθυμία της ασφάλειας παρά στην αλληλεπίδραση και στην διασκέδαση παρά στην πολιτική. Η ανάγκη για τάξη και ασφάλεια μέσω της παρακολούθησης και του ελέγχου, όπως και ο κατευθυνόμενος σχεδιασμός για χάρη της ενίσχυσης της κατανάλωσης (Mitchell 2010: 92) έχει απομακρύνει τον δημόσιο χώρο από τη βασική του λειτουργία: την πολιτική αλληλεπίδραση των χρηστών.

Έχει πεθάνει ο δημόσιος χώρος και στη θέση του έχει αναδυθεί ένας ξένος, κατακερματισμένος χώρος, προσαρμοσμένος σε συμφέροντα και πολιτικές επιδιώξεις [;]

Αυτό το ερώτημα, σε διάφορες εκδοχές, έχει προβληματίσει πολλούς ερευνητές (Sorkin 1992, Garreau 1991, Glazer 1992 etc.), οι οποίοι το έχουν απαντήσει με διαφορετικούς τρόπους (Mitchell 2010: 94). Ο δημόσιος χώρος αποτελεί τη χωρική έκφραση των πολιτικών συνθηκών στις οποίες οφείλεται η σημερινή του απαξίωση. Πέραν όμως των δυσοίωνων απόψεων, ο δημόσιος χώρος συνεχίζει να αποτελεί, σύμφωνα με τον Bunschoten, την «παιδική χαρά της κοινωνίας» όπου δύναται να επανεφεύρει την ταυτότητά της (Shaftoe 2008: 11). Όπως αναφέρει ο Mitchell (2010: 94), ο δημόσιος χώρος δεν δύναται να προσδιοριστεί οριζόντια και διαχρονικά με το ίδιο νόημα, αντιθέτως παράγεται μέσα από συνεχή πάλη του παρελθόντος και του παρόντος. Βάσει αυτής της άποψης, μπορούμε να πούμε ότι ο δημόσιος χώρος βρίσκεται υπό κρίση,

αναμένοντας την επανάκτησή του από την ίδια την κοινωνία με σκοπό την κοινωνική δικαιοσύνη και την πολιτική αφύπνιση[6].

2.1.3.2 Διαχείριση και αναγέννηση του δημόσιου χώρου

Η διαχείριση του δημόσιου χώρου αναφέρεται στον τρόπο με τον οποίο κράτος, φορείς και χρήστες οργανώνουν τον χώρο. Οι οργανωμένες «εκ των άνωθεν» παρεμβάσεις και οι ανεπίσημες πρωτοβουλίες αυτοδιαχείρισης «εκ των κάτω» αποτελούν τις δυο βασικές διαχειριστικές δυνάμεις. Το εντεινόμενο πρόβλημα στη διαχείριση του δημόσιου χώρου προέρχεται από τη «σύμπραξη» του ιδιωτικού και δημόσιου κεφαλαίου (courses.arch.ntua.gr), που στοχεύει στη μετατροπή του δημόσιου χώρου σε τμήμα της παραγωγικής διαδικασίας. Αυτή η δυσοίωνη αφήγηση απειλεί την ήδη εύθραυστη σχέση των πολιτών με τον δημόσιο χώρο, μετατρέποντάς τον σε πεδίο ενίσχυσης της κατανάλωσης. Όπως αναλύθηκε στην *ενότητα 2.1.2.3*, η διαχείριση σχετίζεται άμεσα με τους τρόπους διακυβέρνησης. Πιστεύεται ότι για να αποφευχθεί η απόλυτη παράδοση του δημόσιου χώρου στο ιδιωτικό κεφάλαιο θα πρέπει να εξυψωθεί άμεσα ο ρόλος του πολίτη ως συναποφασίζοντα, διότι η σημερινή πολιτική εξαθλίωση και η λογική της ανάθεσης έχουν εκμηδενίσει την επιρροή των πολιτών. Γιατί όμως είναι τόσο σημαντική η σωστή διαχείριση των δημόσιων χώρων; Τα πολυεπίπεδα οφέλη από τη σωστή λειτουργία των ανοιχτών κοινόχρηστων χώρων καταγράφονται συγκεντρωτικά στον *Πίνακα 2.2*.

Πίνακας 2.2. Πολυεπίπεδα οφέλη κοινόχρηστων χώρων.

Διάσταση	Οφέλη	Συνοπτική περιγραφή
Περιβάλλον	Ατμοσφαιρική ποιότητα	Διαμόρφωση κατάλληλου μικροκλίματος μέσω της διευκόλυνσης της κίνησης αέριων μαζών (αυτό επιτυγχάνεται συνήθως μέσω της ενοποίησης ανοιχτών κοινόχρηστων χώρων)
	Ποιότητα υδάτων	Σημαντική συμβολή στη διαχείριση υδάτων λόγω απορροφητικής ικανότητας των χώρων πρασίνου
Κοινωνία	Ψυχική υγεία	Η καθημερινή κοινωνική αλληλεπίδραση βοηθά στη μείωση του άγχους και αποτρέπει το αίσθημα της απομόνωσης
	Σωματική υγεία	Η ύπαρξη κοινόχρηστων χώρων με την κατάλληλη ενοποίηση και ποιότητα δύναται να αποτελέσουν πεδίο σωματικής άσκησης και περιπάτου
Πολιτισμός	Πολιτιστική έκφραση	Η έκφραση και εκδηλώσεις πολιτισμού ανήκουν στη δημόσια σφαίρα και είναι από τα βασικά στοιχεία που δίνουν χαρακτήρα σε μια περιοχή
Πολιτική	Πολιτική έκφραση	Ανέκαθεν οι κοινόχρηστοι χώροι αποτελούσαν μέρος της πολιτικής αρένας (βλ. ενότητα 2.1.3.1) και η οικειοποίησή τους από όλες τις κοινωνικές ομάδες αποτελεί τη βάση για την υγεία

[6] Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα, μεταξύ πολλών άλλων, αποτελούν οι διαμαρτυρίες και οι ταραχές για τη διάσωση του πάρκου Gezi στην Κωνσταντινούπολη της Τουρκίας το 2013. Η αντίθεση της κοινωνίας στα σχέδια του κράτους για μετατροπή του πάρκου σε εμπορικό κέντρο προκάλεσε έντονες διαμάχες. Το ουσιαστικό ζήτημα ήταν ο έλεγχος του δημόσιου χώρου, καθώς προφανώς τα συμφέροντα ήταν συγκρουόμενα, και η κοινωνία αποφάσισε να διεκδικήσει το μέλλον που η ίδια φανταζόταν και όχι αυτό που της επέβαλλαν (architizer.com).

Διάσταση	Οφέλη	Συνοπτική περιγραφή
		του δημόσιου χώρου
Οικονομία	Αύξηση βιοτικού επιπέδου	Η ύπαρξη και η ποιότητα κοινόχρηστων χώρων ενισχύει την αγορά ακινήτων, βελτιώνει το βιοτικό επίπεδο των κατοίκων και δύναται να αναζωογονήσει την τοπική οικονομία

Πηγή: ιδία επεξεργασία από Γοσποδίνη κ.ά. (2010: 560-562).

Η αστική αναγέννηση αποτελεί παγκοσμίως έναν από τους τρόπους διαχείρισης και επαναπροσδιορισμού του χώρου, συνθέτοντας μια πολυεπίπεδη κρατική παρέμβαση (Leary and McCarthy 2013: 1), ενώ πρέπει να θεωρείται σημαντικό τμήμα μιας ευρύτερης πολεοδομικής πολιτικής (Καυκαλάς κ.ά. 2015: 123). Η Σωτηριάδου (2005) αναφέρει ότι «*η Αστική Αναγέννηση στο πλαίσιο της Εδαφικής Ανάπτυξης είναι μια ολοκληρωμένη στρατηγική ανατροπής των τάσεων μαρασμού και υποβάθμισης, με δυναμική ώθηση που στοχεύει την κοινωνική συνοχή και την οικονομική ανάπτυξη μέσα σ' ένα ποιοτικό αστικό περιβάλλον*». Από τη στιγμή που εισήχθηκε ως έννοια έχει περάσει 3 γενικευμένες φάσεις, όπως αυτές προκύπτουν από τις ΗΠΑ, το Ηνωμένο Βασίλειο και άλλες ευρωπαϊκές χώρες (*Εικόνα 2.5*).

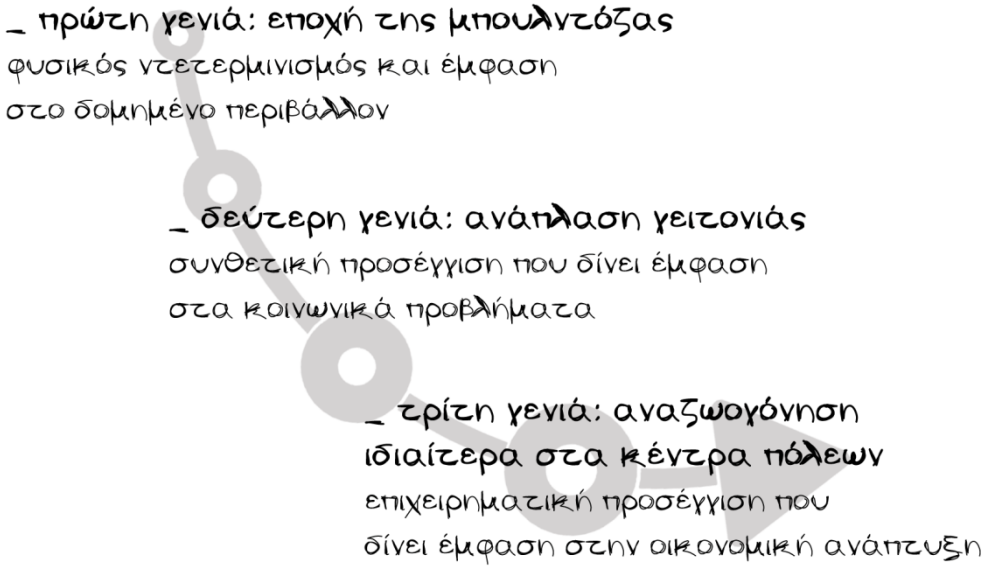

Εικόνα 2.5. Φάσεις γενιών αστικής ανάπλασης/αστικής αναγέννησης μέχρι το 1990 στις ΗΠΑ, Ηνωμένο Βασίλειο και κάποιες ευρωπαϊκές χώρες.
Πηγή: ιδία επεξεργασία από Καυκαλάς κ.ά. (2015: 118).

Πλέον στις περισσότερες χώρες έχει ενσωματωθεί στις εθνικές πολεοδομικές πολιτικές, καθώς από κάποιες απλές χωρικές παρεμβάσεις έχει μετατραπεί σε εργαλείο αναδιάρθρωσης του αστικού ιστού, της αστικής οικονομίας, της εικόνας της πόλης και επιδιώκει την κοινωνική αλληλεπίδραση σε ένα πολυλειτουργικό πλαίσιο (UNEP 2004: 7-8). Ωστόσο, οι βασικές αγκυλώσεις κατά τη διαδικασία διαμόρφωσης του απαραίτητου σχεδίου δράσης και στη μετέπειτα εφαρμογή του εντοπίζονται στους δημόσιους δημοσιονομικούς περιορισμούς, στις απαιτήσεις για άμεση εμπλοκή της κοινωνίας και στις άτυπες οικιστικές συγκεντρώσεις. Αυτά και πολλά ακόμη προβλήματα οδηγούν

στην υιοθέτηση *laissez-faire* προσεγγίσεων (Leary and McCarthy 2013: 2). Σύμφωνα με τους Καυκαλά κ.ά. (2015: 123) που αναφέρονται στον Roberts (2000) και τον Κομνηνό (1993):

> *η αστική αναγέννηση αποτελεί ένα ολοκληρωμένο όραμα που οδηγεί στην επίλυση των αστικών προβλημάτων και επιδιώκει τη διαρκή βελτίωση της οικονομικής, φυσικής, κοινωνικής και περιβαλλοντικής κατάστασης μιας περιοχής που υπόκειται σε αλλαγές. Με άλλα λόγια, η αστική αναγέννηση είναι μια μακροχρόνια και στρατηγικής σημασίας δραστηριότητα, η οποία έχει ως στόχο τον συντονισμό και την ολοκλήρωση ευρύτερων τομεακών αστικών πολιτικών που αποσκοπούν στην ευημερία των κατοίκων και στην ανάπτυξη. Αυτή η πολιτική διαμορφώθηκε αρχικά με τρόπο ώστε να αποσύρει τα θεσμικά εμπόδια που περιορίζουν την προσφορά γης και κτισμάτων σε κεντρικές περιοχές της πόλης και να προβάλλει τα πλεονεκτήματα χωροθέτησης παραγωγικών δραστηριοτήτων σε περιοχές αγνοημένες από κατασκευαστικές εταιρείες και άλλους επενδυτές*

Από την άλλη πλευρά, εκ του αποτελέσματος δύναται να προκύψουν έντονες αντιδράσεις, καθώς η υιοθέτηση «νεοφιλελεύθερων» προσεγγίσεων συχνά οδηγεί στο φαινόμενο του εξευγενισμού. Συνοπτικά, ο *εξευγενισμός* (gentrification) εμφανίστηκε σαν έννοια τη δεκαετία του 1960 από την κοινωνιολόγο Glass R. με στόχο να περιγράψει τις αλλαγές που λάμβαναν χώρα σε κεντρικές περιοχές του Λονδίνου (planetizen.com). Με αυτόν τον όρο η Glass προσπάθησε να σκιαγραφήσει τις ταξικές ανισότητες και τις αδικίες που δημιουργούνται από τις καπιταλιστικές αγορές γης και τις αστικές πολιτικές (Slater 2011). Ουσιαστικά αποτελεί είτε συνέπεια της αστικής αναγέννησης είτε βασική επιδίωξη, δημιουργώντας «νικητές» και «ηττημένους» (Porter and Shaw 2009). Ενώ τα ευρέα κοινωνικά στρώματα βιώνουν τις αρνητικές επιπτώσεις της διαδικασίας, τα εύπορα κοινωνικά στρώματα, το ιδιωτικό κεφάλαιο και η βιομηχανία του τουρισμού δέχονται τις όποιες θετικές συνέπειες προκύψουν (businessdictionary.com). Παράλληλα, η αύξηση της απασχόλησης στον τριτογενή τομέα (υπηρεσίες) και η μείωση της απασχόλησης στον δευτερογενή και πρωτογενή τομέα οδηγεί στην αναζήτηση κατοικίας κυρίως στο κέντρο των πόλεων (Slater 2011). Η διαδικασία αυτή ενέχει ανισοκατανεμημένα αποτελέσματα, καθώς συνδέεται άμεσα με την «ταξική σύγκρουση» μέσω της επανεπένδυσης σε περιοχές όπου διαμένουν κοινωνικά στρώματα χαμηλού εισοδήματος, τα οποία σταδιακά εξαναγκάζονται σε μετεγκατάσταση λόγω αύξησης αξιών γης (Revington 2015). Τα κύρια χαρακτηριστικά του εξευγενισμού συνοψίζονται στην επανεπένδυση σε «μειονεκτικές» περιοχές, αναβαθμίζοντας το κτιριακό απόθεμα και το αστικό περιβάλλον και προσελκύοντας πιο εύπορες κοινωνικές τάξεις. Η διαμονή σε αυτές τις περιοχές γίνεται ακριβή, «εκδιώκοντας» έτσι τους προηγούμενους κατοίκους. Για παράδειγμα θα μπορούσε να αναφερθεί το Βερολίνο και πιο συγκεκριμένα η περιοχή του Kreuzberg, όπου η δημιουργία χαρακτηριστικών graffiti σε τοίχους πολυκατοικιών (τοιχογραφίες) οδήγησε σε έμμεση σύγκρουση μεταξύ των καλλιτεχνών και των επενδυτών. Η περιοχή δεν έχει «εξευγενιστεί» όπως άλλες παγκόσμιες πόλεις, καθώς δεν έχει οδηγήσει κατοίκους σε αναγκαστική μετακόμιση,

αλλά επιδέχεται εξευγενιστικές διαδικασίες (Bader and Bialluch 2009: 101). Οι γνωστές τοιχογραφίες σε πολυκατοικίες της περιοχής (*Εικόνα 2.6*) έχουν προσδώσει μια χαρακτηριστική πολιτιστική ταυτότητα στην περιοχή, η οποία άρχισε να γίνεται αντικείμενο εκμετάλλευσης όταν επενδυτές θεώρησαν επικερδή την κατασκευή κτιριακών δομών απέναντι από τις τοιχογραφίες.

Εικόνα 2.6. Οι αρχικές τοιχογραφίες του Blu με σύνθημα «*Reclaim your city*».
Πηγή: http://blog.globalstreetart.com/post/27685714463/this-is-a-classic-wall-by-blu-in-berlin-with-a (15.1.2017).

Τότε ο ίδιος ο καλλιτέχνης αποφάσισε ότι τα έργα του δεν θα αποτελέσουν τη βάση για την κερδοσκοπία επενδυτών και κάλυψε τις τοιχογραφίες (*Εικόνα 2.7*). Η στάση αυτή αποτυπώνει την πολιτική διάσταση της αυθόρμητης οικειοποίησης του χώρου μέσω της τέχνης και την αντίσταση στις εξευγενιστικές και οπορτουνιστικές διαδικασίες εκμετάλλευσης του χώρου από το κεφάλαιο.

Εικόνα 2.7. Οι τοιχογραφίες μετά από την κάλυψή τους και το εναπομείναν σύνθημα «*Your city*».
Πηγή: https://blog.vandalog.com/2014/12/blu-goes-black-bufffing-his-own-work-in-berlin/ (15.1.2017).

Γιατί όμως σε μια εργασία που σχετίζεται με μικρομεσαίες πόλεις και τον δημόσιο χώρο, θεωρείται αναγκαίο να καταγραφεί η διαδικασία του εξευγενισμού, όταν αυτή συνήθως λαμβάνει χώρα σε μεγάλες πόλεις; Όταν χρησιμοποιούνται τολμηρές λέξεις όπως «αναγέννηση του δημόσιου χώρου», τότε θα πρέπει να αναφέρονται και πιθανές επιπτώσεις και όχι απλώς να αποκρύπτονται. Ο σχεδιασμός των δημόσιων χώρων με

στόχο την αύξηση της ποιότητάς τους και της λειτουργικότητάς τους για μεγιστοποίηση του οφέλους της κοινωνίας συχνά συνδέεται με τη λέξη «εξευγενισμός» (λόγω της αύξησης των αξιών γης που οδηγούν σε αύξηση ενοικίων και φόρων) (pps.org). Ωστόσο, η διαμόρφωση του δημόσιου χώρου δεν θεωρείται ως «ένοχος παράγοντας» που οδηγεί σε εξευγενισμό (pps.org), ενώ ταυτόχρονα δεν υπάρχει κάποια βιβλιογραφική αναφορά για την πυροδότηση της διαδικασίας εξευγενισμού σε μικρές πόλεις. Φυσικά το φαινόμενο αυτό έχει πάρει μεγάλες διαστάσεις σε μεγάλες πόλεις και για την αντιμετώπισή του σε κάποιες χώρες έχει δημιουργηθεί ανάλογο θεσμικό πλαίσιο (theguardian.com). Η απάντηση όμως φαίνεται να βρίσκεται στην πιο απλή εξήγηση. Η ενεργή εμπλοκή/συμμετοχή των κατοίκων από την αρχή της διαδικασίας αποτελεί το κλειδί για την αποφυγή του εξευγενισμού, καθώς πρωταρχικό ρόλο θα λάβουν οι ανάγκες των κατοίκων και όχι οι βλέψεις των ιδιοκτητών για περισσότερα κέρδη (dirt.asla.org, pps.org).

Σύμφωνα με τον Οικονόμου (2004), η αστική αναγέννηση περιλαμβάνει παρεμβάσεις πολλών ειδών: *οικονομικές και χρηματοδοτικές, αστική σύνθεση, περιβάλλον, κοινωνικές και «κοινοτικές» διαστάσεις, απασχόληση, εκπαίδευση και κατάρτιση, στέγαση. Περιλαμβάνει επίσης οριζόντιους άξονες: Νομικές και θεσμικές διαστάσεις της γης και της ανάπτυξης γης, παρακολούθηση και αξιολόγηση των προγραμμάτων αναγέννησης, θέματα οργάνωσης και διαχείρισης-λειτουργίας*. Επιπλέον, οι παρεμβάσεις στον φυσικό χώρο (αναπλάσεις) κατέχουν σημαντικό ρόλο. Ως κάποιες βασικές αρχές της αστικής αναγέννησης μπορούν να προσδιοριστούν (UNEP 2004: 8):

- Αναφορά σε συγκεκριμένη χωρική ενότητα.
- Κάλυψη πολλαπλών χρονικών οριζόντων (βραχυ-/ μεσο-/ μακρο- πρόθεσμα).
- Τομή πολλαπλών διαστάσεων (δημόσιος τομέας, άμεσα εμπλεκόμενοι – ιδιωτικός τομέας, κοινότητα).

Ποιοι είναι όμως οι βασικοί παράγοντες που καταδεικνύουν την ανάγκη για αστική αναγέννηση; Σύμφωνα με το UNEP (2004: 14), κάποιοι από αυτούς είναι οι εξής:

- *Οικονομικοί παράγοντες*: περιορισμένες επενδύσεις, ανεργία, παρακμή αστικής οικονομίας, οικονομική «μονοκαλλιέργεια», μείωση επιχειρηματικότητας κ.ά.
- *Κοινωνικοί παράγοντες*: μείωση και γήρανση πληθυσμού, φτώχεια, μειωμένη ποιότητα υπηρεσιών και υποδομών κ.ά.
- Χωρικοί παράγοντες: θύλακες φτώχειας, πυκνοκατοίκηση, παράνομη οικιστική ανάπτυξη κ.ά.
- *Περιβαλλοντικοί παράγοντες*: απώλεια κοινόχρηστων χώρων, ατμοσφαιρική ρύπανση, αυξημένα επίπεδα θορύβου, υποβάθμιση αστικού τοπίου, καταστροφή πολιτιστικών χώρων και μνημείων κ.ά.
- *Θεσμικοί παράγοντες*: πολύπλοκο και ξεπερασμένο πλαίσιο αστικής διαχείρισης, ανεπαρκής εφαρμογή, επικάλυψη αρμοδιοτήτων κ.ά.

Αν και μέσω της αστικής αναγέννησης μπορούν να δημιουργηθούν αξιόλογοι δημόσιοι χώροι, οι πολίτες είναι αυτοί που εν τέλει «παράγουν» τον χώρο (Holland et al 2007: xii). Γι' αυτό κατά τη διαδικασία «δημιουργίας» ή επαναπροσδιορισμού του δημόσιου χώρου θα πρέπει να εμπλέκονται ενεργά οι πολίτες. Για να ξεπεραστεί η λογική που θέλει την αστική αναγέννηση να είναι ένα εργαλείο εφαρμογής αστικής πολιτικής καθαρά από «πάνω προς τα κάτω», πρέπει να βρεθούν οι κατάλληλοι τρόποι αλληλεπίδρασης και από «κάτω προς τα πάνω». Η απάντηση σε αυτό είναι η ενεργή και ουσιαστική εμπλοκή του κοινού στη διαμόρφωση σχεδίων και στη λήψη αποφάσεων. Το θέμα αυτό θα εστιαστεί εκτενώς στην ενότητα 2.1.4, ωστόσο πρέπει να τονιστεί ότι σε διεθνές επίπεδο υπάρχει η τάση εμπλοκής των πολιτών στις διαδικασίες αστικής αναγέννησης (community-led regeneration). Όπως αναφέρει η Campell (2011: 9), τις δεκαετίες του '60 και '70 οι πολεοδόμοι στη Βρετανία ξεκίνησαν να εμπλέκουν στη διαδικασία της αστικής αναγέννησης τους κατοίκους μειονεκτικών περιοχών ως υποκείμενα του σχεδιασμού. Αυτό που αρχικά θεωρήθηκε ριζοσπαστική εναλλακτική λύση στην επικρατούσα λογική του σχεδιασμού «από τα πάνω», σήμερα θεωρητικά αποτελεί το επίκεντρο της πολιτικής της αστικής ανάπτυξης (Bevilacqua et al 2013, Campell 2011: 9).

2.1.4 Η συμμετοχή ως συστατικό του σχεδιασμού

Η έννοια της συμμετοχής στη λήψη αποφάσεων έχει μακρύ παρελθόν, ωστόσο λόγω των σύγχρονων πολλαπλών προκλήσεων γίνεται σήμερα ευρέως κατανοητή η ανάγκη της συμμετοχής του κοινού στην αντιμετώπισή τους (Στρατηγέα 2015: 37). Καθώς οι προκλήσεις και η πολυπλοκότητα αυξάνονται, οι πολίτες νιώθουν ότι πρέπει να έχουν λόγο στις διαδικασίες σχεδιασμού και λήψης αποφάσεων, καθώς επηρεάζεται η καθημερινότητά τους (Dane and van de Brink 2007 :36).

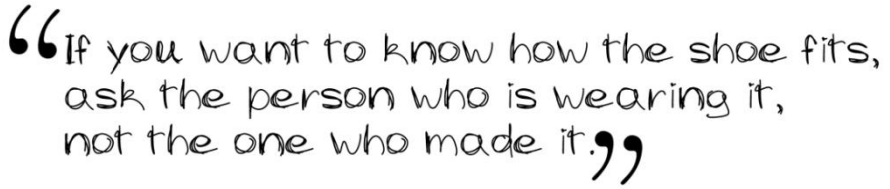

Εικόνα 2.8. Παρομοίωση για τη σημασία της συμμετοχικότητας.
Πηγή: Wates (2000).

Οι λόγοι εμφάνισης της έννοιας της συμμετοχής των πολιτών στον πολεοδομικό σχεδιασμό οφείλονται κυρίως σε φιλοσοφικές και εμπειρικές θεωρήσεις (Χριστοφιλόπουλος 2002: 402). Όπως φαίνεται στην *Εικόνα 2.9*, οι φιλοσοφικές θεωρήσεις περικλείουν χονδρικά τρεις θεωρίες, που βασίζονται σε εντελώς διαφορετικές οπτικές για το κοινωνικό καθεστώς.

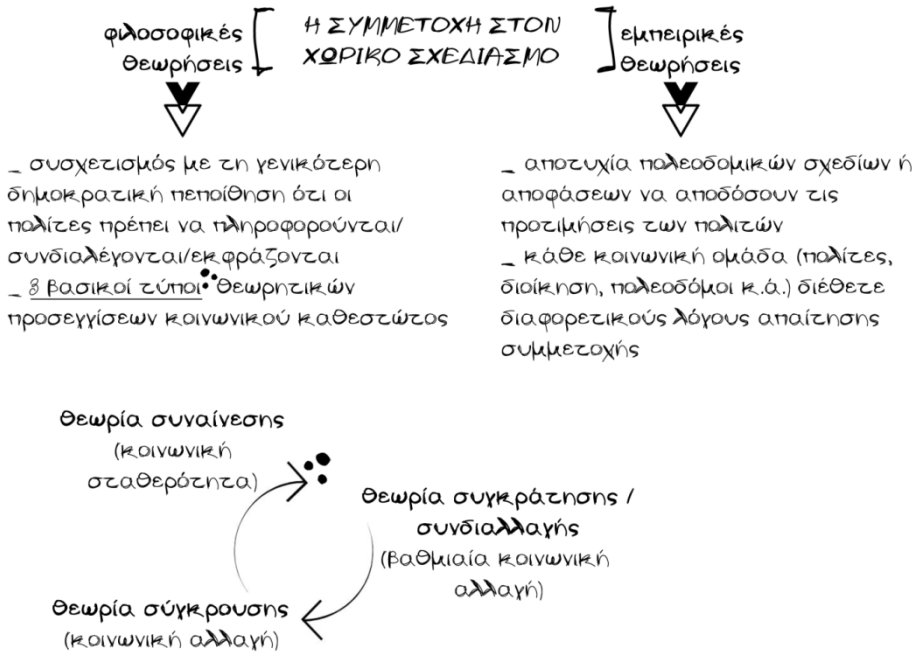

Εικόνα 2.9. Αιτίες εμφάνισης συμμετοχής πολιτών στον πολεοδομικό σχεδιασμό.
Πηγή: ιδία επεξεργασία από Χριστοφιλόπουλο (2002: 402-404).

Οι παραδοσιακές μορφές χωρικού σχεδιασμού αδυνατούν να επιφέρουν τα επιθυμητά αποτελέσματα για τον απλούστατο λόγο ότι αποκλείουν την ίδια την κοινωνία από τις διαδικασίες σχεδιασμού (δεν υφίσταται κοινωνική υποστήριξη στην εφαρμογή των αποφάσεων) (Dane and van de Brink 2007 :37). Η συμμετοχή των πολιτών στον σχεδιασμό είναι καταλυτικής σημασίας για την αναπτυξιακή διαδικασία και τον μετασχηματισμό των μελλοντικών πόλεων (Amado et al. 2010) (οι *Εικόνες 2.8* και *2.15* αποδίδουν γλαφυρά αυτή τη σημασία). Σύμφωνα με τους Holdar and Zakharchenko (2002: 15), η συμμετοχή των πολιτών είναι μια διαδικασία που βασίζεται στην κοινότητα, όπου αυτοοργανώνονται και θέτουν στόχους, σε επίπεδο βάσης. Παράλληλα, συνεργάζονται μέσω μη κυβερνητικών θεσμών (κοινοτικών συλλόγων) ώστε να επηρεάσουν τις διαδικασίες λήψης αποφάσεων. Τελικά, η έννοια της συμμετοχής ανοίγει τον δρόμο για τη μετάβαση από το μοντέλο λήψης αποφάσεων από «πάνω προς τα κάτω» (αντιπροσωπευτική δημοκρατία) σε ένα αντίθετο μοντέλο, αυτό της άμεσης δημοκρατίας (Στρατηγέα 2015: 44, Holmes 2011). Η συμμετοχή αποτελεί βασικό συστατικό στη «συνταγή της δημοκρατίας», καθώς αυξάνει τη διαφάνεια, τον πλουραλισμό των απόψεων και καθιστά περισσότερο υπεύθυνους τους αρμόδιους (Holdar and Zakharchenko 2002: 15). Ποια είναι τα **οφέλη** από τη συμμετοχή της κοινωνίας στη διαδικασία λήψης αποφάσεων (Wates 2000: 4-5);

- Επιπρόσθετοι πόροι, πέραν των κρατικών
- Καλύτερες / αποδοτικότερες λύσεις
- «Δόμηση» του αισθήματος κοινότητας
- Εναρμονισμός με το θεσμικό πλαίσιο (συμμετοχή ως θεσμικό συστατικό του σχεδιασμού)

- Δημοκρατική αξιοπιστία
- Διευκόλυνση χρηματοδοτήσεων
- Ενδυνάμωση του πολίτη (αύξηση ατομικής / συλλογικής αυτοπεποίθησης, δυνατοτήτων, ικανότητα συνεργασίας)
- Κατάλληλα αποτελέσματα (με τη συμμετοχή προσεγγίζονται τα ουσιαστικά προβλήματα)
- Εκπαίδευση «ειδικών» (η συνεργασία με την τοπική κοινωνία δίνει τη δυνατότητα στους ειδικούς να έρθουν πιο κοντά στα καθημερινά προβλήματα, κατανοώντας τις ιδιαιτερότητες της κοινωνίας)
- «Ανταποκρινόμενο» περιβάλλον (στις διαρκώς εναλλασσόμενες ανάγκες των πολιτών)
- Ικανοποίηση κοινωνικών απαιτήσεων
- Επιτάχυνση στις αναπτυξιακές διαδικασίες
- Αλληλεπίδραση με το περιβάλλον (οι διαδικασίες συλλογικού τρόπου λήψης αποφάσεων τοποθετούν τον πολίτη στη θέση του αποφασίζοντα, συνεπώς νιώθει υπεύθυνος για το περιβάλλον)

Ωστόσο, για την επίτευξη της συμμετοχής υπάρχουν αρκετά **εμπόδια**, τα οποία συνοψίζονται στα εξής (Holdar and Zakharchenko 2002: 18):

- Έλλειψη εμπιστοσύνης
- Έλλειψη συνεργασίας μεταξύ των ενδιαφερομένων μερών
- Περιορισμένη πρόσβαση σε πληροφόρηση
- Ανεπαρκής γνώση σχετικά με τα δικαιώματα και τις ευθύνες
- Φόβος για το άγνωστο
- Έλλειψη αυτοπεποίθησης
- Περιορισμένες ή ανύπαρκτες δομές
- Έλλειψη δεξιοτήτων, πολιτισμός συμμετοχής και της εμπειρίας σε αυτόν τον τομέα
- Έλλειψη πόρων (π.χ. εμπειρία, χρόνος, κεφάλαιο, δεξιότητες)
- Έλλειψη της προσοχής των μέσων ενημέρωσης για τα τοπικά ζητήματα
- Μη ρεαλιστικά επίπεδα προσδοκίας
- Έλλειψη συνειδητοποίησης της ανάγκης για επαγγελματική διευκόλυνση
- Κίνδυνος αντίθετου αποτελέσματος
- Εστίαση σε ένα συγκεκριμένο θέμα και όχι γενικά θέματα

Κάποιοι από τους **βασικούς τρόπους αντιμετώπισης** των παραπάνω εμποδίων δύναται να είναι (Holdar and Zakharchenko 2002: 18):

- Αγωγή και εκπαίδευση του πολίτη
- Εκστρατείες ευαισθητοποίησης
- Στρατηγικές επικοινωνίας
- Δικτύωση και «οικοδόμηση» διόδων επικοινωνίας
- Κοινές εμπειρίες
- Συνεργασίες

- Εξεύρεση πόρων (crowdfunding κ.ά.)
- Διαχειριστικές ικανότητες

Για την εξασφάλιση ουσιαστικής συμμετοχής με κατάλληλα αποτελέσματα, πρέπει να υπάρχουν συγκεκριμένες **αρχές** οι οποίες καταγράφονται παρακάτω (Στρατηγέα 2015: 49-51):

- Συμπερίληψη (inclusion)
- Ίση συμμετοχή (Equal partnership)
- Διαφάνεια (Transparency)
- Αύξηση του αποθέματος γνώσης και κατανόησης των εξεταζόμενων θεμάτων
- Πρόσβαση σε πληροφορία (Access to information)
- Κατανομή αρμοδιοτήτων (Sharing of power)
- Καταμερισμός ευθυνών (Sharing of responsibilities) – Ανάληψη ευθύνης
- Ενδυνάμωση πολιτών (Empowerment)
- Συνεργασία (Cooperation)
- «Ιδιοκτησία» αποτελεσμάτων (Ownership)
- Σχεδιασμός διαδικασίας συμμετοχής (Process design)
- Ολοκλήρωση συμμετοχής σε υπάρχουσες διαδικασίες λήψης απόφασης

Πέραν όμως των πλεονεκτημάτων, των εμποδίων και των τρόπων αντιμετώπισης, κομβικό ρόλο για την έννοια της συμμετοχής διαδραματίζει ο βαθμός συμμετοχής των πολιτών στη λήψη αποφάσεων. Όπως καταδεικνύει ο *Πίνακας 2.3* σύμφωνα με διαφορετικές τυπολογίες, υπάρχουν πολλαπλές βαθμίδες συμμετοχής, με εντελώς διαφορετικό χαρακτήρα, θέτοντας τους πολίτες από παθητικούς δέκτες έως ενεργητικούς πομπούς/ δέκτες των αποφάσεων.

Πίνακας 2.3. Σύγκριση διαφορετικών τυπολογιών κατηγοριοποίησης συμμετοχής.

<table>
<tr><th>Κλίμακα συμμετοχής πολιτών [Arnstein 1969]</th><th>Κλίμακα συμμετοχής [Edelenbos et al 1998]</th><th>Επίπεδα συμμετοχής [IEMA 2002]</th><th>Βαθμός εμπλοκής [EC 2002]</th><th>Τύπος συμμετοχής</th></tr>
<tr><td>Χειραγώγηση (Manipulation)</td><td colspan="3" rowspan="2">-</td><td rowspan="2">Μη - συμμετοχή</td></tr>
<tr><td>Θεραπεία (Therapy)</td></tr>
<tr><td>Πληροφόρηση (Informing)</td><td>Πληροφορία</td><td>Εκπαίδευση και η παροχή πληροφοριών</td><td>Κοινή γνώση (Co-knowing) |παροχή πληροφοριών|</td><td rowspan="3">Μη – διαδραστική συμμετοχή</td></tr>
<tr><td>Συμβουλευτικός ρόλος (Consultation)</td><td>Διαβούλευση</td><td>Ανατροφοδότηση πληροφοριών</td><td rowspan="2">Κοινή σκέψη (Co-thinking) |διαβούλευση|</td></tr>
<tr><td>Διασφάλιση ειρήνης (Placation)</td><td>Συμβουλή</td><td>Συμμετοχή και διαβούλευση</td></tr>
<tr><td>Συνεργασία (Partnership)</td><td>Συμπαραγωγή</td><td rowspan="2">Εκτεταμένη εμπλοκή</td><td rowspan="2">Κοινή δράση (Co-operating) |ενεργή εμπλοκή|</td><td rowspan="2">Διαδραστική συμμετοχή</td></tr>
<tr><td>Συμμετοχή διά αντιπροσώπων</td><td>Συναπόφαση</td></tr>
</table>

Κλίμακα συμμετοχής πολιτών [Arnstein 1969]	Κλίμακα συμμετοχής [Edelenbos et al 1998]	Επίπεδα συμμετοχής [IEMA 2002]	Βαθμός εμπλοκής [EC 2002]	Τύπος συμμετοχής
(Delegated power)				
Πλήρης έλεγχος από τους πολίτες (Citizen's power)				

Πηγή: Dane and van de Brink (2007 :39), Holdar and Zakharchenko (2002: 82-83).

Επιπλέον, τρεις μορφές συμμετοχής που αλληλεπικαλύπτουν τις παραπάνω, αλλά αποδίδουν εξίσου καλά το βαθμό συμμετοχής είναι οι εξής (Χριστοφιλόπουλος 2002: 405-412):

- ψευφοσυμμετοχή ή κατ' επίφαση συμμετοχή (βασίζεται στην προσέγγιση της κοινωνικής συναίνεσης, έχει στόχο τη δημοσιότητα και τον κατευνασμό αντιδράσεων)
- συμβουλευτική συμμετοχή (πηγάζει από τις θεωρητικές προσεγγίσεις της συγκράτησης – συνδιαλλαγής και της πλουραλιστικής δημοκρατίας, δύναται να φτάσει μέχρι και την αμφίδρομη πληροφόρηση, αλλά όχι τη συναπόφαση)
- ουσιαστική συμμετοχή (προέρχεται από τις θεωρίες σύγκρουσης και της συμμετοχικής δημοκρατίας, πραγματική και αποφασιστική συμμετοχή)

Παράλληλα, σύμφωνα με τη μήτρα συμμετοχικότητας του Wates (*Εικόνα 2.9)*, σκιαγραφούνται χρωματικά τα κατάλληλα επίπεδα συμμετοχής ανά διαφορετικό στάδιο του σχεδιασμού. Το σημαντικότερο θεωρείται η συνεργασία (ενεργητική) κατά τον σχεδιασμό (διαμόρφωση σχεδίου, πολιτικές, στόχοι κ.ά.), ενώ κατά την εκκίνηση, την εφαρμογή και τη διατήρηση των μέτρων, η συμμετοχικότητα φέρει ευέλικτο πρόσημο.

Level of community involvement		Project stages			
		Initiate ▸	Plan ▸	Implement ▸	Maintain
	Self Help Community control	Community initiates action alone	Community plans alone	Community implements alone	Community maintains alone
	Partnership Shared working and decision-making	Authorities & community jointly initiate action	**Authorities & community jointly plan and design**	Authorities & community jointly implement	Authorities & community jointly maintain
	Consultation Authorities ask community for opinions	Authorities initiate action after consulting community	Authorities plan after consulting community	Authorities implement with community consultation	Authorities maintain with community consultation
	Information One way flow of information Public relations	Authorities initiate action	Authorities plan and design alone	Authorities implement alone	Authorities maintain alone

Εικόνα 2.10. Μήτρα συμμετοχικότητας ανά διαφορετικό στάδιο του σχεδιασμού.
Πηγή: Wates (2000: 10).

Εικόνα 2.11. Τύποι και πρακτικές εφαρμογής της συμμετοχής στη διαδικασία λήψης αποφάσεων.
Πηγή: ιδία επεξεργασία από Στρατηγέα (2015: 64).

Στην *Εικόνα 2.11* αποτυπώνονται οι διαφορετικοί τύποι συμμετοχής και οι πρακτικές εφαρμογής του συμμετοχικού σχεδιασμού. Σε αυτή τη λογική κρίνεται απαραίτητο να

αναφερθούν τα «μοντέλα» συμμετοχής των πολιτών, όπως αυτά εμφανίζονται σε μια γενικότερη κλίμακα. Σύμφωνα με τους Sintomer και άλλων (2012), τα βασικά μοντέλα συμμετοχικότητας, μεταξύ άλλων, είναι: η συμμετοχική δημοκρατία, ο εκσυγχρονισμός της συμμετοχής, η συμμετοχή πολλαπλών ενδιαφερόμενων μελών, ο νεο-κορπορατισμός[7] (σωματειακό κράτος) και η ανάπτυξη της κοινότητας (community development[8]). Οι αλληλοεπικαλυπτόμενες έννοιες που υφίστανται είναι πολλές, γεγονός που δυσχεραίνει την ξεκάθαρη ανάγνωση των τάσεων που υπάρχουν. Παράλληλα, σε παγκόσμιο επίπεδο το εργαλείο που θεωρείται «καινοτομία» για τη συμμετοχή των πολιτών είναι ο *συμμετοχικός προϋπολογισμός* (participatory budgeting), που αφορά τη συμμετοχή μη εκλεγμένων πολιτών στο σχεδιασμό ή/και την κατανομή των δημόσιων οικονομικών πόρων (Sintomer et al. 2012). Σύμφωνα με την ίδια πηγή, το 2010 υπήρχαν καταγεγραμμένες περί τις 200 περιπτώσεις εφαρμογής συμμετοχικού προϋπολογισμού σε πόλεις της Ευρώπης (*Εικόνα 2.12*).

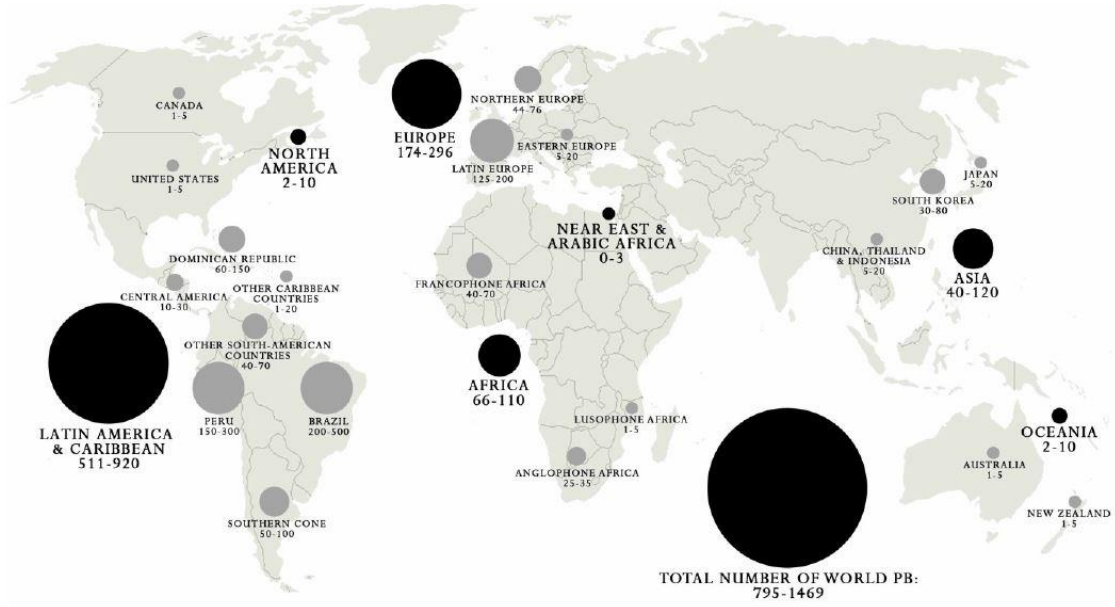

Εικόνα 2.12. Εφαρμογή συμμετοχικού προϋπολογισμού σε όλο τον κόσμο (2010).
Πηγή: Sintomer et al. 2012.

Η συμμετοχή έχει διττό ρόλο στη χρήση της. Είτε αποτελεί το μέσο για να βοηθήσει στο αποτέλεσμα είτε η ίδια αποτελεί τον τελικό σκοπό. Συνοπτικά, όπως το αποδίδει περιεκτικά η Campbell (2011: 13), στην πρώτη περίπτωση συνιστά ένα «εργαλείο αποδοτικότητας» για την παροχή υπηρεσιών, το οποίο εφαρμόζεται στα τελευταία στάδια του σχεδιασμού, μέσω επιφανειακών

[7] Ο κορπορατισμός (corporatism) αφορά θεσμικές ρυθμίσεις βάσει των οποίων σημαντικές πολιτικές και οικονομικές αποφάσεις επιτυγχάνονται μέσω διαπραγματεύσεων (ή συνεννόησης) μεταξύ του κράτους και των κορυφαίων εκπροσώπων των εργαζομένων και των εργοδοτών (ή άλλων ομάδων συμφερόντων) (Lindvall and Sebring 2005).

[8] Ουσιαστικά η ανάπτυξη της κοινότητας είναι μια διαδικασία ανάπτυξης και ενίσχυσης της συλλογικής δράσης, ενώ ως αποτέλεσμα απορρέουν οι συλλογικές δραστηριότητες και οι εφαρμογή τους σε θέματα βελτίωσης όλων των τομέων: περιβάλλον, πολιτισμός, οικονομία, κοινωνία, πολιτισμός κ.ά. (Lee et al. 2015: 3).

«διαβουλεύσεων», για να επιτευχθεί συναίνεση και εφαρμογή των μέτρων. Ουσιαστικά, χρησιμοποιείται προσχηματικά ως προβοκατόρικη έννοια, για να καλυφθεί το καθεστώς «business as usual». Αντιθέτως, στη δεύτερη περίπτωση αποτελεί αυτοσκοπό και ως έννοια λειτουργεί με «δικαιοσύνη». Θεωρείται ως δραστηριότητα «αυτοπαραγωγής» καθώς συνεισφέρει στην εκπαίδευση των πολιτών και στη δημιουργία αυτοδύναμων και συνεργάσιμων κοινωνιών (Campbell 2011: 13). Παράλληλα, η συμμετοχή των πολιτών στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων παράγει προστιθέμενη αξία για την κοινωνία, καθώς αποτελεί μια διαδικασία ωρίμανσης των πολιτών (Αθανασόπουλος και Στρατηγέα 2015).

Εικόνα 2.13. Αφίσα φοιτητών, Παρίσι 1968. Πηγή: Haklay (2016: 155).

«εγώ συμμετέχω, εσύ συμμετέχεις, αυτός/-ή συμμετέχει, εμείς συμμετέχουμε, εσείς συμμετέχετε… αυτοί/-ές κερδίζουν» [αναπαριστά τη θεωρία συγκράτησης / συνδιαλλαγής της *εικόνας 2.9*]

Ωστόσο, κατά τη συμμετοχή των πολιτών σε διαδικασίες σχεδιασμού διαφαίνεται το πρόβλημα της ανισότητας εντός των διαδικασιών. Με λίγα λόγια, ενώ οι πολίτες καλούνται στο τραπέζι των συζητήσεων/διαβουλεύσεων, η γνώμη τους παραμένει μια παράπλευρη εισροή πληροφορίας με αποτέλεσμα να αποκλείονται νοητά από τη διαδικασία (Campbell 2011: 13). Για να είναι αποδοτική η συμμετοχή υπάρχουν συγκεκριμένες μέθοδοι ώστε να αποκομίζεται η βέλτιστη δυνατή εκροή ανάλογα με τον εκάστοτε στόχο της συμμετοχής. Η επιλογή της κατάλληλης μεθόδου συνιστά κομβικό ζήτημα για να παραχθεί το κατάλληλο αποτέλεσμα από τη διαδικασία (Στρατηγέα 2014: 118). Για την επιλογή της κατάλληλης μεθόδου τα βασικά στοιχεία που πρέπει να ληφθούν υπόψη είναι τα εξής (Slocum 2003: 11):

- Στόχοι (λόγοι συμμετοχής και αναμενόμενα αποτελέσματα)
- Θέμα
- Συμμετέχοντες (ποιον αφορά/ενδιαφέρει το θέμα, ποιος μπορεί να συνεισφέρει σε λύσεις)
- Διαθέσιμος χρόνος
- Προϋπολογισμός (διαθέσιμοι πόροι)

Στην *Εικόνα 2.14* αποτυπώνονται κάποιες από τις γνωστές μεθόδους συμμετοχής βάσει του στόχου της διαδικασίας (άξονες) και του βαθμού συμμετοχής (χρωματική διαφοροποίηση).

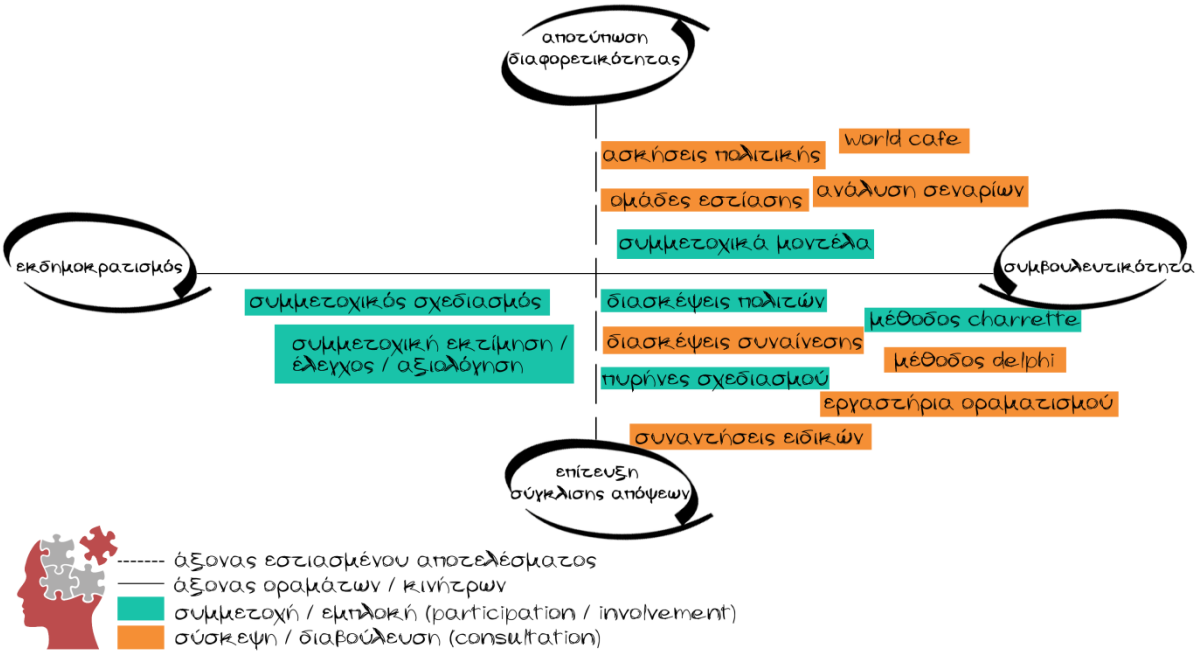

Εικόνα 2.14. Κατηγοριοποίηση μεθόδων συμμετοχής.
Πηγή: ιδία επεξεργασία από Στρατηγέα (2015: 126).

Συνοψίζοντας, τα αίτια, τα εμπόδια και τα οφέλη της συμμετοχής των πολιτών σε διαδικασίες λήψης αποφάσεων είναι πολυποίκιλα, ενώ αντίστοιχα οι μέθοδοι συμμετοχής είναι πολλοί γι' αυτό χρειάζεται υπευθυνότητα στον εντοπισμό της κατάλληλης μεθόδου. Στην παρούσα εργασία θα χρησιμοποιηθεί η μέθοδος των εργαστηρίων οραματισμού, επιλογή η οποία θα αναλυθεί στο κεφάλαιο 5.

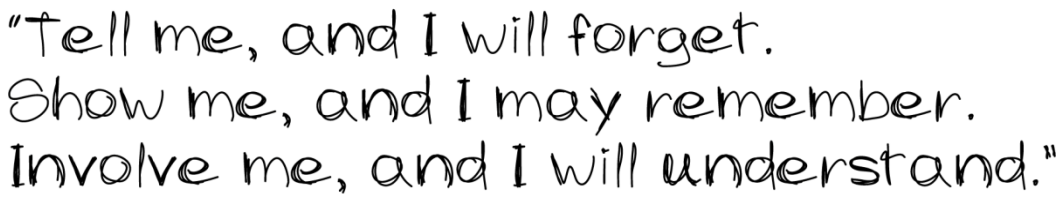

Εικόνα 2.15. Η σημασία της συμμετοχής.
Πηγή: Κομφούκιος 450 π.Χ.

2.2 Η εξέλιξη του χωρικού σχεδιασμού

2.2.1 Μια ευρύτερη ματιά στον σχεδιασμό

Σύμφωνα με τον Albrechts (2003): «*ο σχεδιασμός δεν είναι μια αφηρημένη αναλυτική έννοια αλλά μια σαφής κοινωνικο-ιστορική πρακτική, που αποτελεί αδιαίρετο κομμάτι της κοινωνικής πραγματικότητας. Ως τέτοιος, ο σχεδιασμός ανήκει στην πολιτική (politics) και δεν μπορεί να αποδράσει της πολιτικής, αλλά δεν είναι πολιτική... Η έμμεση αρμοδιότητα των πολεοδόμων δεν μπορεί να εξακολουθήσει να είναι απλά "να είναι αποτελεσματικοί", να λειτουργούν απρόσκοπτα ως ουδέτερα μέσα απόκτησης δεδομένων και καταφανώς καλά προσδιορισμένων στόχων. Οι πολεοδόμοι πρέπει να είναι περισσότερο από πλοηγοί που διατηρούν το πλοίο τους στην πορεία του...*» (Καυκαλάς κ.ά. 2015:278). Ο χωρικός

σχεδιασμός διαθέτει ένα ευρύ φάσμα θεωρητικών ριζών από τις μεταθεωρίες (meta-theories) που τον τοποθετούν σε ένα γενικότερο κοινωνικό κίνημα έως τη μεσαίου εύρους θεωρία (middle range theory), η οποία επιχειρεί να οριοθετήσει το τι είναι ο χωρικός σχεδιασμός και πώς λειτουργεί (Morphet 2011: 2). Ο σχεδιασμός διαχρονικά και σε κάθε χώρα έχει εξελιχθεί ποικιλοτρόπως, επηρεαζόμενος από τις μεταβαλλόμενες κοινωνικοοικονομικές συσχετίσεις, αλλά και από τα διδάγματα του παρελθόντος. Η πολυπλοκότητα των πόλεων αποτελεί πλέον το μόνο σίγουρο στοιχείο στο οποίο βασίζεται η πολεοδομία (Αραβαντινός 2007: 57). Συνεπώς, η τομεακή θεώρηση του σχεδιασμού ακολουθήθηκε από τον παράλληλο σχεδιασμό, καταλήγοντας στον καθολικό, ο οποίος προσπάθησε να αντιμετωπίσει τις αλληλοσυσχετίσεις εντός της πόλης (Αραβαντινός 2007: 56-57). Ωστόσο, η αδυναμία του να απαντήσει στις ανάγκες των ευρύτερων κοινωνικών στρωμάτων λόγω της παραδοχής ότι υφίσταται «κοινωνική σταθερότητα» (Σιόλας κ.ά. 2015: 2019), οδηγεί σταδιακά στην εισαγωγή νέων προσεγγίσεων που καλύπτουν αυτή την αδυναμία. Με την πάροδο των χρόνων, το πρότυπο του καθολικού σχεδιασμού που αναδείχθηκε στα μέσα του 20ου αιώνα και είχε ως βάση τις θετικές επιστήμες (Αραβαντινός 2007: 56-57), επιχειρείται να εξελιχθεί σε μια συνεχή, διαδραστική και ανοιχτή διαδικασία διεπιστημονικής επικοινωνίας και συλλογικού σχεδιασμού (Πουζουκίδου 2010) [νέες μορφές διακυβέρνησης και στρατηγικός σχεδιασμός (Γιαννακού 2007)]. Ο στρατηγικός σχεδιασμός αποτελεί το πιο σύγχρονο είδος σχεδιασμού και βασικό του πλεονέκτημα είναι η γενική μορφή του, που επιτρέπει μέσα από προσαρμογές να υιοθετηθεί από διάφορες πολιτικές / ιδεολογικές κατευθύνσεις (Μεταξάς και Λαλένης 2006). Η διαμόρφωση τυπολογίας των ειδών σχεδιασμού είναι μια πολύπλοκη διαδικασία, η οποία εάν επιχειρηθεί, δύναται να καθοριστεί βάσει δύο διαφορετικών οπτικών (Μεταξάς και Λαλένης 2006):

- Την πολιτική θεωρία ή την κυρίαρχη πολιτική άποψη αυτών που συμμετέχουν:
  - τεχνοκρατικός, φιλελεύθερος, δημοκρατικός και σοσιαλιστικός σχεδιασμός |1979.
  - συναινετικός σχεδιασμός, σχεδιασμός περιστολής και διαπραγμάτευσης και σχεδιασμός σύγκρουσης και αύξησης της κοινωνικής συνείδησης |1977.
  - παραδοσιακός ή ορθολογικός καθολικός σχεδιασμός, αποσπασματικός βελτιωτικός σχεδιασμός, σχεδιασμός ισοκατανομής και δημοκρατικός σχεδιασμός |1996.
- Τα χαρακτηριστικά δομής και διαδικασιών και η διαχρονική τους εξέλιξη, ακολουθώντας μια πιο "τεχνική" προσέγγιση (βλέπε και *Εικόνα 2.15*):
  - παραδοσιακός σχεδιασμός |1915.
  - ορθολογικός σχεδιασμός |1969.
  - σχεδιασμός αποσπασματικών μικροβελτιώσεων |1958.
  - στρατηγικός σχεδιασμός |δεκαετία του ‘90.

Κατά την πολύχρονη εφαρμογή του καθολικού σχεδιασμού αναπτύχθηκαν πολλές εναλλακτικές προσεγγίσεις, όπως αυτές αποτυπώνονται στην *Εικόνα 2.16*.

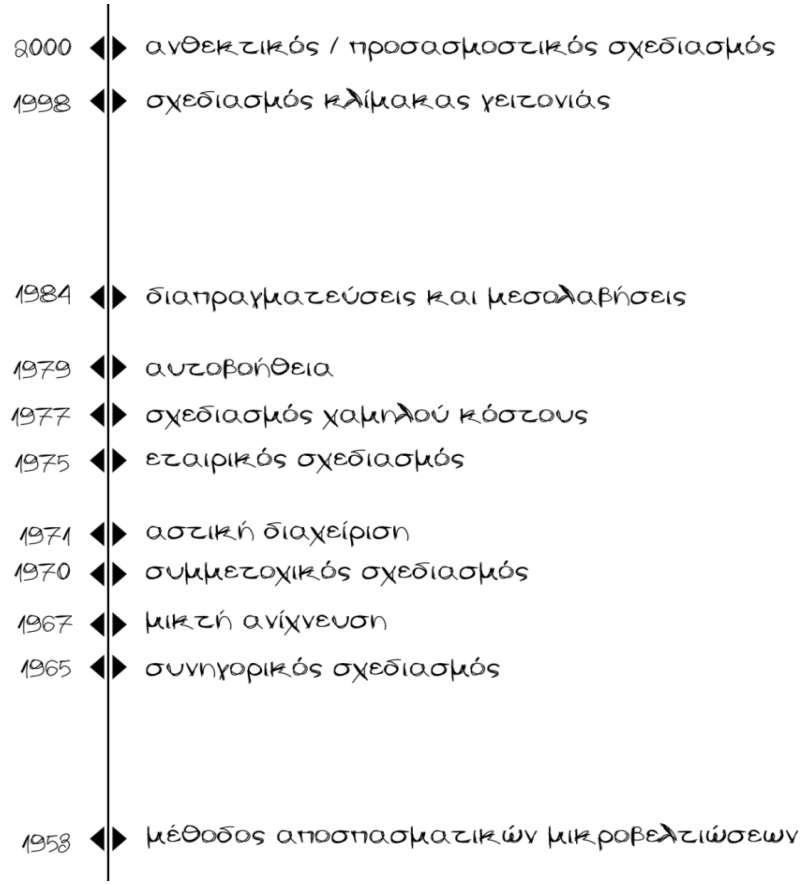

Εικόνα 2.16. Εναλλακτικές προσεγγίσεις καθολικού σχεδιασμού.
Πηγή: ιδία επεξεργασία από Σιόλας κ.ά. (2015: 223).

Σήμερα μεταξύ άλλων, αναδύονται έννοιες όπως tactical urbanism[9], bottom – up urbanism, DIY urbanism, new urbanism κ.ά. που σχετίζονται κυρίως με «ευφυείς λύσεις» από τα κάτω, πρωτίστως σχετικές με το *design* και εμμέσως με το *planning*.

Τη δεκαετία του ’70 αρχίζει να αμφισβητείται η αναγκαιότητα του ίδιου του σχεδιασμού, καθώς ο συνηγορικός και ο συμμετοχικός σχεδιασμός συνέχιζαν να αποδίδουν τα μέγιστα για τους λίγους και τα ελάχιστα για την κοινωνία. Όπως αναφέρει ο Goodman (1972: 54, 62), οι διαδικασίες συμμετοχής στον σχεδιασμό άρχισαν να

Εννοιολογική σημείωση [!]
Design *σχεδιασμός (αστική σύνθεση σε μικροκλίμακα, σχεδιασμός αστικού εξοπλισμού κ.λπ.)* **Planning** *σχεδιασμός, κυρίως με την έννοια του προγραμματισμού*
Στην παρούσα εργασία υιοθετείται η έννοια του σχεδιασμού εννοώντας τον προγραμματισμό αναπτυξιακών και χωρικών παρεμβάσεων.

[9] Σύμφωνα με τους Lydon and Garcia (2015: 3), *η «τακτική πολεοδομία» αποτελεί μια απάντηση στην αργή, συμβατική και κατακερματισμένη διαδικασία δόμησης. Για τους πολίτες, επιτρέπει την άμεση αποκατάσταση, επανασχεδιασμό, ή επαναπρογραμματισμό του δημόσιου χώρου. Για τους σχεδιαστές ή τους επιχειρηματίες, είναι ένα μέσο για τη συλλογή πληροφοριών από την αγορά που προτίθενται να εξυπηρετήσουν. Για τους συνηγορικούς οργανισμούς είναι ένας τρόπος για να δείξει τι είναι δυνατόν ώστε να συγκεντρώσει δημόσια και πολιτική στήριξη. Και για την κυβέρνηση, είναι ένας τρόπος για να θέσει τις βέλτιστες πρακτικές στην πράξη.*

μετατρέπονται σε αδιέξοδα, καθώς τις τελικές αποφάσεις τις λάμβαναν οι «από πάνω» (*Εικόνα 2.17*).

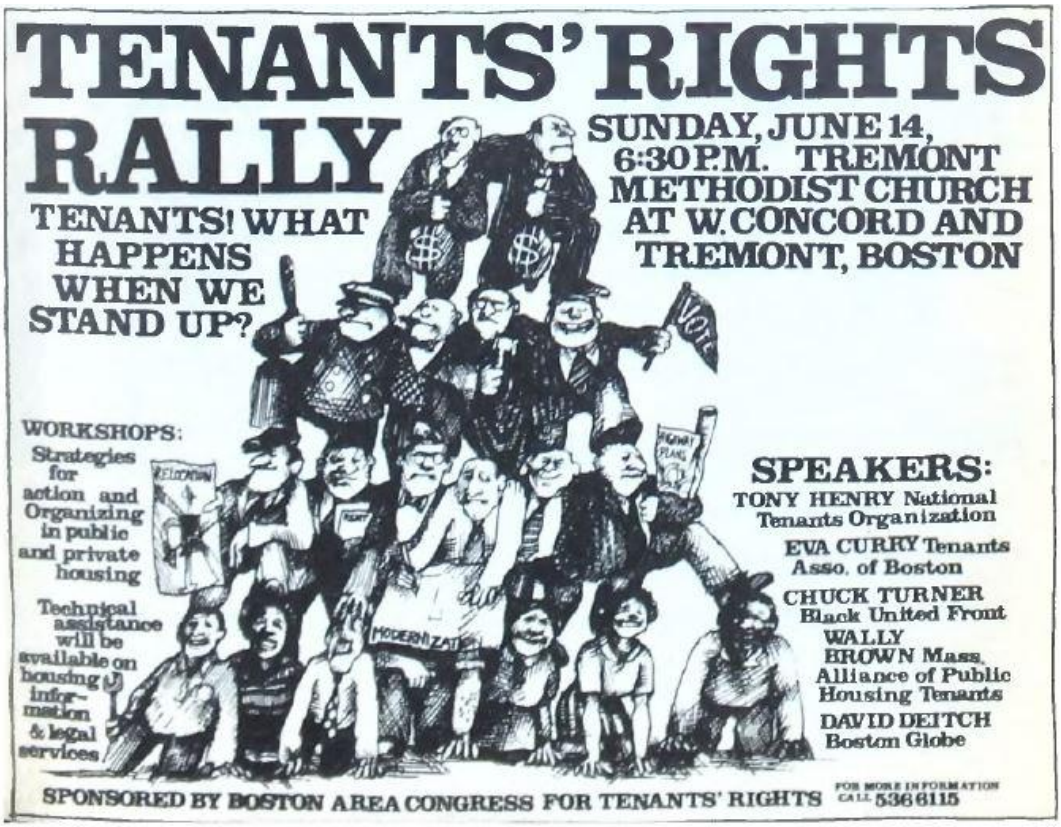

Εικόνα 2.17. Αφίσα για διαδικασία συμμετοχικού σχεδιασμού σχετικά με τους ενοικιαστές. Πηγή: Goodman (1972: 53).

Παράλληλα, ο Banham και άλλοι (1969) δημοσίευσαν το *Non-Plan: An Experiment in Freedom*, το οποίο στόχευε στη δυσφήμιση του ρόλου του κεντρικού σχεδιασμού που διαμόρφωνε το αστικό περιβάλλον (placesjournal.org). Σε συνδυασμό με τη σκέψη της Jane Jacobs (ειδικά μέσα από το βιβλίο της *The Death and Life of Great American Cities* το 1961), που πήγαζε από τη γενικότερη αντίδραση στις μεγάλης κλίμακας χωρικές παρεμβάσεις που διερρήγνυαν τον κοινωνικό ιστό, διαφαίνεται ότι οι αρχές του δεύτερου μισού του 20ου αιώνα περιλάμβαναν έντονο διχασμό σε σχέση με τον κεντρικό σχεδιασμό.

Όλες αυτές οι διαφορετικές προσεγγίσεις σκιαγραφούν το τοπίο γύρω από τις διαρκώς μεταβαλλόμενες κοινωνικές ανησυχίες που πηγάζουν από περιβαλλοντικούς, οικονομικούς, κοινωνικούς, πολιτικούς και πολιτιστικούς παράγοντες. Παράλληλα, αντικατοπτρίζουν την προσαρμογή των προσεγγίσεων μπροστά σε δυσεπίλυτα προβλήματα (wicked problems[10]). Ήδη από το 1970 φαίνεται να εισάγεται η έννοια του συμμετοχικού σχεδιασμού ως μια απάντηση στη συνεχώς αυξανόμενη πολυπλοκότητα των προβλημάτων. Σύμφωνα με τον Hartmann (2012), ο ευκολότερος τρόπος για να

[10] Ο όρος «wicked problems» εμφανίστηκε στη βιβλιογραφία το 1973 από τους Rittel και Webber. Αντανακλά την αυξανόμενη πολυπλοκότητα και αβεβαιότητα που χαρακτηρίζει τα χωρικά (και όχι μόνο) σχεδιαστικά προβλήματα κυρίως από τη δεκαετία του '70 και μετά.

εισακουστούν και να συμπεριληφθούν όλες οι κοινωνικές εκλογικεύσεις[11] στη διαδικασία του σχεδιασμού, είναι μέσω της συμμετοχικότητας. Η σύνθεση αυτών των εκλογικεύσεων (polyrational situations) δύναται να οδηγήσει σε αποτελεσματικότερη «λύση» (clumsy solution) σε κάποια δυσεπίλυτα προβλήματα (Hartmann 2012). Η πολυπλοκότητα των θεμάτων, που καλείται να χειριστεί ο χωρικός σχεδιασμός, έγκειται στην πολυπλοκότητα των σχέσεων και αλληλεξαρτήσεων ανάμεσα στα στοιχεία του χωρικού συστήματος, καθώς και στον μεγάλο αριθμό των δρώντων σε αυτό, οι ατομικές αποφάσεις των οποίων μπορούν να καθορίσουν την εξέλιξή του (*Εικόνα 2.18*).

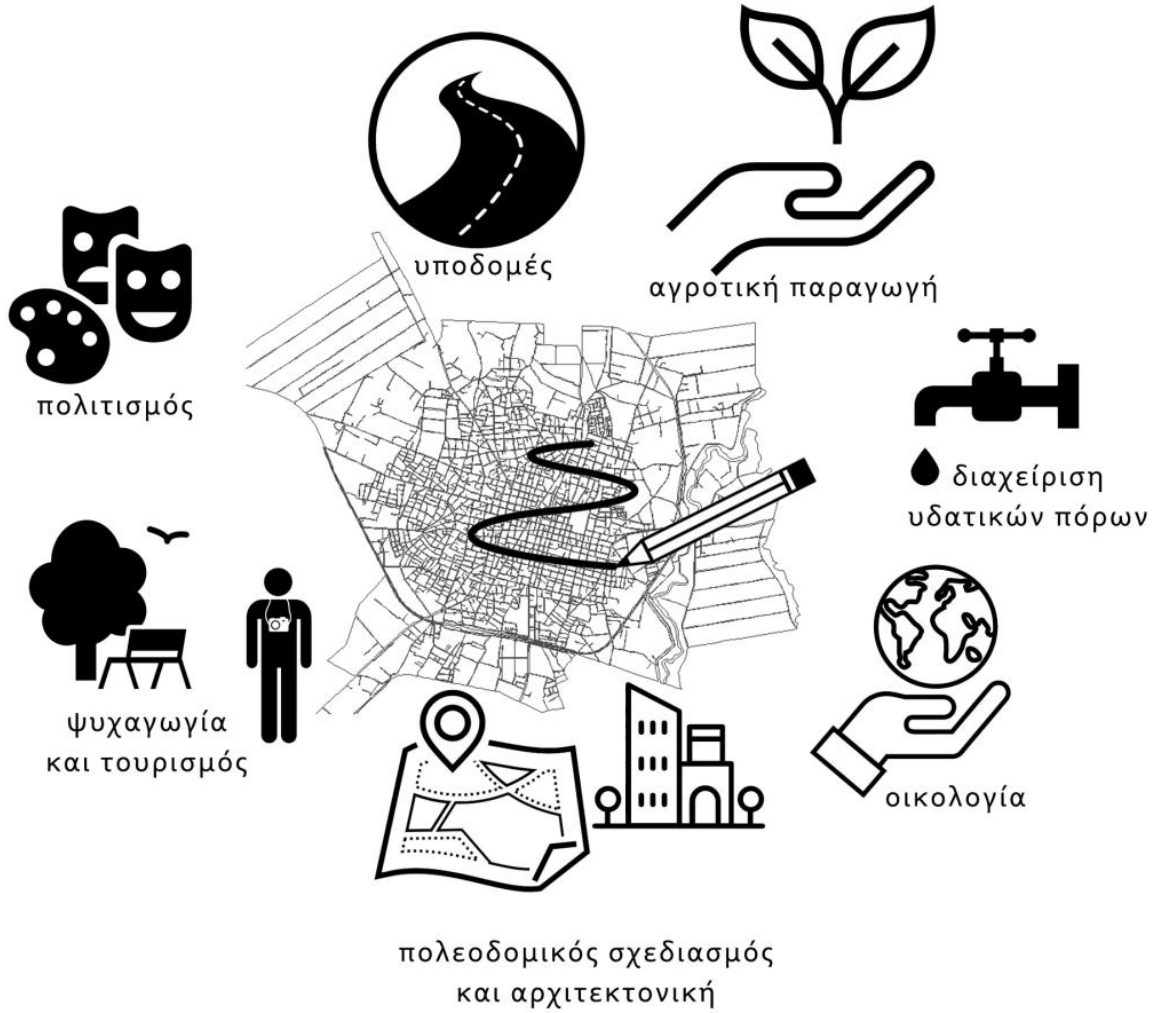

Εικόνα 2.18. Χωρικός σχεδιασμός και σχετικοί τομείς / δρώντες.
Πηγή: ιδία επεξεργασία από Dane and van de Brink (2007 :36).

Μεταξύ όλων των άλλων ζητημάτων που εγείρονται από την κοινωνία, ο ρόλος του σχεδιαστή αρχίζει να αμφισβητείται, καθώς η ίδια η κρατική παρέμβαση τίθεται σε αμφισβήτηση. Στην *Εικόνα 2.19* επιχειρείται μια συνοπτική καταγραφή της ερμηνευτικής τάσης του ρόλου του σχεδιαστή διαχρονικά.

[11] Η πολιτιστική θεωρία επιχειρεί να ταξινομήσει τις διαφορετικές κοινωνικές εκλογικεύσεις σε 4 γενικές κατηγορίες (Hartmann 2012): ισοπολιτεία (Egalitarianism), ατομικισμός (Individualism), ιεραρχία (Hierarchism) και μοιρολατρεία (Fatalism).

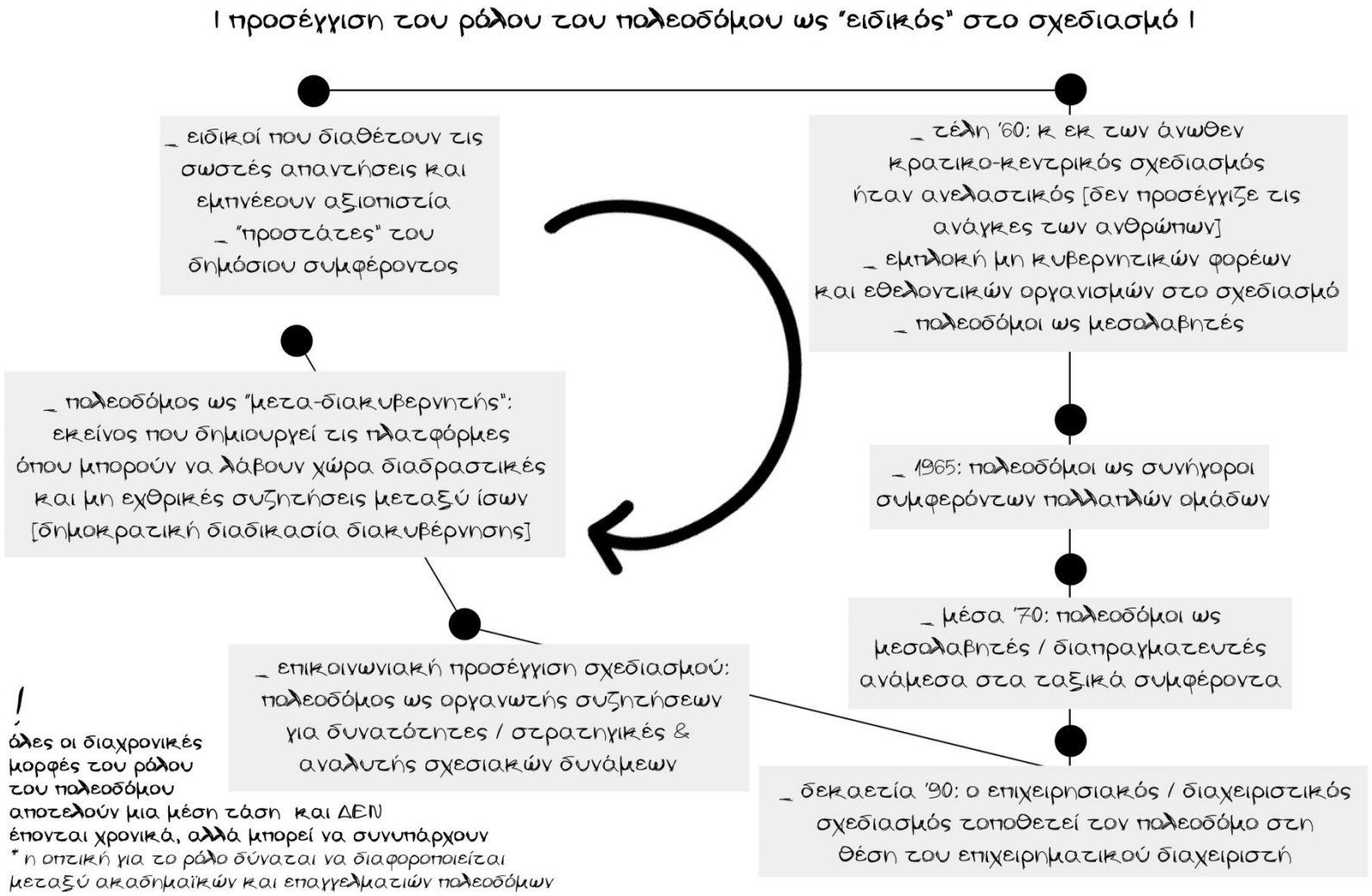

Εικόνα 2.19. Μια διαχρονική προσέγγιση τον εξελικτικό ρόλο του σχεδιασμού / σχεδιαστή.
Πηγή: ιδία επεξεργασία από Καυκαλάς κ.ά. (2015: 272-278).

2.2.2 Η ελληνική πραγματικότητα του σχεδιασμού

Βάσει του άρθρου 24 του Συντάγματος (Χριστοφιλόπουλος 2002: 10):

Η χωροταξική αναδιάρθρωση της χώρας, η διαμόρφωση, η ανάπτυξη, η πολεοδομική και η επέκταση των πόλεων και των οικιστικών γενικά περιοχών υπάγεται στη ρυθμιστική αρμοδιότητα και τον έλεγχο του κράτους, με σκοπό να εξυπηρετείται η λειτουργικότητα και η ανάπτυξη των οικισμών και να εξασφαλίζονται οι καλλίτεροι δυνατοί όροι διαβίωσης.

Συνεπώς, στην Ελλάδα αναγνωρίζεται μόνο ο δημόσιος σχεδιασμός, ο οποίος βασίζεται σε ένα πλέγμα νομολογίας όπως θα εξεταστεί παρακάτω. Αρχικά καταγράφεται το θεσμικό πλαίσιο χωρικού σχεδιασμού, εστιάζοντας κυρίως στην παρούσα κατάσταση και στις εξελίξεις, ενώ σε δεύτερο επίπεδο εξετάζεται η θεσμική υπόσταση της συμμετοχής των πολιτών στις διαδικασίες σχεδιασμού.

Σύμφωνα με την τυπολογία συστημάτων σχεδιασμού των Newman και Tornley (1996), η Ελλάδα τουλάχιστον ως τις αρχές του 21^{ου} αιώνα, ανήκε στις χώρες με «ναπολεόντειο» σύστημα με συστηματικότητα και γενικούς νόμους (νομοθεσία σε εθνικό επίπεδο). Ισχύει η αρχή της επικουρικότητας και το περιφερειακό επίπεδο φέρει αδυναμία στη λήψη αποφάσεων συγκριτικά με το εθνικό και το τοπικό (Παγώνης και Βασενχόβεν 2010: 29). Παράλληλα, σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή (1997), το σύστημα σχεδιασμού στις μεσογειακές χώρες βασίζεται στην αστικότητα, δίνοντας βάρος στην αρχιτεκτονική και στην πολεοδομική σύνθεση με κανόνες χρήσεων γης που συχνά προκαλούν αγκυλώσεις (Παγώνης και Βασενχόβεν 2010: 30). Όπως αναφέρει ο Χριστοφιλόπουλος (2002: 93-94), στην Ελλάδα δεν έχει υπάρξει ο καθαρά τεχνοκρατικός σχεδιασμός («κυριαρχία» από ειδικούς), καθώς οι πελατειακές σχέσεις μέσω των ομάδων πίεσης, ήταν αυτές που συνέβαλλαν σημαντικά στη δόμηση της χώρας. Συνεπώς, δεν υπήρξε ανάγκη για πολεοδόμους, αλλά μόνο για μηχανικούς για δόμηση. Έτσι έχουμε καταλήξει να ζούμε σε μια χώρα όπου τα οικονομικά συμφέροντα πρεσβεύουν στη διαμόρφωση του χώρου, με την κρατική διοίκηση να έχει λάβει ρόλο «ιδιοτελούς κυματοθραύστη» ανάμεσα στο κοινωνικό και ιδιωτικό συμφέρον. Παράλληλα, πρέπει να αναφερθεί και ο σημαντικός ρόλος του Συμβουλίου της Επικρατείας (ΣτΕ), το οποίο μέσω της ερμηνείας νομοθετικών ρυθμίσεων ελέγχει, αλλά και δύναται να χαράξει ενεργά σχετική πολιτική (Παγώνης και Βασενχόβεν 2010: 44).

Η ανάγνωση του υφιστάμενου θεσμικού πλαισίου στον *Πίνακα 2.4* αποδίδει τη νομολογία γύρω από τον χωρικό σχεδιασμό, χωρίς ωστόσο να είναι ικανή να αποδώσει τον τρόπο που στην πραγματικότητα εφαρμόζεται. Αυτό συμβαίνει διότι στην πράξη τα νομικά παράθυρα και οι παρεκκλίσεις δίνουν τη δυνατότητα «παράκαμψης» του θεσμικού πλαισίου.

Πίνακας 2.4. Πρόσφατο ελληνικό θεσμικό πλαίσιο χωροταξικού και πολεοδομικού σχεδιασμού.

Νόμος	Περιγραφή	Σχόλια
Ν.2508/1997 | ΦΕΚ 124/Α/13.6.1997	Πολεοδομικός σχεδιασμός [Βιώσιμη οικιστική ανάπτυξη των πόλεων και οικισμών της χώρας και άλλες διατάξεις]	Συμπλήρωση του Ν. 1337/1983 [νόμος Τρίτση - Για την επέκταση των πολεοδομικών σχεδίων κ.λπ.]. Μεταξύ άλλων οι ρυθμίσεις που εισήγαγε είναι: ▸ Θέσπιση ρυθμιστικών σχεδίων για πολεοδομικά συγκροτήματα μητροπολιτικού χαρακτήρα ▸ Εισαγωγή ΓΠΣ/ΣΧΟΟΑΠ ▸ Συνεχής παρακολούθηση εφαρμογής σχεδιασμού ▸ Μεταβίβαση πολλών πολεοδομικών αρμοδιοτήτων στην τοπική αυτοδιοίκηση ▸ Εισαγωγή αναπλάσεων εντός σχεδίου ▸ Έργα ενεργούς πολεοδομίας / αστικού αναδασμού από ιδιωτικούς φορείς ▸ Νέα βάση για την ιδιωτική πολεοδόμηση (ΠΕΡΠΟ) ▸ Πεδίο αναφοράς η οικιστική περιοχή (εισαγωγή ζωνοποίησης) και όχι η πόλη (κέντρο και γειτονιές).
Ν. 2742/1999 | ΦΕΚ 207/Α/7.10.1999	Χωροταξικός σχεδιασμός [Χωροταξικός σχεδιασμός και αειφόρος ανάπτυξη & άλλες διατάξεις]	▸ Θέσπιση Γενικού , Ειδικών και Περιφερειακών Πλαισίων Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης, ▸ Σχέδια Ολοκληρωμένων Αστικών Παρεμβάσεων
Ν. 4269/2014 | ΦΕΚ 142/Α/28.6.2014	Χωροταξικός και πολεοδομικός σχεδιασμός [Χωροταξική και πολεοδομική μεταρρύθμιση – Βιώσιμη Ανάπτυξη]	▸ Άρθρωση συστήματος χωρικού σχεδιασμού σε επίπεδο: *Στρατηγικό* αντικαθιστώντας τη χωροταξία (εθνικό επίπεδο) και *Ρυθμιστικό* αντικαθιστώντας την πολεοδομία (τοπικό επίπεδο) ▸ Ο Στρατηγικός χωρικός σχεδιασμός αποτελείται από: ▪ Εθνική χωροταξική πολιτική ▪ Περιφερειακά χωροταξικά πλαίσια ▸ Ο Ρυθμιστικός χωρικός σχεδιασμός αποτελείται από: ▪ Τοπικά και Ειδικά χωρικά σχέδια ▪ Ρυμοτομικά σχέδια εφαρμογής
Ν. 4447/2016 | ΦΕΚ 241/Α/23.12.2016 (σχέδιο νόμου)	Χωροταξικός και πολεοδομικός σχεδιασμός [Χωρικός σχεδιασμός - Βιώσιμη ανάπτυξη και άλλες διατάξεις]	Αντικατάσταση του **Ν. 4269/2014,** οι τροποποιήσεις μεταξύ άλλων αφορούν: ▸ Μετονομασία των Εθνικών Χωροταξικών Πλαισίων σε Ειδικά Χωροταξικά Πλαίσια ▸ Ενίσχυση του ρόλου των Περιφερειακών Πλαισίων ▸ Διασφάλιση του ρόλου και του κύρους του Εθνικού Συμβουλίου Χωροταξίας ως οργάνου κοινωνικής διαβούλευσης ▸ Βελτίωση του τρόπου ενσωμάτωσης των Ειδικών Χωρικών Σχεδίων στο σύστημα χωρικού σχεδιασμού

Πηγή: ιδία επεξεργασία από Ν. 2508/1997, Ν. 2742/1999, Ν. 4269/2014, Ν. 4447/2016, Χριστοφιλόπουλος (2002: 52-58), Αθανασόπουλος και Στρατηγέα (2015), Serraos et al. (2005), hellenicparliament.gr.

Τουλάχιστον μέχρι το 2000, όπως αναφέρει ο Οικονόμου (2000), το σύστημα χωρικού σχεδιασμού στην Ελλάδα ήταν αδύναμο σε σχέση με τα υλοποιηθέντα / εφαρμοσμένα σχέδια, με συνέπεια η ρύθμιση του χώρου να γίνεται κυρίως μέσω μη σχεδιαστικών μηχανισμών. Ο Νόμος 4269/2014 επέφερε αλλαγές στο σύστημα, και ειδικότερα στους τίτλους, το περιεχόμενο και τις συσχετίσεις των σχεδίων. Οι ουσιαστικότερες αλλαγές όμως κρύβονται πίσω από τα γράμματα, καθώς η πολιτική γύρω από τη μεταρρύθμιση προέκυψε από την «ανάγκη μείωσης της γραφειοκρατίας και ενδυνάμωσης του επενδυτικού κλίματος» (Αθανασόπουλος και Στρατηγέα 2015). Η απαίτηση για fast track διαδικασίες από το επενδυτικό κεφάλαιο οδήγησε στη θεσμοθέτηση των Ειδικών Σχεδίων Χωρικής Ανάπτυξης Στρατηγικών Επενδύσεων (ΕΣΧΑΣΕ) – Ν. 3894/10 και των Ειδικών Σχεδίων Χωρικής Ανάπτυξης Δημόσιων Ακινήτων (ΕΣΧΑΔΑ) – Ν. 3986/11, τα οποία πλέον με τον Ν. 4269/2014 εντάσσονται στην «ομπρέλα» των Ειδικών Χωρικών Σχεδίων (ΕΧΣ)[12]. Κατ' επέκταση, σύμφωνα με το άρθρο 8 του Ν. 4269/2014, τα ΕΧΣ δύνανται να τροποποιούν τα Τοπικά Χωρικά Σχέδια (ΤΧΣ)[13] και τα προϋπάρχοντα Γενικά Πολεοδομικά Σχέδια (ΓΠΣ), ενώ το αντίστροφο χρειάζεται τη συναίνεση του επενδυτικού φορέα. Αυτή η λογική θέτει τον επενδυτικό κόσμο σε μια πλεονεκτική θέση και τον καθιστά ικανό να «παρεκκλίνει» νόμιμα σε βάρος όλων των υπόλοιπων συμφερόντων της κοινωνίας και του περιβάλλοντος, με γνώμονα τη διευκόλυνση της οικονομικής εκποίησης της γης. Συνοπτικά τον καθιστά συνδικαιούχο στη διαδικασία οργάνωσης του χώρου της ελληνικής επικράτειας.

Σε συνέχεια του παραπάνω Νόμου, ο Ν. 4389/2016 με τίτλο «*Επείγουσες διατάξεις για την εφαρμογή της συμφωνίας δημοσιονομικών στόχων και διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων και άλλες διατάξεις*», καταργεί με το άρθρο 238 τα άρθρα 14 έως και 33 του Ν. 4269/2014. Δηλαδή καταργήθηκε το νέο θεσμοθετημένο πλαίσιο χρήσεων γης και επανήλθε μέχρι νεοτέρας το Π.Δ. 23.2/6.3.1987 με τίτλο «*Κατηγορίες και περιεχόμενο χρήσεων γης*» (http://segm.gr). Αυτή την κατάργηση ήρθε να συμπληρώσει ο Ν. 4447/2016 που τέθηκε σε διαβούλευση στα τέλη του 2016 και ουσιαστικά αντικαθιστά τον Ν. 4269/2014. Εξετάζοντας την αιτιολογική έκθεση (hellenicparliament.gr), αλλά και τη διαβούλευση

[12] Τα ΕΧΣ εκτός από τα ΕΣΧΑΔΑ και ΕΣΧΑΣΕ περιλαμβάνουν τις Περιοχές Ολοκληρωμένης Τουριστικής Ανάπτυξης (ΠΟΤΑ) - Ν. 2545/97, τις Περιοχές Οργανωμένης Ανάπτυξης Παραγωγικών Δραστηριοτήτων (ΠΟΑΠΔ) - Ν. 1650/86, τα Επιχειρηματικά Πάρκα - Ν. 3982/11, τα Εμπορευματικά Κέντρα - Ν. 3333/05, τα τοπικά ρυμοτομικά - Ν.2508/1997 και τις Περιοχές Ειδικά Ρυθμιζόμενης Πολεοδόμησης (ΠΕΡΠΟ) (Βουρεκάς και Πούλιος 2014, Λαλένης 2016). Ορίζονται ως εξής (Ν. 4269/2014, αρ. 9, §2): *Για τη χωρική οργάνωση και ανάπτυξη περιοχών που μπορεί να λειτουργήσουν ως υποδοχείς σχεδίων, έργων και προγραμμάτων υπερτοπικής κλίμακας ή στρατηγικής σημασίας είτε για να αντιμετωπισθούν κρίσιμα προβλήματα χρήσεων γης καταρτίζονται Ειδικά Χωρικά Σχέδια (Ε.Χ.Σ). Τα Ε.Χ.Σ αποτελούν σύνολα κειμένων και διαγραμμάτων με τα οποία καθορίζονται χρήσεις γης, γενικοί όροι και περιορισμοί δόμησης καθώς και κάθε άλλο μέτρο, όρος ή περιορισμός που απαιτείται ώστε να καταστούν οι εν λόγω περιοχές κατάλληλες είτε για την οργανωμένη ανάπτυξη παραγωγικών ή επιχειρηματικών δραστηριοτήτων είτε για την πραγματοποίηση προγραμμάτων και παρεμβάσεων μεγάλης κλίμακας ή στρατηγικής σημασίας.*

[13] Ουσιαστικά αποτελούν τη «μετεξέλιξη» των ΓΠΣ/ΣΧΟΟΑΠ και ορίζονται ως εξής (Ν. 4269/2014, αρ. 9, §1): *Τα Τοπικά Χωρικά Σχέδια καθορίζουν την οργάνωση των χρήσεων γης, καθώς και τους γενικούς όρους δόμησης και περιορισμούς δόμησης και κάθε άλλο μέτρο, όρο ή περιορισμό που απαιτείται για την ολοκληρωμένη χωρική ανάπτυξη και οργάνωση της περιοχής ενός πρωτοβαθμίου ΟΤΑ.*

(opengov.gr) του σχεδίου του νόμου, προκύπτει ότι δεν υπάρχουν μεγάλες διαφορές μεταξύ των δύο νόμων. Το κομβικό ζήτημα των ΕΧΣ δυστυχώς παραμένει και, όπως προαναφέρθηκε, το ζήτημα αυτό αφορά την κυριαρχία των οικονομικών συμφερόντων επί του γενικότερου συμφέροντος. Η επενδυτική βούληση δύναται να ανατρέψει ανά πάσα στιγμή τον σχεδιασμό μέσω ΤΧΣ, προϋπαρχόντων ΓΠΣ, αλλά ακόμη και των Ζωνών Οικιστικού Ελέγχου (ΖΟΕ), προσβάλλοντας με αυτό τον τρόπο κάθε περιβαλλοντικό ή/και πολεοδομικό κεκτημένο.

Έπειτα από αυτή τη γενική ματιά στο σύστημα του χωρικού σχεδιασμού εξετάζεται η θεσμική υπόσταση της συμμετοχικότητας. Καταγράφονται οι διατάξεις των θεσμικών πλαισίων που αφορούν τη συμμετοχικότητα στον σχεδιασμό (*Διάγραμμα 2.1*) και στη συνέχεια ερμηνεύεται η πραγματική τους σημασία.

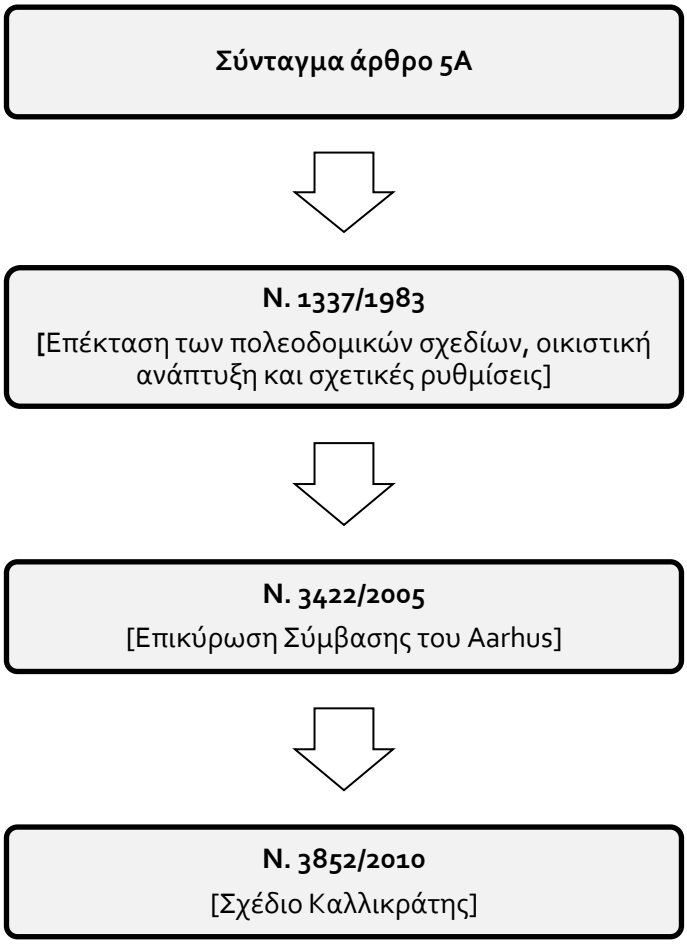

Διάγραμμα 2.1. Βασικό θεσμικό πλαίσιο χωρικού σχεδιασμού και η έννοια της συμμετοχής. Πηγή: ιδία επεξεργασία

Στο Σύνταγμα της Ελλάδας[14] με το άρθρο 5α κατοχυρώνονται δύο βασικά δικαιώματα που αποτελούν τη βάση για τη συμμετοχή των πολιτών:

[14] Όπως αυτό αναθεωρήθηκε με το Ψήφισμα της 27ης Μαΐου 2008 της Η΄ Αναθεωρητικής Βουλής των Ελλήνων.

1. *Καθένας έχει δικαίωμα στην πληροφόρηση, όπως ο νόμος ορίζει. Περιορισμοί στο δικαίωμα αυτό είναι δυνατόν να επιβληθούν με νόμο μόνο εφόσον είναι απολύτως αναγκαίοι και δικαιολογούνται για λόγους εθνικής ασφάλειας, καταπολέμησης του εγκλήματος ή προστασίας δικαιωμάτων και συμφερόντων τρίτων.*

2. *Καθένας έχει δικαίωμα συμμετοχής στην Κοινωνία της Πληροφορίας. Η διευκόλυνση της πρόσβασης στις πληροφορίες που διακινούνται ηλεκτρονικά, καθώς και της παραγωγής, ανταλλαγής και διάδοσής τους αποτελεί υποχρέωση του Κράτους, τηρουμένων πάντοτε των εγγυήσεων των άρθρων 9, 9Α και 19.*

Συγκεκριμένα για τη συμμετοχή στον χωρικό σχεδιασμό εναρκτήρια βάση αποτελεί ο Ν. 1337/1983, ο οποίος με το άρθρο 30 εισάγει την Πολεοδομική Επιτροπή Γειτονιάς (ΠΕΓ). Η ΠΕΓ δύναται να συγκροτηθεί με ευθύνη του αντίστοιχου ΟΤΑ για την παρακολούθηση των πολεοδομικών μελετών σε κάθε γειτονιά και αναδεικνύεται από τους κατοίκους της. Συγκεκριμένα μπορούσε να:

διατυπώνει είτε το συνοικιακό συμβούλιο είτε το συμβούλιο δημοτικού διαμερίσματος είτε το δημοτικό ή κοινοτικό συμβούλιο γνώμη και προτάσεις σχετικά με όλα τα πολεοδομικά και λειτουργικά προβλήματα της γειτονιάς και ειδικότερα σχετικά με τις τροποποιήσεις και την εφαρμογή των πολεοδομικών γενικά διατάξεων, τον καθορισμό χρήσεων γης, τον χαρακτηρισμό και τους κανονισμούς λειτουργίας πεζόδρομων, τον καθορισμό θέσεων κτιρίων ή χώρων στάθμευσης οχημάτων, θέσεων κτιρίων ειδικών και κοινωφελών χρήσεων, τη συντήρηση και χρήση παραδοσιακών κτιρίων ή και άλλων στοιχείων, την απομάκρυνση ή την απαγόρευση χρήσεων που δημιουργούν προβλήματα περιβάλλοντος κ.λπ.

Ωστόσο, όπως αναφέρει η Ευαγγελίδου (2010) οι ΠΕΓ δεν ευδοκίμησαν, κυρίως γιατί δεν στηρίχθηκαν από τις τοπικές αρχές, οι οποίες *προτιμούν να μονοπωλούν τις διαδικασίες λήψης αποφάσεων, με παραδοσιακές μεθόδους πελατειακών σχέσεων*.

Εν συνεχεία ο Ν. 3422/2005 (ΦΕΚ 303/13.12.2005) αποτελεί την επικύρωση της Σύμβασης του Aarhus, η οποία είχε υπογραφεί από την Ελλάδα το 1998 και σχετίζεται με την *πρόσβαση στις πληροφορίες, τη συμμετοχή του κοινού στην λήψη αποφάσεων και την πρόσβαση στην δικαιοσύνη για περιβαλλοντικά θέματα* (ypeka.gr). Στην ουσία της η σύμβαση κατοχυρώνει ως δικαίωμα τη συμμετοχή των πολιτών στη λήψη αποφάσεων σε θέματα σχετικά με το περιβάλλον, ενώ αυτό το δικαίωμα πρέπει να λαμβάνει χώρα *όταν όλες οι επιλογές είναι ακόμη ανοιχτές* (Αθανασόπουλος και Στρατηγέα 2015).

Ο Ν. 3852/2010 αποτελεί τη *Νέα Αρχιτεκτονική της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης - Πρόγραμμα Καλλικράτης* αντικαθιστώντας το Πρόγραμμα Καποδίστριας. Βασική διαφοροποίηση είναι η συγκεντρωτική δομή του, ενώνοντας δήμους. Σχετικά με τη συμμετοχικότητα, στα άρθρα 72 και 73 εισάγει την Οικονομική Επιτροπή και την Επιτροπή Ποιότητας Ζωής (ΕΠΖ) (η ΕΠΖ συνίσταται σε δήμους άνω των 10.000 κατοίκων). *Η Οικονομική Επιτροπή είναι όργανο παρακολούθησης και ελέγχου της οικονομικής λειτουργίας του δήμου*, ενώ η ΕΠΖ είναι *αποφασιστικό και εισηγητικό όργανο άσκησης των σχετικών με την ποιότητα ζωής, τη χωροταξία, την πολεοδομία και την*

προστασία του περιβάλλοντος αρμοδιοτήτων του δήμου. Ωστόσο αυτές οι επιτροπές εμπεριέχουν μόνο μέλη του δημοτικού συμβουλίου και όχι πολίτες. Αντίθετα στο άρθρο 76 εισάγει τη Δημοτική Επιτροπή Διαβούλευσης, η οποία αποτελείται από εκπροσώπους των φορέων της τοπικής κοινωνίας (από 25 μέχρι 50 εκπρόσωποι συνολικά), όπως:

- ∅ των τοπικών εμπορικών και επαγγελματικών συλλόγων και οργανώσεων
- ∅ των επιστημονικών συλλόγων και φορέων
- ∅ των τοπικών οργανώσεων εργαζομένων και εργοδοτών
- ∅ των εργαζομένων στον δήμο και τα νομικά του πρόσωπα
- ∅ των ενώσεων και συλλόγων γονέων
- ∅ των αθλητικών και πολιτιστικών συλλόγων και φορέων
- ∅ των εθελοντικών οργανώσεων και κινήσεων πολιτών
- ∅ άλλων οργανώσεων και φορέων της κοινωνίας των πολιτών
- ∅ των εκπροσώπων των τοπικών συμβουλίων νέων και
- ∅ των δημοτών.

Το πρόβλημα με αυτή την επιτροπή είναι το γεγονός ότι παραμένει συμβουλευτικού και γνωμοδοτικού χαρακτήρα.

Ο Ν. 3882/2010 (Εθνική Υποδομή Γεωχωρικών Πληροφοριών) εισάγει τα Κομβικά Σημεία Επαφής (ΚΟΣΕ), τα οποία *είναι διαρκείς συντονιστικές επιτροπές που εκπροσωπούν έναν συγκεκριμένο αριθμό Δημοσίων Αρχών, διασφαλίζοντας ότι κάθε αρχή του δημοσίου εκπροσωπείται από ΚΟΣΕ* (inspire.okxe.gr). Βάσει αυτών δύναται να διευκολυνθεί η διάθεση δεδομένων και η χαρτογράφηση κρίσιμων στοιχείων των δήμων οδηγώντας στη δημιουργία τοπικών παρατηρητηρίων (Σαμαρτζής και Παναγιωτάτου 2012), διευκολύνοντας την πρόσβαση στην πληροφορία και συνεπώς την αποδοτικότερη συμμετοχή στη λήψη αποφάσεων.

Τέλος, όπως προκύπτει από σχόλια στη διαβούλευση του σχεδίου του νόμου 4389/2016 διαφαίνεται μια απαξιωτική στάση απέναντι στις συμμετοχικές διαδικασίες. Κατ' επέκταση στο μέρος Α3 – άρθρο 7, §6 φαίνεται να υπάρχει μια τάση αποδυνάμωσης των αρμοδιοτήτων της τοπικής αυτοδιοίκησης και των περιφερειών, καθώς ορίζει ως θεσπιστή των ΤΧΣ την Αρμόδια Υπηρεσία του ΥΠΕΝ και το ΚΕΣΥΠΟΘΑ, εξαιρώντας το ΣΥΠΟΘΑ που υπάγεται στην Αποκεντρωμένη Διοίκηση και οριζόταν ως υπεύθυνος εκκίνησης της διαδικασίας από τον Ν.4269/2014[15].

Γενικότερα, προκύπτει ότι η ενεργή συμμετοχή των πολιτών στη διαδικασία λήψης αποφάσεων (ειδικά για τον χωρικό σχεδιασμό) δεν προωθείται από το θεσμικό πλαίσιο. Αντιθέτως παρεμποδίζεται, αφήνοντας τη συμμετοχή απλώς σε στάδιο

[15] Το Κεντρικό Συμβούλιο Πολεοδομικών Θεμάτων και Αμφισβητήσεων (ΚΕΣΥΠΟΘΑ) και το Συμβούλιο Πολεοδομικών Θεμάτων και Αμφισβητήσεων (ΣΥΠΟΘΑ) συστάθηκαν με τον Ν. 4030/11. Η διαφορά τους έγκειται στο γεγονός ότι τα ΣΥΠΟΘΑ συγκροτούνται με απόφαση του αρμόδιου Γενικού Γραμματέα Αποκεντρωμένης Διοίκησης στην έδρα κάθε περιφερειακής ενότητας (αρ. 30), ενώ το ΚΕΣΥΠΟΘΑ συγκροτείται στο ΥΠΕΚΑ με απόφαση του Υπουργού ΠΕΚΑ.

συμβουλευτικότητας και επιφανειακής διαδικτυακής διαβούλευσης (μικρού χρονικού διαστήματος).

2.2.3 Η θεσμική υπόσταση του δημόσιου χώρου

Για να διαμορφωθεί μια σφαιρική εικόνα για την υπόσταση του δημόσιου χώρου εξετάζεται το θεσμικό του πρόσημο στην ελληνική πραγματικότητα. Αρχικά, είναι ξεκάθαρο ότι η αναφορά στον δημόσιο χώρο συνίσταται από δύο διακριτούς τύπους χώρου: από τους κοινόχρηστους και τους κοινωφελείς (*Διάγραμμα 2.2*).

Διάγραμμα 2.2. Οι δύο συνιστώσες του δημόσιου χώρου.
Πηγή: ιδία επεξεργασία από http://library.tee.gr/digital/m2465/m2465_evaggelidou.pdf (2.5.2017).

Σύμφωνα με τον Ν. 4269/2014, οι κοινόχρηστοι χώροι εντάσσονται μαζί με τους ελεύθερους χώρους αστικού και περιαστικού πρασίνου στις περιοχές ελευθέρων χώρων – χώρων αστικού πρασίνου (*Διάγραμμα 2.3*). Συγκεκριμένα, ως κοινόχρηστοι χώροι *νοούνται οι χώροι για την παραμονή, αναψυχή και μετακίνηση πεζών και τροχοφόρων, όπως οδοί, οδοί ήπιας κυκλοφορίας, πεζόδρομοι, αμιγείς πεζόδρομοι, ποδηλατόδρομοι, πλατείες, άλση, πράσινο, και παιδικές χαρές* (Ν. 4269/2014, αρ. 21).

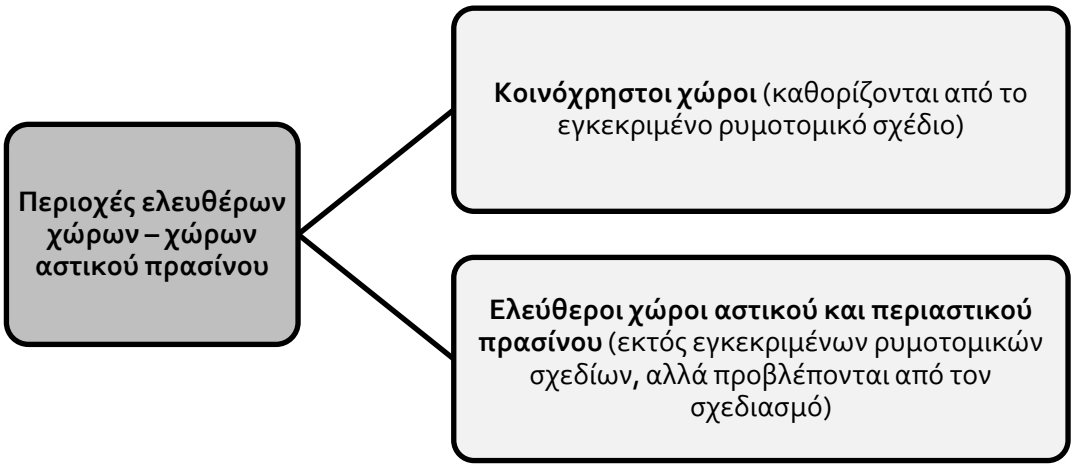

Διάγραμμα 2.3. Περιοχές ελευθέρων χώρων – χώρων αστικού πρασίνου.
Πηγή: Ν. 4269/2014, άρθρο 21.

Αντίστοιχα, οι κοινωφελείς χώροι εμπεριέχουν χρήσεις όπως (Ν. 4269/2014, αρ. 20):

- *Κοινωνική Πρόνοια*
- *Εκπαίδευση*

- *Αθλητικές Εγκαταστάσεις*
- *Πολιτιστικές Εγκαταστάσεις*
- *Περίθαλψη*
- *Εγκαταστάσεις αστικών υποδομών κοινής ωφέλειας του άρθρου 24 (μικρής κλίμακας υπό την προϋπόθεση ότι δεν αναιρούν τον προορισμό της περιοχής ως περιοχής παροχής κοινωφελών λειτουργιών).*

Οι κοινόχρηστοι και κοινωφελείς χώροι καθορίζονται από το εγκεκριμένο ρυμοτομικό σχέδιο (ή αλλιώς σχέδιο πόλεως ή πολεοδομικό σχέδιο), το οποίο όπως αναφέρει η Ευαγγελίδου (library.tee.gr) είναι *το διάγραμμα που καθορίζει τους κοινόχρηστους και κοινωφελείς χώρους, τους όρους δόμησης και τις επιτρεπόμενες χρήσεις σε κάθε τμήμα ή ζώνη του οικισμού*.

Η διαχείριση του δημόσιου χώρου ανήκει στους Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης (ΟΤΑ), οι οποίοι είναι υπεύθυνοι για την εξασφάλιση της κοινής χρήσης και της κοινής ωφέλειας (Συνήγορος του Πολίτη 2005). Ωστόσο, η αξιοποίηση των κοινόχρηστων χώρων ως πηγή εσόδων οδηγεί συχνά σε προβλήματα μεταξύ των πολιτών και των ΟΤΑ, καθώς η αδυναμία ελέγχου και η συχνή έλλειψη πολιτικής βούλησης για την επιβολή κυρώσεων πλήττει την ποιότητα ζωής των πολιτών (Συνήγορος του Πολίτη 2005).

2.3 Από τη θεωρία στην πράξη: εφαρμογές συμμετοχικού σχεδιασμού

Εξερευνώντας τη δυνατότητα πρακτικής εφαρμογής διαφορετικών τύπων συμμετοχικού σχεδιασμού, στην παρούσα ενότητα καταγράφονται παραδείγματα εγχώριας και διεθνούς εμπειρίας. Σκοπός είναι να σκιαγραφηθούν οι διαφορετικές προσεγγίσεις της συμμετοχής, οι λόγοι που οδήγησαν σε αυτό τον συλλογικό τρόπο λήψης αποφάσεων, η διαδικασία και τα αποτελέσματα. Θεωρείται ότι κάθε περίπτωση είναι πλήρως διαφορετική, γι' αυτό τα παρακάτω παραδείγματα εκλαμβάνονται ως εφαρμογές από τις οποίες δύναται να ληφθούν πολύτιμες πληροφορίες.

2.3.1 Διεθνής εμπειρία

Τα παραδείγματα που επιλέχθηκαν και αναλύονται παρακάτω βρίσκονται σε διάφορες χώρες της υφηλίου και αποτυπώνονται στην *Εικόνα 2.20*.

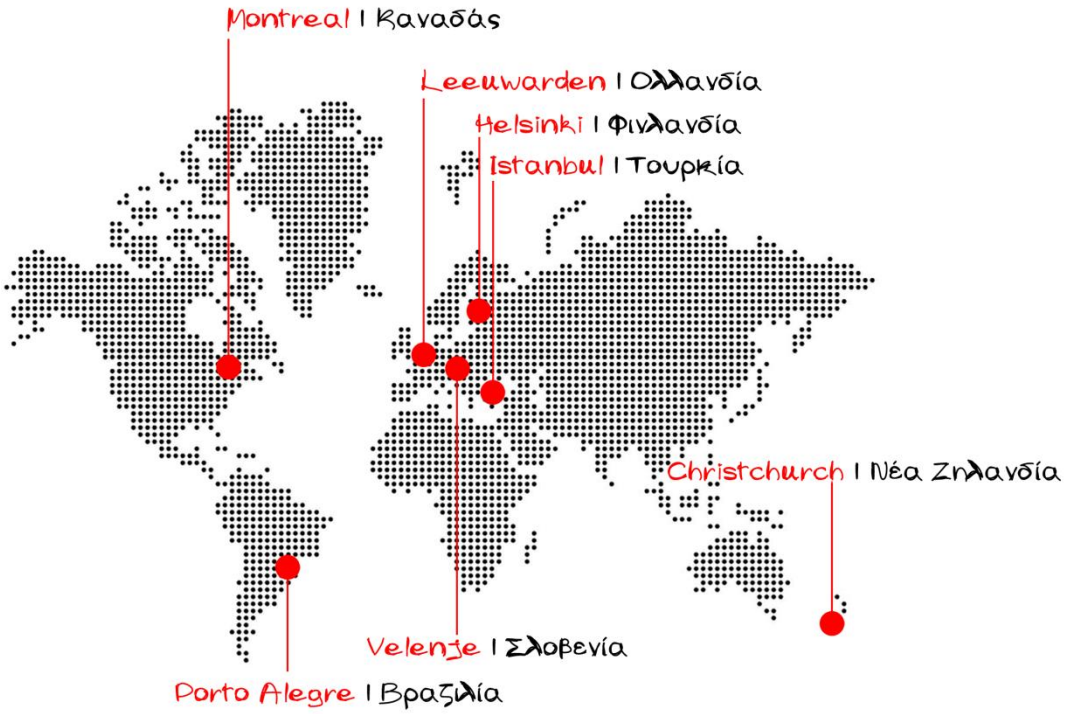

Εικόνα 2.20. Εξεταζόμενα διεθνή παραδείγματα συμμετοχικού σχεδιασμού.
Πηγή: ιδία επεξεργασία.

Αποκατάσταση του κέντρου της πόλης Christchurch, Νέα Ζηλανδία

|πηγές: http://gehlpeople.com, Montreal Urban Ecology Centre 2015 |

Τον Φεβρουάριο του 2011 ένας καταστροφικός σεισμός κατέστρεψε το κέντρο της πόλης Christchurch στη Νέα Ζηλανδία. Για την αποκατάσταση της πόλης, το δημοτικό συμβούλιο κάλεσε το γραφείο αρχιτεκτόνων του Gehl. Η προσέγγιση είχε ως βάση τις απαιτήσεις των πολιτών, γι' αυτό τον λόγο δημιουργήθηκε μια καμπάνια κοινοποίησης ιδεών (*Εικόνα 2.21*) μέσω ψηφιακών και αναλογικών μέσων. Οι ιδέες που κλήθηκαν να δώσουν οι συμμετέχοντες αφορούσαν το μέλλον της πόλης, όπως αυτοί το φαντάζονταν. Με την πάροδο της καμπάνιας προέκυψαν 106.000 ιδέες/προτάσεις από τις οποίες εκμαιεύτηκαν οι στόχοι πάνω στους οποίους δομήθηκε το σχέδιο. Η εφαρμογή του σχεδίου είναι μια μακρά διαδικασία, αλλά η συλλογική διαδικασία παραγωγής του σχεδίου μόνο ελπίδα μπορεί να δώσει στους κατοίκους που αναμένουν να ανακτήσουν την πόλη τους με τους δικούς τους όρους.

Εικόνα 2.21. Καμπάνια «Κοινοποίησης Ιδεών» για τη δημιουργία σχεδίου αποκατάστασης. Πηγή: http://www.strategycreative.com/en/projects/share-an-idea (8.2.2017).

Το ιδιαίτερο woonerf[16] του Montreal, Καναδάς

| πηγές: Montreal Urban Ecology Centre 2015, http://spacing.ca |

Η γειτονιά Saint-Henri της πόλης του Montreal του Καναδά μέχρι το 2010 διαπερνιόταν από ένα οδικό άξονα (*Εικόνα 2.22*), ο οποίος λειτουργούσε ως χώρος παράνομης στάθμευσης και ως παράδρομος. Το 2010 οι πολίτες κλήθηκαν να συμμετάσχουν στον σχεδιασμό για την αναζωογόνησή του, μετατρέποντάς τον σε woonerf. Ουσιαστικά προέκυψε ένας γραμμικός χώρος πρασίνου με χώρους στάσης και ήπιας κίνησης. Η μετατροπή αυτή βοήθησε στην καταπολέμηση του φαινομένου της αστικής θερμικής νησίδας και παράλληλα δημιούργησε έναν χώρο κοινωνικής συνάθροισης. Το αποτέλεσμα φαίνεται να είχε κατά βάση θετικό αντίκτυπο, γι' αυτό και πιθανόν να επαναληφθεί με τις ίδιες συμμετοχικές διαδικασίες στη γειτονιά Pointe-Saint-Charles της ίδιας πόλης.

[16] Ως woonerf ουσιαστικά εννοούνται οι δρόμοι ήπιας κυκλοφορίας με σκοπό την εξυπηρέτηση των πεζών και τη διαμόρφωση του αισθήματος ασφάλειας, ενώ η χρήση τους από μηχανοκίνητα οχήματα γίνεται υπό προϋποθέσεις και κανόνες (Ευφραιμίδου και Ιορδανόπουλος 2010).

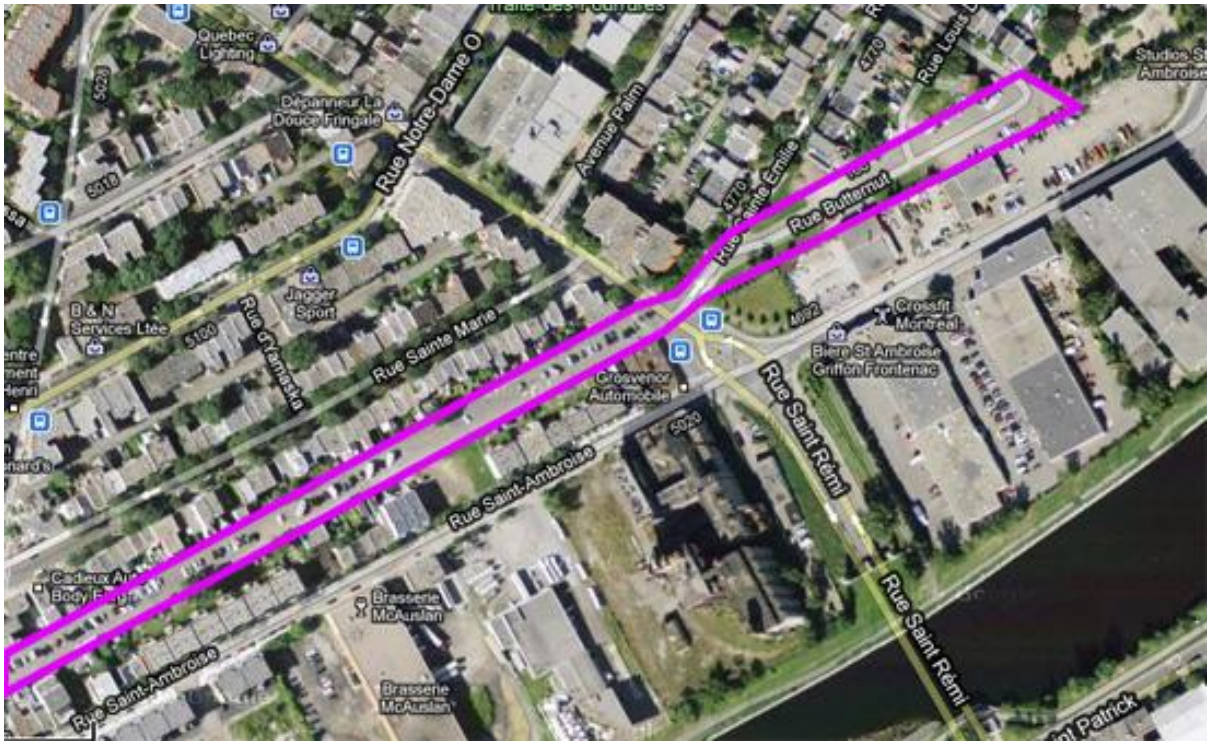

Εικόνα 2.22. Ο άξονας παρέμβασης στην πόλη του Montreal.
Πηγή: http://spacing.ca/montreal/2011/05/01/saint-pierre-river-site-to-become-montreals-first-woonerf/ (8.2.2017).

Συμμετοχικός προϋπολογισμός Porto Alegre, Βραζιλία

| πηγές: foreignaffairs.com, en.wikipedia.org, rioonwatch.org, http://siteresources.worldbank.org |

Η πόλη του Porto Alegre της Βραζιλίας αποτελεί την περιοχή πόλη παγκοσμίως όπου εφαρμόστηκε ο συμμετοχικός προϋπολογισμός στον δημόσιο τομέα. Το 1989 συνιστά το έτος αφετηρίας των ετήσιων συμμετοχικών διαδικασιών. Από τότε μέχρι σήμερα ο αριθμός των συμμετεχόντων εξελίσσεται με μια σχετικά αυξητική τάση, ωστόσο η συμμετοχή φαίνεται να ενισχύθηκε με την είσοδο των κατάλληλων τεχνολογικών μέσων ειδικά μετά το 2010. Οι διαδικασίες εμπεριέχουν (*Εικόνα 2.23*):

- Συνελεύσεις γειτονιών.
- Θεματικές συνελεύσεις.
- Συμμετοχή εκπροσώπων σε συναντήσεις για ολόκληρη την πόλη.

Σύμφωνα με την Παγκόσμια Τράπεζα βγαίνουν πολύ ενδιαφέροντα αποτελέσματα από την όλη διαδικασία. Αρχικά, τα θετικά αποτελέσματα συνοψίζονται στην αντιμετώπιση άμεσων προβλημάτων των κατοίκων, όπως εκπαίδευση και υποδομές, αλλά και σε καλύτερες σχέσεις μεταξύ της διοίκησης και των πολιτών. Στον αντίποδα, τα προβλήματα που εντοπίζονται είναι ο αποκλεισμός των πολύ φτωχών κοινωνικών ομάδων, το προϋπάρχον πελατειακό σύστημα, το οποίο βάζει συνεχώς εμπόδια στις διαδικασίες, η έλλειψη πόρων για την υλοποίηση όλων των προτάσεων, οι αργές διαδικασίες που αποθαρρύνουν τη συμμετοχή, η μη περαιτέρω συμμετοχή ομάδων όταν

επιτευχθούν τα αιτήματα που αυτές προβάλλουν. Τα βασικά κλειδιά «μελλοντικής επιτυχίας» που προσφέρει ο συμμετοχικός προϋπολογισμός είναι:

- ✓ η αντιμετώπιση ανισοτήτων,
- ✓ ενώ στην αρχή των διαδικασιών το κοινό συμμετέχει στη διαδικασία λήψης απόφασης για τη διαχείριση μικρού ποσοστού του συνολικού προϋπολογισμού, μετά από κάποια χρόνια το σύνολο του προϋπολογισμού δύναται να κατανέμεται μέσα από τη συμμετοχική διαδικασία (αυτό συμβαίνει στην εξεταζόμενη περίπτωση),
- ✓ η ενδυνάμωση του αισθήματος ευθύνης για τον μηχανισμό του προϋπολογισμού,
- ✓ η διαφάνεια μέσω της πλήρους ενημέρωσης του κοινού για τα εμπόδια (οικονομικά και πολιτικά) σώζει πολύ χρόνο από άσκοπες συζητήσεις και αφελείς απαιτήσεις, ενώ βελτιώνει την αποτελεσματικότητα του σταδίου εφαρμογής.

Εικόνα 2.23. Διαδικασία συμμετοχικού προϋπολογισμού, Βραζιλία.
Πηγή: http://www.rioonwatch.org/?p=3582 (8.2.2017).

Ανακατασκευή χώρου πρασίνου στην πόλη Velenje, Σλοβενία

| πηγή: publicspace.org |

Το project ξεκίνησε το 2012, ως τμήμα ενός ευρύτερου σχεδίου (Πρόγραμμα ReNewTown) για την πόλη Velenje, το οποίο στόχευε στην άμεση εμπλοκή του κοινού στην αναμόρφωση των γειτονιών του. Το εξεταζόμενο παράδειγμα αφορά τη γειτονιά Gorica, όπου ο κεντρικότερος χώρος της (*Εικόνα 2.24*) είχε καταλήξει να αποτελεί έναν άχρηστο και υποβαθμισμένο χώρο, με μηδαμινή συντήρηση.

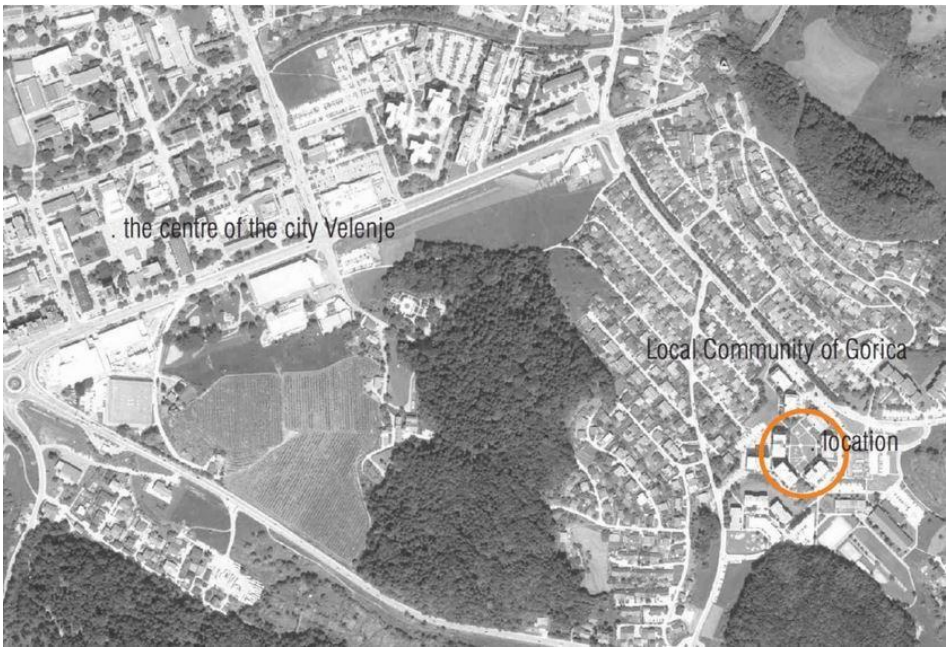

Εικόνα 2.24. Εντοπισμός της γειτονιάς Gorica και του χώρου δράσης.
Πηγή: http://www.publicspace.org/en/works/h250-prenova-javnega-prostora-z-udarniskim-delom (8.2.2017).

Για την υλοποίηση του σχεδίου εργάστηκαν εθελοντικά κάτοικοι αλλά και εθελοντές από άλλες χώρες. Το τελικό αποτέλεσμα εμπεριέχει ζώνη αναψυχής, παιδική χαρά και χώρους στάσης. Το σχέδιο φαίνεται να είναι επιτυχημένο, καθώς ο χώρος χρησιμοποιείται καθημερινά και η άμεση συνεισφορά των κατοίκων στη δημιουργία του ενισχύει το αίσθημα του ανήκειν. Ωστόσο, φαίνεται ότι η εμπλοκή των κατοίκων δεν ξεκίνησε από τη φάση του σχεδιασμού, αλλά τη φάση της εφαρμογής. Συνεπώς, η λήψη της απόφασης έγινε από «πάνω προς τα κάτω», ενώ η υλοποίησή της από «κάτω προς τα πάνω», γεννώντας ερωτήματα για το κατά πόσο η τελική μορφή του προτεινόμενου εξυπηρετεί πραγματικά τους κατοίκους.

Διαμόρφωση διαδρόμου πεζών και ποδηλάτων Helsinki, Φινλανδία

| πηγή: publicspace.org |

Μια παλιά σιδηροδρομική γραμμή προκαλούσε πρόβλημα συνεκτικότητας και το συγκεκριμένο έργο ξεκίνησε ως ιδέα το 2003, ενώ εφαρμόστηκε το 2009 με στόχο την ομαλότερη σύνδεση με το κέντρο της πόλης του Helsinki. Η διαδικασία ξεκίνησε με διαγωνισμό ιδεών, οι οποίες έπειτα από μια πρώτη διαλογή πέρασαν σε συμμετοχική διαδικασία. Σε αυτό το στάδιο, οι πολίτες έκριναν το κάθε σχέδιο και έθεταν προτάσεις. Το τελικό αποτέλεσμα (*Εικόνα 2.25*) φαίνεται πως ικανοποίησε τους κατοίκους και τις αρχές και πλέον σκέφτονται την επέκταση του εγχειρήματος και σε άλλα σημεία της πόλης.

Εικόνα 2.25. Οπτική του χώρου παρέμβασης – τελικό αποτέλεσμα.
Πηγή: http://www.publicspace.org/en/works/h241-baana-pedestrian-and-bicycle-corridor (8.2.2017).

Παρέμβαση σε κεντρική πλατεία του Leeuwarden, Ολλανδία

| πηγή: publicspace.org |

Η πλατεία στην οποία έγινε η παρέμβαση ονομάζεται Wilhelmina και βρίσκεται στο κέντρο της πόλης Leeuwarden στην Ολλανδία. Αφορμή για την ανάγκη αναζωογόνησης της πλατείας αποτέλεσε το νέο μουσείο που θα διαμορφωνόταν σε υπάρχον κτίριο της πλατείας αυτής. Το σχέδιο ξεκίνησε το 2006 και ολοκληρώθηκε το 2012, ένα χρόνο νωρίτερα από τα εγκαίνια του μουσείου. Ο ρόλος των πολιτών στον σχεδιασμό ήταν συμβουλευτικός και πραγματοποιήθηκε διαδικτυακά, έπειτα από την παρουσίαση τριών εναλλακτικών σχεδίων για την πλατεία. Το τελικό αποτέλεσμα (*Εικόνα 2.27*) δικαίωσε τις προσπάθειες, καθώς βελτίωσε την καθημερινή χρήση της πλατείας, ενώ προηγουμένως αποτελούσε έναν τεράστιο χώρο που δεν προσέλκυε χρήστες (*Εικόνα 2.26*).

Εικόνα 2.26. Η πλατεία Wilhelmina πριν τις σχεδιαστικές παρεμβάσεις.
Πηγή: http://www.publicspace.org/en/works/ho92-renovatie-van-wilhelminaplein (8.2.2017).

Εικόνα 2.27. Η πλατεία Wilhelmina μετά τις σχεδιαστικές παρεμβάσεις.
Πηγή: http://www.publicspace.org/en/works/ho92-renovatie-van-wilhelminaplein (8.2.2017).

Istanbul*, *Τουρκία

| πηγή: publicspace.org |

Το 2013 ο Πρόεδρος της Τουρκίας και ο δήμαρχος της Κωνσταντινούπολης ανακοίνωσαν ένα σχέδιο «ανακαίνισης» του πάρκου Taksim Gezi (*Εικόνα 2.28*). Αυτός ο χώρος πρασίνου αποτελεί τον τελευταίο στην συνοικία Beyoğlu.

Εικόνα 2.28. Το πάρκο Taksim Gezi στην Κωνσταντινούπολη, Τουρκία.
Πηγή:
https://en.wikipedia.org/wiki/Taksim_Gezi_Park#/media/File:Sky_view_from_Taksim_Gezi_Park,_Istanbul,_Turkey..jpg (8.2.2017).

Το σχέδιο που προτάθηκε αφορούσε την εκ νέου δόμηση των παλαιών οθωμανικών κτισμάτων που βρίσκονταν στη θέση του σημερινού πάρκου, την πεζοδρόμηση της Ταξίμ και την υπογειοποίηση του οδικού δικτύου. Στόχος των κτιρίων θα ήταν η στέγαση ενός μεγάλου εμπορικού κέντρου στο ισόγειο, η δημιουργία ξενοδοχείου και ακριβών διαμερισμάτων στους παραπάνω ορόφους (*Εικόνα 2.29*).

Ωστόσο η αντίδραση των οργανώσεων και των κατοίκων ήταν άμεση, καθώς δεν επέτρεψαν τη λειτουργία των εκσκαφέων. Κατασκήνωσαν στο πάρκο, διαμαρτυρήθηκαν ειρηνικά, ήρθαν σε συμπλοκή με την αστυνομία (η *Εικόνα 2.30* αποτελεί τη χαρακτηριστικότερη φωτογραφία αντίστασης στην απροκάλυπτη συμπεριφορά των αρχών) και δημιούργησαν το δικό τους μανιφέστο για το μέλλον του πάρκου. Το δικαίωμα στην πόλη, η διατήρηση του πάρκου Gezi ως χώρου πρασίνου, η ολική απαγόρευση εκποίησης δημόσιων αγαθών στον ιδιωτικό τομέα, το δικαίωμα στις διαδηλώσεις και το τέλος της αστυνομικής βίας ήταν μερικά από τα αιτήματα που συνδιαμορφώθηκαν και συμπεριλήφθηκαν στο μανιφέστο.

Το συγκεκριμένο παράδειγμα καταδεικνύει περίτρανα ότι ο πολεοδομικός σχεδιασμός δε μπορεί να είναι αποκομμένος από τη βούληση του λαού απαντώντας σε ιδιωτικά συμφέροντα. Όταν οι πολίτες παίρνουν την κατάσταση στα χέρια τους τότε κανένα εκ των «άνωθεν» πλάνο δεν μπορεί να έχει εφαρμογή.

Εικόνα 2.29. Πρόταση «ανακαίνισης» πάρκου Taksim Gezi στην Istanbul, Τουρκία.
Πηγή: http://www.publicspace.org/files/urbanps/projects-award/H312/panel1.pdf (8.2.2017).

Εικόνα 2.30. Η αντίσταση της «κοπέλας με το κόκκινο φόρεμα» ως σύμβολο του αγώνα για το πάρκο Taksim Gezi στην Istanbul το 2013.
Πηγή: http://www.publicspace.org/en/works/h312-occupy-gezi (8.2.2017).

2.3.2 Ελληνική εμπειρία

Στην Ελλάδα δεν έχουν υπάρξει αρκετά εγχειρήματα συμμετοχικού σχεδιασμού. Όσα υπήρξε δυνατό να εντοπιστούν αρχικά απεικονίζονται χωρικά στην *Εικόνα 2.31* και καταγράφονται αναλυτικά στη συνέχεια.

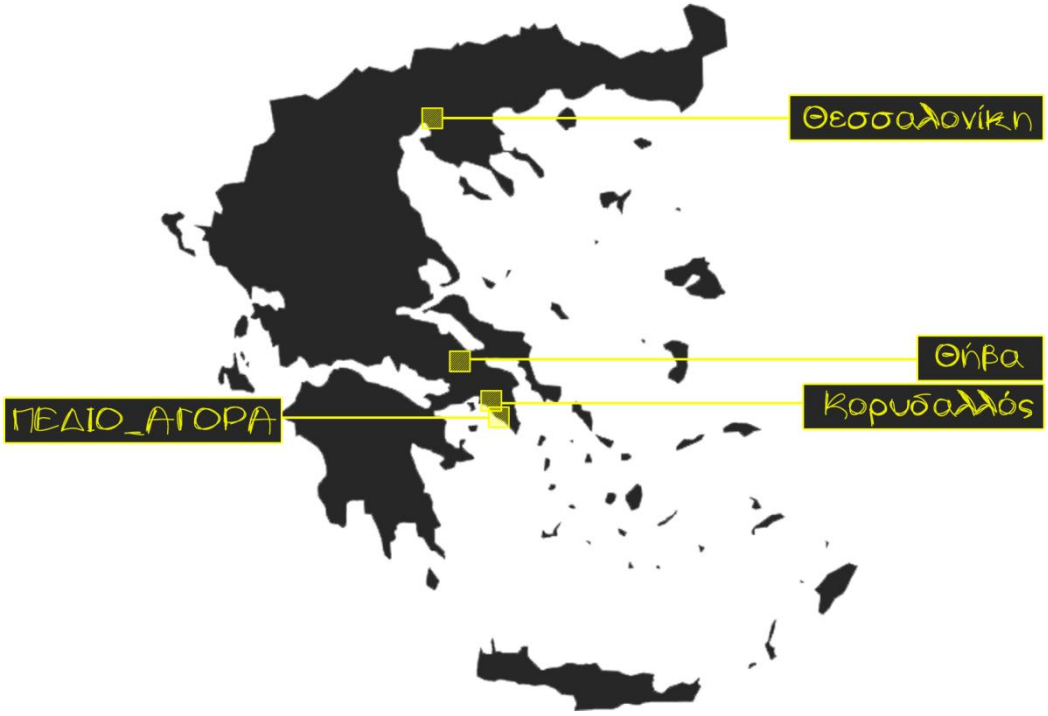

Εικόνα 2.31. Εξεταζόμενα ελληνικά παραδείγματα συμμετοχικού σχεδιασμού.
Πηγή: ιδία επεξεργασία.

Ανάπλαση προσφυγικού συνοικισμού στη Θήβα

| πηγή: Γρηγοριάδης 2011 |

Το πρόγραμμα έφερε τίτλο «Εναλλακτική Πρόταση Ανάπλασης για τον συνοικισμό της Θήβας» και ξεκίνησε ως προσπάθεια το 1984, ενώ με μια διακοπή το 1989-1990 έληξε το 1992, λόγω ελλιπούς χρηματοδότησης (τοποθεσία συνοικισμού στην *Εικόνα 2.32*). Από τα 300 σπίτια ανακατασκευάστηκαν σχεδόν 10, ενώ πραγματοποιήθηκαν 65 μελέτες εκ των οποίων οι 14 εγκρίθηκαν. Οι κάτοικοι ήταν κυρίως 2^{ης} ή 3^{ης} γενιάς πρόσφυγες, ενώ είχαν εγκατασταθεί και κάποιες μουσουλμανικές οικογένειες από τη Θράκη. Η ομάδα μελέτης είχε ως επικεφαλή την Βρυχέα, Α. (καθηγήτρια στη Σχολή Αρχιτεκτόνων του ΕΜΠ), σε συνεργασία με τη δημοτική αρχή της Θήβας. Η επαφή με τους κατοίκους ξεκίνησε μέσω συζητήσεων για τις ανάγκες και επιθυμίες τους και επιχειρήθηκε η ενεργοποίηση (μέσω ταξιδιού για τη βιωματική επαφή με αντίστοιχο παράδειγμα στη Γαλλία, πολιτιστικές εκδηλώσεις κ.ά.) και οργάνωσή τους.

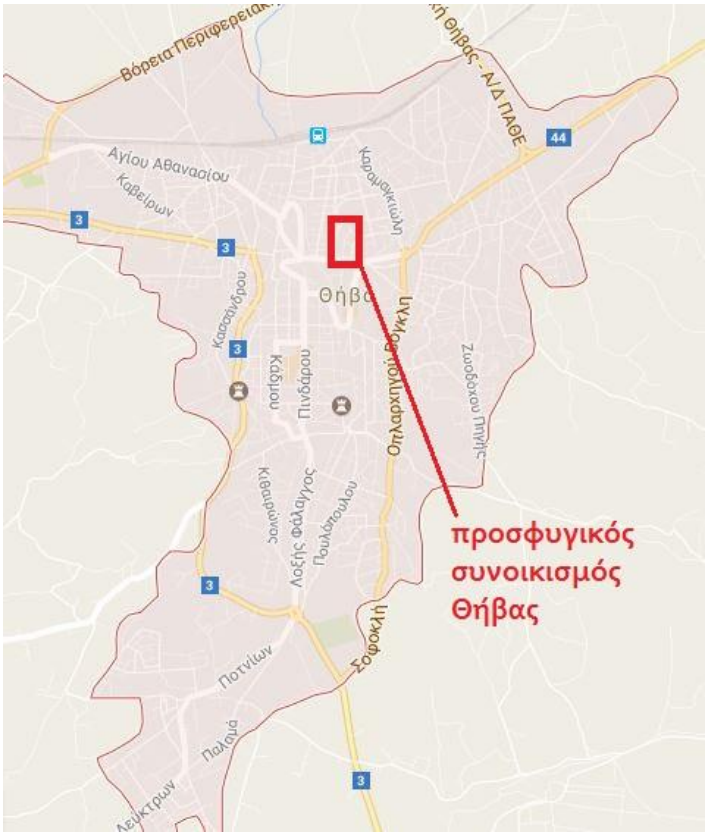

Εικόνα 2.32. Θέση συνοικισμού σε σχέση με τη Θήβα.
Πηγή: google.gr/maps

Όσον αφορά τα αποτελέσματα, όπως γίνεται αντιληπτό από το ιστορικό της προσπάθειας, το πρόγραμμα έμεινε ανολοκλήρωτο αλλά δύναται να προκύψουν σημαντικά συμπεράσματα από τη διαδικασία. Αρχικά, τίθεται το ερώτημα ποιος είναι ο πραγματικός ρόλος του αρχιτέκτονα στην όλη διαδικασία. Είναι ο μεταφραστής της φυσικής σε αρχιτεκτονική γλώσσα ή αυτός που είναι ικανός να διαγνώσει την αρχιτεκτονική γλώσσα μέσω ενός αρχιτεκτονικού ασυνειδήτου του χρήστη (Γρηγοριάδης 2011: 91). Συνεπώς, υπάρχει μια ανάγκη ειδικής μεθοδολογίας καταγραφής της ιδιωματικής αρχιτεκτονικής του μη ειδικού και οι τρόποι παραγωγής του χώρου μέσω αυτής της ιδιαίτερης αρχιτεκτονικής (Γρηγοριάδης 2011: 91). Εν τέλει η εκκίνηση της διαδικασίας της συμμετοχής θα πρέπει να στηρίζεται στα βασικά: Γιατί αξίζει να εστιάσουμε στον δημόσιο χώρο; Οι χρήστες αντιλαμβάνονται τα προβλήματα που τίθενται ή τα νιώθουν σαν κάτι που δεν τους ακουμπά; Ποια είναι η πρακτική και η καθημερινή του όψη που τον κάνει σημαντικό για τη ζωή της πόλης; Η βιωματική πραγματικότητα των χρηστών προσδιορίζει τα ζητήματα αυτά ή προέρχονται από τις αναζητήσεις των ειδικών;

Πείραμα συμμετοχικού σχεδιασμού στη Θεσσαλονίκη

|πηγές: citybranding.gr, econews.gr |

Το πείραμα ξεκίνησε το 2012 με βασικούς παράγοντες υλοποίησης την Αντιδημαρχία Αστικού Σχεδιασμού, Πολεοδομίας και Δικτύων του Δήμου Θεσσαλονίκης, το Τμήμα

Αρχιτεκτόνων του ΑΠΘ και τη ΧΑΝΘ. Στόχος ήταν η διαμόρφωση ενός πλαισίου συμμετοχικού σχεδιασμού και διαλόγου για την αναβάθμιση του δημόσιου χώρου της πόλης της Θεσσαλονίκης. Το Εργαστήριο Συμμετοχικού Σχεδιασμού και κατ' επέκταση το πρόγραμμα εθελοντισμού έφερε τίτλο «Είμαι Πολίτης και Όχι Απλά Κάτοικος». Η 1η φάση περιελάμβανε την άμεση και ενεργή συμμετοχή των πολιτών και την αποτύπωση των επιθυμιών και αναγκών τους σχετικά με τον επανασχεδιασμό της οδού Λασσάνη. Επίσης, μια αποτίμηση από τους ίδιους τους πολίτες, της αστικής παρέμβασης του Δήμου Θεσσαλονίκης στην οδό Χρ. Σμύρνης. Σε 2η φάση έπεται η αξιολόγηση από ομάδα φοιτητών των αποτελεσμάτων και των ευρημάτων των δύο παραπάνω δράσεων, που θα χρησιμοποιηθούν ως βάση για τις σχεδιαστικές τους προτάσεις σε σχεδιαστικό εργαστήριο (workshop), ενώ ως 3η φάση θα γίνει παρουσίαση των προτάσεων σε δημόσια εκδήλωση. Σύμφωνα με τη Λινάρδου (2016), έπειτα από τη συμπλήρωση 508 ερωτηματολογίων και την πραγματοποίηση των τριών φάσεων, τελικά δεν εφαρμόστηκε καμία πρόταση από αυτές που προέκυψαν, αντιθέτως πραγματοποιήθηκε η αρχική ιδέα του δήμου.

ΠΕΔΙΟ_ΑΓΟΡΑ

| πηγή: http://pedio-agora.gr/ |

Το εγχείρημα ξεκίνησε το 2014 και αποτελεί *ένα από τα 10 έργα του δικτύου ACTORS OF URBAN CHANGE που υποστηρίζεται από το ίδρυμα Robert Bosch και τον οργανισμό MitOst. Πρόκειται για ένα δίκτυο πρότυπων έργων σε διαφορετικές χώρες/πόλεις της Ευρώπης για την αστική αναγέννηση μέσα από τη συμμετοχή των πολιτών και τις πολιτιστικές δραστηριότητες, υποστηρίζοντας τα μέλη του μέσα από εκπαιδευτικά προγράμματα και ανταλλαγή τεχνογνωσίας*. Οι φορείς υλοποίησης ήταν η ΜΚΟ Place Identity, η εταιρία design theSwitch και η πλατφόρμα «ΣυνΑθηνά» του Δήμου Αθηναίων. Ως πεδίο μελέτης και δράσης επιλέχθηκε η πλατεία Βαρβακείου στην Αθήνα. Τα δύο βασικά ερωτήματα που καθοδήγησαν τις διαδικασίες ήταν:

- Πώς και από ποιόν διαμορφώνεται ο δημόσιος χώρος στις ελληνικές πόλεις;
- Πώς διαμορφώνεται η εικόνα και η εμπειρία της σύγχρονης Αθήνας αν αλλάξουν οι διαδικασίες παραγωγής του αστικού δημοσίου χώρου;

Τα αποτελέσματα διαμορφώθηκαν μέσω εργαστηρίων (ένα για ειδικούς και δύο για πολίτες) και έπειτα από τη λήξη του εγχειρήματος παρουσιάστηκαν οι προτάσεις (*Εικόνα 2.33*). Τα αποτελέσματα δόθηκαν στον δήμο Αθηναίων για περαιτέρω αξιοποίηση.

Εικόνα 2.33. Ενημερωτική αφίσα για εκδήλωση λήξης του ΠΕΔΙΟ_ΑΓΟΡΑ.
Πηγή: http://pedio-agora.gr/ti-proteinan-oi-polites-plateia-varvakeiou/ (8.2.2017).

Συμμετοχικός Πολιτιστικός Σχεδιασμός στον Δήμο Κορυδαλλού

| πηγή: democu.gr |

Το έργο ονομάζεται «Ανάπτυξη Συμμετοχικής Μεθοδολογίας και e-Πλατφόρμας για τη Χάραξη Ολοκληρωμένης Πολιτιστικής Πολιτικής σε Τοπικό Επίπεδο – Πιλοτική Εφαρμογή στο Δήμο Κορυδαλλού - DemoCU (Democratic Culture)» (η αφίσα του έργου αποδίδεται στην *Εικόνα 1.34*). Όπως αναφέρεται στην εισαγωγή του εγχειριδίου του έργου (Στρατηγέα κ.ά. 2016): το έργο «DemoCU» χρηματοδοτήθηκε από το πρόγραμμα «Είμαστε όλοι Πολίτες» 2009 - 2014, με Φορέα Επιχορήγησης τον Χρηματοδοτικό Μηχανισμό του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου (ΕΟΧ) (EEA Grants) για τις Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (ΜΚΟ) στην Ελλάδα και Φορέα Διαχείρισης της Επιχορήγησης το Ίδρυμα Μποδοσάκη. Υλοποιήθηκε από την Αστική μη Κερδοσκοπική Εταιρία «Δίκτυο Απασχόλησης και Κοινωνικής Μέριμνας», σε συνεργασία με τον Δήμο Κορυδαλλού και το Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, Σχολή Αγρονόμων Τοπογράφων Μηχανικών, Τομέας Γεωγραφίας και Περιφερειακού Σχεδιασμού από τον Μάιο του 2015 έως τον Απρίλιο του 2016. Τα «προϊόντα» του έργου είναι:

- Πλατφόρμα Πολιτιστικής Συμμετοχικής Διακυβέρνησης «DemoCU» στον Δ. Κορυδαλλού
- Ολοκληρωμένο Σχέδιο Διαχείρισης Πολιτιστικών Δομών και Υποδομών Δήμου Κορυδαλλού
- Δημιουργία «Οδηγού Καλών Πρακτικών για τον Συμμετοχικό Πολιτιστικό Σχεδιασμό σε Τοπικό Επίπεδο» για την εμβάθυνση της συμμετοχικής δημοκρατίας και των συμμετοχικών διαδικασιών σε θέματα πολιτισμού στο επίπεδο αυτό

Από τη διαδικασία προκύπτουν πολλά ενδιαφέροντα στοιχεία που αφορούν τη συμμετοχική διαδικασία, όπως ότι η τεχνολογία θα πρέπει να διαδραματίζει περισσότερο επικουρικό ρόλο σε σχέση με την άμεση επαφή, η οποία θα πρέπει να αποτελεί τη βάση της διαδικασίας. Παράλληλα, φάνηκε η ελλιπής γνώση των πολιτών

(αλλά και των αρχών) γύρω από τη συμμετοχή, καταδεικνύοντας την έλλειψη εκπαίδευσης.

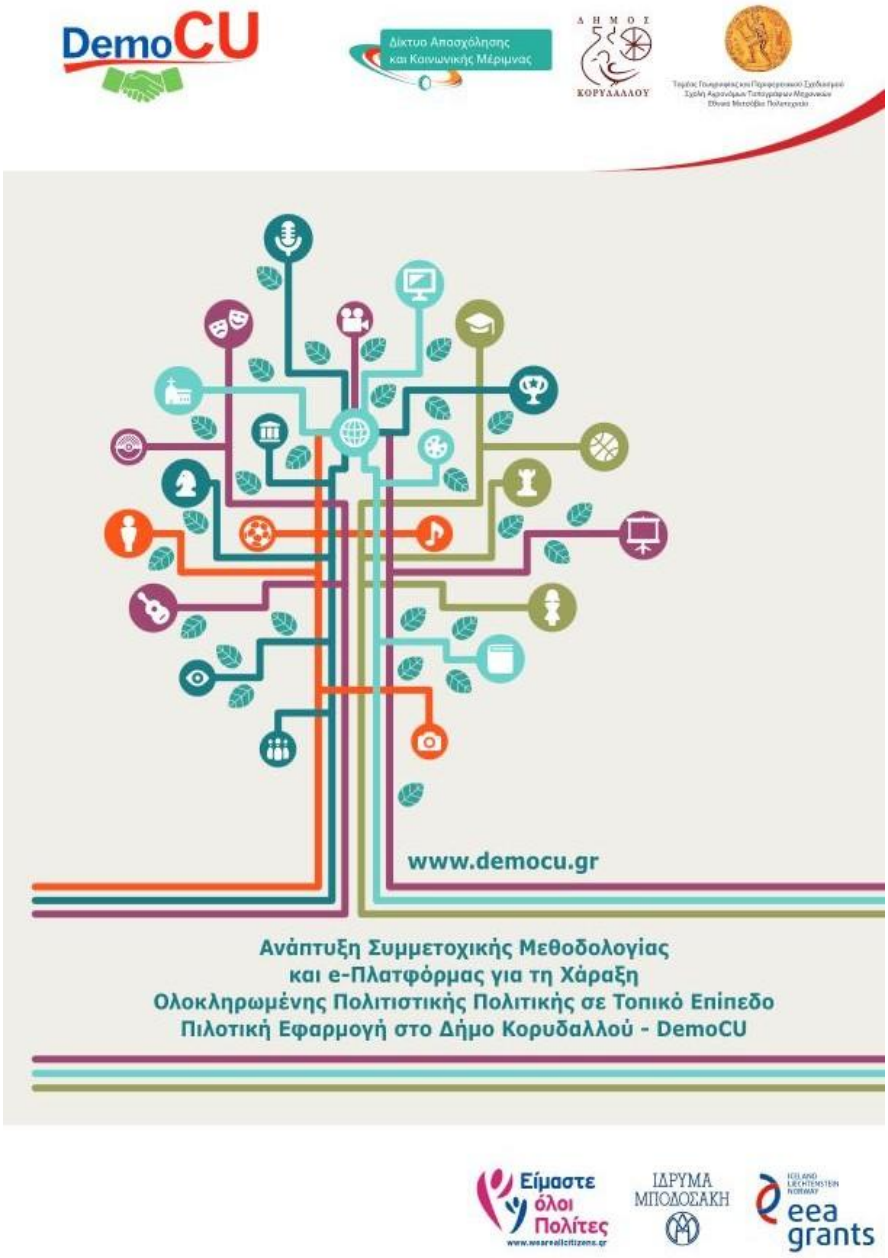

Εικόνα 2.34. Αφίσα του έργου DemoCU.
Πηγή: http://www.democu.gr/sites/default/files/pdf/democu_afisa_0.pdf (8.2.2017).

2.3.3 Συμπεράσματα επί των παραδειγμάτων

Η σύνοψη των σημαντικότερων σημείων που προκύπτουν από τη διεθνή και την εγχώρια εμπειρία σε συμμετοχικές διαδικασίες θα αποτελέσει βασική εισροή για την εξέλιξη της παρούσας εργασίας. Αρχικά, όπως προαναφέρθηκε, κάθε περίπτωση είναι ξεχωριστή, καθώς λαμβάνει χώρα σε διαφορετικές συνθήκες και χρησιμοποιούνται διαφορετικές προσεγγίσεις, άλλοτε στοχεύοντας στη συμμετοχή ως «μέσο» και άλλοτε ως «σκοπό». Ο βαθμός και ο τρόπος συμμετοχής των πολιτών διαφέρουν έντονα από

απλή συμβουλευτικότητα (αντιμετώπιση πολιτών ως αποδεκτών των σχεδιαστικών παρεμβάσεων – καταναλωτών «προϊόντων» που έχουν σχεδιαστεί και αποφασιστεί από ειδικούς), σε συναποφασιστικό παράγοντα, ενώ η επιτομή της πλήρους συμμετοχής διαφαίνεται στο παράδειγμα της Κωνσταντινούπολης, όπου από τη διαδικασία αποκλείονται οι αρχές ως στοιχεία «διάρρηξης» του αστικού και κοινωνικού ιστού. Η τελική εφαρμογή των προτάσεων που προκύπτουν από συμμετοχικές διαδικασίες φαίνεται να αποτελεί ερωτηματικό, ενώ οι οικονομικοί πόροι συχνά τίθενται ως ο ενοχοποιητικός παράγοντας που εισέρχεται στη διαδικασία και μετατρέπει με «μαεστρία» αυτές τις προτάσεις.

2.4 Διάλογος της εργασίας με το θεωρητικό και θεσμικό πλαίσιο αναφοράς

Πριν την εισαγωγή στην περιοχή μελέτης, κρίνεται απαραίτητο να προκύψει, ως απόρροια του πλαισίου αναφοράς, μια περιεκτική περιγραφή του πώς εκλαμβάνονται από την παρούσα εργασία τα θιγόμενα ζητήματα.

Αρχικά, θεωρείται ότι δεν πρέπει να υφίσταται ανταγωνισμός μεταξύ κοινωνιών, οικονομιών και χωρικών ενοτήτων. Αντιθέτως, το μόνο που θα πρέπει να υφίσταται είναι ο «υγιής» **συναγωνισμός** και η συνεργασία, διότι το πολυπόθητο «επόμενο στάδιο της ανάπτυξης» πρέπει να χωράει τους πάντες και όχι μόνο συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες και τα αντίστοιχα χωρικά τμήματα που σχετίζονται με αυτές.

Ως **αναγέννηση του δημόσιου χώρου** νοείται η διαδικασία που στοχεύει στην ανάκτηση του δημόσιου χώρου από την κοινωνία και προέρχεται από την ενεργή εμπλοκή του μεγαλύτερου μέρους της κοινωνίας. Παράλληλα, θα πρέπει να επιχειρείται η μέγιστη αποδοτικότητα / λειτουργικότητα του δημόσιου χώρου σε ζητήματα που αφορούν τον πολιτισμό, την οικονομία, την πολιτική και το περιβάλλον, όπως η κατανάλωση ενέργειας, η υδατική διαχείριση και η διαμόρφωση κατάλληλου μικροκλίματος. Συνεπώς, οι βασικές κατευθύνσεις της όποιας παρέμβασης πρέπει να έχουν στο επίκεντρό τους την κοινωνία, το περιβάλλον, την πολιτική, τον πολιτισμό και την οικονομία, συνιστώσες της ανάπτυξης γύρω από τις οποίες διατυπώνονται οι προς επιδίωξη στόχοι και σχεδιάζονται οι απαραίτητες παρεμβάσεις για την επίτευξη των στόχων αυτών.

Λαμβάνεται ως βασική αρχή ότι η μόνη **ουσιαστική συμμετοχή** είναι η πραγματική (ενεργητική) και όχι οποιαδήποτε μορφή ψευδοσυμμετοχής, καθώς θίγεται η καθ' αυτή έννοια της λέξης, η οποία σύμφωνα με το Oxford English Dictionary ορίζεται ως «... η ενεργή εμπλοκή σε ένα θέμα ή γεγονός», ειδικά σε ένα θέμα του οποίου τα αποτελέσματα αφορούν απευθείας αυτούς που συμμετέχουν (Haklay 2016: 154). Συνεπώς, θα πρέπει να χρησιμοποιείται ως μέρος του σκοπού της διαδικασίας σχεδιασμού και όχι ως μέσο για την επίτευξη συναίνεσης.

Τέλος, ένα από τα σημαντικότερα ζητήματα είναι το **πολιτικό πρόσημο της διαδικασίας του σχεδιασμού.** *Ο σχεδιασμός, ως ιδιαίτερη μορφή διαδικασίας λήψης απόφασης πρέπει να κατανοηθεί μέσα στο δομικό και ιδεολογικό πλαίσιό της, καθόσον οι αποφάσεις για τη*

χωρική κατανομή λαμβάνονται μέσα στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική δομή (Χριστοφιλόπουλος 2002: 97). Συνεπώς, οι μεθοδολογικές προσεγγίσεις που θα αναπτυχθούν στα επόμενα κεφάλαια κάθε άλλο παρά «απολιτικοποιημένες» θεωρούνται. Με όχημα την αναγκαιότητα για κοινωνική αλλαγή επιλέγεται ο συμμετοχικός σχεδιασμός, ο οποίος αντιπαραβάλλεται στις παγιωμένες τεχνοκρατικές μορφές, πρεσβεύοντας το κοινωνικό συμφέρον. Ο ρόλος του πολεοδόμου («ειδικού») επικεντρώνεται στην οργάνωση της συμμετοχικής διαδικασίας και την «ενορχήστρωση» της υλοποίησής της, την αποκωδικοποίηση των συμπερασμάτων της, καθώς και τη μετάφραση αυτών σε τεχνικές λύσεις, με βάση τις θεωρητικές και πρακτικές αρχές του αντικειμένου του, το υφιστάμενο θεσμικό πλαίσιο, τον συγκερασμό των πολλαπλών συμφερόντων, τους διαθέσιμους πόρους κ.ά. Φυσικά δεν αποτελεί άβουλο παρατηρητή, αλλά συνδιαλέγεται με τους πολίτες, τις ομάδες πίεσης και το κράτος με όπλα την επιστημονική του γνώση, τον διάλογο και τα επιχειρήματα.

Όπως αναφέρει ο Χριστοφιλόπουλος (2002: 97), μέσω του σχεδιασμού επιχειρείται η «αποτελεσματική» κατανομή περιορισμένων πόρων, γεγονός που δημιουργεί αναπόφευκτα συγκρούσεις. Αυτές οι συγκρούσεις πρέπει να επιλύονται όχι μέσα από τεχνικές, αλλά από πολιτικές διαδικασίες, οι οποίες πρέπει να είναι ανοιχτές, διαφανείς, πολυφωνικές και συνθετικές. Φυσικά, τα παραπάνω δεν ανταποκρίνονται στις δυνατότητες της παρούσας μεταπτυχιακής εργασίας, αλλά αφορούν τις πραγματικές διαστάσεις μια τέτοιας διαδικασίας.

Στα επόμενα κεφάλαια επιχειρείται μια μικρογραφία όσων προαναφέρθηκαν, με σκοπό να προκύψει ένα σχέδιο διαχείρισης και αναγέννησης του δημόσιου χώρου του ευρύτερου κέντρου της πόλης της Καρδίτσας, με παράλληλη στόχευση την ανίχνευση της κοινωνικής δυναμικής σε σχέση με τη συμμετοχικότητα στον σχεδιασμό. Με λίγα λόγια η εργασία αυτή φιλοδοξεί να αποτελέσει μια μικρού μήκους και έστω ισχνού αντίκτυπου πολιτική πράξη αλληλεπίδρασης με την κοινωνία της πόλης της Καρδίτσας.

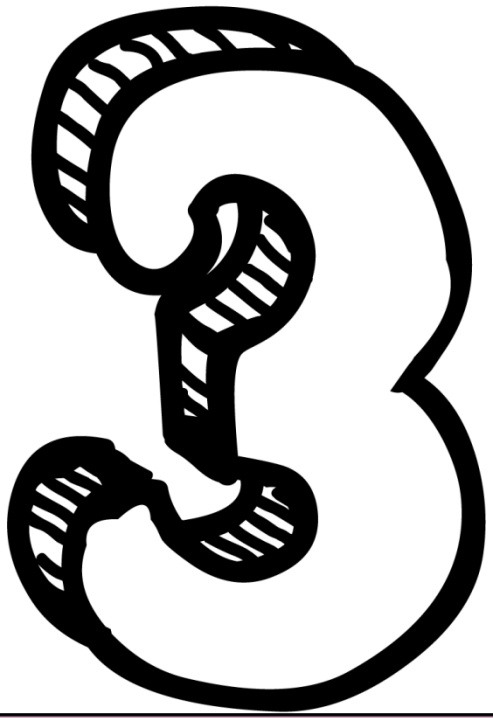

κεφάλαιο

ΚΑΡΔΙΤΣΑ: ΜΙΑ ΑΝΑΓΝΩΣΗ ΤΗΣ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

| γεωγραφία και ιστορική εξέλιξη
| αναπτυξιακή χαρτογράφηση
| πολεοδομικά χαρακτηριστικά
| φυσικό/ανθρωπογενές περιβάλλον
| κοινωνική δραστηριότητα/υποδομές
| ο δημόσιος χώρος της πόλης

3. ΚΑΡΔΙΤΣΑ: ΜΙΑ ΑΝΑΓΝΩΣΗ ΤΗΣ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

3.1 Επιλογή Περιοχής Μελέτης

Η Καρδίτσα, ως μια μικρομεσαία πόλη της ελληνικής υπαίθρου, φαντάζει μια αγροτική πόλη με λίγες ευκαιρίες, ειδικά για νεανικές ηλικίες. Με μια γερή δόση αμφιβολίας στην προηγούμενη φράση, στο κεφάλαιο αυτό αναζητείται μια όσο το δυνατόν πιο αντικειμενική εικόνα της σημερινής πραγματικότητας της πόλης. Στόχος είναι η εξαγωγή συμπερασμάτων και η διατύπωση των προβλημάτων, των δυνατοτήτων, των ευκαιριών αλλά και των απειλών, αξιολογώντας την πόλη, σε πρώτη φάση, με βάση στοιχεία από δευτερογενείς πηγές. Αυτή η αξιολόγηση είναι το πρώτο βήμα πριν από την ενεργή εμπλοκή του κοινού στην αποτύπωση της εικόνας της πόλης, όπως αυτή γίνεται αντιληπτή από τους ίδιους τους κατοίκους της.

Ως ευρύτερη περιοχή μελέτης ορίζεται η πόλη της Καρδίτσας, κυρίως εντός των περιμετρικών οδικών χαράξεων (περίπου στα όρια του οικισμού βάσει του νέου αναθεωρημένου ΓΠΣ), χωρίς όμως να αγνοείται οτιδήποτε συμβαίνει έξω από αυτά τα όρια. Για την ανάλυση των στατιστικών δεδομένων, που χαρακτηρίζουν τις τάσεις και τη φυσιογνωμία της πόλης, χρησιμοποιούνται τα διαθέσιμα στοιχεία από τη μικρότερη δυνατή κλίμακα ώστε να προσεγγιστεί όσο το δυνατό καλύτερα η πραγματικότητα της πόλης.

Ωστόσο, για τη μελέτη του δημόσιου χώρου και της κοινωνικής δραστηριότητας, ορίζεται μια εστιασμένη **σχεδιαστική περιοχή μελέτης**, που εντοπίζεται στο κέντρο της πόλης (Χάρτης 3.1). Η επιλογή αυτή στηρίζεται στο γεγονός ότι στην πόλη της Καρδίτσας, μια μικρής δηλαδή περιφερειακής πόλης, το κοινωνικό, εμπορικό, λειτουργικό, διοικητικό, ψυχαγωγικό και πολιτιστικό ενδιαφέρον επικεντρώνεται σε καθημερινή βάση κυρίως σε κεντρικούς χώρους, καθώς οι αποστάσεις είναι μικρές (ανατολική έως δυτική έξοδος: 3,7 χλμ., βόρεια έως νότια έξοδος: 4 χλμ.).

3.2 Γεωγραφία και Ιστορική Εξέλιξη

Στην παρούσα ενότητα επιχειρείται μια λεπτομερής, αλλά συνάμα περιεκτική, καταγραφή της θέσης της Καρδίτσας σε ευρύτερη κλίμακα, τοποθετώντας αυτή σε ένα πλαίσιο χωρικά, διοικητικά, φυσιογνωμικά και ιστορικά οριοθετημένο. Στον *Χάρτη 3.1* αποτυπώνεται η θέση της περιοχής μελέτης και οι σημαντικότερες οριοθετήσεις σχετικά με την πόλη της Καρδίτσας (σχέδιο πόλεως, περιοχή μελέτης, κεντρικές λειτουργίες κ.ά.).

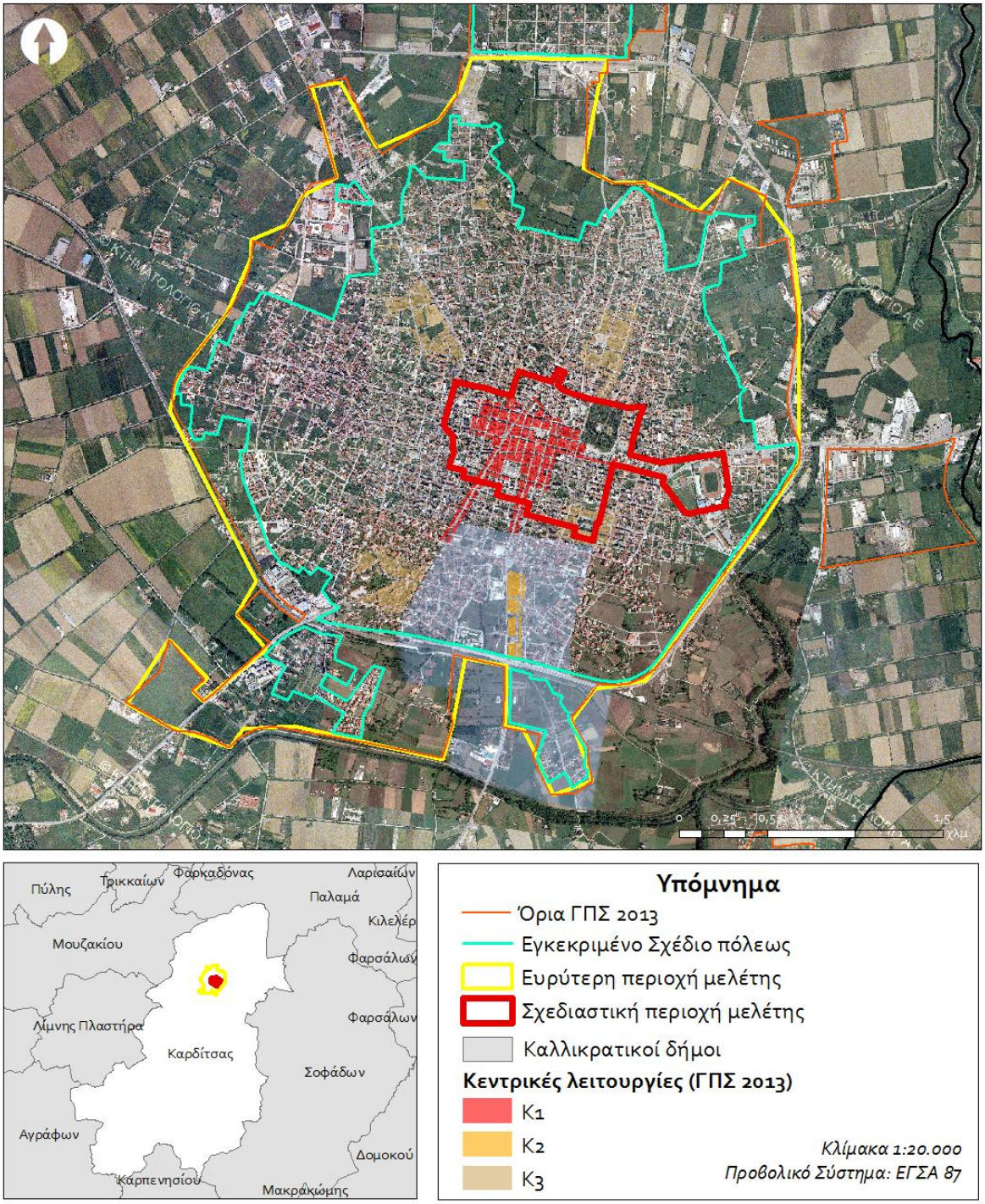

Χάρτης 3.1. Περιοχή μελέτης.
Πηγή: ιδία επεξεργασία με στοιχεία από Βαλασσά κ.ά. (2013α), υπόβαθρο ΚΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΑΕ (2008).

**Σημείωση*: Κ1 – κέντρο πόλης, Κ2 – γραμμικό κέντρο, Κ3 – τοπικά κέντρα.

3.2.1 Χωροταξική θεώρηση της Καρδίτσας

3.2.1.1 Γεωγραφική θέση και διοικητική υπαγωγή

Η πόλη της Καρδίτσας αποτελεί την πρωτεύουσα του Δήμου Καρδίτσας και κατ' επέκταση της Περιφερειακής Ενότητας Καρδίτσας, που υπάγεται στην Περιφέρεια

Θεσσαλίας. Στον *Πίνακα 3.1* περιγράφεται η ιεραρχική διοικητική υπαγωγή της περιοχής μελέτης, ενώ στον *Χάρτη 3.2* και στην *Εικόνα 3.1* αποτυπώνεται η γεωγραφική θέση.

Πίνακας 3.1. Διοικητική υπαγωγή Καρδίτσας.

	Ευρωπαϊκή Ένωση
	Ελλάδα
	Θεσσαλία
	Περιφερειακή Ενότητα Καρδίτσας
	Διευρυμένος Δήμος Καρδίτσας (Πρόγραμμα Καλλικράτη -2010: ένωση πρώην Δήμου Καρδίτσας και Δήμων Ιτάμου, Καλλιφώνου, Κάμπου, και Μητρόπολης)
	Δημοτική Ενότητα Καρδίτσας (αντιστοιχεί στον πρώην Δήμο Καρδίτσας)
	Δημοτικές και Τοπικές Κοινότητες → Αγιοπηγής (ΤΚ) → Καρδιτσομαγούλας (ΤΚ) → Αρτεσιανού (ΤΚ) → Παλαιοκκλησίου (ΤΚ) → **Καρδίτσας (ΔΚ)** → Ρούσσου (ΤΚ)

Πηγή: ιδία επεξεργασία

Σύμφωνα με το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα 2014 – 2019, η διαμόρφωση του Δήμου Καρδίτσας βάσει του Προγράμματος του Καλλικράτη (2010) έχει δημιουργήσει έναν δήμο με έντονη ανομοιογένεια λόγω των εντελώς διαφορετικών γεωμορφολογικών ζωνών που εντοπίζονται εντός των ορίων του. Όπως φαίνεται στον *Χάρτη 3.2*, τα όρια του δήμου διευρύνθηκαν κατά πολύ, συμπεριλαμβάνοντας πεδινές και ορεινές περιοχές, σμιλεύοντας έτσι μια προβληματική στις αναπτυξιακές επιλογές του δήμου.

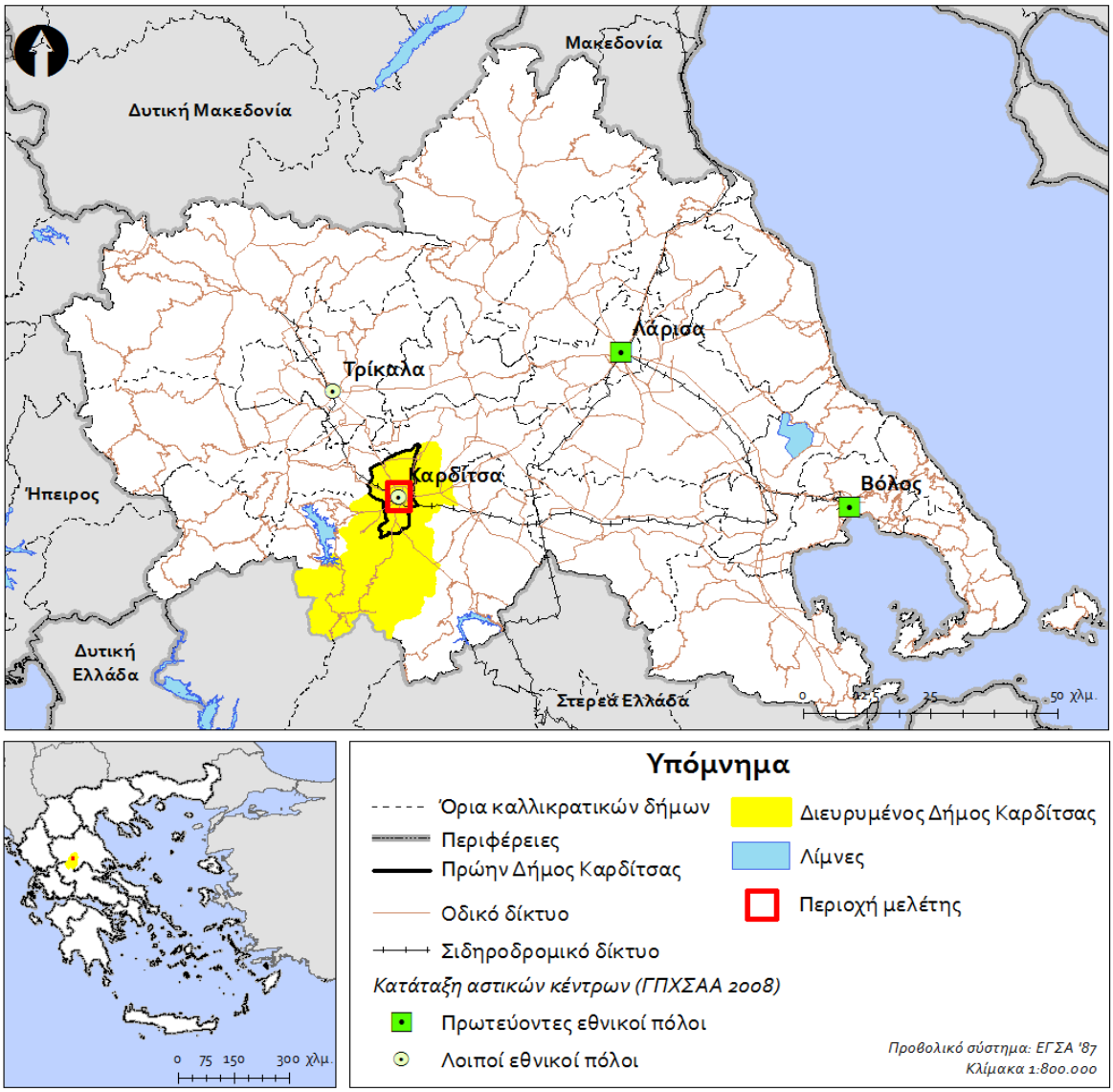

Χάρτης 3.2. Γεωγραφική θέση περιοχής μελέτης (πόλη της Καρδίτσας) και διοικητική διαίρεση.
Πηγή: ιδία επεξεργασία.

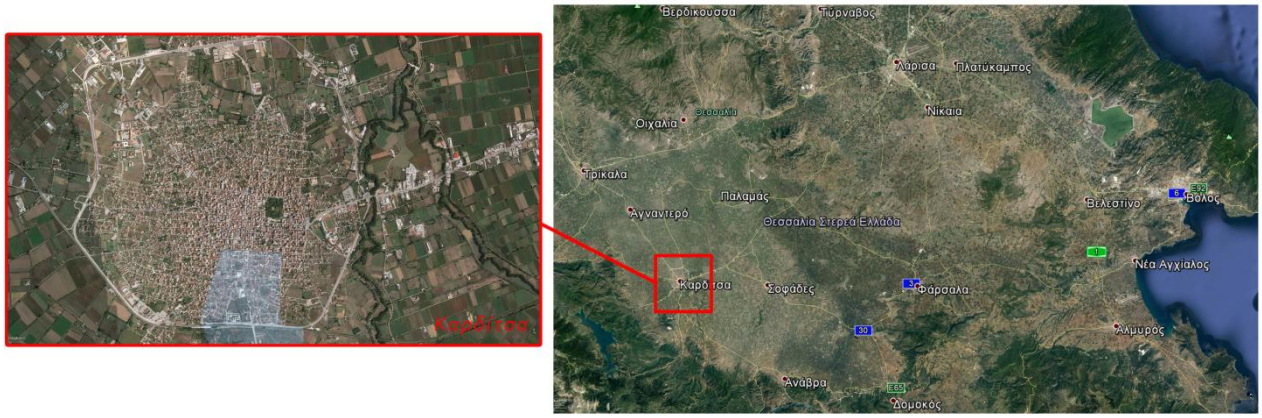

Εικόνα 3.1. Γεωγραφική θέση Καρδίτσας.
Πηγή: ιδία επεξεργασία, υπόβαθρα Google Earth

3.2.1.2 Κατευθύνσεις θεσμικών σχεδίων

Σύμφωνα με την ιεραρχική δομή των πλαισίων και σχεδίων, όπως ίσχυε πριν τον Ν. 4269/2014, υλοποιείται μια συνοπτική ανασκόπηση του εξωτερικού περιβάλλοντος στο οποίο εντάσσεται η περιοχή μελέτης και εντοπίζονται οι εκ των άνωθεν (υπερκείμενες) θεσμικές κατευθύνσεις που την ετεροκαθορίζουν. Στον *πίνακα Π.1* του παραρτήματος καταγράφονται οι κατευθύνσεις και η περαιτέρω περιγραφή αυτών.

Στο αναθεωρημένο Περιφερειακό ΠΧΣΑΑ γίνεται διαχωρισμός της περιφέρειας σε ευρύτερες χωρικές ενότητες – ζώνες με ομοιογενή αναπτυξιακά χαρακτηριστικά (Τσακίρης κ.ά. 2014) και όπως φαίνεται στην *Εικόνα 3.2*, η Καρδίτσα ανήκει στις ζώνες εντατικής γεωργίας και βιομηχανίας.

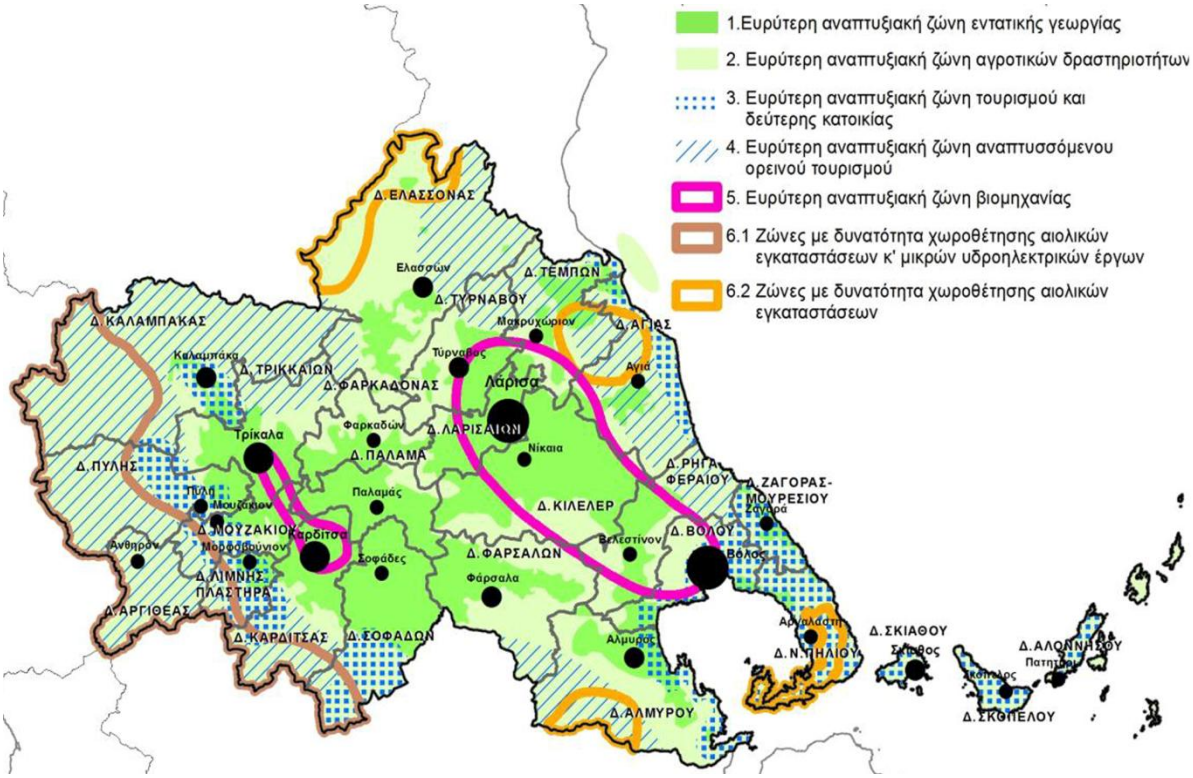

Εικόνα 3.2. Ευρύτερες χωρικές ενότητες – ζώνες με ομοιογενή αναπτυξιακά χαρακτηριστικά. Πηγή: Τσακίρης κ.ά. (2014).

Σύμφωνα με τα παραπάνω στοιχεία, οι υπερκείμενες κατευθύνσεις συγκλίνουν στη λογική της προστασίας του εγγενώς αγροτικού χαρακτήρα της περιοχής, με τάσεις ενίσχυσης της εικόνας της πόλης της Καρδίτσας ως μιας πόλης συνάμα μικρής και αγροτικής, αλλά και ως τριτογενοποιημένου κέντρου.

3.2.2 Ιστορική εξέλιξη

Για τη διαμόρφωση μιας εμπεριστατωμένης οπτικής για την εξέλιξη και εδραίωση της πόλης της Καρδίτσας αναζητούνται οι πολυδιάστατοι παράγοντες που την οδήγησαν στη σημερινή της μορφή. Οι παράγοντες αυτοί δύναται να αποτελούν σημαντικά στοιχεία – κλειδιά που θα δώσουν απαντήσεις σε σημερινά ζητήματα.

3.2.2.1 Ιστορική αναδρομή

Η Καρδίτσα θεωρείται ότι δεν υφίστατο κατά την αρχαιότητα, καθώς θα ήταν αδύνατο να προστατευθεί λόγω της γεωμορφολογίας της (Λάππας 1974). Η πρώτη αναφορά για την πόλη εντοπίζεται κατά τον 13ο αι. σε οθωμανικό απογραφικό κατάστιχο (Ανυφαντής, 2010), ενώ μια εκτενέστερη αναφορά προέρχεται από τον Τούρκο περιηγητή Celebi το 1668, ο οποίος καταγράφει ότι ανήκε χωρικά στα Τρίκαλα, ενώ βρισκόταν υπό την επίβλεψη του μουλά της Λάρισας (Στώϊκος 2013). Σύμφωνα με τον Λάππα (1974) πιθανόν να ανήκε στη Μητρόπολη (σήμερα αποτελεί κωμόπολη δυτικά της Καρδίτσας), η οποία δεν είχε καλλιεργήσιμες εκτάσεις. Περίπου μέχρι το 1850, οι κάτοικοί της ήταν κυρίως Τούρκοι, ωστόσο από την εφαρμογή των Τανζιμάτ (μεταρρυθμίσεις της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας), βάσει των οποίων επιτράπηκε η απόκτηση «τουρκικών» γαιών από όλους, άρχισαν να μετακινούνται Έλληνες από διάφορα μέρη προς την Καρδίτσα (Ανυφαντής 2010, Λάππας 1974). Έτσι το 1858, εγκαταστάθηκαν οι πρώτοι Έλληνες στο Βαρούσι, δηλαδή τη σημερινή περιοχή γύρω από την πλατεία Ελευθερίας, η οποία μέχρι τότε ήταν αδόμητη (Ανυφαντής 2010). Το 1881 είναι το έτος κατά το οποίο η Θεσσαλία, και κατ' επέκταση η Καρδίτσα, προσαρτώνται στην Ελλάδα, ωστόσο το 1897 η Καρδίτσα βρίσκεται υπό την κατοχή των Τούρκων μέχρι το 1898 λόγω του ατυχούς πολέμου (Λάππας 1974). Έπειτα από την απελευθέρωση, αναδύεται σταδιακά το αγροτικό ζήτημα[17], καθώς το ελληνικό κράτος στάθηκε προνομιακά στους κατέχοντες τη γη (Οθωμανικοί γαιοκτήμονες) και παράλληλα στήριξε κεφαλαιούχους της διασποράς που αγόρασαν μεγάλο τμήμα της αγροτικής γης. Συνεπώς, τα εναπομείναντα δικαιώματα των καλλιεργητών (κολλήγων) καταπατήθηκαν σφόδρα, με αποτέλεσμα να δημιουργηθεί ένα μαζικό κίνημα που στόχο είχε την απαλλοτρίωση και αναδιανομή της θεσσαλικής γης (Σακκής 2003). Έπειτα από τη δημιουργία Αγροτικών Συλλόγων, την διεξαγωγή συλλαλητηρίων και μαζικών κινητοποιήσεων, η κατάσταση έφτασε στο απροχώρητο, με το ελληνικό κράτος να βρίσκεται με τον στρατό απέναντι από τους αγρότες, με επιτομή την εξέγερση στο Κιλελέρ της Λάρισας το 1910 (Λάππας 1974, Σακκής 2003). Ο αγώνας ήταν οξύτατος, καθώς έπειτα από 400 χρόνια κατοχής, η πολυπόθητη απελευθέρωση πήρε τη μορφή νέας κατοχής, αφού η ιδιοκτησία και η εκμετάλλευση απλά άλλαξε χέρια (Κατσικοβόρδος 2003). Μετά από έντονες διαμάχες επήλθε η αγροτική μεταρρύθμιση επί Θεοτόκη (1907) που τέθηκε σε ισχνή εφαρμογή (ελάχιστες απαλλοτριώσεις και αναδιανομή). Αλλά το μεγάλο βήμα θα γίνει επί Βενιζέλου, κατά τη δεύτερη αγροτική μεταρρύθμιση (1917), με κατευθυντήρια δύναμη τη Μικρασιατική Καταστροφή (Σακκής 2003). Πριν τον 1ο παγκόσμιο πόλεμο εισάγονται πολλά νέα επαγγέλματα σχετιζόμενα με τη μεταποίηση, υπάρχει στροφή προς την

[17] Ως αγροτικό ζήτημα νοείται «*το πρόβλημα της δίκαιης κατανομής και ανακατανομής της αγροτικής ιδιοκτησίας. Δημιουργείται όταν το μεγαλύτερο μέρος της γης συγκεντρώνεται στα χέρια λίγων, με αποτέλεσμα οι πολλοί να περιέχονται σε κατάσταση αποδυνάμωσης, εξάρτησης και εκμετάλλευσης από μέρους των λίγων ισχυρών. Έχει μακρά ιστορία και εμφανίζεται διαμέσου των αιώνων με πολλές μορφές, παραλλαγές και αποχρώσεις. Κάθε συγκεκριμένο αγροτικό ζήτημα έχει τη δική του ιδιομορφία και ταυτότητα*» (Κατσικοβόρδος 2003, σελ. 193).

εκπαίδευση και μείωση του αγροτικού πληθυσμού, ενώ κατά το 1928 μεγάλο ποσοστό των Καρδιτσιωτών θα μετακινηθεί προς τη Λάρισα και τον Βόλο με κίνητρο την εργασία (κυρίως ήταν καπνεργάτες) (mpk.gr). Από το 1940 και για μια δεκαετία συνεχίζονται οι πολιτικές και κοινωνικές αναταραχές εν μέσω περιόδων πολέμου και κατοχής. Η πόλη και η ευρύτερη περιοχή θα διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην οργάνωση της πάλης κατά των Ιταλών και Γερμανών, ενώ το 1943 θα αποτελέσει πανευρωπαϊκά την πρώτη πόλη που απελευθερώνεται από τη φασιστική κατοχή. Το 1944 θα πραγματοποιηθεί η μάχη της σοδειάς, κατά την οποία οι Θεσσαλοί αγρότες και οι αντάρτες θα παλέψουν για την προστασία της σοδειάς τους από τους Γερμανούς (Βιδάλης 1944). Τέλος, το 1948 η πόλη θα αποτελέσει το επίκεντρο των συγκρούσεων κατά τον εμφύλιο πόλεμο μεταξύ των ανταρτών και του δημοκρατικού στρατού. Να σημειωθεί ότι στην πόλη είτε γεννήθηκαν είτε έδρασαν διαχρονικά σημαντικές πολιτικές προσωπικότητες, όπως ο Γ. Καραϊσκάκης, ο Ν. Πλαστήρας και ο Χ. Φλωράκης (Λάππας 1974).

Στην *Εικόνα 3.3* απεικονίζονται συνοπτικά οι σημαντικοί σταθμοί στην ιστορία της πόλης μέχρι περίπου το 1950, οι οποίοι σχετίζονται κυρίως με την κοινωνικοοικονομική και πολιτική πραγματικότητα. Οι σταθμοί που αφορούν την πολεοδομική εξέλιξη της πόλης καταγράφονται στην επόμενη ενότητα, καθώς έχουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την παρούσα εργασία.

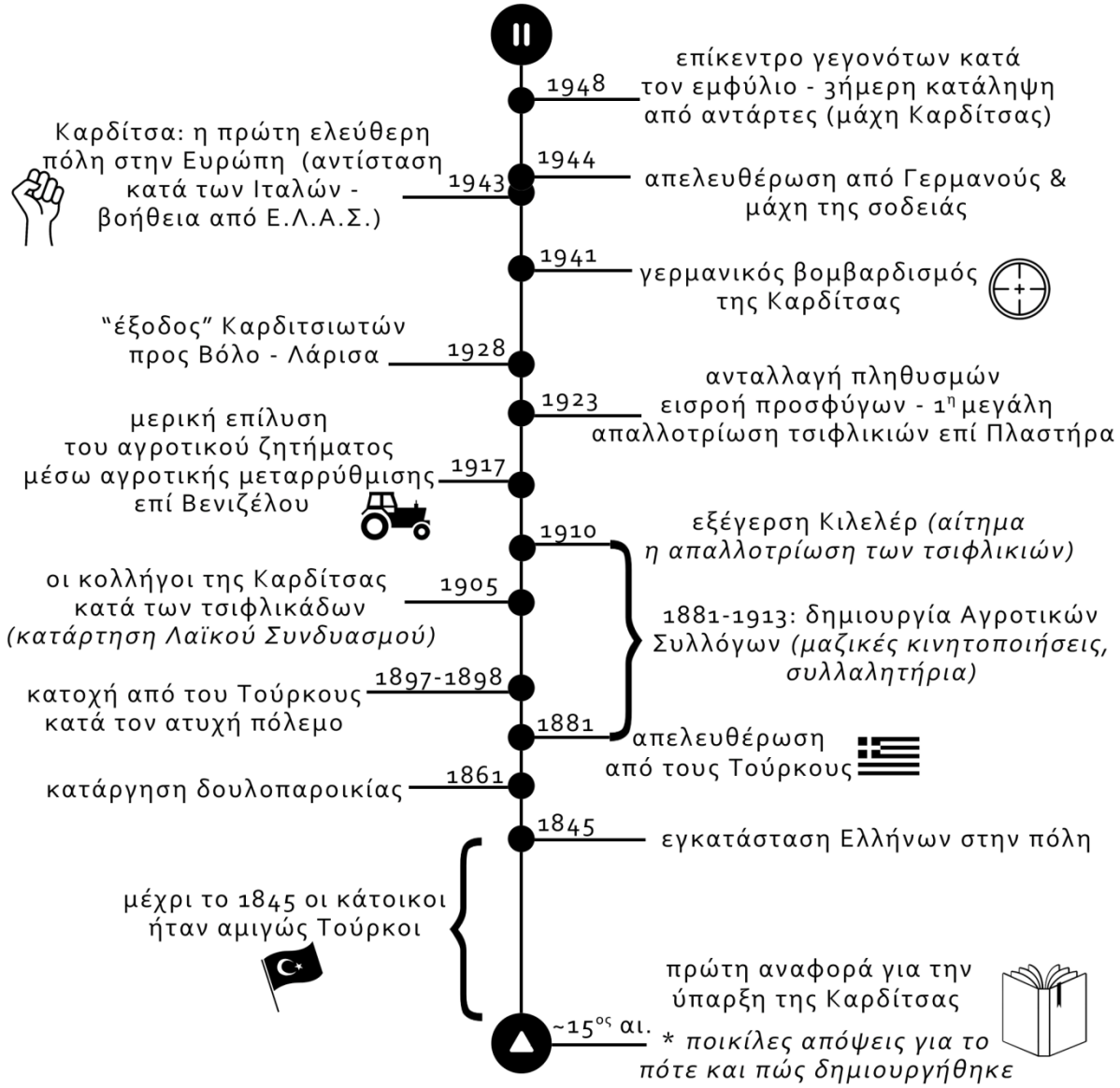

Εικόνα 3.3. Ιστορικοί σταθμοί στην κοινωνική και πολιτική εξέλιξη της Καρδίτσας μέχρι το 1950. Πηγή: ιδία επεξεργασία από Κατσικοβόρδος 2003, Σακκής 2003, Λάππας 1974, Ανυφαντής 2010, Βιδάλης 1944, Στώϊκος 2013, www.mpk.gr/η-πόλη/ιστορία.html (ανάκτηση 5/9/2016), http://www.dimoskarditsas.gov.gr/?page_id=10072 (ανάκτηση 5/9/2016).

Αυτή η αναφορά στα ιστορικά πολιτικά γεγονότα καταδεικνύει την εικόνα μιας σταδιακά αναδυόμενης πόλης μέσα από το μόχθο και την πάλη των κατοίκων της για ένα καλύτερο αύριο. Φαίνεται η έντονη διασύνδεση με τον πρωτογενή τομέα, η οποία υπάρχει σε πολύ μικρότερο βαθμό και σήμερα, εν μέσω της απόλυτης τριτογενοποίησης της παραγωγικής διαδικασίας. Επιπλέον, όπως αναφέρεται και στην επίσημη ιστοσελίδα του Μουσείου της πόλης (mpk.gr), η Καρδίτσα αρχικά προσδιορίστηκε ως **τόπος εμπορικών συναλλαγών ορεινών και πεδινών περιοχών**, λειτουργία που διατήρησε αμείωτη ως τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, γεγονός που μαρτυρά την άρρηκτη σχέση της πόλης με το εμπόριο. Η επόμενη ενότητα που ουσιαστικά αφορά την ιστορία της πόλης υπό το πρίσμα των

χωρικών και σχεδιαστικών παρεμβάσεων, θα συμπληρώσει το «κάδρο» της ιστορικής εξέλιξης, καταλήγοντας στη σημερινή εικόνα της Καρδίτσας.

3.2.2.2 Αστική ανάπτυξη

Όπως αναφέρει ο Lefebvre (2007), η πόλη δεν είναι απλά ένα υλικό προϊόν, αλλά προέρχεται από την παραγωγή και αναπαραγωγή ανθρώπινων υπάρξεων, οι οποίες είναι επακριβώς προσδιορισμένες και δρουν εντός συγκεκριμένων ιστορικών συνθηκών. Για τον εντοπισμό της διασύνδεσης της μεταβαλλόμενης κοινωνικής πραγματικότητας και το εδαφικό αποτύπωμα αυτής, επιχειρείται ένα ταξίδι στον χρόνο με γνώμονα τον αστικό χώρο της Καρδίτσας.

Σύμφωνα με τους Ανδρεάδου κ.ά. (1998), η οργάνωση του αστικού χώρου της Καρδίτσας διαιρείται σε δύο εμφανώς διακριτές περιόδους, την οθωμανική περίοδο μέχρι περίπου το 1850 και την περίοδο έπειτα από το 1850, όταν άρχισε η εγκατάσταση των χριστιανών, έως και σήμερα. Οι ουσιαστικές διαφορές των δύο περιόδων απεικονίζονται στις *Εικόνες 3.4 και 3.5*.

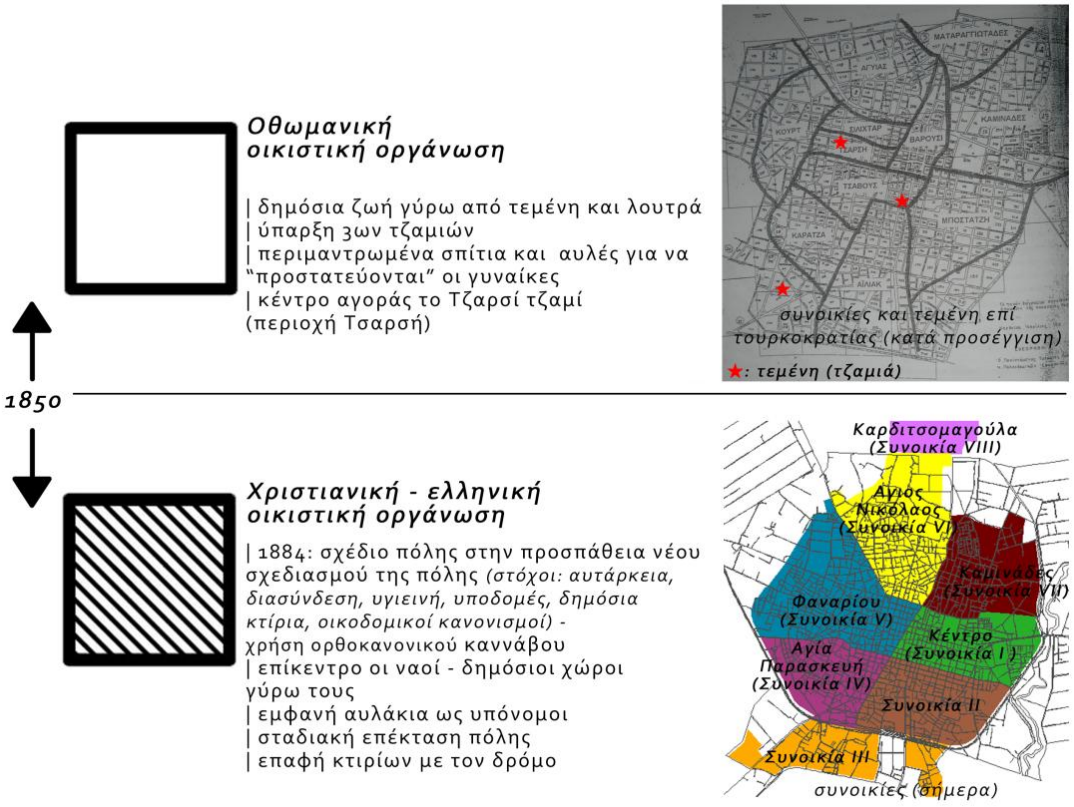

Εικόνα 3.4. Περίοδοι οικιστικής οργάνωσης.
Πηγή: ιδία επεξεργασία, στοιχεία από Ανδρεάδου κ.ά. (1998).

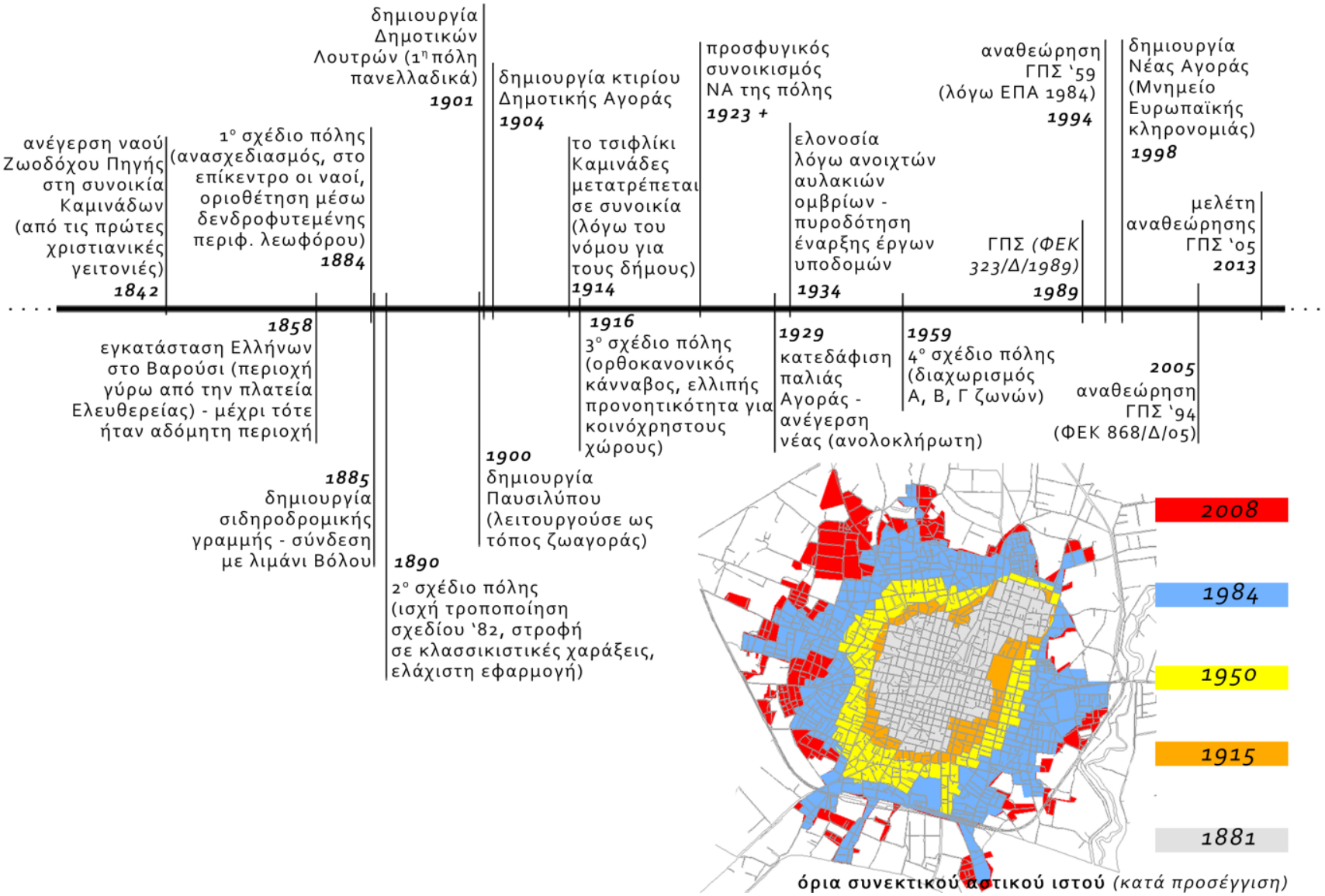

Εικόνα 3.5. Διαχρονική αστική ανάπτυξη και εξελικτικά διαμορφωμένα όρια αστικού ιστού της πόλης.
Πηγή: ιδία επεξεργασία, στοιχεία από Ανδρεάδου κ.ά. (1998), Λάππας (1974), Ανυφαντής (2010), Κολοφωτιά (2002), Παγανός (2002), Βαλασσά κ.ά. (2013α και 2013β), http://www.dimoskarditsas.gov.gr/?page_id=10072 (ανάκτηση 5/9/2016).

Αποτυπώνοντας τους βασικούς σταθμούς στην εξελικτική πορεία της πόλης διαφαίνεται η έντονη σχέση με την ορθόδοξη χριστιανική θρησκεία και πώς αυτή αποτέλεσε τον παράγοντα διαφοροποίησης στη δομή της πόλης έπειτα από την περίοδο της τουρκοκρατίας. Διαχρονικά καταγράφονται στοιχεία καινοτόμων δράσεων που αποδίδονται σε οραματιστές ντόπιους ανθρώπους, όπως η δημιουργία του Παυσιλύπου με οραματιστή τον δήμαρχο Σ. Λάππα, και το κτίριο της Δημοτικής Αγοράς, ενώ γενικότερα φαίνεται η προσπάθεια για την καλυτέρευση των συνθηκών διαβίωσης των κατοίκων (έργα υποδομών, σχέδια οργάνωσης του χώρου).

3.3 Αναπτυξιακή χαρτογράφηση

Όπως προαναφέρθηκε, η ευρύτερη περιοχή μελέτης είναι η πόλη της Καρδίτσας, ωστόσο όπου τα στατιστικά στοιχεία δεν εντοπίζονται σε αυτή την κλίμακα, χρησιμοποιείται το επίπεδο της Δημοτικής Ενότητας της Καρδίτσας (πρώην καποδιστριακός δήμος) και όπου κρίνεται απαραίτητο για τις αναγκαίες εκτιμήσεις - συγκρίσεις ο Δήμος της Καρδίτσας και η Περιφέρεια Θεσσαλίας.

3.3.1 Δημογραφική φυσιογνωμία

Για τη διαμόρφωση της δημογραφικής εικόνας της περιοχής παρατίθενται στοιχεία για τον πληθυσμό και χαρακτηριστικά αυτού όπως ηλικία και εκπαίδευση.

Πρέπει να σημειωθεί ότι ο χαρακτηρισμός «Δημοτικό Διαμέρισμα» μεταβλήθηκε σύμφωνα με τον Ν. 3852/2010 (Φ.Ε.Κ. Α 87/7-6-2010) σε «Δημοτική Κοινότητα», γι' αυτό γίνεται χρήση αυτού του όρου.

Πίνακας 3.2. Πληθυσμιακή κατανομή.

Πληθυσμός (πραγματικός)						
	1961	**1971**	**1981**	**1991**	**2001**	**2011**
Ελλάδα	8388553	8768641	9740417	10259000	10964020	10939020
Θεσσαλία	691619	660986	695625	736464	755861	737485
Δήμος Καρδίτσας (καποδιστριακός)	30242	41806	33511	36168	37768	41519
Δ.Κ. Καρδίτσας	23708	25830	27532	30289	32252	36618
Καρδίτσα	23708	25685	27291	30067	32031	36054
Καρδίτσα (μόνιμος)	-	-	-	32884	35750	38554

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ. - απογραφή 2011, http://web.archive.org/web/20060716093733/http://www.statistics.gr/gr_tables/S1100_SAP_1_monimos2001.htm (ανάκτηση 6/9/2016), στοιχεία από Βαλασσά κ.ά. (2013α).

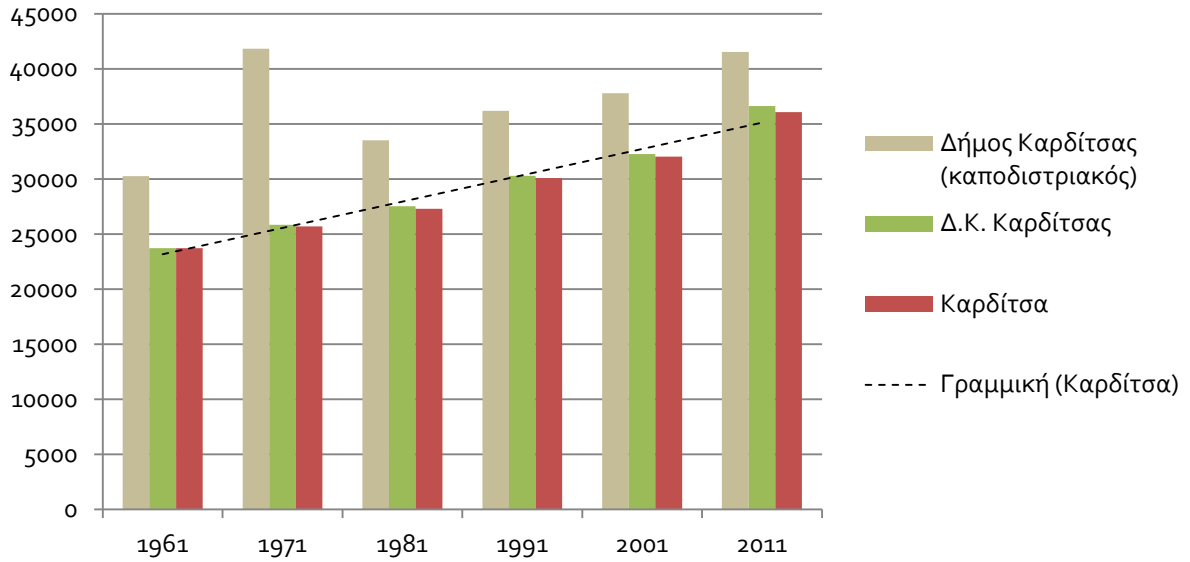

Διάγραμμα 3.1. Πληθυσμιακή κατανομή 1961 – 2011.
Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ. - απογραφή 2011,
http://web.archive.org/web/20060716093733/http://www.statistics.gr/gr_tables/S1100_SAP_1_monimos2001.htm (ανάκτηση 6/9/2016), στοιχεία από Βαλασσά κ.ά. (2013α).

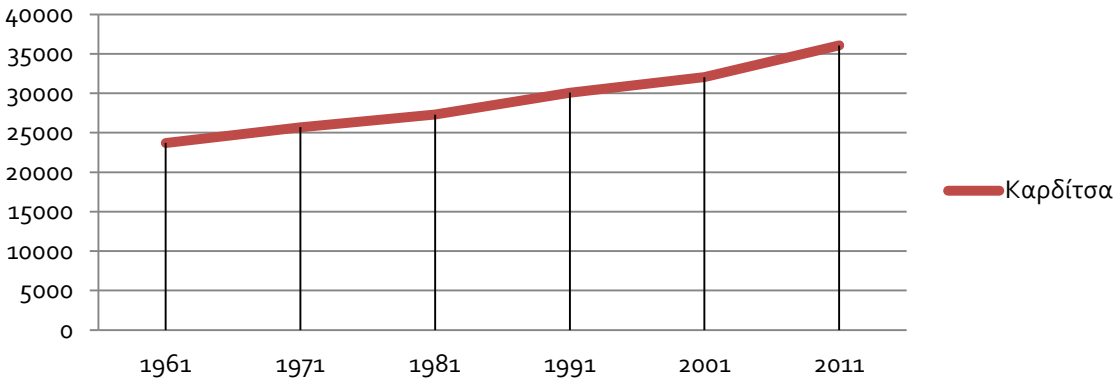

Διάγραμμα 3.2. Εξέλιξη πληθυσμού.
Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ. - απογραφή 2011,
http://web.archive.org/web/20060716093733/http://www.statistics.gr/gr_tables/S1100_SAP_1_monimos2001.htm (ανάκτηση 6/9/2016), στοιχεία από Βαλασσά κ.ά. (2013α).

Πίνακας 3.3. Πληθυσμιακή μεταβολή.

Πληθυσμιακή μεταβολή						
	1971-1961	**1981-1971**	**1991-1981**	**2001-1991**	**2011-2001**	**2011-1961**
Ελλάδα	4,53	11,08	5,32	6,87	-0,23	30,40
Θεσσαλία	-4,43	5,24	5,87	2,63	-2,43	6,63
Δήμος Καρδίτσας (καποδιστριακός)	38,24	-19,84	7,93	4,42	9,93	37,29
Δ.Κ. Καρδίτσας	8,95	6,59	10,01	6,48	13,54	54,45
Καρδίτσα	8,34	6,25	10,17	6,53	12,56	52,08

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ. - απογραφή 2011,
http://web.archive.org/web/20060716093733/http://www.statistics.gr/gr_tables/S1100_SAP_1_monimos2001.htm (ανάκτηση 6/9/2016), στοιχεία από Βαλασσά κ.ά. (2013α).

Τα δεδομένα του πληθυσμού αντιστοιχούν στον πραγματικό πληθυσμό[18] (*Πίνακας 3.2*), καθώς από το 1961 μέχρι το 1991 η απογραφική μεθοδολογία εμπεριείχε την καταγραφή όσων εντοπίζονταν στον χώρο κατά τη διαδικασία και όχι όσους διαμένουν πραγματικά στην περιοχή (μόνιμος πληθυσμός[19]). Ωστόσο, υπάρχει μια σοβαρή απόκλιση μεταξύ του μόνιμου και του πραγματικού πληθυσμού για την πόλη της Καρδίτσας, της τάξης των 2.000 ατόμων (υπερτερεί ο μόνιμος πληθυσμός από τον πραγματικό). Αυτό δύναται να αποδοθεί στην άμεση συσχέτιση που φέρει ο πληθυσμός της πόλης με μικρούς οικισμούς, γεγονός που οδηγεί πολλούς στο να καταγράφονται στον τόπο καταγωγής τους και όχι στον πραγματικό τόπο διαμονής (Κοτζαμάνης 2009). Επιπρόσθετα, η προαναφερθείσα πιθανότητα ισχυροποιείται από το γεγονός ότι οι απογραφές του 1991, 2001 και 2011 διεξήχθηκαν κατά τον μήνα Μάρτιο, ο οποίος δεν αποτελεί συνήθη μήνα διακοπών. Επιπλέον, σύμφωνα με τους Τσακίρη κ.ά. (2014: 101) η Δημοτική Κοινότητα Καρδίτσας προβλέπεται να έχει αύξηση πληθυσμού της τάξεως του 5,8% μέχρι το 2021.

Εντός του Δήμου Καρδίτσας, σύμφωνα με στοιχεία από το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα του Δήμου 2014 – 2019, η ΔΕ Καρδίτσας είναι η μόνη περιοχή με αστικά χαρακτηριστικά γι' αυτό και εμφανίζει θετική μεταβολή του πληθυσμού, σε αντίθεση με τις υπόλοιπες δημοτικές ενότητες.

Επιπλέον, η πόλη της Καρδίτσας τοποθετείται στην 25η θέση βάσει του πληθυσμού της για τα έτη 2001 και 2011, σε σύγκριση με τις 30 ελληνικές πόλεις που διαθέτουν παραπάνω από 30.000 κατοίκους (ΓΕΩΧΩΡΟΣ ΕΠΕ 2013).

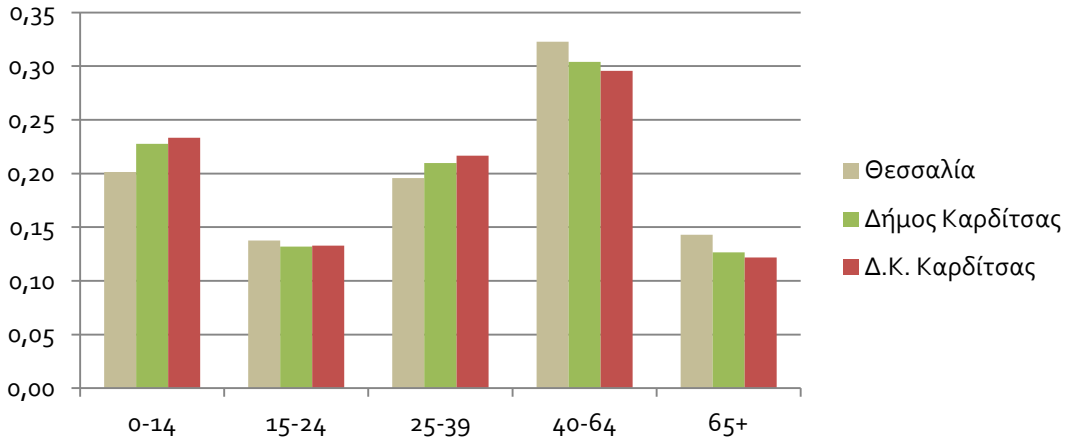

Διάγραμμα 3.3. Ηλικιακή κατανομή πληθυσμού (ποσοστιαία) – 1991.
Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ. - απογραφή 2011, στοιχεία από Βαλασσά κ.ά. (2013α)

[18] ***Πραγματικός πληθυσμός***: το σύνολο των, για οποιαδήποτε αιτία, παρόντων προσώπων σε μια περιφέρεια (δήμο, κοινότητα, δημοτικό / κοινοτικό διαμέρισμα ή οικισμό) κατά την ημέρα της απογραφής, είτε αυτά διαμένουν μονίμως στην περιφέρεια αυτή είτε βρέθηκαν να διαμένουν προσωρινώς ή τυχαίως (Κοτζαμάνης 2009).

[19] ***Μόνιμος πληθυσμός***: το σύνολο των ατόμων μιας περιφέρειας (δήμου/ κοινότητας, δημοτικού/ κοινοτικού διαμερίσματος ή οικισμού) που έχουν τη συνήθη διαμονή τους σε κάθε περιφέρεια, νομό, δήμο/κοινότητα, δημοτικό/κοινοτικό διαμέρισμα και αυτοτελή οικισμό (Κοτζαμάνης 2009).

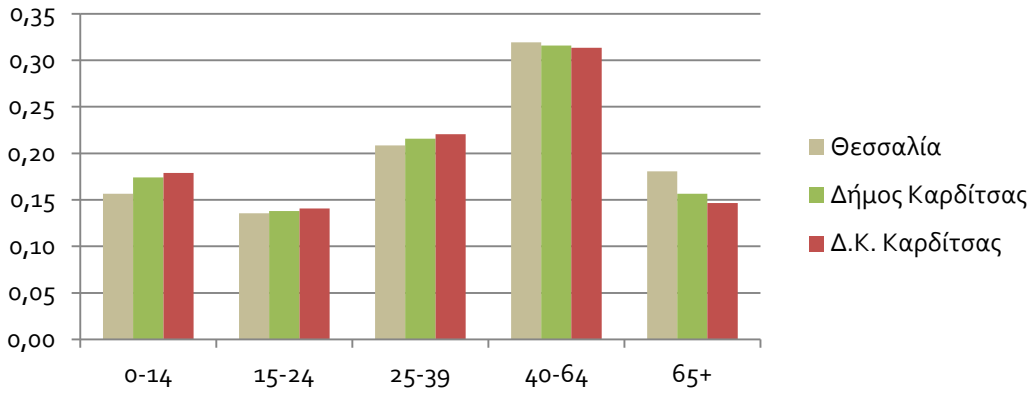

Διάγραμμα 3.4. Ηλικιακή κατανομή πληθυσμού (ποσοστιαία) – 2001.
Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ. - απογραφή 2011, στοιχεία από Βαλασσά κ.ά. (2013α).

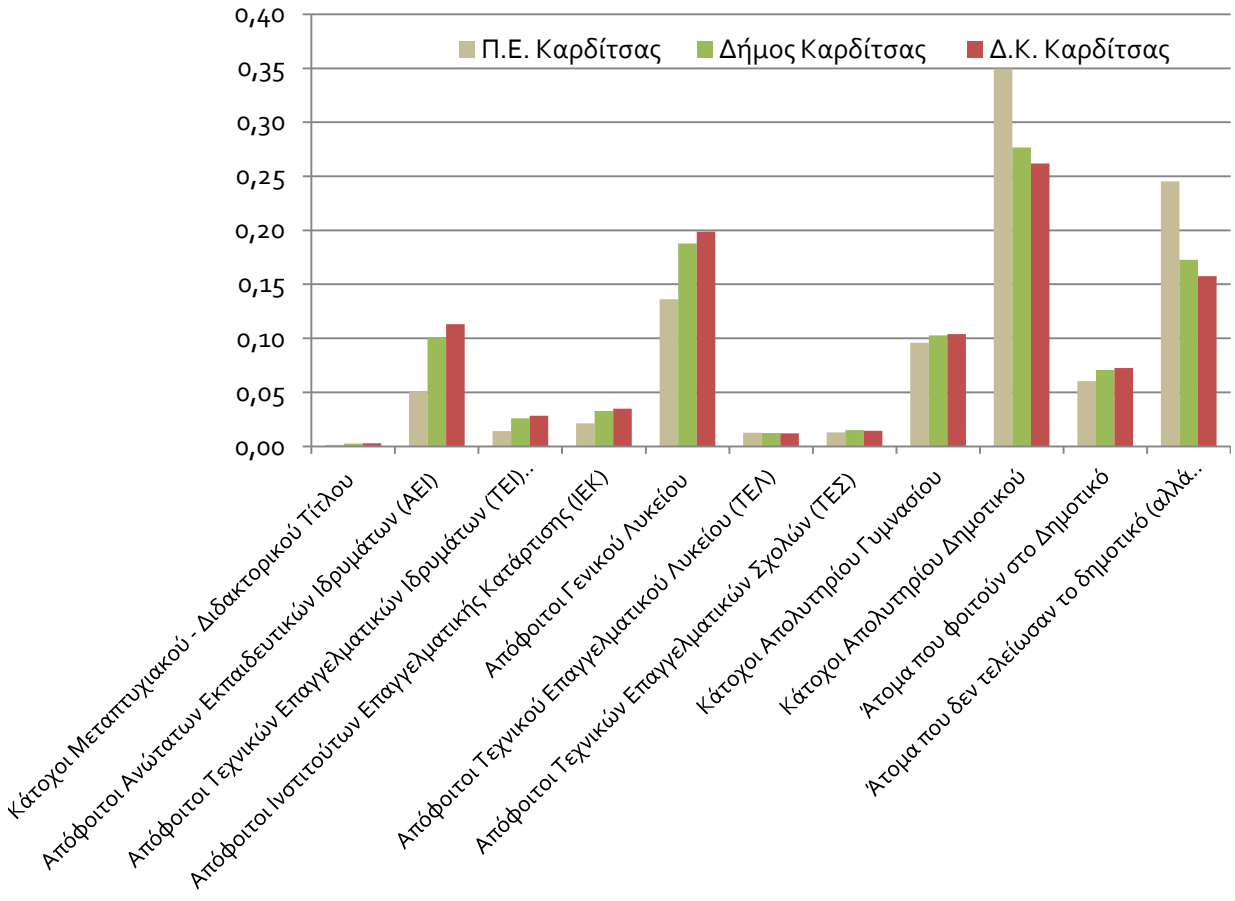

Διάγραμμα 3.5. Επίπεδο εκπαίδευσης 2001 (ποσοστιαία).
Πηγή: ιδία επεξεργασία, στοιχεία από Βαλασσά κ.ά. (2013α).

Από τα παραπάνω δεδομένα (*Διάγραμμα 3.1, Διάγραμμα 3.2, Πίνακας 3.3*) προκύπτει ότι η Καρδίτσα παρουσιάζει διαχρονική αύξηση του πληθυσμού της σε σχετικά γραμμικά σταθερή τάση από το 1961 έως το 2011. Οι μεταβολές ανά απογραφικά έτη είναι θετικές, ενώ ο πληθυσμός από το 1961 έως το 2011 παρουσιάζει αύξηση κατά 50% περίπου. Την ίδια τάση εμφανίζει το Δ.Κ. Καρδίτσας, σε αντίθεση με το σύνολο της περιφέρειας, η

οποία εμφανίζει θετικές και αρνητικές μεταβολές, ενώ ο πληθυσμός του 2011 σε σχέση με το 1961 αυξήθηκε μόλις 6%.

Η ηλικιακή κατανομή του πληθυσμού στη Θεσσαλία, στον Δήμο Καρδίτσας και στο Δ.Κ. Καρδίτσας για το 1991 (*Διάγραμμα 3.3* και *πίνακας Π.2*) φαίνεται να ακολουθεί σχεδόν την ίδια κατανομή, με το μεγαλύτερο ποσοστό του πληθυσμού να ανήκει στην ηλικιακή ομάδα 40 – 64. Το ίδιο συμβαίνει και το 2001 (*Διάγραμμα 3.4* και *πίνακας Π.2*), με αύξηση ωστόσο στην ηλικιακή ομάδα 65 + και ασθενή μείωση στην ομάδα 0 – 14 ετών. Τα αντίστοιχα στοιχεία δεν υπήρξε δυνατό να εντοπιστούν με την ίδια ηλικιακή κατανομή, ωστόσο σύμφωνα με το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα 2014-2019 η τάξη των 40-59 ετών παρουσιάζει τη μεγαλύτερη δυναμικότητα (28,9%), ακολουθούμενη από την τάξη των 20-39 ετών (25,9%) ενώ σχεδόν την ίδια μέτρηση παρουσιάζουν οι ηλικίες 0-19 ετών (22,5%) και 60 και άνω ετών (22,5%).

Τέλος, σχετικά με το εκπαιδευτικό επίπεδο, από τα δεδομένα του 2001 και για τις τρεις διοικητικές ενότητες (Περιφ. Θεσσαλίας, Δήμος Καρδίτσας, Δ.Κ. Καρδίτσας) φαίνεται να ακολουθείται η ίδια τάση (*πίνακας Π.3* και *Διάγραμμα 3.5*). Συγκεκριμένα, για το Δ.Κ. Καρδίτσας ισχύουν τα ακόλουθα: δεν τελείωσαν το δημοτικό 15,75 %, απόφοιτοι δημοτικού 26,18 %, απόφοιτοι λυκείου 19,88 %, απόφοιτοι ΑΕΙ 11,3 %.

3.3.2 Οικονομική και επιχειρηματική φυσιογνωμία

Στην παρούσα ενότητα καταγράφεται η οικονομική δραστηριότητα της περιοχής μελέτης κυρίως μέσα από την επεξεργασία στατιστικών στοιχείων, με στόχο να περιγραφεί η παραγωγική της βάση. Το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (Α.Ε.Π.) είναι «η προστιθέμενη αξία, αποτίμηση των προϊόντων/υπηρεσιών σε νομισματικές μονάδες, που παράγονται σε εθνικό επίπεδο από τους συντελεστές παραγωγής σε ετήσια βάση, ανεξάρτητα από τη μόνιμη κατοικία των ιδιοκτητών των συντελεστών παραγωγής» (Δημαδάμα 2008), γι' αυτό τον λόγο θεωρείται ότι καταδεικνύει μια πτυχή της παραγωγικής δραστηριότητας της περιοχής. Τα σχετικά στοιχεία αποτυπώνονται στους *Πίνακες 3.4, 3.5* και τα *Διαγράμματα 3.6, 3.7* (ποσοστό και τρέχουσες τιμές αντίστοιχα).

Πίνακας 3.4. Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν σε NUTS3 (αγοραστική δύναμη ανά κάτοικο ως ποσοστό -%- του Ευρωπαϊκού μέσου όρου).

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Ελλάδα	84	87	90	93	94	91	92	90	93	94	88
Θεσσαλία	71	74	77	80	83	71	73	70	71	72	65
ΠΕ Καρδίτσας	54	56	62	62	64	52	49	48	51	52	45

Πηγή: Eurostat [nama_r_e2gdp], http://datamarket.com (13/9/2016).

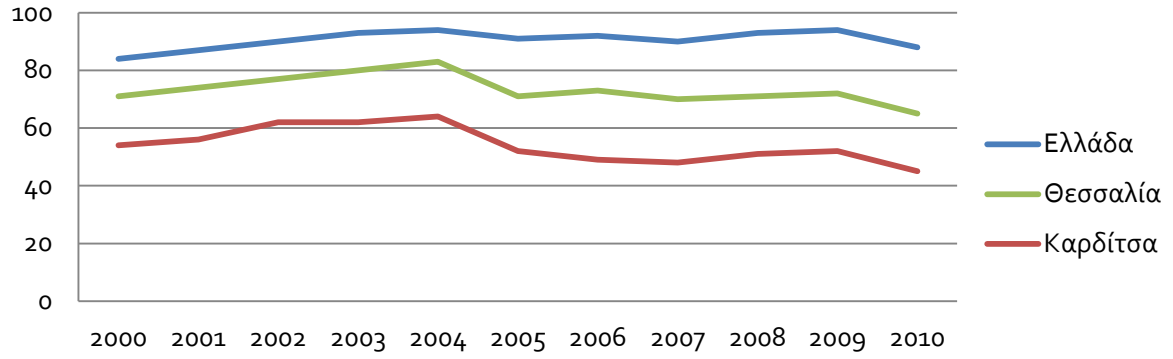

Διάγραμμα 3.6. Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν σε NUTS3 (αγοραστική δύναμη ανά κάτοικο ως ποσοστό -%- του Ευρωπαϊκού μέσου όρου των 27 χωρών).
Πηγή: Eurostat [nama_r_e2gdp], http://datamarket.com/data/set/1bzm/gross-domestic-product-gdp-at-current-market-prices-by-nuts-3-regions#!ds=1bzm!sfi=7:sfj=qn.jw.1db.1as.zh.2j&display=line&hidden=1,3,5,6 (ανάκτηση 13/9/2016).

Πίνακας 3.5. Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν σε NUTS3 (σε τρέχουσες τιμές – ευρώ ανά κάτοικο).

	2001	**2006**	**2010**
Ελλάδα	13.400	18.700	19.600
Θεσσαλία	11.400	14.800	14.600
ΠΕ Καρδίτσας	8.700	9.900	10.000

Πηγή: http://datamarket.com/data/set/1bzm/gross-domestic-product-gdp-at-current-market-prices-by-nuts-3-regions#!ds=1bzm!sfi=7:sfj=qn.jw.1db.1as.zh.2j&display=line&hidden=1,3,5,6 (ανάκτηση 13/9/2016).

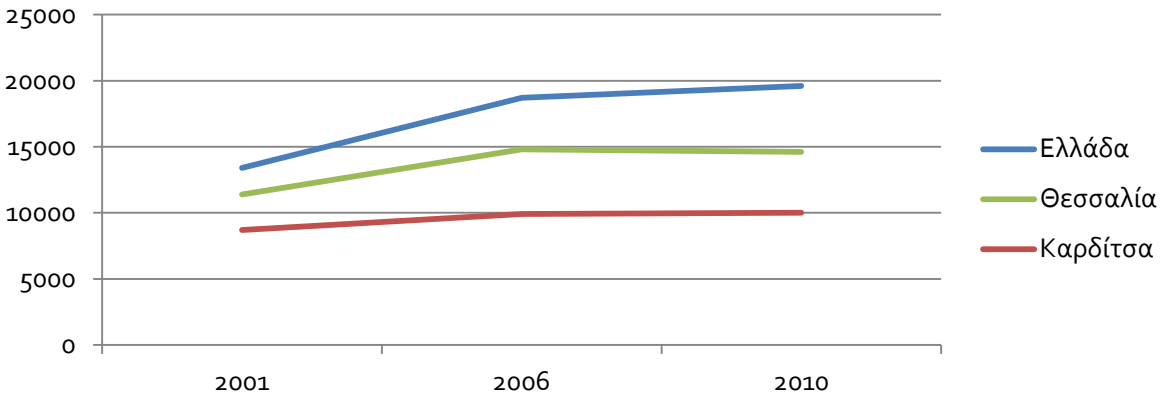

Διάγραμμα 3.7. Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν σε NUTS3 (σε τρέχουσες τιμές – ευρώ ανά κάτοικο).
Πηγή: http://datamarket.com/data/set/1bzm/gross-domestic-product-gdp-at-current-market-prices-by-nuts-3-regions#!ds=1bzm!sfi=7:sfj=qn.jw.1db.1as.zh.2j&display=line&hidden=1,3,5,6 (ανάκτηση 13/9/2016).

Από τα παραπάνω φαίνεται ότι η Περιφερειακή Ενότητα Καρδίτσας ακολουθεί την πορεία του Α.Ε.Π. της Θεσσαλίας, αλλά και του συνόλου της χώρας από το 2001 έως και το 2010. Σύμφωνα με αυτή την τάση, από το 2002 έως το 2004 υπάρχει μια άνοδος, η οποία

συνοδεύεται από σταδιακή πτώση. Το διάστημα 2008 – 2009 σημειώνεται μια φαινομενική αύξηση, η οποία όμως θα οδηγήσει σε μεγάλη πτώση.

Πίνακας 3.6. Μέσο οικογενειακό εισόδημα ελληνικών πόλεων.

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Μέσο Οικογενειακό Εισόδημα 51 ελληνικών πόλεων	14.214,1	15.030,2	16.042,8	16.656	16.986,29	17.662,3	16.166,4
Καρδίτσα (πόλη)	13.009	13.843	14.807	15.535	16.043	16.763	15.537

Πηγή: Παυλέας 2014.

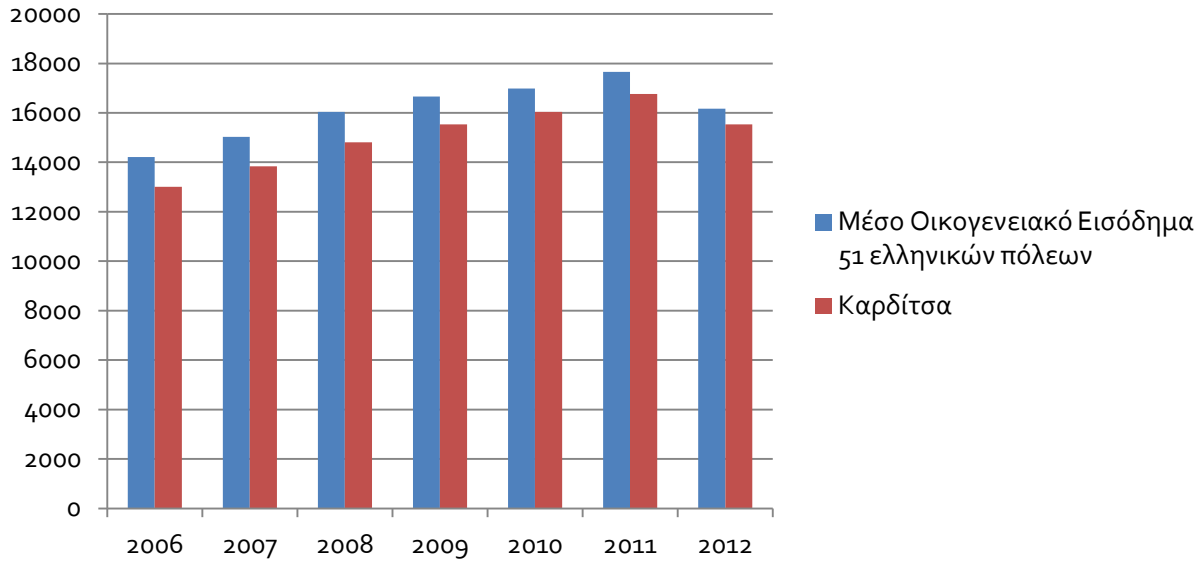

Διάγραμμα 3.8. Μέσο οικογενειακό εισόδημα ελληνικών πόλεων.
Πηγή: Παυλέας 2014.

Σύμφωνα με στοιχεία για το μέσο οικογενειακό εισόδημα από το 2006 έως το 2012, η πόλη της Καρδίτσας βρίσκεται μονίμως κάτω από το μέσο οικογενειακό εισόδημα των 51 ελληνικών πόλεων (πρωτεύουσες των νομών), εμφανίζοντας μια σταθερά ανοδική πορεία μέχρι το 2011 και μια απότομη μείωση το 2012 (Παυλέας 2014).

Εν συνεχεία, καταγράφονται οι απασχολούμενοι ανά παραγωγικό τομέα για το έτος 2001. Τα σχετικά στοιχεία καταδεικνύουν ήδη από την περίοδο αυτή την τάση τριτογενοποίησης του παραγωγικού συστήματος. Σχεδόν σε όλα τα εξεταζόμενα χωρικά επίπεδα η παρουσία του τριτογενούς τομέα ξεπερνά το 50%, εκτός από την ΠΕ Καρδίτσας, η οποία φέρει σχεδόν ίσα ποσοστά απασχολουμένων στον πρωτογενή και τριτογενή τομέα. Αυτό φυσικά εξηγείται από την ύπαρξη πολλών αγροτικών περιοχών εντός των ορίων της περιφερειακής ενότητας, σε αντίθεση με τη δημοτική κοινότητα Καρδίτσας, η οποία κατά κύριο λόγο καταλαμβάνει την πόλη της Καρδίτσας και απασχολεί παραπάνω από το 70% των εργαζομένων της στον τριτογενή τομέα.

Πίνακας 3.7. Απασχολούμενοι κατά παραγωγικό τομέα - 2001.

	Απασχολού-μενοι 2001	Π 2001	Δ 2001	Τ 2001	Π % 2001	Δ % 2001	Τ % 2001
Ελλάδα	3.885.689	591.669	892.189	2.401.831	15,23	22,96	61,81
Θεσσαλία	258.230	74.424	51.751	132.055	28,82	20,04	51,14
ΠΕ Καρδίτσης	40.556	17.516	5.535	17.505	43,19	13,65	43,16
Δ. Καρδίτσας	19.265	4.166	3.493	11.606	21,62	18,13	60,24
ΔΕ Καρδίτσας	14.155	1.513	2.565	10.077	10,69	18,12	71,19

Σημείωση: *Π: πρωτογενής τομέας, Δ: δευτερογενής τομέας, Τ: τριτογενής τομέας*
Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ. – απογραφή 2001.

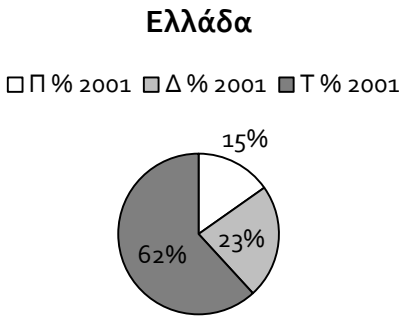

Διάγραμμα 3.9. Ποσοστό απασχολούμενων κατά παραγωγικό τομέα – Ελλάδα.
Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ. – απογραφή 2001.

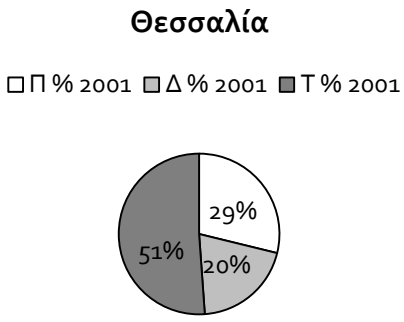

Διάγραμμα 3.11. Ποσοστό απασχολούμενων κατά παραγωγικό τομέα – Θεσσαλία.
Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ. – απογραφή 2001.

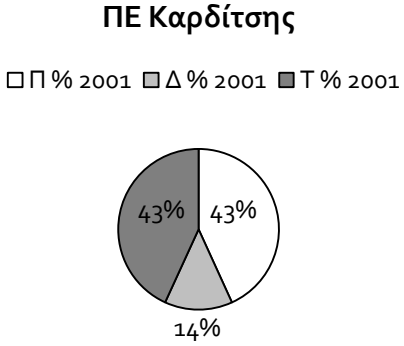

Διάγραμμα 3.10. Ποσοστό απασχολούμενων κατά παραγωγικό τομέα – ΠΕ Καρδίτσης.
Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ. – απογραφή 2001.

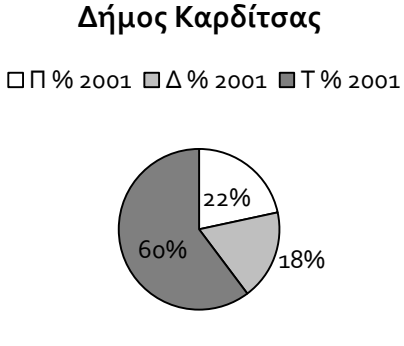

Διάγραμμα 3.12. Ποσοστό απασχολούμενων κατά παραγωγικό τομέα – Δήμος Καρδίτσας.
Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ. – απογραφή 2001.

Διάγραμμα 3.13. Ποσοστό απασχολούμενων κατά παραγωγικό τομέα – Δ.Ε. Καρδίτσας. Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ. – απογραφή 2001.

Για μια περιεκτική ανασκόπηση του κάθε παραγωγικού τομέα χρησιμοποιούνται οι διαπιστώσεις που προέκυψαν από τη μελετητική ομάδα του Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου (2013) και του Επιχειρησιακού Προγράμματος Δήμου Καρδίτσας 2014 – 2019, με στόχο τη διαμόρφωση της αναπτυξιακής εικόνας της περιοχής μελέτης (*πίνακας Π.4* παραρτήματος).

Για μια πολύ πιο πρόσφατη μελέτη των τάσεων απασχόλησης και συνοπτικής «χαρτογράφησης» της αγοράς εργασίας στην περιοχή παρατίθενται κάποια βασικά συμπεράσματα από την πρόσφατη έκθεση του ΕΙΕΑΔ (eiead.gr) για τη διάγνωση αναγκών της αγοράς εργασίας. Αρχικά, βάσει του δυναμισμού των επαγγελμάτων σε σχέση με το δυναμισμό της απασχόλησης για το β' τρίμηνο του 2016 προκύπτουν τα εξής:

- Περιφέρεια Θεσσαλίας: οι απασχολούμενοι στην παροχή προσωπικών υπηρεσιών αποτελούν τη δυναμικότερη ομάδα της περιφέρειας. Από την άλλη πλευρά, οι εκπαιδευτικοί συνιστούν με διαφορά το πιο φθίνον επάγγελμα.
- Νομός Καρδίτσας: οι ανειδίκευτοι εργάτες ορυχείων, κατασκευών, μεταποίησης και μεταφορών και οι χειριστές σταθερών βιομηχανικών εγκαταστάσεων είναι τα δυναμικότερα επαγγέλματα, ενώ οι εκπαιδευτικοί εμφανίζουν τη χαμηλότερη δυναμικότητα.

Όσον αφορά τις μεταβολές της μισθωτής απασχόλησης ανά 2ψήφιο κλάδο οικονομικής δραστηριότητας, η ροή β' τριμήνου του 2016 καταδεικνύεται ότι:

- Περιφέρεια Θεσσαλίας: οι δραστηριότητες υπηρεσιών εστίασης και τα καταλύματα έχουν τη μεγαλύτερη δυναμικότητα, ενώ η εκπαίδευση τη χαμηλότερη.
- Νομός Καρδίτσας: το χονδρικό εμπόριο, εκτός από το εμπόριο μηχανοκινήτων οχημάτων και μοτοσυκλετών, παρουσιάζει το μεγαλύτερο δυναμισμό, ενώ η εκπαίδευση βρίσκεται στη χαμηλότερη θέση.

Το βασικότερο συμπέρασμα που δύναται να εξαχθεί από τα παραπάνω στοιχεία είναι ότι η εκπαίδευση αποτελεί τον κλάδο με τη χαμηλότερη δυναμικότητα (κάτι που στην ίδια έκθεση φαίνεται να ισχύει και για το σύνολο της χώρας). Όπως είναι φυσικό

παρουσιάζονται διαφορές στη δυναμικότητα κλάδων και επαγγελμάτων συγκριτικά με την Περιφέρεια Θεσσαλίας και το Ν. Καρδίτσας, καθώς κάθε νομός παρουσιάζει τις δικές του ιδιαίτερες εξειδικεύσεις.

Σχετικά με την οικοδομική δραστηριότητα της ΔΕ Καρδίτσας παρατίθεται το *Διάγραμμα 3.14* με την ποσοστιαία διαχρονική κατανομή κατασκευής κτιρίων. Όπως φαίνεται από αυτό, η μεγάλη έξαρση υπήρξε από το 1946 έως το 1980, ενώ από εκεί και έπειτα σημειώνεται αισθητή πορεία πτώσης, τάση η οποία συνεχίζεται περαιτέρω από το 2006 έως το 2011.

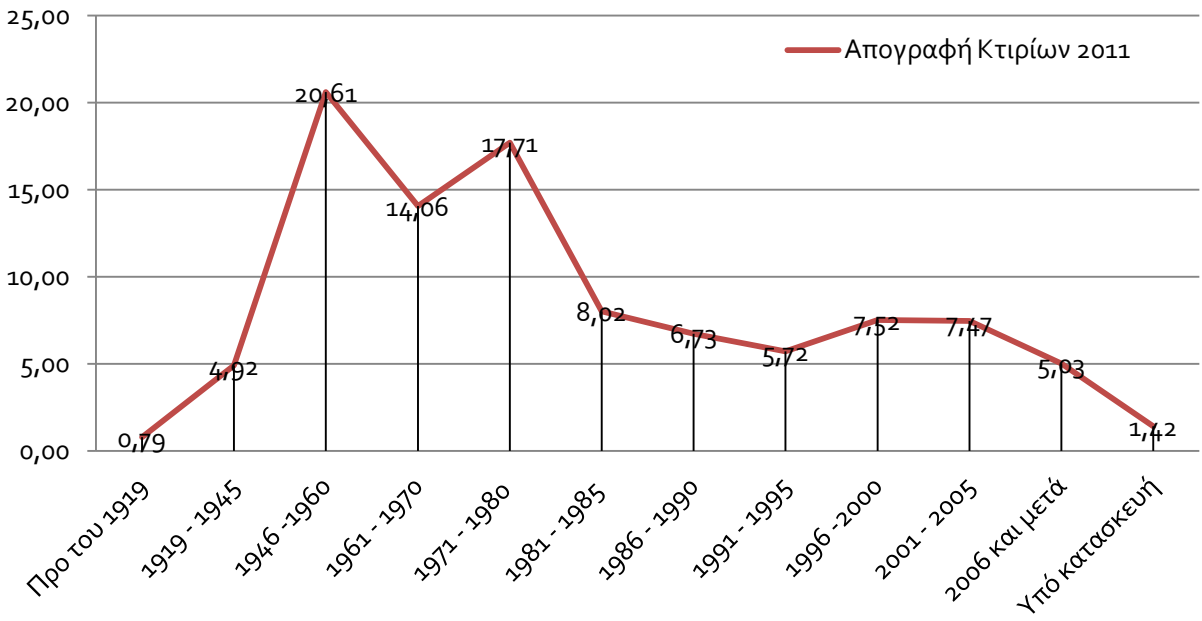

Διάγραμμα 3.14. Κτίρια κατά χρονική περίοδο κατασκευής – ΔΕ Καρδίτσας (%).
Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ. – απογραφή κτιρίων 2011.

Σε επόμενο στάδιο, η ανεργία θεωρείται ένας από τους σημαντικότερους δείκτες για την καταγραφή της αναπτυξιακής πορείας της περιοχής μελέτης, γι' αυτό παρατίθενται διαχρονικές ποσοστιαίες μετρήσεις (*Πίνακας 3.8* και *Διάγραμμα 3.15*).

Πίνακας 3.8. Κατανομή ανέργων αναζητούντων εργασία (%).

Έτος	Χώρα	Θεσσαλία	Δήμος Καρδίτσας
2001	10,78	12,89	13,20
2002	10,32	11,45	10,26
2003	9,72	10,71	7,98
2004	10,50	9,86	6,20
2005	9,85	9,45	9,30
2006	8,89	8,17	5,80
2007	8,28	7,79	6,60
2008	7,70	8,37	6,50
2009	9,50	9,23	7,06
2010	12,60	12,10	11,23
2011	17,60	16,85	10,60
2012	24,30	22,60	15,90

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ. – αναζητούντες εργασία: Φεβρουάριος 2012 (αρχείο Πανταζή).

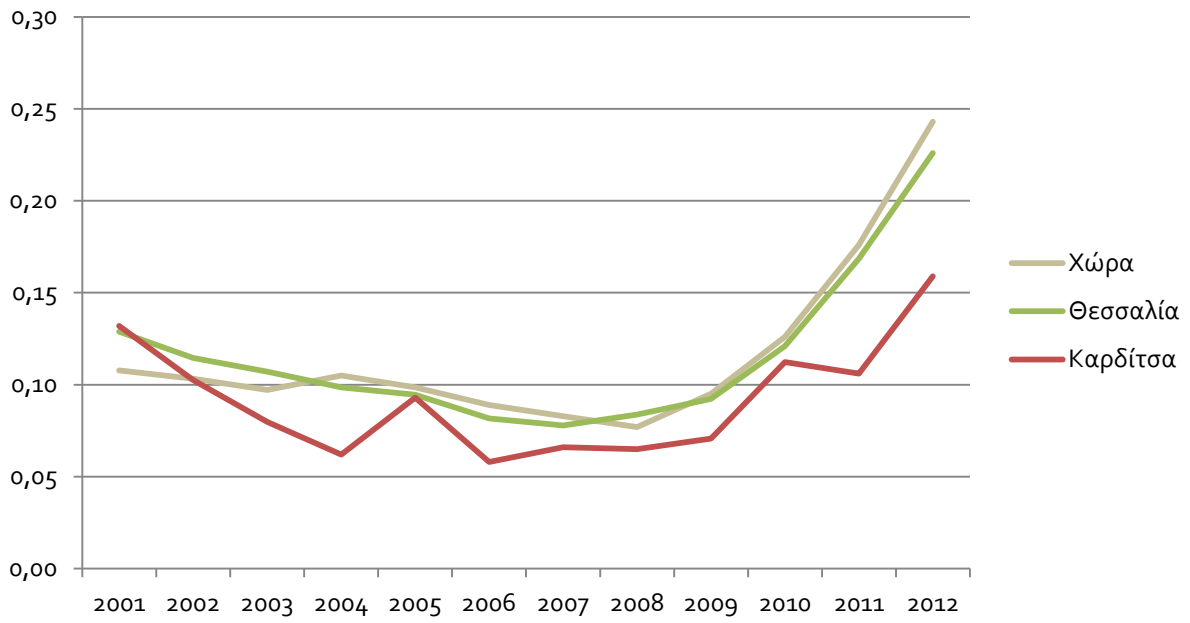

Διάγραμμα 3.15. Κατανομή ανέργων αναζητούντων εργασία.
Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ. – αναζητούντες εργασία: Φεβρουάριος 2012 (αρχείο Πανταζή).
**Σημείωση*: η κόκκινη καμπύλη αναφέρεται στον Δήμο Καρδίτσας.

Η διαχρονική πορεία του ποσοστού των ανέργων από το 2001 έως το 2012, φαίνεται να ακολουθεί την τάση της χώρας και της Περιφέρειας Θεσσαλίας, σε σταθερά μικρότερα ποσοστά, με κάποιες περιόδους απότομων εναλλαγών, όπως το 2004-2005 και το 2010-2011.

Εξετάζοντας τις επιχειρήσεις εντός της πόλης της Καρδίτσας και ταξινομώντας αυτές όπως φαίνεται στον *Πίνακα 3.9* και στο *Διάγραμμα 3.16*, προκύπτουν ενδιαφέροντα στοιχεία για την επιχειρηματική δραστηριότητα της πόλης από το 2008 έως το 2012.

Πίνακας 3.9. Ενεργές επιχειρήσεις – Καρδίτσα.

Κωδ.	Περιγραφή Δραστηριότητας	Έτη				
		2008	2009	2010	2011	2012
K1	Καφέ - Μπάρ, Καφενεία	164	164	170	178	186
K2	Fast food, εστιατόρια	146	145	151	157	163
K3	Ενδύματα, υποδήματα	253	250	248	243	235
K4	Αρτοποιεία, ζαχαροπλαστεία, μανάβικα, κρεοπωλεία	107	109	120	124	131
K5	Ψιλικά, περίπτερα, λιανικό εμπόριο ποτών, καπνού	56	60	57	59	61
K6	Σούπερ μάρκετ, παντοπωλεία	50	51	46	47	50
K7	Βενζινάδικα	14	13	13	14	14
K8	Εκπαίδευση, επιμορφωτικά είδη	219	217	218	217	222
K9	Διασκέδαση, τέχνες, αθλητικές εγκαταστάσεις	56	56	57	63	59
K10	Εξοπλισμός πληροφοριακών συστημάτων, οικιακός εξοπλισμός, γενικό λιανικό εμπόριο	281	296	292	286	282
K11	Παροχή υπηρεσιών, υπηρεσίες μεταφοράς	521	530	530	533	551
K12	Κατασκευές, Επισκευές	487	494	480	467	448
K13	Χονδρικό εμπόριο, αντιπρόσωποι	245	239	240	239	239
K14	Πρωτογενής τομέας, μεταποιητική δραστηριότητα	269	267	270	267	268

Πηγή: Γανιάς 2013.

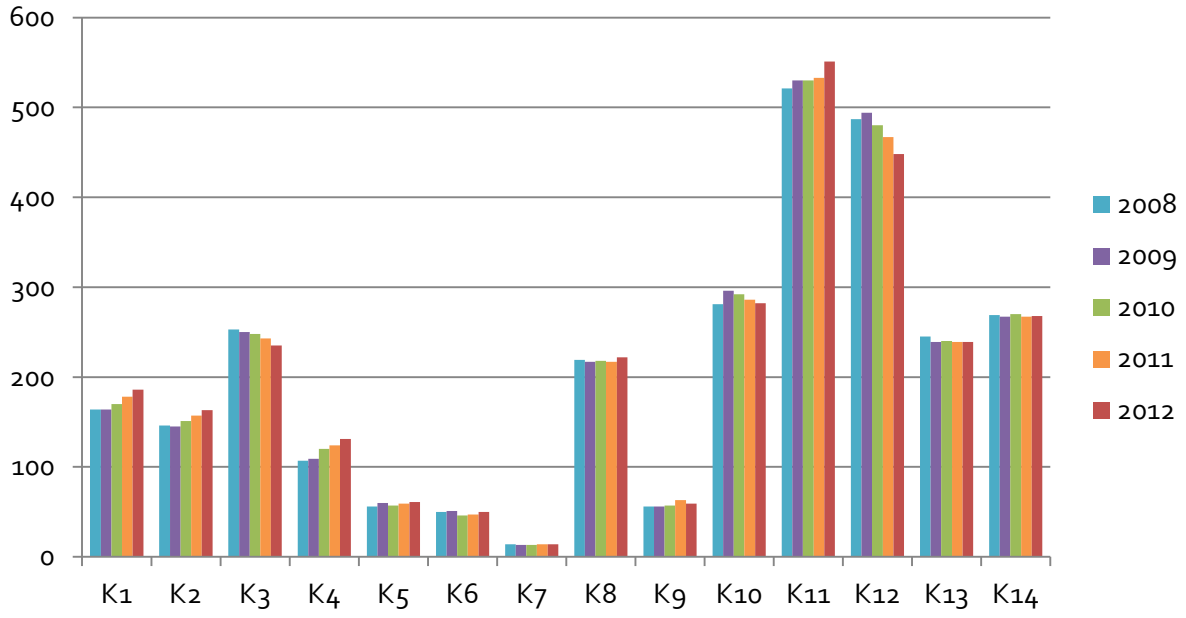

Διάγραμμα 3.16. Ενεργές επιχειρήσεις – Καρδίτσα (2008 έως 2012).
Πηγή: ιδία επεξεργασία από Γανιάς 2013.

Σύμφωνα με τα δεδομένα, οι επιχειρήσεις παροχής υπηρεσιών / υπηρεσίες μεταφοράς και αυτές που σχετίζονται με κατασκευές / επισκευές καταλαμβάνουν διαχρονικά μεγάλο τμήμα της παραγωγικής δομής. Από το 2008 έως το 2012 φαίνεται να αυξάνονται οι ενεργές επιχειρήσεις σε δραστηριότητες όπως Καφέ - Μπάρ, Καφενεία (K1), Fast food, εστιατόρια (K2), Αρτοποιεία, ζαχαροπλαστεία, μανάβικα, κρεοπωλεία (K4) και Παροχή υπηρεσιών, υπηρεσίες μεταφοράς (K11). Μείωση παρατηρείται σε δραστηριότητες όπως ένδυση, υπόδηση (K3) και κατασκευές, επισκευές (K12), ενώ σχετικά σταθερές φαίνονται

οι επιχειρήσεις σχετικές με ψιλικά, περίπτερα, λιανικό εμπόριο ποτών, καπνού (Κ5), σούπερ μάρκετ, παντοπωλεία (Κ6), βενζινάδικα (Κ7), εκπαίδευση, επιμορφωτικά είδη (Κ8), διασκέδαση, τέχνες, αθλητικές εγκαταστάσεις (Κ9), εξοπλισμός πληροφοριακών συστημάτων, οικιακός εξοπλισμός, γενικό λιανικό εμπόριο (Κ10), χονδρικό εμπόριο, αντιπρόσωποι (Κ13) και πρωτογενής τομέας, μεταποιητική δραστηριότητα (Κ14).

Σε σχέση με το άνοιγμα και κλείσιμο επιχειρήσεων προκύπτει ότι η ΠΕ Καρδίτσας από το 2010 μέχρι το 2016 παρουσιάζει (www.eiead.gr):

- Στο κλείσιμο (διαγραφές επιχειρήσεων) φθίνουσα πορεία από το 2010 έως το 2013, αύξηση το 2014 και μείωση το 2015-2016.
- Στο άνοιγμα (εγγραφές επιχειρήσεων) σταθερή διαχρονική μείωση.

Τέλος, η αποτύπωση των καλύψεων γης αποτελεί ένα σημαντικό εργαλείο για τον εντοπισμό των δραστηριοτήτων που λαμβάνουν χώρα στην περιοχή. Σε αντίθεση με τις χρήσεις γης, οι καλύψεις αφορούν ότι εντοπίζει ο δορυφόρος και μέσω τηλεπισκοπικών μεθόδων αποδίδονται οι κατηγοριοποιημένες καλύψεις γης. Όπως φαίνεται από τον *Χάρτη 3.3*, οι καλύψεις γης που καταλαμβάνουν μεγάλο τμήμα του χώρου είναι η μόνιμα αρδευόμενη γη, η μη αρδευόμενη αρόσιμη γη, οι σύνθετες καλλιέργειες, ο ασυνεχής αστικός ιστός, ο συνεχής αστικός ιστός, οι βιομηχανικές και εμπορικές ζώνες και οι εγκαταστάσεις αθλητισμού και αναψυχής. Παράλληλα, η μόνη διαφορά που παρουσιάζεται μετά από το 2000 είναι στο νοτιοανατολικό τμήμα της πόλης, όπου η μη αρδευόμενη γη μετατρέπεται σε σύνθετες καλλιέργειες. Στον *Πίνακα 3.10* επεξηγείται το τι εμπεριέχει κάθε κατηγορία.

Πίνακας 3.10. Επεξήγηση κατηγοριών καλύψεων γης.

Κάλυψη γης	Επεξήγηση
Μόνιμα αρδευόμενη γη	*Καλλιέργειες που ποτίζονται μόνιμα ή περιοδικά μέσω μόνιμων υποδομών*
Μη αρδευόμενη αρόσιμη γη	*Δημητριακά, όσπρια, καλλιέργειες ζωοτροφών, βολβόφυτα και χέρσο έδαφος, ανθοκομικές καλλιέργειες, δενδροκαλλιέργειες και οπωροκηπευτικά, είτε σε ανοικτό χωράφι, είτε κάτω από πλαστικό ή γυαλί, καλλιέργειες αρωματικών, φαρμακευτικών και μαγειρικών φυτών*
Σύνθετες καλλιέργειες	*Μικρά αγροτεμάχια με διάφορες ετήσιες καλλιέργειες, λιβάδια και /ή μόνιμες καλλιέργειες*
Ασυνεχής αστικός ιστός	*Κτίρια, δρόμοι και ζώνες τεχνητών επιφανειών, σε συνδυασμό με ζώνες βλάστησης και γυμνού εδάφους, που καλύπτουν ασυνεχείς, αλλά εκτενείς επιφάνειες*
Συνεχής αστικός ιστός	*Κτίρια, δρόμοι και ζώνες τεχνητών επιφανειών καλύπτουν περισσότερο από το 80% της συνολικής επιφάνειας*
Βιομηχανικές και εμπορικές ζώνες	*Ζώνες τεχνητών επιφανειών χωρίς βλάστηση, καλύπτουν το μεγαλύτερο μέρος της έκτασης, η οποία επίσης περιλαμβάνει κτίρια και /ή ζώνες βλάστησης.*
Εγκαταστάσεις αθλητισμού και αναψυχής	*Αθλητικές εγκαταστάσεις, πάρκα ψυχαγωγίας, κ.λπ. Περιλαμβάνονται διαρρυθμισμένοι χώροι πρασίνου που δεν περικλείονται από αστικές ζώνες.*

Πηγή: Περιγραφή των τύπων κάλυψης γης του Corine 2000 http://envi.teiion.gr (14.9.2016).

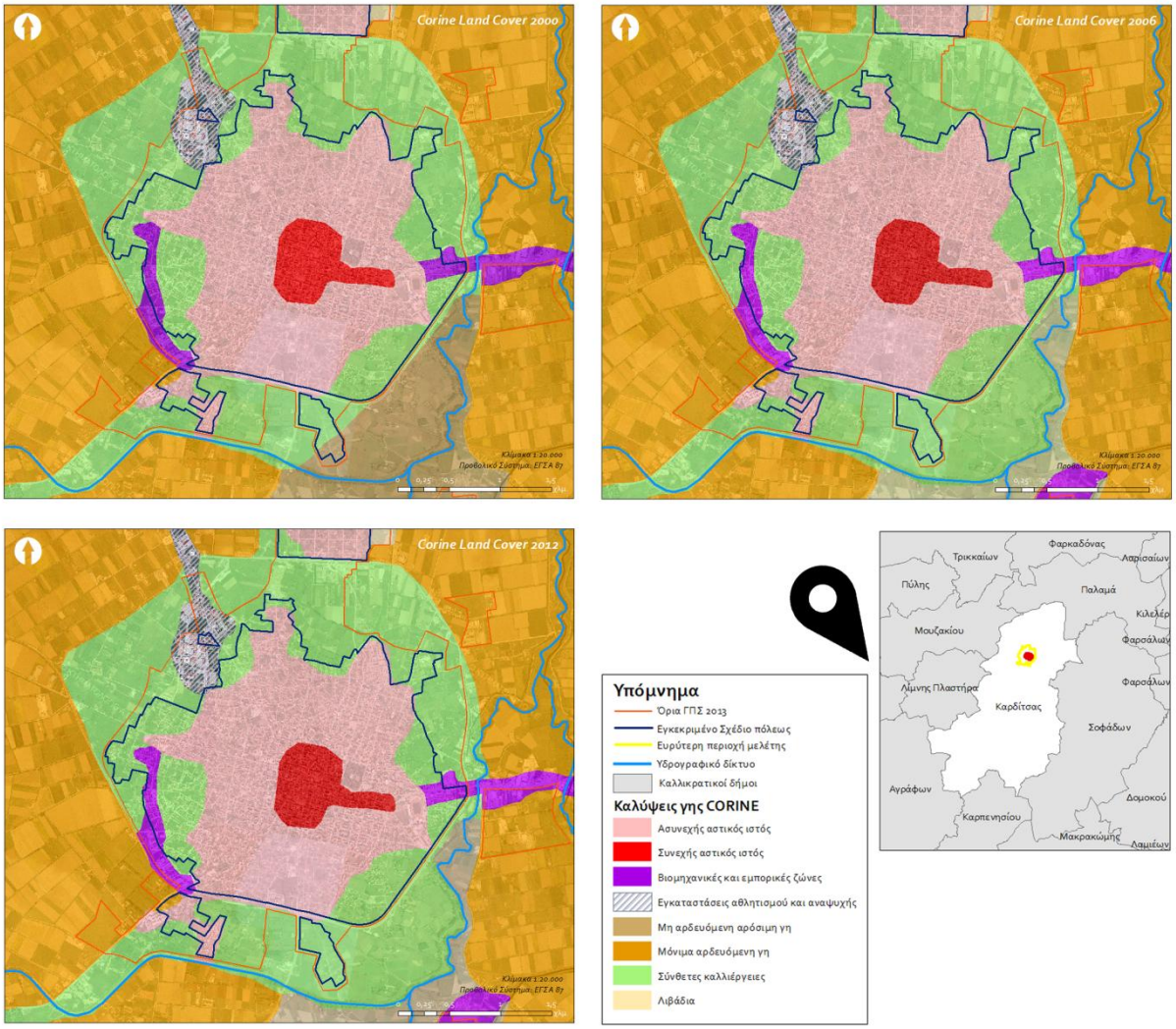

Χάρτης 3.3. Καλύψεις γης βάσει του CORINE Land Cover 2000, 2006 και 2012.
Πηγή: ιδία επεξεργασία με υπόβαθρα ΚΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΑΕ, CORINE2000, CORINE2006 και CORINE2012.

3.4 Πολεοδομικά Χαρακτηριστικά

Για τη διαμόρφωση του πολεοδομικού προφίλ της Καρδίτσας, αποτυπώνονται οι θεσμοθετημένες κατευθύνσεις για την οργάνωση του χώρου του πολεοδομικού συγκροτήματος, η λειτουργική δομή της πόλης και οι χρήσεις γης.

3.4.1 Πολεοδομικός σχεδιασμός

Για την πλήρη κατανόηση της θεσμοθετημένης οργάνωσης του χώρου, αλλά και των μελετών που βρίσκονται σε εξέλιξη, καταγράφονται τα σχέδια και οι μελέτες που έχουν εκπονηθεί πρόσφατα είτε εκπονούνται για τον πολεοδομικό ιστό της Καρδίτσας.

- ΓΠΣ – ΦΕΚ 868/Δ/11.08.2005
- Μελέτη Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου διευρυμένου Δήμου Καρδίτσας 2012-2015 σε 2 φάσεις (Α & Β)

- Ερευνητικό πρόγραμμα του ΕΜΠ: «Διερεύνηση μεθόδων εφαρμογής συνδυασμένων πολεοδομικών και κυκλοφοριακών πολιτικών για τη δημιουργία συνθηκών βιώσιμης κινητικότητας» (2004)
- «Μελέτη αστικής κινητικότητας για έργα χαμηλού κόστους στην Καρδίτσα» - ΕΜΠ (2016)

Τα παραπάνω σχέδια (θεσμοθετημένα και μη) στοχεύουν στην «ορθολογική» οργάνωση του χώρου μέσω διατάξεων για τον τρόπο και τους όρους δόμησης (αναλυτικά παρακάτω) και μέσω κυκλοφοριακών ρυθμίσεων που σκοπεύουν σε μια καλύτερη ποιότητα ζωής εντός της πόλης, βάζοντας σε πρώτο πλάνο τον πεζό και τον ποδηλάτη και σε δεύτερο επίπεδο το αυτοκίνητο.

Ακολουθεί η καταγραφή των πολεοδομικών μελετών και των πράξεων εφαρμογής που υλοποιήθηκαν για τμήματα της πόλης διαχρονικά (*Πίνακας 3.11*).

Πίνακας 3.11. Πολεοδομικές μελέτες και πράξεις εφαρμογής στην Καρδίτσα.

Πολεοδομικές μελέτες	Πράξεις εφαρμογής
Πολεοδομικές μελέτες αναθεώρησης	
πολεοδομική μελέτη Αναθεώρησης του εγκεκριμένου σχεδίου - ΦΕΚ 908/Δ΄/2-9 -94	
πολεοδομική μελέτη Αναθεώρησης Καμινάδων - ΦΕΚ 1060/Δ΄/13-10-94	
Πολεοδομικές μελέτες επεκτάσεων	
Αγ. Νικολάου (Π.Δ. 18-10-85, ΦΕΚ 709/Δ΄/27-11-85)	Πράξη Εφαρμογής Αγίου Νικολάου (932/8-5-91 ΑΠΟΦ. ΝΟΜ.)
Φαναρίου (Π.Δ. 16-2-87, ΦΕΚ 415/Δ΄/14-5-87)	Πράξη Εφαρμογής Φαναρίου (1148/18-7-01 ΑΠΟΦ. ΝΟΜ.)
Αγίας Παρασκευής - Αγίου Μηνά (Π.Δ. 16-2-87, ΦΕΚ 415/Δ΄/14-5-87)	Πράξη Εφαρμογής Αγίας Παρασκευής - Αγίου Μηνά (1204/8-5-97 ΑΠΟΦ. ΝΟΜ.)
Ζαχαριωτών (Π.Δ. 2-6-88, ΦΕΚ 589/Δ΄/10-8-88)	Πράξη Εφαρμογής Ζαχαριωτών (3334/3-11 - 98 ΑΠΟΦ. ΝΟΜ.)
Αγίου Παντελεήμονα (Π.Δ. 6-10-90, ΦΕΚ 594/Δ΄/23-10-90)	Πράξη Εφαρμογής Αγίου Παντελεήμονα (2101/10-7-98 ΑΠΟΦ. ΝΟΜ.)
Α' τμήματος Αγίου Νικολάου (Π.Δ. 28-1-93, ΦΕΚ 132/Δ΄/23-2-93)	Πράξη Εφαρμογής τμήματος Αγ. Νικολάου (1986/7-7-97 ΑΠΟΦ. ΝΟΜ.)
Καμινάδων (Π.Δ. 21-6-96, ΦΕΚ 715/Δ΄/5-7-96)	Πράξη Εφαρμογής Καμινάδων (3773/22-7-08 ΑΠΟΦ. ΝΟΜ.)
Θύλακα Ζαχαριωτών (Γ.Γ Περιφ. 3922/22-12-05, ΦΕΚ 1456/Δ΄/30-12-05)	Πράξη Εφαρμογής Θύλακα Ζαχαριωτών (4373/22-8 -08 ΑΠΟΦ. ΝΟΜ.)
Στρατοπέδου «Κιούση» (αποφ. 47473/4-11-08, ΦΕΚ 553/9 - 12-08)	Στρατοπέδου «Κιούση» (αποφ. 47473/4-11-08, ΦΕΚ 553/9 - 12-08)

Πηγή: ιδία επεξεργασία, στοιχεία από Βαλασσά κ.ά. (2013α)

Οι πολεοδομικές μελέτες υλοποιούνται για να εξειδικεύσουν τις κατευθύνσεις σχεδίων πρώτου επιπέδου πολεοδομικού σχεδιασμού, όπως τα Γενικά Πολεοδομικά Σχέδια, με αρμόδιο φορέα έγκρισης την Περιφέρεια. Ουσιαστικά αυτού του είδους οι μελέτες αποτελούν τη «*λογική και νομική εξήγηση*» των πολεοδομικών λύσεων που προτείνονται από το εκάστοτε σχέδιο (Χριστοφιλόπουλος 2002: 156-159). Όσον αφορά τις πράξεις εφαρμογής, αυτές εκπονούνται για το σύνολο της περιοχής που καταλαμβάνει η

πολεοδομική μελέτη ή τμήμα αυτών, και συνοπτικά αποτελούν την εφαρμογή του πολεοδομικού σχεδιασμού, ενώ είναι υπό την ευθύνη της αρμόδιας πολεοδομικής υπηρεσίας (Χριστοφιλόπουλος 2002: 164-169).

3.4.2 Πολεοδομική οργάνωση της πόλης της Καρδίτσας

Η λειτουργική δομή της πόλης εξετάζεται μέσω της ανάγνωσης του χώρου, όπως αυτός έχει σχεδιαστεί, υπάρχει και βιώνεται (*Διάγραμμα 3.17*). Η γειτονιά αναπαριστά έναν εμπειρικό χώρο, που παρεμβάλλεται μεταξύ της πόλης και της κατοικίας, δηλαδή μεταξύ της δημόσιας και της ιδιωτικής σφαίρας. Αν και διαχρονικά η κοινωνική ζωή έχει επεκταθεί σε ολόκληρο το εύρος της κάθε πόλης, η γειτονιά συνεχίζει να διατηρεί φαινομενικά στοιχεία της καθημερινότητας, έχοντας ωστόσο αλλάξει τον χαρακτήρα της (Griffith 2013: 70).

Διάγραμμα 3.17. Τρίπτυχο παραγωγής χώρου.
Πηγή: ιδία επεξεργασία από Lefebvre (2007).

Σύμφωνα με το θεσμοθετημένο ΓΠΣ (2005) η πόλη χωρίζεται σε 8 συνοικίες (συμπεριλαμβανομένης και της Καρδιτσομαγούλας). Ουσιαστικά το Πολεοδομικό Συγκρότημα περιλαμβάνει τον οικιστικό ιστό της Καρδίτσας, την Καρδιτσομαγούλα, το Βιοτεχνικό Πάρκο Καρδίτσας, τις ζώνες χονδρεμπορίου (βορειοδυτικά) και τις διάσπαρτες χωροθετήσεις εκτός οικιστικού ιστού. Οι γεωγραφικά οριοθετημένες συνοικίες και κατ' επέκταση οι πολεοδομικές ενότητες (γειτονιές) καταγράφονται παρακάτω και αποδίδονται χαρτογραφικά (*Χάρτης 3.4*):

- **Συνοικία Ι** [Π.Ε. Ι 1 - Πολεοδομική Ενότητα Κέντρου & Π.Ε. Ι 2]
- **Συνοικία ΙΙ** [Π.Ε. ΙΙ 3 & Π.Ε. ΙΙ 4]
- **Συνοικία ΙΙΙ** [Π.Ε. ΙΙΙ 5 Αγ. Μηνάς - Καροπλεσίτες & Π.Ε. ΙΙΙ 15 Αγ. Παντελεήμονας & Π.Ε. ΙΙΙ 16 Εργατικές Κατοικίες Τσαπόχα]
- **Συνοικία Αγ. Παρασκευής IV** [Π.Ε. IV 6 & Π.Ε. IV 7]
- **Συνοικία Φαναρίου V** [Π.Ε. V 8 - Πολεοδομική Ενότητα Κέντρου & Π.Ε. V 9 & Π.Ε. V 10]
- **Συνοικία Αγίου Νικολάου VI** [Π.Ε. VI 11 & Π.Ε. VI 12]

- **Συνοικία Καμινάδων VII** [Π.Ε. VII 13 & Π.Ε. VII 14]
- **Καρδιτσομαγούλα** [Π.Ε. VIII 17 -18]

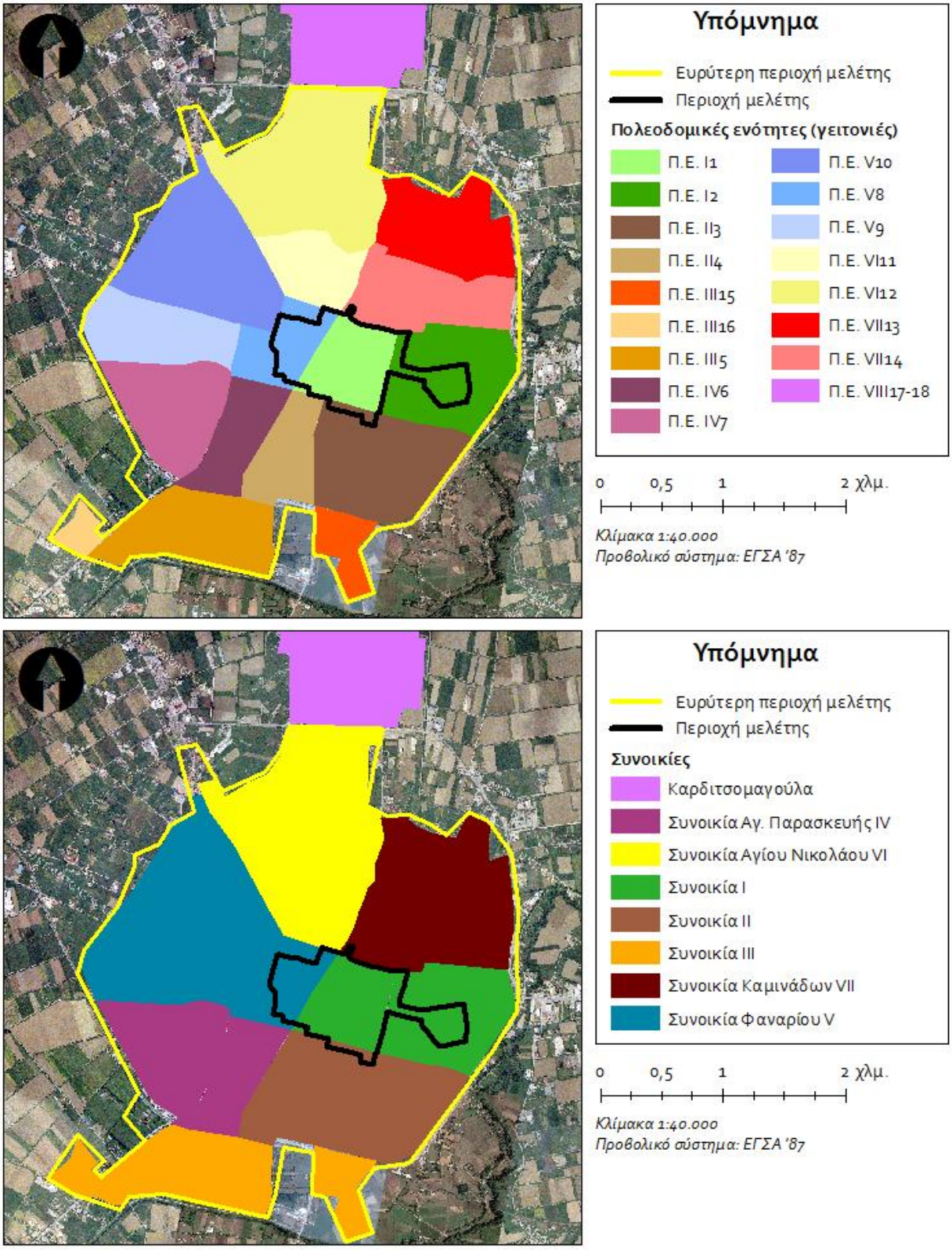

Χάρτης 3.4. Χάρτες αποτύπωσης «σχεδιασμένων» ορίων γειτονιών και συνοικιών.
Πηγή: ιδία επεξεργασία, στοιχεία από Βαλασσά κ.ά. (2013α)

Η παραπάνω αναπαράσταση του χώρου, όπως αυτός έχει νοητικά «διαχωριστεί» από το επίσημο θεσμικό σχέδιο ρύθμισης του χώρου (Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο), αντιστοιχεί στις συσχετίσεις του χώρου, όπως αυτές έγιναν αντιληπτές από τους σχεδιαστές. Ωστόσο, η παραπάνω προσέγγιση είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την καθημερινή πρακτική και τον βιωματικό χώρο, ο οποίος διαμορφώνεται από τις ιδεολογίες και τον οραματισμό που φέρουν οι χρήστες του (Lefebvre 2007). Συνεπώς, ο παραπάνω διαχωρισμός μπορεί να είναι λειτουργικός στο πλαίσιο εδαφικών πολιτικών, ωστόσο στην καθημερινή ζωή δεν παίζει σημαντικό ρόλο. Στην πραγματικότητα λόγω των μικρών αποστάσεων εντός της πόλης και της σημαντικής συγκέντρωσης κομβικών λειτουργιών στο κέντρο της, θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι η Καρδίτσα εντάσσεται στη λογική «*μια πόλη, μια γειτονιά*». Η έκταση και η προσβασιμότητα του νοητού κέντρου της πόλης επιτρέπει στο σύνολο της κοινωνίας να έχει σχεδόν καθημερινή επαφή με αυτό, μετατρέποντάς το σε κόμβο εδραίωσης κοινωνικών αλληλεπιδράσεων, διαδίδοντας την αίσθηση της γειτονιάς στο σύνολο της πόλης, ενώ παράλληλα δεν αναιρείται η εμπειρική και πολυδιάστατη λειτουργικότητα των μικρότερων γειτονιών.

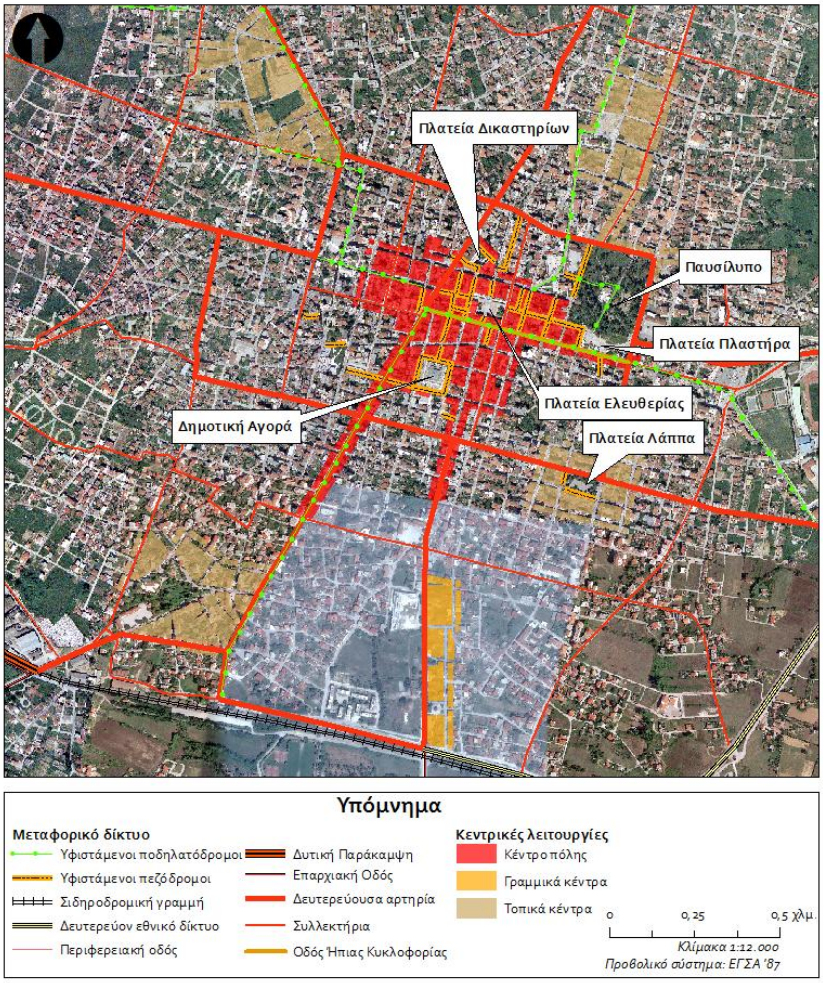

Χάρτης 3.5. Κεντρικές λειτουργίες.
Πηγή: ιδία επεξεργασία με στοιχεία από Βαλασσά κ.ά. (2013α).

Το **κέντρο της πόλης** είναι προσβάσιμο από όλες τις χωρικές υποενότητες και καθορίζεται από τις κεντρικές οδούς της Καραϊσκάκη – Α. Παπανδρέου και Υψηλάντου, ενώ κομβικά σημεία (κοινόχρηστοι χώροι) στην ανάπτυξή του είναι η πλατεία Ελευθερίας, το Παυσίλυπο – πλατεία Πλαστήρα και η Δημοτική Αγορά. Παράλληλα, στο σύνολο του οικιστικού ιστού εντοπίζονται και άλλα τοπικά κέντρα ή και γραμμικά λόγω κεντρικών οδικών αξόνων, όπως φαίνεται στον *Χάρτη 3.5* για τις περιοχές κεντρικών λειτουργιών της πόλης.

3.4.3 Χρήσεις γης και όροι δόμησης

Οι θεσμοθετημένες χρήσεις γης δύναται να διαφέρουν έντονα σε σχέση με τις υπάρχουσες (ήδη διαμορφωμένες) χρήσεις που καταγράφονται στον χώρο. Γι' αυτό το λόγο αποτυπώνονται και οι δύο και επιπλέον αποδίδονται οι όροι δόμησης, όπως έχουν οριστεί θεσμικά. Για τη λειτουργική ανάγνωση των παραπάνω χρησιμοποιείται η αναγκαία χαρτογραφική απόδοση, ενώ γίνεται εκτενέστερη εστίαση στην περιοχή μελέτης στο ευρύτερο κέντρο της πόλης.

Αρχικά, θεωρείται σκόπιμο να ορισθεί η έννοια των «χρήσεων γης», οι οποίες αντικατοπτρίζουν τον τρόπο της λειτουργικής χρησιμοποίησης τμήματος της γης ή των ακινήτων ή των έργων υποδομής (*Διάγραμμα 3.18*). Αυτή επιτυγχάνεται με τον ολικό σχεδιασμό, τον προγραμματισμό και τη χωροθέτηση των χρήσεων σε κάθε επίπεδο θεώρησης (Ζεντέλης 2011: 161).

Διάγραμμα 3.18. Διαχωρισμός «ειδών» χρήσεων γης.
Πηγή: ιδία επεξεργασία από Ζεντέλης 2011.

Οι επιτρεπόμενες χρήσεις, και κατ' επέκταση οι εγκεκριμένες, είναι αυτές οι οποίες οριοθετούν το πλαίσιο εντός του οποίου δύναται να κινηθούν οι ιδιοκτήτες. Όπως είναι αναμενόμενο, οι υπάρχουσες χρήσεις διαφοροποιούνται βάσει των συμπεριφορών και των αναγκών του εκάστοτε ιδιοκτήτη – χρήστη και μεταβάλλονται με την πάροδο του χρόνου, ενώ παράλληλα η χρήση φέρει διαλεκτική σχέση με την αξία του ακινήτου (Ζεντέλης 2011: 162). Οι κύριες γενικές κατηγορίες χρήσεων γης εντός ΓΠΣ, σύμφωνα με το ΦΕΚ 166/Α/23.2.1987, είναι:

- Αμιγής κατοικία
- Γενική κατοικία
- Πολεοδομικό κέντρο (κέντρο πόλης, τοπικό κέντρο συνοικίας - γειτονιάς)

- Μη οχλούσα βιομηχανία - βιοτεχνία, βιομηχανικό πάρκο (ΒΙ.ΠΑ.) και βιοτεχνικό πάρκο (ΒΙΟ.ΠΑ.) (χαμηλή - μέση όχληση)
- Οχλούσα βιομηχανία - βιοτεχνία (υψηλή όχληση)
- Χονδρεμπόριο
- Τουρισμός - αναψυχή
- Ελεύθεροι χώροι - αστικό πράσινο
- Κοινωφελείς - κοινωνικές εξυπηρετήσεις

Οι θεσμοθετημένες χρήσεις γης αντιστοιχούν στην τροποποίηση του ΓΠΣ με το ΦΕΚ 868/Δ/11-8-05, όπως αποτυπώνονται ξεκάθαρα στον χάρτη θεσμοθετημένων χρήσεων γης (*εικόνα2.6*).

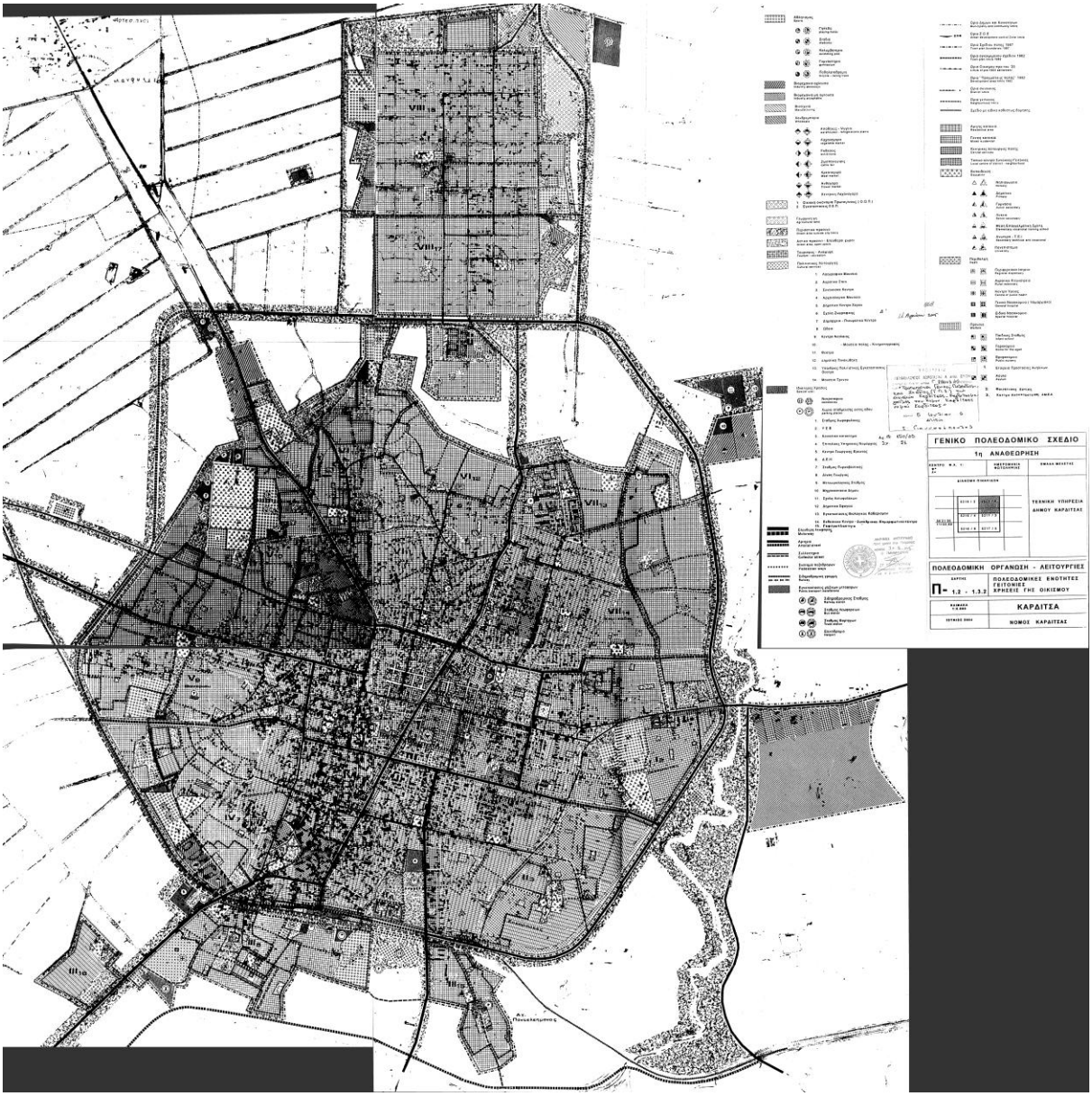

Εικόνα 3.6. Χάρτης Π. 1.2 - 1.3.2 βάσει ΦΕΚ 868/Δ/11-8-05.
Πηγή: αρχείο Ανυφαντή.

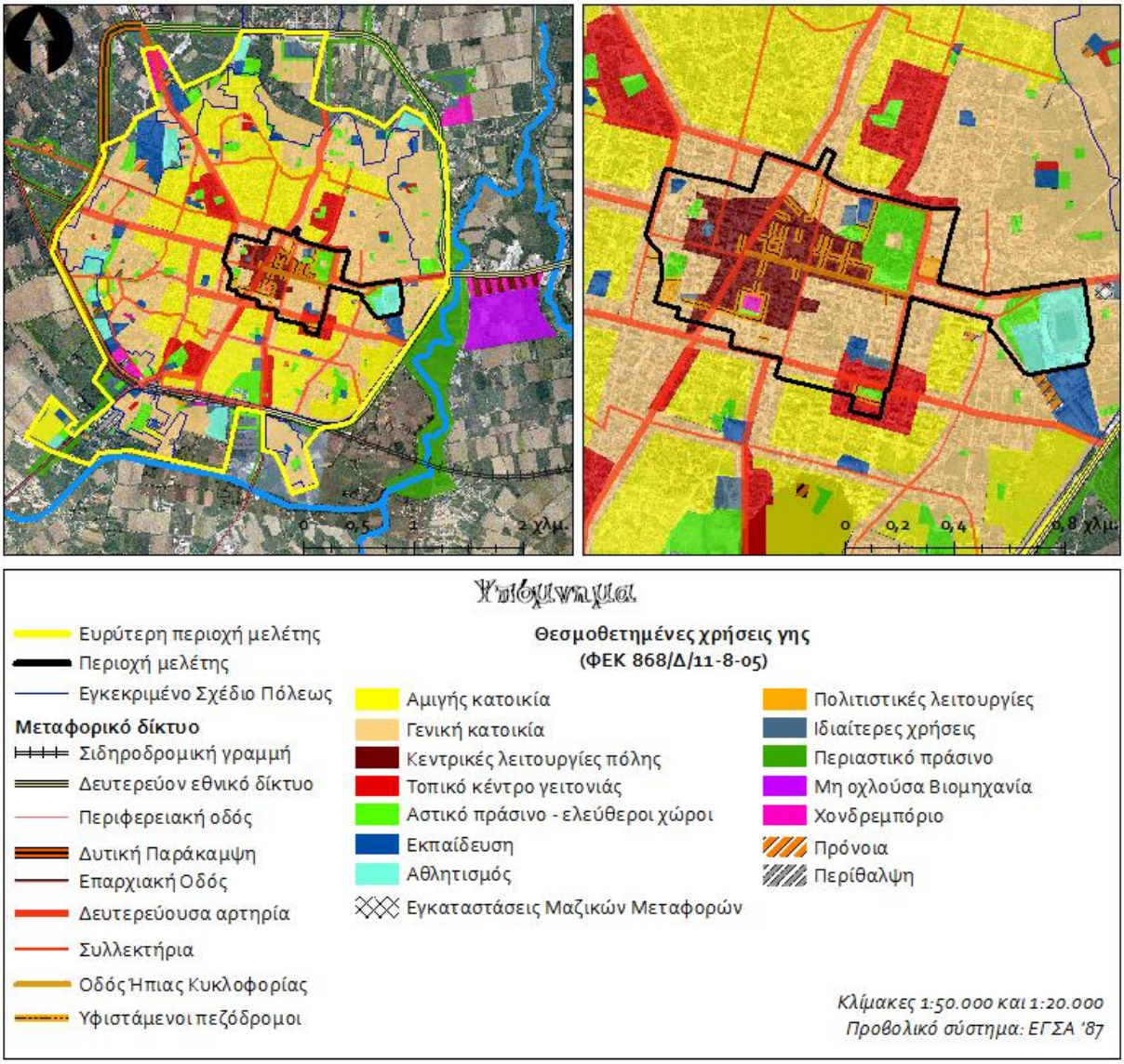

Χάρτης 3.6. Θεσμοθετημένες χρήσεις γης ευρύτερης και εστιασμένης περιοχής μελέτης. Πηγή: ιδία επεξεργασία από ΦΕΚ 868/Δ/11-8-05 (χάρτης Π. 1.2 - 1.3.2), υπόβαθρο από ΚΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΑΕ.

Όπως φαίνεται στον *Χάρτη 3.6*, οι θεσμοθετημένες χρήσεις γης σχετικά με την κατοικία, φανερώνουν ότι η αμιγής κατοικία βρίσκεται κυρίως στα κέντρα των πολεοδομικών ενοτήτων, ενώ ο υπόλοιπος χώρος μέχρι τα όρια του εγκεκριμένου σχεδίου πόλεως καλύπτεται κυρίως από γενική κατοικία. Από τον ορθοφωτοχάρτη του 2008 που χρησιμοποιείται ως υπόβαθρο διαφαίνεται ότι η πυκνότητα του δομημένου χώρου εξασθενεί όσο απομακρυνόμαστε από το κέντρο της πόλης. Ειδικά στο βορειοανατολικό τμήμα υπάρχουν πολλά στρέμματα αδόμητου χώρου που βρίσκεται εντός σχεδίου. Η αμιγής και η γενική κατοικία διαφέρουν στο περιεχόμενό τους, καθώς η χρήση αμιγούς κατοικίας εστιάζει κυρίως στη βελτιστοποίηση του κατοικήσιμου χώρου, φέροντας δραστηριότητες που εξυπηρετούν τις καθημερινές ανάγκες των κατοίκων. Οι ειδικές κατηγορίες που συμπεριλαμβάνουν φαίνονται στον *Πίνακα 3.12*.

Πίνακας 3.12. Διαφορές ειδικών κατηγοριών χρήσεων γης αμιγούς και γενικής κατοικίας.

Αμιγής κατοικία	Γενική κατοικία
Κατοικία	Κατοικία
Ξενώνες μικρού δυναμικού (περί τις 20 κλίνες)	Ξενοδοχεία μέχρι 100 κλινών και ξενώνες
Εμπορικά καταστήματα που εξυπηρετούν τις καθημερινές ανάγκες των κατοίκων της περιοχής (παντοπωλείο, φαρμακείο, χαρτοπωλείο κ.λπ.)	Εμπορικά καταστήματα (με εξαίρεση τις υπεραγορές και τα πολυκαταστήματα)
Κτίρια κοινωνικής πρόνοιας	Γραφεία, τράπεζες, ασφάλειες, κοινωφελείς οργανισμοί
Κτίρια πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης	Κτίρια εκπαίδευσης
Αθλητικές εγκαταστάσεις	Εστιατόρια
Θρησκευτικοί χώροι	Αναψυκτήρια
Πολιτιστικά κτίρια και εν γένει πολιτιστικές εγκαταστάσεις	Επαγγελματικά εργαστήρια χαμηλής όχλησης
	Πρατήρια βενζίνης
	Κτίρια, γήπεδα στάθμευσης
	Αθλητικές εγκαταστάσεις
	Θρησκευτικοί χώροι
	Πολιτιστικά κτίρια και εν γένει πολιτιστικές εγκαταστάσεις

Πηγή: Ζεντέλης 2011: 214-215, ΦΕΚ 166/Α/1987.

Σχετικά με τις κεντρικές λειτουργίες και τα τοπικά κέντρα της πόλης, προκύπτει ότι μόνο ο πυρήνας της πόλης φέρει κεντρικές λειτουργίες, ενώ τοπικά κέντρα εντοπίζονται προς όλες τις κατευθύνσεις της πόλης, ενταγμένα σε διαφορετικές πολεοδομικές ενότητες. Το κέντρο είναι εύκολα προσβάσιμο από όλες τις κατευθύνσεις, στοιχείο που συμβάλει στη μετατροπή του σε τόπο καθημερινών και πολλαπλών χρήσεων (*Χάρτης 3.5 και 3.6*). Διαπερνάται από βασικούς κεντρικούς άξονες, όπως είναι η οδός Καραϊσκάκη – Α. Παπανδρέου (νοτιοδυτικά προς βορειοανατολικά) και η οδός Υψηλάντου (οδός ήπιας κυκλοφορίας, καθώς τέμνει πολλούς πεζοδρόμους). Όπως αναφέρθηκε στην περιγραφή του *Χάρτη 3.5* με τις κεντρικές λειτουργίες, στο κέντρο της πόλης εντάσσεται ένα έντονο πλέγμα κοινόχρηστων – ελεύθερων χώρων, που εντείνουν τη δημόσια ζωή. Οι ειδικές κατηγορίες χρήσεων γης που περιλαμβάνουν τα πολεοδομικά κέντρα της πόλης (κεντρικές λειτουργίες, τοπικά κέντρα) είναι οι εξής (Ζεντέλης 2011: 214-215, ΦΕΚ 166/Α/1987):

- κατοικία
- ξενώνες, ξενοδοχεία και λοιπές τουριστικές εγκαταστάσεις
- εμπορικά καταστήματα
- γραφεία, τράπεζες, ασφάλειες, κοινωφελείς οργανισμοί
- διοίκηση (στα κέντρα γειτονιάς επιτρέπονται μόνο κτίρια διοίκησης επιπέδου γειτονιάς)
- εστιατόρια

- αναψυκτήρια
- κέντρα διασκέδασης αναψυχής
- χώροι συνάθροισης κοινού
- πολιτιστικά κτίρια και εν γένει πολιτιστικές εγκαταστάσεις
- κτίρια εκπαίδευσης
- θρησκευτικοί χώροι
- κτίρια κοινωνικής πρόνοιας
- επαγγελματικά εργαστήρια χαμηλής όχλησης
- κτίρια, γήπεδα στάθμευσης
- πρατήρια βενζίνης
- αθλητικές εγκαταστάσεις
- εγκαταστάσεις εμπορικών εκθέσεων
- εγκαταστάσεις μέσων μαζικών μεταφορών

Οι ιδιαίτερες χρήσεις, οι οποίες εντοπίζονται εκτός του πολεοδομικού συγκροτήματος, αφορούν το αμαξοστάσιο του Δήμου, την κεντρική Λαχαναγορά, τον χώρο της Ζωοπανήγυρης βορειοανατολικά της περιμετρικής αρτηρίας, τη σχολή Ελληνικής Αστυνομίας (βορειοδυτικά), τη ΔΕΥΑΚ σε μισθωμένο κτίριο, τα Δημοτικά σφαγεία και το αμαξοστάσιο των αυτοκινήτων του ΚΤΕΛ ανατολικά των Καμινάδων (χωροθέτηση με πρόσφατο τοπικό ρυμοτομικό). Σχετικά με τις ζώνες παραγωγής, εντοπίζονται δύο ζώνες χονδρεμπορίου, η μια εξ αυτών επί της Τρικάλων (βορειοδυτικά) και η δεύτερη επί της Ταυρωπού (νοτιοδυτικά). Και οι δύο είναι μη οργανωμένες, δίχως να έχουν πολεοδομηθεί. Τέλος, το ΒΙ.ΠΑ. (βιοτεχνικό πάρκο) ανατολικά της πόλης και νότια της εθνικής οδού είναι θεσμοθετημένο (ΦΕΚ 868/Δ/11-8-05), αλλά δεν έχει πολεοδομηθεί. (Βαλασσά κ.ά. 2013: 384).

Λαμβάνοντας υπόψη τη χωρική κατανομή του συντελεστή δόμησης (*Χάρτης 3.7*), φαίνεται ότι ακολουθεί μια πυραμιδωτή θεσμοθέτηση, με κορυφή το κέντρο της πόλης. Με στοιχεία από την αναθεώρηση του ΓΠΣ (Φάση Α 2013), προκύπτει ότι οι παλαιότεροι εφαρμοσμένοι συντελεστές δόμησης (τη δεκαετία του 1980 στο κέντρο ο ΣΔ έφτασε στα 3,4) οδήγησαν στην πυκνοκατοίκηση που φέρει σήμερα το κέντρο και σε συνδυασμό με τις διατάσεις του Ν.Ο.Κ. για την κάλυψη των οικοπέδων πιθανόν να υπάρξει μελλοντικό πρόβλημα.

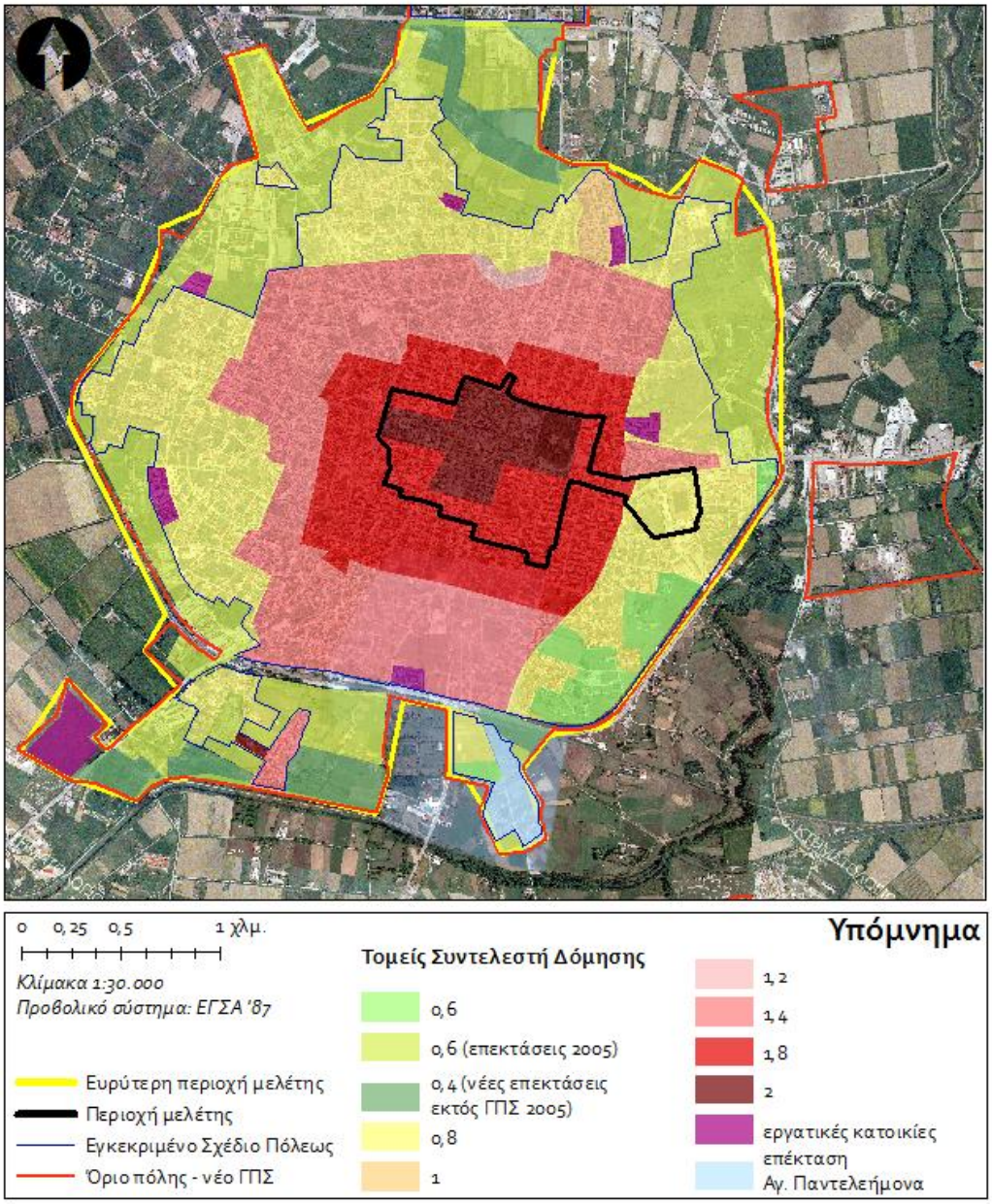

Χάρτης 3.7. Τομείς συντελεστή δόμησης.
Πηγή: ιδία επεξεργασία με στοιχεία από Βαλασσά κ.ά. (2013α), υπόβαθρο από ΚΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΑΕ.

Επιπλέον, φαίνεται να υπάρχουν αρκετές περιοχές εργατικών κατοικιών, οι οποίες είναι χωροθετημένες προς όλες τις κατευθύνσεις της πόλης, καλύπτοντας ανάγκες στέγασης οικονομικά ευάλωτων ομάδων (*Πίνακας 3.13*). Οι εργατικές κατοικίες φέρουν ειδικό καθεστώς δόμησης και διαχρονικά έχουν δημιουργηθεί 8 τέτοιες περιοχές.

Πίνακας 3.13. Καταγραφή εργατικών κατοικιών Καρδίτσας.

Εργατικές Κατοικίες	Θεσμική κατοχύρωση
Αγ. Φανουρίου	ΦΕΚ 106/ Δ΄/71
Περιοχής Παλέρμο	ΦΕΚ 194/ Δ΄/74
Αγ. Νικολάου	ΦΕΚ 552/ Δ΄/79
Αγ. Μηνά	ΦΕΚ 552/ Δ΄/79
Αγ. Παρασκευής	ΦΕΚ 1161/ Δ΄/96

Εργατικές Κατοικίες	Θεσμική κατοχύρωση
Παλιννοστούντων Πολιτικών Προσφύγων	ΦΕΚ 237/ Δ΄/00
ΣΥΚΕΑ	ΦΕΚ 880/ Δ΄/01
Περιοχής Τσαπόχα	ΦΕΚ 167/ΑΑΠ/07

Πηγή: Βαλασσά κ.ά. (2013α).

Εστιάζοντας στην περιοχή μελέτης θεωρείται σκόπιμο να καταγραφούν οι διαφορές που εντοπίζονται στις υπάρχουσες (ορθοφωτοχάρτης 2008, αναθεώρηση ΓΠΣ 2013 και στοιχεία μέχρι 2016) και στις θεσμοθετημένες χρήσεις (2005) (*Χάρτης 3.8*).

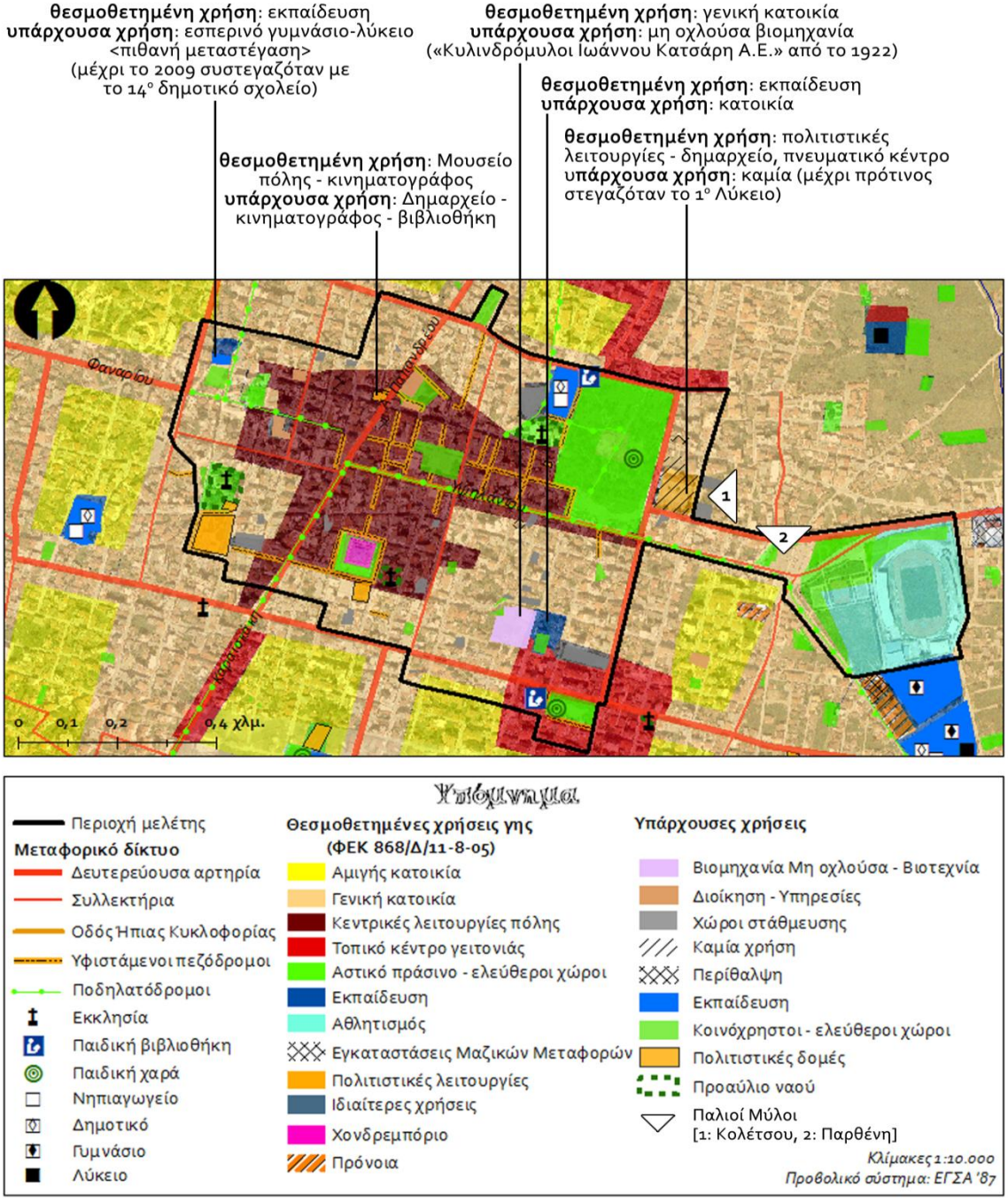

Χάρτης 3.8. Θεσμοθετημένες και υπάρχουσες χρήσεις γης στην περιοχή μελέτης.

Πηγή: ιδία επεξεργασία με στοιχεία από Βαλασσά κ.ά. (2013α), ΦΕΚ 868/Δ/11-8-05, υπόβαθρο από ΚΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΑΕ

Συγκεκριμένα, ο σχολιασμός επάνω στον *Χάρτη 3.8* εστιάζει εκεί όπου διαφαίνεται διαφορά στην εφαρμογή των θεσμοθετημένων χρήσεων, καταγράφοντας τη σημερινή κατάσταση.

Επιπλέον, κρίνεται απαραίτητο να γίνει μια συνοπτική αναφορά στους μύλους που συναντώνται εντός του κέντρου της πόλης. Αρχικά, οι κυλινδρόμυλοι Κατσάρη (οδοί Μπότση με Αβέρωφ) είναι οι μόνοι που λειτουργούν ακόμη (*εικόνα Ε.1* παραρτήματος εικόνων). Ο μύλος Κολέτσου βρίσκεται επί της οδού Εθνομαρτύρων ανατολικά του πρώην 1ου Λυκείου. Οι *Εικόνες Ε.2* και *Ε.3* του παραρτήματος δείχνουν την σημερινή του κατάσταση. Σύμφωνα με πληροφορίες για τα τοπόσημα της πολης από το Μουσείο (mpk.gr), κατά το 1899 ήταν ατμόμυλος, ενώ το 1936 μετατράπηκε σε κυλινδόμυλο. Την δεκαετία του 1950 εκσυγχρονίστηκε και λειτούργησε μέχρι το 2000. Από τότε μέχρι και σήμερα παραμένει αναξιοποίητος. Στη Β' φάση του ΓΠΣ (Βαλασσά 2013β: 171) προτείνεται ο πρώην μύλος Κολέτσου να μετατραπεί σε πολιτιστικό κέντρο – δημοτικό θέατρο.

Τέλος, ο μύλος Παρθένη βρισκόταν στην ανατολική είσοδο της πόλης, απέναντι από το αθλητικό πάρκο. Το 1996 αγοράσθηκε από τους «Μύλους Λούλη» και μετά από ένα χρόνο λειτουργίας ο μύλος αποσυναρμολογήθηκε και μεταφέρθηκε στη ΒΙ.ΠΕ. Βόλου για συντήρηση και από εκεί μεταφέρθηκε στη Ρουμανία, όπου λειτουργεί μέχρι σήμερα (loulismills.gr). Στη θέση του χώρου αυτού δημιουργήθηκαν εμπορικά καταστήματα όπως σούπερ-μάρκετ και καταστήματα ένδυσης. Σήμερα έχουν κλείσει και στεγάζεται κατάστημα κινέζικων ενδυμάτων. Όπως φαίνεται στην *Εικόνα Ε.4* του παραρτήματος, ένας τεράστιος χώρος στάθμευσης δεσπόζει μπροστά από τα ογκώδη κτίσματα. Γίνεται αντιληπτό ότι όλος ο χώρος παρουσιάζει προβλήματα στη χρήση και η κρίσιμη τοποθεσία του δημιουργεί ερωτηματικά για τη μετεξέλιξή του.

3.5 Φυσικό και Ανθρωπογενές Περιβάλλον

Στην παρούσα ενότητα καταγράφονται στοιχεία για το ολιστικό περιβάλλον εντός και εκτός της πόλης, με σκοπό να διαμορφωθεί μια εικόνα των αλληλοσυσχετίσεων και εξαρτήσεων μεταξύ των συμπεριλαμβανομένων στοιχείων και να ανακύψουν προβλήματα ή προοπτικές. Γίνεται μια περιεκτική καταγραφή και στο τέλος παρατίθεται ο χάρτης του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος και των προκλήσεων που αντιμετωπίζει.

3.5.1 Φυσικό περιβάλλον

Στο φυσικό περιβάλλον συγκαταλέγονται στοιχεία για τα οικοσυστήματα, τους φυσικούς πόρους της περιοχής μελέτης και τις κλιματολογικές συνθήκες που επικρατούν.

3.5.1.1 Χλωρίδα και πανίδα

Σύμφωνα με τον Χατζημπίρο (2007: 171), χλωρίδα ονομάζεται το σύνολο των φυτικών ειδών, ενώ πανίδα ονομάζεται το σύνολο των ζωικών ειδών ενός χερσαίου ή υδατικού οικοσυστήματος. Η περιοχή εντός, αλλά και πέρα των ορίων της πόλης της Καρδίτσας,

ανήκει στην πεδιάδα της ΠΕ Καρδίτσας. Εντοπίζεται η συνήθης χλωρίδα χαμηλού υψομέτρου, με έντονη την ύπαρξη πλατανιών και λευκών κοντά στα ποτάμια (Μπρουζιώτης 2014).

Νοτιοδυτικά της πόλης της Καρδίτσας, περίπου σε απόσταση 3 χιλιομέτρων, στην επαρχιακή οδό Καρδίτσας – Καστανιάς, εκτείνεται το άλσος Παπαράτζας ή αλλιώς Χίλια Δέντρα, το οποίο αποτελεί ΤΙΦΚ υπ' αριθμόν ΑΤ3080117 (*Εικόνα 3.7*). Το άλσος μέχρι το 1897 εκτεινόταν από την πόλη της Καρδίτσας (Άγιο Μηνά έως Αγία Παρασκευή) μέχρι και τα σημερινά του όρια και εμπεριείχε πανάρχαια αυτοφυή βλάστηση με φτελιές, βελανιδιές, πλατάνια και πολλά ακόμη, όπως και άγρια ζώα και ζαρκάδια (Κολοφωτιά – Κοζιού 2005). Ωστόσο, η επιδρομή των Οθωμανών το 1897 κατέστρεψε μεγάλο τμήμα του άλσους, ενώ οι μετέπειτα καταστροφικές παρεμβάσεις, σε συνδυασμό με την εγκατάλειψη, οδήγησαν σε συρρίκνωση και υποβάθμισή του (Κολοφωτιά – Κοζιού 2005). Χαρακτηρίζεται ως σπάνιο πεδινό δάσος, σχηματιζόμενο από έμμισχες βελανιδιές, πεδινές φτελιές και νερόφραξους, όπως και άλλα δένδρα που έχουν φυτευτεί από τη Δασική Υπηρεσία (ΦΙΛΟΤΗΣ). Η πόλη της Καρδίτσας εξαρτιόταν από την Παπαράτζα, λόγω της ύπαρξης πηγής νερού (αρτεσιανό πηγάδι), γι' αυτό τον λόγο υπάρχει το πέτρινο υδραγωγείο που λειτουργούσε έως τα τέλη του 19^{ου} αιώνα (ΦΙΛΟΤΗΣ, Κολοφωτιά – Κοζιού 2005). Δυστυχώς, λόγω της υπεράντλησης, σήμερα τα νερά είναι μειωμένα (ΦΙΛΟΤΗΣ), αλλά από τη δεκαετία του 1960 και έπειτα, η κύρια πηγή ύδατος είναι η λίμνη Πλαστήρα. Μέχρι το 1960, το άλσος της Παπαράτζας αποτελούσε πρωτεύοντα προορισμό αναψυχής λόγω της παρουσίας του ναού του Προφήτη Ηλία, της επιβλητικής χλωρίδας και του ποταμού Γαβριά, που διέσχιζε νότια την περιοχή και αποτελούσε τόπο κολύμβησης λόγω του καθαρού νερού (Κολοφωτιά – Κοζιού 2005, Στεφανής 2014).

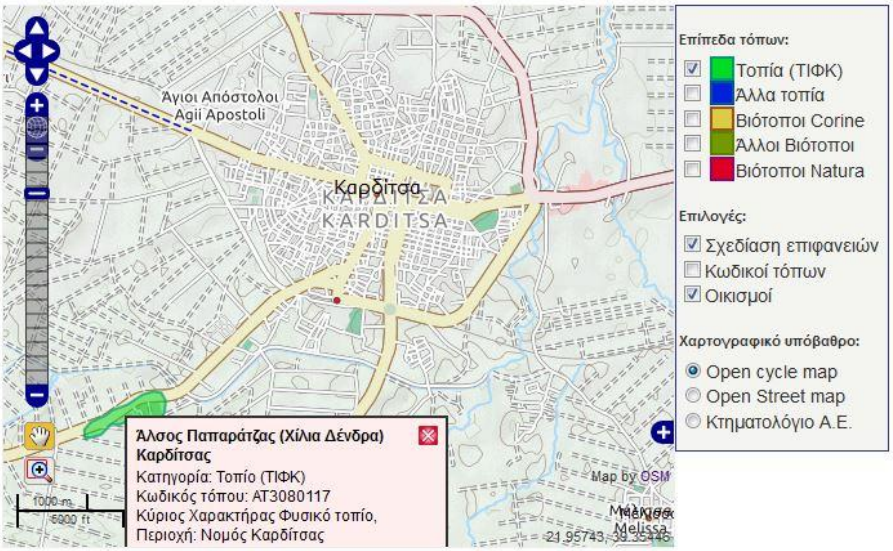

Εικόνα 3.7. Τοπία Ιδιαίτερου Φυσικού Κάλλους – άλσος Παπαράτζας.
Πηγή: ΦΙΛΟΤΗΣ.

Επιπλέον, στον ποταμό Καράμπαλη που βρίσκεται νοτιοανατολικά της Καρδίτσας και ενώνεται με τον Καλέτζη που εκτείνεται βορειοανατολικά, υφίσταται ένα πλούσιο

οικοσύστημα με πέστροφες και λαδούσες, ενώ παραποτάμια εντοπίζονται ανά διαστήματα πέρδικες και μπεκάτσες (Κολοφωτιά – Κοζιού 2006).

Εντός της πόλης της Καρδίτσας, το Παυσίλυπο αποτελεί βασικό πράσινο πνεύμονα 50 στρεμμάτων, ο οποίος δημιουργήθηκε στις αρχές του 20ου αιώνα. Με την πάροδο των χρόνων συρρικνώθηκε η αρχική του έκταση, μεταβάλλοντας την έκταση του ανθώνα για σκοπούς οικοδόμησης και διάνοιξης οδού. Ο ανθώνας καταλάμβανε τη σημερινή πλατεία Πλαστήρα και προσομοίαζε στον Εθνικό κήπο των Αθηνών (Στώϊκος 2013: 65). Ιδιαίτερο πρόβλημα δημιουργήθηκε την πενταετία 1951-1955 όταν η δημοτική αρχή αποφάσισε να κόψει τα αιωνόβια δέντρα για να τα αντικαταστήσει με ευγενέστερα, ωστόσο σώθηκαν ελάχιστα λόγω διαμαρτυριών (Παγανός 2002). Εκεί όπου παλιά υπήρχε ο ανθώνας, έπειτα από τη διάνοιξη της οδού Υψηλάντου και της πλατείας Πλαστήρα, πλέον υπάρχουν παρτέρια με θάμνους και καλλωπιστικά φυτά. Σημαντικό στοιχείο είναι η ύπαρξη ζωολογικού κήπου τη δεκαετία του 1930 στο δυτικό τμήμα του Παυσιλύπου, όπου φιλοξενούταν παπαγάλοι, ελάφια, πέρδικες, φασιανοί, παγώνια και ζαρκάδια (Στώϊκος 2013: 66). Με την πάροδο των χρόνων και τη σμίκρυνση της έκτασης του άλσους, η ιδιαίτερη πανίδα που απέμεινε είναι τα παγώνια, τα οποία ζούνε ελεύθερα στο χώρο.

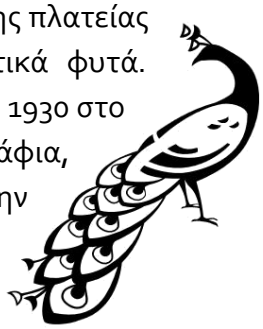

3.5.1.2 Φυσικοί πόροι

Σύμφωνα με τον Πολύζο (2008: 108), από την οικονομική οπτική, οι φυσικοί πόροι αντιστοιχούν σε παράγοντες οικονομικής και περιφερειακής ανάπτυξης και διαδραματίζουν κομβικό ρόλο στον τύπο και στην ένταση των ανθρώπινων δραστηριοτήτων μια περιοχής, ενώ παράλληλα διαμορφώνουν τα «συγκριτικά πλεονεκτήματα». Στην παρούσα ενότητα εξετάζονται οι ανανεώσιμοι φυσικοί πόροι της περιοχής όπως το νερό, τα δάση, η ηλιακή ακτινοβολία και ο αέρας (ατμόσφαιρα). Ωστόσο, η αλόγιστη διαχείριση των προαναφερθέντων πόρων μέσω της υπεράντλησης, της ρύπανσης έως και της μόλυνσης, δύναται να τους μετατρέψει σε εξαντλήσιμους πόρους.

Οι **υδατικοί πόροι** της Περιφέρειας Θεσσαλίας έχουν υποβαθμιστεί σταδιακά λόγω υπεράντλησης και ρύπανσης (νιτρικά και άλλες χημικές ουσίες) από τη γεωργική παραγωγή (Πολύζος και Σοφιός 2008: 460-461). Σήμερα η Θεσσαλία θεωρείται ως ελλειμματική σε υδάτινους πόρους, ενώ η ορθολογική χρήση των υδάτων κρίνεται εξαιρετικής προτεραιότητας (Πολύζος και Σοφιός 2008: 479). Συγκεκριμένα, για την ευρύτερη περιοχή της πόλης της Καρδίτσας το υδρογραφικό δίκτυο αποτελείται από 3 κύριους ποταμούς: τον Καλέτζη (βορειοανατολικά της πόλης), τον Καράμπαλη (νοτιοανατολικά της πόλης) και το ρέμα Γαβριά (νότια της πόλης), ενώ στα όρια του παλιού νομού Καρδίτσας (*Εικόνα 3.8*) εκτείνεται ένα ικανοποιητικό υδρογραφικό δίκτυο λόγω των ορεινών όγκων που βρίσκονται δυτικά της θεσσαλικής πεδιάδας (νότιο τμήμα της οροσειράς της Πίνδου και βόρειο τμήμα των Αγράφων).

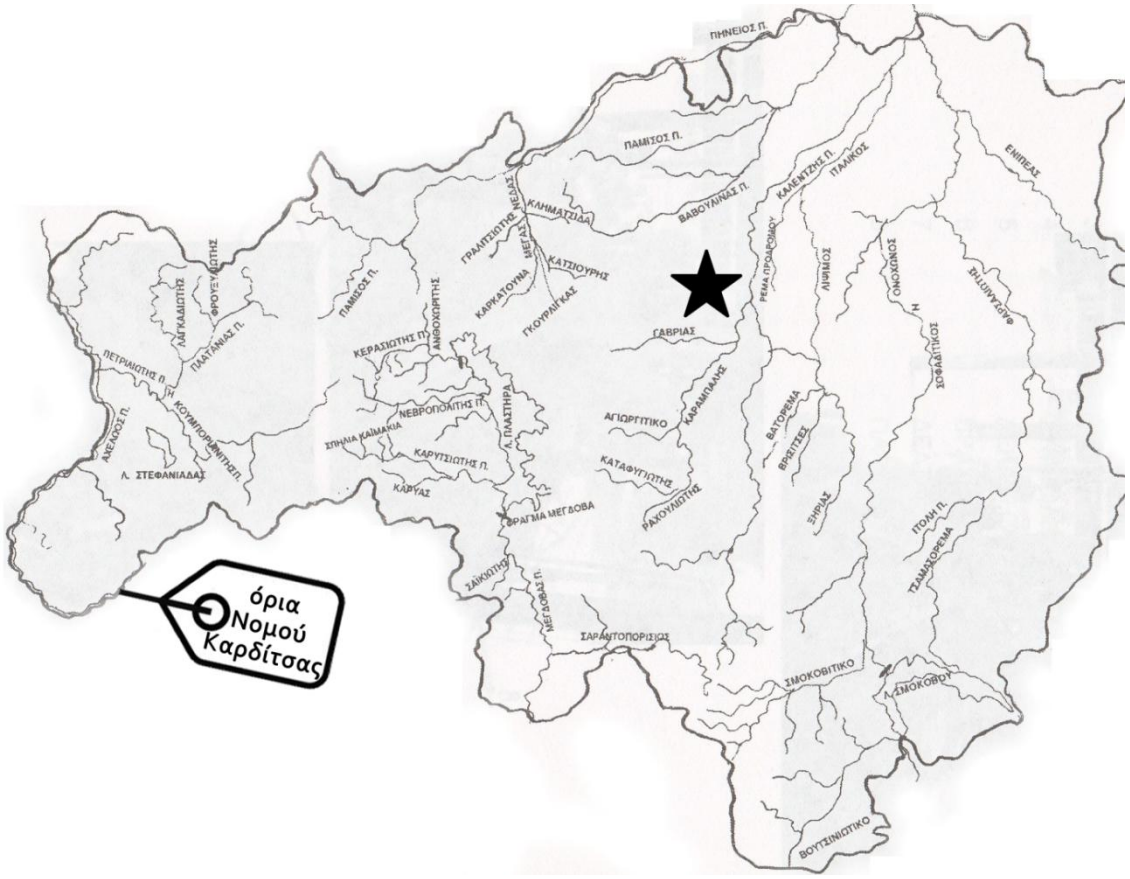

Εικόνα 3.8. Τα ποτάμια του Νομού Καρδίτσας.
Πηγή: ιδία επεξεργασία από Κολοφωτιά – Κόζιου (2006).
**το αστέρι συμβολίζει την πόλη της Καρδίτσας.*

Δυστυχώς, η ποιότητα των υδάτων έχει επηρεαστεί σε μεγάλο βαθμό από τα φυτοφάρμακα και τα λιπάσματα, ενώ παράλληλα στον υδροφόρο ορίζοντα έχει επιδράσει αρνητικά η ανεξέλεγκτη διάθεση απορριμμάτων, δημιουργώντας ρυπογόνες περιοχές κοντά στην πόλη (Βαλασσά κ.ά. 2013α).

Όσον αφορά τα **δάση** της περιοχής, εντός του δήμου δεν υφίστανται δασικά οικοσυστήματα πέραν του άλσους της Παπαράζας (ή Χίλια Δέντρα) και του αστικού άλσους Παυσιλύπου, όπως αναφέρθηκαν στην ενότητα για τη χλωρίδα και πανίδα.

Η **ηλιακή ακτινοβολία** (*Εικόνα 3.9*) βρίσκεται σε σχετικά καλό επίπεδο στην ευρύτερη περιοχή της Καρδίτσας, όπως και στον υπόλοιπο θεσσαλικό κάμπο, γεγονός που σημαίνει ότι μπορεί να αξιοποιηθεί για ενεργειακούς σκοπούς.

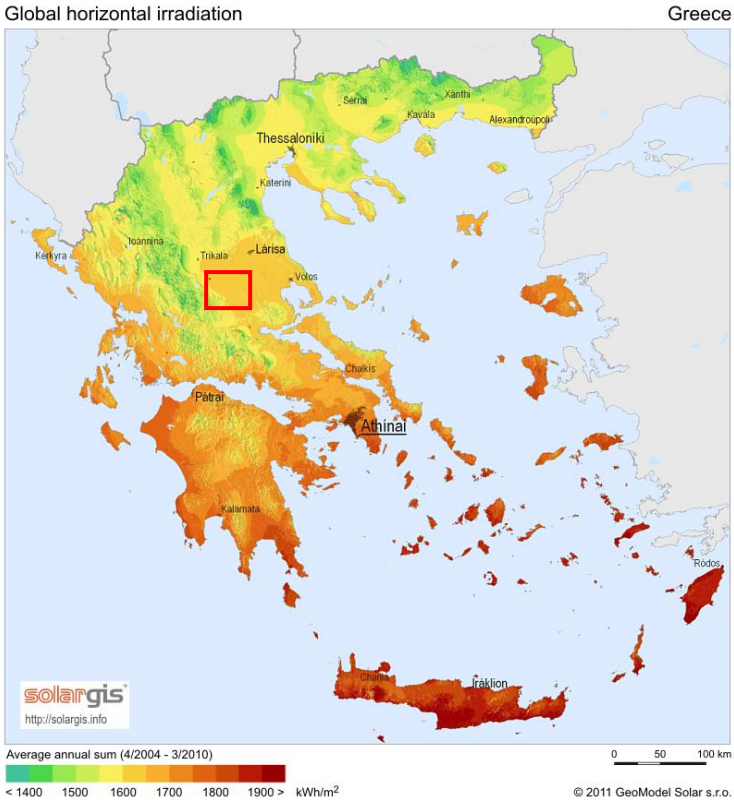

Εικόνα 3.9. Ηλιακή ακτινοβολία - χάρτης Ελλάδας.
Πηγή: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/b/b2/SolarGIS-Solar-map-Greece-en.png (3.11.2016).

Η **ατμόσφαιρα** της περιοχής φέρει πολύ καλή ποιότητα, με χαμηλή ποσότητα ρύπων, καθώς η βιομηχανική και βιοτεχνική δραστηριότητα δεν είναι έντονη, ενώ παράλληλα ο κυκλοφοριακός φόρτος είναι ελάχιστος (Βαλασσά κ.ά. 2013α).

Τέλος, κρίνεται απαραίτητο να αναφερθεί η **εξόρυξη** λατομικών ορυκτών στην περιοχή, η οποία λαμβάνει χώρα σε απόσταση περίπου 6 χιλιομέτρων νότια από την πόλη της Καρδίτσας. Εκεί υφίσταται η λατομική περιοχή Ρούσσου (θέση «Λειβάδια» με συνολική έκταση 776,247 στρ.), όπου εξορύσσεται ασβεστόλιθος (Βαλασσά κ.ά. 2013α).

3.5.1.3 Κλιματολογικές συνθήκες

Το κλίμα του νομού Καρδίτσας είναι έντονο μεσο - Μεσογειακό ηπειρωτικό με δριμύ χειμώνα, ενώ ο παγετός αποτελεί συνηθισμένο φαινόμενο. Οι βροχοπτώσεις εντοπίζονται σε όλη τη διάρκεια του χρόνου, ιδιαίτερα μεταξύ Οκτωβρίου και Μαρτίου. Τα καλοκαίρια είναι ιδιαίτερα θερμά και ξηρά, ειδικά στα πεδινά (Βαλασσά κ.ά. 2013α: 291, Κονδύλη 2014: 142).

3.5.2 Ανθρωπογενές περιβάλλον

Το ανθρωπογενές περιβάλλον περιλαμβάνει τις παρεμβάσεις που έχει κάνει ο άνθρωπος διαχρονικά ώστε να εξυπηρετήσει στις ανάγκες του, αλλά και να δομήσει μια κοινωνία στην προσπάθειά του να προσεγγίσει αυτό που οραματίζεται. Οι υποδομές είναι θεμελιώδες τμήμα του ανθρωπογενούς περιβάλλοντος, καθώς συγκροτούν τον

διαμορφωμένο χώρο της καθημερινότητας και αποτελούνται από δημόσιες και ιδιωτικές εγκαταστάσεις, που θεωρούνται απαραίτητες για τις δημόσιες υπηρεσίες και την ανάπτυξη (Rome et al 2015: 7).

Διάγραμμα 3.19. Υποδομές αστικών συστημάτων.
Πηγή: ιδία επεξεργασία από Rome et al (2015: 7).

Οι κοινωνικές υποδομές ουσιαστικά αναφέρονται στους κοινωφελείς χώρους, όπως νοσοκομεία, σχολεία, πολιτιστικές δομές κ.ά. και θα αναλυθούν στην επόμενη ενότητα σε συνδυασμό με την κοινωνική δραστηριότητα της πόλης. Όλες οι υπόλοιπες κατηγορίες του *Διαγράμματος 3.19* αναλύονται παρακάτω, επιλέγοντας μια ευέλικτη κατηγοριοποίηση, η οποία δεν είναι απόλυτη.

3.5.2.1 Τεχνικές υποδομές

Οι τεχνικές υποδομές αναφέρονται σε υποδομές, όπως τηλεπικοινωνίες, μεταφορές, ενέργεια, ύδρευση, διαχείριση αποβλήτων και αποτελούν ζωτικό τμήμα της λειτουργίας κάθε πόλης.

Μεταφορικά δίκτυα και κυκλοφορία

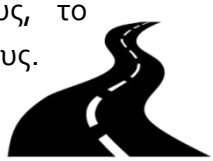

Το μεταφορικό δίκτυο στην Καρδίτσα ταυτίζεται με τους δρόμους, το σιδηροδρομικό δίκτυο, τους πεζοδρόμους και τους ποδηλατοδρόμους. Αρχικά, το **οδικό δίκτυο** εκτείνεται σε σχεδόν ορθοκανονικό σχήμα λόγω του ιπποδάμειου συστήματος, γεγονός που σε συνδυασμό με την καθαρά επίπεδη γεωμορφολογία του εδάφους κάνει γενικότερα την πόλη φιλική και οικεία προς τους επισκέπτες, ενώ παράλληλα διευκολύνει τη μετακίνηση με πόδια και ποδήλατο.

Για την ιεράρχηση του οδικού δικτύου που διαπερνά την πόλη της Καρδίτσας λαμβάνονται υπόψη η αναθεώρηση του ΓΠΣ (Βαλασσά κ.ά. 2013α) και η μελέτη βιώσιμης κινητικότητας του ΕΜΠ (Βάσση κ.ά. 2016). Η ιεράρχηση αυτή αποσκοπεί στον προσδιορισμό συγκεκριμένων χαρακτηριστικών βάσει των εξυπηρετήσεων που προσφέρει το κάθε τμήμα του συνολικού δικτύου (NAMA 2001). Στη συνέχεια παρατίθεται η ταξινόμηση που ακολουθείται για το μεταφορικό δίκτυο (*Χάρτης 3.9* και *3.10*):

- *Εθνικό δίκτυο* (υπεραστικό δίκτυο): Καρδίτσας - Λάρισας
- *Επαρχιακοί οδοί* (υπεραστικό δίκτυο): Καρδίτσας – Καστανιάς, Μουζακίου – Παλαιοχωρίου, Καρδίτσας – Αργιθέας, Καρδίτσας – Ρεντίνας.
- *Περιφερειακή οδός*: λειτουργεί ως εξωτερικός κυκλοφοριακός δακτύλιος, που συνδέει τις παραπάνω κατηγορίες υπεραστικού δικτύου με τις επόμενες. Αποτελείται από το τμήμα της εθνικής οδού Αθήνας – Τρικάλων (βόρειο τμήμα),

δυτική παράκαμψη Καρδίτσας από την οδό Φαναρίου έως τη διασταύρωση με την οδό Τρικάλων (δυτικό τμήμα), η οποία ολοκληρώθηκε πρόσφατα (anaptyxi.gov.gr).

- *Πρωτεύον δίκτυο* (δευτερεύουσες αρτηρίες): Φαναρίου, Τρικάλων, Α. Παπανδρέου, Λεωφόρος Δημοκρατίας. Όλες οι αυτές οι οδοί λειτουργούν ως είσοδοι της πόλης.
- *Δευτερεύον δίκτυο*: Λεωφόρος Δημοκρατίας, Μυρμιδόνων, Γαρδικίου, Τρικάλων, Αντιγόνου, Ταυρωπού, Λάππα, Αγράφων, Σαρανταπόρου. Στο δευτερεύον δίκτυο ανήκουν κυρίως τμήματα των παραπάνω οδών, όπως φαίνεται και *στον Χάρτη 3.10,* και διαμορφώνουν τον «εσωτερικό δακτύλιο» της πόλης που περιβάλλει το κέντρο.
- *Συλλεκτήριες*: σε αυτή την κατηγορία αντιστοιχεί ένα πλέγμα οδών που συγκεντρώνει τον κυκλοφοριακό φόρτο, ειδικά στο νότιο τμήμα της πόλης κάτω από την κεντρική περιοχή.
- *Τοπικές οδοί*: τριτεύουσας κυκλοφοριακής σημασίας οδοί που είναι κομβικής σημασίας, καθώς διαμοιράζουν την κυκλοφορία με τέτοιο τρόπο ώστε οι συνδέσεις να είναι αποτελεσματικές.
- *Πεζόδρομοι*: η πόλη παρουσιάζει ένα αρκετά μεγάλο δίκτυο πεζοδρόμων κυρίως στο κέντρο, συνδέοντας σημαντικούς δημόσιους χώρους. Το εκτενές δίκτυο αποτυπώνεται στους *Χάρτης 3.9* και *3.10*, ενώ η σημασία τους θα τονιστεί και στην επόμενη ενότητα.
- *Ποδηλατόδρομοι*: το ποδήλατο αποτελεί λέξι – κλειδί για τη μετακίνηση στην Καρδίτσα και το εκτενές υφιστάμενο δίκτυο συνδέει το κέντρο με τους κοινόχρηστους και κοινωφελείς χώρους της πόλης.

Για τη βέλτιστη λειτουργία του μεταφορικού δικτύου της Καρδίτσας έχουν γίνει μελέτες από το ΕΜΠ με στόχο τη 'βιώσιμη κινητικότητα', ενώ έχουν δοθεί κατευθύνσεις από το Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο. Στον *Πίνακα 3.14* καταγράφονται συνοπτικά οι κατευθύνσεις για το μεταφορικό δίκτυο της Καρδίτσας.

Πίνακας 3.14. Κατευθύνσεις για το μεταφορικό δίκτυο της Καρδίτσας.

Σχέδιο	Κατευθύνσεις – στόχοι για το μεταφορικό δίκτυο	Προτάσεις για το μεταφορικό δίκτυο
ΓΠΣ Καρδίτσας (αναθεώρηση 2013, Β Φάση)	▶ Αναβάθμιση μεταφορικού δικτύου για την καλυτέρευση των συνθηκών ζωής των κατοίκων και την αύξηση της ελκυστικότητας προς τους επισκέπτες	▶ Κυκλοφοριακές ρυθμίσεις για την αντιμετώπιση του κυκλοφοριακού φόρτου ▶ Τεχνικοοικονομική μελέτη ανταγωνιστικότητας και βιωσιμότητας της αστικής δημοτικής συγκοινωνίας ▶ Οργάνωση χώρων στάθ-μευσης περιμετρικά της πόλης ▶ Επέκταση και αναβάθμιση του ήδη οργανωμένου και

Σχέδιο	Κατευθύνσεις – στόχοι για το μεταφορικό δίκτυο	Προτάσεις για το μεταφορικό δίκτυο
		σύγχρονου δικτύου ποδηλατοδρόμων
Ερευνητικό πρόγραμμα του ΕΜΠ (2004): «*Διερεύνηση μεθόδων εφαρμογής συνδυασμένων πολεοδομικών και κυκλοφοριακών πολιτικών για τη δημιουργία συνθηκών βιώσιμης κινητικότητας*»	▶ Θωράκιση Καρδίτσας απέναντι στην απειλή του αυτοκινήτου, χωρίς αυτή να αντιβαίνει στην ενίσχυση της προσπελασιμότητάς της ▶ Απαλλαγή κέντρου από τις οχλήσεις του αυτοκινήτου ▶ Εξασφάλιση σταθερών συνθηκών ήπιας κυκλοφορίας στις γειτονιές ▶ Προώθηση φιλικών τρόπων μετακίνησης στην κλίμακα και στο περιβάλλον της πόλης	Εφαρμογή δακτυλίων με στόχο την εξομάλυνση των μετακινήσεων με αυτοκίνητο: ▶ περιφερειακός δακτύλιος (προστασία πόλης από μη αναγκαίες διαμπερείς εξωτερικές κινήσεις) ▶ ενδιάμεσος δακτύλιος (έντονες μονοδρομήσεις, αποτροπή εισόδου στο κέντρο, αισθητική αναβάθμιση οδών) ▶ εσωτερικός δακτύλιος (τελευταία άμυνα προστασίας του κέντρου)
Μελέτη ΕΜΠ (2016): *«Μελέτη αστικής κινητικότητας για έργα χαμηλού κόστους στην Καρδίτσα»*	▶ Ανάδειξη ταυτότητας της πόλης, αξιοποιώντας τη σημερινή πραγματικότητα ▶ Σύνδεση επιμέρους ζωνών της πόλης μεταξύ τους, καθώς και με τους ελεύθερους χώρους πρασίνου, ψυχαγωγίας κ.λπ. ▶ Δημιουργία έργων ανάπλασης στον χώρο του κέντρου, για την αισθητική αναβάθμισή του και την καλύτερη λειτουργία του ▶ Δημιουργία χώρων στάθμευσης σε περιοχές ειδικών χρήσεων, σε αυτές όπου υπάρχει η δυνατότητα ▶ Αναβάθμιση εσωτερικού μικροπεριβάλλοντος της πόλης ▶ Ανάδειξη κρυμμένων ποιοτήτων της ευρύτερης περιοχής ▶ Προστασία κεντρικής περιοχής από διαμπερείς ροές ▶ Ενίσχυση δημόσιας συγκοινωνίας ▶ Δημιουργία χώρων στάθμευσης ▶ Ενίσχυση των εναλλακτικών τρόπων μετακίνησης ▶ Βελτιστοποίηση / επέκταση συστήματος κοινόχρηστων ποδηλάτων	▶ Κυκλοφοριακή οργάνωση με δακτυλίους ▶ Πράσινες διαδρομές, Δρόμοι Ήπιας Κυκλοφορίας ▶ Πολιτική Στάθμευσης ▶ Επέκταση δικτύου ποδηλατοδρόμων και κοινόχρηστα ποδήλατα

Πηγή: ιδία επεξεργασία

Η ανασκόπηση των παραπάνω σχεδίων καταδεικνύει τις ανάγκες του μεταφορικού δικτύου, καθώς *το οδικό δίκτυο είναι φτωχό, με περιορισμένα πλάτη, με ελάχιστες*

ευθυγραμμίες και πολλές ασυνέχειες, ενώ το μεγαλύτερο πρόβλημα έγκειται στα πρότυπα χρήσης του αυτοκινήτου, καθώς *έχουν διαμορφωθεί συνήθειες και νοοτροπίες ως προς τις μετακινήσεις ζημιογόνες για το αστικό περιβάλλον* (Βάσση κ.ά. 2016).

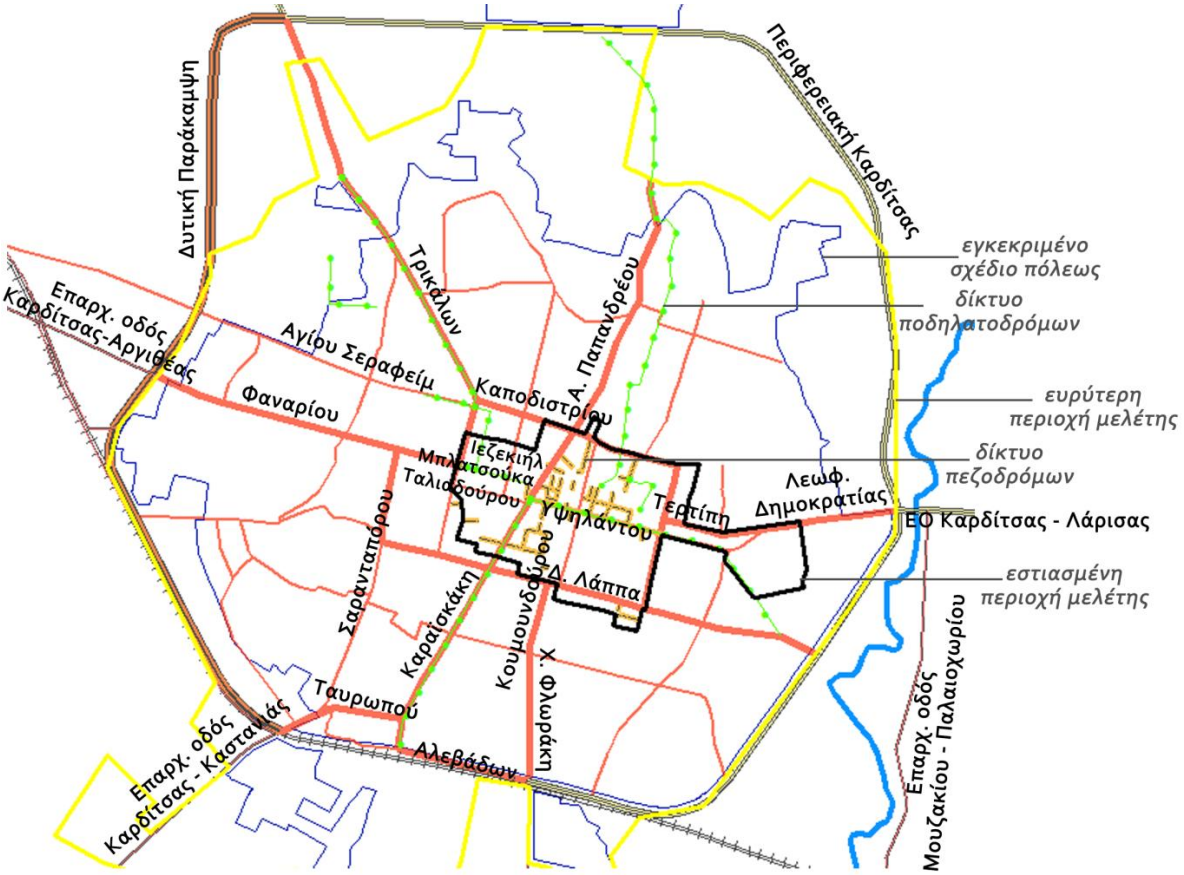

Χάρτης 3.9. Ονοματολογία κύριων οδικών αξόνων Καρδίτσας.
Πηγή: ιδία επεξεργασία.

Η κεντρική περιοχή της πόλης θεωρείται κορεσμένη λόγω στάθμευσης αυτοκινήτων, αλλά και συχνής κυκλοφοριακής φόρτισης (Βάσση κ.ά. 2016: 6). Αυτό είναι ένα από τα βασικά προβλήματα που πρέπει να ρυθμιστεί ώστε να αποτρέπεται η συμφόρηση στο κέντρο

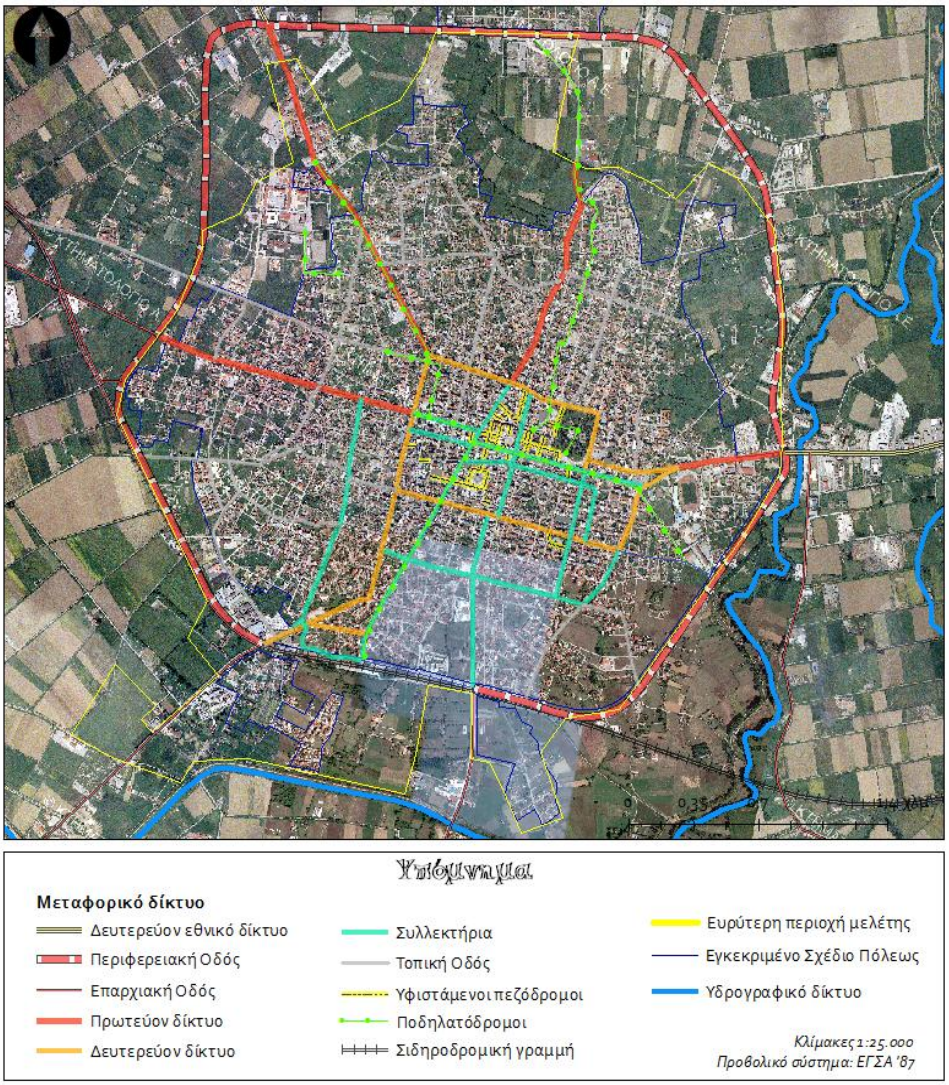

Χάρτης 3.10. Μεταφορικό δίκτυο Καρδίτσας.
Πηγή: ιδία επεξεργασία με υπόβαθρο από ΚΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΑΕ.

Εικόνα 3.11. Καρδίτσα και ποδήλατο.
Πηγή: http://www.dimoskarditsas.gov.gr/wp-content/uploads/2013/10/dimos-podilata-logo.jpg (8.11.2016).

Εικόνα 3.10. Ποδηλατικός γύρος Καρδίτσας.
Πηγή: http://karditsasportiva.gr/wp-content/uploads/2016/04/podhlatikos-gyros-karditsas-2016-afissa.jpg (8.11.2016).

Η Καρδίτσα είναι διαχρονικά άρρηκτα συνδεδεμένη με το ποδήλατο ως μέσο καθημερινής μετακίνησης (*Εικόνες 3.10* και *3.11*). Η επίπεδη γεωμορφολογία, η εύκολη και οικονομική χρήση του μετέτρεψε το ποδήλατο σε βασικό μέσο μεταφοράς μέχρι τη δεκαετία του 1970, όταν άρχισαν να εμφανίζονται τα αυτοκίνητα. Σήμερα σύμφωνα με τον Δήμο Καρδίτσας (dimoskarditsas.gov.gr), το δομημένο δίκτυο ποδηλατοδρόμων έχει μήκος 7,3 χλμ. στον αστικό ιστό και 10,5 χλμ. στον περιαστικό χώρο. Ταυτόχρονα η *Μελέτη αστικής κινητικότητας για έργα χαμηλού κόστους στην Καρδίτσα* που διεξάγεται από το ΕΜΠ (2016), προτείνει μια σειρά από κυκλοφοριακές ρυθμίσεις, μεταξύ των οποίων και η επέκταση του δικτύου ποδηλατοδρόμων, όπως φαίνεται αναλυτικά στον *Χάρτη 3.11*. Επιπλέον, από το 2013 εισήχθηκε το σύστημα κοινόχρηστων ποδηλάτων (karditsa.easybike.gr) με 6 σταθμούς και συνολικά 60 διαθέσιμα ποδήλατα.

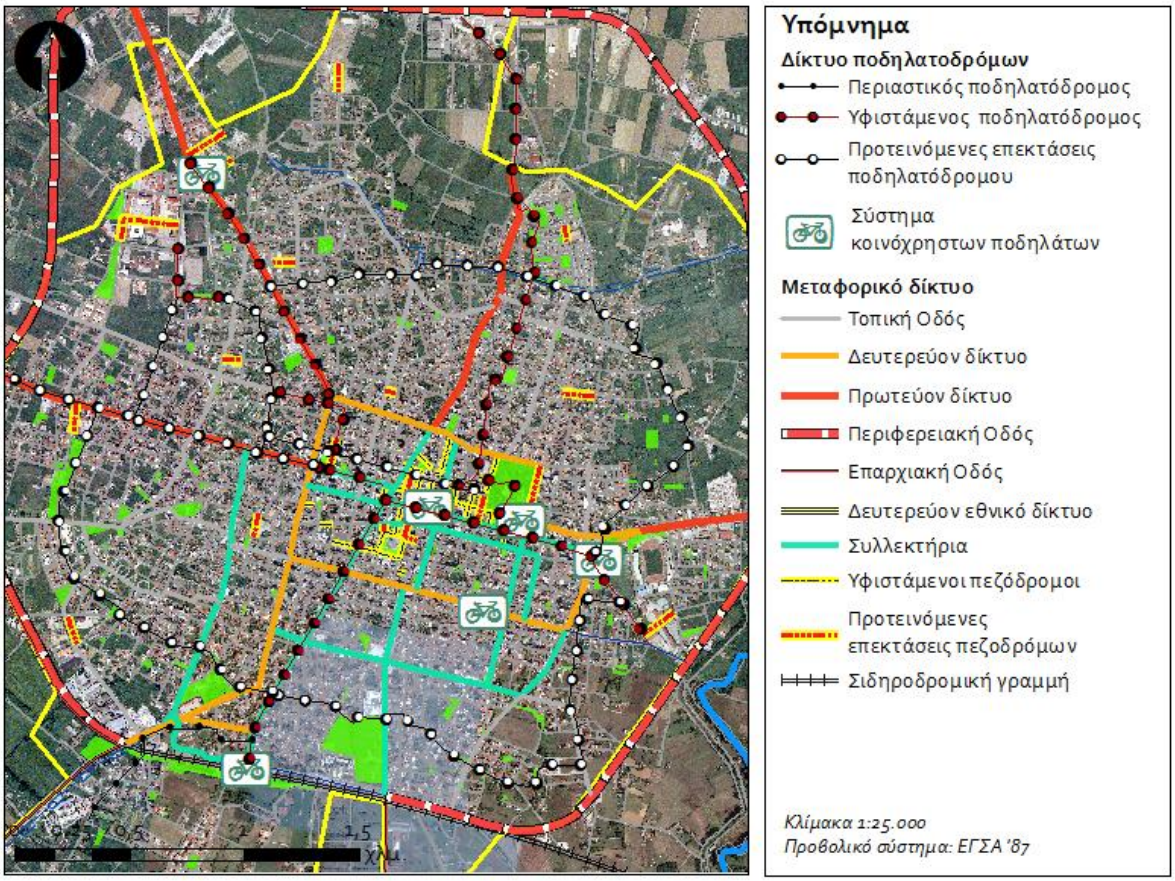

Χάρτης 3.11. Δίκτυο ποδηλατοδρόμων.
Πηγή: ιδία επεξεργασία με στοιχεία από Βάσση κ.ά. (2016).

Ενεργειακοί πόροι και διαχείριση

Η ενεργειακή κάλυψη της πόλης επιτυγχάνεται μέσω του δικτύου υψηλής τάσης της Γραμμής Μεταφοράς 150 KV Ταυρωπού – Λαμίας, ενώ η κάλυψη για φυσικό αέριο ξεκίνησε το 2007 στην πόλη της Καρδίτσας (Βαλασσά κ.ά. 2013α: 559). Αν και υπάρχει ο Υδροηλεκτρικός Σταθμός (ΥΗΣ) Πλαστήρα, που βρίσκεται κοντά στον οικισμό της

Μητρόπολης, δυτικά της Καρδίτσας, η ενεργειακή κάλυψη που παρέχει έχει εξασθενήσει με τα χρόνια, καθώς η χρήση του νερού της λίμνης έχει επικεντρωθεί κυρίως στην ικανοποίηση αναγκών ύδρευσης/άρδευσης.

Ως Ανανεώσιμες Μορφές Ενέργειας θεωρούνται οι ήπιες μορφές ενέργειας που προέρχονται από την αξιοποίηση διάφορων φυσικών διεργασιών, όπως ο άνεμος, η γεωθερμία, ο ήλιος κ.ά. Η προώθησή τους είναι η απάντηση στο ενεργειακό πρόβλημα που έχει γιγαντωθεί παγκοσμίως λόγω της εξάντλησης των μη ανανεώσιμων ενεργειακών πόρων, αλλά κυρίως της άμετρης σπατάλης από τους μικρούς (νοικοκυριά) και μεγάλους (βιομηχανίες) χρήστες. Στην ευρύτερη περιοχή της πόλης υπάρχουν αιτήσεις για τη χωροθέτηση μονάδων παραγωγής ανανεώσιμης ενέργειας, κυρίως για φωτοβολταϊκούς σταθμούς όπως φαίνεται στην *Εικόνα 3.12*.

Εικόνα 3.12. Αιτήσεις για ΑΠΕ στη ΡΑΕ.
*όσες αποτυπώνονται αφορούν αιτήσεις προς αξιολόγηση για φωτοβολταϊκούς σταθμούς γύρω από την πόλη της Καρδίτσας
Πηγή: http://www.rae.gr/geo/ (10.11.2016).

Το αιολικό δυναμικό της περιοχής είναι χαμηλό, καθώς βρίσκεται στη θεσσαλική πεδιάδα, ενώ υψηλές ταχύτητες ανέμου εντοπίζονται στους ορεινούς όγκους νοτιοδυτικά της Καρδίτσας (*Εικόνα 3.13*).

Όσον αφορά την ενεργειακή διαχείριση, σύμφωνα με τη νέα Ευρωπαϊκή Οδηγία για την Ενεργειακή Απόδοση των Κτιρίων (Οδηγία 2010/31/ΕΕ), έως τις 31.12.2020 όλα τα νέα κτίρια (με επίκεντρο τα δημόσια κτίρια) θα πρέπει να αποτελούν κτίρια με σχεδόν μηδενική κατανάλωση ενέργειας.

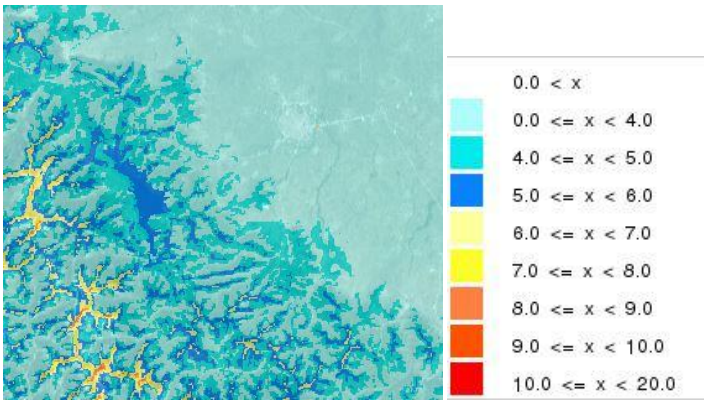

Εικόνα 3.13. Αιολικό δυναμικό.
*μέσες ετήσιες ταχύτητες ανέμου ανά δεκάλεπτο (h100).
Πηγή: http://www.rae.gr/geo/ (10.11.2016).

Στην Ελλάδα η επιθεώρηση γίνεται με τον Κανονισμό Ενεργειακής Απόδοσης των Κτιρίων (ΚΕΝΑΚ) και με το Προεδρικό Διάταγμα για τους Ενεργειακούς Επιθεωρητές (ypeka.gr). Για την υλοποίηση των δεσμεύσεων της χώρας, αλλά κυρίως για την αναγκαία ελαχιστοποίηση ενεργειακής κατανάλωσης, κρίνεται απαραίτητο τα δημόσια κτίρια της πόλης να εφαρμόσουν τα αναγκαία μέτρα ώστε να μετατραπούν σε κελύφη μηδενικής ενεργειακής κατανάλωσης και να αποτελέσουν παράδειγμα για τα ιδιωτικά κτίρια. Μια ευρωπαϊκή πρωτοβουλία που προσπαθεί να επιτύχει αυτόν ακριβώς τον σκοπό, φέρνοντας σε επαφή τις δημοτικές αρχές και άλλους φορείς, είναι το Σύμφωνο των Δημάρχων (covenantofmayors.eu). Δημιουργήθηκε το 2008, μετά την καθιέρωση των μέτρων της Ευρωπαϊκής Ένωσης για το κλίμα και την ενέργεια για το 2020, με στόχο να στηρίξει τις τοπικές κοινωνίες στις προσπάθειές τους για την πραγμάτωση πολιτικών βιώσιμης ενέργειας και μέσω αυτού οι δήμαρχοι δεσμεύονται να αναπτύξουν δράσεις για τη μείωση των εκπομπών του διοξειδίου του άνθρακα στην επικράτειά τους. Στην Ελλάδα το σύνολο των συμμετεχόντων τοπικών αρχών μέχρι τον Μάιο του 2016 ανέρχεται σε 124, από τις οποίες οι 117 είναι δήμοι, ενώ οι υπόλοιποι 7 είναι οικισμοί. Ο Δήμος Καρδίτσας δεν περιλαμβάνεται σε αυτούς.

Σύμφωνα με το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα 2014 – 2019 οι δράσεις για την εξοικονόμηση ενέργειας εστιάζουν στη σύνδεση δημόσιων κτιρίων (όπως σχολικές μονάδες) με την παροχή φυσικού αερίου.

Ύδρευση

Η πόλη της Καρδίτσας, όπως και συνολικά ο Δήμος Καρδίτσας, υδρεύεται από τη λίμνη Πλαστήρα (ή Ταυρωπού). Το δίκτυο αποτελείται από το εξωτερικό δίκτυο, που διοχετεύει το νερό στα διυλιστήρια για επεξεργασία, και από εκεί οδηγείται στα εσωτερικά δίκτυα για τη διανομή (Βαλασσά κ.ά. 2013α: 212). Συγκεκριμένα, το νερό, έπειτα από τη χρήση του για την παραγωγή ενέργειας στον υδροηλεκτρικό σταθμό, συγκεντρώνεται σε μία αναρρυθμιστική δεξαμενή, από όπου διοχετεύεται στα δίκτυα (Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Δ. Καρδίτσας 2015: 32). Το εσωτερικό δίκτυο του Δ.Δ. Καρδίτσας είναι κλειστό κυκλοφοριακό σε αντίθεση με όλα τα υπόλοιπα Δ.Δ. του Δήμου και δημιουργήθηκε το 1970 (Βαλασσά κ.ά. 2013α: 213). Γενικά απαιτείται αποδοτικότερος έλεγχος και καλύτερη ενημέρωση για τη χρήση του νερού, καθώς παρουσιάζονται περίοδοι υπερκατανάλωσης λόγω χρήσης για άρδευση κήπων, εντείνοντας το πρόβλημα

μειωμένης στάθμης του νερού ειδικά τους θερινούς μήνες (Βαλασσά κ.ά. 2013α: 215). Επιπλέον, στην ευρύτερη περιοχή του Δήμου εντοπίζονται φυσικές (αρτεσιανές) πηγές από τις οποίες αναβλύζει νερό, το οποίο σύμφωνα με πρόσφατες αναλύσεις είναι κατάλληλο για πόση (Βαλασσά κ.ά. 2013α: 217).

Στερεά απόβλητα

Στον Δήμο Καρδίτσας δεν εντοπίζεται Χώρος Υγειονομικής Ταφής Απορριμμάτων (ΧΥΤΑ). Για τον λόγο αυτό χρησιμοποιείται Σταθμός Μεταφόρτωσης Απορριμμάτων (ΣΜΑ), από όπου τα στερεά απόβλητα καταλήγουν στον ΧΥΤΑ Τρικάλων (ΧΥΤΑ Παλαιοσαμαρίνας) (Βαλασσά κ.ά. 2013α: 226). Παράλληλα, τα ανακυκλώσιμα υλικά του Δήμου καταλήγουν στο Κέντρο Διαλογής Ανακυκλώσιμων Υλικών (ΚΔΑΥ) στο Αρτεσιανό (Βαλασσά κ.ά. 2013α: 227). Τα απορριμματοφόρα του Δήμου απαριθμούνται σε 19 (16 συμβατικά και 3 ανακύκλωσης), ενώ οι κάδοι σε σχεδόν 3.000 (συμβατικοί 1.764 και ανακύκλωσης 1.233) και 12 υπογειοποιημένοι στην πόλη της Καρδίτσας (Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Δ. Καρδίτσας 2014 – 2019: 28). Το έργο «Υπογειοποιημένο Σύστημα Διαχείρισης Απορριμμάτων» χρηματοδοτήθηκε από το Πράσινο Ταμείο του ΥΠΕΚΑ μέσω του προγράμματος «Αστική Αναζωογόνηση 2012-2015» με προϋπολογισμό 238.620€ (www.dimoskarditsas.gov.gr). Τα έξι σημεία που τοποθετήθηκαν οι κάδοι (ένας για απορρίμματα και ένας για ανακυκλώσιμα υλικά) είναι τα εξής (www.dimoskarditsas.gov.gr):

- Υψηλάντου και Κουμουνδούρου (είσοδος κεντρικής πλατείας)
- Υψηλάντου και Χατζημήτρου (είσοδος κεντρικού πεζοδρόμου)
- Υψηλάντου και Σμύρνης (είσοδος κεντρικού πεζοδρόμου)
- Αγίου Κωνσταντίνου (Άγιος Κωνσταντίνος)
- Ιεζεκιήλ και Χαρίτου (απέναντι από την είσοδο της κεντρικής πλατείας)
- Ιεζεκιήλ (έναντι Μητροπολιτικού Μεγάρου)

Όσον αφορά τους Χώρους Ανεξέλεγκτης Διάθεσης Απορριμμάτων (ΧΑΔΑ), η αποκατάστασή τους αποτελεί μείζον ζήτημα για το σύνολο της χώρας, καθώς πέραν της τεράστιας περιβαλλοντικής ζημίας, οδηγεί και σε οικονομικό πλήγμα. Για την εξάλειψη της ανεξέλεγκτης διάθεσης τα δύο βασικά στάδια είναι η παύση λειτουργίας του χώρου και η αποκατάστασή του σε περιβαλλοντικό επίπεδο για την επανένταξή του στον περιβάλλοντα χώρο (ypeka.gr).

Εντός του Δήμου Καρδίτσας λειτουργούσαν 4 ΧΑΔΑ, οι οποίοι έχουν αποκατασταθεί πλήρως. Οι δύο βρίσκονται στο Δ.Δ. Καρδίτσας (θέσεις Μαύρικας και Ξηραύλακας) με συνολική έκταση 32,3 στρέμματα και οι άλλοι δύο στο Δ.Δ. Καρδιτσομαγούλας (θέσεις Καλέτζη και Καλίτσες) με συνολική έκταση 15,8 στρέμματα (Βαλασσά κ.ά. 2013α: 227).

3.5.2.2 Γκρι υποδομές

Οι γκρι υποδομές αντιστοιχούν στις αστικές κατασκευές όπως δρόμοι, φωτισμός, αποχετευτικό σύστημα, αντιπλημμυρικά έργα (δίκτυα ομβρίων), διαχείριση υγρών

αποβλήτων, αρδευτικό σύστημα και γενικά οτιδήποτε εμπεριέχει την εκτενή ανθρώπινη παρέμβαση (μηχανικές παρεμβάσεις). Ωστόσο, επειδή το μεταφορικό δίκτυο ενσωματώθηκε στις τεχνικές υποδομές, γίνεται εστίαση κυρίως στα υπόλοιπα συστήματα που εμπεριέχουν σωληνώσεις, αντλίες κ.ά.

Υγρά απόβλητα

Για τη διαχείριση των υγρών αποβλήτων η Καρδίτσα εξυπηρετείται από τις Εγκαταστάσεις Επεξεργασίας Λυμάτων (ΕΕΛ) που βρίσκονται βορειοανατολικά της πόλης, ανάμεσα στην περιφερειακή οδό και τον ποταμό Καλέτζη (ο οποίος αποτελεί και τον τελικό αποδέκτη). Το σύστημα βιολογικής επεξεργασίας των λυμάτων είναι αυτό της ενεργού ιλύος, με παρατεταμένο αερισμό με τη μέθοδο εναλλασσόμενων οξειδωτικών τάφρων και πλήρη απομάκρυνση αζώτου (απολύμανση με υποχλωριώδες νάτριο) (Δημοπούλου 2011: 76, Αναστασοπούλου 2007: ii). Για να αποφευχθεί οποιοδήποτε πρόβλημα που θα επηρεάσει την ποιότητα του τελικού «προϊόντος» θα πρέπει να υπάρχει συνεχής προληπτικός έλεγχος και να ακολουθείται πιστά το πρόγραμμα συντηρήσεων, ώστε η επεξεργασία να είναι αποδοτική και οι μονάδες να λειτουργούν ορθά (Αναστασοπούλου 2007: 87).

Αρδευτικό δίκτυο

Ο Δήμος Καρδίτσας αρδεύεται από νερό που προέρχεται από τον ταμιευτήρα της λίμνης Πλαστήρα, μέσω του κεντρικού αγωγού που ξεκινάει από τον υδροηλεκτρικό σταθμό (ΥΗΣ) της Μητρόπολης (Βαλασσά κ.ά. 2013α: 216). Ο οργανισμός που είναι υπεύθυνος για την ομαλή λειτουργία είναι ο Τοπικός Οργανισμός Εγγείων Βελτιώσεων (ΤΟΕΒ) Καρδίτσας και οι περισσότεροι εκ των καλλιεργητών του Δήμου ανήκουν σε αυτόν. Η κατάσταση του αρδευτικού δικτύου κρίνεται ανεπαρκής, δεδομένου ότι οι υποδομές που χρησιμοποιεί είναι απαρχαιωμένες και οι συντηρήσεις ελλιπείς (karditsalive.net). Όσοι καλλιεργητές δεν εντάσσονται στο συλλογικό αρδευτικό δίκτυο του ΤΟΕΒ, αρδεύουν τις εκτάσεις του με ιδιωτικές αρδευτικές γεωτρήσεις (Βαλασσά κ.ά. 2013α: 216). Ο κύριος τρόπος άρδευσης γίνεται με ελεύθερη ροή (*Εικόνα 3.15*), γεγονός που συμβάλλει σε πιθανώς αυξημένες απώλειες. Τα συλλογικά δίκτυα άρδευσης αποτελούνται από δίκτυα ανοιχτών αγωγών (με επένδυση ή χωρίς) και υπό πίεση (επιφανειακά ή υπόγεια). Στον Νομό Καρδίτσας μόνο το 5% των

Εικόνα 3.14. Κανάλι παροχέτευσης νερού βορειοανατολικά της πόλης. Πηγή: προσωπικό αρχείο.

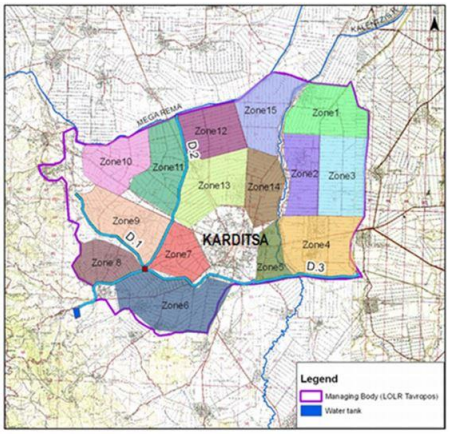

Εικόνα 3.15. Δίκτυο ανοικτών αγωγών. Πηγή: Υδροεξυγιαντική (2012).

συλλογικών δικτύων αποτελείται από υπόγειο δίκτυο υπό πίεση, ενώ το υπόλοιπο σχεδόν μοιράζεται μεταξύ των λοιπών κατηγοριών (Υδροεξυγιαντική 2012).

Στην *Εικόνα 3.14* αποτυπώνεται το δίκτυο ανοικτών αγωγών που διατρέχουν τις καλλιεργήσιμες εκτάσεις γύρω από την Καρδίτσα. Όπως φαίνεται, η αποδοτικότητά τους βρίσκεται στο 60 % – 70% (*Εικόνα 3.16*), γεγονός που καταδεικνύει τις απώλειες που υφίσταται το σύστημα (Υδροεξυγιαντική 2012).

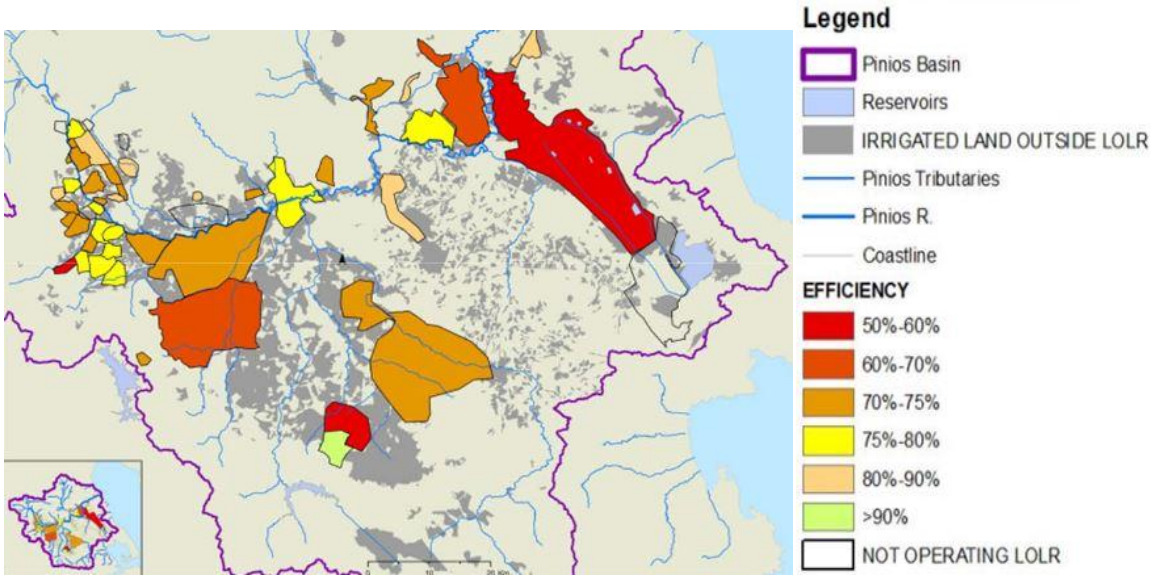

Εικόνα 3.16. Απόδοση συλλογικών αρδευτικών δικτύων.
Πηγή: Υδροεξυγιαντική (2012).

Αντιπλημμυρικά έργα

Σύμφωνα με την Α' Φάση του ΓΠΣ (2013: 220), στην πόλη της Καρδίτσας έχουν υπάρξει πλημμύρες λόγω των ποταμών που διατρέχουν την πόλη ανατολικά. Το μεγαλύτερο πρόβλημα διαφαίνεται στο τρίγωνο που σχηματίζει ο ποταμός Καλέτζης με τον ποταμό Καράμπαλη και την ΕΟ Καρδίτσας – Αθηνών, όπου λόγω των συχνών πλημμυρικών φαινομένων δεν επιτρέπεται η έκδοση οικοδομικής άδειας για καμία χρήση. Στον *Χάρτη 3.12*, ο οποίος καταδεικνύει τον κίνδυνο δυνητικών πλημμυρών στον θεσσαλικό κάμπο, φαίνεται ότι η Καρδίτσα, ειδικά στα ανατολικά της πόλης, φέρει πρόβλημα εν δυνάμει πλημμυρών λόγω των ποταμών που ρέουν παραπλεύρως της.

3.5.2.3 Πράσινες υποδομές

Οι «πράσινες» υποδομές είναι ένας όρος που εισήχθηκε από την Ε.Ε. και σταδιακά λαμβάνει αποδοχής (*Εικόνα 3.17*). Είναι ευρεία έννοια που δύναται να εμπεριέχει υποδομές διαφόρων κλιμάκων (από πράσινες στέγες μέχρι προστατευόμενες περιοχές), ωστόσο το χαρακτηριστικό που τον κάνει να διαφέρει από τον απλό και κατανοητό όρο 'χώρος πρασίνου' είναι η συνδεσιμότητα και η δικτύωση των υποδομών αυτών (European Union 2013: 9).

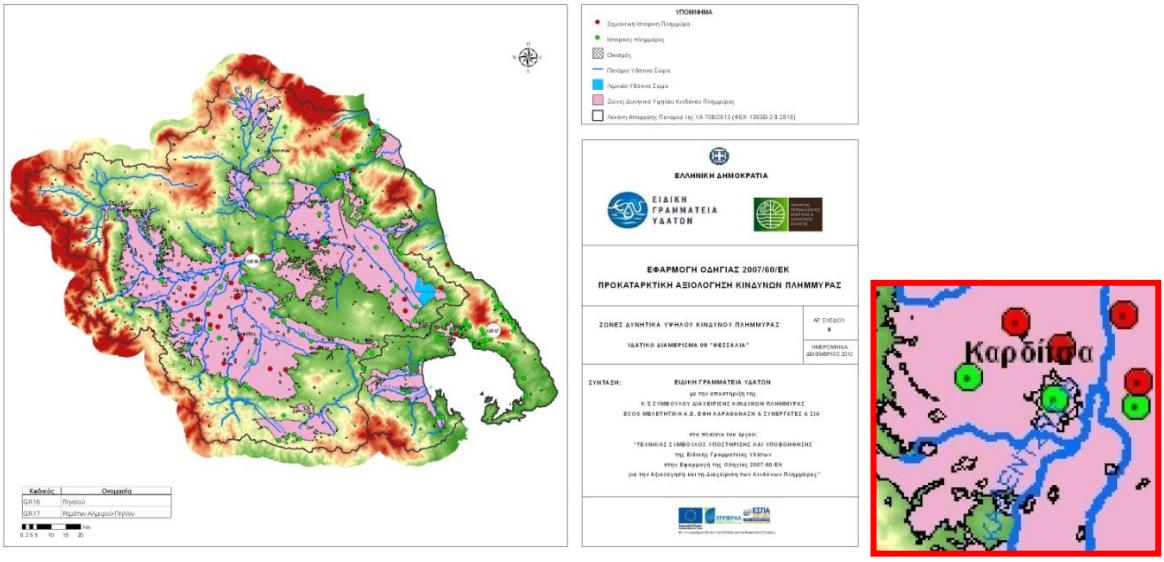

Χάρτης 3.12. Ζώνες δυνητικά υψηλού κινδύνου πλημμύρας – Θεσσαλία.
Πηγή: http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=252 (12.11.2016).
*με ροζ αποτυπώνονται οι ζώνες κινδύνου, με κόκκινη κουκίδα οι σημαντικές ιστορικές πλημμύρες και με πράσινο οι ιστορικές πλημμύρες.

Για να υπάρξουν αυτές οι υποδομές απαιτείται στρατηγικός σχεδιασμός, ο οποίος θα προνοήσει για τις χρήσεις γης, τη συνδεσιμότητα των υποδομών, τη διατήρηση του τοπίου και κυρίως τη λειτουργικότητα και αποδοτικότητα των αστικών συστημάτων κατά τη διαχείριση των πόρων (νερό, ηλιακή ακτινοβολία κ.λπ.).

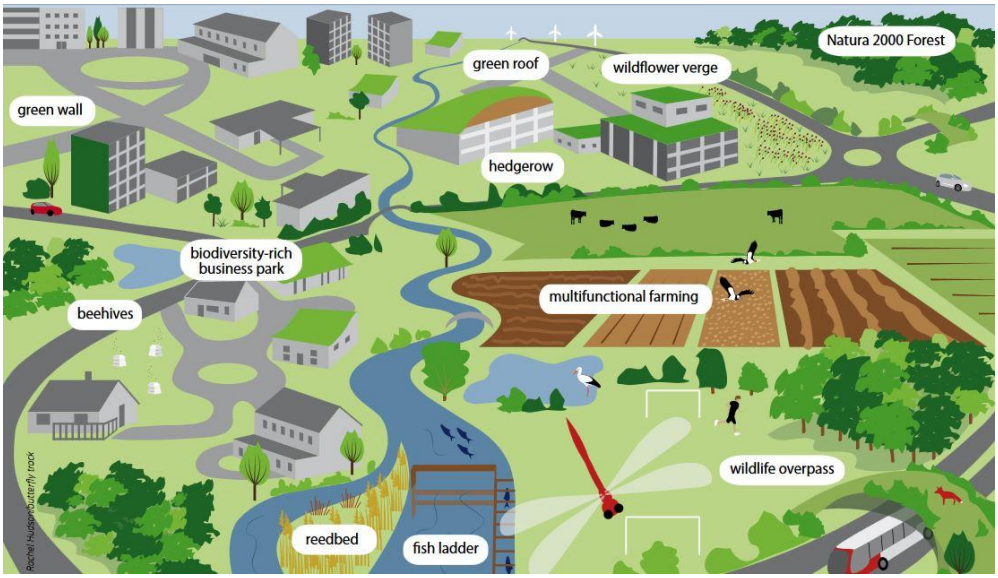

Εικόνα 3.17. Πιθανά συστατικά πράσινων υποδομών.
Πηγή: European Union 2013: 8.

Δικτύωση πρασίνου

Σύμφωνα με το αρχικό σχέδιο της πόλης υπήρχε το όραμα δημιουργίας ενός δικτύου πρασίνου και πιο συγκεκριμένα ένα περιφερειακό βουλεβάρτο και δημόσια πάρκα (Βάσση κ.ά. 2016: 17). Αυτή η ενοποίηση χώρων πρασίνου σε ένα δίκτυο θα βοηθούσε την πόλη σε πολλαπλά επίπεδα, όπως στην αισθητική, στην απόκτηση χαρακτήρα

ενισχύοντας τις καταβολές της πόλης (αυξημένη ποιότητα ζωής και φιλικό περιβάλλον συνυφασμένο με τη φύση), στο μικροκλίμα της πόλης και στην απόκτηση δημόσιων χώρων προς όφελος της ευφορίας των κατοίκων. Συγκεκριμένα το μικροκλίμα της πόλης συνδέεται άμεσα με την ευεξία των κατοίκων γι' αυτό ο πολεοδομικός σχεδιασμός πρέπει να λαμβάνει υπόψη σοβαρά τα συστατικά που απαρτίζουν το σύστημα του μικροκλίματος (ηλιακή ακτινοβολία, σωστός αερισμός, ατμοσφαιρική ρύπανση) (Pijpers-van Esch 2015: 124). Οι πράσινες επιφάνειες αποτελούν το «μη στεγανοποιημένο» τμήμα της εισρέουσας ενέργειας, γεγονός που μειώνει την αισθητή θερμότητα, ειδικά τους θερινούς μήνες που λαμβάνουν χώρα υψηλές θερμοκρασίες (Pijpers-van Esch 2015: 129). Ουσιαστικά η λέξη – κλειδί είναι ο «βιοκλιματικός σχεδιασμός», ο οποίος μεταξύ των καίριων περιβαλλοντικών και οικονομικών ζητημάτων (όπως η εξοικονόμηση ενέργειας), δύναται να προσεγγίσει και κοινωνικά ζητήματα λαμβάνοντας ως εισροή τις ανάγκες της κοινωνίας (Μπάκα 2009). Οι ανάγκες αυτές σε συλλογικό επίπεδο μπορούν να συνοψιστούν στην επιθυμία επανάκτησης του δημόσιου χώρου με τους όρους που θέτει η ίδια η κοινωνία και όχι η πολιτεία ή κάποιος σχεδιαστής. Οι πράσινοι χώροι της πόλης είναι διάσπαρτοι και φέρουν ασυνέχεια, καθώς δεν είναι συνδεδεμένοι ικανοποιητικά. Για την αποτελεσματική δικτύωση αυτών θα βοηθούσε η επέκταση των δικτύων ποδηλατοδρόμων και πεζοδρόμων, η ενσωμάτωση πράσινων στοιχείων στα κτίρια (πράσινες επιφάνειες και βιοκλιματικός σχεδιασμός) και η παρόδια φύτευση.

Παράλληλα αξίζει να αναφερθεί η ύπαρξη δύο στρατοπέδων που βρίσκονται νότια της πόλης και τα οποία, έπειτα από σύμβαση (2016) με το Ταμείο Εθνικής Άμυνας, αποδίδονται στον Δήμο Καρδίτσας. Τα στρατόπεδα σε συνδυασμό με την συμφωνηθείσα μελλοντική τους αξιοποίηση αποτυπώνονται στην *Εικόνα 3.18*.

Όπως φαίνεται, ειδικά το στρατόπεδο «Λουμάκη» κρίνεται ζωτικό για τον δημόσιο χώρο της πόλης. Η δημιουργία ενός πάρκου – άλσους εφάμιλλου με αυτό του Παυσίλυπου θα αναζωογονήσει την όψη της πόλης και θα προσδώσει στους κατοίκους άλλον ένα οργανωμένο χώρο αναψυχής. Ταυτόχρονα, θα αποτελέσει κόμβο στην προσπάθεια δικτύωσης των χώρων πρασίνου, δίνοντας την ευκαιρία στους πολίτες να ανακτήσουν τμήματα της πόλης που μέχρι τώρα δεν εντάσσονταν στην καθημερινότητά τους.

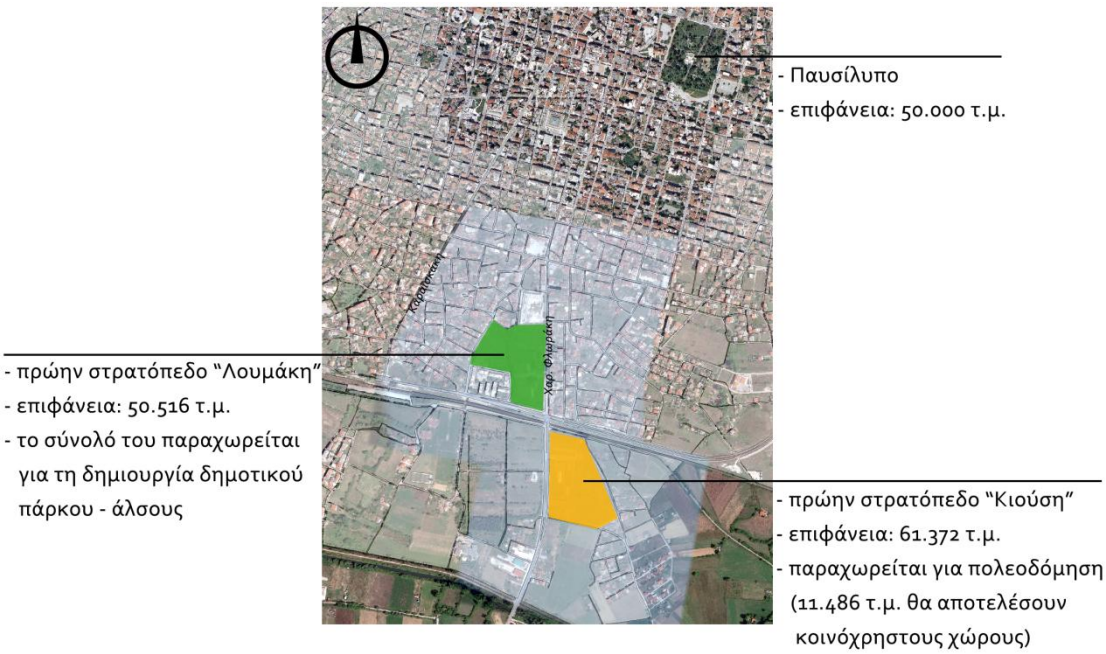

Εικόνα 3.18. Χώροι πρώην στρατοπέδων.
Πηγή: εικόνα από ΚΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΑΕ, στοιχεία από http://www.ndf.gr/images/pdf/ ΣΥΜΒΑΣΗ ΚΑΡΔΙΤΣΑΣ .pdf (2.5.2017).

Ενσωμάτωση υδάτινου στοιχείου

Το υδάτινο στοιχείο σε μια πόλη δίνει πνοή, βελτιώνοντας το μικροκλίμα και μεταδίδοντας την αίσθηση ζωντάνιας στους χρήστες. Η Καρδίτσα απέχει πολλά χιλιόμετρα από τη θάλασσα και δεν διατρέχεται από κάποιο ποτάμι, παρά μόνο νοτιοανατολικά εκτός της οικιστικής περιοχής και το οποίο δεν έχει ενταχθεί στην καθημερινότητα των πολιτών της. Εντός της πόλης, το μόνο που υπάρχει για να φέρνει σε επαφή τους κατοίκους με το νερό είναι το συντριβάνι της κεντρικής πλατείας (*Εικόνες 3.19 και 3.20*).

Διαχρονικά το συντριβάνι έχει μεταβάλλει το γενικότερο τοπίο της πλατείας. Το παλιό συντριβάνι έφερνε τον χρήστη σε άμεση επαφή με το υδάτινο στοιχείο, ενώ αντιθέτως το σημερινό αποτρέπει την επαφή και επιβάλλεται στον χώρο ως ένα γλυπτό (δημιουργός είναι η γνωστή γλύπτρια Γκόλαντα Ν.). Φυσικά η σύλληψη της ιδέας είναι πρωτότυπη και όπως είναι φυσικό οι υποκειμενικές απόψεις ποικίλουν, ωστόσο το θέμα δεν είναι καθεαυτό το συντριβάνι, αλλά η γενικότερη αίσθηση που αποπνέει μια τέτοια εγκατάσταση στους κατοίκους.

Εικόνα 3.20. Παλιό σιντριβάνι κεντρικής πλατείας.
Πηγή: http://static.karditsa24.gr/wp-content/uploads/2015/04/20150402183900343 7-640x360.jpg (25.11.2016).

Εικόνα 3.19. Νέο σιντριβάνι κεντρικής πλατείας (δημιουργήθηκε περίπου το 2005).
Πηγή: προσωπικό αρχείο (11.8.2016)

Παράλληλα, το υδάτινο σύστημα που υφίσταται πλησίον της πόλης θα μπορούσε να αποτελέσει το έναυσμα για μια καθοριστική αλλαγή στην πόλη με γνώμονα την ενσωμάτωση του φυσικού υδάτινου συστήματος. Για την αναζωογόνηση των ποταμών σε μια αστική περιοχή, τέσσερις από τις βασικές αρχές είναι οι εξής (REURIS 2012: 178):

- Ενίσχυση οικολογικής λειτουργίας του υδατικού ρεύματος ως ένα οικοσύστημα.
- Αντιπλημμυρική προστασία.
- Αύξηση πολιτιστικής και ψυχαγωγικής αξίας για τους κατοίκους και τους επισκέπτες.
- Εξασφάλιση ορθής χρήσης των υδάτων και των προσχωσιγενών πεδιάδων τους.

Στην προσπάθεια σύνδεσης της πόλης με το σύστημα ποταμών και ρεμάτων που διασχίζουν τα νοτιοανατολικά «σύνορα της πόλης», η ΜΚΟ «ΟΙΚΟΣΦΑΙΡΑ» σε συνεργασία με τον Δήμο, έκανε μια πρόταση (το έτος 2012) για δημιουργία διαδρομής στην παραποτάμια ζώνη. Ουσιαστικά η παρέμβαση θα μπορούσε να πάρει τη μορφή γραμμικού πάρκου κατά μήκος της όχθης του ποταμού Γαβρά, αλλά ενοποιημένο σε μια ευρύτερη διαδρομή (*Εικόνα 3.21*). Η ιδέα φαντάζει δελεαστική, καθώς η Καρδίτσα έχει γυρίσει την πλάτη της στο φυσικό υδάτινο στοιχείο και η ανάκτηση του παραποτάμιου χώρου θα αποτελούσε μια ευκαιρία αναζωογόνησης της πόλης.

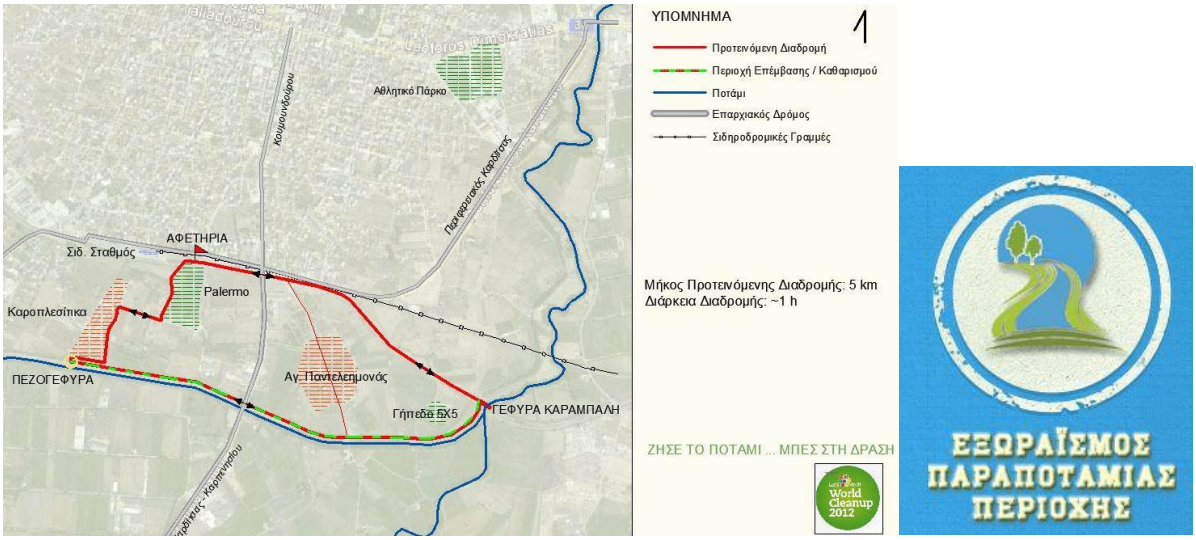

Εικόνα 3.21. Πρόταση εξωραϊσμού παραποτάμιας περιοχής νότια της Καρδίτσας.
Πηγή: http://www.oikosfaira.gr/index.php/oikosfaira/2013-04-11-04-36-17/2013-04-19-15-23-40 (11.11.2016).

Από την αναλυτική καταγραφή του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος της ευρύτερης περιοχής μελέτης δημιουργείται ο παρακάτω συνθετικός χάρτης ανάλυσης (*Χάρτης 3.13*), ο οποίος περιλαμβάνει προαναφερθέντα στοιχεία και αποτελεί τη βάση για τη διαμόρφωση μιας ολοκληρωμένης εικόνας για την περιοχή.

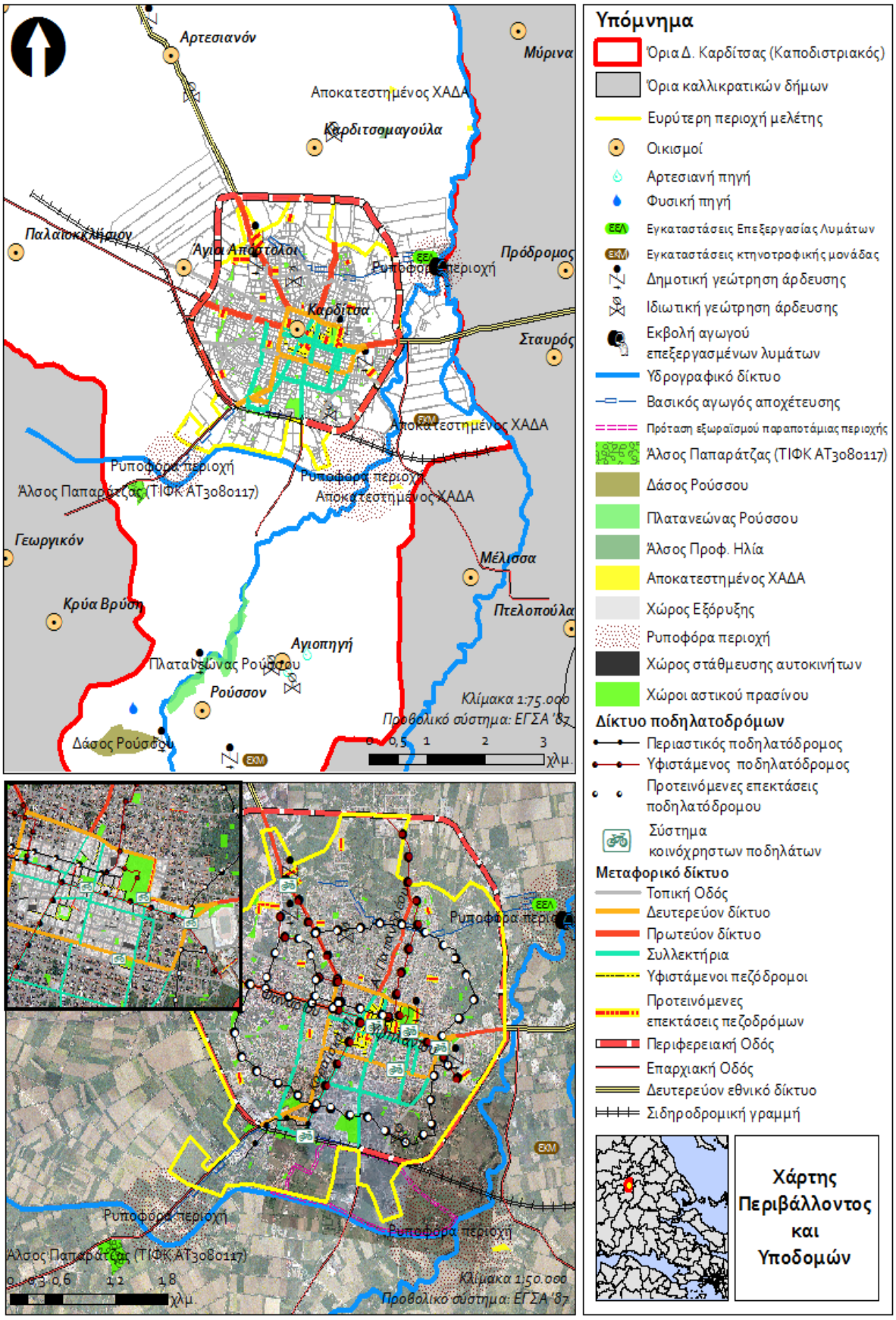

Χάρτης 3.13. Περιβάλλον και υποδομές.
Πηγή: ιδία επεξεργασία με στοιχεία από Βάσση κ.ά. (2016) και Βαλασσά κ.ά. (2013α)

3.6 Κοινωνική Δραστηριότητα και Υποδομές

Μέσω της κοινωνικής δραστηριότητας προσδοκάται να εντοπιστεί η ενεργητικότητα των κατοίκων και κυρίως σε ποιους τομείς διοχετεύεται. Ταυτόχρονα, σε συμπλήρωση της προηγούμενης ενότητας για τις υποδομές, καταγράφονται οι κοινωνικές υποδομές (κοινωφελείς χώροι) και οι πολιτιστικές δομές της πόλης. Ο λόγος που εντάσσονται σε αυτή την ενότητα είναι λόγω της άμεσης σχέσης που φέρουν με τις καθημερινές ασχολίες των κατοίκων, καταδεικνύοντας ως ένα βαθμό τις συνήθειες της τοπικής κοινωνίας. Στο τέλος της ενότητας παρατίθεται ο χάρτης κοινωνικών και πολιτιστικών υποδομών.

3.6.1 Κοινωνική δραστηριότητα

Η κοινωνική δραστηριότητα του τοπικού πληθυσμού εξετάζεται μέσω του τρόπου και της έντασης της ενεργού συμμετοχής στα κοινά της πόλης. Ουσιαστικά το ενδιαφέρον εστιάζεται στη δράση των κατοίκων που σχετίζεται με τη δημόσια σφαίρα και αγγίζει ζητήματα πολιτικής (τέμνοντας τομείς όπως κοινωνία, οικονομία, περιβάλλον), πολιτισμού και αθλητισμού. Στον *Πίνακα 3.15* εντοπίζονται όσο το δυνατόν περισσότερα ενεργά σωματεία, συλλογικότητες, πρωτοβουλίες και οργανισμοί ώστε να υπάρξει μια σφαιρική εικόνα για την οργανωμένη δραστηριοποίηση τμημάτων της κοινωνίας.

Πίνακας 3.15. Οργανωμένη κοινωνική δραστηριοποίηση.

Οργανωμένη κοινωνική δραστηριοποίηση	Τομέας	Περιγραφή
Οικόσφαιρα	Περιβάλλον, ποιότητα ζωής, εναλλακτική οικονομία	Μη Κυβερνητική Οργάνωση
Δίκτυο Αλληλεγγύης Καρδίτσας	Κοινωνική δικαιοσύνη, αλληλεγγύη	Ανοιχτή συλλογικότητα (δεν υπάγεται σε θεσμική οργάνωση)
Ένωση πολιτιστικών συλλόγων Ν. Καρδίτσας	Πολιτισμός, λαϊκή παράδοση, χορός, μουσική, εικαστικά, σύλλογοι οικισμών, αερολέσχη, λαογραφία, φυσιολατρία, φωτογραφία, θέατρο, γυναικείοι σύλλογοι, φίλοι σιδηροδρόμων, κυνήγι, μετανάστες – αλλοδαποί, αθλητισμός	Σύνολο στο Νομό: 214 σύλλογοι 60 σύλλογοι με έδρα την πόλη της Καρδίτσας
Φιλοζωικός Όμιλος Καρδίτσας	Προστασία ζώων	-

Πηγές: ιδία επεξεργασία από http://www.enpolis.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=395&Itemid=54 (24.11.2016), http://www.oikosfaira.gr/(24.11.2016), http://kalostous.gr/diktyo-allilengyis-karditsas/ (24.11.2016).

Αν και δεν είναι υπολογίσιμος ο αριθμός των ενεργών μελών των παραπάνω συλλογικοτήτων, φαίνεται πως ένα διόλου ευκαταφρόνητο τμήμα της κοινωνίας ασχολείται ενεργά με δραστηριότητες πέραν των ιδιωτικών του αναγκών. Παράλληλα,

θα πρέπει να προστεθεί ότι στην πόλη δραστηριοποιούνται πολλά αθλητικά σωματεία που σχετίζονται με πλήθος αθλημάτων, ωστόσο υπάρχει διαχρονικά μια συσπείρωση γύρω από το ποδόσφαιρο. Παρενθετικά, ο αρχαιότερος αθλητικός σύλλογος στην Ελλάδα δημιουργήθηκε το 1904 στην Καρδίτσα με την ονομασία «Γυμναστικός Σύλλογος Αναγέννησις» (Στώϊκος 2013: 162). Σήμερα, μέσω του αθλητικού πνεύματος γίνεται προσπάθεια αφύπνισης της κοινωνίας γύρω από συλλογικά ιδεώδη. Φυσικά, οι περιπτώσεις που αυτό λαμβάνει πραγματικές διαστάσεις είναι οι εξαιρέσεις στον κανόνα, ωστόσο γεγονότα όπως η διοργάνωση αθλητικών γεγονότων για τη συλλογή τροφίμων και ειδών πρώτης ανάγκης για τους πρόσφυγες, αλλά και ευάλωτες ομάδες της πόλης, είναι σημαντικό να αναφερθούν, καθώς δίνουν πνοή και προσθέτουν αξία στην κοινωνία της Καρδίτσας (gazzetta.gr). Σε παρόμοιο πνεύμα κοινωνικής ευαισθητοποίησης από τις αρχές του 2016 λαμβάνει χώρα μια άτυπη πρακτική με τίτλο «ο τοίχος της καλοσύνης» (*Εικόνα 3.23*). Σε πολλές πόλεις της Ελλάδας κάτοικοι αφήνουν σε συγκεκριμένα σημεία με σήμανση είδη πρώτης ανάγκης και τροφή για άτομα που έχουν άμεσες ανάγκες (enallaktikos.gr και naftemporiki.gr).

Εικόνα 3.22. Γκράφιτι φιλάθλων Αναγέννησης.
Πηγή: προσωπικό αρχείο (11.8.2016).

Εικόνα 3.23. Ο τοίχος της καλοσύνης στην Καρδίτσα.
Πηγή: http://www.naftemporiki.gr/photos/1073014/o-toixos-tis-kalosunis-stin-karditsa (10.12.2016).

Όπως αναλύθηκε στην ενότητα για την ιστορική εξέλιξη της πόλης, το παρελθόν της είναι συνδεδεμένο με τους αγώνες πάλης των αγροτών, οι οποίοι αποτελούσαν ένα μεγάλο ποσοστό της κοινωνίας. Η επαφή με τη γη και ο μόχθος για την καλλιέργειά της έθιγαν άμεσα θέματα όπως η ιδιοκτησία της γης (πάλη κατά των μεγαλο-γαιοκτημόνων) και οι συνθήκες εργασίας. Στη σημερινή εποχή η τριτογενοποίηση παράγει κυρίως ανασφάλεια για τους εργαζομένους, η οποία έχει καταβάλλει δυστυχώς το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού. Η ανασφάλεια οδηγεί σε «μούδιασμα», βαλτώνοντας πολυδιάστατα την κοινωνία. Η πολιτιστική μαζικοποίηση, η αποσύνδεση από το τοπικό,

η ιδιώτευση και η μετατροπή του ανθρώπου σε καταναλωτικό άτομο αλλοιώνει τα ξεχωριστά χαρακτηριστικά των κοινωνικών ομάδων, γεγονός που αποδυναμώνει τη συλλογική ενεργητικότητα της τοπικής κοινωνίας. Μια μικρομεσαία πόλη σαν την Καρδίτσα έχει το πλεονέκτημα να μη βρίσκεται στο επίκεντρο της κρίσης, όπως συμβαίνει στις μεγαλουπόλεις, αλλά η παθητική αίσθηση των δυσμενών συνθηκών προκαλεί σύγχυση στους ανθρώπους που αντιλαμβάνονται την οξυνόμενη προβληματική της λειτουργίας του σημερινού κοινωνικοοικονομικού συστήματος. Η απάντηση σε αυτή την παθητικότητα μπορεί να προέλθει μέσα από τη συλλογική δράση και την αλληλεπίδραση του πληθυσμού γύρω από κοινούς στόχους. Η ανάγκη για κοινωνικό μετασχηματισμό φαντάζει πιο επιτακτική από ποτέ, αλλά όπως είναι λογικό δεν υπάρχει μια δομημένη και φαντασιακά εφικτή πρακτική για να λάβει χώρα αυτή η πολυπόθητη αλλαγή. Αντιθέτως, η δυνατότητα μετασχηματισμού φυτρώνει σταδιακά και σκοπός της είναι η εξάπλωση και όχι μια φευγαλέα σπίθα ελπίδας. Όπως αναφέρει ο Holloway (2011), μόνο μέσω της ρήξης και της λογικής των ρωγμών δύναται να υπάρξει η πιθανότητα της αλλαγής. Τελικώς, το ζήτημα είναι η υπερπήδηση του εμποδίου της ατομικής ηττοπάθειας μέσω της συλλογικής ενεργητικότητας και της συμμετοχής στα κοινά της πόλης.

Υπό αυτό το πρίσμα, σε πολιτιστικό επίπεδο τα βασικά δρώμενα προέρχονται από συλλόγους της «ένωσης πολιτιστικών συλλόγων» και μερικά από αυτά είναι (Στώϊκός 2013: 136-137):

- Το ετήσιο πανελλήνιο φεστιβάλ ερασιτεχνικού θεάτρου, το οποίο λαμβάνει χώρα για πάνω από 30 χρόνια.
- Η ετήσια διεθνής γιορτή πολιτισμού (Καραϊσκάκεια), η οποία συστάθηκε ως θεσμός το 1927 και εστιάζει στη λαϊκή παράδοση.
- Το Διεθνές Πολιτιστικό Φεστιβάλ «Μενελαΐδια» αφιερωμένο στους απόδημους Καρδιτσιώτες.
- Το Πανελλήνιο Φεστιβάλ Εκκλησιαστικής Μουσικής.
- Το Μουσικό Φεστιβάλ Παυσιλύπου.
- Η διοργάνωση δρώμενων μικρότερης κλίμακας κατά τη διάρκεια του έτους.

Εικόνα 3.24. Οικολογική γιορτή 2016. Πηγή: http://www.oikosfaira.gr/images/afisa_oikologikis_2016.JPG (26.11.2016).

Σε μια προσπάθεια ευαισθητοποίησης της κοινωνίας σχετικά με το περιβάλλον και την στάση που θα ήταν θεμιτό να διατηρούμε ώστε να συμβιώνουμε αρμονικά με αυτό, από το 2001 διενεργείται ετησίως η Οικολογική γιορτή Καρδίτσας (oikosfaira.gr), η οποία

διοργανώνεται από την ΟικόΣφαιρα σε συνεργασία με τοπικούς φορείς (*Εικόνα 3.24* και *3.25*).

Εικόνα 3.25. Οικολογική γιορτή Καρδίτσας. Πηγή: http://static.larissanet.gr/wp-content/uploads/2016/07/20160720101032973 2.jpg (26.11.2016).

Παράλληλα, από το 1983 λαμβάνει χώρα το Διεθνές Φεστιβάλ Καρδίτσας που αποτελεί πολύ γνωστό καλλιτεχνικό γεγονός, κατά το οποίο γίνονται διεθνείς συναντήσεις σχολικών χορωδιών και πάρα πολλά άλλα δρώμενα. Σε πολύ δειλό ρυθμό αρχίζουν να φυτρώνουν και τοπικά φεστιβάλ άλλων μουσικών ειδών, καταδεικνύοντας μια αυξανόμενη ενεργητικότητα γύρω από τη μουσική.

3.6.2 Κοινωνικές υποδομές

Στις κοινωνικές υποδομές καταγράφονται συνοπτικά οι υπάρχουσες κοινωφελείς δομές στις οποίες στηρίζεται μεγάλο τμήμα της κοινωνίας και ουσιαστικά αποτελούν χώρους ενταγμένους στην καθημερινότητα. Συνεπώς, κρίνονται απαραίτητοι για την ομαλή λειτουργία της κοινωνίας, αποτελώντας παράλληλα χώρους κοινωνικών αλληλεπιδράσεων και εκπλήρωσης αναγκών.

Εκπαιδευτικοί χώροι

Η πρωτοβάθμια βαθμίδα εκπαίδευσης αφορά τα νηπιαγωγεία και τα δημοτικά σχολεία, τα οποία απαριθμούνται σε 21 και 17 αντίστοιχα, ενώ σχεδόν όλα τα κτίρια που στεγάζουν τα σχολεία είναι δημόσια (η μορφή των κτιρίων σε σχέση με τον προαύλιο χώρο αποτυπώνεται στο παράδειγμα της *Εικόνας 3.26*). Στη δευτεροβάθμια βαθμίδα συγκαταλέγονται τα γυμνάσια (9 στο σύνολο: 7 ημερήσια, 1 μουσικό και 1 εσπερινό), τα λύκεια (7 στο σύνολο: 5 ημερήσια, 1 μουσικό και 1 εσπερινό), τα ΕΠΑΛ (3 στο σύνολο: 2 ημερήσια και 1 εσπερινό), οι ΕΠΑΣ και τα ΙΕΚ. Σύμφωνα με στοιχεία από τη Βαλασσά κ.ά. (2013α: 247, 257), στις δύο αυτές βαθμίδες παρακολουθούν μαθήματα και αρκετοί αλλοδαποί μαθητές, εκ των οποίων κάποιοι είναι Ρομά, ενώ άλλοι προέρχονται κυρίως από την Αλβανία. Τέλος, η τριτοβάθμια εκπαίδευση απαντάται στο Τμήμα Κτηνιατρικής του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας και στα 4 ΤΕΙ Δασοπονίας &

Εικόνα 3.26. Το νεόδμητο 14ο δημοτικό σχολείο.
Πηγή: προσωπικό αρχείο (11.8.2016)

Διαχείρισης Φυσικού Περιβάλλοντος, Σχεδιασμού & Ξύλου Επίπλου, Τεχνολογίας Τροφίμων & Ποτών και Διατροφής και Διαιτολογίας.

Αθλητισμός

Όπως προαναφέρθηκε, ο αθλητισμός αποτελεί σημαντικό στοιχείο της κοινωνίας και οι κύριες δομές που υφίστανται είναι οι ακόλουθες (Βαλασσά κ.ά. 2013α: 264-265):

- Δημοτικό στάδιο (κλειστό κολυμβητήριο, κλειστό γυμναστήριο, αίθουσα πάλης, αίθουσα για βάρη, στίβος, γήπεδο ποδοσφαίρου) (*Εικόνα 3.27*)
- Αθλητικό πάρκο που εφάπτεται στο στάδιο (γήπεδα τένις, γήπεδο ρίψεων, ανοιχτό γήπεδο μπάσκετ) (*Εικόνα 3.28*)
- Κλειστό γυμναστήριο Αγίας Παρασκευής (υπό κατασκευή)
- Αθλητικός χώρος Παλέρμο στον Άγιο Μηνά (3 γήπεδα ποδοσφαίρου, 4 γήπεδα μπάσκετ, 4 γήπεδα τένις, περιμετρικός χώρος για τρέξιμο)
- Αθλητικό πάρκο Ταυρωπού (2 γήπεδα ποδοσφαίρου)
- 5 γήπεδα ποδοσφαίρου σε συνοικίες της πόλης

Η ύπαρξη πολυάριθμων αθλητικών συλλόγων και ομίλων μετατρέπει τις παραπάνω υποδομές σε ζήτημα κομβικής σημασίας για την καθημερινή ομαλή λειτουργία τους. Ωστόσο, παράλληλα με τον οργανωμένο αθλητισμό πλέον υπάρχει η δυνατότητα εκγύμνασης σε αθλητικά πάρκα όπως στο Παλέρμο, όπου έχουν εγκατασταθεί όργανα γυμναστικής (karditsalive.net) (*Εικόνα 3.27*).

Εικόνα 3.27. Υπαίθρια όργανα γυμναστικής στο Παλέρμο.
Πηγή: http://www.karditsalive.net/athlitika/όργανα-άθλησης-εξωτερικού-χώρου-εγκαταστάθηκαν-στο-πάρκο-του-παλέρμο (14.12.2016).

Εικόνα 3.28. Αθλητικό πάρκο και δημοτικό στάδιο.
Πηγή: google maps.

Από τους παραπάνω αθλητικούς χώρους ο πιο πολυσύχναστος είναι το αθλητικό πάρκο (Στώϊκος 2013: 164), το οποίο δίνει τη δυνατότητα για πλήθος δραστηριοτήτων ατομικής ή ομαδικής άθλησης καθώς και υλοποίησης γκράφιτι (*Εικόνα 3.22* και *3.29*), ενώ αποτελεί χώρο κοινωνικής συνάθροισης.

Εικόνα 3.29. Τοίχος του δημοτικού σταδίου με γκράφιτι.
Πηγή: προσωπικό αρχείο (11.8.2016).

Υγεία - περίθαλψη

Στην πόλη της Καρδίτσας η βασική μονάδα υγείας είναι το Γενικό Νοσοκομείο Καρδίτσας, το οποίο βρίσκεται νοτιοδυτικά της πόλης επί της επαρχιακής οδού Καρδίτσας – Καστανιάς (*Εικόνα 3.30*). Επίσης, υπάρχουν ιδιωτικές μονάδες υγείας, εκ των οποίων οι δύο βρίσκονται εντός της εστιασμένης περιοχής μελέτης και αφορούν την κλινική γενικής ιατρικής (ανατολικά του Παυσιλύπου) και τη γυναικολογική – μαιευτική κλινική (νοτιοδυτικά του Παυσιλύπου).

Εικόνα 3.30. Γενικό Νοσοκομείο Καρδίτσας.
Πηγή: προσωπικό αρχείο (24.8.2016).

Στο κέντρο της πόλης υφίσταται Περιφερειακό Υποκατάστημα ΙΚΑ – ΕΤΑΜ, το οποίο καταλαμβάνει 2 κτίρια (ένα για τα πολυιατρεία και ένα για τη διοίκηση). Τα δημόσια κτηνιατρεία είναι 2 και βρίσκονται δίπλα στο αθλητικό πάρκο (δυτικά) και στην Κτηνιατρική σχολή αντίστοιχα.

Μέριμνα

Η κοινωνική μέριμνα για συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες απαντάται στις δομές που καταγράφονται παρακάτω και αποτελούν βασικό τμήμα του κορμού της πρόνοιας της πόλης (Στώϊκος 2013 και Βαλασσά κ.ά. 2013α):

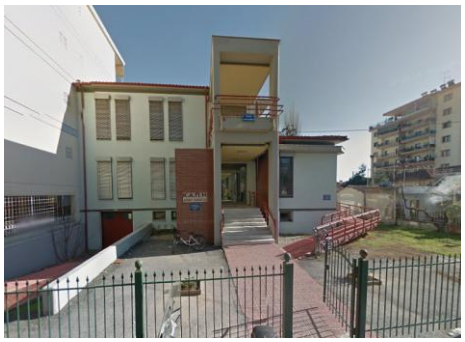

Εικόνα 3.31. Νέο κτίριο ΚΑΠΗ.
Πηγή: Google maps.

- **Κέντρο Ανοιχτής Προστασίας Ηλικιωμένων** (ΚΑΠΗ): στέγαση σε ιδιόκτητο δημοτικό κτίσμα, το οποίο έχει δομηθεί με τις αρχές του βιοκλιματικού σχεδιασμού (νέο κτίριο – ολοκλήρωση 2008) (*Εικόνα 3.31)*. Εξυπηρετεί σχεδόν 1.000 μέλη και στόχοι είναι η ψυχαγωγία, η περίθαλψη, η συνεργασία και το αίσθημα της συλλογικότητας αναφοράς.
- **Παιδικοί / βρεφονηπιακοί σταθμοί**: στη Δημοτική Κοινότητα Καρδίτσας υφίστανται 5 σταθμοί (3 δημοτικά κτίρια, 1

ενοικιαζόμενο και ένα παρέχεται δωρεάν από το Νοσοκομείο). Στόχος είναι η φροντίδα πολύ μικρών παιδιών, ωστόσο παιδιά κάτω των 2,5 ετών δεν γίνονται δεκτά.

- **Κέντρα δημιουργικής απασχόλησης παιδιών** (ΚΔΑΠ): λειτουργούν από το 2000 με ευθύνη της Δημοτικής Κοινωφελούς Επιχείρησης της Καρδίτσας (ΔΗ.Κ.Ε.Κ.) και αναφέρονται σε παιδιά 5 – 12 ετών. Στόχος είναι η δημιουργική ενασχόληση των παιδιών και η εξασφάλιση χρόνου για τους γονείς (υπάρχουν 2 δημόσια και άρχισαν να εμφανίζονται και ιδιωτικά).
- **Παράρτημα Αποθεραπείας και Αποκατάστασης Παιδιών με Αναπηρίες** (πρώην ΚΕ.ΠΕ.Π.): βρίσκεται στην περιοχή των Αγ. Αποστόλων και φιλοξενεί περίπου 100 άτομα.
- **Πρόγραμμα «Βοήθεια στο Σπίτι»**: πρόκειται για ένα πολύ σημαντικό πρόγραμμα για άτομα τρίτης ηλικίας που δεν αυτοεξυπηρετούνται και στερούνται άμεσης οικογενειακής βοήθειας και οικονομικής δυνατότητας. Στα εξυπηρετούμενα άτομα συμπεριλαμβάνονται και ΑΜΕΑ. Στόχος είναι η αύξηση της ποιότητας ζωής των προαναφερθέντων ευάλωτων κοινωνικών ομάδων μέσω νοσηλευτικής φροντίδας, ψυχολογικής στήριξης, βοήθεια στις δουλειές του σπιτιού και συντροφιά.
- **Κοινωνικό παντοπωλείο** (domeskarditsa.gr): η λειτουργία του ξεκίνησε το καλοκαίρι του 2015 και απευθύνεται στους άπορους του δήμου έπειτα από την επαλήθευση των στοιχείων μέσω της πρόνοιας. Οι επωφελούμενοι είναι 40 και ανανεώνονται ανά τετράμηνο. Σκοπός είναι η κάλυψη πρωτογενών αναγκών, ζωτικών για την επιβίωση.

Κοινωνικό Παντοπωλείο Καρδίτσας

- **Κοινωνικό Ιατρείο-Φαρμακείο** (domeskarditsa.gr και dimoskarditsas.gov.gr): η λειτουργία του ξεκίνησε το 2013 και στοχεύει στην παροχή ιατροφαρμακευτικής κάλυψης και συμβουλευτική σε ανασφάλιστους και οικονομικά ευάλωτους πολίτες.

Κοινωνικό Φαρμακείο Καρδίτσας

- **Κέντρο Υποστήριξης «Θεοδωρίδειο Κέντρο – Ορίζοντες»**: αποτελεί Αστική Μη Κερδοσκοπική Εταιρία που δημιουργήθηκε το 1994 με στόχο την υποστήριξη και συμβουλευτική σχετικά με ανθρώπους με ειδικές ανάγκες.
- **Κέντρο Γυναικών Καρδίτσας:** εμπεριέχει 4 βασικά τμήματα, όπως το τμήμα προώθησης της γυναικείας απασχόλησης, το τμήμα υποστήριξης γυναικών που υφίστανται βία και άλλων ευπαθών ομάδων του νομού Καρδίτσας, χώρο Δημιουργικής Απασχόλησης Παιδιών και βρεφικό σταθμό.

3.6.3 Πολιτιστικές δομές

Όπως αναλύθηκε εκτενώς στο 2^{ο} κεφάλαιο, εδώ και κάποια χρόνια υπάρχει μια παγκόσμια στροφή στην ενίσχυση του πολιτιστικού τομέα των πόλεων. Αυτή η στροφή τέμνει υλικές (υποδομές) και άυλες (ψηφιακές πλατφόρμες) πολιτιστικές δομές, με

απώτερο σκοπό την εδραίωση του πολιτισμού ως καταναλωτικού τομέα που καλύπτει δημιουργικά τον ελεύθερο χρόνο. Αυτή η λογική αποτυπώνεται στα σχέδια χωρικού marketing μέσω του place branding. Με αυτή τη λογική, το κάθε τι αποτελεί προϊόν προς κατανάλωση και για να προσπεραστεί αυτή η αντίληψη, ο πολιτισμός θα πρέπει να εκλαμβάνεται ως απόρροια διαχρονικών πρακτικών και φαντασιακών που τους αξίζει ο ανάλογος σεβασμός. Συνεπώς δεν πρέπει να διατίθεται προς πώληση, αλλά να αποτελεί κοινό κτήμα όλων, στον βαθμό που αυτό δεν είναι οικονομικά επιζήμιο για την ίδια την κοινωνία. Ο πολιτισμός θεωρείται ως ένας από τους βασικούς πυλώνες για την τοπική ανάπτυξη (Στρατηγέα κ.ά. 2016) γι' αυτό πρέπει να δοθεί έμφαση στην άνθησή του. Σε επίπεδο πολιτιστικών υποδομών, η Καρδίτσα διαθέτει (Βαλασσά κ.ά. 2013α: 390 και mpk.gr):

- **Ιστορικό - Λαογραφικό Μουσείο** "Λ. & Ν. Σακελλαρίου" - Κέντρο Τεκμηρίωσης & Επικοινωνίας (Μουσείο της Πόλης): βρίσκεται δυτικά του Παυσιλύπου σε τριώροφο κτίριο, το οποίο όμως καταλαμβάνει μικρή επιφάνεια, κάνοντάς το δυσδιάκριτο.
- **Εργαστήρια τέχνης** του Δήμου στο κτίριο της Δημοτικής αγοράς.
- **Δημοτική Πινακοθήκη**: δημιουργήθηκε το 1993 και λειτουργεί σε νέο κτίριο από το 2002. Το κτίριο αυτό βρίσκεται απέναντι από το αρχαιολογικό μουσείο (Τζέλλα και Βασιαρδάνη) και περιέχει πολλούς χώρους πέραν των εκθέσεων (εντευκτήριο, χώρος συντήρησης, αναγνωστήριο).
- **Αρχαιολογικό Μουσείο**: το κτίριο δομήθηκε από το ΥΠ.ΠΟ. σε δημοτική έκταση και ολοκληρώθηκε το 2001. Διαθέτει πολλές αίθουσες και έχει αρκετό χώρο για πολιτιστικές εκδηλώσεις (μόνιμη έκθεση, εκδοτήριο, αίθουσα εκπαιδευτικών προγραμμάτων και εκδηλώσεων, βιβλιοθήκη, εργαστήριο συντήρησης, αποθήκες και εξωτερικό χώρο για εκδηλώσεις).
- **Μουσείο Ύδρευσης ΔΕΥΑΚ**: βρίσκεται στο άλσος της Παπαράτζας από όπου υδροδοτούνταν η πόλη μέχρι το 1970 περίπου, όταν δημιουργήθηκε η λίμνη Πλαστήρα. Επιπρόσθετα, κατά το παρελθόν το άλσος ήταν άρρηκτα συνδεδεμένο με την αναψυχή των πολιτών της Καρδίτσας.
- **Φωτοκινηματογραφικό Μουσείο Λέσχης Φωτογραφίας & Κινηματογράφου Καρδίτσας** (Λ.Ε.Φ.Κ.Κ): ξεκίνησε τη λειτουργία του το 2006 και βρίσκεται σε ισόγειο χώρο του κτιρίου της Δημοτικής Αγοράς. Πέραν της έκθεσης, διοργανώνει μαθήματα και διάφορες δραστηριότητες σχετικές με το αντικείμενο.
- **Δημοτικό κινηματοθέατρο:** συστεγάζεται με το Δημαρχείο και τη Δημοτική Βιβλιοθήκη στο ισόγειο του κτιρίου.

Εικόνα 3.32. Παιδική βιβλιοθήκη στη συνοικία της Αγίας Παρασκευής.
Πηγή: προσωπικό αρχείο (8.8.2016).

- **Θερινός κινηματογράφος**: βρίσκεται προς την Καρδιτσομαγούλα, δηλαδή βόρεια της πόλης, και σχεδιάστηκε ως ένα μικρό πολιτιστικό πάρκο.

Βιβλιοθήκες

- **Δημοτική βιβλιοθήκη**: λειτουργεί σχεδόν 30 χρόνια και στεγάζεται στο ίδιο κτίριο με το δημαρχείο (στον 2ο όροφο). Στον ίδιο χώρο λειτουργεί η «Λαϊκή βιβλιοθήκη Η Αθηνά» και παιδικό τμήμα.
- **Παιδικές Βιβλιοθήκες** (ΔΗΚΕΚ): υπάρχουν στις περισσότερες συνοικίες της πόλης και αποτελούν ζωτικό τμήμα της καθημερινότητας των παιδιών καθώς, εκτός από τον δανεισμό βιβλίων, λαμβάνουν χώρα και πολλές δραστηριότητες. Εντός του αστικού ιστού της Καρδίτσας υπάρχουν 8 τέτοιες βιβλιοθήκες (ένα από τα χαρακτηριστικά κτίρια παιδικής βιβλιοθήκης φαίνεται στην *Εικόνα 3.32*)[20].

Επιπλέον, στη συνοικία της Φαναρίου δημιουργήθηκε το 2001 το **πάρκο κυκλοφοριακής αγωγής**, το οποίο καταλαμβάνει σχεδόν 7 στρέμματα (Στώϊκος 2013) και λειτουργεί ως φορέας κυκλοφοριακού πολιτισμού, ειδικά στα νέα παιδιά, στοχεύοντας στη σωστή αντιμετώπιση των οδικών σημάνσεων. Ειδικά στην Καρδίτσα, που αποτελεί κατ' εξοχήν πόλη ποδηλάτου, η σωστή πληροφόρηση των παιδιών είναι κομβικής σημασίας για την αποφυγή ατυχημάτων.

Τέλος, τμήμα του πολιτισμού της πόλης αποτελούν οι διάφορες εκφάνσεις της τέχνης. Στους δημόσιους χώρους υφίστανται σημαντικά έργα τέχνης, όπως το σιντριβάνι και οι μούσες της Πλατείας Ελευθερίας, το μνημείο της αντίστασης στην ανατολική είσοδο της πόλης, το άγαλμα της Μάνας στο Παυσίλυπο και άλλα πολλά που υπάρχουν σε όλη την πόλη. Μια άλλη ενδιαφέρουσα πτυχή είναι αυτή των γκράφιτι που υφίσταται σε πολλούς τοίχους της πόλης και συνήθως προσιδιάζει σε «αδέσποτη τέχνη», καθώς δεν υλοποιείται κατά παραγγελία. Αυτό φαίνεται πώς αρχίζει να αλλάζει, καθώς ο ίδιος ο Δήμος ενδιαφέρεται για την κάλυψη μονότονων τοίχων της πόλης αναζητώντας προτάσεις για γκράφιτι από καλλιτέχνες (karditsalive.net).

3.7 Ο Δημόσιος Χώρος της Πόλης

Σύμφωνα με τον Γενικό Οικοδομικό Κανονισμό (Ν. 1577/1985), κοινόχρηστοι χώροι είναι οι κάθε είδους δρόμοι, πλατείες, άλση και γενικά οι προοριζόμενοι για κοινή χρήση ελεύθεροι χώροι, που καθορίζονται από το εγκεκριμένο ρυμοτομικό σχέδιο του οικισμού ή έχουν τεθεί σε κοινή χρήση με οποιοδήποτε άλλο νόμιμο τρόπο. Ουσιαστικά, ο δημόσιος χώρος αποτελεί «κοινό τόπο», δηλαδή χώρο κοινωνικών αλληλεπιδράσεων, όπου λαμβάνει χώρα η πολιτική δράση των πολιτών (Σαμαρτζής και Παναγιωτάτου 2012: 67). Ωστόσο, για να γίνει αντιληπτός πρέπει να εντοπιστούν οι άνισες αντιπαραθέσεις και οι ανταγωνιστικές πρακτικές που τον περιχαρακώνουν, ώστε να σκιαγραφηθούν τα «όριά» του (Σαμαρτζής και Παναγιωτάτου 2012: 71). Παράλληλα στον δημόσιο χώρο, εκτός από τους κοινόχρηστους, εμπεριέχονται και οι κοινωφελείς χώροι,

[20] Η Παιδική Βιβλιοθήκη «Αγγελική Βαρελλά» (που βρισκόταν στην πλατεία Λάππα), μεταφέρθηκε σε νέο ιδιόκτητο χώρο στην οδό Κώστα Βελή 18, μετά το ΚΔΑΠ Γιολδάση (http://network.nlg.gr).

οι οποίοι όπως αναλύθηκε στην προηγούμενη ενότητα εμπίπτουν σε τομείς όπως εκπαίδευση, υγεία κ.λπ. Αν και αποσκοπούν στην εκπλήρωση δημόσιων συμφερόντων, φέρουν περιορισμούς στη χρήση τους, καθώς προορίζονται για συγκεκριμένα τμήματα της κοινωνίας (π.χ. χρήση νοσοκομείου από ασθενείς ή χρήση σχολείου από μαθητές).

Όπως αναφέρει ο Lipton (2002: 2), ο δημόσιος χώρος αποτελεί το εξωτερικό σαλόνι μας, το εξωτερικό κέντρο αναψυχής μας. Αυτός είναι ένας απλοϊκός λόγος για να αντιληφθεί κανείς ότι η σωστή διαχείρισή του έχει θετική επιρροή στην ποιότητα ζωής όλων των χρηστών. Επιπλέον, τα ισόγεια των κτιρίων (plinths) παίζουν σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση του χαρακτήρα του δημόσιου χώρου, καθώς συν-διαμορφώνουν το «κλίμα» του ενδιάμεσου χώρου μεταξύ της δημόσιας και ιδιωτικής σφαίρας (Stipo 2016) (*Εικόνα 3.33*). Συνεπώς, η όψη των κτιρίων και η χρήση των ισογείων είναι αντικείμενο προς αναζήτηση καθώς, αν και ανήκει στην ιδιωτική σφαίρα, ακουμπάει επιδραστικά την καθημερινή ζωή.

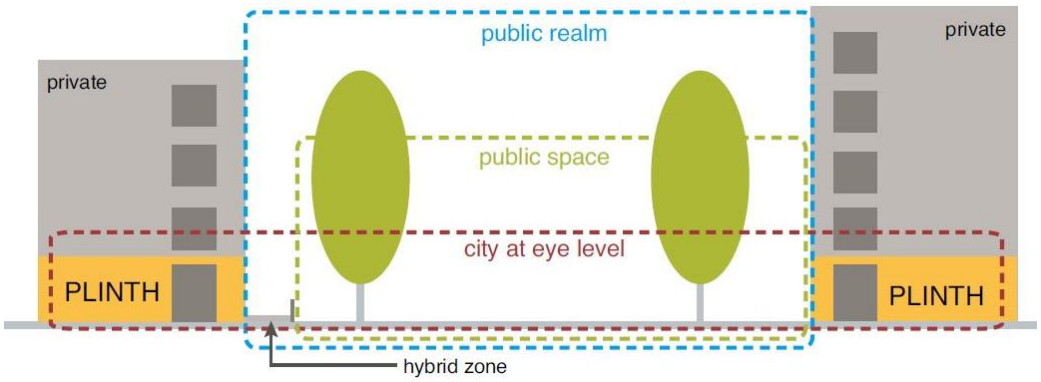

Εικόνα 3.33. Ζώνες δημόσιου χώρου και διαχωρισμός από την ιδιωτική σφαίρα.
Πηγή: stipo (2016: 15).

3.7.1 Ο δημόσιος χώρος της εστιασμένης περιοχής μελέτης

Εστιάζοντας στο κέντρο της πόλης, το οποίο όπως προαναφέρθηκε είναι απολύτως προσβάσιμο σε ολόκληρη την τοπική κοινωνία, εξετάζονται οι δημόσιοι χώροι με μια πιο αναλυτική ματιά. Σκοπός είναι η απόκτηση της υπάρχουσας εικόνας και ο εντοπισμός των προβλημάτων και των προοπτικών από τη σκοπιά κάθε διάστασης της πραγματικότητας. Αρχικά, στην *Εικόνα 3.34* αποδίδονται διαγραμματικά τα βασικά χαρακτηριστικά της εστιασμένης περιοχής μελέτης, ενώ για τον σαφή προσδιορισμό των κύριων στοιχείων του κέντρου της πόλης ακολουθεί αναλυτική καταγραφή των τοποσήμων, των πλατειών και χώρων πρασίνου και των πεζόδρομων.

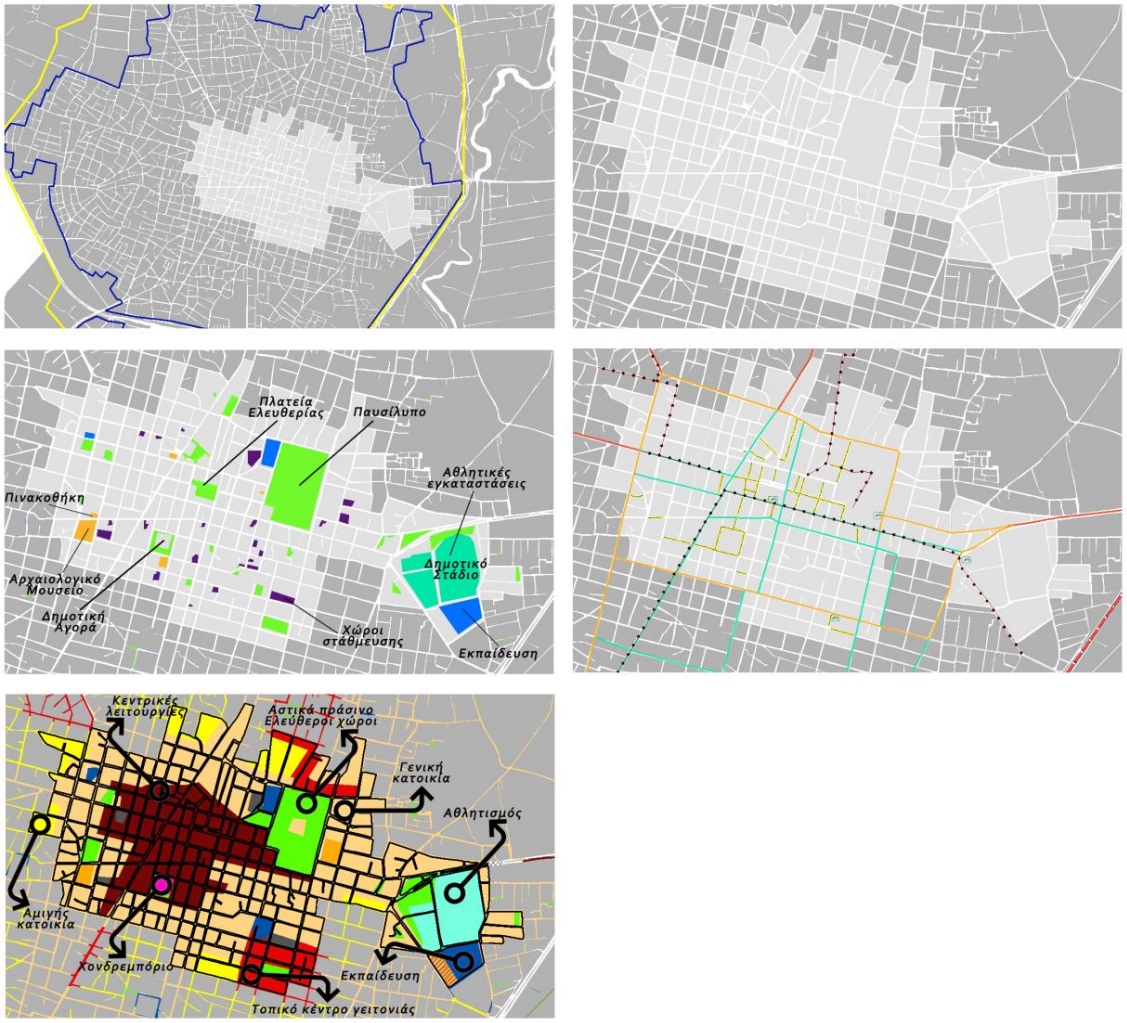

Εικόνα 3.34. Διαγραμματικοί χάρτες της περιοχής μελέτης.
Πηγή: ιδία επεξεργασία.

Τοπόσημα

Ως τοπόσημα στην παρούσα ενότητα εκλαμβάνονται κτίρια, χώροι και χαρακτηριστικά στοιχεία ενός χώρου που αποτελούν σημεία αναφοράς για τους χρήστες. Πρέπει να τονιστεί ότι δεν επιλέχθηκαν με συγκεκριμένα κριτήρια όπως χρήση, επισκεψιμότητα κ.λπ. Προσδιορίζονται ως τέτοια από τους μελετητές του ΓΠΣ και το Μουσείο της πόλης. Αυτό σημαίνει ότι χαρακτηρίζονται ως τοπόσημα επειδή ήδη χρησιμοποιούνται ως τέτοια ή επειδή φέρουν σημαντικό ιστορικό υπόβαθρο για την πόλη (*Εικόνα 3.35*). Το καθένα από αυτά περιγράφεται στον *Πίνακα Π.5* του Παραρτήματος.

Εικόνα 3.35. Τοπόσημα του κέντρου της πόλης.
Πηγή: ιδία επεξεργασία με εικόνες από προσωπικό αρχείο και http://www.karditsa-net.gr/2014/city/pics.htm (10.12.2016).

Πλατείες και χώροι πρασίνου

Οι πλατείες αποτελούν χώρους στάσης, κίνησης και αλληλεπίδρασης μεταξύ των πολιτών. Αν τα μεταφορικά δίκτυα (δρόμοι, πεζόδρομοι, ποδηλατόδρομοι) συνθέτουν τις αρτηρίες επικοινωνίας μέσα στην πόλη, τότε οι πλατείες και οι χώροι πρασίνου – πάρκα είναι οι νησίδες πραγμάτωσης της επικοινωνίας των χρηστών. Περιγράφονται περαιτέρω στον *πίνακα Π.6* του Παραρτήματος, ενώ αποτυπώνονται στην *Εικόνα 3.36*.

Παράλληλα, στον *Πίνακα 3.16* διαμορφώνεται μια τυπολογία των δημόσιων χώρων (πλατείες) του κέντρου της πόλης, όπου εντοπίζονται τα χαρακτηριστικά του κάθε χώρου, ενώ στην *Εικόνα 3.37* αποτυπώνεται μια οπτική της πλατείας Ελευθερίας με λήψη από την ταράτσα ενός κτιρίου.

Πίνακας 3.16. Τυπολογία δημόσιων χώρων στο κέντρο της Καρδίτσας.

	Πλατεία Ελευθερίας	**Παυσί-λυπο**	**Πλατεία Ν. Πλαστήρα**	**Πλατεία Δικαστη-ρίων**	**Δημο-τική Αγορά**	**Πλατεία Στρατο-λογίας**	**Πλατεία Γιολδάση (Λάππα)**	**Δημοτικό Στάδιο – αθλητικό πάρκο**
Κέντρο πόλης	x	x	x	x				
Κέντρο γειτονιάς							x	
Εσωτερικός χώρος					x			
Εξωτερικός χώρος	x	x	x	x		x	x	x
Πράσινος χώρος		x				x		x
Χώρος για παιχνίδι	x	x	x				x	x
Παραχώρη-ση χώρου για τραπεζοκα-θίσματα - αναψυχή	x		x	x		x	x	
Χρονικός περιορισμός στη χρήση		x (παιδική χαρά)			x			

Πηγή: ιδία επεξεργασία.

Εικόνα 3.36. Οι πλατείες και οι χώροι πρασίνου του κέντρου της πόλης.

Πηγή: ιδία επεξεργασία με εικόνες από προσωπικό αρχείο και http://www.karditsa-net.gr/2014/city/pics.htm (10.12.2016).

Εικόνα 3.37. Πλατεία Ελευθερίας.
Πηγή: Προσωπικό αρχείο (8.8.2016).

Πεζόδρομοι

Όπως προαναφέρθηκε, οι πεζόδρομοι σε συνδυασμό με τα υπόλοιπα μεταφορικά δίκτυα αποτελούν ζωτικό κομμάτι της φυσικής επικοινωνίας των χρηστών και κατ' επέκταση αποτελούν χώρους ασφαλών ροών για τους πεζούς, καθώς δεν έχουν πρόσβαση σε αυτούς αυτοκίνητα. Οι πεζόδρομοι που επιλέχθηκαν να περιγραφούν δεν αποτελούν το σύνολο των υπαρχόντων πεζοδρόμων, αλλά κάποιους από τους πιο γνωστούς (*πίνακας Π.7* παραρτήματος και *Εικόνα 3.38*). Φυσικά όλο το πλέγμα των πεζόδρομων της πόλης είναι σημαντικό και ζωτικό για την ομαλή λειτουργία της καθημερινότητας.

Έργα ανάπλασης

Επιπλέον, κρίνεται απαραίτητο να αναφερθούν συνοπτικά τα έργα ανάπλασης που έχουν γίνει τα τελευταία χρόνια στους δημόσιους χώρους του κέντρου της πόλης (*Πίνακας 3.17*).

Πίνακας 3.17. Καταγραφή έργων ανάπλασης στο κέντρο.

Έργο	Περιγραφή
«Ενοποίηση και περιβαλλοντική αποκατάσταση δημόσιου χώρου στο Δημοτικό Στάδιο Καρδίτσας»	Πρόκειται για έργο που χρηματοδοτείται από το ΕΣΠΑ και στοχεύει στην αναβάθμιση του οικιστικού και την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος.
Ανάπλαση οδού 18ης Αυγούστου – Τρικάλων και του πρώην 14ου δημοτικού σχολείου (Παλιό Γυμνάσιο)	Τίτλος έργου: Περιβαλλοντική αναβάθμιση και προσβασιμότητα του αστικού χώρου του Δήμου Καρδίτσας. Κατάλληλη διαμόρφωση πεζοδρομίων, ποδηλατοδρόμων, φωτισμού αναβαθμίζοντας την προσβασιμότητα από και προς το κέντρο της πόλης. Επιπλέον, το πρώην προαύλιο του σχολείου διαμορφώθηκε ως χώρος στάσης / κίνησης αποτελώντας πλέον ένα συνοικιακό κέντρο.
Μελέτη ανάπλασης οδού Βάλβης	Το 2007 ολοκληρώθηκε η αρχιτεκτονική μελέτη πεζοδρόμησης της οδού. Επίσης, έχει εκπονηθεί μελέτη ανάπλασης των όψεων των κτιρίων επί της οδού.
Πεζόδρομος Αβέρωφ	Τίτλος έργου: Κατασκευή κεντρικών πεζοδρόμων. Οι εργασίες ξεκίνησαν το 2012 και σήμερα έχουν ολοκληρωθεί. Ο πεζόδρομος αυτός συνδέει τη Δημοτική Αγορά με το Αρχαιολογικό Μουσείο.
Ανάπλαση Κτιρίου Παλιάς Ηλεκτρικής	Βρίσκεται στο στάδιο ολοκλήρωσης της μελέτης και δεν έχει υλοποιηθεί ακόμη. Στόχος η μετατροπή του βιομηχανικού κτιρίου σε πολιτιστικό πόλο.
Αναπλάσεις σε όλες τις παιδικές χαρές της πόλης.	Τίτλος έργου: Αναβάθμιση και εξοπλισμός παιδικών χαρών στην Καρδίτσα. «Αναβάθμιση» όλων των χώρων παιδικής χαράς με στόχο την ασφάλεια και την προσαρμογή στις οριζόντιες προδιαγραφές που έθεσε η νομοθεσία. Ωστόσο, η κεντρική παιδική χαρά του Παυσιλύπου έχει μεταμορφωθεί σε «κλουβί» με συγκεκριμένο ωράριο λειτουργίας και υψηλό φράχτη, ο οποίος περισσότερο φοβίζει τον χρήστη παρά εμπνέει το αίσθημα της ασφάλειας. Επιπλέον, έχει διακοπεί η συνέχεια του χώρου αποσπώντας τον χώρο της παιδικής χαράς από το υπόλοιπο άλσος (οι *Εικόνες 3.39* και *3.40* αποτυπώνουν την κατάσταση).

Πηγή: ιδία επεξεργασία με στοιχεία από Βαλασσά κ.ά. (2013α), http://www.karditsalive.net/ολοκληρώνεται-η-διαμόρφωση-του-χώρου-στην-βόρεια-και-ανατολική-πλευρά-του-δακ-φώτο-βίντεο2, http://www.karditsalive.net/sxolia-arthra/φρόσω-παύλου-παιδικές-χαρές-φυλακές-και-στην-καρδίτσα, http://www.karditsalive.net/karditsa/egkrithikan-apo-espa-erga-anaplasis-stin-karditsa, http://thessalos.net/thessalia-thessalos/aytodioikisi-thessalos-net/56431-2016-10-17-18-15-35.html, anaptyxi.gov.gr/Analytika.aspx?mod=1&act=search&dim=05_21_591;, http://www.aftodioikisi.gr/ota/dimoi/d-karditsas-entatikes-ergasies-oloklirosis-tou-pezodromou-tis-averof/ (19.12.2016).

Εικόνα 3.38. Οι πεζόδρομοι στο κέντρο της πόλης.

Πηγή: ιδία επεξεργασία με εικόνες από προσωπικό αρχείο και http://www.karditsa-net.gr/2014/city/pics.htm (10.12.2016).

Εικόνα 3.39. Ωράριο λειτουργίας παιδικής χαράς.
Πηγή: προσωπικό αρχείο (19.7.2016).

Εικόνα 3.40. Φράχτης παιδικής χαράς Παυσιλύπου.
Πηγή: προσωπικό αρχείο (19.7.2016)

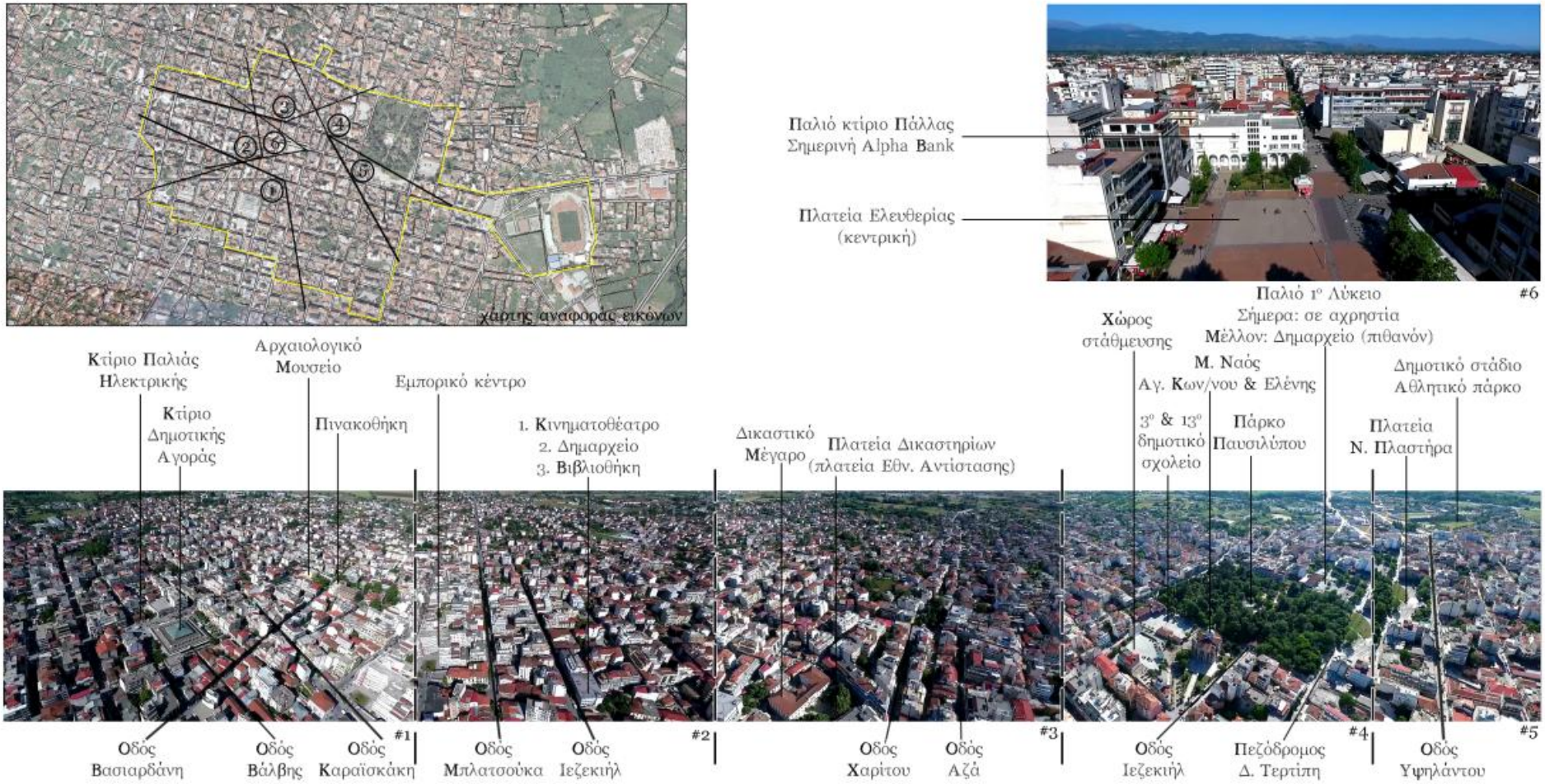

Εικόνα 3.41. Πανοραμική αποτύπωση τμημάτων δημόσιας σφαίρας εντός εστιασμένης περιοχής μελέτης.
Πηγή: ιδία επεξεργασία με εικόνες από https://www.youtube.com/watch?v=7eS9lw51YOI (6.12.2016).

Από τα παραπάνω (*Εικόνες 3.35, 3.36, 3.38* και *3.41*), φαίνεται ότι το κέντρο της Καρδίτσας είναι πλούσιο σε δημόσιους χώρους που συνθέτουν ένα πολυποίκιλο πάζλ με μεγάλο ενδιαφέρον. Διαφαίνονται προσπάθειες αναβάθμισής τους μέσω χωρικών πρακτικών ανάπλασης, ωστόσο το ζητούμενο είναι αυτές οι χωρικές παρεμβάσεις να αποτελούν τμήμα μιας γενικότερης στρατηγικής «αστικής αναγέννησης». Όπως αναφέρει ο Οικονόμου (2004), οι αναπλάσεις μπορούν εύκολα να μετατραπούν σε μια αποτυχία εάν δεν υπάρχει ένας εσωτερικός σχεδιασμός που να βασίζεται σε στόχους που τέμνουν όλες τις πτυχές της πραγματικότητας. Γι' αυτό πρέπει να υπάρξει σωστή, διάφανης και στρατηγικά σχεδιασμένη διαχείριση του δημόσιου χώρου.

3.7.2 Κανονισμός χρήσης κοινόχρηστων χώρων Καρδίτσας

Στις αρχές του 2015, ο Δήμος Καρδίτσας θέσπισε συγκεκριμένους κανόνες χρήσης και λειτουργίας των κοινόχρηστων χώρων, με στόχο την εύρυθμη και αποδοτική για όλους χρήση αυτών. Ο κανονισμός βρίσκεται στην επίσημη ιστοσελίδα του Δήμου (dimoskarditsas.gov.gr) και συνοπτικά καθορίζει τα παρακάτω:

Άρθρο 5:

- Εξασφαλίζονται γενικές αρχές για τη διαχείριση και χρήση του ελεύθερου χώρου σε πλατείες, πεζόδρομους, πεζοδρόμια και χώρους πρασίνου (κοινόχρηστοι).
- Διατυπώνονται οι απαιτήσεις συμμόρφωσης των καταστηματαρχών σε σχέση με τη μέγιστη επιφάνεια «κατάληψης» δημόσιου χώρου ανά επιχείρηση (§9).
- Οριοθετούνται συγκεκριμένες απαιτήσεις για τον τρόπο σκίασης και την αισθητική των σκιάστρων (χωρίς διαφημίσεις και μονόχρωμες) (§12).

Άρθρο 6:

- Καθορίζονται οι απαιτήσεις για άδεια παραχώρησης κοινόχρηστων χώρων για τραπεζοκαθίσματα.

Άρθρο 7:

- Καθορίζονται οι κοινόχρηστοι χώροι της πόλης, όπου επιτρέπεται η μερική παραχώρηση χρήσης έναντι τελών. Για κάθε εν δυνάμει παραχώρηση απαγορεύεται η «κατάληψη» χώρου πρασίνου του εκάστοτε κοινόχρηστου χώρου.

Άρθρο 11:

- Την ευθύνη τήρησης του κανονισμού φέρουν ο δήμαρχος και οι επικεφαλείς των αρμόδιων υπηρεσιών.

Για όλα τα παραπάνω καθορίζονται τα ανάλογα τέλη παραχώρησης κοινόχρηστου χώρου και τα ποσά τυχόν κυρώσεων (πρόστιμα). Επιπλέον, σε όλες τις περιπτώσεις σημαντικό γνωμοδοτικό ρόλο διαδραματίζει η Επιτροπή Ποιότητας Ζωής (Ε.ΠΟΙ.ΖΩ.) της Καρδίτσας. Πέραν όμως του Κανονισμού, συχνά παρατηρείται κατάχρηση των κοινόχρηστων χώρων λόγω αυξημένου ανταγωνισμού μεταξύ των επιχειρήσεων, που

προσπαθούν να διαθέσουν περισσότερο χώρο (περισσότερα τραπεζοκαθίσματα ειδικά τους θερινούς μήνες) για τους πελάτες. Σε αυτό θεωρείται ότι θα βοηθούσε η δημιουργία ενός μητρώου με τεχνικά χαρακτηριστικά των επιχειρήσεων, που θα συνέβαλλε στην αμεσότητα των διαδικασιών έκδοσης αδειών (υπερπήδηση γραφειοκρατικών διαδικασιών), θα βοηθούσε στην αποφυγή ανεπιθύμητων οικονομικών κυρώσεων προς τους επιχειρηματίες και, στην περίπτωση παρανομιών, θα υπήρχαν καταγεγραμμένα τα απαραίτητα στοιχεία επιβολής του προστίμου. Φυσικά αυτό θα είχε αποτέλεσμα εάν για την τήρηση του Κανονισμού δεν ήταν μόνο υπεύθυνοι οι αρμόδιοι επικεφαλείς και ο δήμαρχος (αρ. 11), αλλά εάν σε όλη αυτή τη διαδικασία εμπλεκόταν ενεργά οι ίδιοι οι επιχειρηματίες ως άμεσα εμπλεκόμενοι.

3.7.3 Η πολυδιάστατη σημασία των δημόσιων χώρων του κέντρου

Έπειτα από όλη την ανάγνωση της περιοχής μελέτης φαίνεται ότι η πόλη της Καρδίτσας είναι απόλυτα συνυφασμένη με την εξωστρέφεια που προσδίδει η εντατική χρήση των κοινόχρηστων χώρων, κυρίως μέσω της εμπορικής δραστηριότητας. Ιστορικά ο δημόσιος χώρος αποτέλεσε την καρδιά της καθημερινότητας της κοινωνίας, η οποία πλέον καλείται να λειτουργήσει σε ένα πλαίσιο αλλεπάλληλων κρίσεων (κοινωνική, περιβαλλοντική, οικονομική, πολιτική, πολιτιστική). Πλέον ο δημόσιος χώρος λαμβάνει μέρος στην εμπορική δραστηριότητα ως «παραγωγικός συντελεστής», ο οποίος διαμορφώνεται κατάλληλα για την εξυπηρέτηση και προσέλκυση του ιδιωτικού κεφαλαίου. Πέραν όμως αυτής της λειτουργίας, ο δημόσιος χώρος αποτελεί ανέκαθεν τον χώρο αναπαραγωγής των κοινωνικών σχέσεων, γι' αυτό δεν πρέπει να διαμορφώνεται εκ των άνωθεν, αλλά η ίδια η κοινωνία πρέπει να έχει λόγο στη διαμόρφωση και τη διαχείρισή του. Πριν από το πέρασμα στην ενδελεχή ανάλυση του δημόσιου χώρου της Καρδίτσας, αξίζει να αναφερθεί ότι (Cabe Space 2004: 5):

Οι δημόσιοι χώροι είναι η «κόλλα» που συγκρατεί την κοινωνία ενωμένη, είναι οι τόποι όπου συναντώνται διαφορετικοί άνθρωποι, μοιράζονται τις εμπειρίες τους και μαθαίνουν να εμπιστεύονται ο ένας τον άλλο.

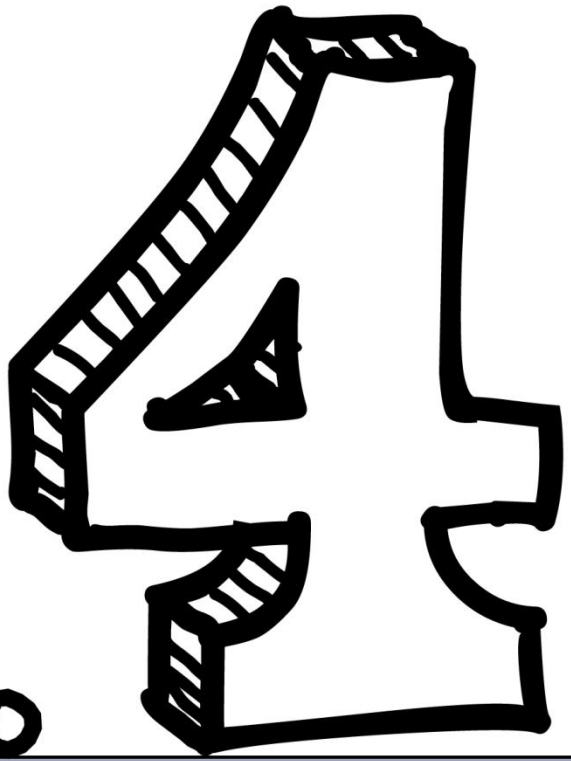

κεφάλαιο

ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ ΕΡΕΥΝΑ ΚΑΙ ΔΙΑΓΝΩΣΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

- πρωγενής έρευνα
- εξωτερικό περιβάλλον
- εσωτερικό περιβάλλον
- κρίσιμα ζητήματα και προκαταρτικοί στόχοι

4. ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ ΕΡΕΥΝΑ ΚΑΙ ΔΙΑΓΝΩΣΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

Η εμβάθυνση στην περιοχή μελέτης υλοποιείται μέσα από **δύο επίπεδα πληροφορίας**.

Το **πρώτο επίπεδο** αφορά την ανάλυση της υπάρχουσας κατάστασης της πόλης της Καρδίτσας, όπως αυτή καταγράφηκε στο 3ο κεφάλαιο (μελέτες, σχέδια, στατιστικά δεδομένα, άρθρα, βιβλία).

Το **δεύτερο επίπεδο**, που αποτελεί και τον στόχο του παρόντος κεφαλαίου, εστιάζει στον περαιτέρω εμπλουτισμό της παραπάνω πληροφορίας μέσα από τη συλλογή και επεξεργασία πρωτογενούς πληροφορίας από τους ίδιους τους πολίτες της Καρδίτσας για μια πιο ολοκληρωμένη προσέγγιση του προς διερεύνηση θέματος.

Η προσέγγιση στο δεύτερο επίπεδο υλοποιείται μέσα από **δύο στάδια** και συγκεκριμένα:

- Το **πρώτο στάδιο**, κατά το οποίο η έρευνα εμπεριέχει κοινωνική παρατήρηση (παθητική συμμετοχή πολιτών), η οποία επικεντρώνεται σε σειρά σημαντικών και συγκοινωνούντων χώρων του κέντρου της πόλης και ειδικότερα στην Πλατεία Ελευθερίας, την Πλατεία Ν. Πλαστήρα και το Παυσίλυπο.
- Το **δεύτερο στάδιο**, στο οποίο συλλέγονται ερωτηματολόγια που απευθύνονται σε φορείς της πόλης, επιχειρήσεις του κέντρου, απλούς πολίτες και εργαζομένους στη δημοτική αρχή. Η συλλογή ερωτηματολογίων συμπληρώνει τα κενά της καταγραφής, διαμορφώνοντας μια συνολική εικόνα γύρω από τη χρήση / λειτουργικότητα των δημόσιων χώρων και την αντίληψη που έχουν οι χρήστες για αυτούς. Επιπλέον, υλοποιείται χαρτογραφική απόδοση συγκεκριμένων χωρικών ζητημάτων στην εστιασμένη περιοχή μελέτης.

4.1 Πρωτογενής Έρευνα

4.1.1 Στάδιο Ι - Κοινωνική παρατήρηση

Για να γίνει αντιληπτή η χρήση και τα πρότυπα στάσης και κίνησης στους κεντρικότερους δημόσιους χώρους της πόλης εντός της προαναφερθείσης εστιασμένης περιοχής μελέτης, εκτός της χρόνιας προσωπικής εμπειρίας της γράφουσας και των βιβλιογραφικών αναφορών, επιλέχθηκε να υλοποιηθεί μια **συστηματική έρευνα κοινωνικής παρατήρησης**. Μια τέτοια έρευνα εμπεριέχει την παθητική συμμετοχή των πολιτών, καθώς δεν αντιλαμβάνονται ότι η καθημερινότητά τους αποτελεί αντικείμενο παρατήρησης.

Η κοινωνική παρατήρηση που έλαβε χώρα στην περιοχή που σχηματίζουν οι κεντρικότεροι κοινόχρηστοι χώροι του κέντρου της πόλης, δηλαδή η πλατεία Ελευθερίας, το Παυσίλυπο και η πλατεία Πλαστήρα (*Εικόνα 4.1*), διήρκησε μια εβδομάδα (18 – 24 Ιουλίου 2016), ενώ πραγματοποιούνταν πρωί και βράδυ από 10 έως 30 λεπτά, ανάλογα με τις επικρατούσες κλιματικές συνθήκες. Οι χώροι αυτοί επιλέχθηκαν σύμφωνα με τη βιωματική γνώση της γράφουσας για την επισκεψιμότητα των

κεντρικών κοινόχρηστων χώρων, κάτι που επιβεβαιώθηκε από το στάδιο ΙΙ της πρωτογενούς έρευνας. Φυσικά πρέπει να τονιστεί ότι η προτελευταία εβδομάδα του Ιουλίου δεν αποτελεί μια τυπική εβδομάδα του έτους στην οποία αποτυπώνεται η συνήθης κίνηση, ωστόσο ήταν η πλέον διαθέσιμη χρονικά εβδομάδα για την έρευνα. Τα ερωτήματα που τέθηκαν εξ' αρχής προς απάντηση σε κάθε παρατήρηση καταγράφονται στον *Πίνακα 4.1*. Στόχος των ερωτημάτων είναι να εντοπιστούν **κοινωνικά και χωρικά «πρότυπα»** στη χρήση αυτών των κοινόχρηστων χώρων.

Πίνακας 4.1. Ζητούμενα μεθόδου παρατήρησης.

Ερωτήματα	Καταγραφή
1| Χαρακτηριστικά χρηστών	Ηλικιακή κατανομή και ειδικά χαρακτηριστικά όπως εθνικότητα
2| Κοινωνικές δραστηριότητες και πού	Με τι ασχολούνται οι χρήστες του παρατηρούμενου χώρου και σε ποιο τμήμα του χώρου
3| Χωρικές ενότητες με έντονη χρήση	Εντοπισμός τμημάτων με έντονη κίνηση, στάση ή και άλλες δραστηριότητες
4| Σχόλια για περιμετρικές επιχειρήσεις	Πληρότητα επιχειρήσεων αναψυχής και τρόπος αλληλεπίδρασης με τον δημόσιο χώρο
5| Άλλες παρατηρήσεις για τον δημόσιο χώρο	Επιπρόσθετες παρατηρήσεις για στοιχεία που αφορούν τη χρήση του δημόσιου χώρου
6| Παρατηρήσεις επί της διαδικασίας	Καταγραφή εντυπώσεων και δυσκολιών που αφορούν τη διαδικασία της παρατήρησης

Πηγή: ιδία επεξεργασία

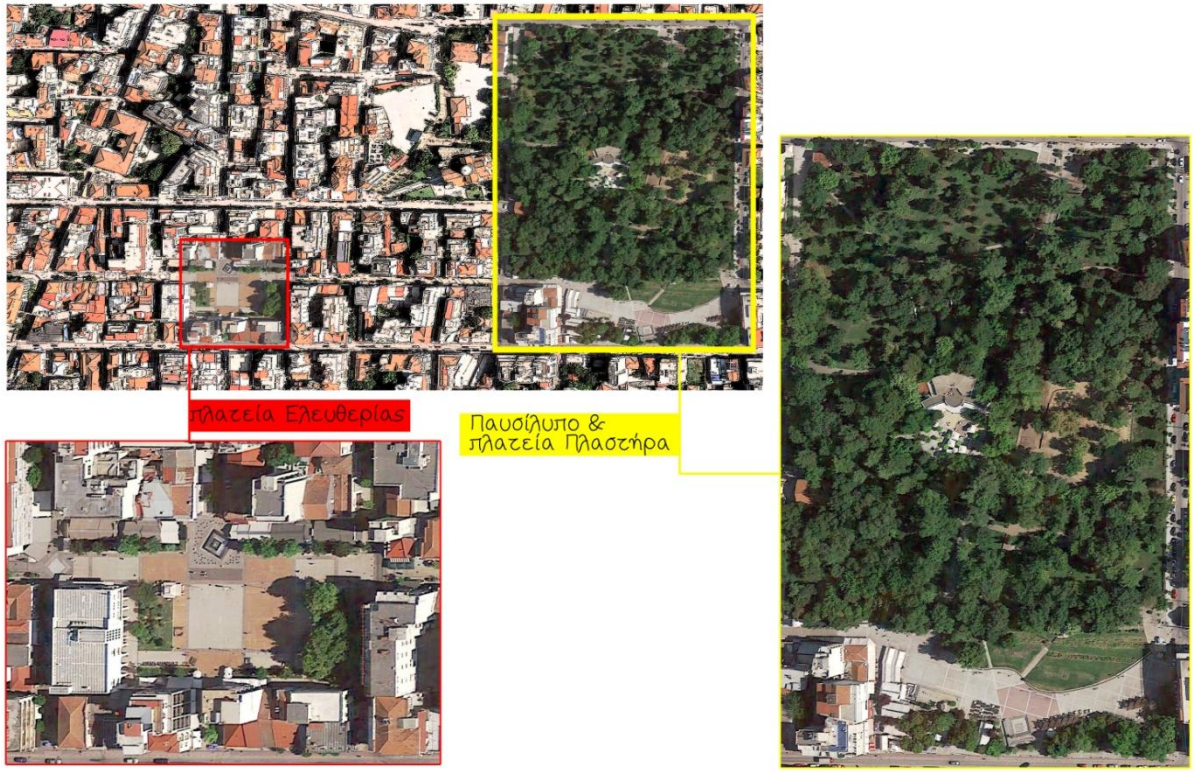

Εικόνα 4.1. Οι δύο χώροι παρατήρησης.
Πηγή: ιδία επεξεργασία με εικόνες από το Google Earth.

4.1.1.1 Περιγραφή διαδικασίας και χρόνου παρατήρησης - Καταγραφή αποτελεσμάτων

Η παρατήρηση οδήγησε στα παρακάτω αποτελέσματα, τα οποία σε πρώτη φάση αποδίδονται μέσω ποιοτικής περιγραφής, ενώ παράλληλα αποτυπώνονται στον χώρο και ερμηνεύονται με βάση τα ερωτήματα που τέθηκαν σχετικά με τα χωρο- κοινωνικά πρότυπα χρήσης των κεντρικότερων κοινόχρηστων χώρων της πόλης της Καρδίτσας.

Πλατεία Ελευθερίας

- Ποικίλες ηλικιακές ομάδες πρωί και βράδυ, με σταθερή ύπαρξη ηλικιωμένων ως στάσιμων χρηστών. Οικογένειες με παιδιά αποτελούν μεγάλο ποσοστό των χρηστών έπειτα από τη δύση του ηλίου λόγω πτώσης της θερμοκρασίας, γεγονός που εντείνει τη διάθεση για βόλτα. Κατά την περίοδο της παρατήρησης καταγράφονται ελάχιστα άτομα άλλων εθνικοτήτων, όχι όμως μηδαμινή παρουσία.
- Οι συνηθέστερες κοινωνικές «λειτουργίες» που συναντώνται είναι η κοινωνική αλληλεπίδραση μέσω συζητήσεων (είτε στα παγκάκια είτε ως όρθιες συζητήσεις), παρατήρηση των περαστικών, παιχνίδι παιδιών είτε με μπάλα είτε αξιοποιώντας τα υπάρχοντα αγάλματα και το συντριβάνι ως πεδία ανάβασης, όρθια αναμονή κυρίως στη νοητή ευθεία των πεζόδρομων μπροστά από το συντριβάνι, στάση ανάπαυσης κατά τη διάρκεια εμπορικών αγορών και υπηρεσιακών εξυπηρετήσεων και διερχόμενη κίνηση πεζών και ποδηλάτων όλη τη διάρκεια της ημέρας, καθώς η πλατεία Ελευθερίας αποτελεί την κεντρικότερη πλατεία της πόλης, λειτουργώντας ως πεδίο συνάντησης πολλαπλών ροών. Επιπλέον, πρέπει να σημειωθεί ότι λόγω της έξαρσης του ψηφιακού παιχνιδιού POKEMON GO, η πλατεία μετατρεπόταν συχνά σε αρένα του παιχνιδιού. Τα κύρια χαρακτηριστικά των παικτών είναι η σχετικά μικρή ηλικία, χωρίς να λείπουν οι μέσες ηλικίες, η κίνησή τους κατά ομάδες και η χρήση ποδηλάτου για πιο γρήγορη μετακίνηση. Ο μέγιστος αριθμός ταυτόχρονων παικτών στην πλατεία έφτασε μέχρι και στα 16 περίπου άτομα.
- *Πρωινή περίοδος παρατήρησης - πολίτες*: έντονη διερχόμενη κίνηση, ειδικά στη νοητή ευθεία των πεζόδρομων μπροστά από το συντριβάνι, όρθια αναμονή σε σκιερά κεντρικά σημεία κοντά στην κίνηση (υπάρχουν ελάχιστα τέτοια σημεία γι' αυτό πολλοί στέκονται κάτω από τις ομπρέλες των δύο περιπτέρων της πλατείας), στάση χρηστών μόνο στα δύο ανατολικά παγκάκια, καθώς είναι τα μόνα που βρίσκονται υπό σκιά.
  Βραδινή περίοδος παρατήρησης - πολίτες: χρήστες σε όλα τα παγκάκια (6 στον αριθμό με μέγιστη χωρητικότητα περί τα 8 άτομα), διερχόμενη κίνηση ειδικά στη νοητή ευθεία των πεζόδρομων μπροστά από το συντριβάνι, ενώ περιμετρικά το συντριβάνι λειτουργεί ως τόπος συνάντησης.
- *Πρωινή περίοδος παρατήρησης - επιχειρήσεις*: οι καφετέριες που περικλείουν την πλατεία έχουν 60% με 70% πληρότητα σε καθημερινή βάση, εκτός της Κυριακής, και οι χρήστες είναι κυρίως μέσης και μεγάλης ηλικίας, που χρησιμοποιούν τις παροχές αναψυχής έπειτα από αγορές.

Βραδινή περίοδος παρατήρησης - επιχειρήσεις: μειωμένοι χρήστες στις καφετέριες της πλατείας, ενώ παράλληλα παρατηρείται έντονη πολυκοσμία στις καφετέριες του πεζόδρομου Δ. Τερτίπη.

- Τις πρωινές ώρες, οι υψηλές θερμοκρασίες (το καλοκαίρι) μετατρέπουν την πλατεία αυτή καθεαυτή σε μη ελκυστικό περιβάλλον, εκτός από τα ελάχιστα μέρη με σκιά και τις τριγύρω καφετέριες που διαθέτουν σκίαση και συστήματα κλιματισμού, ενώ νοτιοανατολικά της πλατείας σταθμεύουν μοτοσυκλέτες της αστυνομίας με συγκεκριμένο ωράριο στάθμευσης. Το γεγονός αυτό αποτρέπει χρήστες από το να χρησιμοποιήσουν αυτή τη γωνία της πλατείας για στάση. Τα ποδήλατα κατακλύζουν τα παρτέρια πρασίνου, καθώς όπως αποδεικνύεται οι χώροι στάθμευσης δεν είναι αρκετοί. Όσον αφορά το συντριβάνι, η ένταξή του στην κοινωνική ζωή γίνεται μόνο ως τοπόσημο συνάντησης ή ως παιχνίδι των παιδιών. Κατά τα άλλα η οπτική επαφή με το υδάτινο στοιχείο είναι ελάχιστη, ενώ η ύπαρξη του νερού γίνεται αντιληπτή μόνο από κοντινή απόσταση. Δυστυχώς, η μορφή του μπορεί να προκαλεί εντυπώσεις, αλλά στην πραγματικότητα δεν φαίνεται να εναρμονίζεται με το περιβάλλον, ειδικά τους καλοκαιρινούς μήνες, όπου η άμεση επαφή με το υδάτινο στοιχείο επιδιώκεται με στόχο την ευφορία του χρήστη. Επιπλέον, η κλίση του εδάφους περιμετρικά του σιντριβανιού αποκλείει την άνετη προσπέλασή του σε κοντινή απόσταση.
- Τέλος, όσον αφορά τις παρατηρήσεις επί της διαδικασίας, η αδυναμία εύρεσης ενός κατάλληλου απομακρυσμένου σημείου παρακολούθησης της πλατείας επέβαλλε την παρατήρηση από το ίδιο επίπεδο με τους χρήστες (συνήθως από παγκάκια της πλατείας ή από τις γύρω καφετέριες). Οι τυχαίες συναντήσεις με γνωστούς και η περιέργεια άλλων χρηστών της πλατείας, αποτέλεσαν τα βασικά εμπόδια. Σε διάστημα μιας εβδομάδας η ικανότητα στοχευμένης παρατήρησης αυξήθηκε, ωστόσο η επαναληπτικότητα άρχισε να αποφέρει κόπωση.

Παυσίλυπο και πλατεία Πλαστήρα

- Οι κύριοι επισκέπτες (στάσιμοι και κινούμενοι) του Παυσίλυπου είναι ηλικιωμένοι και παιδιά. Το βράδυ εμφανίζονται πολλοί έφηβοι, χρησιμοποιώντας τα εσωτερικά παγκάκια ως σημεία κοινωνικοποίησης. Ταυτόχρονα, εντοπίστηκαν παρέες αλλοδαπών, αλλά σε πολύ αραιή συχνότητα. Η πλατεία Πλαστήρα, όπως προκύπτει από την παρατήρηση, δεν χρησιμοποιείται κατά την πρωινή περίοδο, διότι έχει έντονη ηλιοφάνεια που καθιστά το περιβάλλον μη ανεκτό, ενώ αντιθέτως το βράδυ συγκεντρώνει μεγάλο αριθμό επισκεπτών όλων των ηλικιών.
- Στο Παυσίλυπο οι συνηθέστερες κοινωνικές «λειτουργίες» που απαντώνται είναι ανάπαυση στα παγκάκια, στάση αναμονής στα εξωτερικά παγκάκια, συζητήσεις, παρατήρηση περαστικών, παιχνίδι ειδικά εντός της παιδικής χαράς, αναψυχή στην καφετέρια εντός και βόλτα στις διαδρομές που διασχίζουν το άλσος. Η πλατεία Πλαστήρα, όπως προαναφέρθηκε, τα καλοκαιρινά πρωινά δεν συγκεντρώνει σχεδόν καθόλου επισκέπτες παρά μόνο περαστικούς. Αντιθέτως, τις βραδινές ώρες σφύζει

από ζωή λόγω των επιχειρήσεων αναψυχής και εστίασης, που συχνά παρουσιάζουν υψηλά ποσοστά πληρότητας. Παράλληλα, η πλατεία καθεαυτή γεμίζει από παιδιά που παίζουν, μικροπωλητές με παιχνίδια και κόσμο που αναπαύεται σε περιμετρικά πεζούλια.

- Εντός του Παυσίλυπου τα τμήματα που φέρουν την εντονότερη χρήση είναι η κεντρική διαδρομή που διασχίζει το άλσος, η παιδικά χαρά και το αναψυκτήριο. Η πλατεία Πλαστήρα, ενώ το πρωί έχει ελάχιστη χρήση, το βράδυ τα τμήματα που συγκεντρώνουν πολλούς επισκέπτες είναι οι επιχειρήσεις αναψυχής, οι χώροι στάσης μπροστά στην είσοδο του Παυσίλυπου, καθώς και μπροστά από τον ανθώνα, η πλατεία κυρίως από παιδιά που παίζουν, το άγαλμα του Πλαστήρα που χρησιμοποιείται ως πεδίο ανάβασης και ο πεζόδρομος που συνδέει την πλατεία Πλαστήρα με την Πλατεία Ελευθερίας (πεζόδρομος Δ. Τερτίπη).
- *Πρωινή περίοδος παρατήρησης*: λόγω των υψηλών θερμοκρασιών οι επιχειρήσεις στην πλατεία δεν καταφέρνουν να συγκεντρώσουν αρκετούς επισκέπτες, ενώ το αναψυκτήριο εντός του Παυσίλυπου συγκεντρώνει κατά μέσο όρο 5 παρέες επισκεπτών.
- *Βραδινή περίοδος παρατήρησης*: η κατάσταση διαφοροποιείται τις βραδινές ώρες, καθώς οι επιχειρήσεις εστίασης και αναψυχής (καφέ-μπαρ, καταστήματα με ηλεκτρονικά παιχνίδια) της πλατείας γεμίζουν με κόσμο όλων των ηλικιών. Πιο συγκεκριμένα οι επιχειρήσεις εστίασης της πλατείας Πλαστήρα κερδίζουν την προτίμηση των επισκεπτών, καθώς πολλές οικογένειες επιλέγουν να συνδυάσουν το φαγητό με το παιχνίδι των παιδιών στην κατάμεστη από παιδιά πλατεία. Εντός του Παυσίλυπου υπάρχουν επισκέπτες που είτε κάθονται είτε κάνουν περίπατο, ωστόσο είναι μειωμένη η κίνηση συγκριτικά με την πρωινή παρατήρηση, ενώ στο αναψυκτήριο διαφαίνεται μικρή κινητικότητα επισκεπτών.
- Ως πρόσθετες παρατηρήσεις καταγράφονται κάποιες υποκειμενικές εντυπώσεις που προέκυψαν κατά τη διαδικασία παρατήρησης. Αρχικά, ο χρήστης νιώθει διαφορετική αίσθηση όταν εισέρχεται στο Παυσίλυπο, όπου το περιβάλλον του δημιουργεί μια ηρεμία, που συνδυάζεται με την ευφορία του μικροκλίματος (σκίαση, αίσθηση μειωμένης θερμοκρασίας) και την ελεύθερη συνύπαρξη με την πανίδα που διαβιώνει στο άλσος (όπως τα παγώνια). Ωστόσο, η ανάπλαση της παιδικής χαράς εντός του Παυσίλυπου έχει διαμορφώσει έναν περιφραγμένο χώρο που θεωρητικά φέρει ως στόχο την προστασία των παιδιών που παίζουν εντός του (ωράριο λειτουργίας, συρματόπλεγμα στον περίγυρο). Ο επισκέπτης όμως αντιλαμβάνεται τον χώρο αυτό ως απρόσιτο και αποκομμένο από το υπόλοιπο τμήμα του άλσους, με τη μορφή ασυνέχειας του χώρου. Παράλληλα, αν και ως βασικός σκοπός της περίφραξης της παιδικής χαράς υπήρξε η ασφάλεια, στην πραγματικότητα εντείνεται το αίσθημα του φόβου.
- Τέλος, οι παρατηρήσεις επί της διαδικασίας παρατήρησης δεν διαφέρουν πολύ με αυτές που προέκυψαν από την παρατήρηση της Πλατείας Ελευθερίας, με την περιέργεια του κόσμου να έχει έντονο χαρακτήρα.

4.1.1.2 Σύνοψη αποτελεσμάτων παρατήρησης και χαρτογραφική απόδοση

Στην *Εικόνα 4.2* αποτυπώνονται διαγραμματικά τα χωρικά πρότυπα κίνησης και στάσης πεζών μεταξύ της πλατείας Ελευθερίας και του Παυσιλύπου – πλατείας Πλαστήρα και του συνδετήριου πεζόδρομου αυτών με την ονομασία Δ. Τερτίπη. Τα «πρότυπα» (ημερήσιο και βραδινό) είναι κατά προσέγγιση και βασίζονται στην *ενότητα 4.1.1.1*.

Όπως φαίνεται, κατά τη θερινή περίοδο οι ρυθμοί της πόλης συγχρονίζονται αρκετά με τις κλιματικές συνθήκες. Για τις 7 ημέρες της διαδικασίας παρατήρησης, η ημερήσια μέση θερμοκρασία κυμαινόταν στους 30°C, ενώ η βραδινή μέση θερμοκρασία στους 27°C.

Ερμηνεύοντας συνοπτικά τα διαγράμματα απόδοσης της περιγραφικής (ποιοτικής) πληροφορίας (*Εικόνα 4.2*) προκύπτει ότι αργά το πρωί (χρονική περίοδος παρατήρησης 11.00 – 12.30) την εντονότερη κίνηση παρουσιάζει η πλατεία Ελευθερίας, καθώς αποτελεί κομβικό χώρο σε σχέση με την εμπορική δραστηριότητα. Ωστόσο, δεν συνιστά κατάλληλο χώρο στάσης, διότι μόνο δύο παγκάκια βρίσκονται υπό σκιά, ενώ για να ξεκουραστεί κάποιος θα επιλέξει τα καταστήματα αναψυχής (καφέ-μπαρ) πάνω στην πλατεία. Αντίστοιχα η πλατεία Πλαστήρα δεν συγκεντρώνει καθόλου κόσμο, καθώς οι κλιματικές συνθήκες προκαλούν δυσφορία (δεν υπάρχει σκιερό μέρος στάσης). Το Παυσίλυπο λόγω της υψηλής συγκέντρωσης πρασίνου συγκεντρώνει επισκέπτες με στόχο τη στάση αλλά και την κίνηση (κυρίως περίπατος). Επίσης, υπάρχει κόσμος στον χώρο της παιδικής χαράς, αλλά γίνεται αντιληπτό ότι κάτι τέτοιο δεν συμβαίνει τους υπόλοιπους μήνες (σε εργάσιμες ημέρες) λόγω των σχολικών υποχρεώσεων των παιδιών.

Κατά τη βραδινή περίοδο παρατήρησης (κυρίως 21.00 – 22.30) φαίνεται ότι το «πρότυπο» χρήσης του χώρου αλλάζει. Αν και η πλατεία Ελευθερίας γίνεται κατάλληλος χώρος στάσης (οικογένειες, παιδιά, ηλικιωμένοι) και τόπος συνάντησης (περιμετρικά του συντριβανιού) ο περισσότερος κόσμος καταλήγει στα καταστήματα αναψυχής του πεζοδρόμου Δ. Τερτίπη και στην πλατεία Πλαστήρα, όπου υφίστανται καταστήματα εστίασης και υπάρχει «ελεγχόμενος» χώρος για το παιχνίδι των παιδιών. Ο πεζόδρομος Δ. Τερτίπη δεν παρουσίαζε πάντα τόσο έντονη χρήση για λόγους αναψυχής. Σταδιακά, μετά από το 2013, άρχισαν να εμφανίζονται καφέ-μπαρ εκατέρωθεν του πεζόδρομου και στις πεζοδρομημένες διακλαδώσεις του. Πριν από την εμφάνισή τους αποτελούσε μεταβατικό χώρο κίνησης κυρίως για περίπατο, ενώ η πλατεία Δικαστηρίων αποτελούσε τον κατεξοχήν χώρο στάσης για καφέ ή ποτό. Σήμερα η πλατεία Δικαστηρίων εξακολουθεί να έχει αυτό τον ρόλο, αλλά με πιο χαλαρούς ρυθμούς, καθώς πολύς κόσμος «μεταφέρθηκε» στον πεζόδρομο Δ. Τερτίπη.

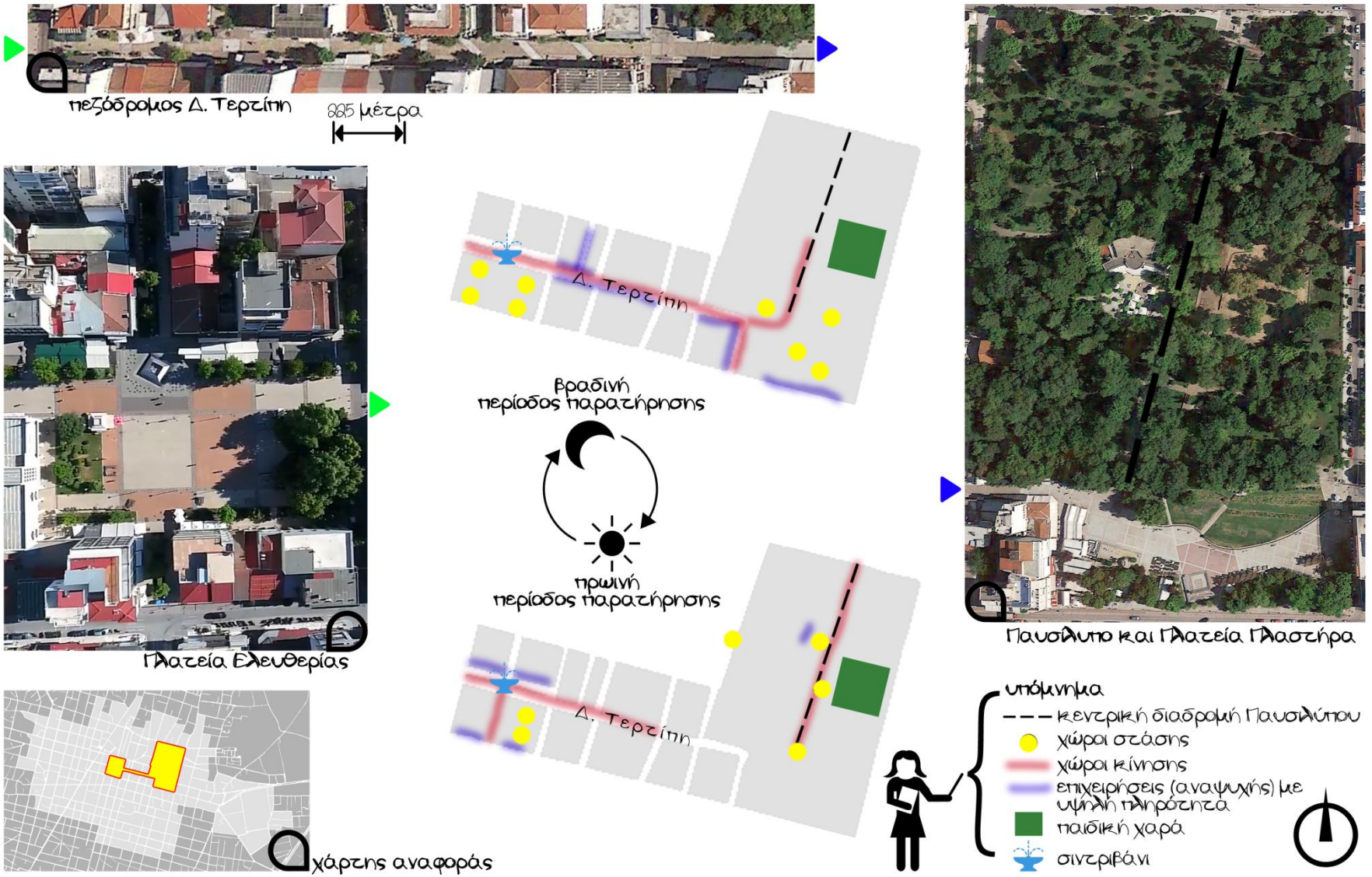

Εικόνα 4.2. Χωρικά πρότυπα κίνησης και στάσης πεζών κατά τη θερινή περίοδο. Πηγή: ιδία επεξεργασία – εικόνες από Google Earth.

Συνεπώς, καταδεικνύεται μια έντονη συσχέτιση των προτύπων χρήσης του χώρου με την εμπορική δραστηριότητα είτε αφορά αγορές προϊόντων είτε υπηρεσιών αναψυχής. Η κίνηση των επισκεπτών εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τη χωρική κατανομή των καταστημάτων. Τη βραδινή περίοδο αυτό αλλάζει ελάχιστα, καθώς δημόσιοι χώροι στάσης δύνανται να χρησιμοποιηθούν με μεγαλύτερη ευκολία απ' ότι την ημέρα (λόγω κλιματικών συνθηκών). Δηλαδή το πρότυπο χρήσης του δημόσιου χώρου (στους συγκεκριμένους κεντρικούς χώρους) έχει εμπορικό – καταναλωτικό κίνητρο, περιβαλλοντικό με την έννοια της ευφορίας κατά τη χρήση του χώρου και κοινωνικό με την έννοια της αναζήτησης χώρων κοινωνικοποίησης. Αυτό εντοπίζεται έντονα σε κατηγορίες χρηστών όπως οικογένειες με παιδιά και ηλικιωμένοι, που χρησιμοποιούν τον χώρο για την τέρψη της συλλογικότητας (σημεία κοινωνικοποίησης, ανταλλαγής απόψεων και παιχνιδιού). Αυτό συναντάται σε μικρότερο βαθμό σε νεανικές ηλικίες, γεγονός που μπορεί να αποδοθεί στην έλλειψη πολιτιστικών ερεθισμάτων, κατάλληλων χώρων στάσης κ.ά. Φυσικά γίνεται κατανοητό ότι από την παρατήρηση των δύο κεντρικότερων πλατειών του πεζόδρομου που τις συνδέει και του Παυσιλύπου δεν μπορεί να εξαχθεί συνολικό συμπέρασμα για τη χρήση όλου του κέντρου, καθώς θα αποτελούσε αυθαίρετη γενίκευση. Γι' αυτό τονίζεται ότι τα παραπάνω συμπεράσματα αφορούν τους χώρους παρατήρησης και τη συγκεκριμένη εποχή της παρατήρησης.

4.1.2 Στάδιο ΙΙ - Έρευνα ερωτηματολογίων

4.1.2.1 Σκοπός

Βασικός σκοπός της πρωτογενούς έρευνας είναι η συλλογή πληροφορίας 2^{ου} επιπέδου, η οποία θα συμπληρώσει την πληροφορία που συλλέχθηκε από δευτερογενείς πηγές στο 3^{ο} κεφάλαιο. Ουσιαστικά αποτελεί το σκαλοπάτι πριν από την ανάλυση. Παράλληλα, αποτελεί και ευκαιρία άμεσης αλληλεπίδρασης με τους χρήστες του υπό μελέτη πεδίου και ενημέρωσης σχετικά με τους στόχους της εργασίας, γι' αυτό επιλέχθηκε τα ερωτηματολόγια να συμπληρωθούν μέσα από διαπροσωπική και όχι διαδικτυακή επικοινωνία.

4.1.2.2 Αντικείμενο έρευνας

Περαιτέρω διερεύνηση των ζητημάτων του **δημόσιου χώρου** της πόλης της Καρδίτσας μέσα από την οπτική των καθημερινών χρηστών, δηλαδή των πολιτών [κατηγορία 1], της επιχειρηματικής κοινότητας [κατηγορία 2], των φορέων [κατηγορία 3] και της δημοτικής αρχής [κατηγορία 4].

4.1.2.3 Δομή ερωτηματολογίων

Όλα τα ερωτηματολόγια, ανεξάρτητα από τον αποδέκτη στον οποίο αναφέρονται, περιλαμβάνουν τέσσερις ενότητες (Α, Β, Γ, Δ). Βασική αρχή είναι η ανωνυμία του ερωτώμενου, σε όποια κατηγορία και αν ανήκει, ώστε να διατυπώνει αβίαστα την άποψή του. Το περιεχόμενο του ερωτηματολογίου αλλάζει σημαντικά όταν στοχεύει στη συλλογή πληροφορίας από τη δημοτική αρχή. Παρακάτω περιγράφεται κάθε ενότητα των ερωτηματολογίων, ενώ στο Παράρτημα των εικόνων οι *Εικόνες Ε.5, Ε.6, Ε.7* και *Ε.8*

απεικονίζουν τα ερωτηματολόγια, όπως αυτά εκτυπώθηκαν και δόθηκαν για συμπλήρωση.

Α' ενότητα

Περιλαμβάνει γενικές πληροφορίες για τον ερωτώμενο και μια ερώτηση για την ταυτότητα της πόλης. Οι πρώτες 7 ερωτήσεις είναι ίδιες σε όλους τους τύπους ερωτηματολογίων. Σε αυτές προστίθενται κάποιες επιπλέον ερωτήσεις για να γίνει κατανοητό το υπόβαθρο του ερωτηθέντα, ανάλογα με την κατηγορία που ανήκει.

Β' ενότητα

Περιλαμβάνει ερωτήσεις σχετικές με τον δημόσιο χώρο της πόλης, με στόχο να αντληθούν στοιχεία για τον τρόπο που αντιλαμβάνονται τον χώρο αυτό οι ερωτώμενοι, τη χρήση του από αυτούς, καθώς και τον προσδιορισμό προβλημάτων, όπως αυτά γίνονται αντιληπτά από τις διαφορετικές ομάδες χρηστών. Κάποιες ερωτήσεις διαφοροποιούνται ανάλογα με την κατηγορία των ερωτώμενων. Στους πολίτες υπάρχει μια πρόσθετη ερώτηση (Β.8), η οποία αφορά τη συχνότητα χρήσης του δημόσιου χώρου στο κέντρο της πόλης.

Γ' ενότητα

Περιλαμβάνει ερωτήσεις σχετικά με τη διαχείριση του δημόσιου χώρου, και πιο συγκεκριμένα ποιος αποφασίζει, ποιος θα έπρεπε να λαμβάνει αποφάσεις, αν υπάρχει ανάγκη παρεμβάσεων, εάν αντιλαμβάνονται κάποια έλλειψη στον δημόσιο χώρο της πόλης και ποια είναι αυτή. Στην ερώτηση Γ.4 οι φορείς και οι επιχειρήσεις ερωτώνται για το βασικότερο κίνητρό τους σε σχέση με τις παρεμβάσεις που πιστεύουν ότι πρέπει να γίνουν στον δημόσιο χώρο, ενώ στους πολίτες αφήνεται ανοιχτό το ερώτημα ώστε να αναφέρουν πιθανές παρεμβάσεις που πιστεύουν ότι πρέπει να γίνουν. Η ερώτηση Γ.6 αφήνεται για όλους ανοιχτή, εκτός από τους φορείς, όπου υπάρχει η παρότρυνση να απαντήσουν κυρίως μέσω του αντικειμένου του φορέα τους.

Δ' ενότητα

Αφορά ερωτήσεις για τη συμμετοχικότητα στη λήψη αποφάσεων. Χρησιμοποιείται ως σημείο αναφοράς η προσέγγιση CLEAR[21], η οποία προσπαθεί να σκιαγραφήσει τη συμμετοχή των πολιτών στην τοπική διακυβέρνηση μέσω της διερεύνησης των εμποδίων που αντιμετωπίζει. Μέσω ενός πλέγματος ερωτήσεων (που δύναται να τέμνουν και άλλα μέρη του ερωτηματολογίου) προσδοκάται να επιτευχθεί μια σφαιρική ανάγνωση για το ζήτημα της συμμετοχής. Στις 3 πρώτες κατηγορίες ερωτώμενων οι ερωτήσεις παραμένουν ίδιες, ενώ όπως είναι φυσιολογικό, υπάρχει διαφοροποίηση σε σχέση με τις ερωτήσεις προς τη Δημοτική αρχή.

[21] Δημιουργήθηκε από τους Lowndes, Pratchett και Stolker το 2006. Έχει χρησιμοποιηθεί σε διάφορες πόλεις του εξωτερικού, ενώ πρόσφατο ελληνικό παράδειγμα αποτελεί ο Δήμος Κορυδαλλού (Ερευνητικό Πρόγραμμα DemoCU – Στρατηγέα, Α. - επιστημονική υπεύθυνος).

4.1.2.4 Διαδικασία διανομής και συμπλήρωσης ερωτηματολογίων

Αρχικά, πριν τη διανομή των ερωτηματολογίων τέθηκε ως στόχος η επίτευξη συμπλήρωσης περίπου 100 ερωτηματολογίων συνολικά, με βαρύτητα στην κατηγορία των πολιτών. Εν τέλει τα ερωτηματολόγια που συλλέχθηκαν είναι 105 και ανά κατηγορία απαριθμούνται ως εξής:

- Πολίτες [κατηγορία 1]: 68 ερωτηματολόγια
- Επιχειρήσεις [κατηγορία 2]: 24 ερωτηματολόγια
- Φορείς [κατηγορία 3]: 7 ερωτηματολόγια (+ 1 ημι-δομημένη συνέντευξη)
- Δημοτική αρχή [κατηγορία 4]: 6 ερωτηματολόγια

Το δείγμα των πολιτών θεωρείται τυχαίο, καθώς τα περισσότερα ερωτηματολόγια συμπληρώθηκαν σε δημόσιους και ημι-δημόσιους χώρους με τυχαία επιλογή, ενώ κάποια από αυτά μοιράστηκαν μέσω διανομής (σε αυτά δεν υπήρξε άμεση επαφή). Το δείγμα των επιχειρήσεων που επιλέχθηκε έπρεπε να παρουσιάζει καθημερινή σχέση με το κέντρο της πόλης, οπότε δεν ήταν πλήρως τυχαίο, καθώς η επιλογή εξαρτήθηκε από τον χώρο. Η επιλογή των φορέων εν μέρει είχε σχέση με τον χώρο (π.χ. γραφεία φορέα στο κέντρο της πόλης), αλλά και με το αντικείμενό τους (προσπάθεια κάλυψης αρκετών αντικειμένων, αποφεύγοντας την επιλογή φορέων παρόμοιου χαρακτήρα). Συνεπώς, το δείγμα τους δε θεωρείται απολύτως τυχαίο. Τέλος, τα ερωτηματολόγια προς τη δημοτική αρχή μοιράστηκαν μέσω διανομής, διότι λόγω του φόρτου εργασίας τους ήταν αδύνατο να υπάρξει άμεση επαφή μαζί τους. Η διανομή έγινε από ένα άτομο-κλειδί της δημοτικής αρχής και έπειτα από συνεννόηση το δείγμα των ατόμων που επιλέχθηκε ήταν τέτοιο ώστε να είναι διάσπαρτο εντός των διαφορετικών τμημάτων του δήμου.

** Για την προστασία της ανωνυμίας δεν παρατίθεται κανένα όνομα πολίτη, τοποθεσία ή ονομασία επιχείρησης, ονομασία φορέα και ονόματα ατόμων του δήμου**

Αξίζει να σημειωθεί ότι η έρευνα έλαβε χώρα κατά την χρονική περίοδο 25/12/2016 έως 8/1/2017, γεγονός που σημαίνει ότι πολλοί φοιτητές και εργαζόμενοι σε άλλες πόλεις, αλλά με καταγωγή από Καρδίτσα, βρίσκονταν στην πόλη για διακοπές. Αυτό πιθανώς να επηρέασε το δείγμα, ειδικά την ερώτηση για το εκπαιδευτικό επίπεδο. Επιπλέον, οι επιχειρήσεις παρουσίαζαν υψηλή κίνηση πελατών, με αποτέλεσμα να δυσχεραίνεται η επαφή με τον εκπρόσωπο της επιχείρησης και η συμπλήρωση του ερωτηματολογίου. Παράλληλα, τη δεύτερη εβδομάδα της διαδικασίας ξέσπασε έντονη κακοκαιρία (ακραία χιονόπτωση) δυσχεραίνοντας τη μετακίνηση από και προς το κέντρο, με συνέπεια πολλές επιχειρήσεις να μη λειτουργήσουν για 2 έως 3 ημέρες, ελαχιστοποιώντας έτσι τη δυνατότητα συμπλήρωσης ερωτηματολογίων.

4.1.2.5 Αποτελέσματα ερωτηματολογίων

Για τη βέλτιστη απόδοση των αποτελεσμάτων των ερωτηματολογίων η παρουσίασή τους χωρίζεται ανά ενότητα (όπως αναλύθηκε στην *ενότητα 4.1.2.3*) παραθέτοντας τα αποτελέσματα κάθε κατηγορίας ερωτώμενων.

Α' ενότητα

Στο *Διάγραμμα 4.1* αποτυπώνεται η κατανομή ανδρών και γυναικών που συμμετείχαν στην έρευνα. Οι υπολογισμοί εμπεριέχουν όλες τις κατηγορίες των ερωτώμενων (στα 105 ερωτηματολόγια απάντησαν 60 άνδρες και 45 γυναίκες).

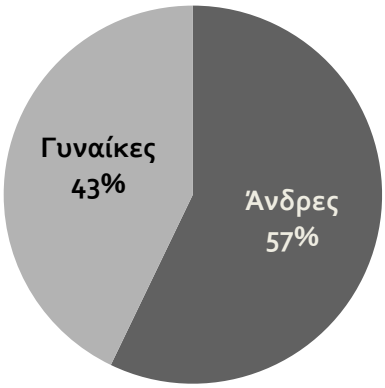

Διάγραμμα 4.1. Ποσοστιαία κατανομή φύλου (σύνολο | Α1).
Πηγή: ιδία επεξεργασία

Από το *Διάγραμμα 4.2* φαίνεται ότι το συνολικό δείγμα είναι σχετικά νεανικό, καθώς δεν έγινε εφικτό να προσεγγιστούν άτομα άνω των 65 σε οποιαδήποτε κατηγορία.

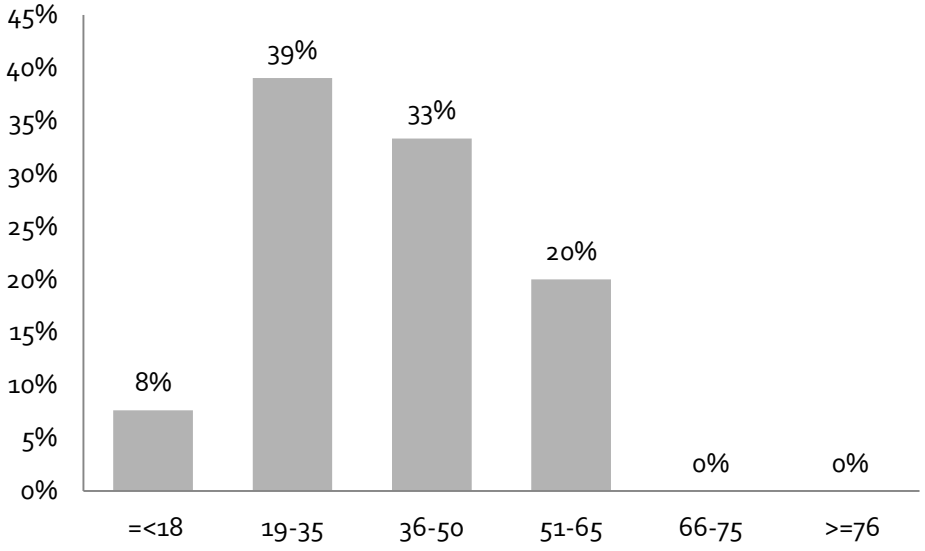

Διάγραμμα 4.2. Ποσοστιαία ηλικιακή κατανομή (σύνολο | Α2).
Πηγή: ιδία επεξεργασία

Το *Διάγραμμα 4.3* παρουσιάζει σε ποσοστιαία μορφή την κατανομή του εκπαιδευτικού επιπέδου για το σύνολο των 105 ερωτώμενων. Προκύπτει ότι σχεδόν οι μισοί από τους συμμετέχοντες στην έρευνα έχουν περάσει από την τριτοβάθμια εκπαίδευση, γεγονός

που δείχνει υψηλό μορφωτικό επίπεδο. Ωστόσο, πρέπει να ληφθεί υπόψη ο παράγοντας του χρόνου καθώς, όπως προαναφέρθηκε, η έρευνα διεξήχθη περίοδο διακοπών, συνεπώς πολλοί φοιτητές επέστρεψαν την περίοδο αυτή στην πόλη.

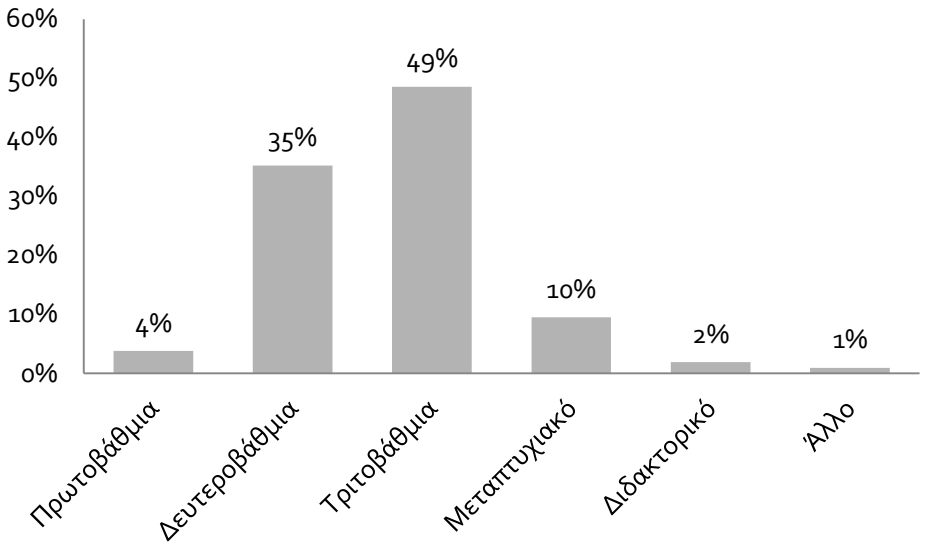

Διάγραμμα 4.3. Ποσοστιαία κατανομή εκπαιδευτικού επιπέδου (σύνολο | A3).
Πηγή: ιδία επεξεργασία

Το *Διάγραμμα 4.4* καταδεικνύει ότι το 55% των ερωτώμενων είναι έγγαμοι και συμπληρώνεται από τα αποτελέσματα του *Διαγράμματος 3.5*, όπου φαίνεται ότι οι μισοί από τους ερωτώμενους είναι γονείς. Συνεπώς, διαφαίνεται μια ικανοποιητική κατανομή των ερωτώμενων σε σχέση με τον εάν είναι γονείς ή όχι. Αυτό θεωρείται κρίσιμο, καθώς οι γονείς βλέπουν πιο σύνθετα τον κόσμο γύρω τους, σκεπτόμενοι τον ευρύτερο χώρο που μεγαλώνουν τα παιδιά τους.

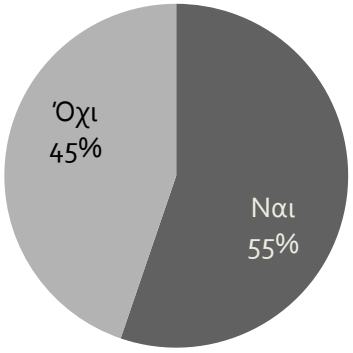

Διάγραμμα 4.4. Ποσοστιαία κατανομή έγγαμων ή μη (σύνολο | A4).
Πηγή: ιδία επεξεργασία

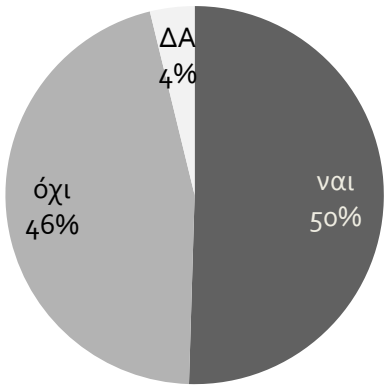

Διάγραμμα 4.5. Ποσοστιαία κατανομή γονέων και άτεκνων (σύνολο | Α5).
Πηγή: ιδία επεξεργασία
*με ΔΑ συμβολίζονται όσοι «Δεν Απάντησαν»

Στο *Διάγραμμα 4.6* φαίνεται ότι το μεγαλύτερο μέρος των ερωτώμενων έχει συμμετάσχει ξανά κατά το παρελθόν σε έρευνα μέσω ερωτηματολογίου.

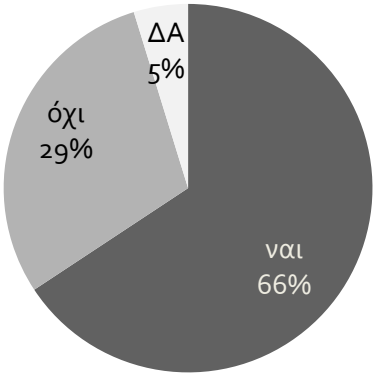

Διάγραμμα 4.6. Συμμετοχή σε προγενέστερες έρευνες μέσω ερωτηματολογίων (σύνολο | Α6).
Πηγή: ιδία επεξεργασία
*με ΔΑ συμβολίζονται όσοι «Δεν Απάντησαν»

Η ερώτηση Α7 αφορά την ταυτότητα της πόλης και διατυπώθηκε ως εξής:

Ποια είναι τα 2 (δύο) βασικά χαρακτηριστικά που σας έρχονται στο μυαλό όταν αναφέρεστε στην Καρδίτσα;

Συνθέτοντας τις απαντήσεις και των τεσσάρων κατηγοριών των ερωτώμενων προκύπτουν τα αποτελέσματα του *Διαγράμματος 3.7* (απαριθμούνται οι «ψήφοι», δεν μετατρέπονται σε ποσοστά). Όπως φαίνεται η Λίμνη Πλαστήρα, το Παυσίλυπο και το ποδήλατο ισοβαθμούν ως τα κυρίαρχα χαρακτηριστικά που σχετίζονται με την πόλη της Καρδίτσας. Το οξύμωρο είναι ότι η λίμνη Πλαστήρα απέχει σχεδόν 20 χλμ. από την πόλη της Καρδίτσας, ωστόσο φαίνεται να έχει συνδεθεί νοητά. Το Παυσίλυπο και το ποδήλατο θεωρείται λογικό να αποτελούν τα κυρίαρχα χαρακτηριστικά, καθώς έχουν διαμορφώσει την εικόνα της πόλης. Παράλληλα, με λιγότερες ψήφους εντοπίζονται πολλά άυλα χαρακτηριστικά της πόλης, τα οποία χωρίζονται σε θετικής και αρνητικής φύσεως. Δεν αναφέρονται όλα εκτενώς, αλλά σε μια γενική οπτική τα θετικά αφορούν

την ποιότητα ζωής σε όλα τα επίπεδα, ενώ τα αρνητικά αφορούν την εσωστρέφεια και αδράνεια της κοινωνίας.

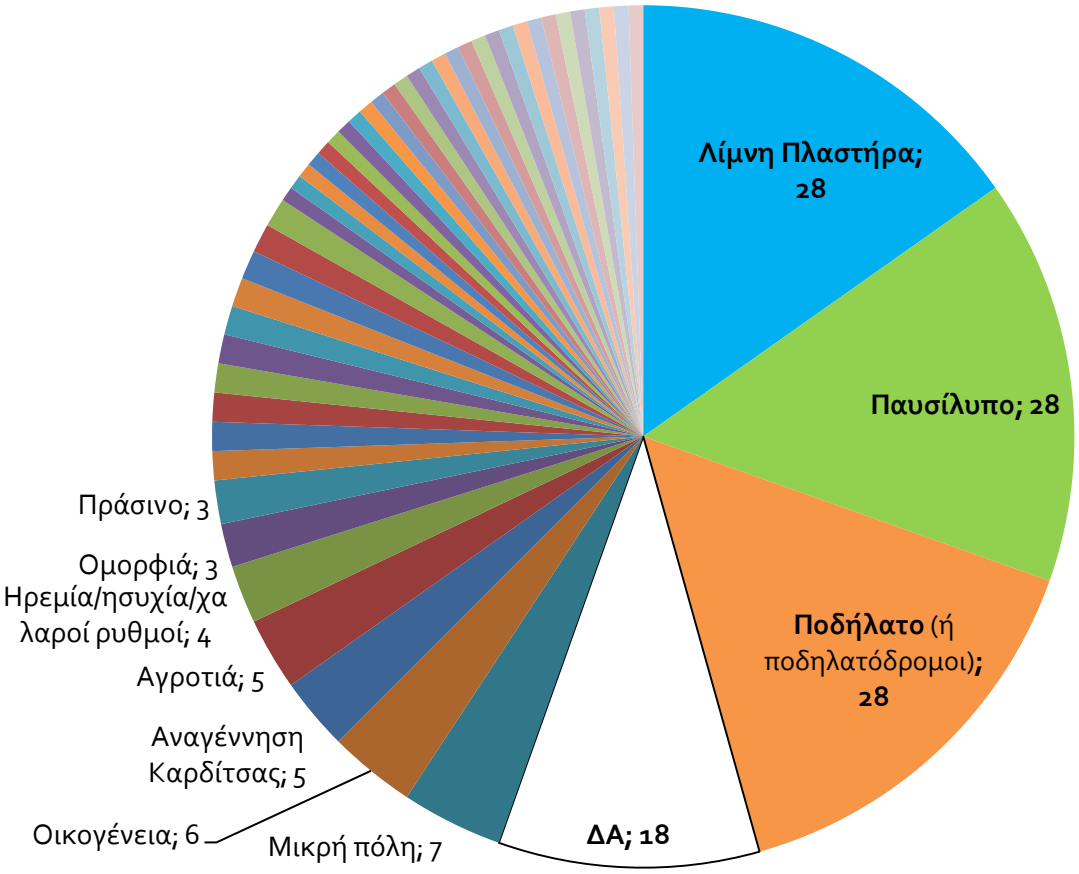

Διάγραμμα 4.7. Βασικά χαρακτηριστικά της πόλης της Καρδίτσας – σε απόλυτους αριθμούς (σύνολο | Α7).
Πηγή: ιδία επεξεργασία
*με ΔΑ συμβολίζονται όσοι «Δεν Απάντησαν»

Οι υπόλοιπες ερωτήσεις της Α' ενότητας διαφοροποιούνται ανάλογα με την κατηγορία των ερωτώμενων γι' αυτό τα αποτελέσματα παρατίθενται ανά κατηγορία.

Αρχικά, για τους **πολίτες** η πρόσθετη ερώτηση αφορούσε τη σχέση με την Καρδίτσα. Τα αποτελέσματα που προέκυψαν είναι τα εξής:

- Καταγωγή: 49%
- Διαμονή: 24%
- Καταγωγή και διαμονή: 24%
- Άλλο: 4%

Το πρόβλημα με την ερώτηση έγκειται στο γεγονός ότι κάποιοι σημείωσαν μόνο μια απάντηση, θεωρώντας ότι έχουν τη δυνατότητα μόνο μιας επιλογής, οπότε δεν θεωρείται πλήρως ορθή.

Για τις **επιχειρήσεις**, οι δύο πρόσθετες ερωτήσεις αφορούν την εξάρτηση από τον δημόσιο χώρο και τον κλάδο της επιχείρησης. Για το αίσθημα της εξάρτησης από τον δημόσιο χώρο οι απαντήσεις που δόθηκαν εμφανίζονται παρακάτω:

- Καθόλου (1): 35%
- Λίγο (2): 21%
- Μέτρια (3): 8%
- Αρκετά (4): 17%
- Πολύ (5): 4%
- Δεν Απάντησαν: 13%

Συνεπώς το μεγαλύτερο ποσοστό των επιχειρήσεων δεν θεωρεί ότι έχει σχέση εξάρτησης με τον δημόσιο χώρο, παρόλο που οι περισσότερες επιχειρήσεις που συμπλήρωσαν ερωτηματολόγιο βρίσκονται σε ισόγειο, σε άμεση επαφή με ανοιχτούς δημόσιους χώρους.

Το είδος των επιχειρήσεων κατανεμήθηκε ποσοστιαία ως εξής:

- Εμπόριο: 58%
- Εστίαση: 8%
- Καφέ-μπαρ: 4%
- Άλλο: 29% (σε αυτή την κατηγορία περιλαμβάνονται φροντιστήρια, γραφικές τέχνες, εκδόσεις, κέντρο τύχης κ.ά.)

Σχετικά με τους **φορείς** η πρόσθετη ερώτηση αφορά τον χαρακτήρα του φορέα. Οι 3 εκ των 7 παρουσιάζουν πολιτιστικό χαρακτήρα, άλλες 3 παρουσιάζουν κοινωνικό χαρακτήρα, ενώ ο τελευταίος αθλητικό χαρακτήρα. Λόγω των σχετικά λίγων φορέων που συμμετείχαν αποφεύγεται η αναφορά περαιτέρω στοιχείων. Ωστόσο, αξίζει να αναφερθεί ότι σε αυτούς εμπεριέχονται και φορείς που σχετίζονται με κοινωνικές ομάδες, όπως ΑμεΑ, ηλικιωμένοι και άλλες κοινωνικά ευαίσθητες ομάδες.

Η τελευταία γενική ερώτηση για τους ερωτώμενους από τη **δημοτική αρχή** αφορά τα χρόνια απασχόλησής τους στον δήμο, με στόχο να σκιαγραφηθεί η εμπειρία τους γύρω από ζητήματα της τοπικής αυτοδιοίκησης. Βάσει των αποτελεσμάτων οι μισοί απασχολούνται σχεδόν 25 χρόνια στον δήμο και οι υπόλοιποι 10, 6 και 2,5 χρόνια. Αν και δεν στάθηκε δυνατό να συμπληρωθούν περισσότερα ερωτηματολόγια από άτομα σχετιζόμενα με τον δήμο, θεωρείται ότι λαμβάνεται μια επαρκής εικόνα από την οπτική τους σχετικά με τα ζητήματα που τίθενται στο ερωτηματολόγιο.

Β' ενότητα

Αυτή η ενότητα εστιάζει στον κοινόχρηστο χώρο της πόλης της Καρδίτσας, ξεκινώντας με μια κοινή ερώτηση για όλες τις κατηγορίες για το κατά πόσο ο δημόσιος χώρος συνιστά ζωτικό στοιχείο της κοινωνίας. Όπως φαίνεται στο *Διάγραμμα 4.8,* το μεγαλύτερο ποσοστό του συνόλου των ερωτώμενων (85%) πιστεύει ότι ο δημόσιος

χώρος είναι κομβικό στοιχείο της κοινωνίας, γεγονός που καταδεικνύει τη σημαντικότητά του.

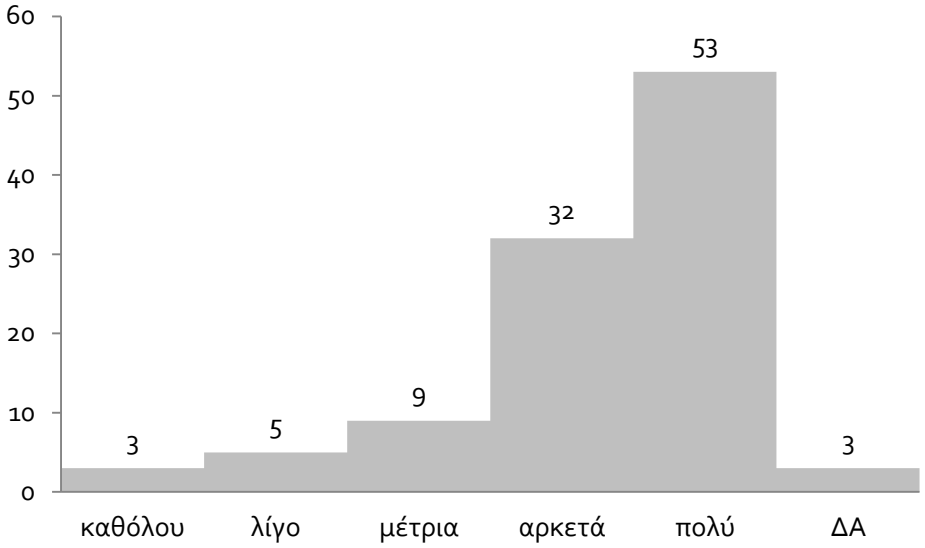

Διάγραμμα 4.8. Δημόσιος χώρος ως ζωτικό στοιχείο της κοινωνίας – σε ποσοστά (σύνολο | Β1).
Πηγή: ιδία επεξεργασία
*με ΔΑ συμβολίζονται όσοι «Δεν Απάντησαν»

Η επόμενη ερώτηση (Β2) διαφοροποιείται σε κάθε κατηγορία.

Για τους **πολίτες** τίθεται το ερώτημα: *Πόσο συνδεδεμένος/η νιώθετε με το κέντρο της πόλης;* Όπως φαίνεται στο *Διάγραμμα 4.9* το μεγαλύτερο ποσοστό (70%) αισθάνεται σε μεγάλο βαθμό συνδεδεμένο με το κέντρο.

Αντίστοιχα, για τις **επιχειρήσεις** η ερώτηση τροποποιείται στο κατά πόσο συνδεδεμένη είναι η επιχείρηση με το κέντρο της πόλης. Όπως προκύπτει από το *Διάγραμμα 4.10*, οι περισσότερες εκ των επιχειρήσεων παρουσιάζουν έντονη σύνδεση με το κέντρο.

Για τους **φορείς** ουσιαστικά τίθεται η ερώτηση για τη συνδεσιμότητα του φορέα με το κέντρο. Από αυτή προκύπτει ότι οι 4 εκ των 7 φορέων θεωρούν ότι έχουν μέτρια/αρκετή συνδεσιμότητα με το κέντρο, 1 φορέας λίγο, 1 φορέας πολύ και 1 δεν απάντησε.

Η συγκεκριμένη ερώτηση δεν υφίσταται στο ερωτηματολόγιο προς τον **δήμο** και στη θέση της υπάρχει η ερώτηση: *πιστεύετε ότι οι πολίτες είναι ικανοποιημένοι από την παρούσα ποιότητα του κοινόχρηστου χώρου*; Το 33% πιστεύει ότι είναι λίγο ικανοποιημένοι, το 50% μέτρια ικανοποιημένοι και το υπόλοιπο 17% αρκετά ικανοποιημένοι.

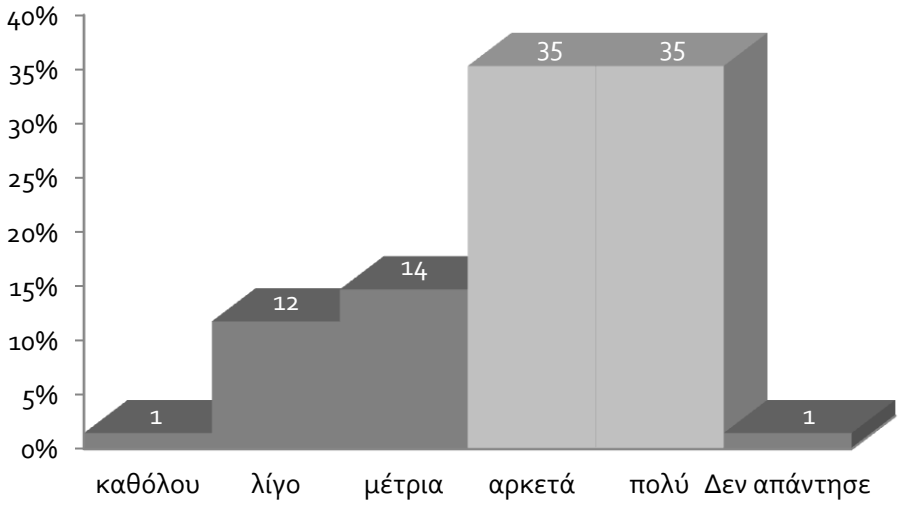

Διάγραμμα 4.9. Αίσθηση συνδεσιμότητας με το κέντρο της πόλης (πολίτες | Β2).
Πηγή: ιδία επεξεργασία

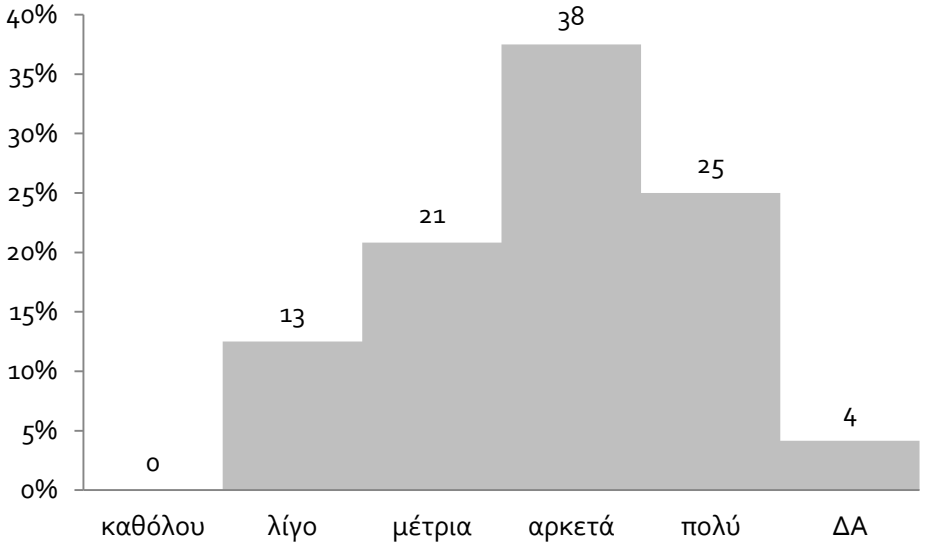

Διάγραμμα 4.10. Αίσθηση συνδεσιμότητας με το κέντρο της πόλης (επιχειρήσεις | Β2).
Πηγή: ιδία επεξεργασία
*με ΔΑ συμβολίζονται όσοι «Δεν Απάντησαν»

Η ερώτηση Β3 είναι κοινή σε όλες τις κατηγορίες, εκτός από την κατηγορία των επιχειρήσεων και αφορά τους πεζόδρομους της πόλης και το κατά πόσο βοηθούν την κινητικότητα στο κέντρο της πόλης. Στο *Διάγραμμα 4.11* φαίνεται η ποσοστιαία κατανομή των απαντήσεων, σύμφωνα με τις οποίες η συντριπτική πλειοψηφία (79%) πιστεύει ότι οι πεζόδρομοι βοηθούν την κινητικότητα.

Σχετικά με τις **επιχειρήσεις** το ερώτημα διατυπώνεται λίγο διαφορετικά, δηλαδή το κατά πόσο θεωρούν ότι οι πεζόδρομοι συμβάλλουν στην εμπορική δραστηριότητα του κέντρου. Όπως φαίνεται στο *Διάγραμμα 4.12* και σε αυτή την περίπτωση το 79% των 24

επιχειρήσεων που ερωτήθηκαν πιστεύουν ότι οι πεζόδρομοι διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην εμπορική δραστηριότητα.

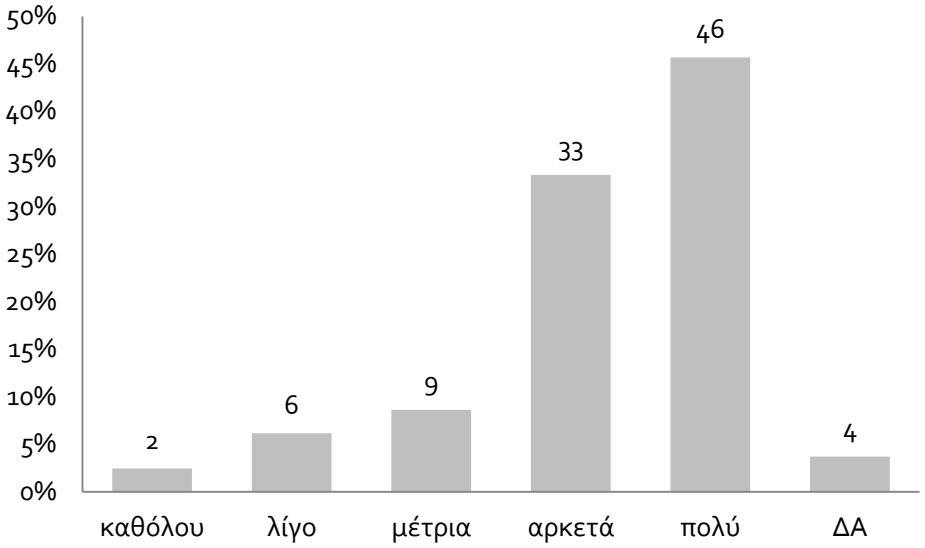

Διάγραμμα 4.11. Ενίσχυση κινητικότητας στο κέντρο μέσω των πεζόδρομων (πολίτες, φορείς, δήμος | Β3).
Πηγή: ιδία επεξεργασία
*με ΔΑ συμβολίζονται όσοι «Δεν Απάντησαν»

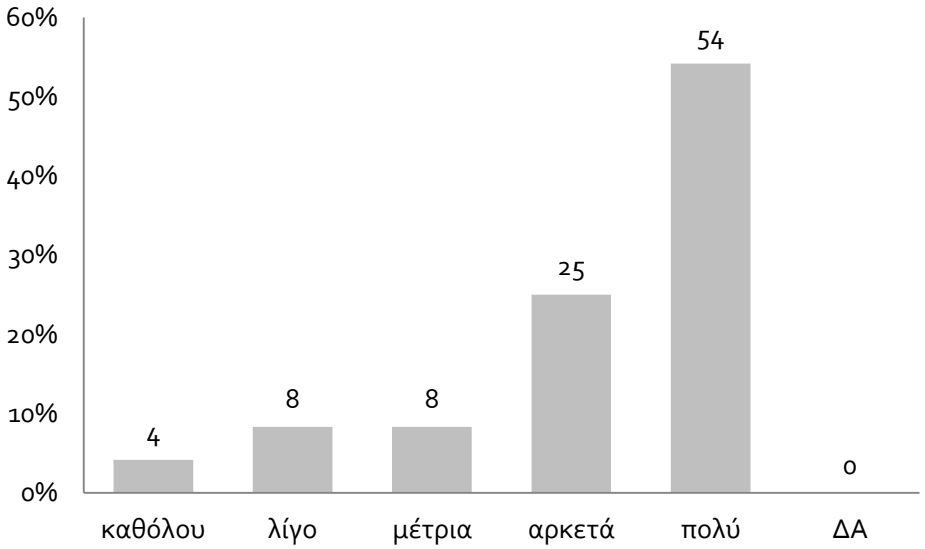

Διάγραμμα 4.12. Ενίσχυση εμπορικής δραστηριότητας στο κέντρο λόγω των πεζόδρομων (επιχειρήσεις | Β3).
Πηγή: ιδία επεξεργασία
*με ΔΑ συμβολίζονται όσοι «Δεν Απάντησαν»

Η ερώτηση Β4 διαφοροποιείται ανά κατηγορία ερωτώμενων, διατηρώντας ωστόσο το ίδιο νόημα από άλλη οπτική. Ουσιαστικά αφορά τη στάθμευση αυτοκινήτων στους δρόμους του κέντρου της Καρδίτσας και το κατά πόσο παρεμποδίζει την απρόσκοπτη κινητικότητα των κατοίκων (πολίτες), κατά πόσο παρεμποδίζεται η προσβασιμότητα στους δημόσιους χώρους (επιχειρήσεις), κατά πόσο παρεμποδίζεται η λειτουργία του

εκάστοτε φορέα (φορείς) και εάν υποβαθμίζει την ποιότητα και λειτουργικότητα του δημόσιου χώρου. Στα *Διαγράμματα 4.14* και *4.14* αποτυπώνεται η έντονη προβληματική σε σχέση με τη στάθμευση αυτοκινήτων στους δρόμους του κέντρου, με βάση τις απαντήσεις των πολιτών και των επιχειρήσεων. Όσον αφορά τους φορείς, εκεί παρατηρείται ισοβαθμία των απόψεων μεταξύ του «καθόλου», «μέτρια» και «αρκετά», γεγονός που δεν συμπλέει με τη διαπίστωση των δύο προηγούμενων κατηγοριών ερωτώμενων. Τέλος, στη σχετική ερώτηση προς τον δήμο, οι 5 από τους έξι ερωτώμενους πιστεύει ότι η στάθμευση στους δρόμους του κέντρου υποβαθμίζει την ποιότητα και λειτουργικότητα των δημόσιων χώρων από «αρκετά» έως «πολύ». Ο εναπομείναντας ερωτώμενος από τους 6 θεωρεί ότι επηρεάζει μέτρια.

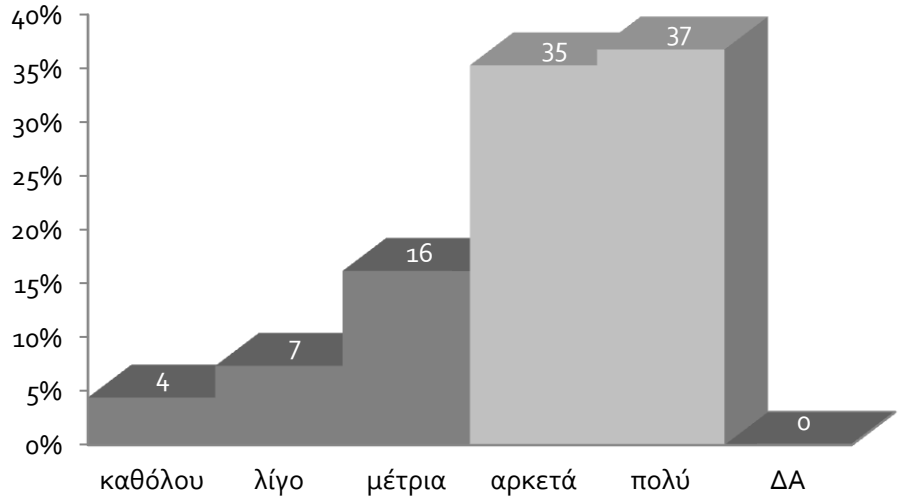

Διάγραμμα 4.13. Παρεμπόδιση απρόσκοπτης κινητικότητας λόγω σταθμευμένων αυτοκινήτων (πολίτες | Β4).
Πηγή: ιδία επεξεργασία
*με ΔΑ συμβολίζονται όσοι «Δεν Απάντησαν»

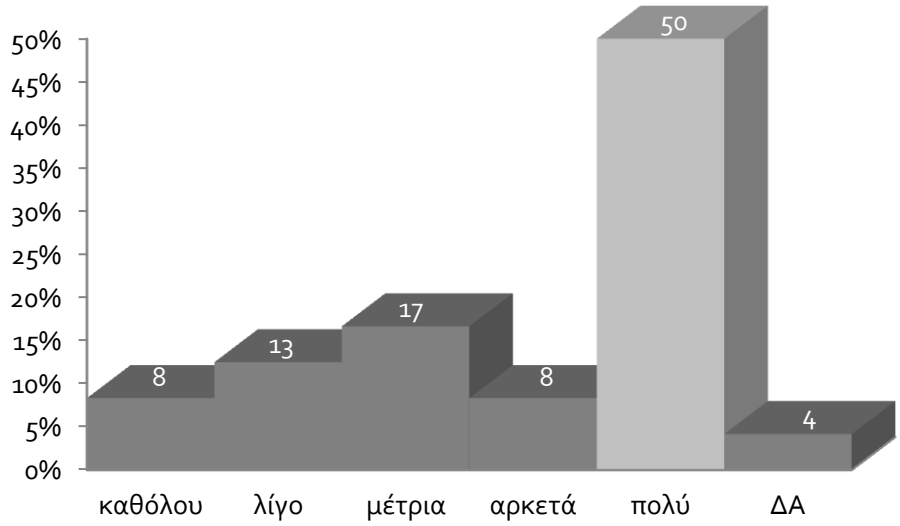

Διάγραμμα 4.14. Παρεμπόδιση προσβασιμότητας στους δημόσιους χώρους (επιχειρήσεις | Β4).
Πηγή: ιδία επεξεργασία
*με ΔΑ συμβολίζονται όσοι «Δεν Απάντησαν»

Η ερώτηση Β5 είναι κοινή προς όλους και αφορά τη συχνή χρήση ποδηλάτου στις μετακινήσεις του ερωτώμενου. Όπως φαίνεται στο *Διάγραμμα 4.15* υπάρχουν δύο βασικές πολώσεις βάσει των οποίων το 52% των 105 ερωτώμενων χρησιμοποιεί σε υψηλό βαθμό ποδήλατο στις μετακινήσεις του, ενώ το 38% δε το χρησιμοποιεί πολύ. Ωστόσο, όπως ήταν αναμενόμενο, οι περισσότεροι χρησιμοποιούν πολύ συχνά ποδήλατο.

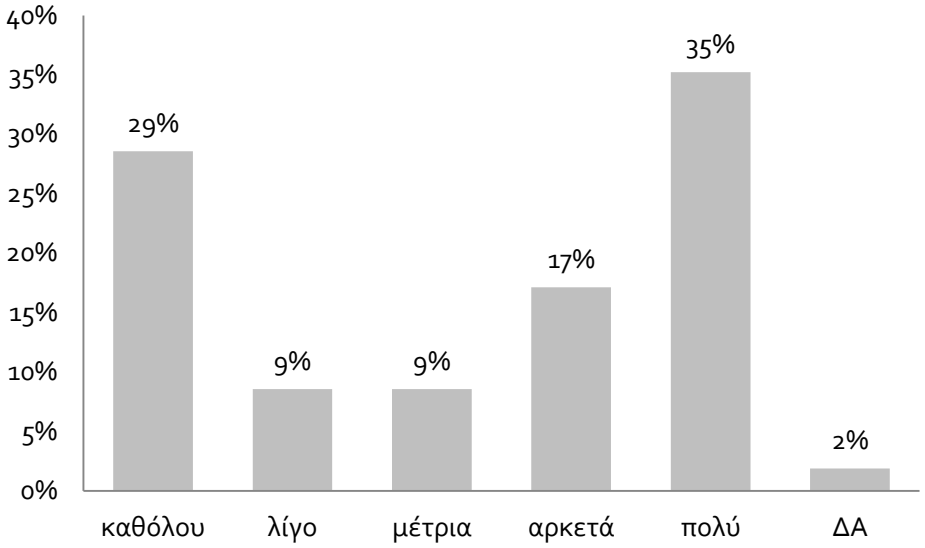

Διάγραμμα 4.15. Συχνή χρήση ποδηλάτου στις μετακινήσεις (σύνολο | Β5).
Πηγή: ιδία επεξεργασία
*με ΔΑ συμβολίζονται όσοι «Δεν Απάντησαν»

Η ερώτηση Β6 διαφοροποιείται ανά κατηγορία ερωτώμενων, αλλά σε κάθε περίπτωση στοχεύει στο να εντοπίσει τους κομβικότερους κοινόχρηστους χώρους του κέντρου της

πόλης. Όλοι καλούνται να επιλέξουν 3 από τους κοινόχρηστους χώρους που φαίνονται στην *Εικόνα 4.2*, τους οποίους οι πολίτες επισκέπτονται πιο συχνά (*Διάγραμμα 4.16*), οι επιχειρήσεις θεωρούν ότι «ενισχύουν» την αγορά (*Διάγραμμα 4.17*), οι φορείς δύνανται να χρησιμοποιήσουν για τις δράσεις τους (*Διάγραμμα 4.18*) και ο δήμος πιστεύει ότι αποτελούν την καρδιά της κοινωνικοοικονομικής ζωής της πόλης (*Διάγραμμα 4.19*).

Εικόνα 4.3. Επιλογή τριών κοινόχρηστων χώρων από κάθε κατηγορία (σύνολο | Β6).
Πηγή: ιδία επεξεργασία

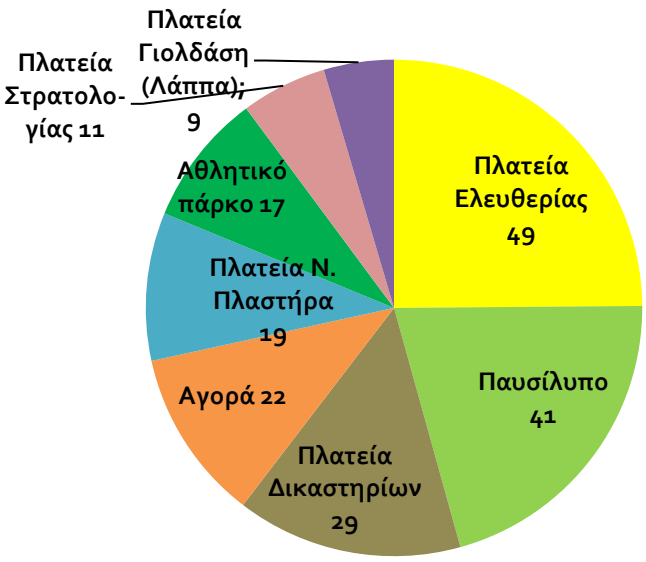

Διάγραμμα 4.16. Κοινόχρηστοι χώροι βάσει επισκεψιμότητας - απόλυτοι αριθμοί (πολίτες | Β6).
Πηγή: ιδία επεξεργασία

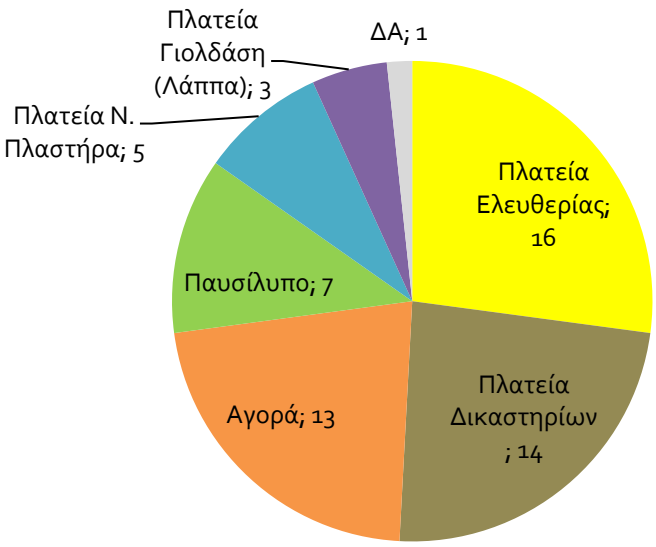

Διάγραμμα 4.17. Κοινόχρηστοι χώροι βάσει «ενίσχυσης» της αγοράς - απόλυτοι αριθμοί (επιχειρήσεις | Β6).
Πηγή: ιδία επεξεργασία
*με ΔΑ συμβολίζονται όσοι «Δεν Απάντησαν»

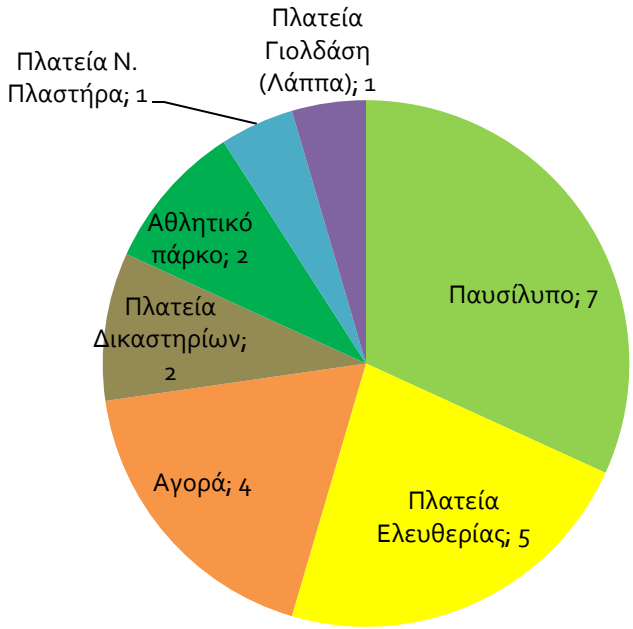

Διάγραμμα 4.18. Κοινόχρηστοι χώροι βάσει καταλληλότητας για δράσεις φορέων - απόλυτοι αριθμοί (φορείς | Β6).
Πηγή: ιδία επεξεργασία

Διάγραμμα 4.19. Κοινόχρηστοι χώροι ως οι σημαντικότεροι στην κοινωνικοοικονομική ζωή της πόλης - απόλυτοι αριθμοί (δήμος | Β6).
Πηγή: ιδία επεξεργασία

Από την ερώτηση Β6 δύναται να εξαχθούν σημαντικά συμπεράσματα για τους κοινόχρηστους χώρους του κέντρου. Αρχικά, όλοι οι χώροι αναφέρονται σε έστω μια κατηγορία. Η Πλατεία Ελευθερίας (κεντρική πλατεία) συνιστά την κομβικότερη για όλες τις κατηγορίες, πλην των φορέων, που θεωρούν το Παυσίλυπο ως τον καταλληλότερο χώρο για τις δράσεις τους. Παράλληλα, ο χώρος του Παυσιλύπου είναι ο δεύτερος πιο συχνά επισκέψιμος χώρος από τους πολίτες, με μικρή διαφορά από την Πλατεία Ελευθερίας. Η Πλατεία Δικαστηρίων αποτελεί τον τρίτο πιο επισκέψιμο κοινόχρηστο χώρο και την ίδια στιγμή τοποθετείται στη δεύτερη θέση από τις επιχειρήσεις σε σχέση με το πόσο ενισχύει την αγορά. Αυτό θεωρείται ότι συμβαίνει γιατί η πλατεία συγκεντρώνει έναν μεγάλο αριθμό καφετεριών και η χρήση της συχνά συνδυάζεται με μια εμπορική βόλτα στο κέντρο (το ίδιο δύναται να ειπωθεί και για την Πλατεία Ελευθερίας). Ωστόσο, η πλατεία αυτή περιορίζεται σε καφέ-μπαρ και στις δραστηριότητες του Δικαστηρίου, συνεπώς εάν κάποιος θέλει να την αποφύγει αυτό γίνεται με μεγάλη ευκολία. Το παραπάνω στοιχείο καθορίζει και τις πλατείες Στρατολογίας και Λάππα (δηλαδή δεν αποτελούν ζωτικούς χώρους του κέντρου με αναγκαία χρήση). Η Αγορά παρουσιάζει ποικίλες χρήσεις (επιχειρήσεις, υπηρεσίες, λαϊκή αγορά κάθε Τετάρτη), γεγονός που την κάνει ζωτική στην καθημερινότητα του κέντρου. Η Πλατεία Πλαστήρα συνδέεται άμεσα με το Παυσίλυπο, γι' αυτό πολλές φορές η χρήση του ενός χώρου ενισχύει και τη χρήση του άλλου. Τέλος, το αθλητικό πάρκο σχετίζεται με την άθληση, τα γκράφιτι και τη χρήση του ειδικά από νέους ως χώρου συγκέντρωσης. Δεν αποτελεί χαρακτηριστικό χώρο του κέντρου, αλλά αποτελεί προέκταση αυτού, συνιστώντας έναν ανοιχτό χώρο πολλαπλών χρήσεων με αρκετό πράσινο.

Η επόμενη ερώτηση Β7 στο ερωτηματολόγιο των πολιτών τίθεται ως εξής: *Χρησιμοποιείτε καθημερινά το κέντρο της πόλης*; και δεν υφίσταται στα ερωτηματολόγια των άλλων κατηγοριών. Όπως φαίνεται στο *Διάγραμμα 4.20* το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτώμενων πολιτών χρησιμοποιεί καθημερινά το κέντρο, επισημαίνοντας έτσι τη σημασία του στη ζωή των πολιτών.

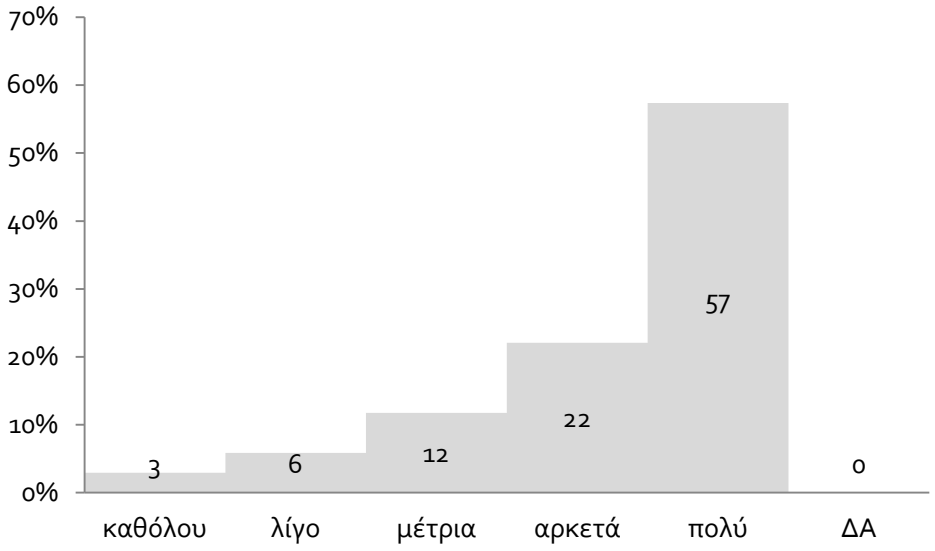

Διάγραμμα 4.20. Καθημερινή χρήση κέντρου (πολίτες | Β7).
Πηγή: ιδία επεξεργασία
*με ΔΑ συμβολίζονται όσοι «Δεν Απάντησαν»

Η ερώτηση Β8 του ερωτηματολογίου των πολιτών δεν εμφανίζεται στα ερωτηματολόγια των υπόλοιπων κατηγοριών. Η ερώτηση αφορά το κατά πόσο είναι ευχαριστημένοι οι πολίτες από τους κοινόχρηστους χώρους της πόλης και συνδυάζεται νοητά με τη Β2 ερώτηση του ερωτηματολογίου του δήμου. Οι απαντήσεις (όπως αποτυπώνονται ποσοστιαία στο *Διάγραμμα 4.21*) συνάδουν σε μεγάλο βαθμό με την αντίληψη του δήμου περί ικανοποίησης των πολιτών από τους κοινόχρηστους χώρους. Αυτή την ικανοποίηση τη χαρακτηρίζει η μετριότητα, κλίνοντας προς το «λίγο» και το «καθόλου». Συμπεραίνεται δηλαδή η μειωμένη ευχαρίστηση από την υπάρχουσα κατάσταση.

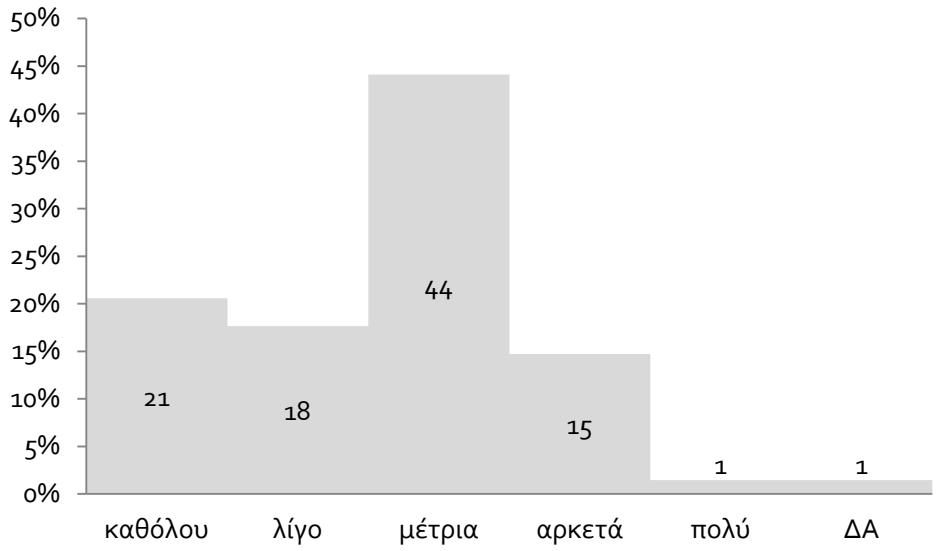

Διάγραμμα 4.21. Ικανοποίηση από τους κοινόχρηστους χώρους (πολίτες | Β8).
Πηγή: ιδία επεξεργασία
*με ΔΑ συμβολίζονται όσοι «Δεν Απάντησαν»

Η ερώτηση Β9 των πολιτών αντιστοιχεί πλήρως με τις ερωτήσεις Β7 των υπόλοιπων ερωτηματολογίων και αφορά τον εντοπισμό των βασικών προβλημάτων των κοινόχρηστων χώρων. Να σημειωθεί ότι η αναπαράσταση των αποτελεσμάτων γίνεται ποσοστιαία, αλλά επειδή οι επιλογές του κάθε ερωτώμενου ήταν απεριόριστες, τα ποσοστά δεν αθροίζονται. Στα *Διαγράμματα 4.22, 4.23, 4.24* και *4.25* παρουσιάζεται η ποσοστιαία κατανομή των προβλημάτων που εντοπίζεται από κάθε κατηγορία ερωτώμενων. Όπως φαίνεται από αυτά, η καθαριότητα και η στάθμευση αυτοκινήτων στους δρόμους του κέντρου κρίνονται ως δύο βασικά ζητήματα των κοινόχρηστων χώρων. Ωστόσο και τα υπόλοιπα, όπως η έλλειψη επαρκών και ποιοτικών χώρων στάσης και η «κατάληψη» από τραπεζοκαθίσματα συγκεντρώνουν αρκετές «ψήφους». Παράλληλα, στην επιλογή άλλο (*Πίνακας 4.2*) υπάρχουν κάποιες κοινές απαντήσεις στο σύνολο των ερωτώμενων που αφορούν τη χαμηλή ποιότητα δημόσιων υποδομών, την έλλειψη χώρων έκφρασης και δημιουργίας και τα αδέσποτα σκυλιά.

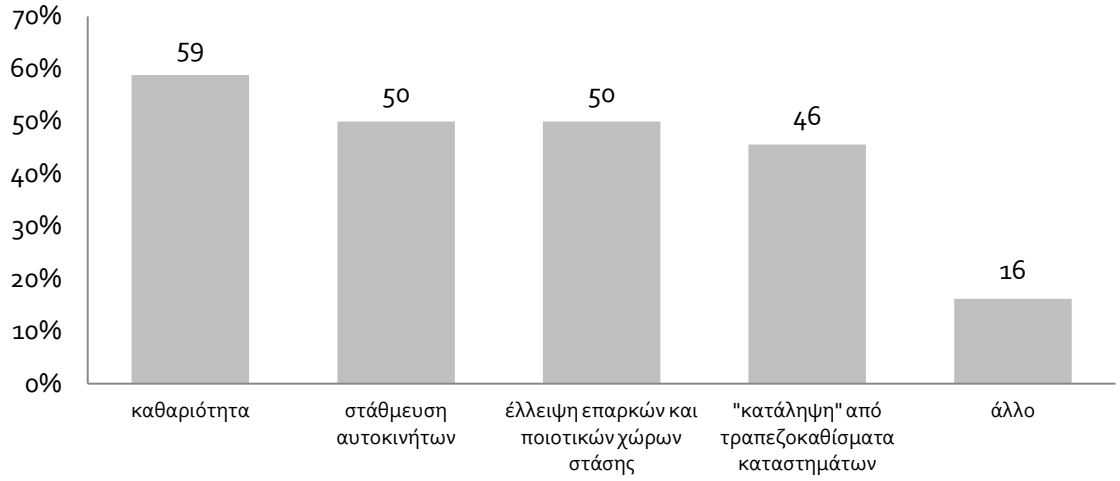

Διάγραμμα 4.22. Προβλήματα κοινόχρηστων χώρων (πολίτες | Β9).
Πηγή: ιδία επεξεργασία.

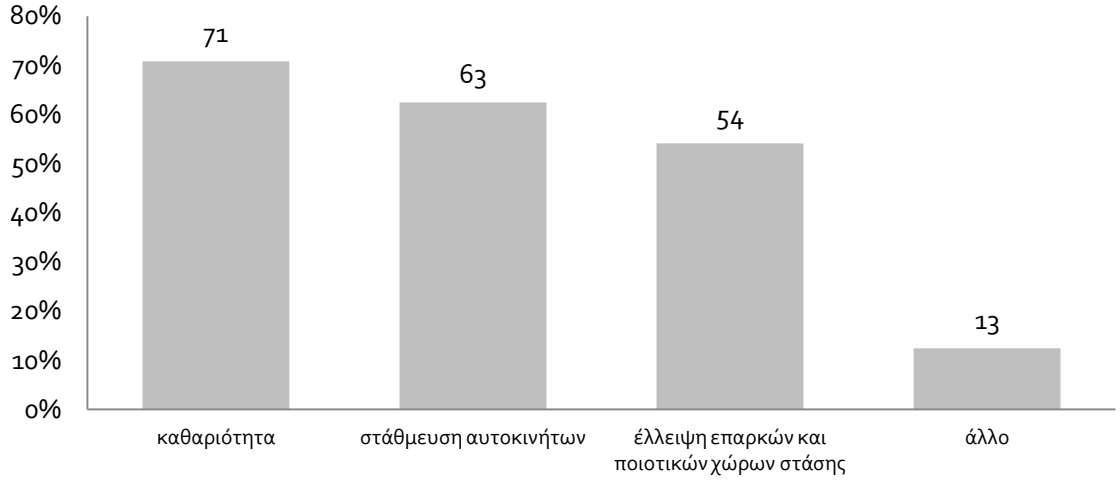

Διάγραμμα 4.23. Προβλήματα κοινόχρηστων χώρων (επιχειρήσεις | Β7).
Πηγή: ιδία επεξεργασία.

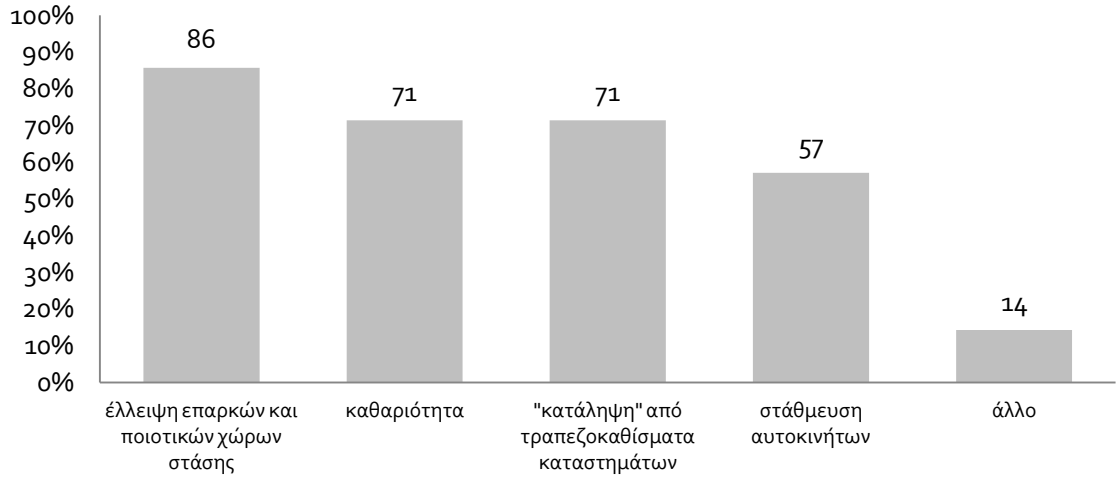

Διάγραμμα 4.24. Προβλήματα κοινόχρηστων χώρων (φορείς | Β7).
Πηγή: ιδία επεξεργασία.

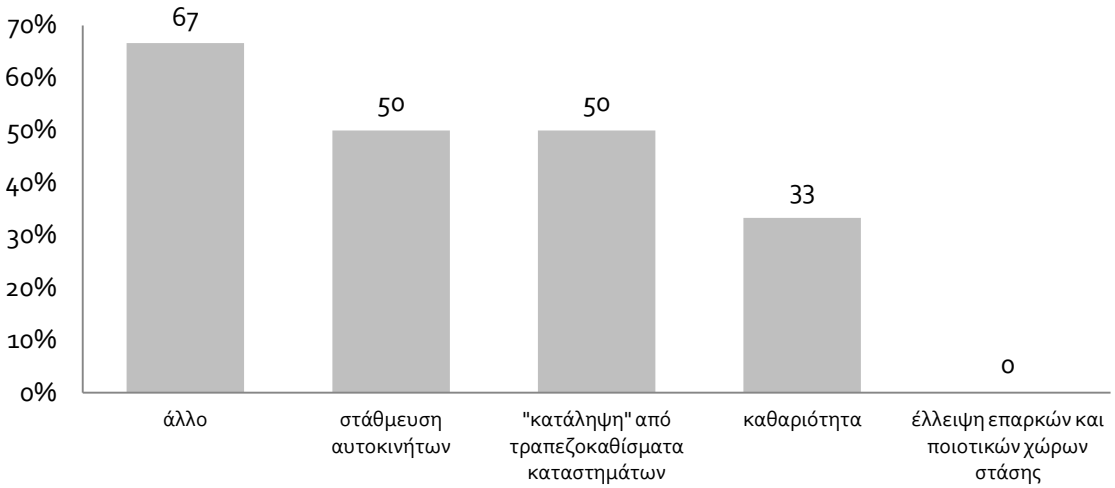

Διάγραμμα 4.25. Προβλήματα κοινόχρηστων χώρων (δήμος | Β7).
Πηγή: ιδία επεξεργασία.

Πίνακας 4.2. Απαντήσεις της επιλογής «*άλλα προβλήματα*» των κοινόχρηστων χώρων (σύνολο).

Άλλο	Συχνότητα
χαμηλή ποιότητα δημόσιων υποδομών	3
δεν υπάρχουν χώροι έκφρασης/χώροι δημιουργίας	2
αδέσποτα σκυλιά	2
χώρος στάθμευσης αυτοκινήτων	1
ελλιπείς αθλητικές εγκαταστάσεις	1
συντήρηση ποιότητας κοινόχρηστων χώρων	1
έλλειψη πρασίνου	1
αλλοίωση χαρακτήρα	1
έλλειψη από παιδικές χαρές και χαμηλή ποιότητα όσων υπάρχουν	1
κατάληψη πεζοδρομίων από αυτοκίνητα	1
χώροι στάθμευσης ποδηλάτων	1
έλλειψη παροχών για ΑμεΑ	1
ζώνες επαγγελματικών χώρων	1
ηχορύπανση	1
έλλειψη κοινωνικής ευθύνης	1

Πηγή: ιδία επεξεργασία.

Τέλος, στην ενότητα Β τα ερωτηματολόγια προς τον δήμο εμπεριέχουν μια πρόσθετη ερώτηση, που αφορά την τήρηση του κανονισμού για τους κοινόχρηστους χώρους της πόλης και κατά πόσο αυτός τηρείται. Οι 4 από τους 7 (67%) θεωρούν ότι ο κανονισμός τηρείται λίγο, ένας πιστεύει αρκετά και ένας δεν απάντησε.

Γ' ενότητα

Η τρίτη ενότητα των ερωτηματολογίων αφορά τη διαχείριση του δημόσιου χώρου. Η Γ1 ερώτηση είναι κοινή για όλους και οι ερωτώμενοι καλούνται να απαντήσουν ποιος πιστεύουν ότι λαμβάνει αποφάσεις για τον δημόσιο χώρο της πόλης. Καθώς οι

απαντήσεις έχουν ενδιαφέρον ανά κατηγορία και όχι συνολικά παρατίθενται τα *Διαγράμματα 4.26, 4.27, 4.28* και *4.29* και στη συνέχεια ερμηνεύονται τα αποτελέσματα.

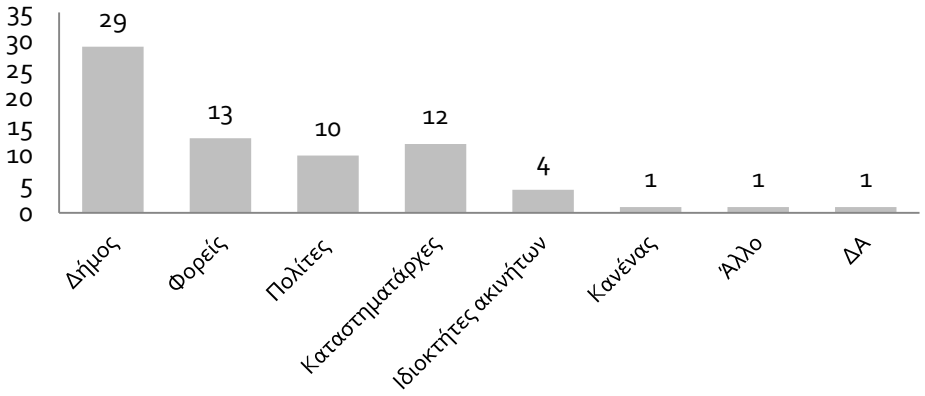

Διάγραμμα 4.26. Ποιος λαμβάνει αποφάσεις – απόλυτοι αριθμοί (πολίτες | Γ1).
Πηγή: ιδία επεξεργασία
*με ΔΑ συμβολίζονται όσοι «Δεν Απάντησαν»

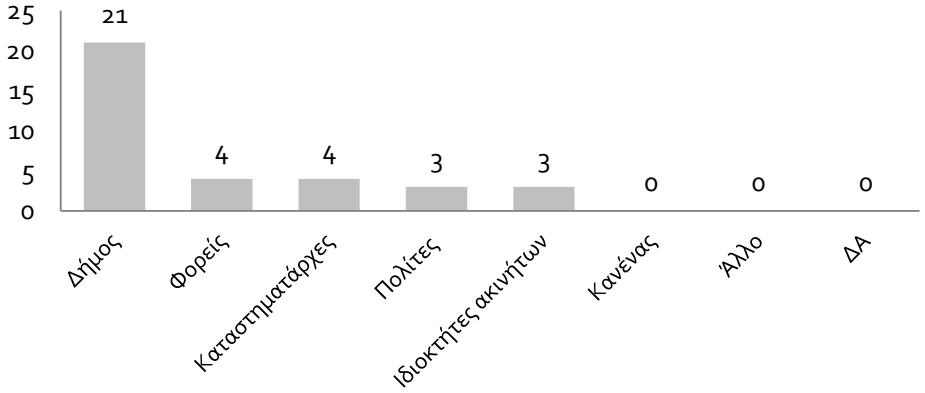

Διάγραμμα 4.27. Ποιος λαμβάνει αποφάσεις – απόλυτοι αριθμοί (επιχειρήσεις | Γ1).
Πηγή: ιδία επεξεργασία
*με ΔΑ συμβολίζονται όσοι «Δεν Απάντησαν»

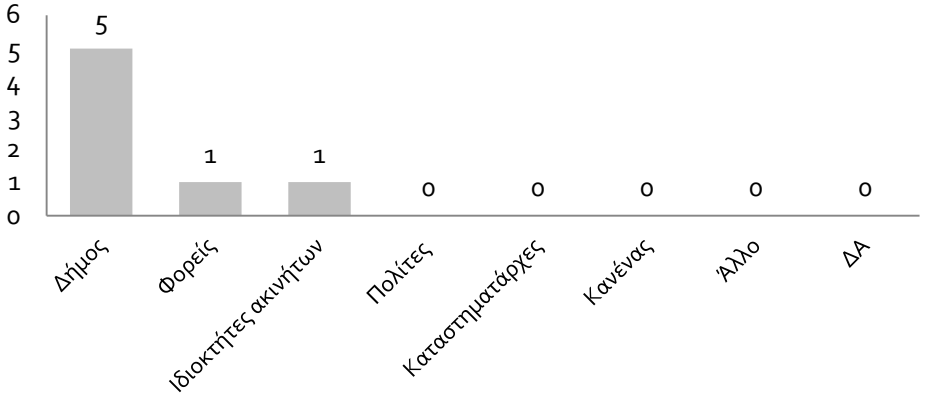

Διάγραμμα 4.28. Ποιος λαμβάνει αποφάσεις – απόλυτοι αριθμοί (φορείς | Γ1).
Πηγή: ιδία επεξεργασία
*με ΔΑ συμβολίζονται όσοι «Δεν Απάντησαν»

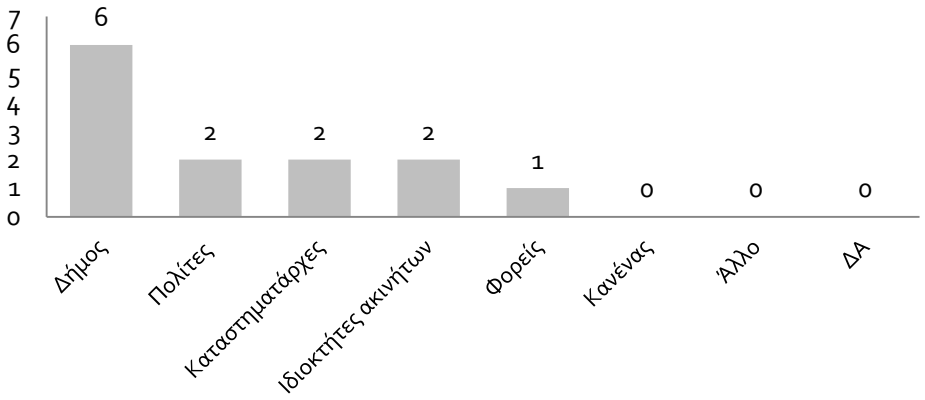

Διάγραμμα 4.29. Ποιος λαμβάνει αποφάσεις – απόλυτοι αριθμοί (δήμος | Γ1).
Πηγή: ιδία επεξεργασία
*με ΔΑ συμβολίζονται όσοι «Δεν Απάντησαν»

Συνεπώς υπάρχει μια γενική συμφωνία ότι ο δήμος είναι αυτός που λαμβάνει τις αποφάσεις για τον δημόσιο χώρο. Το ενδιαφέρον στοιχείο στην αντίληψη περί της λήψης αποφάσεων αναδύεται μέσω της επόμενης ερώτησης (Γ2), που θέτει το ζήτημα του ποιος θα έπρεπε να αποφασίζει. Τα αποτελέσματα αποτυπώνονται στα *Διαγράμματα 4.30, 4.31, 4.32* και *4.33*. Όπως και στην προηγούμενη ερώτηση, καταγράφονται οι απόλυτοι αριθμοί και όχι ποσοστά, καθώς ο καθένας είχε τη δυνατότητα απεριόριστων επιλογών.

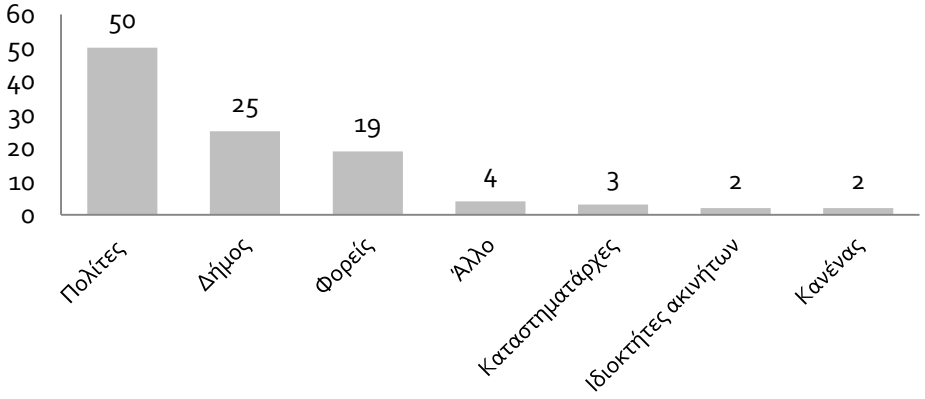

Διάγραμμα 4.30. Ποιος θα έπρεπε να λαμβάνει αποφάσεις – απόλυτοι αριθμοί (πολίτες | Γ2).
Πηγή: ιδία επεξεργασία
*με ΔΑ συμβολίζονται όσοι «Δεν Απάντησαν»

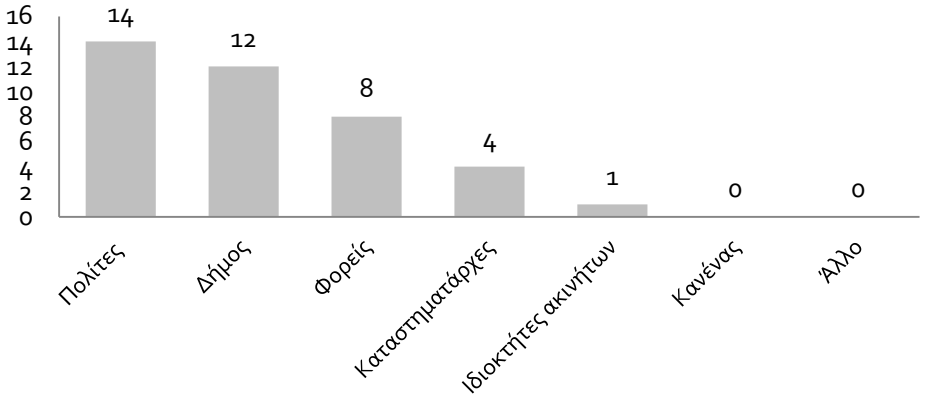

Διάγραμμα 4.31. Ποιος θα έπρεπε να λαμβάνει αποφάσεις – απόλυτοι αριθμοί (επιχειρήσεις| Γ2).
Πηγή: ιδία επεξεργασία
*με ΔΑ συμβολίζονται όσοι «Δεν Απάντησαν»

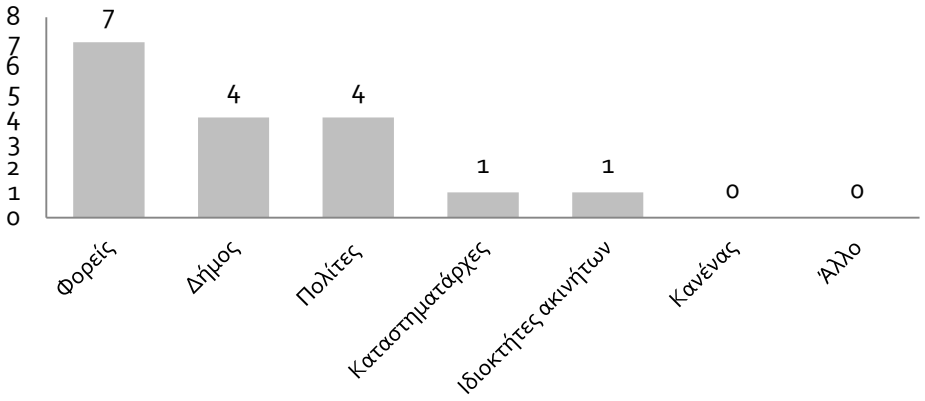

Διάγραμμα 4.32. Ποιος θα έπρεπε να λαμβάνει αποφάσεις – απόλυτοι αριθμοί (φορείς | Γ2).
Πηγή: ιδία επεξεργασία
*με ΔΑ συμβολίζονται όσοι «Δεν Απάντησαν»

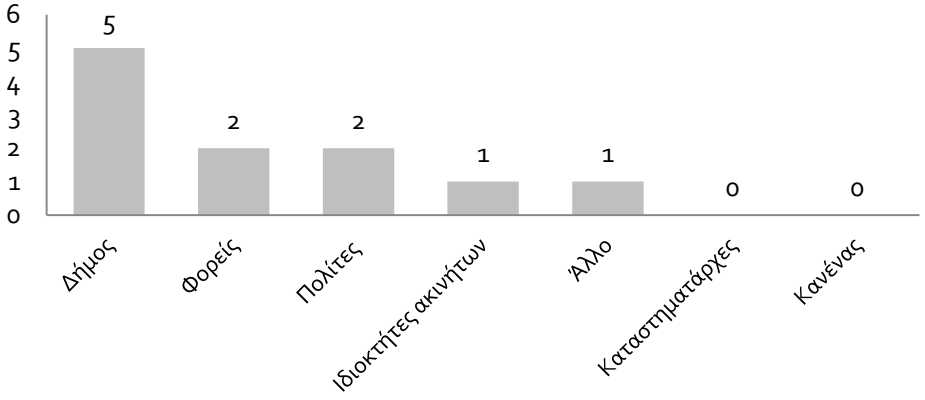

Διάγραμμα 4.33. Ποιος θα έπρεπε να λαμβάνει αποφάσεις – απόλυτοι αριθμοί (δήμος | Γ2).
Πηγή: ιδία επεξεργασία
*με ΔΑ συμβολίζονται όσοι «Δεν Απάντησαν»

Βάσει των διαγραμμάτων και των δύο ερωτήσεων (Γ1 και Γ2) προκύπτει ότι:

- Οι πολίτες πιστεύουν ότι κυρίως ο δήμος λαμβάνει τις αποφάσεις, ενώ οι πολίτες θα έπρεπε να βρίσκονται σε αυτή τη θέση κατά κύριο λόγο και σε μικρότερο βαθμό ο δήμος και οι φορείς.
- Οι επιχειρήσεις πιστεύουν ότι κυρίως ο δήμος λαμβάνει τις αποφάσεις, ενώ οι πολίτες θα έπρεπε να βρίσκονται σε αυτή τη θέση σε συνεργασία με τον δήμο και τους φορείς.
- Οι φορείς πιστεύουν ότι κυρίως ο δήμος λαμβάνει τις αποφάσεις, ενώ θα έπρεπε να έχουν πρωταγωνιστικό ρόλο και σε μικρότερο βαθμό ο δήμος και οι πολίτες.
- Ο δήμος αναγνωρίζει ότι αυτός λαμβάνει τις αποφάσεις και πιστεύει ότι θα πρέπει να συνεχίζει να τις λαμβάνει, ενισχύοντας τον ρόλο των φορέων.

Η επόμενη ερώτηση είναι κοινή σε όλες τις κατηγορίες ερωτώμενων και θέτει το ερώτημα εάν υπάρχει ανάγκη παρεμβάσεων στον δημόσιο χώρο της πόλης της Καρδίτσας ώστε να βελτιωθεί. Στο *Διάγραμμα 4.34* παρουσιάζεται η συνολική ποσοστιαία άποψη επί του θέματος.

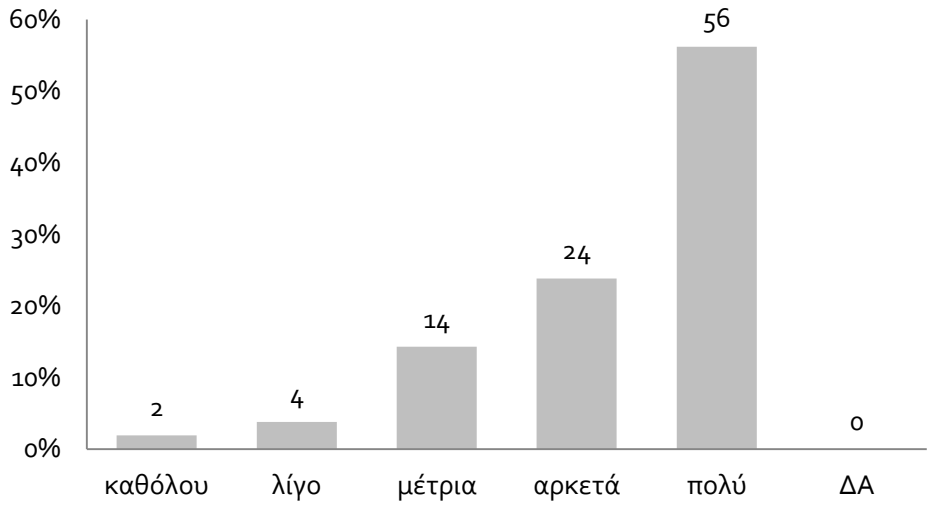

Διάγραμμα 4.34. Ανάγκη παρεμβάσεων για βελτίωση του δημόσιου χώρου (συνολικό | Γ3).
Πηγή: ιδία επεξεργασία
*με ΔΑ συμβολίζονται όσοι «Δεν Απάντησαν»

Όπως γίνεται αντιληπτό, το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτώμενων πιστεύει ότι οι παρεμβάσεις είναι αναγκαίες στους δημόσιους χώρους της πόλης, ώστε αυτοί να βελτιωθούν. Σαν συνέχεια αυτής, η Γ4 ερώτηση των ερωτηματολογίων για τους πολίτες, επιχειρήσεις και φορείς αφορά το κίνητρο πίσω από την άποψη ότι χρειάζονται παρεμβάσεις. Το πρόβλημα με αυτή την ερώτηση έγκειται στο γεγονός ότι ενώ ζητήθηκε να επιλεχθεί ένα μόνο κίνητρο (το βασικότερο), πολλοί δεν το έλαβαν υπόψη, ενώ άλλοι ακολούθησαν την οδηγία. Συνεπώς τα αποτελέσματα δεν θεωρούνται πλήρως ερμηνεύσιμα, ωστόσο αναφέρονται αυτά που επιλέχθηκαν τις περισσότερες φορές:

- Πολίτες: κοινωνικό κίνητρο
- Επιχειρήσεις: οικονομικό κίνητρο
- Φορείς: κοινωνικό κίνητρο

Η Γ4 ερώτηση προς τον δήμο διατυπώθηκε ως εξής: *Πιστεύετε ότι ο δημόσιος χώρος της πόλης της Καρδίτσας χρειάζεται μεμονωμένες αναπλάσεις ή μια συνολικότερη αναγέννηση*; Καθώς ένας δεν απάντησε, οι μισοί από αυτούς που απάντησαν (3 από τους 6) θεωρούν ότι χρειάζονται μεμονωμένες αναπλάσεις (περιορισμένες χωρικές παρεμβάσεις), ένας πιστεύει ότι χρειάζεται συνολικότερη αναγέννηση και ένας πιστεύει ότι χρειάζονται και τα δύο. Φυσικά αυτό δεν καταδεικνύει μια γενικότερη τάση, αλλά φαίνεται ότι οι μεμονωμένες παρεμβάσεις είναι πιο δημοφιλείς.

Η Γ5 ερώτηση που συναντάται στους πολίτες και στο ερωτηματολόγιο του δήμου αφορά την έλλειψη πολιτιστικών χώρων στο κέντρο της πόλης. Όπως φαίνεται στο *Διάγραμμα 4.35*, περισσότεροι από τους μισούς πολίτες που απάντησαν πιστεύουν ότι υπάρχει «αρκετή» έως «πολύ» μεγάλη έλλειψη πολιτιστικών χώρων. Αντίστοιχα, τα άτομα του δήμου πιστεύουν ότι αυτή η έλλειψη είναι μέτρια έως αρκετή.

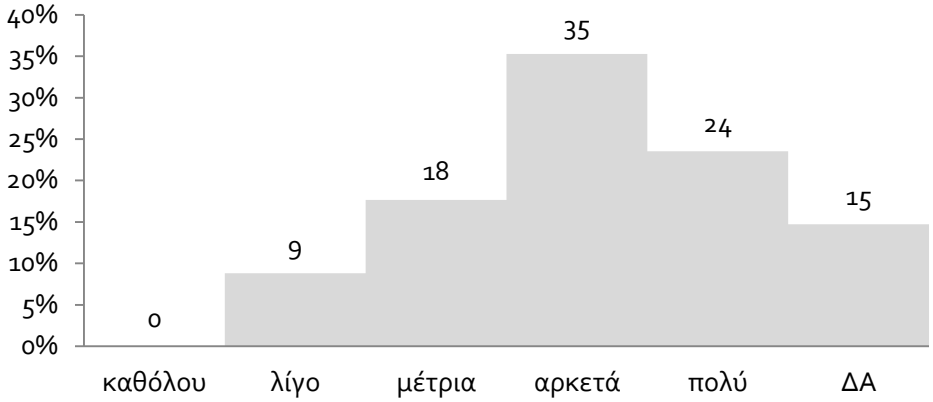

Διάγραμμα 4.35. Έλλειψη πολιτιστικών χώρων στο κέντρο της πόλης (πολίτες | Γ5).
Πηγή: ιδία επεξεργασία
*με ΔΑ συμβολίζονται όσοι «Δεν Απάντησαν»

Η τελευταία ερώτηση της Γ' ενότητας απαριθμείται ως Γ6 για τους πολίτες και τον δήμο και ως Γ5 για τις επιχειρήσεις και τους φορείς. Είναι ελεύθερη και θέτει το ερώτημα: *Τι πιστεύετε ότι λείπει από τον δημόσιο χώρο της Καρδίτσας;* Λόγω του ότι είναι ελεύθερη αρκετοί δεν απάντησαν, ωστόσο οι απαντήσεις που δόθηκαν είναι πολύ σημαντικές, καθώς δεν εντάσσονται σε κάποιο προκαθορισμένο «καλούπι», αλλά προέρχονται καθαρά από τα βιώματα και τις απόψεις του καθενός, γι' αυτό καταγράφονται όλες. Αφότου γίνει η καταγραφή θα γίνει η ερμηνεία των αποτελεσμάτων.

Αρχικά, από τους **πολίτες** απάντησε το 74% των ερωτηθέντων (δηλαδή 50 άτομα), από τα οποία δόθηκαν διάφορες ενδιαφέρουσες απαντήσεις. Για να καταγραφούν όλες αρχικά επισημαίνονται αυτές που εντοπίστηκαν σε αρκετά ερωτηματολόγια:

- Καθαριότητα: εντοπίστηκε στο 28% των απαντήσεων
- Χώρος στάθμευσης αυτοκινήτων: εντοπίστηκε στο 20% των απαντήσεων
- Πολιτιστικοί χώροι: εντοπίστηκε στο 10% των απαντήσεων

Ακολουθεί η καταγραφή των υπόλοιπων απαντήσεων, οι οποίες δεν εντοπίστηκαν σε τόσο μεγάλο βαθμό όσο οι προηγούμενες και επειδή είναι αρκετές ομαδοποιούνται:

- Αστικός εξοπλισμός: Παγκάκια, Φωτισμός, Κάδοι απορριμμάτων (ανακύκλωσης), Βρύσες
- Υποδομές: Δημόσιες τουαλέτες, Ποδηλατόδρομοι, Αθλητικές εγκαταστάσεις, Παιδικές χαρές, Ποιότητα υποδομών, Δομές στέγασης απόρων-προσφύγων, Δημόσιο γυμναστήριο, Δομές φιλοζωικού ομίλου, Κοινωνικό κέντρο, Χώροι πρασίνου, Χώροι ηλικιωμένων, Ζωολογικός κήπος, Πεζοδρόμηση της Ηρώων Πολυτεχνείου, Θερινός κινηματογράφος, Αξιοθέατα
- Άυλες ελλείψεις: Οργάνωση, Να είναι πραγματικά ελεύθερος / δημόσιος / προσβάσιμος, Σεβασμός, Έλλειψη προβολής θεμάτων της πόλης, Καλύτερη αισθητική, Ζωντάνια/επικοινωνία, Καλύτερη χρήση/λειτουργία, Δημιουργική απασχόληση ενηλίκων/ανηλίκων, Πολιτιστικές εκδηλώσεις, Αντιμετώπιση παραβάσεων (π.χ. πρόστιμα παράνομης στάθμευσης), Αγωγή κυκλοφορίας, Περιβαλλοντική κουλτούρα, Εργαστήρια περιβαλλοντικής συνείδησης

Αντίστοιχα, από τις ερωτώμενες **επιχειρήσεις** απάντησε το 79% (19 από τις 24) και οι απαντήσεις διαμορφώθηκαν ως εξής:

- Χώρος στάθμευσης αυτοκινήτων: εντοπίστηκε στο 32% των απαντήσεων
- Άυλες ελλείψεις: οργάνωση, αγάπη για την πόλη, δράση πολιτών, περισσότερο υπεύθυνοι πολίτες, βελτίωση της καθημερινότητας, άρση στεγανών ώστε μακροπρόθεσμα να επέλθει ανάπτυξη σε όλους τους τομείς
- Αστικός εξοπλισμός: χώροι στάθμευσης ποδηλάτων, ξεχωριστοί κάδοι ανακύκλωσης, παγκάκια
- Υποδομές: παιδικές χαρές, αθλητικές εγκαταστάσεις, πάρκα
- Διευθέτηση του χώρου: ελεύθερος χώρος για πεζούς και ΑμεΑ, χωρικά όρια σε όσους μισθώνουν δημόσιο χώρο
- Καθαριότητα

Από τους **φορείς** δεν απάντησε 1 από τους 7, ωστόσο όλες οι απαντήσεις ήταν οι εξής:

- Υποδομές: χώροι στάθμευσης, πολιτιστικοί χώροι, επαρκείς υποδομές για μετακίνηση ΑμεΑ (ράμπες κ.ά.), σύνδεση των χώρων, παρεμβάσεις βάσει προδιαγραφών (π.χ. ράμπες με τη σωστή κλίση)
- Αστικός εξοπλισμός: φωτισμός, σήμανση
- Άυλες ελλείψεις: γνώση και σεβασμός, λείπει ο "ίδιος ο χώρος", δράσεις
- Καθαριότητα

Τέλος, από τον **δήμο** δεν απάντησε 1 στους 6, ενώ οι απαντήσεις ήταν οι εξής:

- Υποδομές: μεγαλύτερα πεζοδρόμια, πολυχώρος πολιτισμού, σύγχρονο Δημαρχείο, υπόγειος χώρος στάθμευσης, επαρκής συντήρηση, ποιοτικό πράσινο
- Άυλες ελλείψεις: μεράκι
- Αστικός εξοπλισμός: παρόδια δενδροφύτευση

- Καθαριότητα

Μέσα από τις ελλείψεις που εντοπίζουν στις απαντήσεις τους οι ερωτώμενοι, φαίνεται ότι ο δημόσιος χώρος της πόλης ακόμη αναζητείται. Η Καρδίτσα, αν και είναι μικρή πόλη, η οποία είναι περπατήσιμη και δεν εξαρτάται απόλυτα από τις αστικές μεταφορές, παρουσιάζει πρόβλημα με την επάρκεια των χώρων στάθμευσης αυτοκινήτων. Το ερώτημα που προκύπτει από αυτό είναι ποια λύση είναι προσφότερη: η διάνοιξη χώρων στάθμευσης ή η μακροπρόθεσμη διαμόρφωση κυκλοφοριακής κουλτούρας μέσω παιδείας και εναλλακτικών μορφών μετακίνησης πέραν του αυτοκινήτου; Αυτό το δίλημμα θα ανακύψει πάλι σε μεταγενέστερη φάση του σχεδίου. Πέραν από τη στάθμευση, βασικές ελλείψεις που διακρίνονται είναι η καθαριότητα, η οποία θεωρείται ότι θα αποτελεί πάντα πάγιο αίτημα για την εικόνα του δημόσιου χώρου που φέρνει ο οποιοσδήποτε στο μυαλό του. Οι πολιτιστικοί χώροι φαίνεται να καταγράφονται στις ελλείψεις, στοιχείο που διαπιστώθηκε και από τις πληροφορίες του 3^{ου} κεφαλαίου. Πολλές ακόμη υλικές και άυλες ελλείψεις καταγράφονται, όλες με πολύ μεγάλο ενδιαφέρον για το σύνολο του χώρου. Τονίζονται οι ελλείψεις υποδομών για ΑμεΑ, οι οποίες αναδείχθηκαν ιδιαιτέρως στην ημι-δομημένη συνέντευξη του 8^{ου} φορέα. Ωστόσο, πέραν από τις υλικές ελλείψεις, ως η βασικότερη έλλειψη προσδιορίστηκε η ελάχιστη παιδεία των χρηστών του δημόσιου χώρου. Η προσπελασιμότητα δεν υφίσταται όταν ο σχεδιασμός γίνεται για τους υγιείς, αποκλείοντας τις ευπαθείς κοινωνικές ομάδες όπως ΑμεΑ, ηλικιωμένους, γονείς με παιδικά καροτσάκια κ.ά. Αυτός ο έντονος αποκλεισμός πρέπει να αρθεί άμεσα, καθώς όσες υλικές ελλείψεις και να καλυφθούν, ο δημόσιος χώρος θα παρουσιάζει ελιτίστικα χαρακτηριστικά.

Δ' ενότητα

Η τελευταία ενότητα ασχολείται με το θέμα της συμμετοχικότητας στη λήψη αποφάσεων. Η Δ1 ερώτηση είναι ίδια σε όλες τις κατηγορίες, εκτός του δήμου. Αφορά τη συμμετοχή σε δημόσιες διαβουλεύσεις στην ηλεκτρονική ιστοσελίδα του δήμου. Τα αποτελέσματα έχουν ως εξής:

- Πολίτες: το 7% έχει συμμετάσχει, ενώ το 93% δεν έχει συμμετάσχει
- Επιχειρήσεις: το 8% έχει συμμετάσχει, ενώ το 92% δεν έχει συμμετάσχει
- Φορείς: 2 από τους 7 έχουν συμμετάσχει, ενώ οι υπόλοιποι 5 όχι

Ο δήμος από την άλλη κλήθηκε να απαντήσει εάν πιστεύει ότι η ηλεκτρονική δημόσια διαβούλευση εμπλέκει ενεργά την κοινωνία στη λήψη αποφάσεων. Προκύπτει ότι οι περισσότεροι (4 από τους 6) πιστεύουν ότι η ενεργή εμπλοκή κυμαίνεται από λίγο έως καθόλου, ενώ οι άλλοι 2 κυμαίνονται μεταξύ του μέτρια και αρκετά.

Τα παραπάνω αποτελέσματα δείχνουν τη ελάχιστη δυναμική που παρουσιάζει η πρακτική της ηλεκτρονικής δημόσιας διαβούλευσης. Όπως αναλύθηκε εκτενώς στο κεφάλαιο 2, η παθητική ψευδοσυμμετοχή συμβουλευτικού χαρακτήρα δεν συνιστά ενεργή εμπλοκή της κοινωνίας. Συνοπτικά στην ιστοσελίδα του δήμου έχουν αναρτηθεί

οι παρακάτω ανακοινώσεις που αφορούν προσκλήσεις για δημόσιες διαβουλεύσεις (www.dimoskarditsas.gov.gr):

- Μελέτη Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου διευρυμένου Δήμου Καρδίτσας (2013)
- Κανονισμός Χρήσης Παραχωρούμενων Κοινόχρηστων Χώρων (2013)
- Μελέτη ΣΧΟΟΑΠ Δήμου Μητρόπολης Νομού Καρδίτσας (2014)
- Μελέτη ΣΧΟΟΑΠ Δήμου Κάμπου Νομού Καρδίτσας (2014)
- Κανονισμός Λειτουργίας Περιπτέρων Δήμου Καρδίτσας (2015)
- Στρατηγικό Σχέδιο - Α΄ Φάση του Επιχειρησιακού Προγράμματος 2014-2019 (2015)
- Σχέδιο κανονισμού λειτουργίας των λαϊκών αγορών του Δήμου Καρδίτσας (2015)
- Προτάσεις για την κυκλοφοριακή οργάνωση της Καρδίτσας (2016)

Η Δ2 και Δ3 ερωτήσεις είναι κοινές για τις 3 πρώτες κατηγορίες, ενώ όπως και η Δ1 διαφοροποιούνται στο ερωτηματολόγιο του δήμου. Η Δ2 αφορά τη συμμετοχή στα κοινά τη πόλης με οποιοδήποτε τρόπο και η Δ3 θέτει το ερώτημα ύπαρξης χρόνου για συμμετοχή στα κοινά.

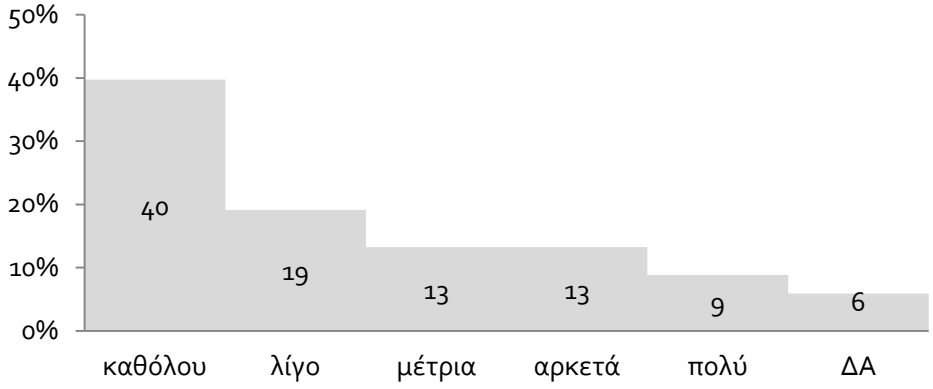

Διάγραμμα 4.36. Συμμετοχή στα κοινά της πόλης (πολίτες | Δ2).
Πηγή: ιδία επεξεργασία
*με ΔΑ συμβολίζονται όσοι «Δεν Απάντησαν»

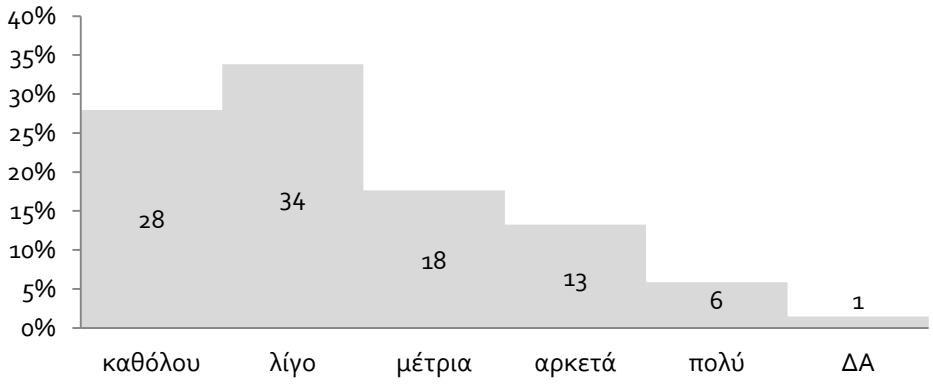

Διάγραμμα 4.37. Χρόνος για συμμετοχή στα κοινά της πόλης (πολίτες | Δ3).
Πηγή: ιδία επεξεργασία
*με ΔΑ συμβολίζονται όσοι «Δεν Απάντησαν»

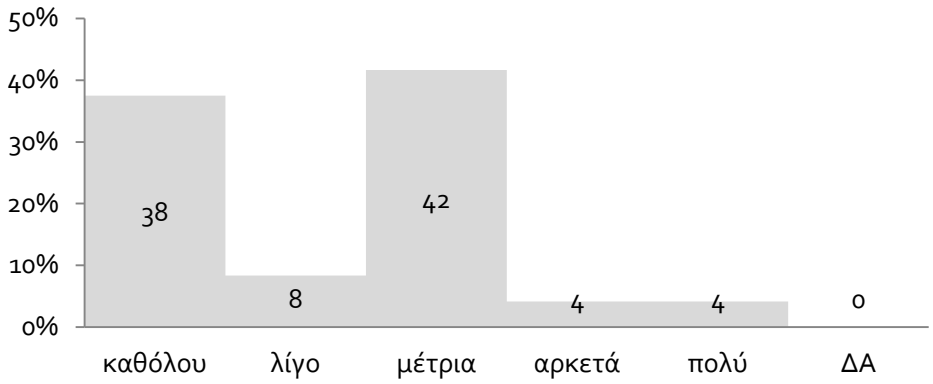

Διάγραμμα 4.38. Συμμετοχή στα κοινά της πόλης (επιχειρήσεις | Δ2).
Πηγή: ιδία επεξεργασία
*με ΔΑ συμβολίζονται όσοι «Δεν Απάντησαν»

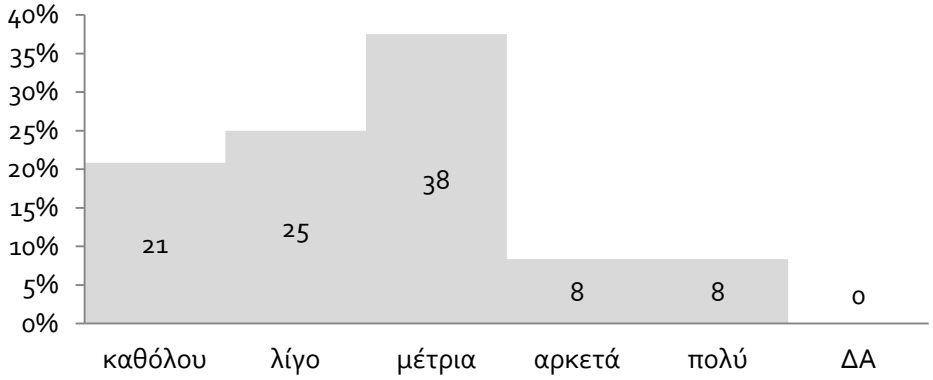

Διάγραμμα 4.39. Χρόνος για συμμετοχή στα κοινά της πόλης (επιχειρήσεις | Δ3).
Πηγή: ιδία επεξεργασία
*με ΔΑ συμβολίζονται όσοι «Δεν Απάντησαν»

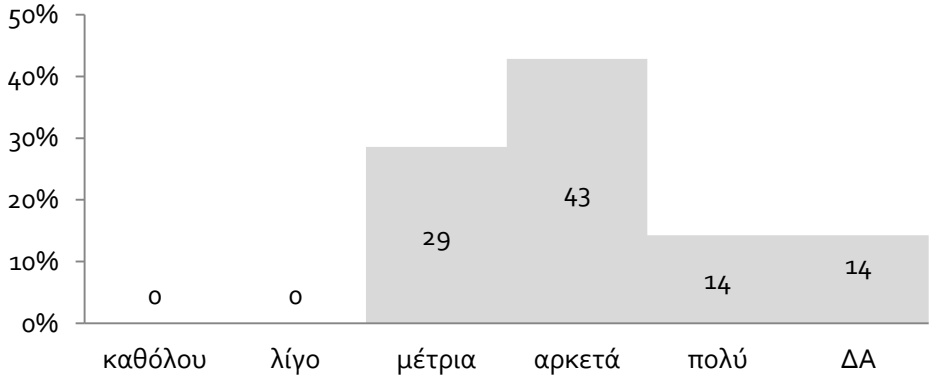

Διάγραμμα 4.40. Συμμετοχή στα κοινά της πόλης (φορείς | Δ2).
Πηγή: ιδία επεξεργασία
*με ΔΑ συμβολίζονται όσοι «Δεν Απάντησαν»

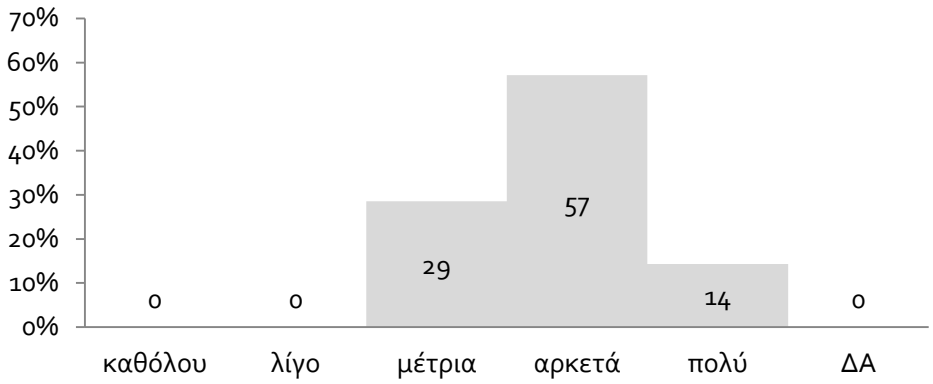

Διάγραμμα 4.41. Χρόνος για συμμετοχή στα κοινά της πόλης (φορείς | Δ3).
Πηγή: ιδία επεξεργασία
*με ΔΑ συμβολίζονται όσοι «Δεν Απάντησαν»

Έπειτα από την παράθεση των διαγραμμάτων προκύπτουν τα παρακάτω συμπεράσματα:

- **Πολίτες**: το μεγαλύτερο ποσοστό δεν συμμετέχει στα κοινά της πόλης (*Διάγραμμα 4.36*) και δεν διαθέτει τον απαραίτητο χρόνο ώστε να συμμετάσχει (*Διάγραμμα 4.37*).
- **Επιχειρήσεις**: τα μεγαλύτερα ποσοστά συγκεντρώνονται στις απαντήσεις «καθόλου» και «μέτρια» (*Διάγραμμα 4.38*), ενώ η διαθεσιμότητα χρόνου για συμμετοχή είναι κυρίως «μέτρια» έως «καθόλου» (*Διάγραμμα 4.39*).
- **Φορείς**: οι περισσότερες απαντήσεις για τη συμμετοχή κυμαίνονται μεταξύ του «μέτρια» έως «αρκετά» (*Διάγραμμα 4.40*), ενώ στην ίδια κατάσταση φαίνεται να βρίσκεται και η διαθεσιμότητα του χρόνου τους (*Διάγραμμα 4.41*).

Οι αντίστοιχες ερωτήσεις Δ2 και Δ3 προς τον δήμο αφορούν τη Δημοτική Επιτροπή Διαβούλευσης. Η Δ2 θέτει την ερώτηση για το πόσο ουσιαστικός είναι ο ρόλος της Επιτροπής και οι περισσότερες απαντήσεις κυμαίνονται μεταξύ του «καθόλου» και του «λίγο». Η Δ3 ερώτηση αφορά την επάρκεια της Επιτροπής Διαβούλευσης ως όργανο ποιοτικής συμμετοχής της κοινωνίας στη λήψη αποφάσεων. Το 83% (5 στους 6) θεωρεί ότι είναι «λίγο» επαρκές ενώ 1 στους 6 πιστεύει ότι είναι «αρκετά».

Οι επόμενες ερωτήσεις Δ4 και Δ5 είναι κοινές σε όλα τα ερωτηματολόγια και συνδέονται άμεσα. Αρχικά, η Δ4 θέτει την ερώτηση: *Θεωρείτε ότι είναι αποτελεσματικοί οι τρόποι που η δημοτική αρχή επιδιώκει να ενισχύσει τη συμμετοχή των φορέων/πολιτών/επιχειρήσεων στα κοινά*; Από τα *Διαγράμματα 4.42, 4.43, 4.44* και *4.45* φαίνεται ότι οι πολίτες και οι επιχειρήσεις τείνουν να πιστεύουν ότι οι εφαρμοσμένοι τρόποι δεν είναι αποτελεσματικοί. Το ίδιο σχεδόν συμβαίνει και με τους φορείς, ενώ οι απαντήσεις από τους ερωτώμενους του δήμου φαίνεται να παρουσιάζουν δισταγμό στην αποτελεσματικότητα, με τους περισσότερους να απαντούν «μέτρια» έως «αρκετά».

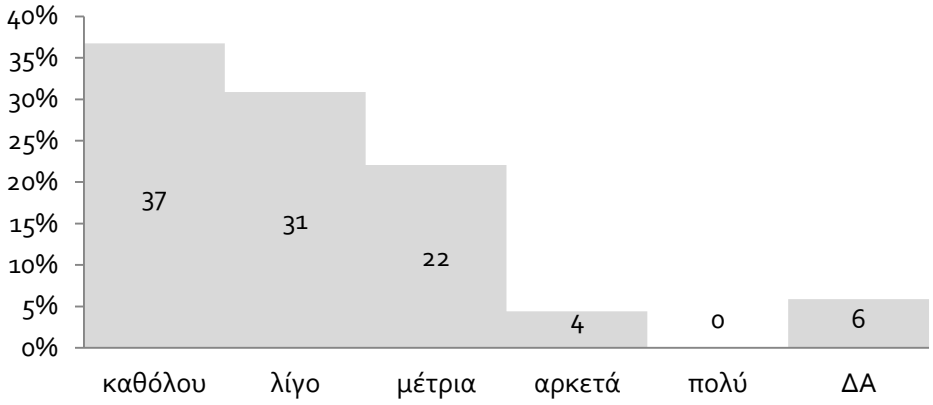

Διάγραμμα 4.42. Επάρκεια υφιστάμενων τρόπων ενίσχυσης συμμετοχής στα κοινά (πολίτες| Δ4).
Πηγή: ιδία επεξεργασία
*με ΔΑ συμβολίζονται όσοι «Δεν Απάντησαν»

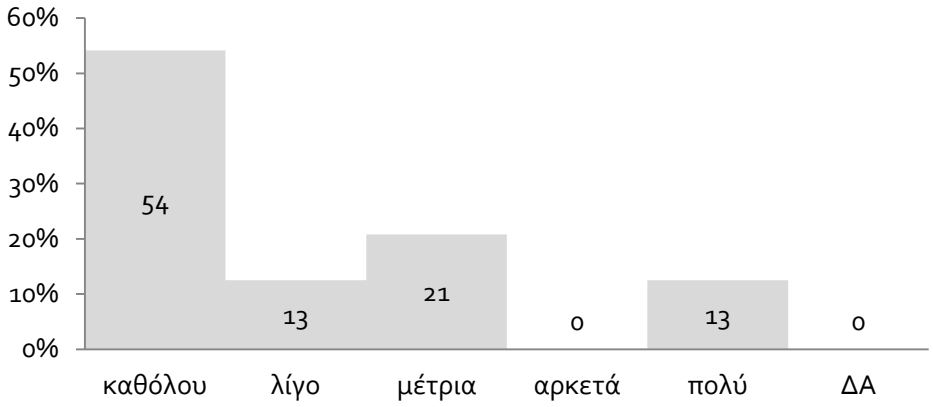

Διάγραμμα 4.43. Επάρκεια υφιστάμενων τρόπων ενίσχυσης συμμετοχής στα κοινά (επιχειρήσεις | Δ4).
Πηγή: ιδία επεξεργασία
*με ΔΑ συμβολίζονται όσοι «Δεν Απάντησαν»

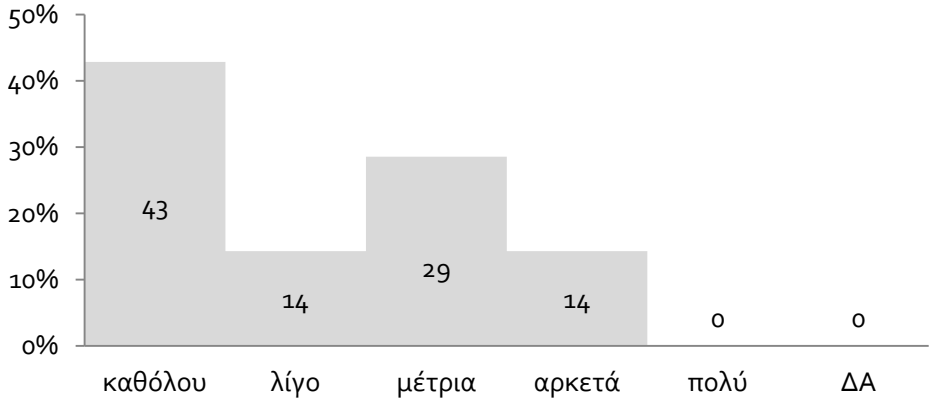

Διάγραμμα 4.44. Επάρκεια υφιστάμενων τρόπων ενίσχυσης συμμετοχής στα κοινά (φορείς | Δ4).
Πηγή: ιδία επεξεργασία
*με ΔΑ συμβολίζονται όσοι «Δεν Απάντησαν»

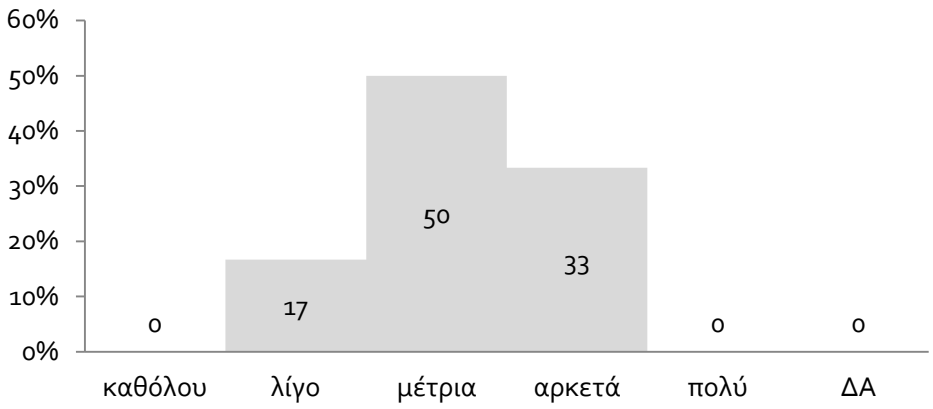

Διάγραμμα 4.45. Επάρκεια υφιστάμενων τρόπων ενίσχυσης συμμετοχής στα κοινά (δήμος | Δ4).
Πηγή: ιδία επεξεργασία
*με ΔΑ συμβολίζονται όσοι «Δεν Απάντησαν»

Η Δ5 ερώτηση συνδέεται άμεσα με τη Δ4, θέτοντας την ερώτηση: *Εάν οι τρόποι ενίσχυσης της συμμετοχής δεν είναι αποτελεσματικοί, τι πιστεύετε ότι πρέπει να γίνει*; Αποτελεί ελεύθερη ερώτηση και όπως είναι φυσιολογικό ο καθένας το προσέγγισε με το δικό του τρόπο. Αρχικά, από τους πολίτες απάντησε το 47%, ενώ ένα μεγάλο ποσοστό από αυτούς πιστεύει ότι υπάρχει πρόβλημα με την αποτελεσματικότητα των τρόπων συμμετοχής (*Διάγραμμα 4.42*). Κάποιες από τις απαντήσεις που δόθηκαν εντοπίστηκαν σε πολλαπλά ερωτηματολόγια, γεγονός που τις κάνει αξιοσημείωτες σε σχέση με τις υπόλοιπες, ενώ κάποιες δεν ήταν ορθά διατυπωμένες και δεν έβγαζαν νόημα γι' αυτό δεν αναφέρονται. Οι 4 βασικές απαντήσεις που εντοπίστηκαν σε 3 και πάνω ερωτηματολόγια πολιτών είναι οι εξής:

- Ανοικτές συζητήσεις / συνελεύσεις: εντοπίστηκε στο 28% των απαντήσεων
- Βαρύτητα στην άποψη του πολίτη: εντοπίστηκε στο 16% των απαντήσεων
- Άμεση ενημέρωση (τύπος, διαδίκτυο): εντοπίστηκε στο 16% των απαντήσεων
- Οργάνωση κατοίκων "από τα κάτω", χωρίς διαμεσολαβητές: εντοπίστηκε στο 9% των απαντήσεων

Οι υπόλοιπες απαντήσεις (τρόποι ενίσχυσης συμμετοχής) ομαδοποιούνται και είναι οι εξής:

- Στάση δημοτικής αρχής: Αξιοπιστία δήμου/οργάνωση, Αλλαγή δημοτικής αρχής, Δήμος κοντά στον πολίτη, Αλλαγές στα πολιτικά δρώμενα, Προώθηση συνεργασίας και αίσθησης κοινότητας, Μεγαλύτερο κίνητρο από τον δήμο για συμμετοχή των πολιτών, Παρακίνηση για συμμετοχή, Ευκαιρίες στους νέους, Δυνατότητα εκδήλωσης άποψης πολιτών
- Στάση πολιτών: Αλλαγή νοοτροπίας πολιτών για τον δήμο, Αύξηση περιβαλλοντικής συνείδησης
- Προβολή με τη χρήση Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης

Από τις επιχειρήσεις απάντησαν οι μισές (12 από 24) και η κάθε απάντηση ήταν διαφορετική και παρακάτω παρουσιάζονται ομαδοποιημένες:

- Στάση δημοτικής αρχής: ενημέρωση, διάθεση για ενημέρωση και δραστηριοποίηση πολιτών και φορέων, βήμα για άμεση συμμετοχή στα κοινά, δράσεις με περισσότερο ενδιαφέρον, λειτουργία δήμου βάσει του κοινού οφέλους και όχι συμφερόντων, προβολή από τα τοπικά μέσα και από μέσα κοινωνικής δικτύωσης, να λαμβάνονται υπόψη οι πραγματικές ανάγκες των πολιτών
- Τρόποι συμμετοχής: ανοιχτές συνελεύσεις/ πολίτες ως συναποφασίζοντες, πιο συχνά δημόσια διαβούλευση από τους φορείς και τον εμπορικό κόσμο της πόλης, ανοιχτές συζητήσεις, συμμετοχή πολιτών στο δημοτικό συμβούλιο
- Απαιτητικοί και υπεύθυνοι πολίτες

Οι 5 από τους 7 φορείς δεν απάντησαν σε αυτή την ερώτηση και οι δύο απαντήσεις ουσιαστικά ζητάνε περισσότερη συμμετοχικότητα στα κοινά, χωρίς να προσδιορίσουν κάποιον τρόπο.

Τέλος, οι απαντήσεις από τα άτομα του δήμου (απάντησαν 2 από τους 6) καλούν για περισσότερη αποτελεσματικότητα, συνέπεια, τόλμη και άμεση ενημέρωση φορέων που συνθέτουν την Επιτροπή Διαβούλευσης για να πεισθούν (κάθε φορά) για την αναγκαιότητα της συμμετοχής τους.

Ως μια πτυχή των απαντήσεων μπορεί να προσδιοριστεί η ανάγκη παρουσίασης κινήτρου για τη συμμετοχή στα κοινά. Δυστυχώς φαίνεται πως αυτή η τάση ανάγκης ανταποδοτικότητας για κάθε πράξη έχει εμποτίσει την κοινωνική, οικονομική και πολιτική υπόσταση του σημερινού ανθρώπου. Ενδιαφέρουσα είναι η άποψη κάποιων πολιτών που καλούν σε «από τα κάτω» οργάνωση και ανάληψη πρωτοβουλιών από την ίδια την κοινωνία, χωρίς την αναμονή παρέμβασης από κάποιο θεσμικό μηχανισμό. Η ενεργή εμπλοκή των πολιτών προϋποθέτει μια τέτοια διαδικασία, η οποία απορρέει από κοινωνικές ζυμώσεις και όχι καλέσματα συμμετοχής. Παράλληλα, ζητείται καλύτερη κάλυψη και δημοσιοποίηση των ζητημάτων της πόλης, ενώ οι ανοικτές συνελεύσεις και συζητήσεις αποτελούν υπερτονισμένη απάντηση των πολιτών. Από τη σκοπιά του δήμου φαίνεται ότι μεγαλύτερη βαρύτητα παρουσιάζει η ανάγκη για «περισσότερη πυγμή» του δήμου στη στήριξη αποφάσεων και η εύρυθμη λειτουργία της Επιτροπής Διαβούλευσης ως όργανο συμμετοχής της κοινωνίας στη λήψη αποφάσεων.

Η Δ6 ερώτηση είναι ίδια για όλες τις κατηγορίες και διατυπώθηκε ως εξής: *Εάν συμμετείχατε σε διαδικασίες διαβούλευσης και διαλόγου, πιστεύετε η άποψή σας θα λαμβάνονταν σοβαρά υπόψη από τον Δήμο*; Ουσιαστικά είναι υποθετική και στοχεύει στην σκιαγράφηση της εμπιστοσύνης μεταξύ πολιτών, επιχειρήσεων, φορέων σε σχέση με τον δήμο.

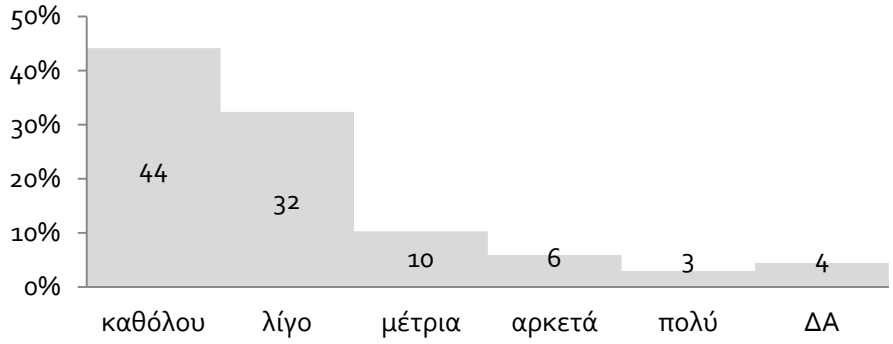

Διάγραμμα 4.46. Σε μια συμμετοχική διαδικασία θα λαμβανόταν σοβαρά υπόψη η άποψη των πολιτών/επιχειρήσεων/φορέων από τον δήμο; (πολίτες | Δ6).
Πηγή: ιδία επεξεργασία
*με ΔΑ συμβολίζονται όσοι «Δεν Απάντησαν»

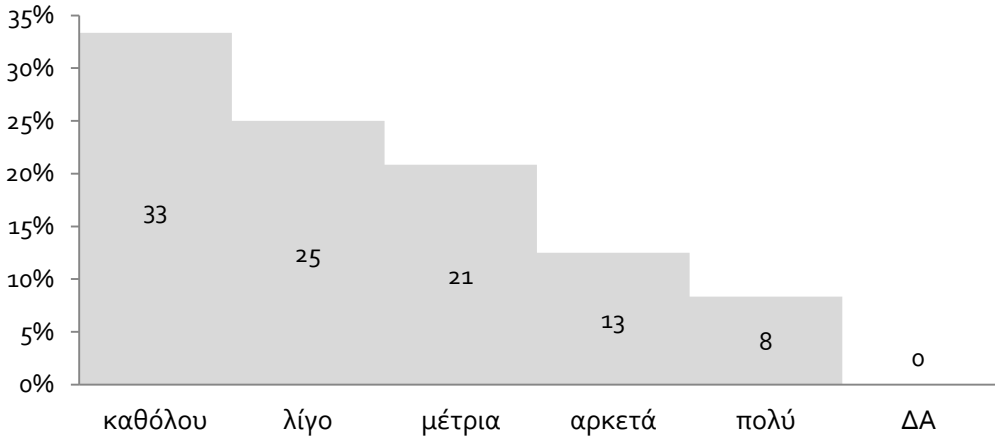

Διάγραμμα 4.47. Σε μια συμμετοχική διαδικασία θα λαμβανόταν σοβαρά υπόψη η άποψη των πολιτών/επιχειρήσεων/φορέων από τον δήμο; (επιχειρήσεις | Δ6).
Πηγή: ιδία επεξεργασία
*με ΔΑ συμβολίζονται όσοι Δεν Απάντησαν

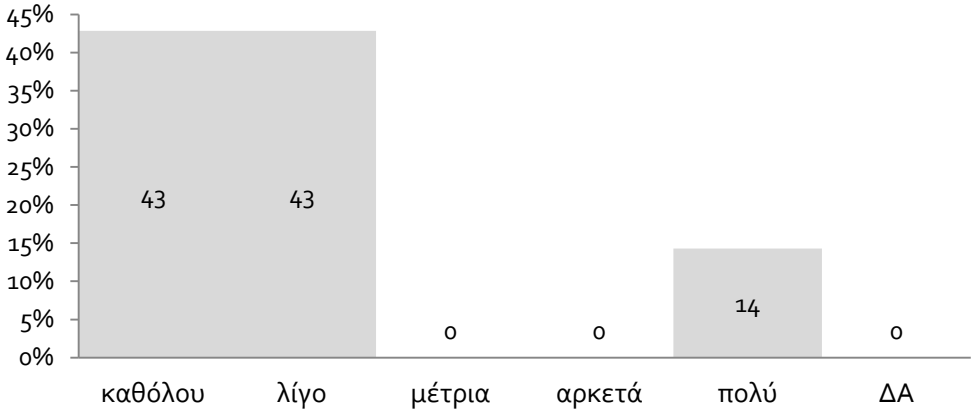

Διάγραμμα 4.48. Σε μια συμμετοχική διαδικασία θα λαμβανόταν σοβαρά υπόψη η άποψη των πολιτών/επιχειρήσεων/φορέων από τον δήμο; (φορείς | Δ6).
Πηγή: ιδία επεξεργασία
*με ΔΑ συμβολίζονται όσοι «Δεν Απάντησαν»

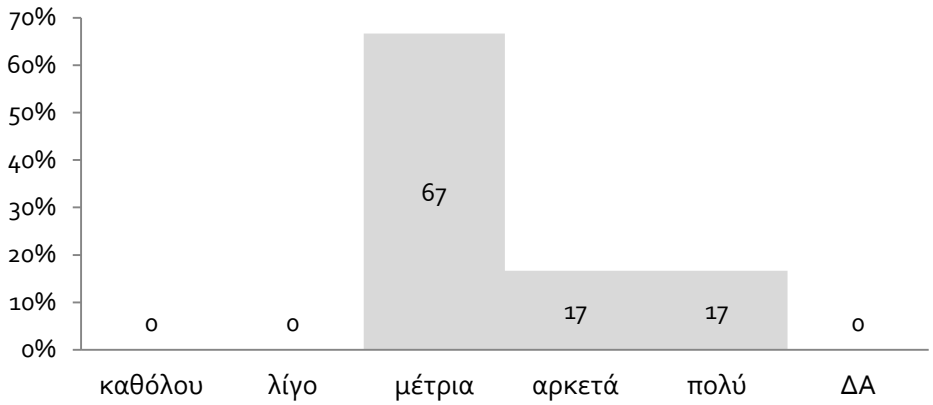

Διάγραμμα 4.49. Σε μια συμμετοχική διαδικασία θα λαμβανόταν σοβαρά υπόψη η άποψη των πολιτών/επιχειρήσεων/φορέων από τον δήμο; (δήμος | Δ6).
Πηγή: ιδία επεξεργασία
*με ΔΑ συμβολίζονται όσοι «Δεν Απάντησαν»

Όπως προκύπτει από τα *Διαγράμματα 4.46, 4.47* και *4.48* υπάρχει μια γενικότερη τάση αμφισβήτησης σε σχέση με το πόσο σοβαρά θα ληφθεί υπόψη η άποψη των πολιτών, φορέων και επιχειρήσεων σε μια ενδεχόμενη διαδικασία διαλόγου και διαβούλευσης. Από την άλλη οι ερωτηθέντες από τον δήμο (*Διάγραμμα 4.49*) κλίνουν κυρίως προς το «μέτριο» με θετική τάση.

Η ερώτηση Δ7 είναι η τελευταία της τέταρτης ενότητας και είναι κοινή για όλες τις κατηγορίες εκτός από τον δήμο, όπου διατυπώνεται λίγο διαφορετικά. Η ερώτηση προς τους πολίτες, επιχειρήσεις και φορείς τίθεται ως εξής: *Με ποιο τρόπο θα θέλατε να συμμετέχετε στα τοπικά δρώμενα*;, ενώ για τον δήμο ως εξής: *Ποιοι τρόποι πιστεύετε ότι θα ήταν πιο αποδοτικοί για τη συμμετοχή της κοινωνίας στα τοπικά δρώμενα*; Οι τρόποι που μπορούσαν οι ερωτώμενοι να επιλέξουν εμφανίζονται στον *Πίνακα 4.3*.

Πίνακας 4.3. Τρόποι συμμετοχής που τέθηκαν προς επιλογή.

1	Συμμετέχοντας σε έρευνες /δημοσκοπήσεις
2	Συμμετέχοντας σε ανοικτές συζητήσεις της δημοτικής ηγεσίας με τους πολίτες του Δήμου
3	Μέσω θεσμοθετημένων οργάνων (π.χ. *Επιτροπές Διαβούλευσης ή/και εκπροσώπων των κατοίκων/δημοτών)*
4	Φόρουμ/συνελεύσεις ανά γειτονιά
5	Θεματικές συζητήσεις για συγκεκριμένα θέματα της τοπικής κοινωνίας
6	Ηλεκτρονικά φόρουμ μέσα από τη χρήση του Διαδικτύου
7	Μέσω συζητήσεων ομάδων χρηστών συγκεκριμένων υπηρεσιών του Δήμου
8	Μέσω χρήσης μέσων κοινωνικής δικτύωσης του Δήμου
9	Άλλο

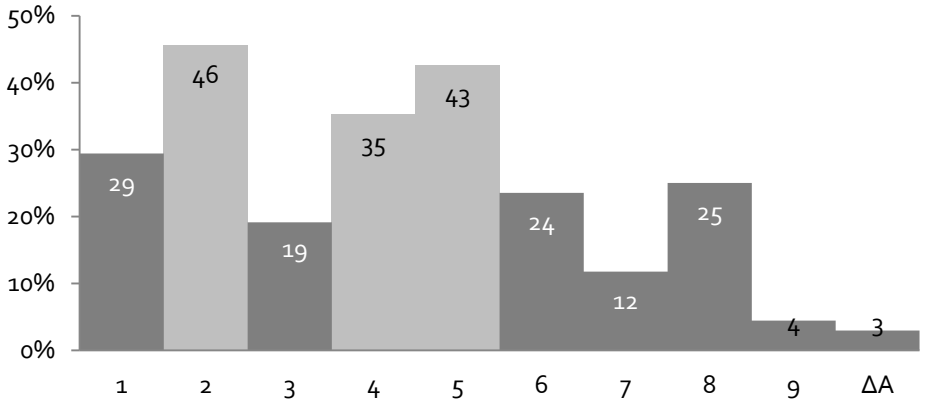

Διάγραμμα 4.50. Τρόποι συμμετοχής στα τοπικά δρώμενα (πολίτες | Δ7).
Πηγή: ιδία επεξεργασία
*με ΔΑ συμβολίζονται όσοι «Δεν Απάντησαν»

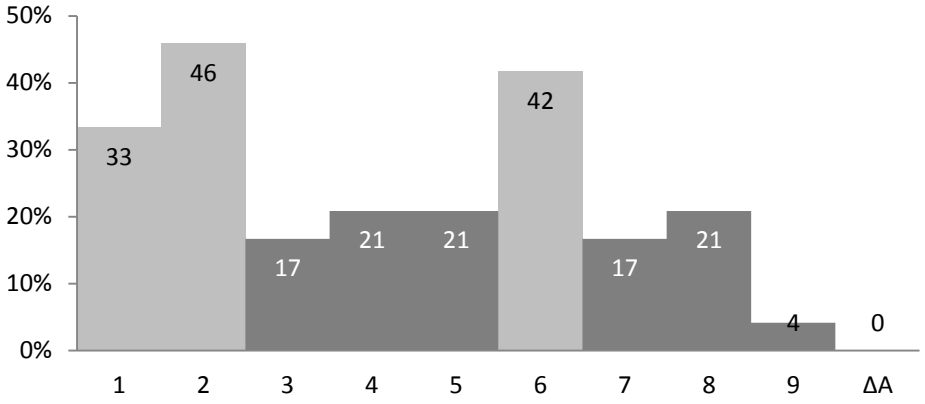

Διάγραμμα 4.51. Τρόποι συμμετοχής στα τοπικά δρώμενα (επιχειρήσεις | Δ7).
Πηγή: ιδία επεξεργασία
*με ΔΑ συμβολίζονται όσοι «Δεν Απάντησαν»

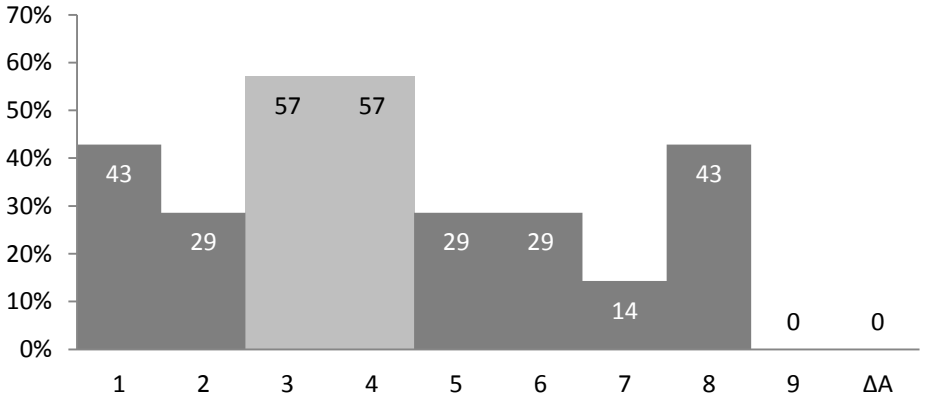

Διάγραμμα 4.52. Τρόποι συμμετοχής στα τοπικά δρώμενα (φορείς | Δ7).
Πηγή: ιδία επεξεργασία
*με ΔΑ συμβολίζονται όσοι «Δεν Απάντησαν»

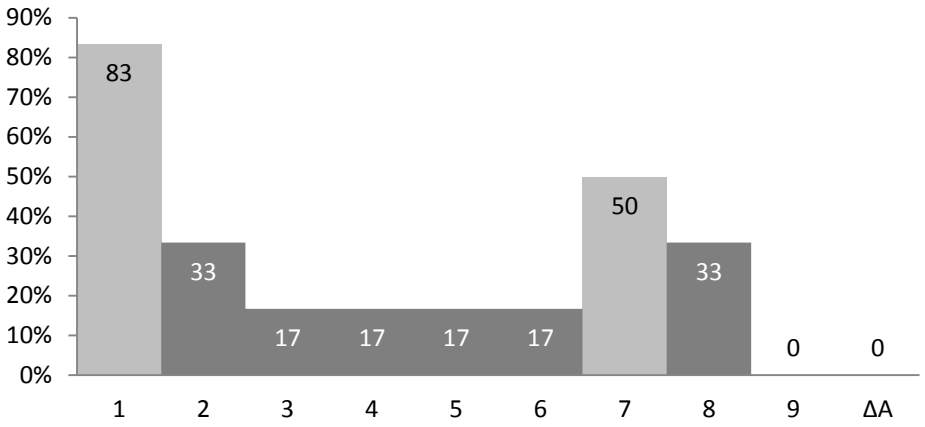

Διάγραμμα 4.53. Τρόποι συμμετοχής στα τοπικά δρώμενα (δήμος | Δ7).
Πηγή: ιδία επεξεργασία
*με ΔΑ συμβολίζονται όσοι «Δεν Απάντησαν»

Σύμφωνα με το *Διάγραμμα 4.50*, οι πολίτες πιστεύουν ότι οι τρεις καλύτεροι τρόποι συμμετοχής είναι κατά σειρά οι ανοικτές συζητήσεις της δημοτικής ηγεσίας με τους πολίτες του Δήμου [2], οι θεματικές συζητήσεις για συγκεκριμένα θέματα της τοπικής κοινωνίας [5] και φόρουμ / συνελεύσεις ανά γειτονιά [4].

Οι επιχειρήσεις (*Διάγραμμα 4.51*) πιστεύουν ότι οι τρεις καλύτεροι τρόποι συμμετοχής είναι κατά σειρά οι ανοικτές συζητήσεις της δημοτικής ηγεσίας με τους πολίτες του Δήμου [2], τα ηλεκτρονικά φόρουμ μέσα από τη χρήση του Διαδικτύου [6] και συμμετέχοντας σε έρευνες /δημοσκοπήσεις [1]. Στην επιλογή «άλλο» [9] συμπληρώθηκε ως απάντηση ενός ερωτώμενου η συμμετοχή μέσω συλλόγων (π.χ. εργαζομένων).

Οι φορείς (*Διάγραμμα 4.52*) θεωρούν σημαντικότερη τη συμμετοχή μέσω θεσμοθετημένων οργάνων (π.χ. Επιτροπές Διαβούλευσης ή/και εκπροσώπων των κατοίκων/δημοτών) [3] και φόρουμ/συνελεύσεων ανά γειτονιά [4].

Ο δήμος (*Διάγραμμα 4.53*) πιστεύει ότι ο αποδοτικότερος τρόπος συμμετοχής είναι κυρίως οι έρευνες / δημοσκοπήσεις [1] και οι συζητήσεις ομάδων χρηστών συγκεκριμένων υπηρεσιών του Δήμου [7].

Η τελευταία ερώτηση των ερωτηματολογίων αφορά την πρόσθετη αναφορά σε σχόλια ή οποιαδήποτε παρατήρηση / επισήμανση. Ήταν εντελώς προαιρετική και τέθηκε με σκοπό να δώσει χώρο σε όποιον ήθελε να καταγράψει την άποψή του στα ζητήματα που θίγει το ερωτηματολόγιο. Από τους πολίτες απάντησε το 13% και οι απαντήσεις (έπειτα από κάποια ομαδοποίηση) ήταν οι εξής:

- Όχι άλλα καφέ – μπαρ / ανάγκη για δημόσιους χώρους όπου οι πολίτες θα δαπανούν τον ελεύθερο χρόνο τους, π.χ. ανάπτυξη βιβλιοθηκών ως ιδανική λύση
- Κατανόηση ανησυχιών των πολιτών
- Εκλογή νέων ατόμων με όραμα / να γίνει η Καρδίτσα σύγχρονη ευρωπαϊκή πόλη
- Αξιοποίηση δημόσιων χώρων (π.χ. όπως στα Τρίκαλα)

- Ανάληψη ατομικής ευθύνης πολιτών για τη διαμόρφωση συλλογικής ευθύνης με σκοπό την αρμονική σχέση κοινωνίας - περιβάλλοντος
- Οι δημόσιοι χώροι ως καθρέπτης της κοινωνίας δέχονται αλλοίωση χρήσης και λειτουργίας / Ανάγκη για κίνημα αυτοοργάνωσης που θα αμφισβητεί συνολικά τον καταναλωτικό τρόπο ζωής
- Ο δήμος είναι όλων των πολιτών
- Εκδηλώσεις καθαριότητας
- Πεζοδρόμηση/μονοδρόμηση Υψηλάντου και Ιεζεκιήλ

Από τις επιχειρήσεις απάντησαν μόνο 3 (δηλαδή το 12%) και διατύπωσαν τα εξής:

- Ενεργοποίηση πολιτών / άμεσο και πρακτικό ενδιαφέρον για τα κοινά του τόπου
- Δεν έπρεπε να γίνει αλλαγή χρήσης στο κτίριο της Αγοράς - έχασε το χαρακτήρα της
- Η ψηφοθηρία αλλοιώνει τον δήμο

Από τους φορείς δεν απάντησε κανείς, ενώ από τον δήμο μόνο ένας, ο οποίος σχολίασε το εξής:

- Να γίνεται δημόσια διαβούλευση επί ενός συγκεκριμένου έργου και να υπάρχει άριστη προετοιμασία από τους συμμετέχοντες, με σαφήνεια στις εισηγήσεις

4.1.2.6 Συμπεράσματα έρευνας μέσω ερωτηματολογίων

Για να γίνει μια συνοπτική ανακεφαλαίωση των αποτελεσμάτων της έρευνας μέσω ερωτηματολογίων καταγράφεται μια περιεκτική περίληψη για κάθε ενότητα που τέθηκε προς διερεύνηση.

Πέραν των γενικών πληροφοριών της Α' ενότητας, η σημαντικότερη εκροή αφορά την αναζήτηση της ταυτότητας της πόλης της Καρδίτσας. Από τις απαντήσεις προκύπτει ότι τα 3 βασικότερα χαρακτηριστικά της πόλης αναφέρονται στη λίμνη Πλαστήρα, στο Παυσίλυπο και στο ποδήλατο.

Η Β' ενότητα εξετάζει τον κοινόχρηστο χώρο του κέντρου της Καρδίτσας. Αρχικά, στην γενική ερώτηση περί της σημασίας του δημόσιου χώρου φαίνεται να υπάρχει συμφωνία απόψεων για τη ζωτικότητά του ως στοιχείο της κοινωνίας. Η σύνδεση με το κέντρο της πόλης είναι έντονη, καθώς χρησιμοποιείται σχεδόν καθημερινά, ωστόσο η τάση ευχαρίστησης σε σχέση με την υπάρχουσα κατάσταση των κοινόχρηστων χώρων του κέντρου δεν φαίνεται ενθαρρυντική. Παράλληλα, οι πεζόδρομοι κρίνονται πολύπλευρα ευεργετικοί, διευκολύνοντας την προσπελασιμότητα, ενισχύοντας την εμπορική δραστηριότητα και εντείνοντας την ομαλή ροή στον χώρο. Το ποδήλατο φαίνεται να παίζει σημαντικό ρόλο για ένα αρκετά ικανοποιητικό τμήμα της κοινωνίας (ανεξαρτήτως ηλικίας), ωστόσο η πραγματικότητα καταδεικνύει ότι έρχεται σε άμεσο ανταγωνισμό με το αυτοκίνητο, το οποίο πολύ συχνά γίνεται ένα από τα σημαντικά προβλήματα του κέντρου (ειδικά λόγω των ανεπαρκών χώρων στάθμευσης). Μολαταύτα, σε μια μικρή πόλη όπως η Καρδίτσα, είναι λίγο περίεργο να καταγράφεται έλλειψη χώρου για τη

στάθμευση αυτοκινήτων, γεγονός που πολλές φορές εισάγει άλλα προβλήματα, όπως παράνομη στάθμευση (σε πεζοδρόμια και ποδηλατοδρόμους), κατάληψη ειδικών χώρων στάθμευσης για ΑμεΑ και άσκοπες μετακινήσεις για εύρεση χώρου στάθμευσης, εντείνοντας την αίσθηση δυσφορίας κατά τη χρήση του κέντρου. Μια βασική επεξήγηση που μπορεί να δοθεί είναι η σύνδεση της πόλης με πολλούς οικισμούς – δορυφόρους, οι κάτοικοι των οποίων χρησιμοποιούν την πόλη της Καρδίτσας ως την πλησιέστερη πόλη εμπορικής δραστηριότητας, αναψυχής κ.ά. Παράλληλα, η ευκολία του αυτοκινήτου δυστυχώς δύσκολα παρακάμπτεται, αλλά είναι και αυτή μέρος του προβλήματος και πρέπει να αναφερθεί.

Τα βασικά προβλήματα του κέντρου φαίνεται να είναι η καθαριότητα, η στάθμευση αυτοκινήτων και η έλλειψη επαρκών και ποιοτικών χώρων στάσης. Σχετικά με την επισκεψιμότητα των κοινόχρηστων χώρων του κέντρου συμπεραίνεται ότι οι πολίτες επισκέπτονται συχνότερα την πλατεία Ελευθερίας, το Παυσίλυπο και την πλατεία Δικαστηρίων. Οι επιχειρήσεις πιστεύουν ότι η πλατεία Ελευθερίας, η πλατεία Δικαστηρίων και η Αγορά αποτελούν τους χώρους που ενισχύουν την αγορά της πόλης. Οι φορείς εστιάζουν στο Παυσίλυπο ως τον καταλληλότερο χώρο δράσεων, ενώ ο δήμος θεωρεί ότι κυρίως η πλατεία Ελευθερίας και η Αγορά αποτελούν την «καρδιά» της πόλης. Τέλος, βάσει των απαντήσεων του δήμου προκύπτει ότι υπάρχει η τάση μη τήρησης του κανονισμού για τους δημόσιους χώρους, ο οποίος αφορά την ομαλή λειτουργία των καταστημάτων που χρησιμοποιούν τμήμα του δημόσιου χώρου και τον τρόπο που θα έπρεπε να γίνεται αυτό. Δυστυχώς η ελάχιστη προσαρμοστικότητα στον κανονισμό αυτό δεν επιτρέπει την παρακολούθηση των αποτελεσμάτων εφαρμογής του, συνεπώς δεν γίνεται αντιληπτό εάν είναι ορθός ή αν χρειάζεται αλλαγές. Το σίγουρο είναι ότι με τη συνεχή ανάπτυξη επιχειρήσεων αναψυχής το θέμα αποκτά όλο και μεγαλύτερες διαστάσεις, καθώς η εντατική και εκτεταμένη μίσθωση του κοινόχρηστου χώρου τον μετατρέπει σε εμπορικό προϊόν, χάνοντας έτσι την ουσιαστική του σημασία. Στον καιρό της πρωτοκαθεδρίας της οικονομίας ως «ζωτικού» τομέα κάθε επιπέδου, θεωρείται απαραίτητο να υπάρχουν κοινοί χώροι που δεν προάγουν τον ανταγωνισμό και το κέρδος, αλλά τη δικαιοσύνη και όλες τις βασικές αξίες της κοινωνίας.

Η Γ’ ενότητα αφορά τη διαχείριση του δημόσιου χώρου. Από όλους όσους συμμετείχαν στην έρευνα υπήρξε συμφωνία στο ότι σήμερα τις αποφάσεις για τον δημόσιο χώρο τις λαμβάνει κατά κύριο λόγο ο δήμος. Ωστόσο, στην ερώτηση του ποιος θα έπρεπε να αποφασίζει, υπάρχει συμφωνία μεταξύ των πολιτών και των επιχειρήσεων ότι κατά κύριο λόγο οι πολίτες θα έπρεπε να αποφασίζουν, οι φορείς πιστεύουν ότι οι ίδιοι θα έπρεπε να ηγούνται και ο δήμος ότι αυτός θα πρέπει να συνεχίσει να είναι ο κύριος αποφασίζον. Σχετικά με την ανάγκη παρεμβάσεων βελτίωσης του δημόσιου χώρου της πόλης, το μεγαλύτερο ποσοστό πιστεύει ότι είναι πολύ αναγκαίες, ενώ τα περισσότερα άτομα του δήμου θεωρούν ότι αυτές οι παρεμβάσεις πρέπει να γίνουν μέσω αναπλάσεων. Επιπλέον, το μεγαλύτερο ποσοστό των πολιτών πιστεύει ότι το κέντρο υπολείπεται χώρων πολιτισμού, κάτι το οποίο ταιριάζει με αρκετές από τις απαντήσεις

που δόθηκαν στην ελεύθερη ερώτηση για το τι λείπει από τον δημόσιο χώρο. Τη μεγαλύτερη δημοτικότητα μεταξύ των ελεύθερων απαντήσεων είχαν η έλλειψη σε χώρους στάθμευσης αυτοκινήτων, η ανάγκη για καθαριότητα, η έλλειψη πολιτιστικών χώρων, ποιοτικότερες υποδομές, οργάνωση, κατάλληλες υποδομές και για ΑμεΑ κ.ά.

Η Δ' ενότητα αφορά τη συμμετοχή στη λήψη αποφάσεων και μέσω αυτής σκιαγραφείται η προβληματική γύρω από την ενεργή συμμετοχή του κοινού στη λήψη αποφάσεων. Η αίσθηση έλλειψης χρόνου για τη συμμετοχή σε διαδικασίες που θεωρείται ότι απαιτούν πολύ χρόνο και η έλλειψη εμπιστοσύνης στο ότι η άποψη του κοινού θα ληφθεί υπόψη καταδεικνύουν την έλλειψη πληροφόρησης, αλλά και το ουσιαστικό ζήτημα της εμπιστοσύνης. Η πρακτική των διοικητικών αρχών μέχρι σήμερα έχει προάγει την παθητική συμμετοχή μέσω ηλεκτρονικών διαβουλεύσεων (στις οποίες η συντριπτική πλειοψηφία του κοινού δεν έχει συμμετάσχει)[22]. Οι τρόποι που χρησιμοποιούνται από τον δήμο για την ενίσχυση της συμμετοχής στα κοινά θεωρούνται αδύναμοι και προτείνεται να αξιοποιηθούν τεχνολογικά μέσα, αλλά πάνω απ' όλα να υπάρξει στέρεα βάση αλληλεπίδρασης (αξιοπιστία) και κυρίως να δοθεί το βήμα στους πολίτες μέσω ανοιχτών συζητήσεων αλλά και θεματικά στοχευμένων συνελεύσεων.

Συμπληρωματικά, ως παρατήρηση επί της διαδικασίας πρέπει να σημειωθεί ότι έπειτα από τη συμπλήρωση των ερωτηματολογίων και την αλληλεπίδραση με τους περισσότερους από τους ερωτώμενους θα έπρεπε στο ερωτηματολόγιο να υπάρχει μια παραπομπή επεξήγησης για το ποιοι είναι οι λεγόμενοι «φορείς». Εξ' αρχής ως φορείς θεωρήθηκαν όλες οι οργανώσεις (και άλλοι παρεμφερείς τύποι οργάνωσης), οι οποίες δύνανται να ασκήσουν πιέσεις προς τον δήμο για ποικίλα θέματα και οι οποίες εκπροσωπούν συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες ή συμφέροντα (π.χ. περιβαλλοντικές οργανώσεις). Χρησιμοποιήθηκε αυτός ο όρος ως «ομπρέλα», κάτι που όμως δεν έγινε κατανοητό από κάποιους ερωτώμενους, καθώς θεώρησαν ότι και ο δήμος μπορεί να θεωρηθεί φορέας.

4.1.3 Σύνοψη αποτελεσμάτων πρωτογενούς έρευνας

Στην παρούσα ενότητα επιχειρείται η συνδυαστική σύνοψη των αποτελεσμάτων της κοινωνικής παρατήρησης και της έρευνας μέσω ερωτηματολογίων, ώστε να γίνει μία σύνθεση των ευρημάτων. Ουσιαστικά, εντοπίζονται οι κοινοί τόποι των αποτελεσμάτων των δύο προσεγγίσεων, χωρίς να καταγράφονται πάλι όλα τα αποτελέσματα.

Αρχικά, η επιλογή της πλατείας Ελευθερίας, του πεζόδρομου Δ. Τερτίπη, της πλατείας Πλαστήρα και του Παυσιλύπου ως πεδία παρατήρησης προκύπτει ότι ήταν μια ορθή

[22] Τον Ιανουάριο του 2017 ο Δήμος Καρδίτσας ανακοίνωσε κάλεσμα αποστολής προτάσεων από τους δημότες για συγκεκριμένες παρεμβάσεις με στόχο τη βελτίωση της καθημερινότητάς τους. Το «μέρισμα του πολίτη» αφορά έργα και δράσεις που κρίνονται απαραίτητα για τη βελτίωση της ποιότητας ζωής (www.localit.gr). Ωστόσο, οι τομείς και τα σχετικά έργα είναι ήδη προεπιλεγμένα και ο πολίτης καλείται να αποστείλει προτάσεις, οι οποίες θα κριθούν αναλόγως της προτεραιότητας. Ως κίνηση κρίνεται θετική, αλλά δημιουργούνται ερωτήματα για τον βαθμό συμμετοχής, καθώς ο ρόλος του πολίτη παραμένει συμβουλευτικός (όχι αποφασιστικός).

επιλογή, καθώς αποτελούν πυρήνες της πόλης, βάσει επισκεψιμότητας, και εν δυνάμει χώροι δράσεων φορέων. Μαζί με την Αγορά και την πλατεία Δικαστηρίων φαίνεται ότι συνθέτουν το πλέγμα των κεντρικότερων κοινόχρηστων χώρων του κέντρου, χωρίς αυτό να μειώνει τη σημασία των υπολοίπων. Ένα βασικό χαρακτηριστικό που προέκυψε κατά την παρατήρηση ήταν η έντονη απουσία νέων ηλικιών σε χώρους στάσης των πεδίων παρατήρησης. Οι οικογένειες, τα παιδιά και οι ηλικιωμένοι ήταν οι συνηθέστερες ηλικιακές ομάδες, κάτι που δύναται να εξηγηθεί μέσω της έρευνας των ερωτηματολογίων. Οι κυρίαρχες ηλικιακές ομάδες που συμμετείχαν στην έρευνα ήταν 19-50 ετών και τα αποτελέσματα αποτύπωσαν την κατά πολύ μειωμένη ευχαρίστηση από τους υπάρχοντες κοινόχρηστους χώρους, τονίζοντας παράλληλα την έλλειψη ποιοτικών και επαρκών χώρων στάσης. Ωστόσο, ένας γονέας θα χρησιμοποιήσει τον κοινόχρηστο χώρο ως πεδίο κοινωνικοποίησης ειδικά για το παιδί του, συνεπώς είτε του αρέσει είτε όχι θα τον αξιοποιήσει διότι αντιλαμβάνεται ενδόμυχα τα οφέλη προς το παιδί του. Οι νέοι όμως, που δεν εντάσσονται σε αυτή τη λογική, το πιο πιθανό είναι να αποφύγουν τους χώρους που τους προκαλούν αμηχανία και να χρησιμοποιήσουν κάποιες πιο αποκομμένες τοποθεσίες (π.χ. χώροι εντός Παυσιλύπου – εκτός κεντρικής διαδρομής, αθλητικό πάρκο κ.ά.) ή αλλιώς απλά να επιλέξουν κάποιο μαγαζί ως τόπο συνάντησης. Την ίδια στιγμή, από τα κίνητρα χρήσης των δημόσιων χώρων φαίνεται να απουσιάζουν τα πολιτιστικά ερεθίσματα καθώς, όπως φάνηκε και από τις απαντήσεις, υπάρχει έλλειψη χώρων πολιτισμού στο κέντρο (κτίριο βιβλιοθήκης, πολυχώρος πολιτισμού κ.λπ.).

Σχετικά με τις υποδομές των κοινόχρηστων χώρων, διαφαίνεται έλλειψη σε χώρους στάθμευσης αυτοκινήτων, αλλά και ποδηλάτων. Ο αριθμός των χρησιμοποιούμενων ποδηλάτων δεν εξυπηρετείται καταλλήλως από αρκετούς χώρους στάθμευσης και ως αποτέλεσμα παρατηρείται στάθμευση ποδηλάτων σε παρτέρια πρασίνου, δέντρα και κολώνες της ΔΕΗ παράλληλα με το οδικό δίκτυο. Σύμφωνα με τη διαδικασία παρατήρησης και την ημι-δομημένη συνέντευξη σε φορέα, οι πρακτικές αυτές παρεμποδίζουν τη λειτουργικότητα χώρων, όπως τα πεζοδρόμια, δημιουργώντας δυσφορία κατά τη χρήση τους από πεζούς και πόσο μάλλον από ΑμεΑ, γονείς με καροτσάκια και ηλικιωμένους. Το παραπάνω αποτελεί απόρροια της έλλειψης υποδομών, αλλά και έλλειψης παιδείας. Η απουσία του αισθήματος δικαιοσύνης στη χρήση των κοινόχρηστων χώρων οδηγεί στην καταπάτηση των αναγκών των πιο ευπαθών κοινωνικών ομάδων. Για παράδειγμα η ανάπτυξη ταχύτητας από ποδήλατα σε πεζόδρομους και πλατείες μπορεί να βλάψει την ασφάλεια παιδιών, ηλικιωμένων και ΑμεΑ. Παράλληλα, η ανεπάρκεια του αστικού εξοπλισμού μπορεί να οξύνει τα προβλήματα. Επί παραδείγματι τα κολονάκια στις εισόδους των πλατειών εισήχθηκαν για την αποτροπή εισόδου οχημάτων στους χώρους, αλλά «φυτεύτηκαν» χωρίς εδαφική διαγράμμιση η οποία είναι απαραίτητη για άτομα με προβλήματα όρασης. Ταυτόχρονα, η απουσία ραμπών (με τις σωστές προδιαγραφές) σε πεζοδρόμια και κτίρια συνιστά κομβικό ζήτημα για την προσβασιμότητα στον χώρο και πρέπει να αντιμετωπιστεί, καθώς ενισχύει τον αποκλεισμό. Σε αυτή την κατεύθυνση, βασικό ρόλο έπαιξε η

προγενέστερη μελέτη κινητικότητας για την Καρδίτσα, βάσει της οποίας δημιουργήθηκε εκτενές δίκτυο ποδηλατοδρόμων σε αρκετά τμήματα της πόλης, συμπεριλαμβανομένου και του κέντρου. Στην αρχική του μορφή το σχέδιο δεν εμπεριείχε ράμπες ομαλής κλίσης για την ανάβαση / κατάβαση, αλλά προστέθηκαν στο σχέδιο έπειτα από έντονες αντιδράσεις συγκεκριμένων φορέων. Το αποτέλεσμα είναι ότι ποδήλατα, ηλικιωμένοι, ΑμεΑ και γονείς με καροτσάκια μπορούν να ανέβουν ή να κατέβουν από τον ποδηλατόδρομο με ευκολία.

Το κεντρικότερο αναδυόμενο πρόβλημα ταυτίζεται με την ελαχιστοποιημένη αίσθηση του *ανήκειν* στον δημόσιο χώρο, καθώς οι πολίτες έχουν αναχθεί σε απλούς αποδέκτες πολιτικών και δράσεων δίχως να συμμετάσχουν ενεργά στη λήψη αποφάσεων. Αυτή η πραγματικότητα κρίνεται ως η ρίζα πολλών προβλημάτων του δημόσιου χώρου, όπως για παράδειγμα της τόσο πολυπόθητης καθαριότητας. Όταν δεν υπάρχει οικειότητα με έναν χώρο και κυριαρχεί η αίσθηση ότι προήλθε από τις αποφάσεις ενός αποσαθρωμένου πολιτικού συστήματος, τότε δύνανται να υπάρξει εναντίωση προς τον ίδιο τον χώρο, με αποτέλεσμα τους βανδαλισμούς και την έλλειψη καθαριότητας.

4.1.4 Αλληλεπίδραση πρωτογενούς έρευνας με τις δευτερογενείς πηγές

Σε αυτό το στάδιο συνδυάζονται τα αποτελέσματα της πρωτογενούς έρευνας (*ενότητες 4.1.1.2, 4.1.2.6* και *4.1.3*) με τη δευτερογενή πληροφορία του 3ου κεφαλαίου. Ουσιαστικό σκοπό αποτελεί η επισήμανση των **κομβικών χωρικών ζητημάτων** που εγείρονται σε πολλαπλά επίπεδα ανάγνωσης, αποτελώντας βασική εισροή στην ανάλυση SWOT που θα ακολουθήσει. Η απόδοση γίνεται σε χωρικό επίπεδο, καθώς στις προγενέστερες ενότητες προηγήθηκε η περιγραφική και σφαιρική περιγραφή που τέμνει και α-χωρικούς τομείς, όπως η παιδεία.

Στον *Χάρτη 4.1* αποτυπώνεται η σημαντικότητα των κοινόχρηστων χώρων, όπως αυτή διαμορφώθηκε από τις απαντήσεις των ερωτηματολογίων (βαθμός επισκεψιμότητας βάσει απόψεων των πολιτών, χώροι ενίσχυσης εμπορίου βάσει απόψεων των επιχειρήσεων, χώροι δράσεων βάσει απόψεων των φορέων, κομβικοί χώροι βάσει απόψεων του δήμου). Φαίνεται η αραιή σποραδικότητα των χώρων πολιτισμού (και ο μικρός αριθμός τους) και των διαθέσιμων χώρων στάθμευσης. Παράλληλα, ικανοποιητική φαίνεται να είναι η συνδεσιμότητα μεταξύ των σημαντικότερων κοινόχρηστων χώρων, ενώ η σύνδεση με τους υπόλοιπους είναι λίγο προβληματική. Στον *Χάρτη 4.2* ουσιαστικά αποδίδονται χωρικά οι περιοχές και τα κτίρια, τα οποία βάσει της καταγραφής θα μπορούσαν να αποτελέσουν χώρους παρέμβασης. Επίσης, σκιαγραφείται η περιοχή του κέντρου, στην οποία βάσει της Μελέτης Αστικής Κινητικότητας (Βάσση κ.ά. 2016) προτείνονται πολλαπλές κυκλοφοριακές ρυθμίσεις.

Οι πληροφορίες για τον σχεδιασμό των διαγραμματικών χαρτών προέρχονται από τις δευτερογενείς πηγές του 3ου κεφαλαίου και τα συμπεράσματα της πρωτογενούς έρευνας. Τονίζεται ότι το επίπεδο είναι αφαιρετικό και επιχειρείται να αποδοθεί μια τάξη μεγέθους τους εύρους των εν δυνάμει χωρικών παρεμβάσεων.

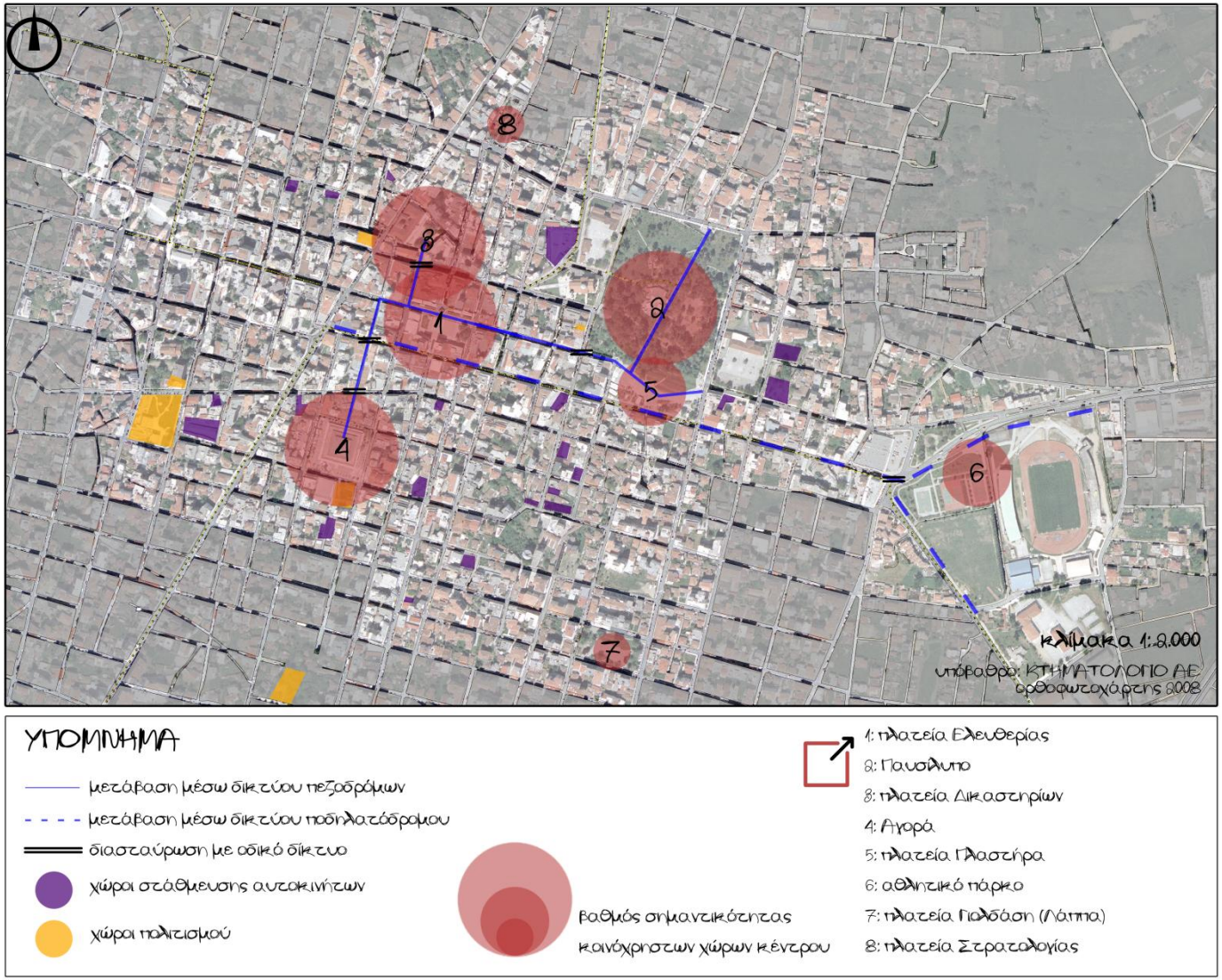

Χάρτης 4.1. Συνδεσιμότητα κοινόχρηστων χώρων κέντρου και σημαντικότητα χώρων.
Πηγή: ιδία επεξεργασία.

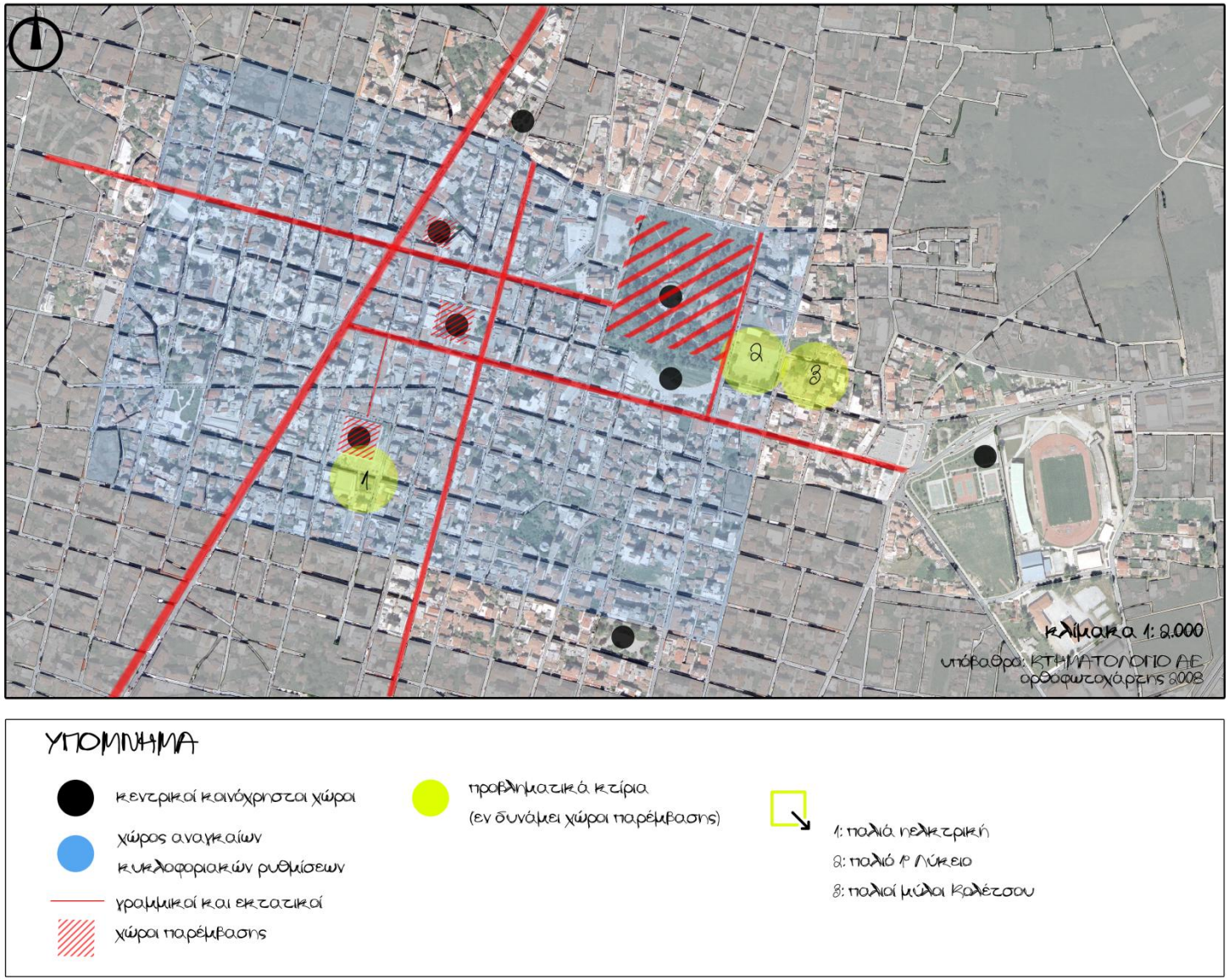

Χάρτης 4.2. Χώροι εν δυνάμει παρεμβάσεων.
Πηγή: ιδία επεξεργασία.

4.2 Ανάλυση εξωτερικού περιβάλλοντος – Προσέγγιση PESTLE

Πριν την ανάλυση της κατάστασης του εσωτερικού περιβάλλοντος κρίνεται απαραίτητο να υπάρξει ανάλυση του εξωτερικού περιβάλλοντος, ώστε να μην απουσιάζουν κομβικά τμήματα του ευρύτερου πάζλ βάσει του οποίου θα δομηθεί η στρατηγική του σχεδίου αναβάθμισης του δημόσιου χώρου της πόλης της Καρδίτσας. Ουσιαστικά η προσέγγιση PESTLE συνιστά το πρώτο βήμα στη *μεθοδολογική προσέγγιση διατύπωσης των στόχων* (βλ. τον οδικό χάρτη της εργασίας: *διάγραμμα 1.1*). Η διερεύνηση του εξωτερικού περιβάλλοντος θα εστιάσει στα ζητήματα που είναι σχετικά με τον αστικό δημόσιο χώρο και τη συμμετοχικότητα στη λήψη αποφάσεων.

Αρχικά, η μέθοδος ανάλυσης PESTLE προέρχεται από τα αρχικά P: Political (πολιτικοί παράγοντες), E: Economic (οικονομικοί παράγοντες), S: Social (κοινωνικοί παράγοντες), T: Technological (τεχνολογικοί παράγοντες), L: Legal (νομικοί παράγοντες) και E: Environmental (περιβαλλοντικοί παράγοντες), ενώ υπάρχουν πολλές παραλλαγές της (προσθέτοντας ή αφαιρώντας εξεταζόμενους παράγοντες). Εμφανίστηκε στα μέσα της δεκαετίας του 1970, με αφετηρία τη διαχείριση επιχειρήσεων (www.rapidbi.com). Από τότε όμως μέχρι σήμερα τέτοια εργαλεία διαχείρισης επιχειρήσεων χρησιμοποιούνται κατά κόρον στον στρατηγικό σχεδιασμό, καθώς στη θέση μιας επιχείρησης δύναται να τοποθετείται οποιοσδήποτε «οργανισμός», όπως μια περιοχή (π.χ. ένας δήμος ή πόλη). Σύμφωνα με τον Μεταξά και Λαλένη (2006), οι αναλύσεις PESTLE και SWOT είναι βασικά εργαλεία του στρατηγικού σχεδιασμού, καθώς λειτουργούν διαγνωστικά για το εξωτερικό (μακροπεριβάλλον) και εσωτερικό περιβάλλον (μικροπεριβάλλον) αντίστοιχα. Οι «οργανισμοί» που διεξάγουν αυτή την ανάλυση ενδιαφέρονται για την ταυτοποίηση εξωτερικών παραγόντων, που είναι πιθανό να έχουν επιπτώσεις στη λειτουργία τους (www.free-management-ebooks.com). Φυσικά ο «οργανισμός» που θα δεχθεί αυτές τις επιπτώσεις το πιο πιθανό είναι να μην έχει τη δυνατότητα να κάνει κάτι άμεσα γι' αυτό (www.free-management-ebooks.com), αλλά η προγενέστερη επίγνωση μπορεί να δώσει τον απαραίτητο κρίσιμο χρόνο προετοιμασίας για την αντιμετώπιση δυσμενών μελλοντικών καταστάσεων. Πριν γίνει η ανάλυση PESTLE, πρέπει να απαντηθεί το πού στοχεύει η ανασκόπηση κάθε παράγοντα, να τονιστεί ότι καταγράφονται οι γενικότερες τάσεις - εξελίξεις που σχετίζονται με το εκάστοτε εξεταζόμενο περιβάλλον και ότι ως εισροές χρησιμοποιούνται το κεφάλαιο 2 (ενότητες 2.1 και 2.2), το κεφάλαιο 3 (ενότητα 3.3), τα αποτελέσματα του experts' workshop του ΠΕΔΙΟ_ΑΓΟΡΑ για τις εξελίξεις σχετικά με τον συμμετοχικό σχεδιασμό στην Ελλάδα και η διαδικασία διατύπωσης των σχεδιαστικών στόχων για το DemoCU (Μαραβά κ.ά. 2016). Όλοι οι παράγοντες κρίνονται εξίσου σημαντικοί στη σκιαγράφηση του μακροπεριβάλλοντος, εντός του οποίου λαμβάνονται αποφάσεις που αφορούν την πόλη της Καρδίτσας.

(α) Πολιτική

Μερικά από τα ερωτήματα που τίθενται αφορούν (Χρυσικός 2013, www.rapidbi.com, http://www.free-management-ebooks.com):

- Την πολιτική κατάσταση της χώρας
- Την ευρύτερη πολιτική κατάσταση π.χ. πόλεμοι
- Την κατάσταση του φορολογικού συστήματος
- Τις εργασιακές σχέσεις
- Τη συμμετοχή της χώρας σε συμφωνίες (διεθνείς, διακρατικές)

(β) Οικονομία

Μερικά από τα ερωτήματα που τίθενται αφορούν (Χρυσικός 2013, www.rapidbi.com, http://www.free-management-ebooks.com):

- Αλλαγές στην οικονομία της χώρας
- Χαρακτηριστικά εργατικού δυναμικού
- Διαχείριση δημόσιου χώρου (π.χ. μετατροπή του σε οικονομικό παράγοντα)
- Ανεργία – απασχόληση – επιχειρηματικότητα
- Παραγωγική δραστηριότητα

(γ) Κοινωνία

Μερικά από τα ερωτήματα που τίθενται αφορούν (Χρυσικός 2013, www.rapidbi.com, http://www.free-management-ebooks.com):

- Δημογραφικά χαρακτηριστικά
- Πρότυπα ζωής - κουλτούρα
- Εκπαίδευση
- Πολιτισμικές διαφορές – πολιτιστικά πρότυπα
- Αίσθημα ασφάλειας
- Κοινωνικές ευαισθησίες

(δ) Τεχνολογία

Μερικά από τα ερωτήματα που τίθενται αφορούν (Χρυσικός 2013, www.rapidbi.com, http://www.free-management-ebooks.com):

- Ωρίμανση τεχνολογίας
- Καινοτομίες
- Εναλλακτικές μορφές ενέργειας
- Διευκόλυνση επικοινωνίας και καθημερινότητας
- Διάδοση γνώσης

(ε) Νομοθεσία

Μερικά από τα ερωτήματα που τίθενται αφορούν (Χρυσικός 2013, www.rapidbi.com, http://www.free-management-ebooks.com):

- Χαρακτήρας νομικού πλαισίου σχετικά με τον χωρικό σχεδιασμό και τη συμμετοχή στη λήψη αποφάσεων
- Νόμοι ασφαλιστικού συστήματος

(στ) Περιβάλλον

Μερικά από τα ερωτήματα που τίθενται αφορούν (Χρυσικός 2013, www.rapidbi.com, http://www.free-management-ebooks.com):

- Περιβαλλοντικά ζητήματα (διεθνή, εθνικά, τοπικά)
- Τεχνικές δόμησης φιλικές προς το περιβάλλον
- Περιβαλλοντική συνείδηση

Κάποια από τα σημεία της προσέγγισης PESTLE είναι πιθανό να μην παρουσιάζουν άμεση συσχέτιση με τη διαχείριση του αστικού δημόσιου χώρου και τη συμμετοχικότητα στη λήψη αποφάσεων, αλλά σχετίζονται άμεσα με την αποτύπωση κοινωνικών ανησυχιών, που έχουν άμεση σχέση με την κοινωνική ψυχολογία και συμπεριφορά, γεγονός που σχετίζεται με τη χρήση του δημόσιου χώρου, αλλά και τη στάση γύρω από το θέμα της συμμετοχής. Επιπλέον, όλα τα ερωτήματα που τέθηκαν είναι μερικά από τα πολλά που θα μπορούσαν να προσεγγιστούν. Στην *Εικόνα 4.4* υλοποιείται η ανάλυση PESTLE, η οποία αποτυπώνει την ευρύτερη διεθνή, εθνική και τοπική εικόνα εντός της οποίας η πόλη της Καρδίτσας καλείται να διαχειριστεί τον δημόσιο χώρο της και να εντάξει στη διαδικασία σχεδιασμού ενεργά τους πολίτες της. Τα πιθανά αποτελέσματα στην πόλη θα προκύψουν κατά την ανάλυση του εσωτερικού περιβάλλοντος μέσω της SWOT και συγκεκριμένα κατά τον εντοπισμό απειλών και ευκαιριών.

Φυσικά ένα τέτοιο εργαλείο έχει πολλαπλά πλεονεκτήματα (+), αλλά και αρκετά μειονεκτήματα (–), όπως (http://www.free-management-ebooks.com):

+ Διαμόρφωση πλαισίου αναφοράς για αποδοτική ανάλυση μέσω απλών διαδικασιών
+ Έγκαιρη ανάγνωση εκκολαπτόμενων ζητημάτων, που δύνανται να επηρεάσουν την περιοχή μελέτης
+ Βελτίωση στρατηγικής σκέψης και συμπερίληψη πολλαπλών κρίσιμων θεμάτων
– Υπεραπλοποίηση πληροφοριών που χρησιμοποιούνται για τη λήψη αποφάσεων
– Απαιτείται χρόνος και συχνή επανάληψη της διαδικασίας εντοπισμού των ζητημάτων, κάτι που συχνά δεν συμβαίνει
– Ο όγκος της συλλεγόμενης πληροφορίας πρέπει να εστιάζει στη διερεύνηση των ζητημάτων στα οποία αποσκοπεί η χρήση του συγκεκριμένου εργαλείου, έτσι ώστε να είναι δυνατή η ανάληψη δράσης στη βάση της πληροφορίας αυτής. Όταν ο όγκος της πληροφορίας που συλλέγεται είναι πολύ μεγάλος, ενδέχεται να αποπροσανατολίσει τον χρήστη από τον επιδιωκόμενο στόχο.
– Οι υποθέσεις συχνά προσανατολίζουν στην επιλογή της πληροφορίας που θα συλλεγεί, με αποτέλεσμα κάθε λήψη απόφασης που στηρίζεται σε αυτή την πληροφορία να διακρίνεται από έναν βαθμό υποκειμενικότητας.

Επιπρόσθετα, σημαντικός αρνητικός παράγοντας είναι η επιχειρηματική προέλευση του εργαλείου, στοιχείο που παραπέμπει συνήθως σε χρήση που αποσκοπεί στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και στην αύξηση κερδών. Σε μια επιχείρηση είναι αντιληπτό ότι αυτός είναι ο σκοπός, όταν όμως το αντικείμενο είναι μια περιοχή, όπως στην παρούσα

εργασία η πόλη της Καρδίτσας, είναι κομβικής σημασίας να τονιστεί ότι δεν χρησιμοποιείται για τη βελτίωση της θέσης της στην ανταγωνιστική «κούρσα» των πόλεων. Αντιθέτως, αναζητείται η γενικότερη εικόνα ώστε να δημιουργηθούν εν δυνάμει συνέργειες, να εντοπιστούν οι απειλές και στην ουσία να ξεπεραστεί ο ύφαλος της αδράνειας έξω από την ανούσια αναζήτηση της μεγέθυνσης.

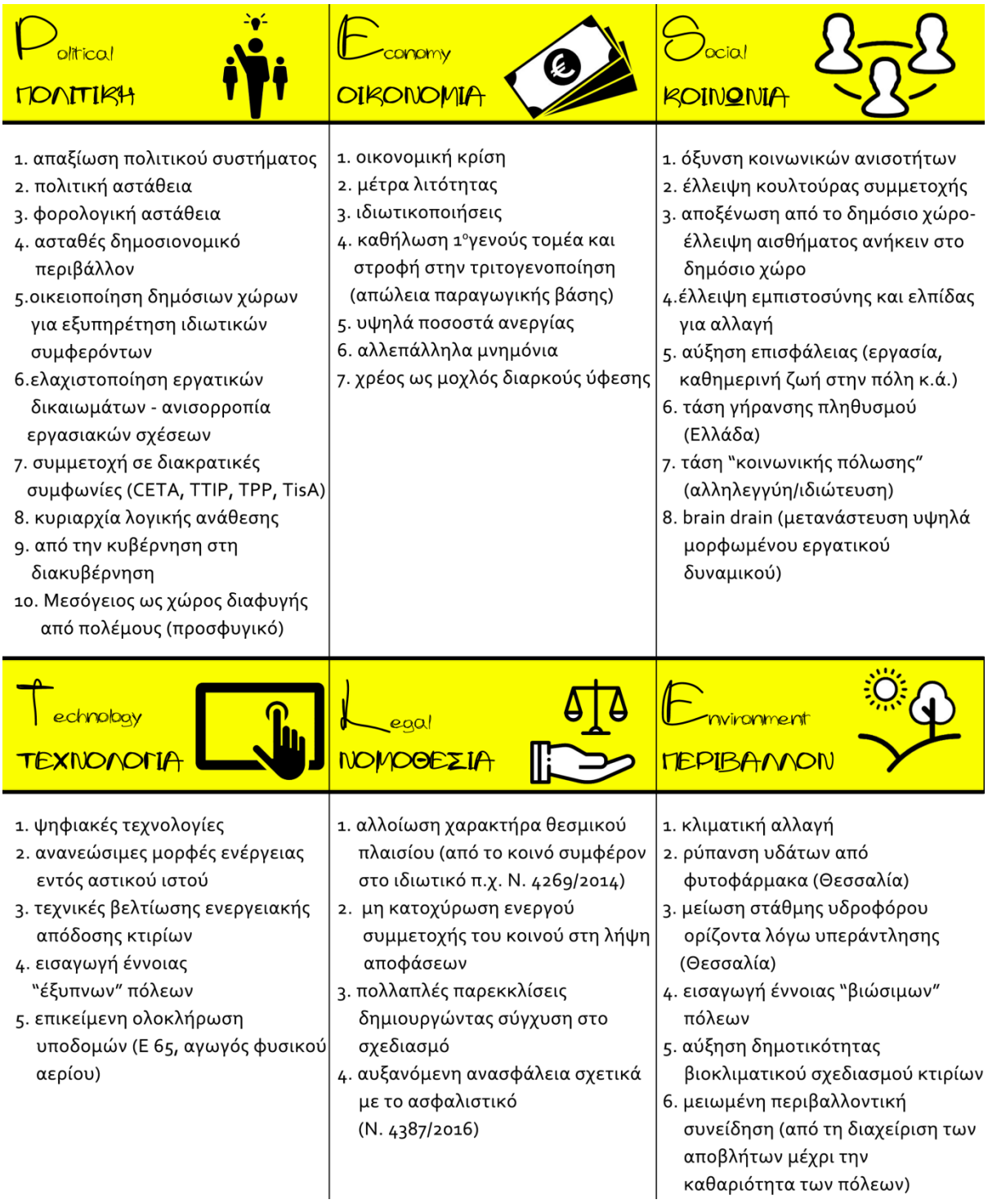

Εικόνα 4.4. Ανάλυση εξωτερικού περιβάλλοντος PESTLE.
Πηγή: ιδία επεξεργασία

4.3 Ανάλυση εσωτερικού περιβάλλοντος SWOT

Το 2^{ο} βήμα στη διατύπωση των στόχων είναι η ανάλυση του εσωτερικού περιβάλλοντος. Επιλέγεται το εργαλείο της ανάλυσης SWOT (Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats), ώστε να οργανωθεί ένα σαφές πλαίσιο αναφοράς για τη μετέπειτα λήψη αποφάσεων κατά τον σχεδιασμό. Ως εφαρμόσιμη τεχνική, η ανάλυση SWOT είναι ενεργή για παραπάνω από 50 χρόνια, με αρχική εφαρμογή στην οργάνωση των επιχειρήσεων, ενώ μετέπειτα εφαρμόστηκε εντατικά στον στρατηγικό σχεδιασμό (Βαγιάννη κ.ά. 2003).

Έπειτα από την καταγραφή των στοιχείων της υπάρχουσας κατάστασης της πόλης (3^{ο} κεφάλαιο και πρωτογενής έρευνα), υπάρχει ανάγκη συνεκτικής ανάλυσής τους για το σύνολο της πόλης της Καρδίτσας, λαμβάνοντας υπόψη τους ενδογενείς και τους εξωγενείς παράγοντες που διαμορφώνουν το μέλλον της περιοχής. Για τα δυνατά και αδύνατα σημεία της περιοχής χρησιμοποιούνται οι πληροφορίες από το 3^{ο} κεφάλαιο και τα αποτελέσματα της πρωτογενούς έρευνας. Όπως είναι λογικό γίνεται εστίαση στον δημόσιο χώρο, στη διαχείρισή του και στη λήψη αποφάσεων, αλλά και σε καταστάσεις που αφορούν την εξέλιξη της κοινωνίας, καθώς η στάση της και οι παράγοντες που την επηρεάζουν κρίνονται άμεσα συσχετιζόμενοι. Όσον αφορά το εξωτερικό περιβάλλον, ως εισροή χρησιμοποιείται η ανάλυση PESTLE που προηγήθηκε και στοιχεία από το κεφάλαιο 3. Το περιβάλλον που εξετάζεται ανήκει στην πόλη της Καρδίτσας και συγκεκριμένα ως εσωτερικό περιβάλλον ορίζεται η εστιασμένη περιοχή μελέτης (δημόσιος χώρος του κέντρου της πόλης), ενώ ως εξωτερικό περιβάλλον ορίζεται το σύνολο της πόλης αλλά και στοιχεία της μακροκλίμακας, που επηρεάζουν τη λειτουργία της. Μολαταύτα ότι αφορά τη λήψη αποφάσεων, όπου απαιτείται, ανάγεται σε επίπεδο δήμου (με την έννοια της διοικητικής αρχής), καθώς η λήψη αποφάσεων γίνεται μέσω αυτού.

Από την ανάλυση SWOT της *Εικόνας 4.5* προκύπτει ότι τα μειονεκτήματα που εντοπίζονται υπερτερούν σε σημαντικό βαθμό από ότι τα πλεονεκτήματα του εσωτερικού περιβάλλοντος. Παρόλα αυτά, η βάση υπάρχει και σύμφωνα με το σύνολο της ανάλυσης δύναται να δομηθούν οι στόχοι για το σχέδιο αναγέννησης και διαχείρισης του δημόσιου χώρου της Καρδίτσας. Ωστόσο, η διαμόρφωση της εσωτερικής ανάλυσης δεν οριστικοποιείται στο σημείο αυτό, αλλά παραμένει ανοιχτή, καθώς μπορεί να προκύψει κάποια πρόσθετη εισροή από το εργαστήριο οραματισμού με τους πολίτες. Αυτό συμβαίνει καθώς θεωρείται ορθό η ανάλυση να παρουσιάζει δυναμικό χαρακτήρα και όχι στατικό (Μαραβά κ.ά. 2016). Επιπλέον, η κριτική που ασκήθηκε στο εργαλείο της PESTLE αφορά και το εργαλείο της SWOT. Όπως αναφέρει η Βαγιάννη κ.ά. (2003), τα βασικά προβλήματα της συγκεκριμένης ανάλυσης του εσωτερικού περιβάλλοντος βασίζονται στην περιγραφική διατύπωση παραγόντων, δίχως αναφορά στην βαρύτητα και κρισιμότητα του καθενός, παρεμποδίζοντας τη δημιουργική χρήση της στα μετέπειτα στάδια.

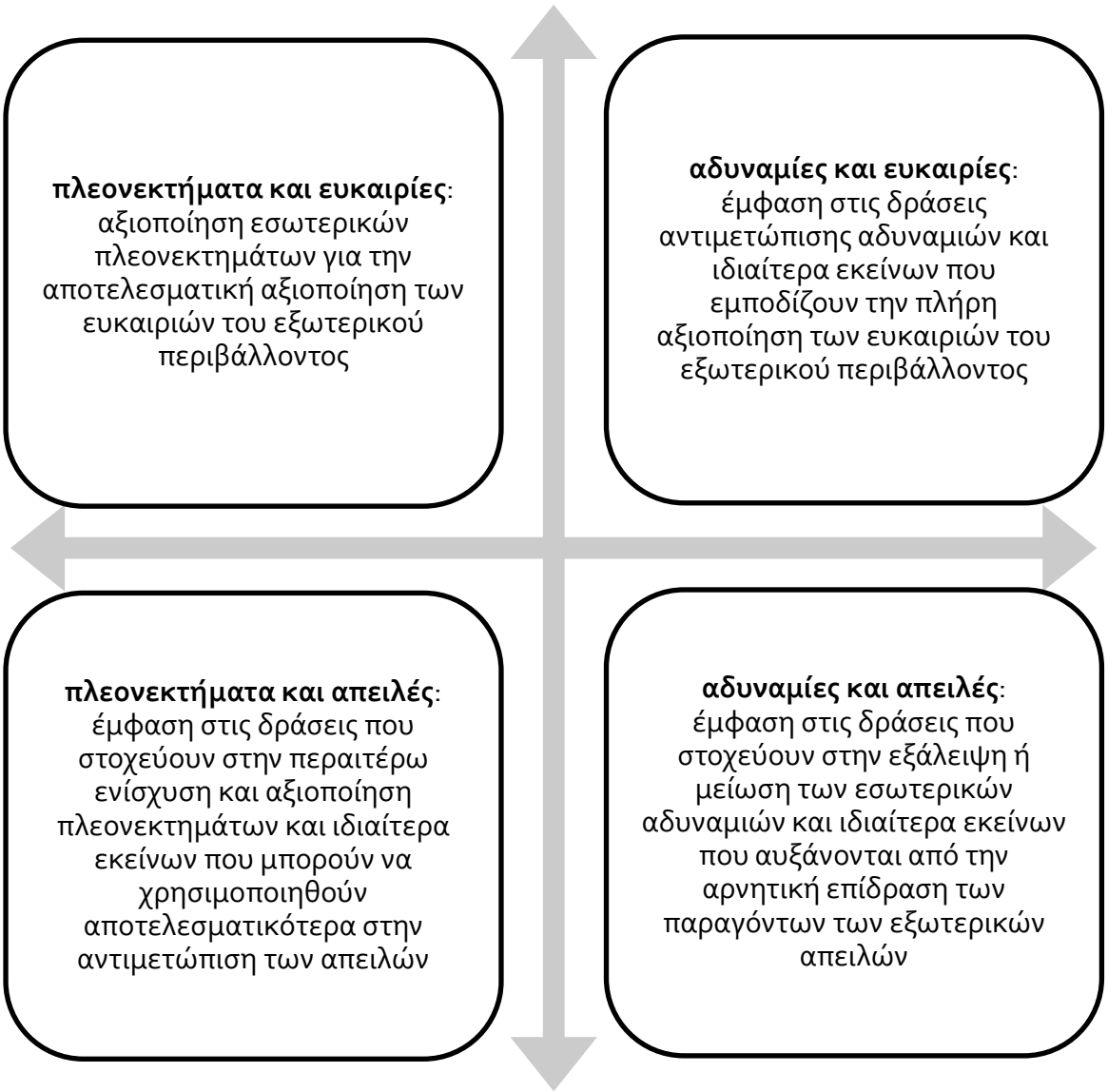

Διάγραμμα 4.54. Συναφείς δράσεις ανά συνδυασμό παραγόντων της ανάλυσης SWOT. Πηγή: ιδία επεξεργασία από Βαγιάννη κ.ά. (2003).

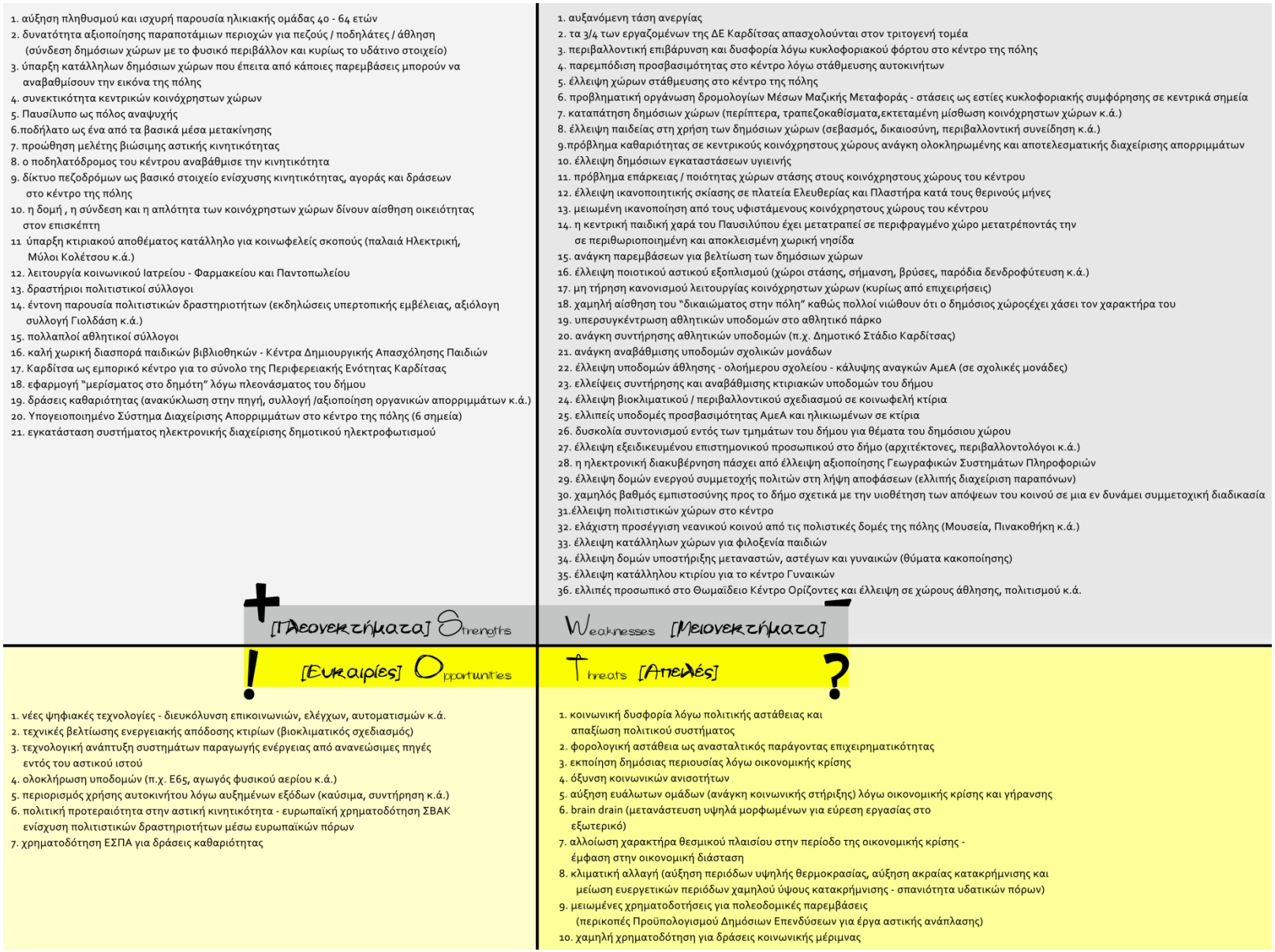

Εικόνα 4.5. Ανάλυση εσωτερικού περιβάλλοντος SWOT. Πηγή: ιδία επεξεργασία

4.1 Συνθετική ανάγνωση εσωτερικού και εξωτερικού περιβάλλοντος

Για την περιεκτική ερμηνεία των συμπερασμάτων που προκύπτουν από την διερεύνηση του εσωτερικού και εξωτερικού περιβάλλοντος διαμορφώθηκε ο *Πίνακας 4.4*. Σε αυτόν εξετάζεται η επίδραση που επιφέρει το εξωτερικό περιβάλλον στους παράγοντες που συνθέτουν το εσωτερικό περιβάλλον μέσω μιας ποιοτικής προσέγγισης. Επακόλουθο αυτού του πίνακα θα είναι η διατύπωση των κρίσιμων ζητημάτων στην επόμενη ενότητα. Τα κρίσιμα ζητήματα νοούνται ως οι παράγοντες εκείνοι που διαμορφώνουν την επίδραση του εξωτερικού στο εσωτερικό περιβάλλον (*Πίνακας 4.4*).

Πίνακας 4.4. Συνθετική ανάγνωση επιδράσεων εξωτερικού περιβάλλοντος στο εσωτερικό περιβάλλον.

Εξωτερικό περιβάλλον	***Εσωτερικό περιβάλλον***								
	Κοινόχρηστος χώρος					**Κοινωφελής χώρος**			**Συμμετοχή πολιτών στη λήψη αποφάσεων**
	Ένταση χρήσης	*Δικτύωση χώρων*	*Αναβάθμιση χώρων*	*Ποιότητα /διατήρηση φυσικού περιβάλλοντος*	*Αστική κινητικότητα*	*Συντήρηση / αναβάθμιση / δημιουργία υποδομών*	*Πολιτισμός*	*Αθλητισμός*	
Πολιτική	+	--	-	--	+	--	-	-	--
Οικονομία	+	---	---	--	--	---	--	--	+
Κοινωνία	-	-	-	--	-	-	-	+	--
Τεχνολογία	--	+	++	+	+	++	+	+	+
Νομοθεσία	o	o	-	o	o	o	o	o	-
Περιβάλλον	o	o	o	+	++	+	+	+	+

Πηγή: ιδία επεξεργασία.

**Κλίμακα επίδρασης*:

+++ = έντονη θετική, ++ = αρκετή θετική, + = χαμηλή θετική, o = καμία, - = χαμηλή αρνητική, -- =αρκετά αρνητική, --- = έντονα αρνητική.

4.2 Κρίσιμα ζητήματα και προκαταρκτικοί στόχοι

4.2.1 Κρίσιμα ζητήματα

Έπειτα από την εκτενή ανάλυση της περιοχής μελέτης, θεωρείται σημαντικό να προσεγγιστούν τα κρίσιμα ζητήματα που προκύπτουν, να διαμορφωθούν οι γενικοί στόχοι και οι άξονες παρέμβασης. Η καταγραφή των παραπάνω αποτελεί ένα πρώτο βήμα μιας «από πάνω προς τα κάτω» προσέγγισης που εντάσσεται στο έργο ενός μελετητή, και παρέχει μια βάση συζήτησης προς περαιτέρω βελτίωση και συνδιαμόρφωση με τους άμεσα ενδιαφερόμενους πολίτες και φορείς στο πλαίσιο συμμετοχικών διαδικασιών, που έπονται του σταδίου αυτού (τα ερωτηματολόγια δεν εντάσσονται στις συμμετοχικές διαδικασίες). Συνιστά το 3^{ο} βήμα στη διατύπωση των στόχων και σκοπός αυτής της εκροής είναι η διαμόρφωση ενός ευέλικτου κορμού για το σχέδιο αναγέννησης και διαχείρισης του δημόσιου χώρου της Καρδίτσας, το οποίο θα καθοριστεί εν τέλει από το εργαστήριο οραματισμού με τους πολίτες της πόλης (4^{ο} βήμα στη διατύπωση των στόχων). Ουσιαστικά η φάση αυτή οδηγεί σε ένα «σκαρίφημα», το οποίο θα μετεξελιχθεί σε στέρεο σχέδιο έπειτα από το εργαστήριο οραματισμού, δια μέσου του οποίου θα αναπτυχθεί «από τα κάτω» ο τελικός χαρακτήρας της στρατηγικής και των στόχων, αφότου έχει διατυπωθεί το όραμα και οι αξίες που θα το διέπουν (βλ. τον οδικό χάρτη της εργασίας: *διάγραμμα 1.1*).

Στον *Πίνακα 4.5* καταγράφονται και απαριθμούνται τα κρίσιμα ζητήματα που προκύπτουν από τη συνθετική ανάγνωση των αναλύσεων εξωτερικού και εσωτερικού περιβάλλοντος. Επιπλέον, στοιχειοθετούνται οι τομείς των κρίσιμων ζητημάτων, οι οποίοι θα αποτελέσουν τους προς διαμόρφωση άξονες παρέμβασης. Στη συνέχεια προκύπτουν οι προκαταρτικοί γενικοί στόχοι που βασίζονται στα ζητήματα του *Πίνακα 4.4*.

Πίνακας 4.5. Κρίσιμα ζητήματα εξωτερικού και εσωτερικού περιβάλλοντος.

Τομέας	α/α	Κρίσιμα ζητήματα
Κοινωνία	KZ1	Διαρκής αίσθηση ανασφάλειας / αύξηση κοινωνικά ευάλωτων ομάδων
	KZ2	Διαχρονική κοινωνική αδράνεια και ετεροκαθορισμός του δημόσιου χώρου
Οικονομία	KZ3	Η συνεχιζόμενη λιτότητα αναδιαμορφώνει τον τρόπο λειτουργίας της κοινωνίας
	KZ4	Οι ανάγκες της κοινωνίας σε ποιοτικό δημόσιο χώρο δεν αποτελούν προτεραιότητα (ελάχιστη χρηματοδότηση)
Πολιτισμός	KZ5	Ελλιπή πολιτιστικά ερεθίσματα σε νέες ηλικιακές ομάδες
	KZ6	Ελλιπείς πολιτιστικές υποδομές
Τεχνολογία	KZ7	Νέες ψηφιακές τεχνολογίες ως βοηθητικό εργαλείο οργάνωσης των διαδικασιών και των δομών λήψης αποφάσεων
	KZ8	Εισαγωγή νέων συστημάτων παραγωγής / εξοικονόμησης ενέργειας εντός του αστικού ιστού
Πολιτική *Λειτουργία δήμου*	KZ9	Αξιοποίηση δημόσιων χώρων με σκοπό το κέρδος
	KZ10	Έλλειψη προσωπικού δήμου / οργανωτικά διατμηματικά προβλήματα
	KZ11	Αδυναμία αποτελεσματικής διαχείρισης δημόσιου χώρου (εφαρμογή κανονισμών και μέτρων)
Πολιτική *Συμμετοχή στη λήψη αποφάσεων*	KZ12	Αναποτελεσματική επικοινωνία δήμου με τους πολίτες
	KZ13	Η άποψη των πολιτών δεν λαμβάνεται υπόψη / χαμηλή εμπιστοσύνη προς τον δήμο
Περιβάλλον *Φυσικό*	KZ14	Ανάγκη ενίσχυσης περιβαλλοντικής συνείδησης
	KZ15	Ύπαρξη αναξιοποίητων αξιόλογων οικοσυστημάτων εντός και εκτός της πόλης
Περιβάλλον *Αστική κινητικότητα*	KZ16	Εστίαση στην αστική κινητικότητα για αποσυμφόρηση του κέντρου της πόλης
	KZ17	Ανάγκη συμπερίληψης όλων των διαφορετικών κοινωνικών αναγκών κατά τον σχεδιασμό των δημόσιων χώρων (προσβασιμότητα, ανεμπόδιστη κινητικότητα, προδιαγραφές υποδομών κ.ά.)
Περιβάλλον *Κοινωφελείς χώροι*	KZ18	Έλλειψη χώρων φιλοξενίας ευάλωτων κοινωνικών ομάδων
	KZ19	Αναξιοποίητο κτιριακό δυναμικό για στέγαση κοινωφελών χώρων
	KZ20	Ανάγκη συντήρησης κοινωφελών υποδομών και ενσωμάτωση αρχών βιοκλιματικού σχεδιασμού
Περιβάλλον *Κοινόχρηστοι χώροι*	KZ21	Ανάγκη ολοκληρωμένων παρεμβάσεων σε κεντρικούς ΚΧ για τη βελτίωση της ποιότητάς τους
	KZ22	Καταπάτηση κοινόχρηστων χώρων και αποκλεισμός ευάλωτων κοινωνικών ομάδων
	KZ23	Ανάγκη ενοποίησης κοινόχρηστων χώρων / απουσία αισθήματος οικειότητας

Πηγή: ιδία επεξεργασία

4.2.2 Προκαταρτικοί στόχοι

Οι στόχοι που αποτυπώνονται στον *Πίνακα 4.6* βασίζονται στα κρίσιμα ζητήματα που προηγήθηκαν και θα αναδιαμορφωθούν έπειτα από το εργαστήριο πολιτών (στο *κεφάλαιο 6*), που θα αποτελέσει το τελευταίο βήμα στη διαμόρφωση των στόχων.

Πίνακας 4.6. Προκαταρτικοί στόχοι ανά τομέα.

Τομέας	Προκαταρτικός Στόχος
Κοινωνία	Διέξοδος από το φαύλο κύκλο της αδράνειας και των κοινωνικοοικονομικών προβλημάτων – Ενδυνάμωση πολιτών
Οικονομία	Βαρύτητα στην τοπική ενδογενή ανάπτυξη
Πολιτισμός	Ενσωμάτωση πολιτιστικών ερεθισμάτων στην καθημερινότητα της πόλης
Τεχνολογία	Εισαγωγή τεχνολογικών επιτευγμάτων στις οργανωτικές δομές και υποδομές
Πολιτική	Βελτίωση δομών λήψης αποφάσεων και εισαγωγή διαδικασιών ενεργού συμμετοχής πολιτών
Περιβάλλον	Ολοκληρωμένη κάλυψη αναγκών, έξυπνη διαχείριση διαθεσίμων και αναβάθμιση ποιότητας ζωής

Πηγή: ιδία επεξεργασία

Η δομή του σχεδίου διαχείρισης και αναγέννησης του δημόσιου χώρου της Καρδίτσας επιλέχθηκε να φέρει την παρακάτω μορφή, όπως αποτυπώνεται στο *Διάγραμμα 4.55*.

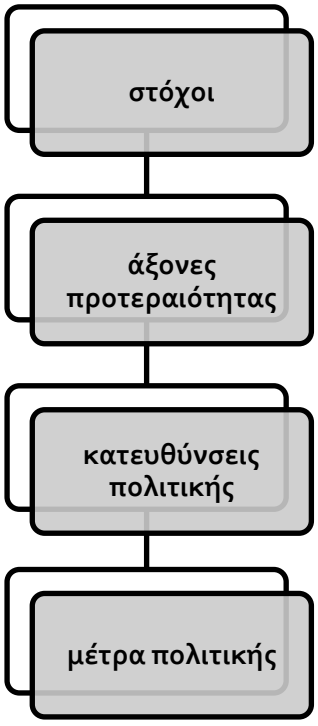

Διάγραμμα 4.55. Δομή σχεδίου.
Πηγή: ιδία επεξεργασία από Στρατηγέα κ.ά. (2016).

Η τελική διαμόρφωση της δομής του σχεδίου θα ολοκληρωθεί στο *κεφάλαιο 6*, δηλαδή έπειτα από το εργαστήριο συμμετοχικού σχεδιασμού (*κεφάλαιο 5*).

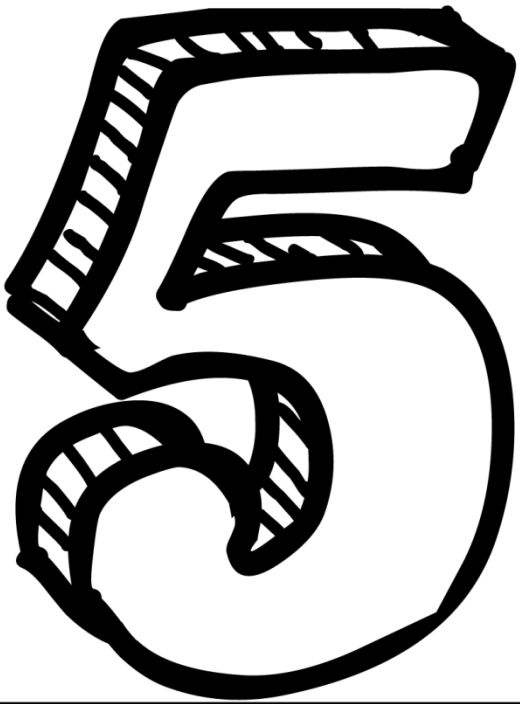

κεφάλαιο 5

Η ΚΑΡΔΙΤΣΑ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΑ ΜΑΤΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ ΤΗΣ

- επιλογή μεθόδου συμμετοχικής διαδικασίας
- παράδειγμα εργαστηρίου οραματισμού
- ανασκόπηση φάσεων και μεθοδολογικών εργαλείων
- αποτελέσματα
- αξιολόγηση εργαστηρίου

5. Η ΚΑΡΔΙΤΣΑ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΑ ΜΑΤΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ ΤΗΣ

Το παρόν κεφάλαιο αποτελεί τον πυρήνα της εργασίας, καθώς μέσω της ενεργής συμμετοχής των πολιτών επιχειρείται η διαμόρφωση του κορμού του σχεδίου διαχείρισης και αναγέννησης του δημόσιου χώρου της Καρδίτσας. Όλη η διαδικασία στηρίζεται στην αρχή ότι ο καθένας, ανεξαρτήτως μορφωτικού επιπέδου, μπορεί να εκφέρει άποψη σε ζητήματα της καθημερινής ζωής, σεβόμενος την άποψη του διπλανού του. Αλληλεπιδρώντας με την υπόλοιπη κοινωνία μέσω ενός δομημένου διαλόγου μπορεί να βρεθεί η κατάλληλη λύση, φυσικά με το κοινό συμφέρον να υπερτερεί του ιδιωτικού, διότι όταν η ατομικότητα ξεπερνάει τη συλλογικότητα τότε εμφανίζονται οι ανισότητες.

Διαχρονικά η διαχείριση προβλημάτων είναι αυτή που αντλεί μαθήματα από τις εμπειρίες του παρελθόντος, αξιολογεί το παρόν και επιδιώκει να επηρεάσει το μέλλον προς μια επιθυμητή κατεύθυνση. Σύμφωνα με τον Vidal (2005), ο οποίος αναφέρεται στο έργο του Ackoff (1981), υπάρχουν 3 τρόποι για την προσέγγιση προβλημάτων:

- Η «*κλινική προσέγγιση*», βάσει της οποίας επιλέγονται ικανοποιητικές και επαρκείς λύσεις (μέσω του satisficing[23]). Βασίζεται στα διδάγματα του παρελθόντος, είναι ποιοτική και στηρίζεται στην κοινή λογική, χρησιμοποιώντας υποκειμενική κρίση.
- Η «*ερευνητική προσέγγιση*», βάσει της οποίας επιλέγονται οι λύσεις με τα βέλτιστα αποτελέσματα. Βασίζεται κυρίως σε επιστημονικές μεθόδους, είναι ποσοτική και χρησιμοποιεί μαθηματικά μοντέλα για να εμφυσήσει την αντικειμενικότητα.
- Η «*σχεδιαστική προσέγγιση*», βάσει της οποίας αναζητείται η αλλαγή του περιβάλλοντος του προβλήματος, δηλαδή επιχειρεί παρεμβάσεις με σκοπό την αντιμετώπιση των αίτιων του προβλήματος, δημιουργώντας με τις παρεμβάσεις αυτές εκείνο το περιβάλλον, το οποίο συμβάλλει στην αντιμετώπισή τους. Ουσιαστικά στηρίζεται στην «εξιδανίκευση» παρά στην εύρεση ικανοποιητικών / επαρκών ή βέλτιστων λύσεων, καθώς προσπαθεί να αλλάξει το εμπλεκόμενο σύστημα ή το περιβάλλον του προβλήματος με τέτοιο τρόπο ώστε να το οδηγήσει στην τελικά επιθυμητή κατάσταση, στην οποία το πρόβλημα δεν υφίσταται. Βασίζεται στην καινοτομία, χρησιμοποιώντας δημιουργικές και συμμετοχικές προσεγγίσεις επιχειρώντας τη μετάβαση σε ένα άλλο σημείο ισορροπίας, πιο κοντά στο συλλογικό όραμα.

Όπως αναφέρει ο Vidal (2005), η τελευταία προσέγγιση βασίζεται στις δύο προγενέστερες, συμπεριλαμβάνοντας τη φαντασία, τη δημιουργικότητα, την καινοτομία και τη συμμετοχή. Αποτελεί την **τέχνη** και την **επιστήμη** της επίλυσης προβλημάτων. Αυτή η προσέγγιση συνιστά το σημείο εκκίνησης για τη συμμετοχική διαδικασία της παρούσας εργασίας.

[23] Satisficing (investopedia.com): Στρατηγική λήψης αποφάσεων, η οποία αναζητά μέσω πολλαπλών εναλλακτικών τη λύση εκείνη που θα έχει ικανοποιητικά και επαρκή αποτελέσματα και όχι βέλτιστα. Εισήχθηκε από τον Herbert Simon το 1956.

5.1 Επιλογή Μεθόδου Συμμετοχικής Διαδικασίας

Η σκέψη γύρω από το μέλλον δεν αποτελεί ένα νέο χαρακτηριστικό των κοινωνιών. Ανέκαθεν ο άνθρωπος ενδιαφερόταν για το μέλλον του, ωστόσο οι δυνατότητες που είχε στο να «προβλέψει» και να δράσει εκ των προτέρων για τη διαμόρφωσή του δεν ήταν πάντα ίδιες. Επιπλέον, οι σύγχρονες απειλές που διαφαίνονται σε παγκόσμιο επίπεδο διαμορφώνουν μια ζοφερή εικόνα για το μέλλον, γεννώντας μια μαζικότερη επιθυμία επιρροής των πολιτικών κατευθύνσεων που μπορούν να το διαμορφώσουν. Σε αυτή τη λογική τη δεκαετία του 1950 γεννήθηκε η ιδέα των **«εργαστηρίων οραματισμού»** (future workshops) (Vidal 2005), μέσω των οποίων επιχειρείται η ενεργοποίηση της «κοινωνικής φαντασίας» για την υπερπήδηση του εμποδίου των κερδοσκοπικών συμφερόντων, με σκοπό την αναζήτηση ενός μέλλοντος άξιου για να το ζήσει η κοινωνία (Apel 2004). Τα εργαστήρια οραματισμού ταυτίστηκαν με τον αυστριακό Robert Jungk[24], ο οποίος μαζί με τον Norbert Mullert έγραψαν το βιβλίο *Future Workshops: How to Create Desirable Futures* εν έτει 1987.

Αρχικός στόχος της μεθόδου ήταν η ενίσχυση της συμμετοχής πολιτών στην επίλυση συλλογικών προβλημάτων, δίνοντάς τους τη δυνατότητα επιρροής σε αποφάσεις για το μέλλον, οι οποίες σε διαφορετική περίπτωση θα λαμβανόταν αποκλειστικά από πολιτικούς και ειδικούς (Lauttamäki 2014). Περιγράφεται ως το εργαλείο εκείνο που θα καλύψει το κενό των «δημοκρατικών» συστημάτων, τα οποία μονίμως αποτυγχάνουν να συμπεριλάβουν / εμπλέξουν ενεργά τους πολίτες στη διαδικασία λήψης αποφάσεων και ταυτόχρονα δεν επιτυγχάνουν πάντα να οραματιστούν το μέλλον με έναν τρόπο που να συνάδει με τα οράματα της κοινωνίας (Dator 1993). Ουσιαστικά, είναι εργαλείο συλλογικής λήψης αποφάσεων, αναπτύσσει τις ικανότητες συμμετοχής των συμμετεχόντων (capacity building), παράλληλα λειτουργεί ως τρόπος συλλογής και αποδελτίωσης πληροφορίας και σε τελικό επίπεδο λειτουργεί ως καταλύτης για την αντιμετώπιση πολύπλοκων και αμφιλεγόμενων προβλημάτων, συνθέτοντας διαφορετικές απόψεις (Lauttamäki 2014) πέραν της λογικής *business as usual* (Vidal 2005). Το επίπεδο εμπλοκής των συμμετεχόντων φτάνει έως και το στάδιο διαμόρφωσης μιας κοινής απόφασης, ξεπερνώντας την απλή πληροφόρηση και τη συμβουλευτικότητα (www.partizipation.at).

[24] Ο Robert Jungk 1913-1994, υπήρξε δραστήριος δημοσιογράφος, συγγραφέας, πολιτικός ακτιβιστής που πρωτοστάτησε στο αυστριακό αντιπυρηνικό κίνημα (independent.co.uk), ενώ θεωρείται ο πατέρας της μεθόδου «εργαστήρια οραματισμού», η οποία βασίζεται στην κοινωνική καινοτομία, στη συμμετοχή από όσους ενδιαφέρονται πραγματικά και στον οραματικό σχεδιασμό του μέλλοντος «από τα κάτω» (en.wikipedia.org). Οι βάσεις αυτής της μεθόδου εντοπίζονται στις σοσιαλιστικές αρχές (δημοκρατία, συμμετοχή, συλλογική λήψη αποφάσεων και άσκηση κριτικής από τους πολίτες), στην ενεργοποίηση της ατομικής και συλλογικής φαντασίας (μέθοδος brainstorming) και στην ανάπτυξη νέων ιδεών μέσω ομαδικής συνεργασίας, με σκοπό την αυτοθέσμιση της κοινωνίας (Vidal 2005). Ο Robert Jungk φαίνεται να επηρεάστηκε από την παρουσία του στον ισπανικό εμφύλιο πόλεμο ως παραγωγός ταινίας, όπου ήρθε σε επαφή με αναρχικές ομάδες που προσπαθούσαν να δομήσουν μη ιεραρχικές, αποκεντρωμένες και συλλογικές διαδικασίες λήψης αποφάσεων (Vidal 2005). Έτσι εκτέθηκε σε ερεθίσματα που τον οδήγησαν στη δημιουργία της συμμετοχικής μεθόδου λήψης αποφάσεων των εργαστηρίων οραματισμού.

Σύμφωνα με τον Vidal (2005), η μέθοδος των εργαστηρίων οραματισμού έχει χρησιμοποιηθεί σε πολλές διαφορετικές περιπτώσεις κοινοτήτων, δήμων, ΜΚΟ και μικρών επιχειρήσεων, δυστυχώς όμως δεν υπάρχει επίσημη καταγραφή των εφαρμογών. Η αγγλική βιβλιογραφία στερείται σχετικού υλικού (πέραν του δυσεύρετου βιβλίου των Jungk και Mullert), ενώ η πλουσιότερη βιβλιογραφία βρίσκεται στα γερμανικά και στις σκανδιναβικές γλώσσες. Στο *Διάγραμμα 5.1* αποτυπώνονται συνοπτικά η εφαρμογή της μεθόδου, τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματά της.

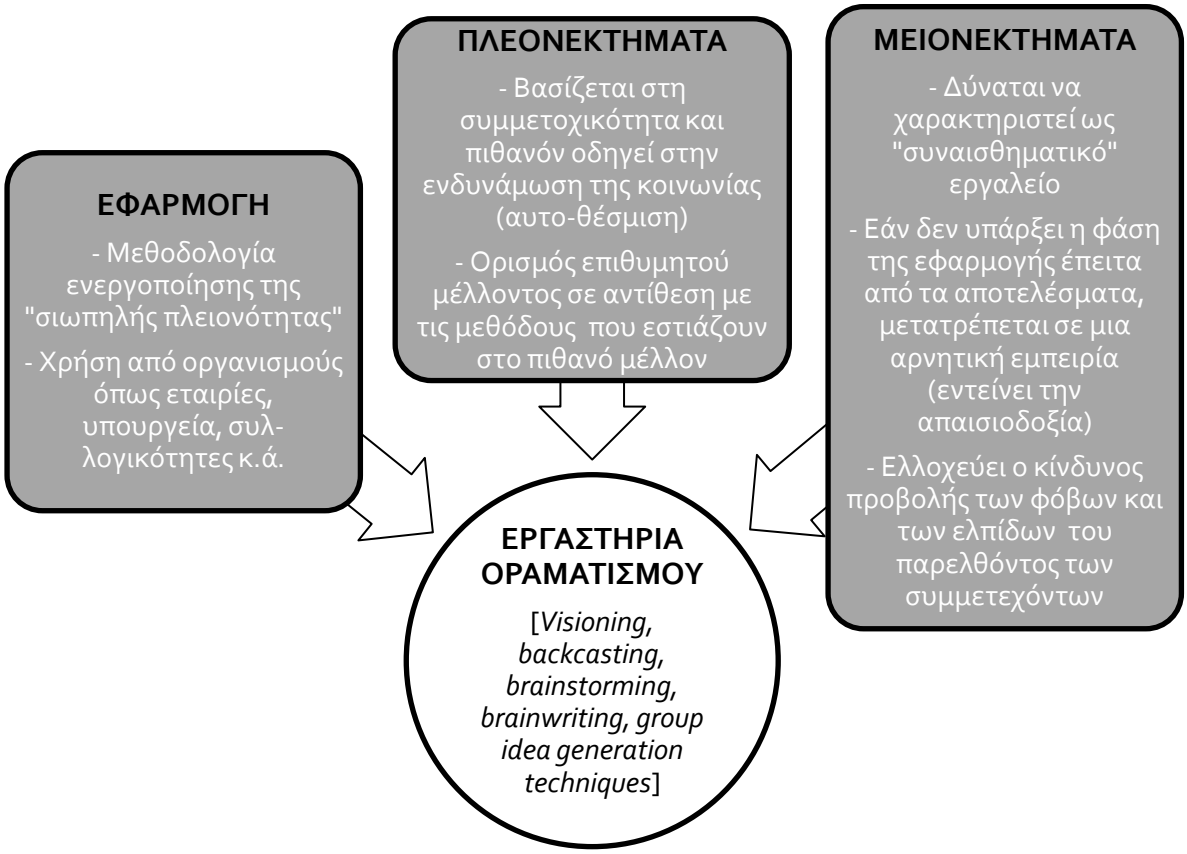

Διάγραμμα 5.1. Εφαρμογή, πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα της μεθόδου «Εργαστήρια Οραματισμού».
Πηγή: ιδία επεξεργασία από Svendsen 2001.

Γιατί επιλέχθηκε το εργαστήριο οραματισμού (future workshop);

Όπως θα αναλυθεί παρακάτω στη δομή του εργαστηρίου, η μέθοδος εμπεριέχει 2 βασικές φάσεις: τη φάση κριτικής και τη φάση οραματισμού. Κρίνεται απαραίτητο για το θέμα της παρούσας εργασίας να υπάρξει αρχικά η κριτική σκοπιά των ίδιων των συμμετεχόντων, ώστε να εντοπιστούν οι προκλήσεις του δημόσιου χώρου. Παρά την εκτενή ανάγνωση της πραγματικότητας μέσω δευτερογενών πηγών και πρωτογενούς έρευνας, που οδήγησαν στη διατύπωση των κρίσιμων ζητημάτων, θεωρείται κομβικής σημασίας να υπάρξει μια παρόμοια διαδικασία από τους ίδιους τους πολίτες. Ως αποτέλεσμα θα γίνει σύνθεση των αποτελεσμάτων για να παραχθεί το ζητούμενο ολοκληρωμένο σχέδιο διαχείρισης και αναγέννησης του δημόσιου χώρου. Από την άλλη μεριά η φάση οραματισμού βάζει τους συμμετέχοντες στη θέση του αποφασίζοντα,

δίνοντάς τους τη δυνατότητα να σκεφτούν έξω από το προκαθορισμένο θεσμικό πλαίσιο και τους πεπερασμένους πόρους. Αυτή η φάση συμβάλλει στην παραγωγή αντισυμβατικών προτάσεων – λύσεων, οι οποίες καταδεικνύουν το «ΠΟΥ» θέλουμε να πάμε εάν δεν υπάρχουν εμπόδια στον δρόμο μας. Παράλληλα, μέσω του εργαστηρίου επιτυγχάνεται η ιεραρχική κατάταξη, από τους ίδιους τους πολίτες, των προκλήσεων, αλλά και των κατευθύνσεων προσέγγισης των προκλήσεων αυτών, ως προϊόν του συστήματος αξιών της συγκεκριμένης κοινωνίας.

5.2 Παράδειγμα Εργαστηρίου Οραματισμού

Όπως προαναφέρθηκε δεν υπάρχουν πολλά καταγεγραμμένα παραδείγματα της μεθόδου εργαστηρίων οραματισμού. Ωστόσο, ο Vidal (n.d.) αναφέρει το εργαστήριο οραματισμού που έλαβε χώρα στην οικο-κοινότητα Fri & Fro που βρίσκεται στη Δανία (*Εικόνα 5.1*), τα αποτελέσματα του οποίου καταγράφονται στο *Διάγραμμα 5.2*.

Εικόνα 5.1. Γεωγραφική θέση οικο-κοινότητας Fri & Fro και εικόνες των κατοικιών.
Πηγή: Google maps, visitodsherred.dk,
https://www.flickr.com/photos/appaz/7218160602/in/album-72157629776609534/.

Ουσιαστικά πρόκειται για έναν οικοδομικό συνεταιρισμό που ξεκίνησε τη δράση του το 2004 και βασίζεται στις παρακάτω αρχές (visitodsherred.dk, Vidal n.d.):

- Χρήση βιώσιμων δομικών υλικών (ανακυκλωμένο ξύλο, οργανικά υλικά) και βιώσιμων μεθόδων διαχείρισης αποβλήτων.
- Η ζωή στην κοινότητα πρέπει να ακολουθεί συγκεκριμένους, από κοινού αποφασισμένους, κανόνες.
- Ελαχιστοποίηση χρεών και κερδοσκοπίας.

Μετά από τα πρώτα 2 χρόνια λειτουργίας της κοινότητας, έχοντας δομηθεί 16 κατοικίες, άρχισαν να δημιουργούνται προβλήματα συμβίωσης λόγω εξασθένησης του συλλογικού οράματος. Για την άμβλυνση των εντάσεων αποφασίστηκε να υλοποιηθεί ένα εργαστήριο οραματισμού που να στοχεύει στον εντοπισμό των προβλημάτων, στη συνδιαμόρφωση οράματος για το μέλλον και τη διερεύνηση των δυνατοτήτων της ίδιας της μεθόδου, ώστε να χρησιμοποιείται για τη δημοκρατική επίλυση ζητημάτων (Vidal n.d.).

Σύμφωνα με τον Vidal (n.d.), η διαδικασία του εργαστηρίου ήταν ποιοτική, ωστόσο στη φάση εφαρμογής αρκετοί δεν κατάφεραν να οδηγήσουν τις ιδέες τους από τη φάση οραματισμού σε μέτρα / δράσεις με πραγματική εφαρμογή. Το γεγονός αυτό οφείλεται στον λιγοστό διαθέσιμο χρόνο και κυρίως στους πεπερασμένους πόρους, γνώση και εμπειρία στην επίλυση προβλημάτων. Συνεπώς το εργαστήριο οραματισμού μπορεί να αποτελέσει το πρώτο στάδιο στην επίλυση προβλημάτων, αλλά είναι φανερό ότι χρειάζονται περισσότερα αλληλένδετα εργαστήρια για να υπάρξει εφαρμογή των ιδεών (Vidal n.d.).

Το παράδειγμα αυτό αποτέλεσε βασική εισροή στη διαδικασία προετοιμασίας και σχεδιασμού του εργαστηρίου οραματισμού των πολιτών της Καρδίτσας.

5.3 Ανασκόπηση Φάσεων και Μεθοδολογικών Εργαλείων

Σε αυτή την ενότητα γίνεται ανασκόπηση όλων των φάσεων της συμμετοχικής μεθόδου των εργαστηρίων οραματισμού, εστιάζοντας στη δομή του εργαστηρίου και επεξηγώντας τα οργανωτικά βήματα και τις μεθόδους που επιλέχθηκαν. Η δομή του εργαστηρίου συνολικά αποτυπώνεται στο *Διάγραμμα 5.3*, το οποίο δείχνει τα πρακτικά ζητήματα που ελήφθησαν υπόψη, τη μεθοδολογική διαδρομή και τα βήματα ανά φάση. Πρέπει να τονιστεί ότι κυριότερη πηγή πληροφορίας για την ανάπτυξη της μεθόδου των *εργαστηρίων οραματισμού* απετέλεσε το ψηφιακό βιβλίο του René Victor Valqui Vidal, που αφορά τη δημιουργική και συμμετοχική επίλυση προβλημάτων (http://www2.imm.dtu.dk). Στο κεφάλαιο 5 του εν λόγω βιβλίου αναλύονται δημιουργικά εργαλεία, κάποια από τα οποία χρησιμοποιούνται στις φάσεις του εργαστηρίου της παρούσας εργασίας, ενώ στο κεφάλαιο 6 παρουσιάζεται αναλυτικά η μέθοδος των εργαστηρίων οραματισμού και δίνονται πρακτικές συμβουλές, παραθέτοντας το παράδειγμα που προαναφέρθηκε.

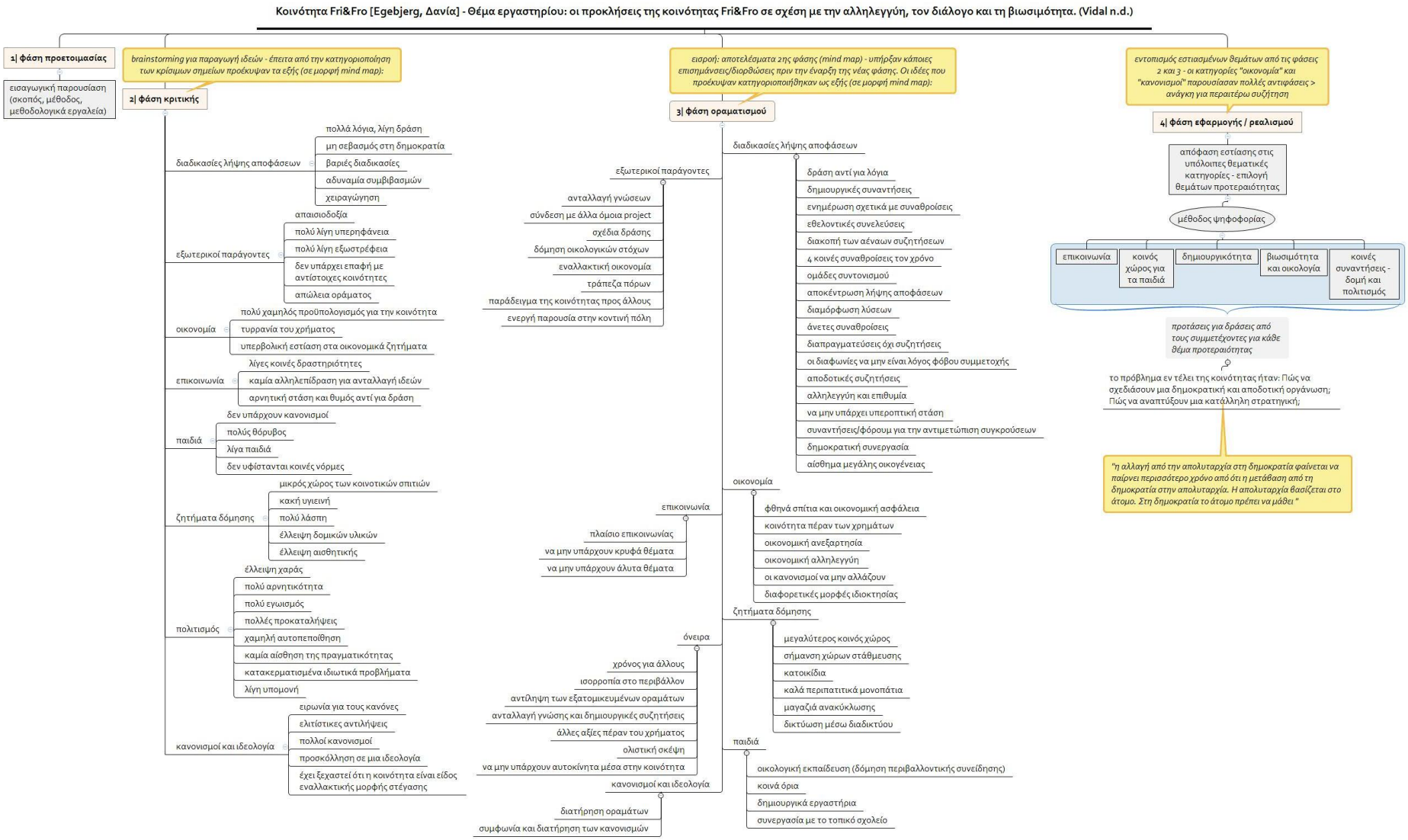

Διάγραμμα 5.2. Παράδειγμα εργαστηρίου οραματισμού στο οικολογικό χωριό Fri&Fro στην Δανία.
Πηγή: ιδία επεξεργασία από Vidal (n.d.)

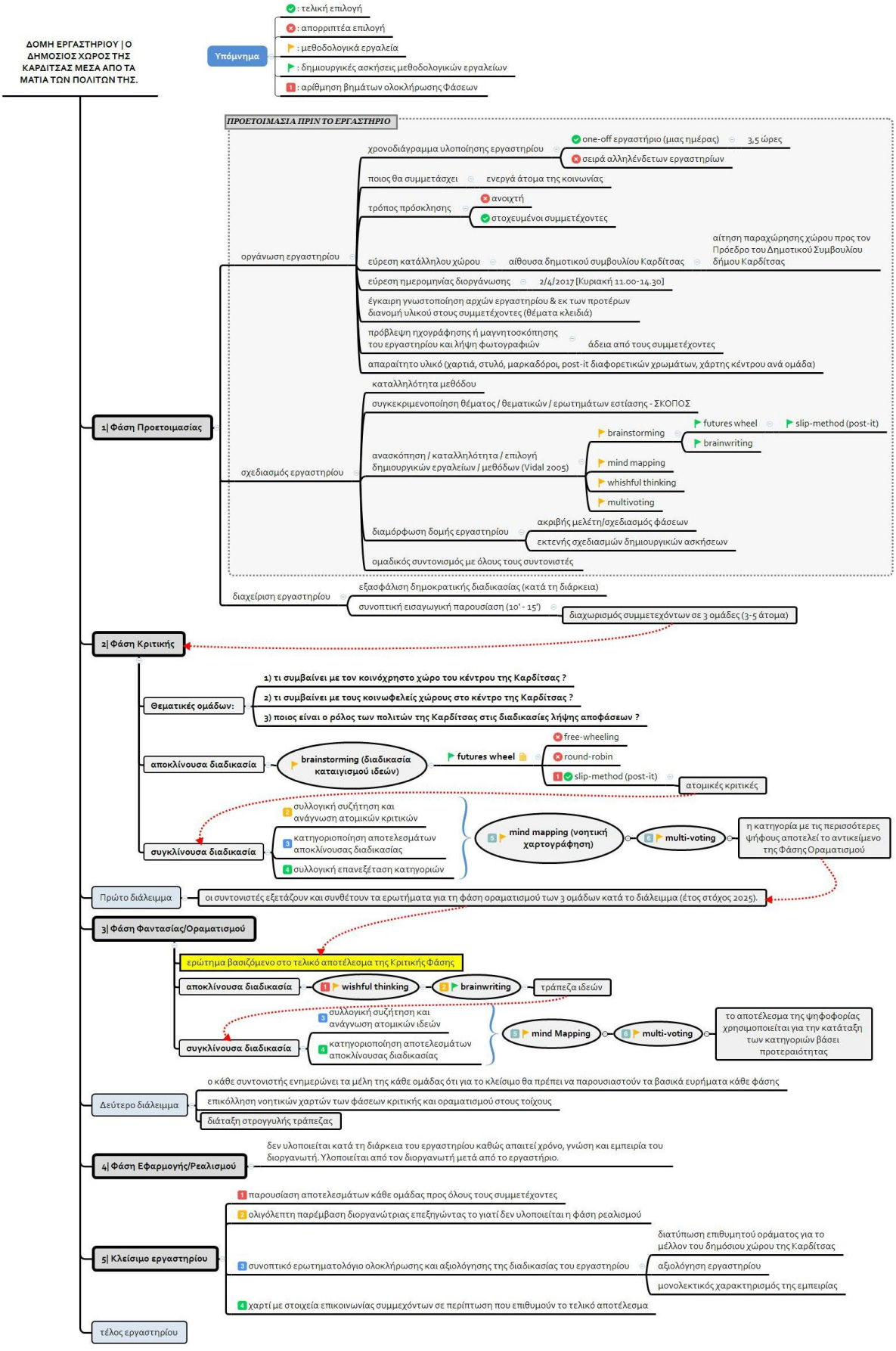

Διάγραμμα 5.3. Συνολική δομή εργαστηρίου.

5.3.1 Φάση προετοιμασίας

Για την αποτελεσματική διοργάνωση του εργαστηρίου, η φάση της προετοιμασίας είναι η σημαντικότερη χρονική περίοδος. Αποτελεί την 1η φάση του εργαστηρίου οραματισμού και χωρίζεται στο στάδιο πριν την υλοποίηση του εργαστηρίου και στο στάδιο προετοιμασίας κατά τη διάρκεια του εργαστηρίου.

5.3.1.1 Οργάνωση εργαστηρίου

Στην οργάνωση του εργαστηρίου εντάσσονται ζητήματα όπως η διαμόρφωση του χρονοδιαγράμματος, ο εντοπισμός του χώρου για την πραγματοποίηση του εργαστηρίου, ο εντοπισμός και η στρατολόγηση των συμμετεχόντων και η αντιμετώπιση των υλικών αναγκών. Στο *Διάγραμμα 5.4* αποτυπώνονται τα θέματα που λήφθηκαν υπόψη για την ολοκληρωμένη διαχείριση του εν λόγω σταδίου στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας.

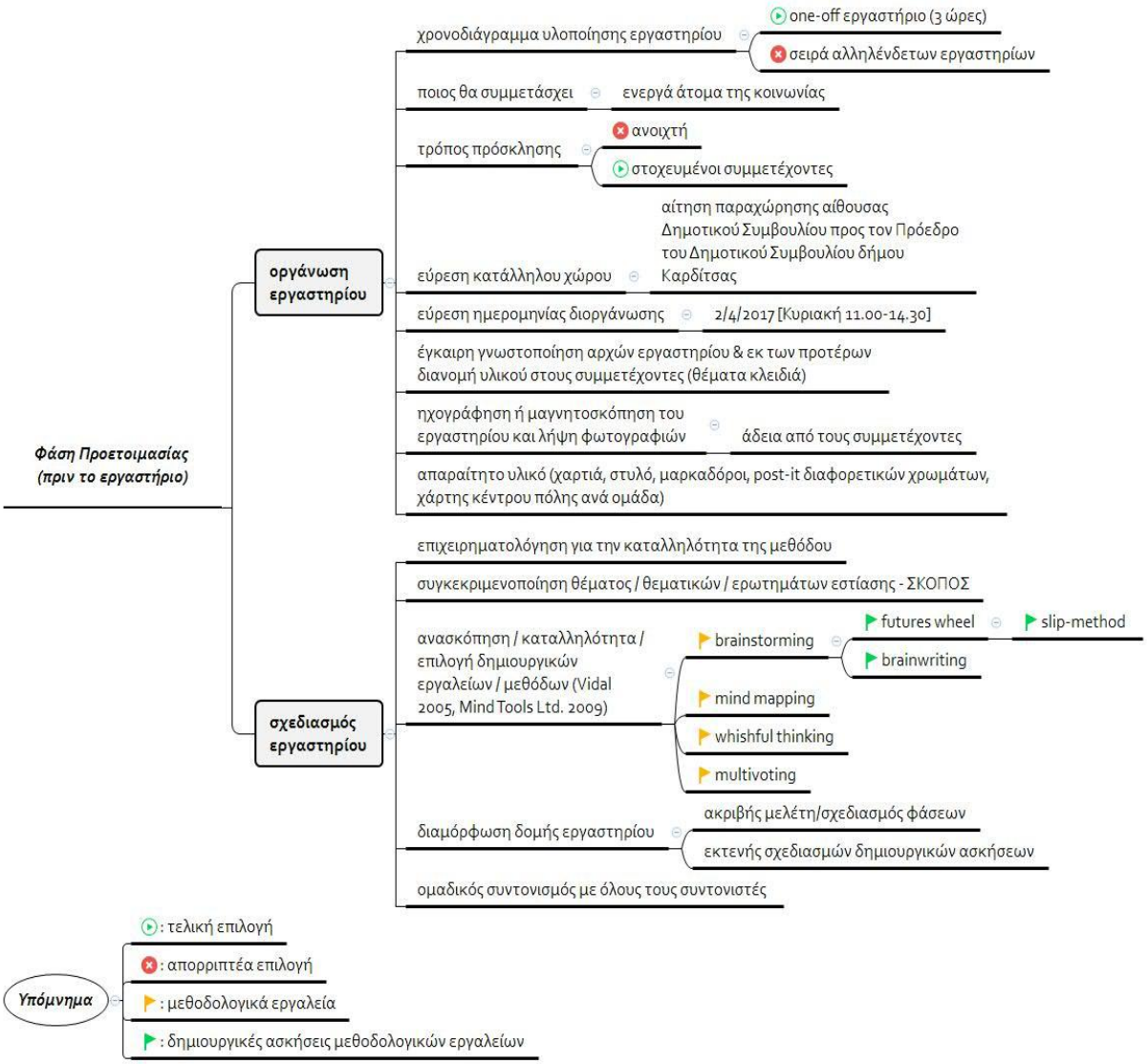

Διάγραμμα 5.4. Φάση προετοιμασίας (πριν το εργαστήριο).

Στην αρχή της εργασίας υπήρξε η σκέψη να υλοποιηθούν δύο κατά σειρά εργαστήρια, με στόχο να κατανεμηθούν οι φάσεις κριτικής και οραματισμού έτσι ώστε να μην υπάρξει κόπωση από τους συμμετέχοντες και να εμβαθύνουν περισσότερο σε κάθε φάση. Ωστόσο, αποφασίστηκε να προηγηθεί έρευνα ερωτηματολογίων, γεγονός που έδωσε τη δυνατότητα συλλογής σημαντικής πρωτογενούς πληροφορίας, ως υποκατάστατο αυτής που θα συλλεγόταν από τη φάση κριτικής του 1ου εργαστηρίου.

Ως αποτέλεσμα, αποφασίστηκε να υλοποιηθεί ένα εργαστήριο, γεγονός που είναι και βιβλιογραφικά αποδεκτό, καθώς η συμμετοχική μέθοδος «εργαστήρια οραματισμού» μπορεί να διαρκέσει από μια ημέρα έως μία εβδομάδα (www.partizipation.at, medialabamsterdam.com). Οι συμμετέχοντες ενός εργαστηρίου οραματισμού είναι συνήθως περιορισμένος, 15-20 άτομα είναι αρκετά, τα οποία εμπλέκονται σε σειρά δημιουργικών ασκήσεων, η υλοποίηση των οποίων απαιτεί καλή οργάνωση και συντονισμό. Για την υλοποίηση του εργαστηρίου οραματισμού της παρούσας εργασίας και για λόγους διαχείρισης πρακτικών δυσκολιών, αποφασίστηκε να μην γίνει ανοικτό κάλεσμα προς όλη την κοινωνία της Καρδίτσας. Ένα τέτοιο εγχείρημα θα είχε σημαντικές δυσκολίες ως προς την οργάνωσή του, αλλά και το απαιτούμενο υλικό, τον σχεδιασμό των ομάδων, τις απαιτήσεις συντονισμού και ούτω καθεξής, ξεφεύγοντας έτσι από τις περιορισμένες δυνατότητες μιας μεταπτυχιακής διπλωματικής εργασίας.

Για την υλοποίηση του εργαστηρίου οραματισμού έγινε αρχικά η επιλογή της ημέρας και ώρας και διερευνήθηκε το ζήτημα του τόπου υλοποίησής του. Για τον σκοπό αυτό, στάλθηκε επιστολή προς το δημοτικό συμβούλιο του Δήμου Καρδίτσας με αίτημα την παραχώρηση της αίθουσας του δημοτικού συμβουλίου. Έπειτα από την έγκριση του εν λόγω αιτήματος, μοιράστηκαν προσκλήσεις (η αφίσα εμφανίζεται στο παράρτημα εικόνων ως *Εικόνα Ε.9*) και το απαραίτητο θεματικό υλικό προετοιμασίας των συμμετεχόντων σε 35 πολίτες, από τους οποίους προσήλθαν τελικά 12, αριθμός ο οποίος θεωρήθηκε ως πλήρως ικανοποιητικός για την ομαλή διεξαγωγή του εργαστηρίου. Ακόμη διασφαλίστηκαν τα μέσα καταγραφής της διαδικασίας, η προμήθεια της απαραίτητης γραφικής ύλης, καθώς και τα απαραίτητα εφόδια (καφές, αναψυκτικά κ.λπ.) για τις ανάγκες των διαλλειμάτων του εργαστηρίου, ολοκληρώνοντας έτσι την προετοιμασία που αφορά την πρακτική οργάνωση του εργαστηρίου. Τέλος προετοιμάστηκε η εισαγωγική παρουσίαση, που αποτέλεσε τη βάση εκκίνησης της συζήτησης μεταξύ των πολιτών, καθώς και βοηθητικό υλικό για την καλύτερη κατανόηση της διαδικασίας από τους εμπλεκόμενους στο εργαστήριο. Όπως γίνεται αντιληπτό η συγκεκριμένη μέθοδος απαιτεί χρειάζεται αρκετή προετοιμασία ώστε να υλοποιηθεί επιτυχώς (medialabamsterdam.com).

5.3.1.2 Σχεδιασμός εργαστηρίου

Ο σχεδιασμός του εργαστηρίου περιλαμβάνει την επιχειρηματολογία για την καταλληλότητα της μεθόδου που επιλέχθηκε (προηγήθηκε στην *ενότητα 5.1*), τη συγκεκριμενοποίηση του κεντρικού θέματος και θεματικών (*Διάγραμμα 5.5*), τον σκοπό του εργαστηρίου, την ανασκόπηση και επιλογή των κατάλληλων μεθοδολογικών

εργαλείων, την αναλυτική διαμόρφωση της δομής του εργαστηρίου και τον ομαδικό συντονισμό των συντονιστών των επιμέρους ομάδων πολιτών του εργαστηρίου.

Ως **σκοπός** του εργαστηρίου τίθεται η διαμόρφωση μιας συλλογικής οπτικής για τα κρίσιμα ζητήματα του δημόσιου χώρου της Καρδίτσας και ο οραματισμός για το μέλλον του, θέτοντας συγκεκριμένα ερωτήματα. Στο *Διάγραμμα 5.5* αποτυπώνεται το κεντρικό θέμα και η υποδιαίρεσή του σε τρεις θεματικές ενότητες, που αποτέλεσαν τα πεδία εστίασης της κάθε ομάδας του εργαστηρίου. Κατά την υλοποίηση του εργαστηρίου οι συμμετέχοντες χωρίστηκαν σε 3 ομάδες. Η 1η ομάδα επικέντρωσε το ενδιαφέρον της στη θεματική ενότητα που αφορούσε τον κοινόχρηστο χώρο του κέντρου της Καρδίτσας (με συντονίστρια τη γράφουσα), η 2η ομάδα στη θεματική ενότητα που αφορούσε τον κοινωφελή χώρο του κέντρου της Καρδίτσας (με συντονιστή τον Σωμαράκη Γ.) και η 3η ομάδα στη θεματική ενότητα που αφορούσε τον ρόλο των πολιτών στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων (με συντονίστρια την Στρατηγέα Α.). Σε όλες τις ομάδες δόθηκε επεξηγηματική περιγραφή των ζητουμένων, ερωτήσεις-κλειδιά και συγκεκριμένες οδηγίες σε βήματα, έτσι ώστε να είναι εντελώς ξεκάθαρο το πλαίσιο της συζήτησης και τα προς εξέταση ζητήματα.

5.3.1.3 Διαχείριση εργαστηρίου

Από την έναρξη του εργαστηρίου τονίζονται οι αρχές που το διέπουν, ενώ οι συντονιστές είναι προετοιμασμένοι ώστε να διατηρούν τις ισορροπίες σε κάθε ομάδα. Το σημαντικότερο ζήτημα της διαχείρισης του εργαστηρίου είναι η εισαγωγική παρουσίαση, καθώς από την απλότητα και τη συνεκτικότητά της εξαρτάται το κατά πόσο θα εμπνευστούν και θα ενεργοποιηθούν οι συμμετέχοντες. Συνεπώς, σε αυτό το στάδιο της προετοιμασίας επεξηγούνται τα ζητούμενα, διατυπώνονται οι αρχές και οι συμμετέχοντες εισάγονται στη μέθοδο του εργαστηρίου και το προς διερεύνηση κεντρικό ερώτημα. Πριν από την έναρξη της φάσης κριτικής χωρίζονται οι ομάδες και τους συστήνεται ο συντονιστής.

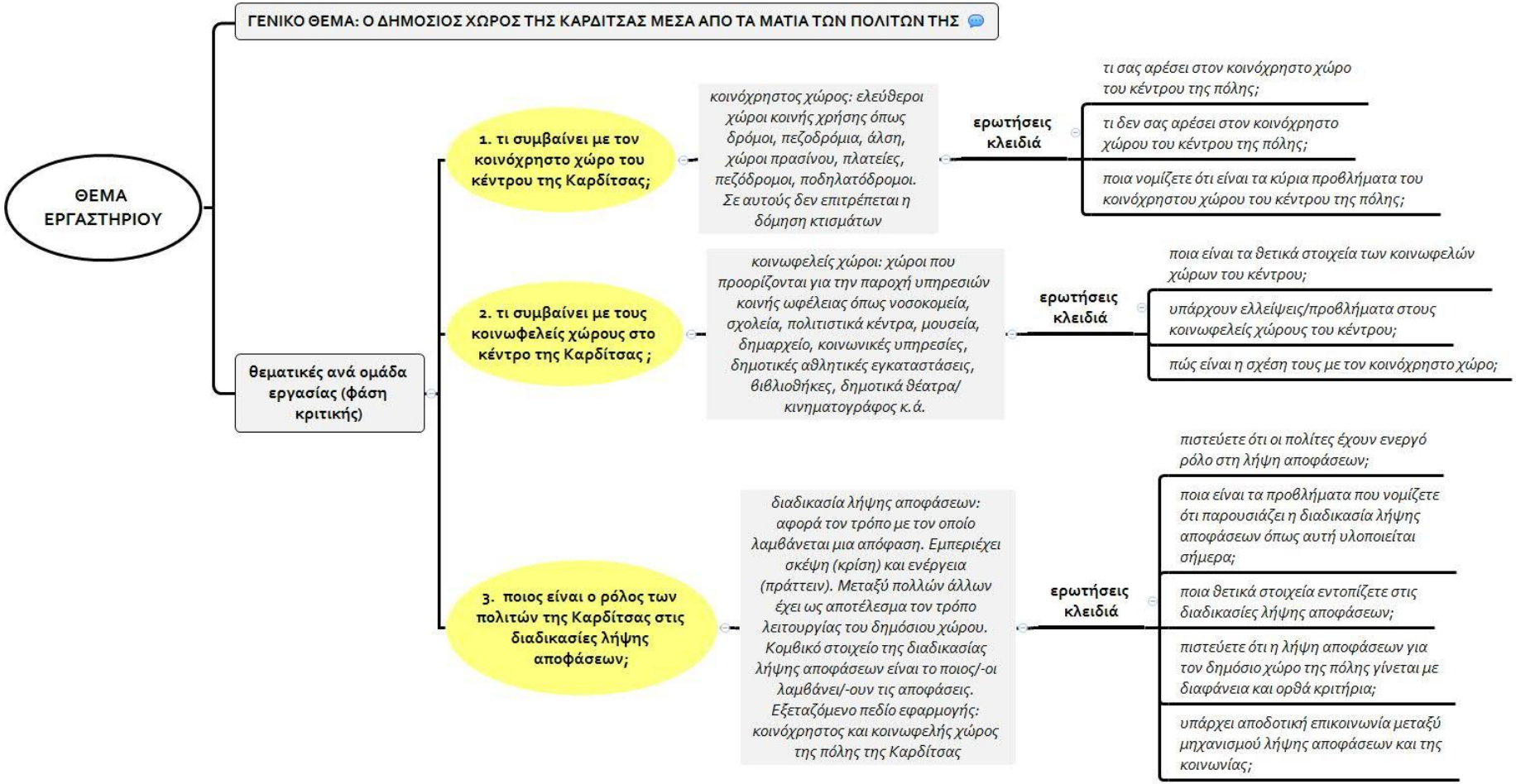

Διάγραμμα 5.5. Κεντρικό θέμα εργαστηρίου και επί μέρους θεματικές ομάδων.

5.3.2 Φάση κριτικής

Η φάση κριτικής είναι η μια από τις σημαντικότερες της συμμετοχικής μεθόδου των εργαστηρίων οραματισμού, καθώς βάζει τους συμμετέχοντες να σκεφτούν τα κρίσιμα ζητήματα (είτε θετικά είτε αρνητικά) του θέματος που εξετάζουν. Η υλοποίησή της γίνεται σε δύο φάσεις, μέσα από διαδοχικό brainstorming σε ατομικό (1η φάση - αποκλίνουσα διαδικασία) και συλλογικό (2η φάση - συγκλίνουσα διαδικασία) επίπεδο.

Για το ατομικό brainstorming επιλέχθηκε η μέθοδος ***Crawford Slip Writing***, η οποία εμπεριέχει τη χρήση Post-it©. Ουσιαστικά είναι μια απλή μέθοδος συλλογής περιεκτικών σκέψεων, με βασικό πλεονέκτημα την ανεμπόδιστη έκφραση του κάθε συμμετέχοντα, καθώς δεν μπαίνει στη διαδικασία να εκφέρει προφορικά τη σκέψη του υπό το φόβο ότι μπορεί να κριθεί αρνητικά από τους υπολοίπους (creatingminds.org, Mind Tools Ltd. 2009). Από τη στιγμή που θα συλλεχθούν όλες οι σκέψεις των συμμετεχόντων, γίνεται κατηγοριοποίηση αυτών και αξιολογούνται όσον αφορά την κατανόηση της διατύπωσης από τα υπόλοιπα μέλη της ομάδας και τον έλεγχο ύπαρξης παρόμοιων σκέψεων, με σκοπό τη συγχώνευση αυτών.

Κατά τη συγκλίνουσα διαδικασία ακολουθείται η τεχνική της **νοητικής χαρτογράφησης** (*mind mapping*) στοχεύοντας στη διαγραμματική απεικόνιση των συλλεχθέντων σκέψεων, αλλά κυρίως στην έναρξη συνομιλιών/αλληλεπίδρασης μεταξύ των μελών της ομάδας, που πιθανόν να οδηγήσουν σε τροποποιήσεις ιδεών ή και προσθήκες ή ακόμη στην ανάπτυξη νέων ιδεών μέσα από συνέργειες των ήδη υπαρχόντων. Η τεχνική της νοητικής χαρτογράφησης θέτει σε μια σειρά τη σκέψη γύρω από την κάθε θεματική ενότητα και βοηθάει τους συμμετέχοντες να διαμορφώσουν μια σφαιρική εικόνα για το πώς έχουν προσεγγίσει το θέμα (mindtools.com). Όταν σχηματιστεί ο τελικός χάρτης τότε γίνεται ψηφοφορία για την κατάταξη των κατηγοριών των κρίσιμων ζητημάτων με τη χρήση του εργαλείου ***multivoting***. Το συγκεκριμένο εργαλείο ψηφοφορίας δίνει στον καθένα συμμετέχοντα από 5 ψήφους, τις οποίες δύναται να διαθέσει σε όποια κατηγορία θέλει και να τους μοιράσει κατά το δοκούν (ΠΕΔΙΟ_ΑΓΟΡΑ 2015, mindtools.com). Αυτή η τεχνική δίνει τη δυνατότητα να ιεραρχηθούν οι κατηγορίες σύμφωνα με την σημαντικότητά τους, όπως αυτή γίνεται αντιληπτή από τους πολίτες, ενώ σε περίπτωση ισοβαθμίας ακολουθείται η συμβατική ψηφοφορία με μια ψήφο ανά άτομο. Η συνολική προσέγγιση της Φάσης Κριτικής αποτυπώνεται στο *Διάγραμμα 5.6*.

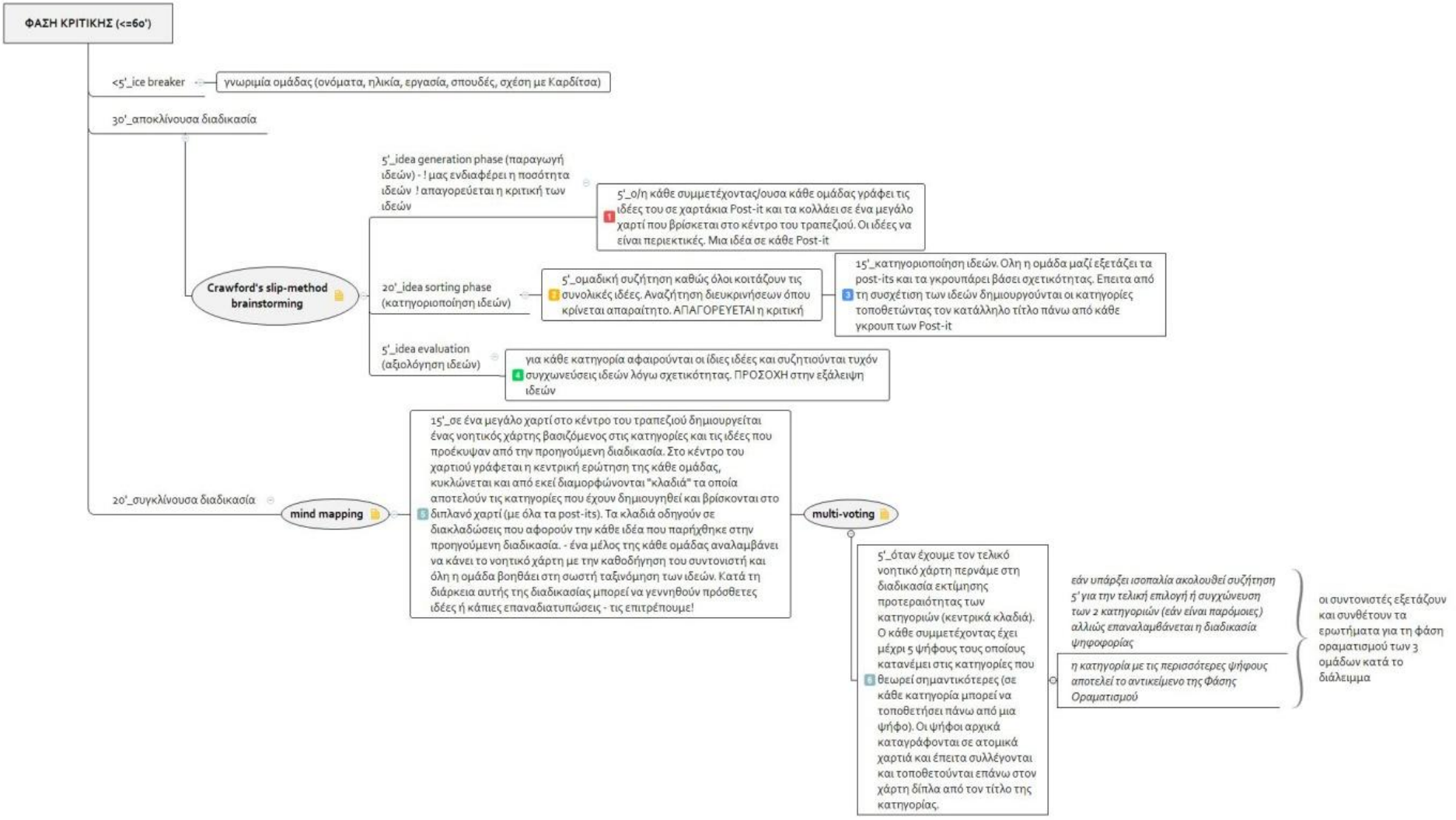

Διάγραμμα 5.6. Στάδια υλοποίησης «Φάσης Κριτικής».
Πηγή: ιδία επεξεργασία με στοιχεία από mindtools.com, creatingminds.org, Mind Tools Ltd. 2009, ΠΕΔΙΟ_ΑΓΟΡΑ 2015.

5.3.3 Φάση οραματισμού

Η θεματική ενότητα που προέκυψε στην προηγούμενη φάση ως η σημαντικότερη αποτελεί το αντικείμενο της περαιτέρω εμβάθυνσης στη Φάση Οραματισμού. Η σχέση των δύο αυτών φάσεων επιλέχθηκε να είναι δυναμική, ώστε οι ίδιοι οι συμμετέχοντες να αποφασίσουν σχετικά με το ζήτημα που θεωρούν ως περισσότερο σημαντικό. Στο *Διάγραμμα 5.7* αποτυπώνονται τα βήματα που ακολουθούνται στη Φάση Οραματισμού. Πιο συγκεκριμένα, στην αρχή της φάσης αυτής τίθεται σειρά ερωτημάτων σε κάθε ομάδα, τα οποία ερωτήματα συνδέονται με τη θεματική ενότητα που επεξεργάζεται η ομάδα, καθώς και το κύριο ζήτημα της ενότητας αυτής, όπως προέκυψε από το προηγούμενο στάδιο.

Οι συμμετέχοντες καλούνται να οραματιστούν σε ατομικό επίπεδο (1η φάση – αποκλίνουσα διαδικασία) ότι βρίσκονται στο έτος 2025 και ότι το ζήτημα που διερευνούν έχει επιλυθεί. Τονίζεται ότι δεν υπάρχουν θεσμικοί και οικονομικοί περιορισμοί στον τρόπο με τον οποίο επιλύθηκε το ζήτημα. Η παραπάνω διαδικασία εντάσσεται στην **τεχνική *wishful thinking***, η οποία σύμφωνα με τον Vidal (n.d.) βάζει τον κάθε έναν συμμετέχοντα ξεχωριστά να σκεφτεί έξω από τα προκαθορισμένα σημερινά πλαίσια και να εξετάσει το ζήτημα από μια εντελώς διαφορετική σκοπιά. Σε συνέχεια της αποκλίνουσας διαδικασίας, ακολουθεί η 2η φάση (συγκλίνουσα διαδικασία), για την οποία αξιοποιείται η **τεχνική *brainwriting***, που αποτελεί μια εναλλακτική μέθοδο αντί του κλασσικού *brainstorming*. Η μέθοδος επιλέχθηκε διότι βοηθά στη σταδιακή μετάβαση από τη διατύπωση ατομικών ιδεών στον συνδυασμό αυτών και την παραγωγή νέων. Παράλληλα, εξαλείφει πιθανές αγκυλώσεις κατά τη διαδικασία προφορικής διατύπωσης των ιδεών όπως είναι η κριτική, η αναμονή για να μιλήσει ο κάθε συμμετέχων και η μείωση της παραγωγικότητας ιδεών (Mind Tools Ltd. 2009). Η διαδικασία είναι απλή, με το κάθε μέλος να καταγράφει τις ιδέες του στην πρώτη γραμμή ενός πίνακα και μετά από 3'-5' λεπτά να δίνει τον πίνακά του στον επόμενο, ενώ ταυτόχρονα να λαμβάνει τον πίνακα του προηγούμενου συμμετέχοντα (http://creatingminds.org, Mind Tools Ltd. 2009, InnosupportTransfer 2008). Η όλη διαδικασία αποτυπώνεται στην *Εικόνα 5.2*.

Εικόνα 5.2. Μέθοδος brainwriting.
Πηγή: https://www.youtube.com/watch?v=TR1i1PPd8ZU.

Το αποτέλεσμα της εφαρμογής της τεχνικής brainwriting είναι μια τράπεζα ιδεών, η οποία κατά τη συγκλίνουσα διαδικασία (δηλαδή όταν από την ατομική παραγωγή ιδεών οδηγούμαστε στην συλλογική ανάγνωση αυτών και στην έναρξη των συζητήσεων) σε πρώτο επίπεδο εξετάζεται για τυχόν παρόμοιες ιδέες και σε δεύτερο επίπεδο κατηγοριοποιεί τις διαφορετικές ιδέες που έχουν καταγραφεί σε ομάδες.

Όταν ολοκληρωθεί το στάδιο της κατηγοριοποίησης, δημιουργείται ένας νοητικός χάρτης (*mind map*) ώστε να οργανωθούν όλες οι κατηγορίες ιδεών και μέσω του εργαλείου *multivoting* να προκύψει η κατάταξη των κατηγοριών βάσει της σημαντικότητάς τους.

5.3.4 Φάση εφαρμογής / ρεαλισμού

Σε αυτή τη φάση πραγματοποιείται μια κριτική αξιολόγηση όλων των ιδεών που διατυπώθηκαν στη φάση οραματισμού. Σκοπός της είναι να εξετάσει, υπό το πρίσμα της εφικτότητας, όλες τις ιδέες και να εστιάσει στις περισσότερο υποσχόμενες από αυτές (Vidal n.d.). Στο παρόν εργαστήριο, η φάση εφαρμογής δεν υλοποιείται, καθώς ο διαθέσιμος χρόνος, αλλά και οι γνώσεις και η εμπειρία των συμμετεχόντων κρίνονται ως μη επαρκείς. Ακόμη κρίθηκε αναγκαίο η συναξιολόγηση / ολοκλήρωση των αποτελεσμάτων του εργαστηρίου στην πληροφορία που έχει ήδη συλλεγεί από τις δευτερογενείς πηγές, αλλά και την πρωτογενή έρευνα από την κοινωνική παρατήρηση και τα ερωτηματολόγια. Η ταυτόχρονη θεώρηση / αξιολόγηση / ολοκλήρωση της πληροφορίας αυτής με αυτή του εργαστηρίου οραματισμού μπορεί να τροφοδοτήσει τη φάση εφαρμογής / ρεαλισμού και να οδηγήσει σε αποτελέσματα τα οποία στηρίζονται στην πραγματικότητα του εξωτερικού περιβάλλοντος και αυτού της πόλης της Καρδίτσας, ενσωματώνουν την επιστημονική γνώση και ολοκληρώνουν σε αυτή την εμπειρική γνώση των πολιτών της Καρδίτσας, όπως αυτή αποτυπώθηκε στα διάφορα στάδια του εργαστηρίου οραματισμού που υλοποιήθηκε.

5.3.5 Κλείσιμο εργαστηρίου

Για το κλείσιμο του εργαστηρίου (*Διάγραμμα 5.8*) επιλέχθηκε να πραγματοποιηθεί μια σύντομη παρουσίαση των ευρημάτων των δύο σημαντικών φάσεων (φάση κριτικής και οραματισμού) από ένα μέλος της κάθε ομάδας. Με αυτή την παρουσίαση όλοι οι συμμετέχοντες έρχονται κοντά σε κάθε θεματική ενότητα που συζητήθηκε και αντιλαμβάνονται πώς προσεγγίστηκε συνολικά το ζήτημα της διαχείρισης του δημόσιου χώρου της Καρδίτσας.

Στη συνέχεια αιτιολογείται προς τους συμμετέχοντες ο λόγος για τον οποίον δεν υλοποιείται η φάση εφαρμογής και δίνεται προς συμπλήρωση ένα ερωτηματολόγιο αξιολόγησης του εργαστηρίου (*Εικόνα Ε.10* του Παραρτήματος Εικόνων). Τέλος, κρατούνται τα στοιχεία επικοινωνίας των συμμετεχόντων για την περίπτωση που κάποιοι θέλουν να έχουν πρόσβαση στο τελικό αποτέλεσμα του σχεδίου διαχείρισης και αναγέννησης του δημόσιου χώρου της πόλης της Καρδίτσας.

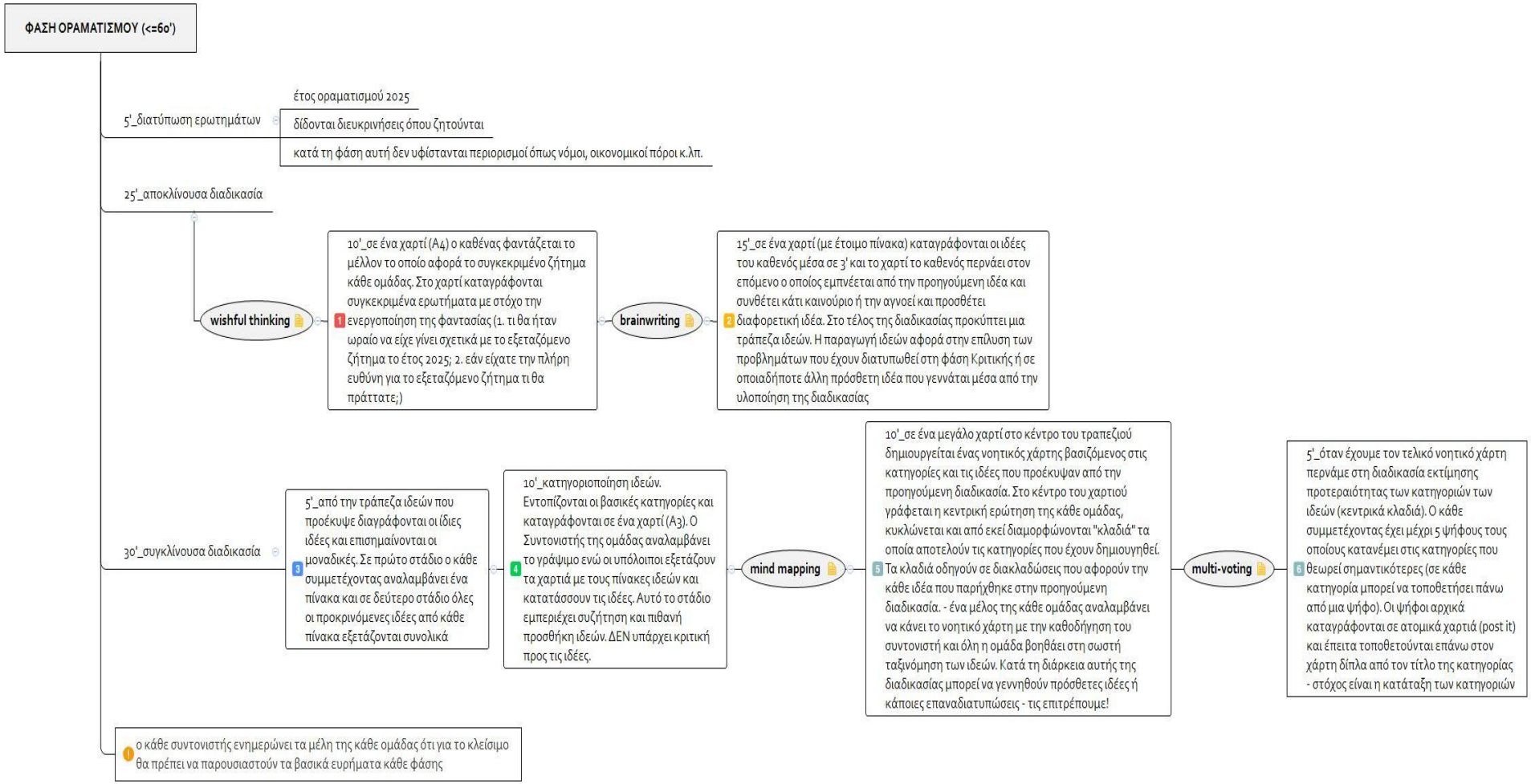

Διάγραμμα 5.7. Στάδια υλοποίησης «Φάσης Οραματισμού».
Πηγή: ιδία επεξεργασία με στοιχεία από mindtools.com, creatingminds.org, Mind Tools Ltd. 2009, InnosupportTransfer 2008, ΠΕΔΙΟ_ΑΓΟΡΑ 2015, Vidal 2005.

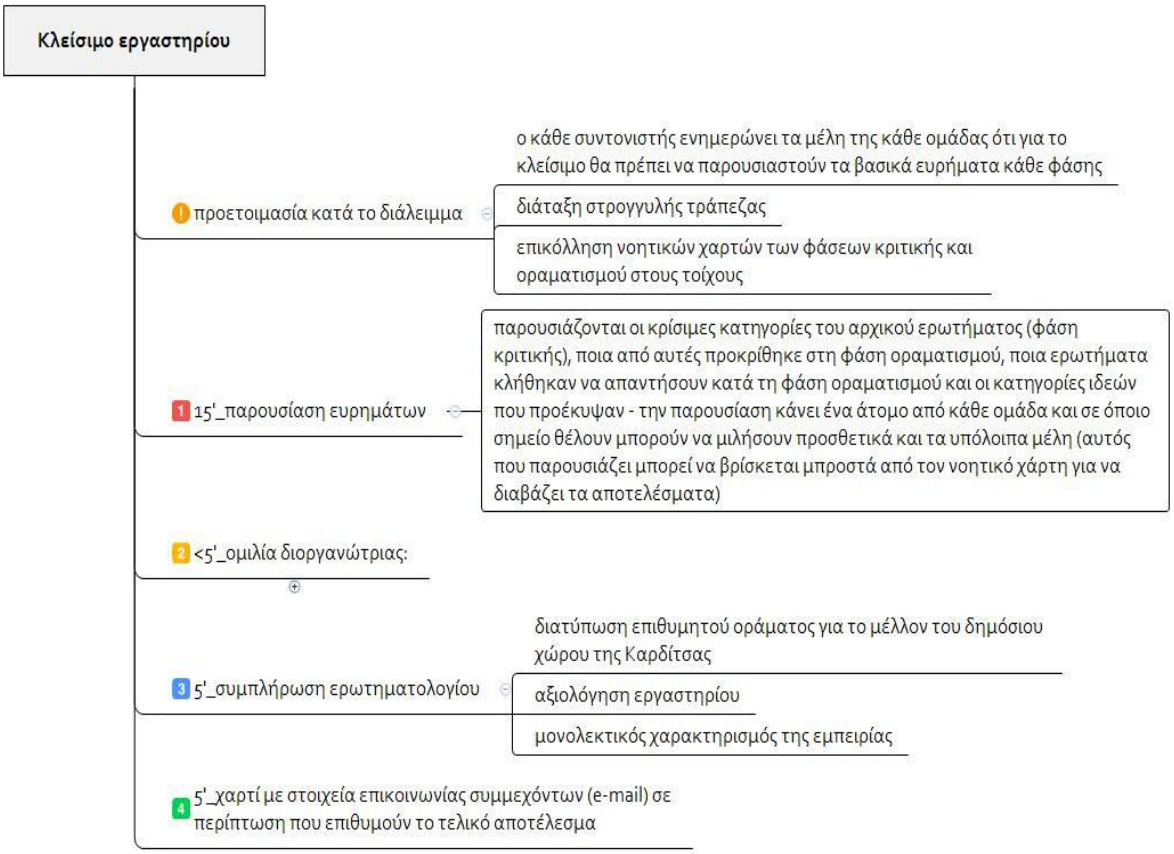

Διάγραμμα 5.8. Βήματα υλοποίησης κλεισίματος εργαστηρίου οραματισμού.

5.4 Αποτελέσματα Εργαστηρίου

Στην παρούσα ενότητα καταγράφονται τα αποτελέσματα του εργαστηρίου και συγκεκριμένα των δύο σημαντικότερων φάσεων. Στην φάση προετοιμασίας, την ημέρα του εργαστηρίου ετοιμάστηκε η αίθουσα καταλλήλως, διαμορφώνοντας τους απαραίτητους χώρους για την εισαγωγική παρουσίαση και τη διενέργεια των συζητήσεων των τριών ομάδων (*Εικόνα 5.3*).

Εικόνα 5.3. Φάση προετοιμασίας – αίθουσα δημοτικού συμβουλίου.

Μόλις προσήλθαν όλοι οι συμμετέχοντες (12 άτομα) έγινε η εισαγωγική παρουσίαση και δημιουργήθηκαν οι τρεις ομάδες, για κάθε μια από τις οποίες ορίστηκε από ένας συντονιστής.

5.4.1 Φάση κριτικής

Όπως αναλύθηκε προηγουμένως, για να υπάρξουν τα επιθυμητά αποτελέσματα ακολουθούνται διαδοχικά η αποκλίνουσα και η συγκλίνουσα διαδικασία. Η πρώτη αφορά την ατομική σκέψη και κριτική γύρω από το θέμα (μέθοδος Crawford Slip Writing – *Εικόνα 5.4*) και η δεύτερη τη συλλογική συζήτηση και συνδιαμόρφωση κοινής οπτικής (νοητικός χάρτης – *Εικόνα 5.5*). Συνολικά οι νοητικοί χάρτες όλων των ομάδων απεικονίζονται στην *Εικόνα 5.6*, ενώ στο *Διάγραμμα 5.9* αποτυπώνονται εκτενώς τα αποτελέσματα της Φάσης Κριτικής.

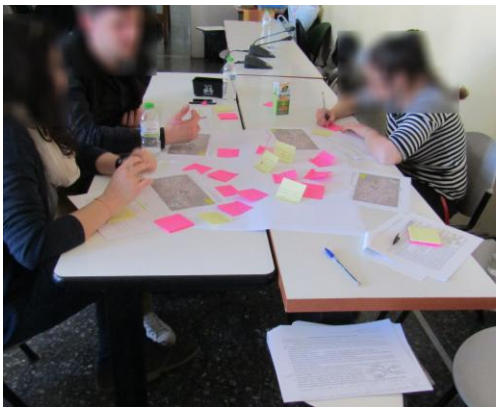

Εικόνα 5.4. 1η Ομάδα – μέθοδος Crawford Slip Writing.

Εικόνα 5.5. 3η Ομάδα – μέθοδος Crawford Slip Writing και νοητικός χάρτης.

Εικόνα 5.6. Οι νοητικοί χάρτες της «Φάσης Κριτικής» όλων των ομάδων.

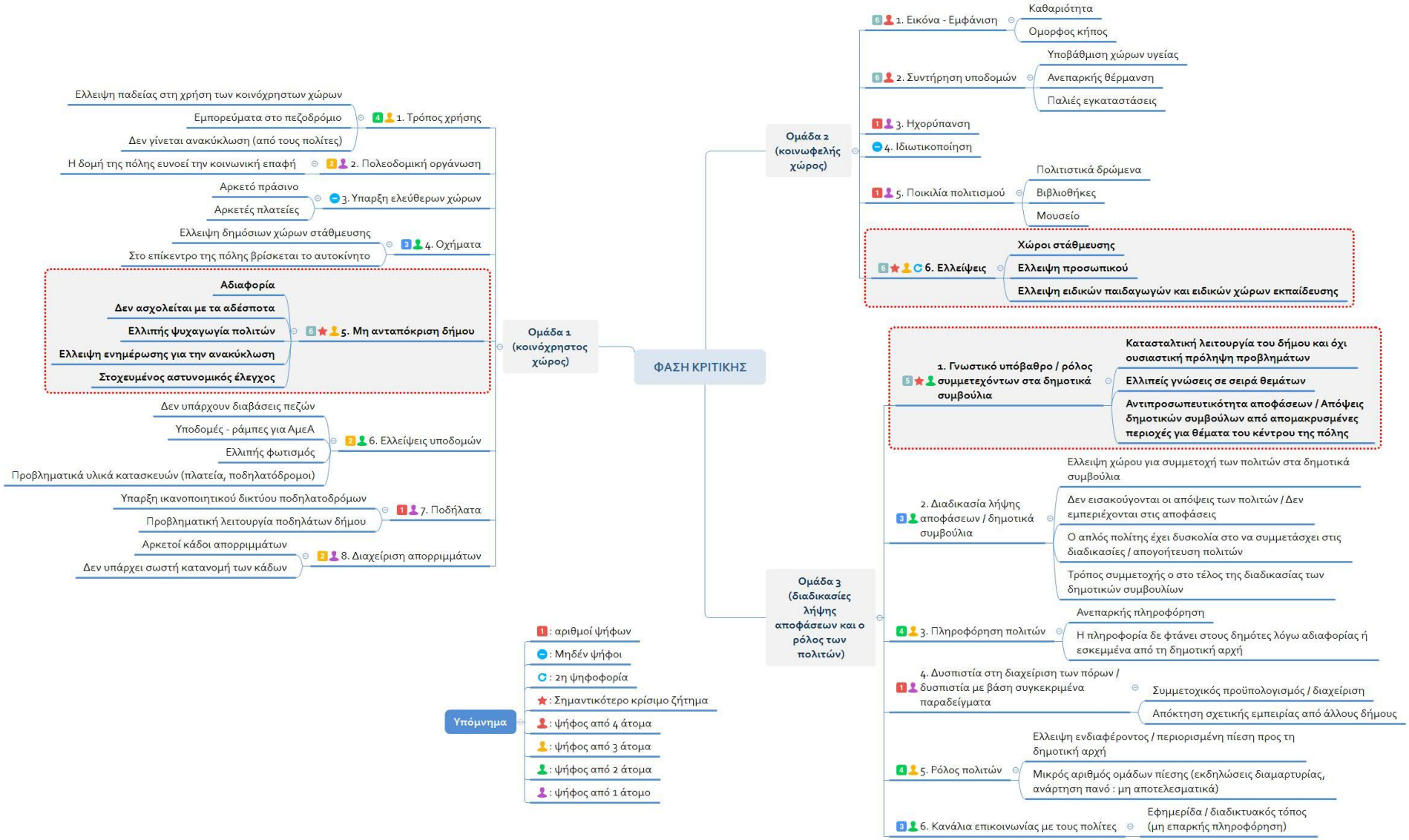

Διάγραμμα 5.9. Αποτελέσματα Φάσης Κριτικής.

5.4.2 Φάση Οραματισμού

Τα σημαντικότερα ζητήματα που προέκυψαν για κάθε ομάδα στην προηγούμενη φάση (όπως φαίνονται στο *Διάγραμμα 5.9*) συνθέτουν τις θεματικές ενότητες της φάσης οραματισμού. Εφαρμόζοντας τις τεχνικές *wishful thinking* (*Εικόνα 5.7*) και *brainwriting (Εικόνα 5.2*) προκύπτει μια τράπεζα ιδεών, η οποία χρησιμοποιείται κατά τη συγκλίνουσα διαδικασία με τελικό παράγωγο ένα νοητικό χάρτη (*Εικόνες 5.8*, *5.9*, *5.10*).

Φάση Οραματισμού

Βρίσκεστε στο έτος 2025.

Το σημαντικό ζήτημα που θεωρείτε ότι πρέπει να επιλυθεί δεν υφίσταται πλέον.

Πώς φαντάζεστε ότι έχει συμβεί αυτό;

Ξεχνώντας τους νόμους και οποιονδήποτε άλλο περιορισμό (οικονομικοί πόροι κ.λπ.) απαντήστε συνοπτικά στις επόμενες ερωτήσεις:

1. τι θα ήταν ωραίο να είχε γίνει σχετικά με το εξεταζόμενο ζήτημα μέχρι το έτος 2025;

2. εάν είχατε την πλήρη ευθύνη για το εξεταζόμενο ζήτημα τι θα πράττατε;

Εικόνα 5.7. Η τεχνική Wishful Thinking.

Εικόνα 5.8. 1η Ομάδα - νοητικός χάρτης Φάσης Οραματισμού.

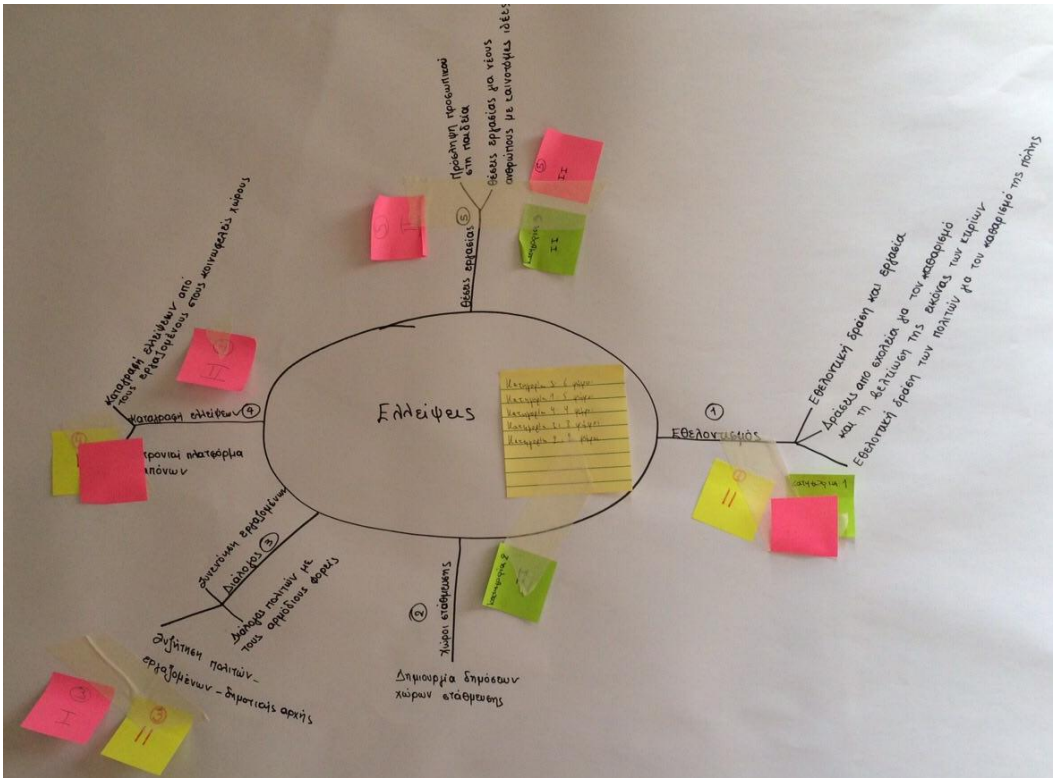

Εικόνα 5.9. 2η Ομάδα - νοητικός χάρτης Φάσης Οραματισμού.

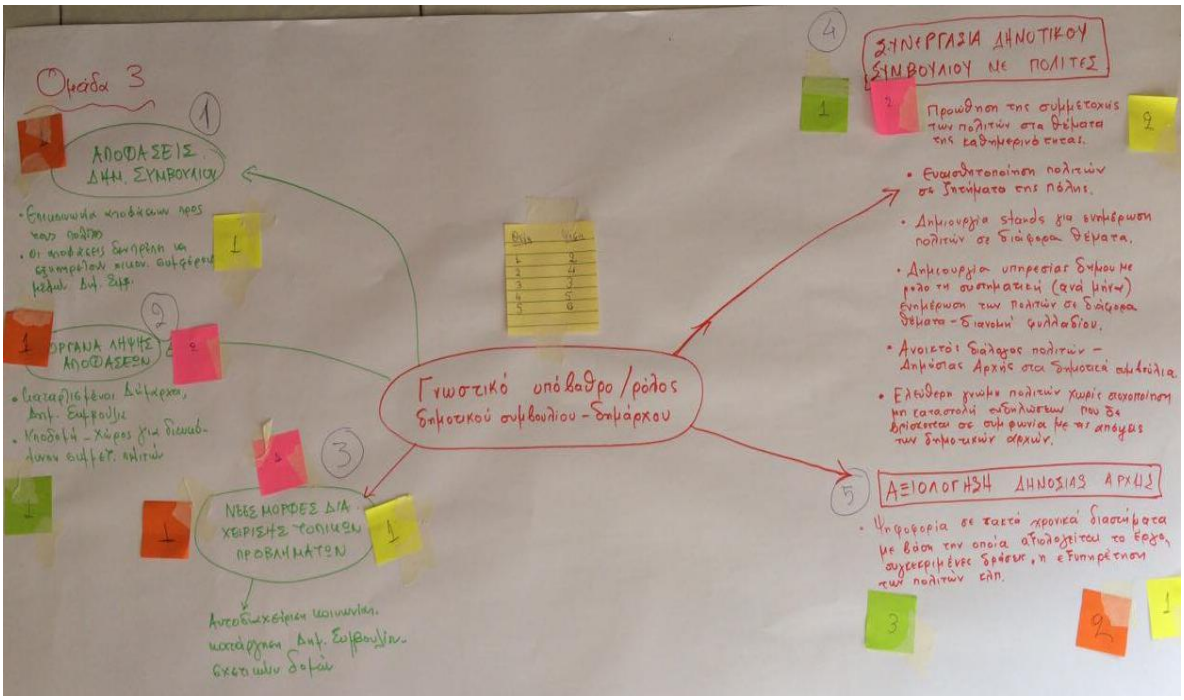

Εικόνα 5.10. 3η Ομάδα - νοητικός χάρτης Φάσης Οραματισμού.

Στο *Διάγραμμα 5.10* αποτυπώνονται οι ιδέες της κάθε ομάδας για το εστιασμένο ζήτημα που προσέγγισαν και τα αποτελέσματα της ψηφοφορίας. Παράλληλα, καταγράφεται και ο αριθμός των μελών της κάθε ομάδας που ψήφισαν την κάθε κατηγορία. Με αυτόν τον τρόπο στο επόμενο κεφάλαιο θα οριοθετηθούν οι προτεραιότητες στις κατευθύνσεις που προέκυψαν από το εργαστήριο.

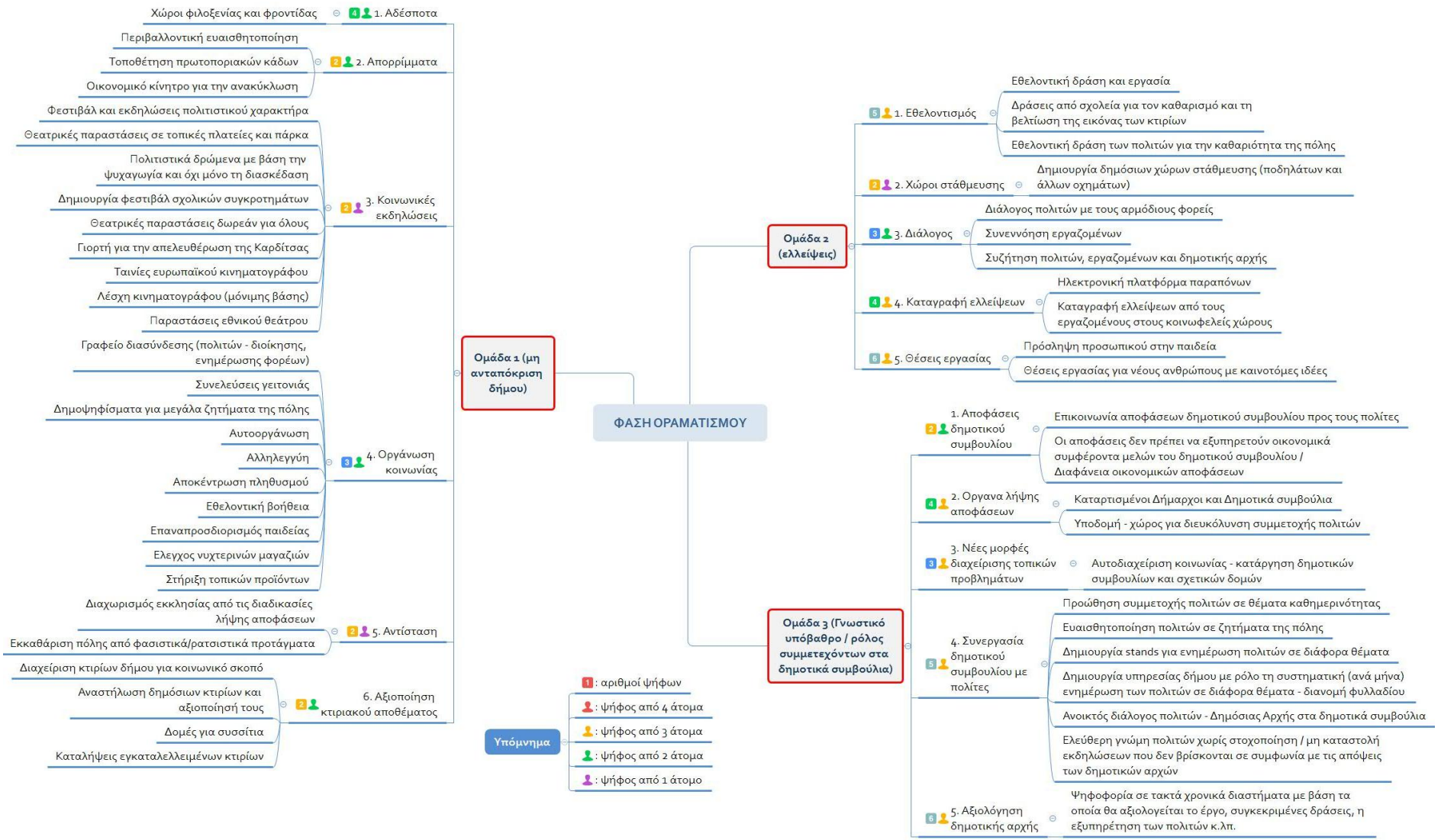

Διάγραμμα 5.10. Αποτελέσματα Φάσης Οραματισμού.

5.5 Όραμα και αξιολόγηση εργαστηρίου

Για την αποτελεσματική αξιολόγηση του εργαστηρίου αποφασίστηκε να μοιραστεί ένα περιεκτικό ερωτηματολόγιο στο κλείσιμο του εργαστηρίου, έπειτα από τις ομαδικές παρουσιάσεις. Επιλέχθηκε να πραγματοποιηθεί εκείνη τη στιγμή, διότι τα συναισθήματα των συμμετεχόντων θα ήταν έντονα και αυτό πιθανόν να τους ωθούσε να απαντήσουν ορμώμενοι από την φρέσκια εμπειρία που βίωσαν. Από την άλλη πλευρά υπήρχε και η πιθανότητα αυτό να επέφερε αρνητικό αντίκτυπο στην αξιολόγηση λόγω της κόπωσης, αλλά αναλήφθηκε αυτό το ρίσκο. Η μορφή του ερωτηματολογίου εμφανίζεται στην *εικόνα Ε.9* του Παραρτήματος, ενώ τα αποτελέσματα παρουσιάζονται και ερμηνεύονται στη συνέχεια.

Η **πρώτη ερώτηση** αφορά το όραμα που έχει σχηματιστεί στο μυαλό του κάθε συμμετέχοντα για τον δημόσιο χώρο της πόλης έπειτα από τη συμμετοχή του στο εργαστήριο.

Πίνακας 5.1. Το όραμα κάθε συμμετέχοντα για το μέλλον του δημόσιου χώρου της Καρδίτσας.

α/α	Διατύπωση οράματος
1	όλοι οι δημόσιοι χώροι ανήκουν σε όλους με σεβασμό και αξιοπρέπεια
2	να υπάρχει επικοινωνία των μελών των συμβουλίων με τους απλούς πολίτες για το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα για το καλό της πόλης
3	αμερόληπτοι και ευαίσθητοι πολίτες και δημόσιοι άρχοντες για μια καλύτερη πόλη
4	η διαμόρφωση του δημόσιου χώρου να αποσκοπεί στο καλό των πολιτών και όχι στην οικονομική ωφέλεια των επιχειρήσεων
5	ένας καθαρός, όμορφος χώρος με εργαζόμενους, εθελοντές - πολίτες και διάλογο με τις δημοτικές αρχές
6	να υπάρξουν επαρκείς χώροι στάθμευσης για την καλύτερη κυκλοφορία / διάλογος και συνεννόηση μεταξύ των εργαζόμενων για την αποτελεσματική εργασία / εθελοντισμός σε τομείς με πολλές ελλείψεις
7	πραγματοποίηση όλων των στόχων που αναφέρθηκαν στο εργαστήριο
8	συνεργασία, εθελοντισμός, καινοτομία
9	μια πόλη πιο φιλική και εύκολα προσβάσιμη για όλες τις ομάδες του πληθυσμού, καθώς επίσης μια πόλη που θα σέβεται και θα αναλαμβάνει δράση για την προστασία των ζώων. Τέλος, και ίσως το πιο σημαντικό η δημιουργία μιας καθαρής πόλης με τις κατάλληλες υποδομές, προκειμένου ο πολίτης να μπορεί να κυκλοφορήσει εύκολα και ευχάριστα σε αυτή
10	προδιαγραφές με πρότυπα εξωτερικού
11	ελευθεριακή διαχείριση και αυτοοργάνωση
12	υπεύθυνη δράση από τη μεριά των δημόσιων φορέων / συμμετοχή πολιτών ενεργά στα κοινωνικά ζητήματα

Η **δεύτερη ερώτηση** αφορά την αξιολόγηση του εργαστηρίου και αποτελείται από συγκεκριμένα υποερωτήματα. Στο 1^{ο} υποερώτημα (*Διάγραμμα 5.11*) το 92% των συμμετεχόντων βρήκε το εργαστήριο πολύ ενδιαφέρον.

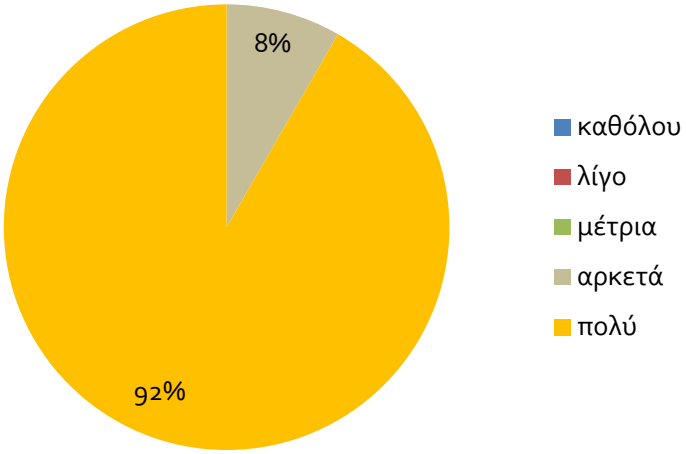

Διάγραμμα 5.11. Ανταπόκριση στο ερώτημα «Σας φάνηκε ενδιαφέρον το εργαστήριο»;

Το 75% των συμμετεχόντων είναι σίγουρο πως θα επιθυμούσε να συμμετάσχει πάλι σε ανάλογο εργαστήριο και το υπόλοιπο 25% είναι πολύ θετικό. Το γεγονός αυτό επιβεβαιώνει το προηγούμενο ερώτημα, όπου όλοι βρήκαν ενδιαφέρουσα τη διαδικασία.

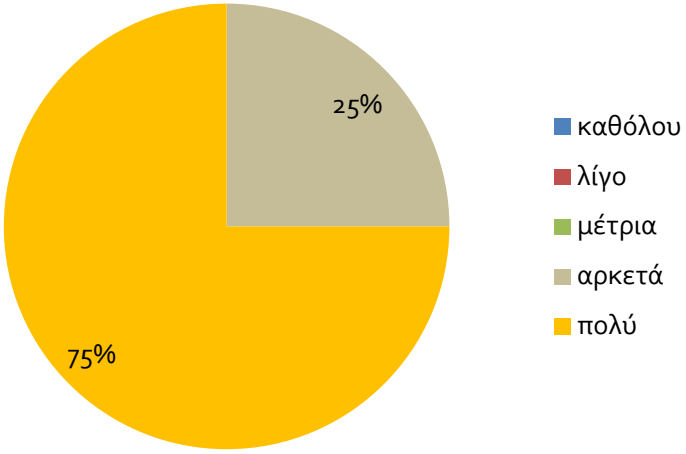

Διάγραμμα 5.12. Ανταπόκριση στο ερώτημα «Θα συμμετείχατε πάλι σε κάποια ανάλογη διαδικασία στο μέλλον»;

Όλοι φαίνεται να πιστεύουν σε μεγάλο βαθμό ότι η μέθοδος «εργαστήρια οραματισμού» δύναται να χρησιμοποιηθεί και σε άλλα τρέχοντα ζητήματα (*Διάγραμμα 5.13*). Παράλληλα, όλοι έχουν την αίσθηση ότι οι αρχές, στις οποίες βασίστηκε εξ αρχής το εργαστήριο, διατηρήθηκαν κατά τη διάρκειά του (*Διάγραμμα 5.14*).

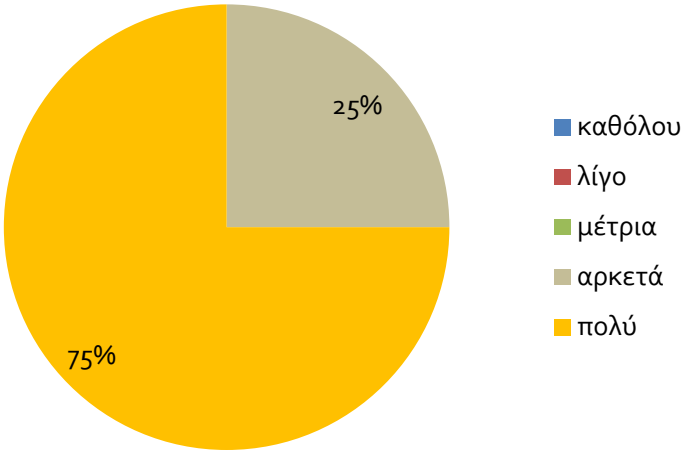

Διάγραμμα 5.13. Ανταπόκριση στο ερώτημα «Πιστεύετε ότι τέτοια εργαστήρια θα μπορούσαν να εφαρμοστούν και σε τρέχοντα ζητήματα λήψης αποφάσεων»;

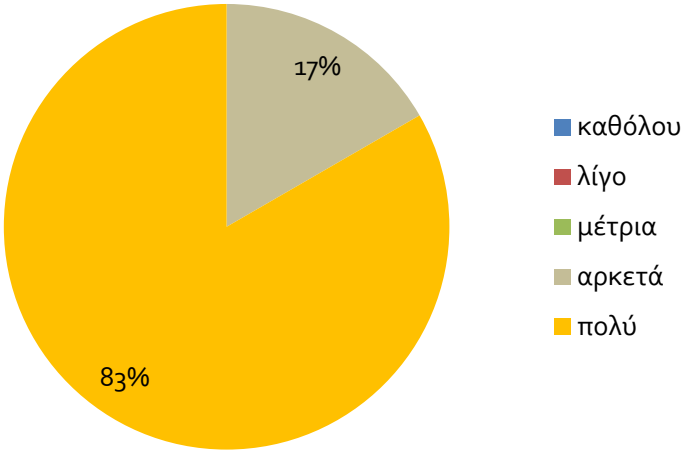

Διάγραμμα 5.14. Ανταπόκριση στο ερώτημα «Νιώθετε ότι οι αρχές που βασίστηκε το εργαστήριο (σεβασμός, ισότητα, δημιουργικότητα) λειτούργησαν κατά τη διάρκεια του εργαστηρίου»;

Η **τρίτη ερώτηση** επιχείρησε να καταγράψει το αυθόρμητο αίσθημα που γεννήθηκε στον καθένα έπειτα από την ολοκλήρωση του εργαστηρίου. Όπως φαίνεται στην *Εικόνα 5.11* οι σκέψεις είναι πολύ θετικές, σκιαγραφώντας το πόσο θετικά φαίνεται να λειτούργησε το εργαστήριο στην ψυχολογία του καθενός.

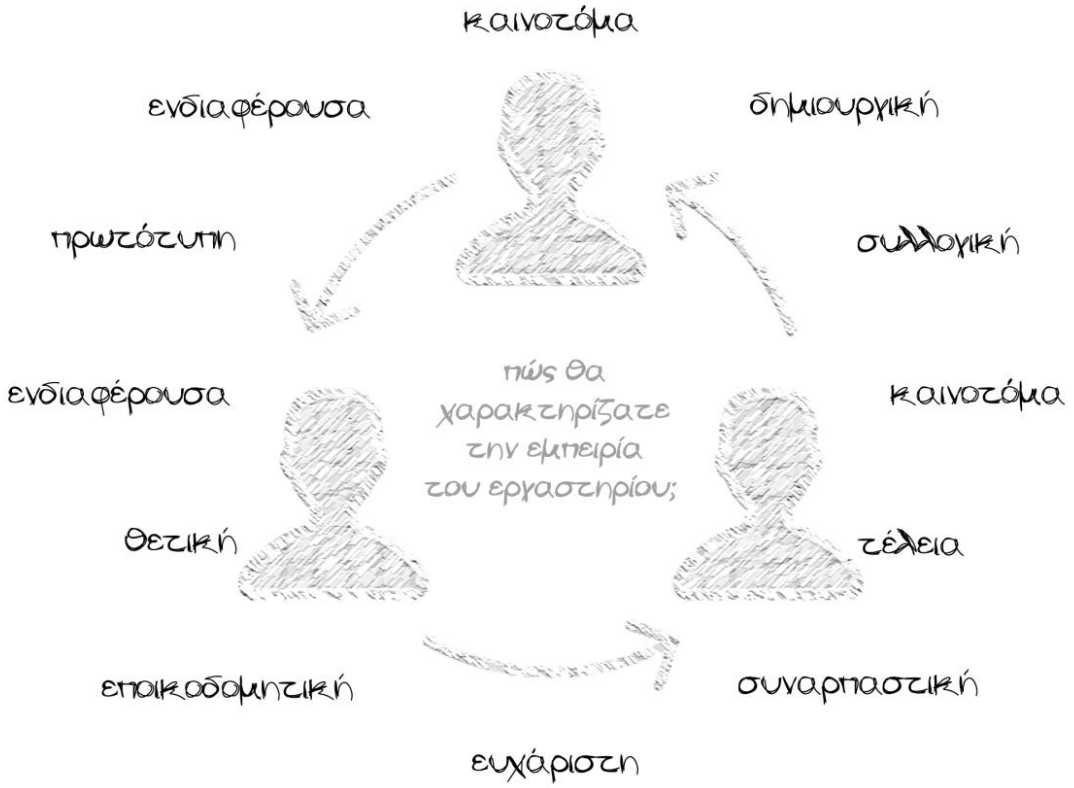

Εικόνα 5.11. Μονολεκτικός χαρακτηρισμός της εμπειρίας.

Η **τελευταία ερώτηση** αφορά τυχόν σχόλια ή συμβουλές σχετικές με τη διαδικασία για μελλοντικές διορθώσεις. Απάντησαν 8 από τους 12 συμμετέχοντες και τα σχόλιά τους παρουσιάζονται στον *Πίνακα 5.2*.

Πίνακας 5.2. Σχόλια συμμετεχόντων για τη διαδικασία του εργαστηρίου.

α/α	**Διατύπωση σχολίων**
1	δημιουργικό και ευχάριστο / επιμονή και υπομονή, καθώς είμαστε το μέλλον
2	θα μπορούσαν να συμμετέχουν στο ίδιο εργαστήριο και τα δημοτικά συμβούλια κάθε πόλης
3	έγινε μια ενδιαφέρουσα συζήτηση και άνοιξε ένας άλλος τρόπος σκέψης μας
4	πολύ μεγάλη διάρκεια
5	πολύ ενδιαφέρον
6	άψογα οργανωμένο
7	πολύ οργανωμένο
8	πολύ ενδιαφέρον περιεχόμενο / τροφή για σκέψη / εμπεριστατωμένο

Η αξιολόγηση των συμμετεχόντων φαίνεται να είναι πολύ θετική, ενώ σύμφωνα με την οπτική της διοργανώτριας το εργαστήριο στο σύνολό του κρίνεται επιτυχές. Τα αποτελέσματα θα χρησιμοποιηθούν στο επόμενο κεφάλαιο, καθώς σε συνδυασμό με όλη την υπάρχουσα πληροφορία των προηγούμενων κεφαλαίων θα επιδιωχθεί η ανάπτυξη ενός σχεδίου διαχείρισης του δημόσιου χώρου της πόλης της Καρδίτσας.

κεφάλαιο

ΣΧΕΔΙΟ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗΣ
ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΧΩΡΟΥ ΤΗΣ ΚΑΡΔΙΤΣΑΣ

6. ΣΧΕΔΙΟ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΧΩΡΟΥ ΤΗΣ ΚΑΡΔΙΤΣΑΣ

Το παρόν κεφάλαιο ουσιαστικά συνιστά την πρόταση της εργασίας, συνθέτοντας την πληροφορία όλων των προηγούμενων κεφαλαίων. Σε πρώτο στάδιο ερμηνεύονται τα αποτελέσματα του εργαστηρίου οραματισμού, οριστικοποιούνται τα κρίσιμα ζητήματα της πραγματικότητας και οι στόχοι ανά τομέα. Στη συνέχεια παρουσιάζεται ο τρόπος προσέγγισης της δομής του σχεδίου και καταγράφονται με περιγραφικό τρόπο τα στάδια της δυναμικά διαμορφωθείσας στρατηγικής για τον δημόσιο χώρο της Καρδίτσας. Σε τελικό στάδιο συντάσσεται η ολοκληρωμένη στρατηγική, φτάνοντας έως τη διαμόρφωση μέτρων πολιτικής και γίνεται χαρτογραφική απόδοση όλων των προτεινόμενων χωρικών παρεμβάσεων.

6.1 Ερμηνεία αποτελεσμάτων εργαστηρίου οραματισμού

Τα αποτελέσματα του εργαστηρίου οραματισμού καταγράφηκαν αναλυτικά στο κεφάλαιο 5, ωστόσο τι σημαίνουν και πώς ερμηνεύονται προς όφελος της παρούσας εργασίας; Πέραν της συλλογικής δουλειάς και της ενεργοποίησης των πολιτών γύρω από τα ζητήματα του δημόσιου χώρου, τα αποτελέσματα του εργαστηρίου συνθέτουν μια κύρια πηγή ιδεών για τη στρατηγική αναγέννησης του δημόσιου χώρου. Παράλληλα, η σύνθεση των απαντήσεων για το όραμα του κάθε συμμετέχοντα για τον δημόσιο χώρο οδηγεί στη διατύπωση του συλλογικού οράματος, χαρτογραφώντας σταδιακά το «ΠΟΥ» θέλουμε να πάμε. Για να υπάρξει δομημένη ερμηνεία θα εξεταστούν τα αποτελέσματα κάθε ομάδας, ώστε να καταδειχθεί η οπτική των συμμετεχόντων για κάθε θεματική.

<u>*1η ομάδα με θεματική τον κοινόχρηστο χώρο*</u>: η φάση κριτικής οδήγησε στον εντοπισμό 8 κρίσιμων ζητημάτων (*διάγραμμα 5.9*) με σημαντικότερο την «Μη ανταπόκριση του δήμου», δηλαδή τη στάση που διατηρεί ο δήμος σε σχέση με τα ζητήματα του κοινόχρηστου χώρου. Εστιάζοντας στην προσέγγιση αυτού του ζητήματος στη φάση οραματισμού (*διάγραμμα 5.10*), οι βασικοί άξονες ιδεών κατά σειρά βάσει ψηφοφορίας είναι οι εξής: Αδέσποτα, Οργάνωση κοινωνίας, Απορρίμματα, Αξιοποίηση κτιριακού αποθέματος, Κοινωνικές εκδηλώσεις και Αντίσταση. Συνεπώς, φαίνεται να υπάρχει μια ανησυχία γύρω από τον τρόπο που γίνεται η διαχείριση των κοινόχρηστων χώρων από τον δήμο.

<u>*2η ομάδα με θεματική τον κοινωφελή χώρο*</u>: η φάση κριτικής οδήγησε στον εντοπισμό 6 κρίσιμων ζητημάτων (*διάγραμμα 5.9*), με σημαντικότερο τις «Ελλείψεις σε κοινωφελείς χώρους». Εστιάζοντας στην αντιμετώπιση αυτού του ζητήματος στη φάση οραματισμού (*διάγραμμα 5.10*), οι βασικοί άξονες ιδεών κατά σειρά βάσει ψηφοφορίας είναι οι εξής: Θέσεις εργασίας, Εθελοντισμός, Καταγραφή ελλείψεων, Διάλογος και Χώροι στάθμευσης.

3η ομάδα με θεματική τον ρόλο των πολιτών στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων: η φάση κριτικής οδήγησε στον εντοπισμό 6 κρίσιμων ζητημάτων (*διάγραμμα 5.9*), με σημαντικότερο το «Γνωστικό υπόβαθρο / ρόλος συμμετεχόντων στα δημοτικά συμβούλια». Εστιάζοντας στην προσέγγιση αυτού του ζητήματος στη φάση οραματισμού (*διάγραμμα 5.10*), οι βασικοί άξονες ιδεών κατά σειρά βάσει ψηφοφορίας είναι οι εξής: Αξιολόγηση δημοτικής αρχής, Συνεργασία δημοτικού συμβουλίου με τους πολίτες, Όργανα λήψης αποφάσεων, Νέες μορφές διαχείρισης τοπικών προβλημάτων και Αποφάσεις δημοτικού συμβουλίου. Όπως φαίνεται το βασικό ζητούμενο είναι η σύγκλιση των σχέσεων δήμου – πολιτών, με βάση το κοινό όφελος.

Σε μια συνολική εκτίμηση των αποτελεσμάτων, φαίνεται μια ροπή προς την ανησυχία των πολιτών γύρω από τη διαχείριση του δημόσιου χώρου, χωρίς να απουσιάζει η αναζήτηση της διάρθρωσης του ίδιου του χώρου, αλλά δεν αποτελεί το κυρίαρχο ζήτημα. Το γεγονός αυτό καταδεικνύει ότι οι πολίτες της Καρδίτσας δεν ενδιαφέρονται μόνο για κάποιες επιφανειακές χωρικές παρεμβάσεις, αλλά αντιλαμβάνονται ότι το ζήτημα του δημόσιου χώρου είναι θεμελιακής φύσεως σε μια κοινωνία. Συνεπώς η διαχείριση του χώρου, οι διαδικασίες λήψης αποφάσεων, η στάση των αρμοδίων και ο ρόλος των πολιτών πρέπει να προσεγγιστούν πλήρως στη στρατηγική για την αναγέννηση του δημόσιου χώρου της πόλης της Καρδίτσας.

6.2 Τελική διατύπωση κρίσιμων ζητημάτων και στόχων

Η πραγματοποίηση του εργαστηρίου οραματισμού δίνει την δυνατότητα της τελικής διαμόρφωσης των κρίσιμων ζητημάτων (σε συνέχεια των κρίσιμων ζητημάτων της *ενότητας 4.2*) και της οριστικοποίησης των τομεακών στόχων (σε συνέχεια των προκαταρτικών στόχων της *ενότητας 4.2*). Οι προσθήκες και τροποποιήσεις γίνονται μέσω της προσεκτικής εξέτασης των αποτελεσμάτων της Φάσης Κριτικής του εργαστηρίου οραματισμού.

Στον *Πίνακα 6.1* καταγράφεται το σύνολο των κρίσιμων ζητημάτων ανά τομέα προσθέτοντας και τροποποιώντας τα κρίσιμα ζητήματα των τομέων της κοινωνίας, της οικονομίας, της τεχνολογίας, της πολιτικής και του περιβάλλοντος, ενώ τα κρίσιμα ζητήματα του πολιτισμού δεν μεταβάλλονται.

Πίνακας 6.1. Τελική διατύπωση κρίσιμων ζητημάτων.

Τομέας	α/α	Κρίσιμα ζητήματα
Κοινωνία	ΚΖ1	Διαρκής αίσθηση ανασφάλειας / αύξηση κοινωνικά ευάλωτων ομάδων
	ΚΖ2	Διαχρονική κοινωνική αδράνεια και ετεροκαθορισμός του δημόσιου χώρου
	ΚΖ3	Έλλειψη παιδείας στη χρήση του δημόσιου χώρου
Οικονομία	ΚΖ4	Η συνεχιζόμενη λιτότητα αναδιαμορφώνει τον τρόπο λειτουργίας της κοινωνίας
	ΚΖ5	Οι ανάγκες της κοινωνίας σε ποιοτικό δημόσιο χώρο δεν αποτελούν προτεραιότητα (ελάχιστη χρηματοδότηση)
	ΚΖ6	Εισαγωγή εναλλακτικών μορφών διαχείρισης οικονομικών πόρων του δήμου
Πολιτισμός	ΚΖ7	Ελλιπή πολιτιστικά ερεθίσματα σε νέες ηλικιακές ομάδες
	ΚΖ8	Ελλιπείς πολιτιστικές υποδομές
Τεχνολογία	ΚΖ9	Νέες ψηφιακές τεχνολογίες ως βοηθητικό εργαλείο οργάνωσης των διαδικασιών και των δομών λήψης αποφάσεων – έγκαιρη και άμεση πληροφόρηση πολιτών
	ΚΖ10	Εισαγωγή νέων συστημάτων παραγωγής / εξοικονόμησης ενέργειας εντός του αστικού ιστού
Πολιτική *Λειτουργία δήμου*	ΚΖ11	Αξιοποίηση δημόσιων χώρων με σκοπό το κέρδος
	ΚΖ12	Έλλειψη προσωπικού δήμου / οργανωτικά διατμηματικά προβλήματα
	ΚΖ13	Αδυναμία αποτελεσματικής διαχείρισης δημόσιου χώρου (εφαρμογή κανονισμών και μέτρων)
	ΚΖ14	Κατασταλτική και όχι προληπτική δράση του δήμου
Πολιτική *Συμμετοχή στη λήψη αποφάσεων*	ΚΖ15	Αναποτελεσματική επικοινωνία δήμου με τους πολίτες
	ΚΖ16	Η άποψη των πολιτών δεν λαμβάνεται υπόψη / χαμηλός βαθμός εμπιστοσύνης προς τον δήμο
	ΚΖ17	Ελλιπείς υποδομές και μειωμένη πρόθεση για διευκόλυνση συμμετοχής πολιτών στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων
Περιβάλλον *Φυσικό*	ΚΖ18	Ανάγκη ενίσχυσης περιβαλλοντικής συνείδησης
	ΚΖ19	Ύπαρξη αναξιοποίητων αξιόλογων οικοσυστημάτων εντός και εκτός της πόλης
Περιβάλλον *Αστική κινητικότητα*	ΚΖ20	Εστίαση στην αστική κινητικότητα για αποσυμφόρηση του κέντρου της πόλης
	ΚΖ21	Ανάγκη συμπερίληψης όλων των διαφορετικών κοινωνικών αναγκών κατά τον σχεδιασμό των δημόσιων χώρων
Περιβάλλον *Κοινωφελείς χώροι*	ΚΖ22	Έλλειψη χώρων φιλοξενίας ευάλωτων κοινωνικών ομάδων
	ΚΖ24	Αναξιοποίητο κτιριακό δυναμικό για στέγαση κοινωφελών χώρων
	ΚΖ25	Ανάγκη συντήρησης και αναβάθμισης κοινωφελών υποδομών
Περιβάλλον *Κοινόχρηστοι χώροι*	ΚΖ26	Ανάγκη ολοκληρωμένων παρεμβάσεων σε κεντρικούς ΚΧ για τη βελτίωση της ποιότητάς τους
	ΚΖ27	Καταπάτηση κοινόχρηστων χώρων και αποκλεισμός ευάλωτων κοινωνικών ομάδων
	ΚΖ28	Ανάγκη ενοποίησης κοινόχρηστων χώρων / απουσία αισθήματος οικειότητας

Έπειτα από την εύρεση όλων των κρίσιμων ζητημάτων εξετάζονται οι προκαταρτικοί στόχοι, τροποποιώντας τους σύμφωνα με τη νέα πληροφορία που συλλέχθηκε από το εργαστήριο οραματισμού. Εν τέλει πραγματοποιούνται κάποιες αλλαγές στους στόχους των τομέων της οικονομίας και της τεχνολογίας και στον *Πίνακα 6.2* αποτυπώνεται η τελική τους μορφή.

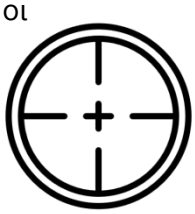

Πίνακας 6.2. Διαμόρφωση τελικών τομεακών στόχων.

Τομέας	Στόχος
Κοινωνία	Διέξοδος από το φαύλο κύκλο της αδράνειας και των κοινωνικοοικονομικών προβλημάτων – Ενδυνάμωση πολιτών
Οικονομία	Βαρύτητα στην τοπική ενδογενή ανάπτυξη – αποδοτική διαχείριση οικονομικών πόρων
Πολιτισμός	Ενσωμάτωση πολιτιστικών ερεθισμάτων στην καθημερινότητα της πόλης
Τεχνολογία	Εισαγωγή τεχνολογικών επιτευγμάτων στις οργανωτικές δομές, στις υποδομές και στη διαχείριση της πληροφορίας
Πολιτική	Βελτίωση δομών λήψης αποφάσεων και εισαγωγή διαδικασιών ενεργού συμμετοχής πολιτών
Περιβάλλον	Ολοκληρωμένη κάλυψη αναγκών, έξυπνη διαχείριση διαθεσίμων και αναβάθμιση ποιότητας ζωής

6.3 Δομή σχεδίου

Για τη διαμόρφωση του σχεδίου ακολουθείται ο σκελετός που αναπτύχθηκε στο τελικό σχέδιο διαχείρισης πολιτιστικών δομών και υποδομών του Δήμου Κορυδαλλού (πλατφόρμα DemoCU). Θεωρείται ότι καλύπτει τις ανάγκες της σταδιακής και κατανοητής δόμησης των κατευθύνσεων πολιτικής, που οδηγούν στα απαραίτητα μέτρα πολιτικής. Το όραμα προκύπτει από την σύνθεση των επί μέρους θεμάτων που φαίνεται να προκύπτουν από τη συνθετική ανάγνωση των ατομικών οραμάτων των συμμετεχόντων στο εργαστήριο οραματισμού (*ενότητα 5.5*).

Συλλογικό όραμα:

ΔΗΜΟΣΙΟΣ ΧΩΡΟΣ ΑΠΟ ΟΛΟΥΣ ΓΙΑ ΟΛΟΥΣ
ΜΕ ΣΕΒΑΣΜΟ ΚΑΙ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗ

Το όραμα βασίζεται σε 4 κυρίαρχα ζητήματα (κοινοί τόποι μεταξύ των συμμετεχόντων):
επικοινωνία, διάλογος και συνεννόηση μεταξύ πολιτών και δήμου
επανάκτηση συλλογικών αξιών: σεβασμός, αξιοπρέπεια, αλληλεγγύη, αμεροληψία
ενεργή συμμετοχή πολιτών στη λήψη αποφάσεων (υπεύθυνη δράση, εθελοντισμός)
ο δημόσιος χώρος να λειτουργεί ως πεδίο ολοκληρωμένης κάλυψης αναγκών ισότιμα για όλους

Το «ΠΟΥ» θέλουμε να πάμε απαντάται από το όραμα που τέθηκε για το μέλλον και από τους στόχους που καταδεικνύουν τα επιθυμητά αποτελέσματα. Οι στόχοι απορρέουν από τα κρίσιμα ζητήματα της πραγματικότητας, τα οποία προέκυψαν από τις

δευτερογενείς πληροφορίες και την πρωτογενή έρευνα, σε συνδυασμό με τα αποτελέσματα της Φάσης Κριτικής του εργαστηρίου οραματισμού. Η πραγματικότητα χωρίζεται σε 6 τομείς για την καλύτερη στόχευση (όπως έγινε πρωτίστως για τα κρίσιμα ζητήματα) και αυτοί είναι οι εξής: κοινωνία, οικονομία, πολιτισμός, τεχνολογία, πολιτική και περιβάλλον.

Το «ΠΩΣ» θα πάμε σε αυτό το μέλλον σκιαγραφείται μέσω της στρατηγικής για τον δημόσιο χώρο, η οποία συνίσταται από τους άξονες προτεραιότητας που αντιστοιχούν σε κάθε τομεακό στόχο, από τις κατευθύνσεις πολιτικής που αντιστοιχούν σε κάθε άξονα προτεραιότητας και εν τέλει από τα μέτρα πολιτικής που σχετίζονται με κάθε κατεύθυνση πολιτικής.

Στον *Πίνακα 6.3* αποτυπώνεται η δομή του σχεδίου και στη συνέχεια περιγράφονται συνοπτικά και περιεκτικά όλα τα επίπεδα της στρατηγικής.

Πίνακας 6.3. Δομή σχεδίου για τον δημόσιο χώρο της Καρδίτσας.

ΠΟΥ ΘΕΛΟΥΜΕ ΝΑ ΠΑΜΕ;					
Συλλογικό όραμα:					
δημόσιος χώρος από όλους για όλους με σεβασμό και αλληλεγγύη					
Επιθυμητά αποτελέσματα – τομεακοί στόχοι:					
Διέξοδος από τον φαύλο κύκλο της αδράνειας και των κοινωνικοοι-κονομικών προβλημάτων - ενδυνάμωση πολιτών	Βαρύτητα στην τοπική ενδογενή ανάπτυξη και αποδοτική διαχείριση των οικονομικών πόρων	Ενσωμάτωση πολιτιστικών ερεθισμάτων στην καθημερινό-τητα της πόλης	Εισαγωγή τεχνολογικών επιτευγμάτων στις οργανωτικές δομές, υποδομές και στη διαχείριση της πληροφορίας	Βελτίωση δομών λήψης αποφάσεων και εισαγωγή διαδικασιών ενεργού συμμετοχής πολιτών	Ολοκληρω-μένη κάλυψη αναγκών, έξυπνη διαχείριση διαθεσίμων και αναβάθμιση ποιότητας ζωής
ΠΩΣ ΘΑ ΠΑΜΕ;					
Στρατηγική για την αναγέννηση του δημόσιου χώρου:					
Τομεακοί στόχοι Άξονες προτεραιότητας ανά στόχο Κατευθύνσεις πολιτικής ανά άξονα προτεραιότητας Μέτρα πολιτικής ανά κατεύθυνση πολιτικής					

6.4 Περιγραφική τεκμηρίωση στρατηγικής για τον δημόσιο χώρο

Για να δομηθεί το σύνολο της στρατηγικής θεωρείται κρίσιμο να γίνει περιγραφή των στόχων και των αξόνων προτεραιότητας που αντιστοιχούν στον καθένα από αυτούς. Στην επόμενη ενότητα οι άξονες προτεραιότητας κάθε στόχου θα οδηγήσουν σε

κατευθύνσεις και μέτρα πολιτικής. Στην *Εικόνα 6.1* αποτυπώνονται οι τομεακοί στόχοι και οι άξονες προτεραιότητας του σχεδίου, τα οποία θα περιγραφούν παρακάτω.

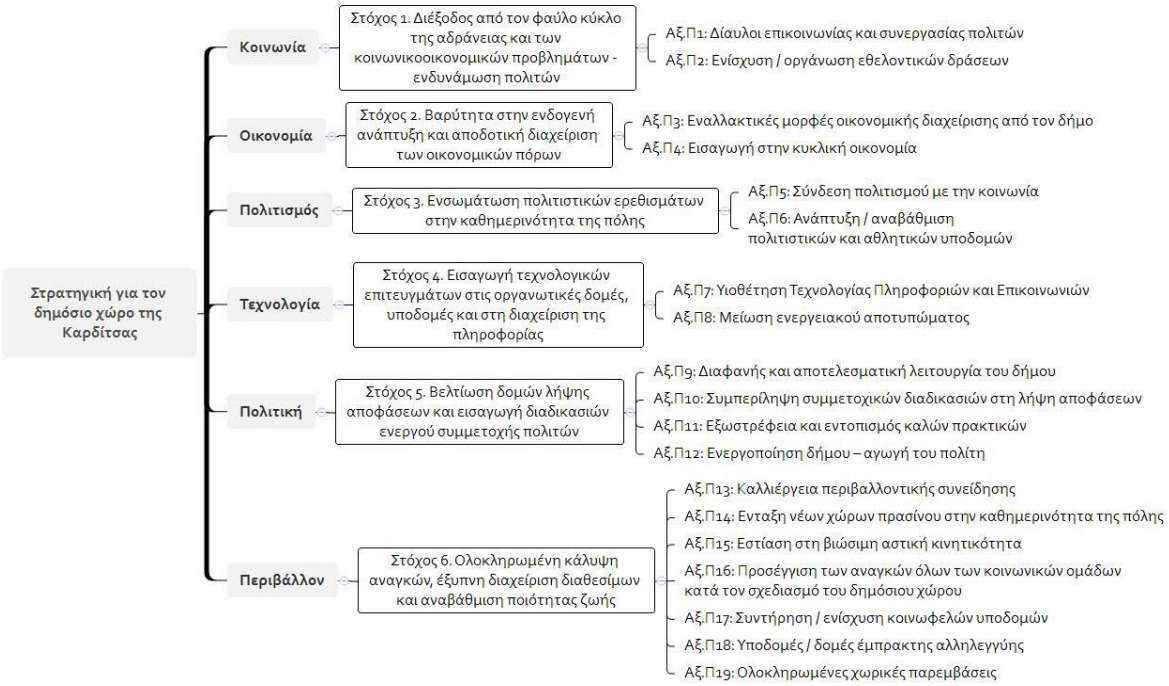

Εικόνα 6.1. Τομεακοί στόχοι και άξονες προτεραιότητας.
Πηγή: ιδία επεξεργασία

6.4.1 Τομέας Κοινωνίας

6.4.1.1 Στόχος

Διέξοδος από τον φαύλο κύκλο της αδράνειας και των κοινωνικοοικονομικών προβλημάτων - ενδυνάμωση πολιτών (Στόχος 1)

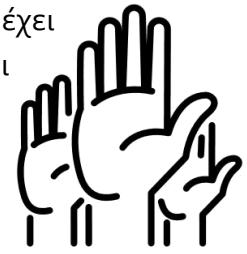

Ο στόχος αυτός πραγματεύεται την αίσθηση ανασφάλειας που έχει γιγαντωθεί στον κοινωνικό ιστό λόγω επισφάλειας στην εργασία και αύξηση των κοινωνικά ευάλωτων ομάδων. Παράλληλα, η κοινωνική αδράνεια που σχετίζεται με την αίσθηση της αδιαφορίας για τα κοινά και την εφαρμογή της λογικής της ανάθεσης, με αποποίηση των ευθυνών, οδηγεί σε αποξένωση από τον δημόσιο. Η διαμόρφωση και η διαχείριση του δημόσιου χώρου από δομές «εκ των άνω», αποκόπτοντας τους πολίτες από την ενεργή συνδιαμόρφωσή του, έχει ως αποτέλεσμα την ελαχιστοποίηση των συλλογικών αξιών κατά τη χρήση τους.

6.4.1.2 Άξονες προτεραιότητας

Άξονας προτεραιότητας 1: Δίαυλοι επικοινωνίας και συνεργασίας πολιτών

Η επικοινωνία, συνεννόηση και συνεργασία των πολιτών συνιστά το πρώτο βήμα στην οργάνωση της κοινωνίας. Κρίνεται απαραίτητο να δημιουργηθούν οι κατάλληλες δομές

αλληλεπίδρασης και ενεργοποίησης των πολιτών. Ωστόσο η επίκληση στην ανάγκη ενεργοποίησης της κοινωνίας δεν επιφέρει από μόνη της αποτελέσματα. Αρχικά, απαιτείται αποκεντρωμένη προσέγγιση των καθημερινών ζητημάτων, ώστε κάθε συνοικία να δύναται να διατυπώσει τα προβλήματα και τις ανάγκες της, χωρίς να αποσπάται από τις κεντρικές ανάγκες και προτεραιότητες της πόλης. Αυτό συνεπάγεται χώρο, χρόνο, ενημέρωση και διαδικτυακές δομές.

Άξονας προτεραιότητας 2: Ενίσχυση / οργάνωση εθελοντικών δράσεων

Η ανάγκη ενίσχυσης της κουλτούρας εθελοντικής δράσης προέκυψε από το εργαστήριο οραματισμού, αναδεικνύοντάς την ως ένα τρόπο ενεργοποίησης και ευαισθητοποίησης των πολιτών. Οι εθελοντικές δραστηριότητες με την κατάλληλη οργάνωση και ειδικά χωρίς να αποτελούν τρόπο αντικατάστασης θέσεων εργασίας συνιστούν τη δυνατότητα δικτύωσης της κοινωνίας, αλλά και οικειοποίησης του δημόσιου χώρου.

6.4.2 Τομέας Οικονομίας

6.4.2.1 Στόχος

Βαρύτητα στην ενδογενή ανάπτυξη και αποδοτική διαχείριση των οικονομικών πόρων (Στόχος 2)

Η λιτότητα ως εσφαλμένος τρόπος αντιμετώπισης της οικονομικής κρίσης έχει αρχίσει να μεταβάλλει τα πρότυπα χρήσης των δημόσιων χώρων, καθώς η οικονομική στενότητα περιορίζει τις οικονομικά εξαρτημένες εξόδους, αλλά προσθέτει έδαφος στη χρήση των δημόσιων χώρων ως τόπους αναψυχής και κοινωνικοποίησης, χωρίς την ανάγκη οικονομικού αντιτίμου. Δυστυχώς όμως η οικονομική δυσχέρεια κατευθύνει τους εναπομείναντες οικονομικούς πόρους σε άλλους τομείς, πέραν της ικανοποίησης για επαρκή και ποιοτικό δημόσιο χώρο. Κρίνεται απαραίτητο να υπερασπιστεί και να ενισχυθεί η τοπική οικονομία, δηλαδή τοπικές επιχειρήσεις και τοπικά προϊόντα, αντιβαίνοντας στην εδραιοποίηση των πολυεθνικών αλυσίδων καταστημάτων. Επιπλέον, θεωρείται κομβικής σημασίας η υιοθέτηση συμμετοχικών τρόπων διαχείρισης των οικονομικών πόρων του δήμου, ώστε οι ίδιοι οι πολίτες να αποφασίζουν ποια είναι τα θέματα προτεραιότητας και το πού πρέπει να διοχετευτούν οι διαθέσιμοι πόροι. Ταυτόχρονα, προωθείται η εισαγωγή της κυκλικής οικονομίας, η οποία επιχειρεί να αποβάλλει τη ζημιογόνα «κουλτούρα των απορριμμάτων» από το παραγωγικό σύστημα και από τις καθημερινές πρακτικές των πολιτών.

6.4.2.2 Άξονες προτεραιότητας

Άξονας προτεραιότητας 3: Εναλλακτικές μορφές οικονομικής διαχείρισης από τον δήμο

Η διαφάνεια κατά τη λήψη αποφάσεων είναι πάγιο αίτημα των πολιτών, ειδικά όταν αφορά οικονομικά ζητήματα της πόλης. Η διαμόρφωση δομών άμεσης ενημέρωσης για τις αποφάσεις και η δυνατότητα ενεργού συμμετοχής στη λήψη αποφάσεων αποτελούν

τμήμα της πρότασης για ενεργή εμπλοκή των πολιτών. Ταυτόχρονα, οι οικονομικές αποφάσεις που σχετίζονται με τις παρεμβάσεις στον δημόσιο χώρο θα πρέπει να ακολουθούν τις ανάγκες του συνόλου της κοινωνίας, κατανέμοντας τους πόρους ισότιμα και με κριτήριο τις εκάστοτε αναγκαιότητες.

Άξονας προτεραιότητας 4: Εισαγωγή στην κυκλική οικονομία

Η κυκλική οικονομία αποτελεί ένα σχετικά νέο ρεύμα, το οποίο όμως στη βάση του συνίσταται από την απλή λογική του ότι δεν υπάρχουν σκουπίδια, αλλά όλα είναι εν δυνάμει πόροι για την εκ νέου δημιουργία άλλων αντικειμένων. Αυτή η λογική συνάδει με την πολυπόθητη αλλαγή της υπερκαταναλωτικής κουλτούρας, γι' αυτό προωθείται ως σημαντικό τμήμα της προσπάθειας για αλλαγή του κατεστημένου παραδείγματος.

6.4.3 Τομέας Πολιτισμού

6.4.3.1 Στόχος

Ενσωμάτωση πολιτιστικών ερεθισμάτων στην καθημερινότητα της πόλης (Στόχος 3)

Τα παραδοσιακά πολιτιστικά δρώμενα και η δυναμικότητα φορέων πολιτισμού δεν απουσιάζουν από την πόλη της Καρδίτσας, ωστόσο αδυνατούν να συντονιστούν με την καθημερινότητα, ειδικά των νέων ηλικιών, μεγεθύνοντας το χάσμα της σύγχρονης ζωής με τις ρίζες και ιδιαιτερότητες της πόλης. Ταυτόχρονα, οι ελλείψεις σε υποδομές, ικανές να στεγάσουν δρώμενα και να προσελκύσουν το ενδιαφέρον, είναι σημαντικός ανασταλτικός παράγοντας ανάδειξης του πολιτισμού.

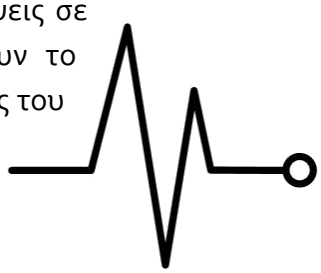

6.4.3.2 Άξονες προτεραιότητας

Άξονας προτεραιότητας 5: Σύνδεση πολιτισμού με την κοινωνία

Η κοινωνία της Καρδίτσας χρειάζεται πολιτιστικές δραστηριότητες, οι οποίες θα παρέχουν τη δυνατότητα διασύνδεσης όλων των πολιτών με τα τρέχοντα πολιτιστικά δρώμενα. Παράλληλα, κρίνεται απαραίτητο να υπάρχει συνεχής επαφή με το ιστορικό υπόβαθρο της πόλης, αναδεικνύοντας την ταυτότητα του τόπου. Όσον αφορά τον αθλητισμό, θεωρείται σκόπιμο να υπάρξει διάχυση του ιδεώδους της άθλησης, ώστε οι πολίτες να συνδεθούν με τον χώρο, αλλά κυρίως να αποκτήσουν μια φιλοσοφία υγιεινής ζωής.

Άξονας προτεραιότητας 6: Ανάπτυξη / αναβάθμιση πολιτιστικών και αθλητικών υποδομών

Οι υποδομές αποτελούν το μέσο με το οποίο επιχειρείται η σύνδεση της κοινωνίας με τον αθλητισμό και τον πολιτισμό. Είναι αναγκαία η ύπαρξή τους και η ποιότητά τους, καθώς αποτελούν βασικούς κοινωφελείς χώρους της πόλης και είναι αναγκαίοι για την ποιότητα ζωής των πολιτών.

6.4.4 Τομέας Τεχνολογίας

6.4.4.1 Στόχος

Εισαγωγή τεχνολογικών επιτευγμάτων στις οργανωτικές δομές, υποδομές και στη διαχείριση της πληροφορίας (Στόχος 4)

Η συνεχώς εξελισσόμενη ψηφιακή τεχνολογία θέτει τις υπάρχουσες αναλογικές μορφές οργάνωσης της διοίκησης σε τέλμα, καθώς για να αποδίδουν πλέον πρέπει να συμπληρώνονται και από νέα τεχνολογικά εργαλεία. Η υιοθέτηση τέτοιων τεχνολογικών επιτευγμάτων δύναται να διευκολύνει τη διαχείριση πληροφοριών, να βοηθήσει στην οργάνωση και να αυτοματοποιήσει χρονοβόρες διαδικασίες. Επιπλέον, οι ψηφιακές τεχνολογίες μπορούν να αποτελέσουν ένα πρώτο στάδιο στην αναζήτηση διαφάνειας και της άμεσης πληροφόρησης των πολιτών. Σε ένα άλλο επίπεδο, η τεχνολογική εξέλιξη έχει διευρύνει τις δυνατότητες σχετικά με την ενεργειακή διαχείριση και την βιοκλιματική διαμόρφωση κτιρίων, στοιχείο που θεωρείται σημαντικό και κρίνεται αναγκαίο να εφαρμοστούν ανάλογες πρακτικές.

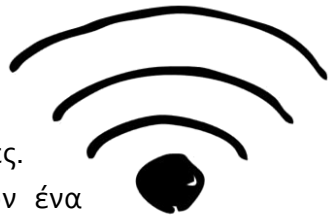

6.4.4.2 Άξονες προτεραιότητας

Άξονας προτεραιότητας 7: Υιοθέτηση Τεχνολογίας Πληροφοριών και Επικοινωνιών

Η ψηφιακή αναβάθμιση των υπηρεσιών του δήμου και η ενδυνάμωση των ψηφιακών δεξιοτήτων των υπαλλήλων του είναι απαραίτητα για να διαμορφωθεί το κατάλληλο έδαφος για την ανάπτυξη των Τεχνολογιών Πληροφοριών και Επικοινωνιών (ΤΠΕ) στη δημόσια διοίκηση. Παράλληλα, φαίνεται πως οι χρήστες του ψηφιακού κόσμου συνήθως απομονώνονται, ώστε να είναι σε θέση να συνδεθούν στο διαδίκτυο. Θα πρέπει να υπάρξει κατεύθυνση αλληλεπίδρασης του ψηφιακού κόσμου με τον φυσικό δημόσιο χώρο. Αυτό δύνανται να γίνει με την παροχή ικανοποιητικού ασύρματου σήματος *Public WiFi Hotspot,* αλλά και με τη δημιουργία κατάλληλων χώρων παροχής ρεύματος για την εκπλήρωση αναγκών φορητών συσκευών επικοινωνίας.

Άξονας προτεραιότητας 8: Μείωση ενεργειακού αποτυπώματος

Στην εποχή της κλιματικής αλλαγής και της αυξάνουσας σπανιότητας των ενεργειακών πόρων θεωρείται κομβικής σημασίας η στροφή της πόλης προς πρακτικές μείωσης του ενεργειακού της αποτυπώματος. Αρχικά τα υπάρχοντα συμβατικά μέσα πρέπει να βελτιστοποιήσουν την ενεργειακή τους αποδοτικότητα, ενώ στο σύνολο της πόλης πρέπει να δημιουργηθεί και να εφαρμοστεί πολιτική μείωσης εκπομπών αερίων θερμοκηπίου. Φυσικά πρέπει να υπάρξει ανάλογη ενημέρωση προς τους πολίτες, με στόχο την ευαισθητοποίησή τους και ο ίδιος ο δήμος να υλοποιήσει παραδειγματικά έργα ειδικά στον κτιριακό τομέα, με λύσεις που θα μπορούσαν να υιοθετηθούν άμεσα και από τα κτίρια κατοικιών.

6.4.5 Τομέας Πολιτικής

6.4.5.1 Στόχος

Βελτίωση δομών λήψης αποφάσεων και εισαγωγή διαδικασιών ενεργού συμμετοχής πολιτών (Στόχος 5)

Ο στόχος αυτός εμπεριέχει τη λειτουργία του δήμου και την συμμετοχή των πολιτών στη λήψη των αποφάσεων. Το πρώτο σκέλος αφορά τη συμπεριφορά του δήμου σε θέματα σχετικά με τον δημόσιο χώρο, όπως είναι η διαχείρισή του, τη ρύθμισή του και τα οργανωτικά προβλήματα που απαρτίζουν τις δομές λήψης αποφάσεων. Το δεύτερο σκέλος πραγματεύεται τη συμμετοχικότητα στη λήψη αποφάσεων, δηλαδή την ανάγκη βελτίωσης της επικοινωνίας των πολιτών με τον δήμο και την επίτευξη συμπερίληψης αυτών στις διαδικασίες.

6.4.5.2 Άξονες προτεραιότητας

Άξονας προτεραιότητας 9: Διαφανής και αποτελεσματική λειτουργία του δήμου

Η διαφανής και αποτελεσματική λειτουργία του δήμου είναι αίτημα των πολιτών διότι χρειάζονται έναν δήμο με ισχυρή πολιτική βούληση, αλλά και έλεγχο σε αυτά που επιχειρεί να εφαρμόσει. Αρχικά για να υπάρχει εύρυθμη λειτουργία θα πρέπει ο δήμος να διαθέτει τις απαραίτητες υποδομές για να επιτελεί το έργο του. Για την ενεργοποίηση των πολιτών θα πρέπει σε πρώτο στάδιο να διαμορφώσει τις κατάλληλες δομές αλληλεπίδρασης σε ψηφιακή μορφή, αλλά κυρίως μέσω της σύστασης γραφείων (διασύνδεσης και συμβουλευτικότητας), που θα λειτουργούν ως η κύρια ζώνη αλληλεπίδρασης των πολιτών με τον δήμο. Στο επίπεδο εφαρμογής των κανονισμών που εκδίδει ο δήμος θα πρέπει να εφαρμοστούν πρακτικές λύσεις, που διευκολύνουν τους ελέγχους και δεν τους μετατρέπουν σε υποκειμενικές κρίσεις επιβολής κυρώσεων.

Άξονας προτεραιότητας 10: Συμπερίληψη συμμετοχικών διαδικασιών στη λήψη αποφάσεων

Η συμμετοχικότητα στη λήψη των αποφάσεων (και όχι απλά η συμβουλευτικότητα) είναι βασικό συστατικό της δημοκρατίας και για να εφαρμοστεί σήμερα πρέπει να ξεπεραστεί το τεχνοκρατικό μοντέλο λήψης αποφάσεων και να υπάρξει ένα άνοιγμα προς την κοινωνία. Μέχρι να δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις για αποδοτικές συμμετοχικές διαδικασίες θα πρέπει να υλοποιηθούν έστω δειλά βήματα προς αυτή την κατεύθυνση, ξεκινώντας από την υιοθέτηση τεχνικών έρευνας για την αποτύπωση των απόψεων της κοινωνίας αρνούμενοι την μονοδιάστατη και στείρα λογική των ποσοτικών στοιχείων (εισαγωγή ποιοτικής πληροφορίας κατά την διαδικασία λήψης αποφάσεων).

Άξονας προτεραιότητας 11: Εξωστρέφεια και εντοπισμός καλών πρακτικών

Η εξωστρέφεια αποτελεί μια συνειδητή επιλογή του δήμου που απαιτεί ενεργά άτομα με δίψα για διασύνδεση και γνώση γύρω από τρέχοντα ζητήματα και τις διεξόδους που

έχουν ακολουθήσει άλλες διοικήσεις πόλεων. Μια τέτοια προσπάθεια χρειάζεται άρτια οργάνωση γι' αυτό κρίνεται απαραίτητο να δημιουργηθεί ξεχωριστή δομή ως τμήμα του δήμου που θα ασχολείται με τέτοια ζητήματα και θα λειτουργεί και ως πομπός προς τους πολίτες (διάχυση πληροφοριών καινοτομίας προς την κοινωνία).

Άξονας προτεραιότητας 12: Ενεργοποίηση δήμου – αγωγή του πολίτη

Όλα τα παραπάνω οδηγούν στην προφανή αναγκαιότητα ενεργοποίησης του δήμου, η οποία πρέπει να επικοινωνηθεί και στην κοινωνία. Ο καλύτερος τρόπος να υλοποιηθεί αυτό είναι μέσω εκστρατειών ενημέρωσης που θα περιλαμβάνουν οργανωμένη παρέμβαση στην καθημερινότητα της κοινωνίας, ημερίδες με κατάλληλους ομιλητές μετατρέποντας την πόλη σε εργαστήριο εισροής νέων ιδεών.

6.4.6 Τομέας Περιβάλλοντος

6.4.6.1 Στόχος

Ολοκληρωμένη κάλυψη αναγκών, έξυπνη διαχείριση διαθεσίμων και αναβάθμιση ποιότητας ζωής (Στόχος 6)

Ο στόχος για το περιβάλλον έχει τέσσερις διαφορετικές διαστάσεις. Η διάσταση του φυσικού περιβάλλοντος εμπεριέχει την καλλιέργεια περιβαλλοντικής συνείδησης, εστιάζοντας στις μικρές ηλικίες και την προστασία και ανάδειξη των οικοσυστημάτων της πόλης, αλλά και τη διασύνδεση αυτών. Η διάσταση της αστικής κινητικότητας πραγματεύεται την αναγκαιότητα αποσυμφόρησης του κέντρου της Καρδίτσας από τα αυτοκίνητα και την προνοητικότητα του σχεδιασμού για τις ανάγκες όλων των διαφορετικών κοινωνικών ομάδων. Η διάσταση των κοινωφελών χώρων εστιάζει στην έλλειψη χώρων και υποδομών κατάλληλων για την παροχή επαρκών κοινωνικών υπηρεσιών και την στέγαση αλληλέγγυων εγχειρημάτων. Τέλος, για τους κοινόχρηστους χώρους σκιαγραφείται η ανάγκη ολοκληρωμένων παρεμβάσεων, η ανάγκη γεφυρώματος του χάσματος μεταξύ των πολιτών και του δημόσιου χώρου και η αντιμετώπιση της καταπάτησης των δικαιωμάτων ευάλωτων κοινωνικών ομάδων κατά τη χρήση του χώρου.

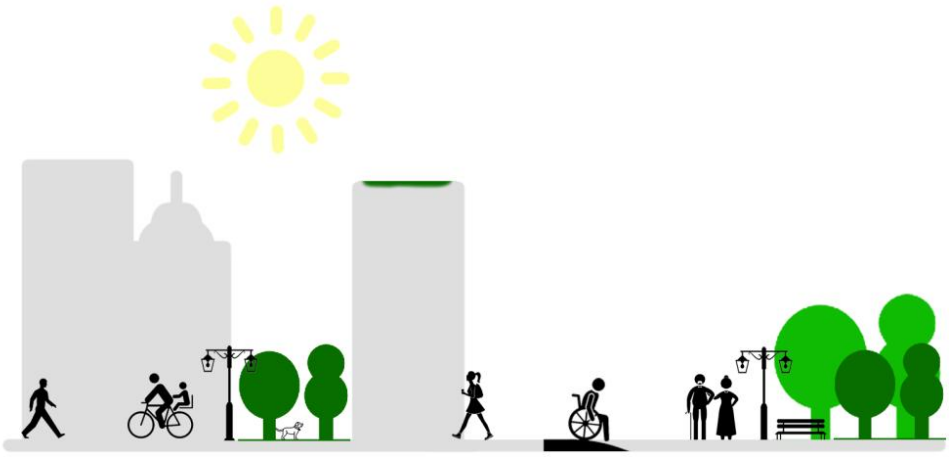

6.4.6.2 Άξονες προτεραιότητας

Άξονας προτεραιότητας 13: Καλλιέργεια περιβαλλοντικής συνείδησης

Η περιβαλλοντική συνείδηση θα έπρεπε να αποτελεί κτήμα όλων, καθώς αποτελούμε μέρος της φύσης και η κατανόηση ότι δεν ήμασταν και δεν είμαστε κυρίαρχοι επί αυτής θα έπρεπε να αποτελεί θέσφατο. Λόγω της λοξοδρόμησης προς τον αντίθετο δρόμο, κρίνεται σημαντική η αύξηση του αποθέματος της γνώσης τόσο της νεότερης γενιάς όσο και των ενηλίκων, σχετικά με καθημερινές περιβαλλοντικά υπεύθυνες πρακτικές συμπεριφοράς τους μέσα στην πόλη. Ο στόχος είναι η περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση και η κατανόηση του ρόλου των πολιτών στην υποβάθμιση ή μη της ποιότητας του περιβάλλοντος της πόλης, μέσα από τις καθημερινές πολλαπλές μικρές αποφάσεις τους.

Άξονας προτεραιότητας 14: Ένταξη νέων χώρων πρασίνου στην καθημερινότητα της πόλης

Μολονότι η εργασία εστιάζει στον δημόσιο χώρο του κέντρου της πόλης, οι συλλεχθείσες δευτερογενείς πληροφορίες δίνουν μια εικόνα για το μεταβαλλόμενο περιβάλλον του συνόλου της πόλης. Οι νέοι χώροι προς ένταξη στην πόλη αποτελούν σημαντικό στοιχείο που δεν δύναται να παραλειφθεί. Η αποτελεσματική δικτύωση των δημόσιων χώρων εξαρτάται από αυτούς τους νέους χώρους, γι' αυτό συμπεριλαμβάνονται στο τελικό σχέδιο με μια αφαιρετική οπτική, καθώς οι συμμετοχικές διαδικασίες της παρούσας εργασίας δεν εστίασαν σε αυτούς. Η ένταξη των νέων αυτών χώρων στην πόλη καταδεικνύει τη δυναμική που παρουσιάζει ο δημόσιος χώρος της. Κρίνεται δε απαραίτητη η προληπτική θεώρηση της διασύνδεσής τους με υπάρχοντες χώρους για την άμεση και ομαλή ένταξή τους στην υπάρχουσα αστική δομή και τη θετική συμβολή τους στην καθημερινότητα της πόλης, ενισχύοντας την ποιότητα ζωής των πολιτών.

Άξονας προτεραιότητας 15: Εστίαση στη βιώσιμη αστική κινητικότητα

Η αστική κινητικότητα αποτελεί έναν σημαντικό προς επίτευξη στόχο για την εύρυθμη λειτουργία του κέντρου. Για να επιτευχθεί μια ορθολογική οργάνωση του κέντρου, σύμφωνα με τις ανάγκες της κοινωνίας, θα πρέπει οι ροές κίνησης να είναι ανεμπόδιστες, με την κατάλληλη προστασία από την κίνηση των αυτοκινήτων για τα οποία θα πρέπει να υπάρξει μέριμνα για χώρους στάθμευσης. Παράλληλα, οι ποδηλατόδρομοι, ως κεντρικό συστατικό των μετακινήσεων στην πόλη, θα πρέπει να ενισχυθούν και να αναβαθμιστούν βάσει των αναγκών των χρηστών τους.

Άξονας προτεραιότητας 16: Προσέγγιση των αναγκών όλων των κοινωνικών ομάδων κατά τον σχεδιασμό του δημόσιου χώρου

Ο σχεδιασμός του δημόσιου χώρου θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη του τις ανάγκες όλων των μελών της κοινωνίας, χωρίς να εστιάζει μόνο στους «υγιείς». Η προσβασιμότητα και η απρόσκοπτη / ασφαλής κίνηση των χρηστών συνιστά την αφετηρία σε αυτή την προσπάθεια, ενώ η αντιμετώπιση της παράνομης στάθμευσης θα συνέβαλε αποφασιστικά προς αυτή την κατεύθυνση. Παράλληλα, η αισθητική αναβάθμιση της

πόλης και η κάλυψη των αναγκών σε αστικό εξοπλισμό θα έδινε ώθηση στον χαρακτήρα της πόλης, προσελκύοντας τους πολίτες να χρησιμοποιήσουν τους δημόσιους χώρους.

Άξονας προτεραιότητας 17: Συντήρηση / ενίσχυση κοινωφελών υποδομών

Οι κοινωφελείς υποδομές τέμνουν την καθημερινότητα των πολιτών, καθώς λειτουργούν ως χώροι παροχής υπηρεσιών ή καλύπτουν πολιτιστικές ανάγκες της κοινωνίας. Η αναβάθμιση των εγκαταστάσεων κοινής ωφέλειας είναι κομβικές στην προσπάθεια οικειοποίησης του δημόσιου χώρου, κάνοντας τον χρήστη να αισθανθεί μέρος αυτού και όχι αποξενωμένος χρήστης.

Άξονας προτεραιότητας 18: Υποδομές / δομές έμπρακτης αλληλεγγύης

Η λιτότητα και η ανθρωπιστική κρίση που πλήττει την κοινωνία σήμερα θέτουν ως βασικό μέλημα την ανάγκη στήριξης όλων των φορέων που παρέχουν κοινωνικό έργο. Παράλληλα, θα πρέπει να δημιουργηθούν οι απαραίτητες δομές φιλοξενίας και φροντίδας των ευάλωτων κοινωνικά ομάδων.

Άξονας προτεραιότητας 19: Ολοκληρωμένες χωρικές παρεμβάσεις

Οι χωρικές παρεμβάσεις στον δημόσιο χώρο είναι συνήθης πρακτική των δημοτικών αρχών, καθώς έχουν άμεσα αποτελέσματα και αφήνουν ένα «έργο παρακαταθήκη». Ωστόσο η εκάστοτε αρχή πρέπει να δει πέρα από αυτή τη λογική και να εστιάσει στα φλέγοντα ζητήματα που ταλανίζουν την καθημερινότητα των πολιτών. Η διαχείριση των απορριμμάτων και το ζήτημα των αδέσποτων ζώων είναι μερικά από τα τρέχοντα θέματα προς επίλυση. Ταυτόχρονα, ο κατακερματισμός των δημόσιων χώρων και κυρίως των χώρων πρασίνου πρέπει να αποτελέσει, μεταξύ άλλων, τομέα εκτενούς παρέμβασης. Η ενοποίηση των δημόσιων χώρων θα επέφερε πολλαπλά οφέλη στην πόλη, παρέχοντας στην κοινωνία τη δυνατότητα επανάκτησης του χώρου μέσω του ασφαλούς περιπάτου, συμβάλλοντας στη βελτίωση του μικροκλίματος της πόλης και στην έξυπνη διαχείριση των διαθεσίμων της μέσω των «πράσινων» υποδομών.

6.5 Στρατηγική διαχείρισης και αναγέννησης του δημόσιου χώρου της Καρδίτσας

6.5.1 Τελικό σχέδιο

Έπειτα από την περιγραφική καταγραφή των τομεακών στόχων και των αξόνων προτεραιότητας, παρατίθεται η ολοκληρωμένη στρατηγική για τον δημόσιο χώρο της Καρδίτσας (*Πίνακας 6.4*). Οι 6 τομεακοί στόχοι εξειδικεύονται περαιτέρω σε 19 άξονες προτεραιότητας, 49 κατευθύνσεις πολιτικής και 143 μέτρα πολιτικής. Οι προτάσεις προέκυψαν από την εμβάθυνση, την συγκριτική ανάλυση και τη σύνθεση της πληροφορίας που παρουσιάστηκε προηγούμενα. Πιο συγκεκριμένα αποτελούν προϊόν επεξεργασίας της δευτερογενούς πληροφορίας, της κοινωνικής παρατήρησης των κεντρικών δημόσιων χώρων, της έρευνας ερωτηματολογίων, των λύσεων που δόθηκαν κατά το εργαστήριο

οραματισμού από τους ίδιους τους πολίτες, αλλά και της εμπειρίας που αποκτάται από καλές πρακτικές άλλων πόλεων (όσες προτάσεις προέρχονται ως ιδέα από άλλες πηγές αναφέρεται). Όσα από τα μέτρα πολιτικής σημειώνονται στη συνέχεια με έντονη γραφή νοείται ότι αποτελούν ζητήματα με χωρική αναφορά, συνεπώς θα αποτυπωθούν στον χάρτη της τελικής πρότασης της παρούσας εργασίας.

Πίνακας 6.4. Ολοκληρωμένο σχέδιο για τη διαχείριση και αναγέννηση του δημόσιου χώρου της Καρδίτσας.

ΚΟΙΝΩΝΙΑ	
Στόχος 1: Διέξοδος από τον φαύλο κύκλο της αδράνειας και των κοινωνικοοικονομικών προβλημάτων - ενδυνάμωση πολιτών	
Άξονας προτεραιότητας 1: Δίαυλοι επικοινωνίας και συνεργασίας πολιτών	
Κατευθύνσεις πολιτικής	**Μέτρα πολιτικής**
ΚΠ/1. Δομές οργάνωσης βάσης	ΜΠ/1. Εισαγωγή στα συμβούλια πολιτών στοχεύοντας στον κοινωνικό έλεγχο της εκάστοτε δημοτικής αρχής ΜΠ/2. Διάθεση χώρων για την πραγματοποίηση συνελεύσεων συνοικιών (διερεύνηση για τον εντοπισμό κατάλληλων χώρων) ΜΠ/3. Συγκέντρωση παραπόνων/προβλημάτων ανά γειτονιά/συνοικία, ιεράρχηση προτεραιότητας μέσω συμμετοχικών διαδικασιών και αλληλεπίδραση με τον δήμο ΜΠ/4. Δίκτυα στήριξης κοινωνικά ευάλωτων ομάδων (πρόσφυγες, άστεγοι κ.ά.) – προσέγγιση και ανάδειξη ζητημάτων που δημιουργούν κοινή ανησυχία στους πολίτες και δεν απολαμβάνουν της κατάλληλης διαχείρισης από τον δήμο
Άξονας προτεραιότητας 2: Ενίσχυση / οργάνωση εθελοντικών δράσεων	
Κατευθύνσεις πολιτικής	**Μέτρα πολιτικής**
ΚΠ/2. Εθελοντισμός ως όχημα οικειοποίησης του δημόσιου χώρου της πόλης και σε καμία περίπτωση ως τρόπο αντικατάστασης θέσεων εργασίας	ΜΠ/5. Εθελοντικές δράσεις καθαρισμού χώρων πρασίνου ΜΠ/6. Συμβολικές δράσεις για την παράνομη στάθμευση, ειδικά σε χώρους εισόδου/εξόδου σε πεζοδρόμια, πεζόδρομους, ποδηλατοδρόμους ΜΠ/7. Εθελοντικές δράσεις συνεισφοράς στο έργο της φιλοζωικής Καρδίτσας, ευαισθητοποιώντας τους πολίτες σε θέματα των ζώων και ειδικά στη διαχείριση των αδέσποτων ζώων
ΚΠ/3. Εθελοντισμός ως δικτύωση της κοινωνίας	ΜΠ/8. Διαμόρφωση ενημερωτικού φυλλαδίου για τα τρέχοντα εθελοντικά προγράμματα και τους εν δυνάμει τομείς εθελοντισμού, παρέχοντας τα απαραίτητα στοιχεία επικοινωνίας, ώστε οι πολίτες να είναι συνεχώς ενημερωμένοι για τις εθελοντικές δραστηριότητες (υπ' ευθύνη του Γραφείου Διασύνδεσης του ΜΠ/53) ΜΠ/9. Αντιμετώπιση ψηφιακού αποκλεισμού κοινωνικών ομάδων – διοργάνωση σεμιναρίων χρήσης Η/Υ για ηλικιωμένους με εθελοντική προσφορά νέων – συνεργασία ΚΑΠΗ με σχολεία και φορείς κοινωνικού χαρακτήρα ΜΠ/10. Ενδυνάμωση, σε εθελοντική βάση, των πολιτών σε θέματα συμμετοχικών διαδικασιών μέσα από την οργάνωση ανοιχτών σεμιναρίων για την απόκτηση γνώσης σχετικής με τεχνικές οργάνωσης / στήριξης / υλοποίησης συμμετοχικών διαδικασιών – συνεργασία με Πανεπιστήμια της χώρας (Θεσσαλίας, ΕΜΠ, ΑΠΘ) και σχετικούς φορείς (π.χ. placeidentity.gr)
ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ	

Στόχος 2: Βαρύτητα στην ενδογενή ανάπτυξη και αποδοτική διαχείριση των οικονομικών πόρων	
Άξονας προτεραιότητας 3: Εναλλακτικές μορφές οικονομικής διαχείρισης από τον δήμο	
Κατευθύνσεις πολιτικής	**Μέτρα πολιτικής**
ΚΠ/4. Διαφάνεια οικονομικών αποφάσεων	ΜΠ/11. Τακτική ανάρτηση οικονομικών αποφάσεων σε συγκεκριμένη στήλη στην ιστοσελίδα του Δήμου ΜΠ/12. Δημοσιοποίηση κατανομής δημοτικών οικονομικών πόρων για την αποφυγή φαινομένων διαφθοράς
ΚΠ/5. Εναλλακτικές μορφές οικονομικής διαχείρισης από τον δήμο	ΜΠ/13. Συμμετοχικός προϋπολογισμός - σταδιακή σύνθεση ειδικών συνεδριάσεων πολιτών με θέμα την ιεράρχηση προτεραιοτήτων σε σχέση με τη διάθεση του προϋπολογισμού του δήμου (σε αρχική φάση ενός ποσοστού αυτού) ΜΠ/14. Γνωστοποίηση εγχειρήματος crowdfunding για μικρού κόστους έργα κοινής ωφέλειας - "αυτοχρηματοδότηση μικρών καθημερινών αναγκών" (η πρόταση έργου να προέρχεται από τους πολίτες εφόσον ο δήμος δεν προτίθεται να ικανοποιήσει προγενέστερο αίτημα)
ΚΠ/6. Αναγέννηση δημόσιου χώρου με γνώμονα τη συμπερίληψη	ΜΠ/15. Διάθεση οικονομικών πόρων σε έργα πέραν των υποδομών (να μην διατίθενται οι πόροι μόνο σε δημοφιλείς τομείς έργων εξυπηρετώντας πολιτικούς σκοπούς) ΜΠ/16. Επάνδρωση τμημάτων καινοτομίας, διαχείρισης ψηφιακών μέσων, ανάπτυξης ψηφιακών τεχνολογιών (αντιμετώπιση brain drain και δημιουργία θέσεων εργασίας για νέους με υψηλά προσόντα) ΜΠ/17. Ανάπτυξη πλατφόρμας εύρεσης εργασίας τοπικής εμβέλειας ΜΠ/18. Αξιοποίηση χρηματοδοτήσεων για την κάλυψη αναγκών όλων των κοινωνικών ομάδων (προνοητικότητα για τα εμποδιζόμενα άτομα)
Άξονας προτεραιότητας 4: Εισαγωγή στην κυκλική οικονομία	
Κατευθύνσεις πολιτικής	**Μέτρα πολιτικής**
ΚΠ/7. Στήριξη κυκλικής οικονομίας	ΜΠ/19. Ενημέρωση σχετικά με τη σημασία της κυκλικής οικονομίας και τις επιχειρηματικές ευκαιρίες που διανοίγει μέσα από παραδείγματα και καλές πρακτικές από την ελληνική και διεθνή πραγματικότητα ΜΠ/20. Καμπάνια για την ανάγκη ελαχιστοποίησης παραγόμενων απορριμμάτων από τα νοικοκυριά και τις επιχειρήσεις ΜΠ/21. Προώθηση προγράμματος κομποστοποίησης – ημερίδες, σεμινάρια για αποτελεσματική κομποστοποίηση κατ' οίκον ΜΠ/22. Αποτροπή απόρριψης φαγητών (http://ec.europa.eu) από νοικοκυριά και καταστήματα φαγητού – γνωστοποίηση φορέων που δέχονται φαγητά
ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ	
Στόχος 3: Ενσωμάτωση πολιτιστικών ερεθισμάτων στην καθημερινότητα της πόλης	
Άξονας προτεραιότητας 5: Σύνδεση πολιτισμού με την κοινωνία	
Κατευθύνσεις πολιτικής	**Μέτρα πολιτικής**

ΚΠ/8. Πολιτιστικά δρώμενα σε όλες τις εποχές και όλες τις κοινωνικές ομάδες	ΜΠ/23. Δημιουργία φεστιβάλ σχολικών συγκροτημάτων ΜΠ/24. Φεστιβάλ με ποικιλίες δράσεων ΜΠ/25. Λέσχη κινηματογράφου μόνιμης βάσης ΜΠ/26. Εγκαθίδρυση γιορτής απελευθέρωσης της Καρδίτσας ως της πρώτης πόλης της Ευρώπης που απελευθερώθηκε στις 12 Μάρτη του 1943 από τις φασιστικές δυνάμεις ΜΠ/27. Ζωντανή αναμετάδοση μεγάλων πολιτιστικών γεγονότων (π.χ. θεατρικές παραστάσεις) που λαμβάνουν χώρα σε σκηνές μεγάλων πόλεων – συνεργασία με το δημοτικό κινηματοθέατρο ΜΠ/28. Συμμετοχικές διαδικασίες πολιτιστικών φορέων, δήμου και πολιτών για τον εντοπισμό των πολιτιστικών αναγκών της κοινωνίας και αναζήτηση αποτελεσματικών λύσεων
ΚΠ/9. Ενθάρρυνση αθλητικού ιδεώδους	ΜΠ/29. Δημόσιοι χώροι ως πεδίο σωματικής άσκησης/υγείας μέσω της ανάπτυξης περιπατητικών διαδρομών σε όλη την πόλη, συνδέοντας κοινόχρηστους χώρους και περιφερειακούς χώρους περιβαλλοντικής αξίας (σύνδεση με ΜΠ/139) ΜΠ/30. Αθλητισμός και όχι πρωταθλητισμός: διαπαιδαγώγηση νέων ηλικιακά ομάδων πληθυσμού στις αξίες του αθλητισμού αποτρέποντας τον στείρο ανταγωνισμό – συνεργασία με σχολεία και αθλητικά σωματεία
ΚΠ/10. Ανάδειξη της ταυτότητας της πόλης	ΜΠ/31. Διασύνδεση δημόσιων χώρων με το ιστορικό τους υπόβαθρο (πινακίδες ενημέρωσης ιστορικών γεγονότων) ΜΠ/32. Ενθάρρυνση εικαστικών παρεμβάσεων σε τυφλές όψεις κτιρίων (ιδέα από ypeka.gr) και τέχνης με θεματολογία το ποδήλατο, τη λίμνη Πλαστήρα και το Παυσίλυπο ως κύρια αναγνωριστικά στοιχεία της Καρδίτσας ΜΠ/33. **«Πολιτιστικό μονοπάτι»** (προτεινόμενη σειρά πολιτιστικών δραστηριοτήτων: σύνδεση Ιστορικού – Λαογραφικού Μουσείου, Δημοτική Πινακοθήκη, Αρχαιολογικό Μουσείο, Φωτογραφικό Μουσείο Λέσχης Φωτογραφίας και Κινηματογράφου και του προτεινόμενου Πολυχώρου Πολιτισμού)
Άξονας προτεραιότητας 6: Ανάπτυξη / αναβάθμιση πολιτιστικών και αθλητικών υποδομών	
Κατευθύνσεις πολιτικής	**Μέτρα πολιτικής**
ΚΠ/11. Αξιοποίηση υπάρχοντος κτιριακού αποθέματος και ενίσχυση πολιτιστικών υποδομών	ΜΠ/34. **Ανάδειξη Παλιάς Ηλεκτρικής – συνεργασία με Εικαστικό Όμιλο Καρδίτσας** ΜΠ/35. **Αξιοποίηση κεντροβαρικής θέσης των κτιριακών υποδομών των Μύλων Κολέτσου** ΜΠ/36. Διερεύνηση κόστους απόκτησης του εμβληματικού κτιρίου «Πάλλας» (σημερινή ALPHA Bank) για τη χρήση του σε κοινωφελείς σκοπούς ΜΠ/37. **Δημιουργία Πολυχώρου Πολιτισμού** με αξιοποίηση βιοκλιματικών αρχών σχεδιασμού. Ο προτεινόμενος πολυχώρος προτείνεται να αποτελείται από κεντρική Βιβλιοθήκη, αναγνωστήριο, αμφιθέατρο εκδηλώσεων και χώρο Η/Υ. Το εξωτερικό τμήμα τουΠολυχώρου προτείνεται να αποτελείται από χώρους στάσης, σκίαστρα και χώρους πρασίνου. Ως καταλληλότερη θέση για τη χωροθέτηση του Πολυχώρου προτείνεται η περιοχή των παλιών μύλων Παρθένη (σήμερα στεγάζονται εμπορικές

	δραστηριότητες ένδυσης), καθώς βρίσκεται στην ανατολική είσοδο της πόλης, καταλαμβάνοντας εμβληματική θέση. Παράλληλα, η συγκεκριμένη τοποθεσία θα αποτελούσε τον συνδετικό κρίκο μεταξύ της περιοχής του αθλητικού πάρκου και τουκέντρου της πόλης, προεκτείνοντας και αναδεικνύοντας τα πολιτιστικά χαρακτηριστικά της (ανάγκη υλοποίησης διερευνητικής μελέτης)
ΚΠ/12. Κάλυψη ελλείψεων σε αθλητικές υποδομές	ΜΠ/38. Τοποθέτηση οργάνων άθλησης στο αθλητικό πάρκο ΜΠ/39. Προσδιορισμός αναγκών σε υποδομές των ποικίλων αθλημάτων που λαμβάνουν χώρα στο αθλητικό πάρκο και το δημοτικό στάδιο – συνεργασία με τους αθλητικούς φορείς
ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ	
Στόχος 4: Εισαγωγή τεχνολογικών επιτευγμάτων στις οργανωτικές δομές, υποδομές και στη διαχείριση της πληροφορίας	
Άξονας προτεραιότητας 7: Υιοθέτηση/χρήση Τεχνολογιών Πληροφορίας και Επικοινωνιών (ΤΠΕ)	
Κατευθύνσεις πολιτικής	**Μέτρα πολιτικής**
ΚΠ/13. Ψηφιακή αναβάθμιση διοίκησης	ΜΠ/40. Εισαγωγή έξυπνων υπολογιστικών συστημάτων για την άρση των χρονοβόρων γραφειοκρατικών διαδικασιών και την καλύτερη εξυπηρέτηση των πολιτών ΜΠ/41. Οργάνωση εκπαιδευτικών σεμιναρίων για την ενίσχυση των ψηφιακών δεξιοτήτων των δημόσιων υπαλλήλων ΜΠ/42. Ψηφιοποίηση υπηρεσιών (π.χ. υπηρεσίες ΚΕΠ) με στόχο τη μείωση της χρονοβόρας αναμονής και την εξυπηρέτηση μεγάλου όγκου αιτημάτων από τις ηλεκτρονικές υπηρεσίες – διατήρηση των ΚΕΠ με το εργαζόμενο ανθρώπινο δυναμικό για πιο περίπλοκες διαδικασίες, για υπηρεσίες που απαιτούν φυσική παρουσία και για την εξυπηρέτηση ψηφιακά αναλφάβητων κοινωνικών ομάδων
ΚΠ/14. Διαδικτυακή συνδεσιμότητα κοινόχρηστων χώρων	ΜΠ/43. Λειτουργικό wifi σε όλους τους δημόσιους χώρους (public WiFi hotspot) ΜΠ/44. Κόμβοι (σε μορφή στεγασμένων χώρων στάσης) παροχής ηλεκτρικού ρεύματος από αυτόνομα φωτοβολταϊκά (για φόρτιση κινητών και άλλων φορητών συσκευών επικοινωνίας) – σύνδεση φυσικού με εικονικό χώρο
Άξονας προτεραιότητας 8: Μείωση ενεργειακού αποτυπώματος	
Κατευθύνσεις πολιτικής	**Μέτρα πολιτικής**
ΚΠ/15. Υιοθέτηση εναλλακτικών μορφών ενέργειας και βελτιστοποίηση μέσων συμβατικής ενέργειας	ΜΠ/45. Αντικατάσταση λαμπτήρων με ενεργειακούς λαμπτήρες (LED) στους στύλους φωτισμού των δημόσιων χώρων ΜΠ/46. Χρήση αυτόνομων φωτοβολταϊκών για τη λειτουργία των υψηλών στύλων φωτισμού των δημόσιων χώρων ΜΠ/47. Χρήση αυτόνομων φωτοβολταϊκών για την κάλυψη αναγκών των δημόσιων κτιρίων
ΚΠ/16. Πολιτική μείωσης εκπομπών αερίων του	ΜΠ/48. Ενημέρωση σχετικά με τα πρότυπα κατανάλωσης ενέργειας και τους τρόπους ελαχιστοποίησης της κατανάλωσης – στόχος τα περιβαλλοντικά, οικονομικά και κοινωνικά (σχετικά με την κουλτούρα) οφέλη

θερμοκηπίου	ΜΠ/49. Διαμόρφωση κουλτούρας από την παιδική ηλικία – ενημερωτικές καμπάνιες για την κατανάλωση ενέργειας στο σχολικό περιβάλλον ΜΠ/50. Δίνοντας το παράδειγμα: ενεργειακές αναβαθμίσεις, υιοθέτηση φωτοβολταϊκών συστημάτων και έξυπνων τρόπων διαχείρισης της ενέργειας στα δημοτικά κτίρια (υπάρχοντα και καινούρια, όπως π.χ. το κτίριο του ΚΑΠΗ)
ΠΟΛΙΤΙΚΗ	
Στόχος 5: Βελτίωση δομών λήψης αποφάσεων και εισαγωγή διαδικασιών ενεργού συμμετοχής πολιτών	
Άξονας προτεραιότητας 9: Διαφανής και αποτελεσματική λειτουργία του δήμου	
Κατευθύνσεις πολιτικής	**Μέτρα πολιτικής**
ΚΠ/17. Επάρκεια χώρων Δημαρχείου	ΜΠ/51. **Διαμόρφωση κτιριακών εγκαταστάσεων του παλαιού 1ου Λυκείου Καρδίτσας** (έναντι Παυσιλύπου) για τη στέγαση του Δημαρχείου - υιοθέτηση βιοκλιματικών αρχών ΜΠ/52. Κατάλληλα διαμορφωμένη αίθουσα δημοτικού συμβουλίου ώστε να υπάρχει επαρκής χώρος για τους φορείς και τους πολίτες
ΚΠ/18. Δομές αλληλεπίδρασης πολιτών με τον δήμο	ΜΠ/53. **Γραφείο διασύνδεσης πολιτών – φορέων – δήμου**: υπεύθυνο για τη διασφάλιση της ενημέρωσης για τις αποφάσεις του δήμου, για τα επικείμενα θέματα που θα απασχολήσουν τον δήμο, για τη διαχείριση παραπόνων και για τις ηλεκτρονικές υπηρεσίες του δήμου (στέγαση στο σημερινό Δημαρχείο) ΜΠ/54. **Γραφείο συμβουλευτικότητας** σχετικά με ζητήματα που αφορούν κοινωνικά ευπαθείς ομάδες - σύνδεσμος επικοινωνίας φορέων με κοινωνικό πρόσημο με τον δήμο (στέγαση στο σημερινό Δημαρχείο) ΜΠ/55. Ψηφιακή πλατφόρμα παραπόνων των πολιτών με παραλήπτη το προτεινόμενο γραφείο διασύνδεσης - δυνατότητα προβολής του σταδίου επεξεργασίας και ανταπόκρισης του δήμου - δυνατότητα θέασης αιτημάτων και σταδίων ανταπόκρισης από τον οποιονδήποτε - δυνατότητα προσθήκης σχολίων ΜΠ/56. Δυνατότητα αξιολόγησης δράσεων και αποφάσεων των δημοτικών αρχών ώστε να υπάρχει feedback προς τους διοικούντες και να αντιλαμβάνονται άμεσα τις διαμορφούμενες απόψεις και τάσεις της τοπικής κοινωνίας σχετικά με τις αποφάσεις τους προς περαιτέρω βελτίωση αυτών
ΚΠ/19. Εφαρμογή και έλεγχος απόδοσης θεσπισθέντων κανονισμών	ΜΠ/57. Κανονισμοί για τη λειτουργία των νυχτερινών μαγαζιών – συχνοί έλεγχοι για την προστασία ανηλίκων και την πρόληψη φαινομένων πώλησης νοθευμένων ποτών – αξιολόγηση και επανεξέταση αποτελεσματικότητας οριζοντίου ωραρίου ΜΠ/58. Κανονισμός χρήσης κοινόχρηστων χώρων Καρδίτσας: διαμοιρασμός ευθύνης τήρησης του κανονισμού πέραν των υπεύθυνων αρμόδιων επικεφαλών και του δημάρχου μέσω της ενεργής εμπλοκής των επιχειρηματικών οργανώσεων ΜΠ/59. Χωρική διαγράμμιση ορίων για τις επιχειρήσεις που μισθώνουν κοινόχρηστο χώρο για εμπορεύματα και τραπεζοκαθίσματα (π.χ. πορτοκαλί γραμμή οριοθέτησης) ΜΠ/60. Ψηφιακή πλατφόρμα παραπόνων καταπάτησης κοινόχρηστου χώρου (καταπάτηση ορίων, καταπάτηση

	όρων του κανονισμού χρήσης των κοινόχρηστων χώρων) – δυνατότητα απόθεσης φωτογραφικού υλικού
Άξονας προτεραιότητας 10: Συμπερίληψη συμμετοχικών διαδικασιών στη λήψη αποφάσεων	
Κατευθύνσεις πολιτικής	**Μέτρα πολιτικής**
ΚΠ/20. Εναλλακτικές μέθοδοι λήψης αποφάσεων	ΜΠ/61. Υιοθέτηση εργαλείων δημιουργικής επίλυσης προβλημάτων με τη συμμετοχή ενδιαφερόμενων μερών (φορείς, πολίτες) πέραν των τεχνοκρατικών προσεγγίσεων ΜΠ/62. Δημιουργία διαπροσωπικών και διαδικτυακών καναλιών επικοινωνίας μεταξύ πολιτών και δήμου έτσι ώστε απόψεις πολιτών για θέματα που επηρεάζουν την ποιότητα ζωής τους να διατυπώνονται «από τα κάτω» και να μεταφέρονται στη δημοτική αρχή ΜΠ/63. Σε ζητήματα σημαντικού ενδιαφέροντος που αφορούν το σύνολο των πολιτών της πόλης να υλοποιούνται δημοψηφίσματα με σαφώς προσδιορισμένα ερωτήματα (προϋπόθεση η έκδοση της αντίστοιχης εγκυκλίου περί τοπικών δημοψηφισμάτων) ΜΠ/64. Εκπαίδευση των αρμόδιων δημόσιων υπαλλήλων στα συμμετοχικά εργαλεία λήψης αποφάσεων
ΚΠ/21. Υιοθέτηση τεχνικών έρευνας και δημοσκοπήσεων	ΜΠ/65. Υλοποίηση με συστηματικό τρόπο ερευνών (μέσω διακίνησης ερωτηματολογίων σε έντυπη και ψηφιακή μορφή) σχετικά με ζητήματα προς επίλυση – στόχος η λήψη κρίσιμων πληροφοριών για την άποψη των πολιτών (χωρίς πολιτικές σκοπιμότητες) – εν δυνάμει συνεργασία με Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας ΜΠ/66. Πρόσκληση εθελοντών για την διακίνηση – συλλογή πληροφορίας μέσω ερωτηματολογίων επιτυγχάνοντας παράλληλα την ενίσχυση ερευνητικών ικανοτήτων νέων πολιτών ΜΠ/67. Προώθηση κουλτούρας συμμετοχής στον μαθητικό πληθυσμό της πόλης - ενεργοποίηση / ευαισθητοποίηση του εν λόγω πληθυσμού σε ζητήματα της πόλης και καλλιέργεια υπεύθυνων συμπεριφορών
Άξονας προτεραιότητας 11: Εξωστρέφεια και εντοπισμός καλών πρακτικών	
Κατευθύνσεις πολιτικής	**Μέτρα πολιτικής**
ΚΠ/22. Συμμετοχή σε πρωτοβουλίες συνεργασίας δήμων	ΜΠ/68. Προσχώρηση της πόλης της Καρδίτσας στο Σύμφωνο των Δημάρχων για το Κλίμα και την Ενέργεια και Mayors Adapt (Πρόγραμμα Αδελφοποιήσεων Πόλεων για την Κλιματική Αλλαγή) ΜΠ/69. Διασύνδεση με τους υπόλοιπους δήμους της χώρας μέσω της Κεντρικής Ένωσης Δήμων Ελλάδας (συνεργασία, απόκτηση τεχνογνωσίας)
ΚΠ/23. Οργάνωση και υποστήριξη εξωστρέφειας	ΜΠ/70. Δημιουργία δημοτικής δομής με αντικείμενο τον εντοπισμό και την αξιοποίηση διεθνών/ ευρωπαϊκών/ εθνικών προγραμμάτων (προγράμματα όπως URBACT, Erasmus +, Life +, Ευρώπη για τους Πολίτες 2014-2020, Δημιουργική Ευρώπη 2014-2020 κ.ά.) ΜΠ/71. Έγκαιρη ενημέρωση πολιτών για προγράμματα επιχειρηματικότητας και καινοτομίας – έκδοση φυλλαδίου τρεχόντων και επικείμενων προγραμμάτων – συνεργασία με Επιμελητήριο Καρδίτσας
Άξονας προτεραιότητας 12: Ενεργοποίηση δήμου – αγωγή του πολίτη	
Κατευθύνσεις πολιτικής	**Μέτρα πολιτικής**

ΚΠ/24. Εκστρατείες / καμπάνιες ενημέρωσης	ΜΠ/72. Δημιουργία stands σε κεντρικούς χώρους με στόχο την στήριξη ενημερωτικών εκστρατειών (χωρίς πολιτικές σκοπιμότητες) ΜΠ/73. Ενημέρωση – ευαισθητοποίηση πολιτών σε θέματα περιβαλλοντικά φιλικών καταναλωτικών προτύπων (μια εν δυνάμει καμπάνια θα μπορούσε να φέρει τίτλο: «*Καταναλώνω υπεύθυνα – Αγοράζω ότι έχω ανάγκη*») ΜΠ/74. Στήριξη τοπικής αγοράς και τοπικών προϊόντων ΜΠ/75. Προώθηση χρήσης πάνινων τσαντών για τις αγορές και ενημέρωση για τον αντίκτυπο χρήσης πλαστικών σακουλών – συνεργασία με δευτεροβάθμια εκπαίδευση, περιβαλλοντικούς φορείς και επιχειρήσεις ΜΠ/76. Ενημέρωση σχετικά με το θέμα των αδέσποτων (συνεργασία με τη φιλοζωική Καρδίτσας και άλλους δήμους που έχουν με επιτυχία διαχειριστεί ανάλογα ζητήματα) ΜΠ/77. Ενημέρωση σχετικά με τις εξελίξεις στην κοινωνική οικονομία (νέες μορφές συνεταιριστικών επιχειρήσεων) – συνεργασία με την Αναπτυξιακή Καρδίτσας ΜΠ/78. Ενημέρωση σχετικά με τα πρότυπα χρήσης Ι.Χ. αυτοκινήτων, την κυκλοφοριακή κουλτούρα της πόλης και τον αντίκτυπο στην εύρυθμη λειτουργία του κέντρου – συνεργασία με το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας ΜΠ/79. Εκπαιδευτικές ημερίδες με θέμα την ιστορία του τόπου με σκοπό την ενδυνάμωση της συλλογικής μνήμης ως μέσο αντιμετώπισης των φασιστικών / ρατσιστικών προταγμάτων – συνεργασία με το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας ΜΠ/80. Ημερίδες / ενημέρωση σχετικά με τα εμποδιζόμενα άτομα και την ανάγκη συμπερίληψής τους στις διαδικασίες σχεδιασμού, αλλά και στην κουλτούρα των χρηστών των δημόσιων χώρων – συνεργασία με σχετικούς κοινωνικούς φορείς, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας κ.ά.
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	
Στόχος 6: Ολοκληρωμένη κάλυψη αναγκών, έξυπνη διαχείριση διαθεσίμων και αναβάθμιση ποιότητας ζωής	
Άξονας προτεραιότητας 13: Καλλιέργεια περιβαλλοντικής συνείδησης	
Κατευθύνσεις πολιτικής	**Μέτρα πολιτικής**
ΚΠ/25. Περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση παιδιών	ΜΠ/81. Εργαστήρια δημιουργικής απασχόλησης με περιβαλλοντική θεματολογία από δομές του δήμου ΜΠ/82. Ενημερωτικές καμπάνιες με αποδέκτες τους μαθητές - συνεργασία με δευτεροβάθμια εκπαίδευση ΜΠ/83. Συλλογικές δενδροφυτεύσεις και εργαστήρια γεωπονίας (καλλιέργεια, καλλωπισμός και συντήρηση φυτών)
ΚΠ/26. Περιβαλλοντική ενημέρωση ενηλίκων	ΜΠ/84. Δομές και σεμινάρια/ημερίδες για ενημέρωση σε θέματα κυκλικής οικονομίας (ατμοσφαιρική ποιότητα, ανακύκλωση, επανάχρηση νερού, ενεργειακή αποδοτικότητα, εναλλακτικές μορφές ενέργειας) ΜΠ/85. Προσέγγιση κοινωνικού χαρακτηριστικού NIMBY (Not In My Back Yard)
Άξονας προτεραιότητας 14: Ένταξη νέων χώρων πρασίνου στην καθημερινότητα της πόλης	
Κατευθύνσεις πολιτικής	**Μέτρα πολιτικής**
ΚΠ/27. Ανάδειξη / προστασία	ΜΠ/86. **Υιοθέτηση πρότασης ΟικόΣφαιρας για τον εξωραϊσμό της παραποτάμιας περιοχής του Γαβριά**

παραποτάμιων συστημάτων στα όρια της πόλης	**(Ανάχωμα) στα νότια της πόλης** (http://www.oikosfaira.gr) ΜΠ/87. **Οριοθέτηση παραποτάμιας ζώνης Καράμπαλη στα ανατολικά της πόλης και κατάλληλη διαμόρφωση για την ένταξη της παραποτάμιας ζώνης στην καθημερινότητα των πολιτών** ΜΠ/88. Διαμόρφωση περιπατητικών διαδρομών και χώρων στάσης / παραμονής ΜΠ/89. Ανάπτυξη «έξυπνων» αντιπλημμυρικών λύσεων στο τρίγωνο των ποταμών Καλέντζη – Καράμπαλη και την Ε.Ο. Καρδίτσας Αθηνών ΜΠ/90. Τακτικές υδροληψίες για την εξέταση της ποιότητας των υδάτων ΜΠ/91. Αυστηρά μέτρα για την αποτροπή ρίψης υλικών στους ποταμούς και τα ρέματα
ΚΠ/28. Διαμόρφωση ποιοτικού μικροκλίματος	ΜΠ/92. **Διευκόλυνση κίνησης αέριων μαζών μέσω ενοποίησης των κοινόχρηστων χώρων** (πράσινοι διάδρομοι) – σύνδεση με ΜΠ/137 ΜΠ/93. Υιοθέτηση κατακόρυφης φύτευσης σε τμήματα κτιρίων και πράσινων ταρατσών
ΚΠ/29. Αξιοποίηση νέων χώρων της πόλης για το κοινό όφελος	ΜΠ/94. **Υιοθέτηση πρότασης για τη δημιουργία δημοτικού πάρκου - άλσους στο πρώην στρατόπεδο «Λουμάκη»** (νέος πνεύμονας πρασίνου σχεδόν 50 στρεμμάτων, εφάμιλλος του Παυσιλύπου στα νότια της πόλης) – Ίση δυνατότητα πρόσβασης σε χώρους ανάλογους του Παυσίλυπου για τις διαφορετικές περιοχές της πόλης ΜΠ/95. **Πολεοδόμηση πρώην στρατοπέδου «Κιούση»** σύμφωνα με τη σύμβαση παραχώρησης των δύο στρατοπέδων μεταξύ του Ταμείου εθνικής Άμυνας και του Δ. Καρδίτσας ΜΠ/96. Διαμόρφωση ασφαλών διόδων προς το ρέμα Γαβριά και τον ποταμό Καράμπαλη για πεζούς και ποδήλατα (φωτισμός, σήμανση, απαραίτητες υποδομές)
Άξονας προτεραιότητας 15: Εστίαση στην εύρυθμη αστική κινητικότητα	
Κατευθύνσεις πολιτικής	**Μέτρα πολιτικής**
ΚΠ/30. Ανεμπόδιστες ροές κίνησης	ΜΠ/97. **Πεζοδρόμηση οδών: Τερτίπη** (τμήμα της οδού νότια του νέου Δημαρχείου)**, Λ. Σακελλαρίου** (Υψηλάντου μέχρι Ιεζεκιήλ), **Αθ. Διάκου και Νικ. Πλαστήρα** (ΒΑ τμήμα της Αγοράς), **Μεγ. Αλεξάνδρου** (ΒΔ Αγοράς)**, 18ης Αυγούστου** (ανατολικά του Εσπερινού Λυκείου) **- Μετατροπή οδού Μυρμιδόνων σε οδό ήπιας κυκλοφορίας** (πρόταση ΣΒΑΚ εκτός από την οδό Μυρμιδόνων, για την οποία προτείνει πεζοδρόμηση) ΜΠ/98. **Ρυθμίσεις περιοχής ήπιας κυκλοφορίας κέντρου (δημιουργία εσωτερικού δακτυλίου) που ορίζεται από τις οδούς: Γαριβάλδι, Λάππα, Τρικάλων και Καποδιστρίου** (πρόταση ΣΒΑΚ) ΜΠ/99. **Διαπλάτυνση πεζοδρομίων στη δεξιά πλευρά της οδού Υψηλάντου καθιστώντας τη στάθμευση αδύνατη, εκτός από κάποιες λωρίδες βραχυχρόνιας στάθμευσης** (με αυτό το μέτρο αφαιρούνται περίπου 100 θέσεις στάθμευσης, ενώ οι λωρίδες βραχυχρόνιας στάθμευσης θα προσφέρουν περίπου 30 θέσεις) ΜΠ/100. **Διαπλάτυνση πεζοδρομίων στην αριστερή πλευρά της οδού Ιεζεκιήλ καθιστώντας τη στάθμευση αδύνατη (η δεξιά πλευρά εξακολουθεί να εξυπηρετεί τη στάθμευση) -** με αυτό το μέτρο αφαιρούνται περίπου 40 θέσεις στάθμευσης

	ΜΠ/101. **Απελευθέρωση εισόδου πλατείας Στρατολογίας (οδός Καποδιστρίου) από τη μόνιμη στάθμευση αυτοκινήτων μπροστά από την στάση λεωφορείων** - με αυτό το μέτρο αφαιρούνται περίπου 10 θέσεις στάθμευσης
ΚΠ/31. Ενίσχυση / αναβάθμιση δικτύου ποδηλατοδρόμων	ΜΠ/102. **Υιοθέτηση προτάσεων του επικείμενου ΣΒΑΚ για τις προεκτάσεις του δικτύου ποδηλατοδρόμων** ΜΠ/103. Διαχωρισμός λωρίδων στους ποδηλατοδρόμους και σήμανση ροών κατεύθυνσης ποδηλάτων ΜΠ/104. **Κάλυψη κενών στη σύνδεση ποδηλατοδρόμων** (προβληματική σύνδεση ποδηλατοδρόμου Μπλατσούκα – Υψηλάντου: δημιουργία ποδηλατοδρόμου επί της Καραϊσκάκη σε συνέχεια του ποδηλατοδρόμου Μπλατσούκα, καταργώντας τη στάθμευση στην αριστερή πλευρά της Καραϊσκάκη) ΜΠ/105. Διαδικασία αξιολόγησης απόδοσης υλικών επίστρωσης (τεχνητοί κυβόλιθοι) ποδηλατοδρόμων - ανάδραση από τους χρήστες
ΚΠ/32. Δημιουργία χώρων στάθμευσης	ΜΠ/106. Ανάγκη διαμόρφωσης πολιτικής στάθμευσης (συμμετοχικές διαδικασίες δημοτικής αρχής, ειδικών, δημοτικής αστυνομίας και πολιτών) ΜΠ/107. Χώροι στάθμευσης αυτοκινήτων στο κέντρο της πόλης (διερεύνηση διαθέσιμων εκτάσεων για χωροθέτηση χώρου στάθμευσης με δόμηση καθ' ύψος τουλάχιστον 150 θέσεων) ΜΠ/108. Αξιοποίηση αδόμητων οικοπέδων ως χώρων στάθμευσης έως ότου αποφασιστεί η δόμησή τους – συνεργασία ιδιοκτητών με τον δήμο ΜΠ/109. Ανάπτυξη δικτύου χώρων στάθμευσης ποδηλάτων σε πολλαπλά κεντρικά σημεία της πόλης ΜΠ/110. Αύξηση χώρων στάθμευσης για ΑμεΑ
Άξονας προτεραιότητας 16: Προσέγγιση των αναγκών όλων των κοινωνικών ομάδων κατά τον σχεδιασμό του δημόσιου χώρου	
Κατευθύνσεις πολιτικής	**Μέτρα πολιτικής**
ΚΠ/33. Απρόσκοπτη και ασφαλής κίνηση χρηστών - προσβασιμότητα	ΜΠ/111. Κατάλληλη και επαρκής σήμανση προτεραιοτήτων κίνησης ΜΠ/112. Υιοθέτηση οδηγών όδευσης για τυφλούς ΜΠ/113. Ανεμπόδιστη είσοδος/έξοδος στις ράμπες πεζοδρομίων, πεζοδρόμων και ποδηλατοδρόμων – εξασφάλιση απαραίτητων ραμπών για ομαλή ανάβαση/κατάβαση με γνώμονα τις ανάγκες των εμποδιζόμενων ατόμων ΜΠ/114. **Δημιουργία ανυψωμένης διάβασης στην οδό Υψηλάντου στο ύψος του πεζοδρόμου Βάλβης** ώστε να υπάρχει ικανοποιητική σύνδεσή του και αποτροπή παράνομης στάθμευσης στην είσοδο του πεζοδρόμου (διερεύνηση άλλων οδών που παρουσιάζουν ανάλογες ανάγκες)
ΚΠ/34. Αντιμετώπιση παράνομης στάθμευσης	ΜΠ/115. Απαγόρευση στάθμευσης σε ράμπες πεζοδρομίων, πεζοδρόμων και ποδηλατοδρόμων και επιβολή αυξημένων προστίμων σε περίπτωση μη συμμόρφωσης ΜΠ/116. Επιβολή υψηλών προστίμων σε περίπτωση στάθμευσης σε θέσεις που προορίζονται για ΑμεΑ ΜΠ/117. Καμπάνια ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης για την παράνομη στάθμευση (ψηφιακές αναρτήσεις, τοπικές εφημερίδες, αφίσες, stands για άμεση διαδραστική ενημέρωση ανηλίκων - ενηλίκων)

ΚΠ/35. Αισθητική αναβάθμιση	ΜΠ/118. Ανάδειξη στοών στα κτίρια περιμετρικά της πλατείας Ελευθερίας (αρχιτεκτονική μελέτη) ΜΠ/119. Ανάπλαση προσόψεων κτιρίων πεζόδρομου Βάλβης ΜΠ/120. Ενθάρρυνση εικαστικών παρεμβάσεων σε τοίχους κτιρίων που έχουν πρόσωπο σε δημόσιους χώρους – εκδήλωση ενδιαφέροντος υλοποίησης τοιχογραφιών – συνεργασία δήμου με καλλιτέχνες της πόλης ΜΠ/121. **Αναβάθμιση και συντήρηση του χώρου του Παυσιλύπου που λειτουργεί ως φωλιά για τα παγώνια**
ΚΠ/36. Κάλυψη αναγκών σε αστικό εξοπλισμό	ΜΠ/122. Χώροι στάσης με αξιοποίηση φυσικής σκίασης από δενδροφύτευση (πλατεία Ελευθερίας, πλατεία Πλαστήρα) ΜΠ/123. Προμήθεια εξοπλισμού για την κάλυψη αναγκών λωρίδων βραχυχρόνιας στάθμευσης επί της Υψηλάντου (απόκομμα ώρας στάθμευσης) ΜΠ/124. Επαρκής σήμανση για τους χώρους στάθμευσης
Άξονας προτεραιότητας 17: Συντήρηση / ενίσχυση κοινωφελών υποδομών	
Κατευθύνσεις πολιτικής	**Μέτρα πολιτικής**
ΚΠ/37. Αναβάθμιση κοινωφελών εγκαταστάσεων	ΜΠ/125. Συμμετοχικός σχεδιασμός αύλειων χώρων και εσωτερικών χώρων σχολικών εγκαταστάσεων (εκπαιδευτικό προσωπικό, μαθητές, γονείς) – ιδέα από CivicWise (2017: 25 -26) ΜΠ/126. Κάλυψη αναγκών σε θέρμανση και σκίαση – εισαγωγή βιοκλιματικών χαρακτηριστικών (χρήση φωτοβολταϊκών συστημάτων) ΜΠ/127. Εντοπισμός και αντιμετώπιση αναγκών των μουσείων της πόλης (Ιστορικό - Λαογραφικό, Αρχαιολογικό, Ύδρευσης) και Δημοτικής Πινακοθήκης κ.ά.
Άξονας προτεραιότητας 18: Υποδομές / δομές έμπρακτης αλληλεγγύης	
Κατευθύνσεις πολιτικής	**Μέτρα πολιτικής**
ΚΠ/38. Στήριξη φορέων κοινωνικής βοήθειας και χώροι φιλοξενίας ευάλωτων κοινωνικών ομάδων	ΜΠ/128. Ενίσχυση δράσεων κοινωνικού παντοπωλείου, κοινωνικού ιατρείου – φαρμακείου και του ΚΑΠΗ ΜΠ/129. Διάθεση επαρκών εγκαταστάσεων φιλοξενίας, συνεδριάσεων, χώρων παροχής υπηρεσιών για το Κέντρο Γυναικών ΜΠ/130. Εύρεση και διαμόρφωση κατάλληλου χώρου για την κάλυψη αναγκών κοινωνικών ομάδων όπως άστεγοι, πρόσφυγες κ.ά. (προληπτικό μέτρο)
Άξονας προτεραιότητας 19: Ολοκληρωμένες χωρικές παρεμβάσεις	
Κατευθύνσεις πολιτικής	**Μέτρα πολιτικής**
ΚΠ/39. Ολοκληρωμένη διαχείριση απορριμμάτων	ΜΠ/131. Ορθολογική κατανομή κάδων ανακύκλωσης μετά από σχετική μελέτη αναγκών ΜΠ/132. Επαναπροσδιορισμός καταλληλότητας θέσεων κάδων, ειδικά όσοι είναι τοποθετημένοι σε πεζοδρόμια με περιορισμένο μήκος ΜΠ/133. Εισαγωγή σταθμών ανακύκλωσης με επιστροφή μικρού αντιτίμου ανάλογα με την ποσότητα ανακυκλωθέντων υλικών (π.χ. γυάλινα μπουκάλια)
ΚΠ/40. Διαχείριση αδέσποτων	ΜΠ/134. Δημιουργία χώρων φιλοξενίας και φροντίδας αδέσποτων ζώων με κατάλληλες προδιαγραφές

ζώων με σεβασμό	ΜΠ/135. Συνεργασία με τη φιλοζωική Καρδίτσας ΜΠ/136. Συνεργασία με την Κτηνιατρική Σχολή (Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας - Καρδίτσα)
ΚΠ/41. Ενοποίηση κομβικών δημόσιων χώρων	ΜΠ/137. **Πράσινοι διάδρομοι μέσω παρόδιας φύτευσης** (το ΣΒΑΚ προτείνει τις οδούς: Υψηλάντου, Ηρ. Πολυτεχνείου - Αζά, Κουμουνδούρου, Καραϊσκάκη, Ιεζεκιήλ, Μπλατσούκα, Ταλιαδούρου) ΜΠ/138. Υλοποίηση συμμετοχικής διαδικασίας για τον χαρακτήρα του Κτιρίου Αγοράς – αποδοχή πολιτιστικής στροφής στον χαρακτήρα και στις χρήσεις του ή επιστροφή στον εμπορικό του χαρακτήρα; ΜΠ/139. **Περιπατητικές διαδρομές της πόλης** (ιδέα από CivicWise 2017: 48-49) – χωρική απόδοση συγκεκριμένων προτεινόμενων περιπατητικών διαδρομών (*μικρή περιπατητική διαδρομή του κέντρου της πόλης*, *μεγάλος περίπατος της πόλης*) ΜΠ/140. Επαναπροσδιορισμός χαρακτήρα του πεζόδρομου Βάλβης (από την Υψηλάντου έως τη Δημοτική Αγορά) – αποτροπή περαιτέρω συγκέντρωσης νυχτερινών καταστημάτων που έχουν μετατρέψει τον πεζόδρομο αυτό σε ζώνη έγκλειστης διασκέδασης
ΚΠ/42. Ανάπτυξη «πράσινων» υποδομών	ΜΠ/141. Χώροι συλλογής και δίκτυο επανάχρησης βρόχινων υδάτων για την κάλυψη αρδευτικών αναγκών πράσινων χώρων, αθλητικών εγκαταστάσεων και για καθαρισμό των δρόμων ΜΠ/142. Χρήση περατών (πορωδών) υλικών στις επιφάνειες χώρων στάθμευσης, πλατειών, πεζοδρόμων ώστε να απορροφώνται τα βρόχινα ύδατα και να αποφεύγεται η συγκέντρωσή τους ΜΠ/143. Προώθηση «πράσινων» ταρατσών ως σύστημα φυσικής ψύξης κατά τους θερινούς μήνες και ως μόνωση κατά τους χειμερινούς μήνες

*Με **έντονη γραφή** σημειώνονται τα μέτρα που παρουσιάζουν χωρική αναφορά και αποδίδονται στον χάρτη πρότασης.

6.5.2 Χαρτογραφική απόδοση προτάσεων με χωρικό αποτύπωμα

Στην παρούσα ενότητα αποτυπώνονται χαρτογραφικά τα μέτρα πολιτικής που παρουσιάζουν χωρική αναφορά στον δημόσιο χώρο της πόλης (*Χάρτης 6.1*). Οι εκτεταμένες χωρικές παρεμβάσεις εντοπίζονται στην περιοχή του κέντρου, καθώς όπως τονίστηκε στο 3^{ο} κεφάλαιο αποτελεί την εστιασμένη περιοχή μελέτης. Ωστόσο, τα μέτρα που αφορούν την πόλη με την ευρύτερη έννοια και κρίνονται κομβικά για την εξέλιξή της συμπεριλαμβάνονται με διαγραμματική προσέγγιση.

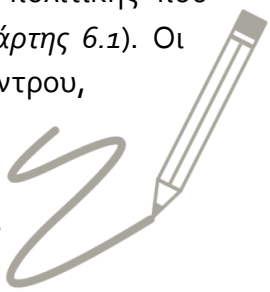

Παράλληλα, αποτυπώνονται σε τρεις ακόμη χάρτες οι προτεινόμενες θεματικές διαδρομές της πόλης και πιο συγκεκριμένα το «πολιτιστικό μονοπάτι» στον *Χάρτη 6.2*, ο μικρός περίπατος αναψυχής στον *Χάρτη 6.3* και η διαδρομή αναψυχής και αθλητισμού στον *Χάρτη 6.4*. Οι τρεις προαναφερθείσες διαδρομές σχετίζονται με όλα τα υπόλοιπα προτεινόμενα μέτρα και όχι με την υπάρχουσα κατάσταση. Φυσικά είναι ενδεικτικές και στοχεύουν στην έμπνευση για την αποτελεσματική δικτύωση των δημόσιων χώρων με εστίαση στη λογική της εξυπηρέτησης των πολιτών σε ζητήματα αναψυχής, πολιτισμού, εμπορικής δραστηριότητας, αθλητισμού, ενώ αποσκοπούν ακόμη στην ανάδειξη του τόπου.

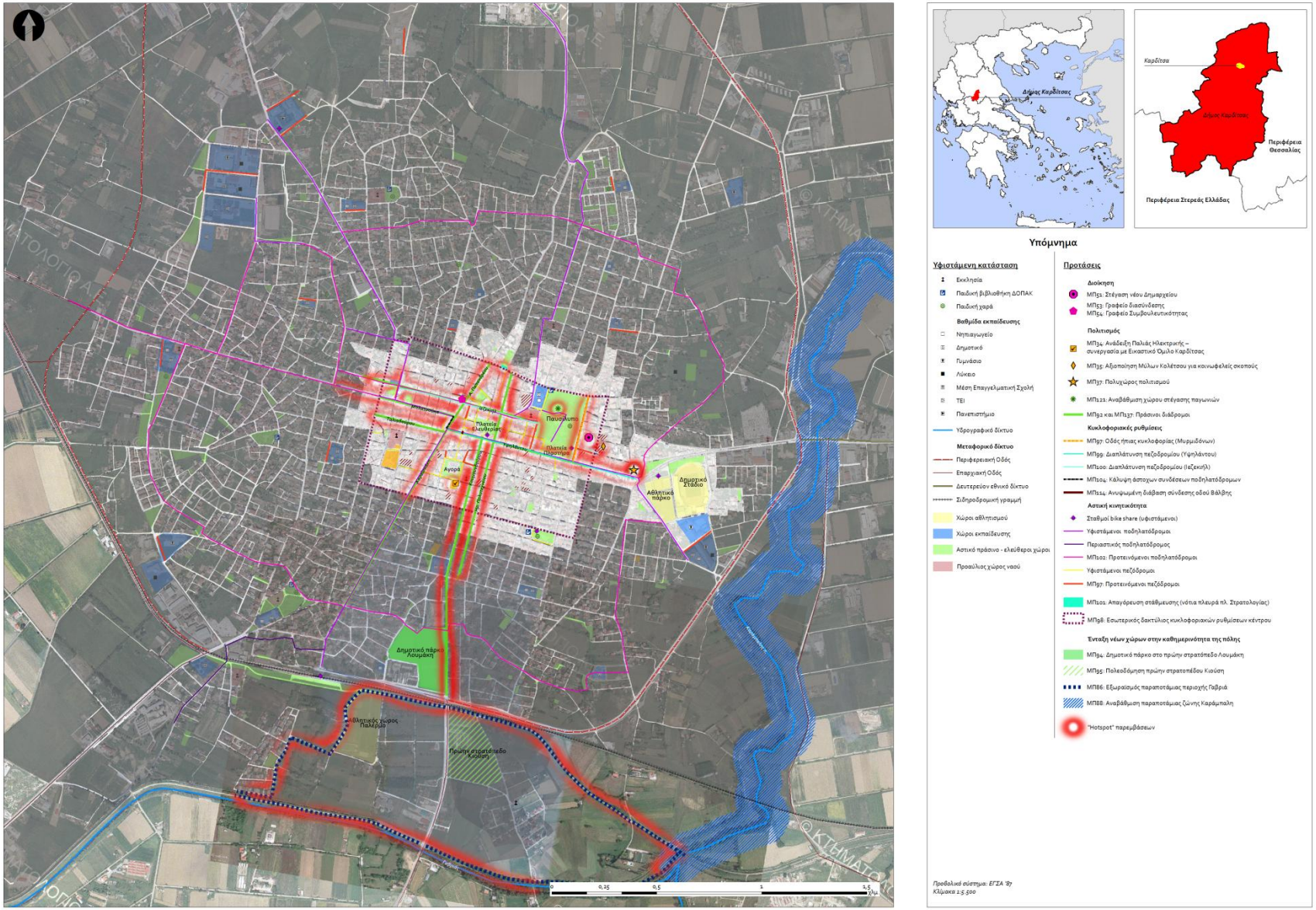

Χάρτης 6.1. Προτεινόμενες χωρικές παρεμβάσεις.

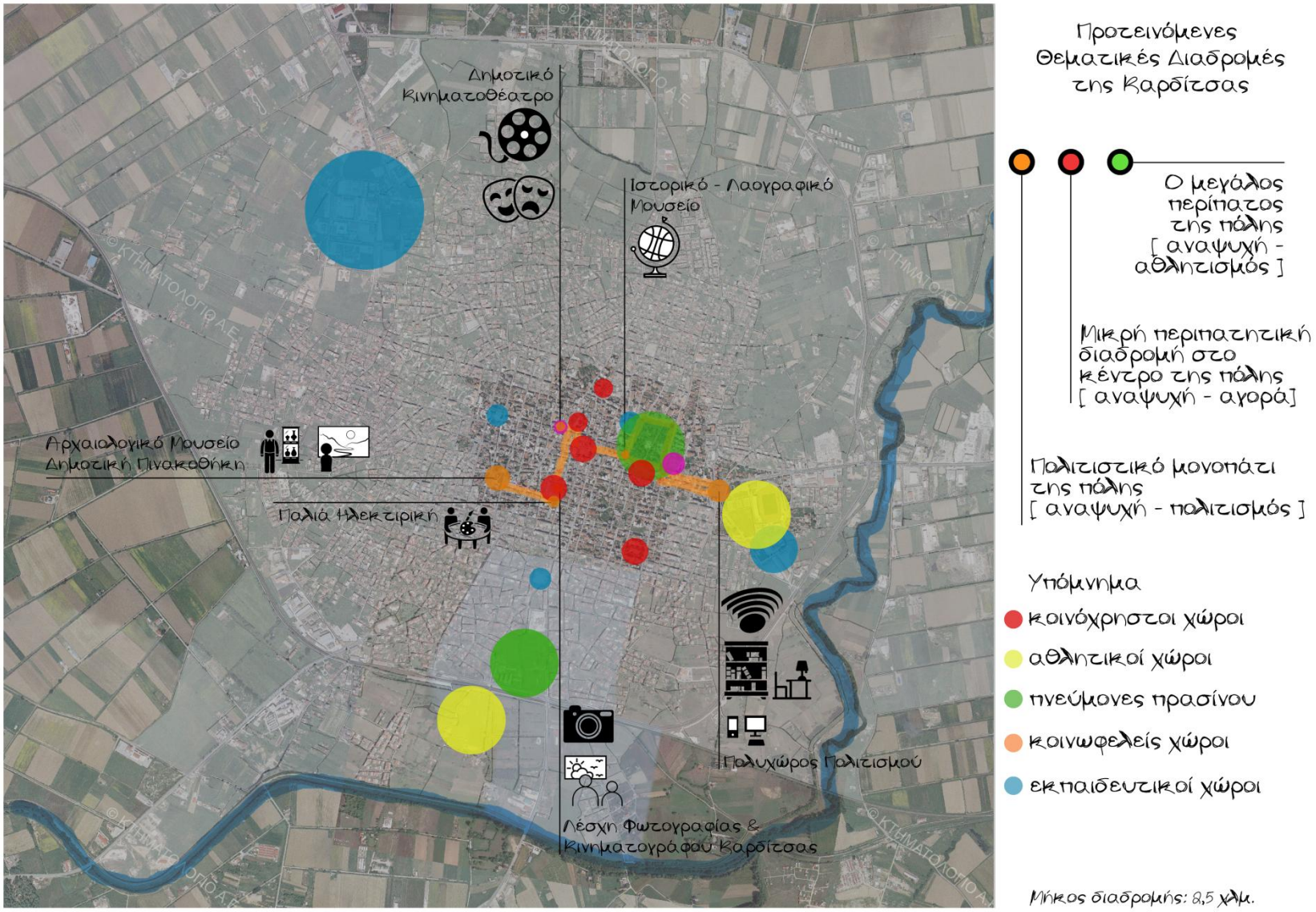

Χάρτης 6.2. Θεματική διαδρομή «Πολιτιστικό μονοπάτι της πόλης» (ΜΠ33).

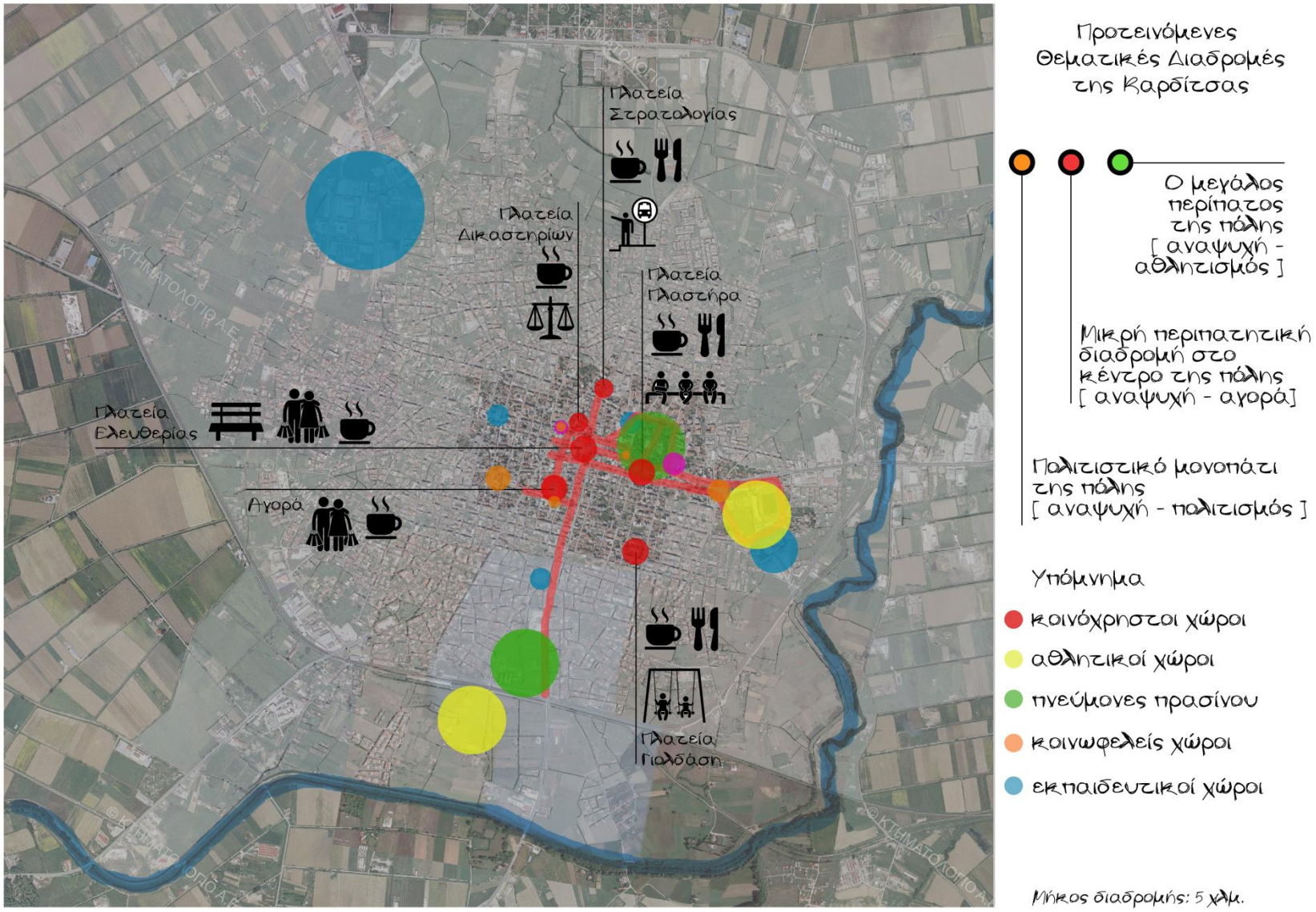

Χάρτης 6.3. Μικρή περιπατητική διαδρομή στο κέντρο της πόλης (ΜΠ139).

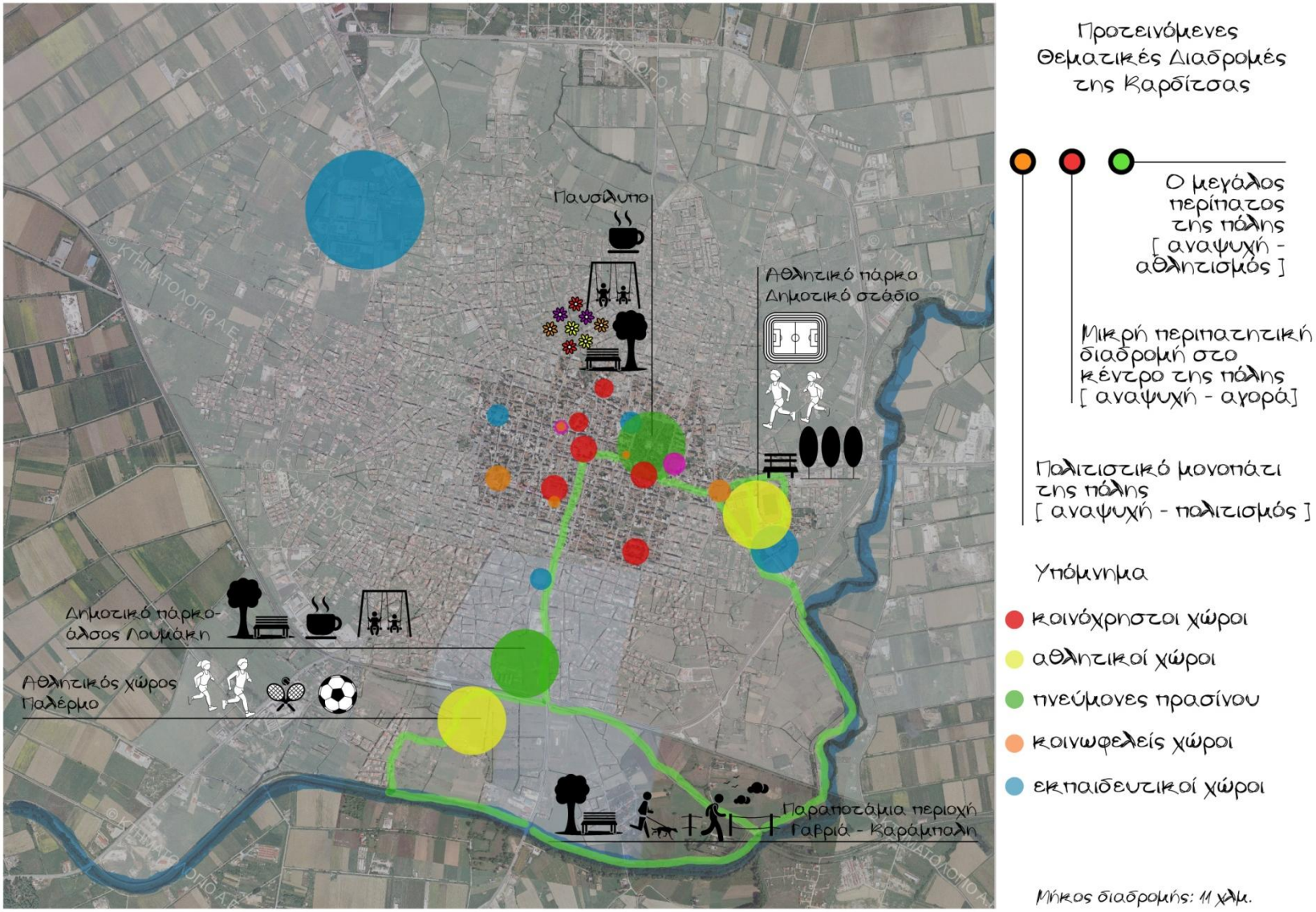

Χάρτης 6.4. Ο μεγάλος περίπατος της πόλης (ΜΠ139).

6.5.3 Χρονικός ορίζοντας υλοποίησης μέτρων και πιθανές πηγές χρηματοδότησης

Τα μέτρα πολιτικής δύνανται να έχουν βραχυπρόθεσμη, μεσοπρόθεσμη ή και μακροπρόθεσμη περίοδο εφαρμογής, βάσει του χαρακτήρα τους και των απαιτούμενων παρεμβάσεων / πόρων. Ακόμη ανάλογα με τον άμεσο χαρακτήρα της ανάγκης που καλούνται να εξυπηρετήσουν εντάσσονται σε αυτά που πρέπει να υλοποιηθούν άμεσα συνεπώς έχουν βραχυπρόθεσμο χαρακτήρα και αυτά που η υλοποίησή τους προϋποθέτει την προηγούμενη υλοποίηση άλλων μέτρων, οπότε αναφέρονται σε έναν μεσοπρόθεσμο ή μακροπρόθεσμο ορίζοντα εφαρμογής. Παράλληλα, ένα μέτρο δύναται να εμφανίζεται σε παραπάνω από μια κατηγορία χρονικού ορίζοντα στοιχείο που υπονοεί μια σταδιακή εφαρμογή του μέχρι την πλήρη εμπέδωσή του και ενσωμάτωση, με μόνιμο πια χαρακτήρα, στην πραγματικότητα της πόλης.

Τα δημόσια έργα στην Ελλάδα υλοποιούνται από δημόσιους φορείς για συλλογικούς σκοπούς ή δημόσιο συμφέρον (Πολύζος 2011: 333) και προγραμματίζονται από (Πολύζος 2011: 336):

- Το Εθνικό Πρόγραμμα Επενδύσεων
- Τα Περιφερειακά Προγράμματα Επενδύσεων
- Τα Νομαρχιακά Προγράμματα Επενδύσεων (δεν υφίστανται πλέον λόγω του Προγράμματος Καλλικράτη το οποίο κατήργησε τις νομαρχίες)
- Τα Τοπικά Προγράμματα Επενδύσεων,

ενώ οι οικονομικοί πόροι για την υλοποίησή τους προέρχονται από 1) τη φορολογία, 2) τον δανεισμό ή από 3) τα τέλη χρήσης του τελικού έργου. Ουσιαστικά όπως αναφέρει ο Παπαδοπέτρου (2005), οι παραπάνω τρεις πηγές χρηματοδότησης αντιστοιχούν σε:

- Κρατικές επιχορηγήσεις (πρόγραμμα Δημόσιων Επενδύσεων)
- Κοινοτικές επιχορηγήσεις (προγράμματα Ε.Ε.)
- Δανεισμό
- Συμμετοχή του φορέα του έργου

Συγκεκριμένα, τα κονδύλια της Ευρωπαϊκής Ένωσης συνίστανται από ένα τμήμα του προϋπολογισμού της Ε.Ε., το οποίο καλείται να αξιοποιηθεί μέσω του συστήματος «κοινής διαχείρισης» μέσω διαρθρωτικών και επενδυτικών ταμείων (https://europa.eu):

- Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ) – περιφερειακή και αστική ανάπτυξη
- Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ) – κοινωνική ένταξη και χρηστή διακυβέρνηση
- Ταμείο Συνοχής (ΤΣ) – οικονομική σύγκλιση των λιγότερο αναπτυγμένων περιφερειών
- Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ)
- Ευρωπαϊκό Ταμείο Θάλασσας και Αλιείας (ΕΤΘΑ)

Ταυτόχρονα, υπάρχουν και άλλοι οικονομικοί πόροι, οι οποίοι κατανέμονται μέσω επιχορηγήσεων (αντιστοιχούν σε έργα που εντάσσονται στις πολιτικές της Ε.Ε.) και συμβάσεων (για αγορά υπηρεσιών, προϊόντων ή έργων μέσω διαγωνισμών) (https://europa.eu). Όλα τα παραπάνω εντάσσονται στην τρέχουσα στρατηγική «Ευρώπη 2020», η οποία προσπαθεί *να ξεπεράσει την κρίση και να δημιουργήσει τις προϋποθέσεις για μια πιο ανταγωνιστική οικονομία με περισσότερες θέσεις εργασίας* (http://ec.europa.eu). Είναι ξεκάθαρο ότι οι στόχοι της παρούσας εργασίας δεν παρουσιάζουν τις ίδιες κατευθύνσεις με τη στρατηγική της Ε.Ε., παρόλα αυτά θεωρείται σημαντικό να καταγραφούν επιγραμματικά τα προγράμματα κοινοτικών επιχορηγήσεων στα οποία δύνανται να ενταχθούν οι προτεινόμενες πολιτικές. Πρέπει να αναφερθεί ότι οι προσκλήσεις για κάθε ένα από τα αναγραφόμενα προγράμματα βρίσκονται σε διαφορετικά στάδια, δηλαδή είτε έχουν κλείσει πρόσφατα είτε είναι ανοιχτές αυτή τη στιγμή είτε θα ανοίξουν μελλοντικά. Τα προγράμματα είναι τα εξής (http://www.fundingprogrammesportal.gov.cy/, http://urbact.eu/urbact-σε-ελλαδα-και-κυπρο, http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=541, http://exoikonomisi.ypeka.gr/):

- Ορίζοντας 2020
- Πρόγραμμα για την Αειφόρο Αστική Ανάπτυξη URBACT III
- Πρόγραμμα "Ενίσχυση της αυτοαπασχόλησης πτυχιούχων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης
- Δημιουργική Ευρώπη
- Erasmus+
- Πρόγραμμα LIFE για το Περιβάλλον και τη Δράση για το Κλίμα
- Ειδικό Πρόγραμμα Ανάπτυξης Φωτοβολταϊκών Συστημάτων
- Εξοικονομώ κατ' Οίκον
- Ταμείο Ασύλου, Μετανάστευσης και Ένταξης (AMIF)

Στον *Πίνακα 6.5* αποτυπώνεται ο χρονικός ορίζοντας εφαρμογής κάθε μέτρου πολιτικής.

Πίνακας 6.5. Χρονικοί ορίζοντες εφαρμογής μέτρων πολιτικής.

Μέτρα πολιτικής	Χρονικός ορίζοντας εφαρμογής		
	Βραχυπρόθεσμος Έως 5 έτη	Μεσοπρόθεσμος Έως 10 έτη	Μακροπρόθεσμος Πάνω από 10 έτη
ΚΟΙΝΩΝΙΑ			
Άξονας προτεραιότητας 1: Δίαυλοι επικοινωνίας και συνεργασίας πολιτών			
ΜΠ/1. Εισαγωγή στα συμβούλια πολιτών στοχεύοντας στον κοινωνικό έλεγχο της εκάστοτε δημοτικής αρχής	√		
ΜΠ/2. Διάθεση χώρων για την πραγματοποίηση συνελεύσεων συνοικιών	√		
ΜΠ/3. Συγκέντρωση παραπόνων/προβλημάτων ανά γειτονιά/συνοικία, ιεράρχηση προτεραιότητας μέσω συμμετοχικών διαδικασιών και αλληλεπίδραση με τον δήμο	√		
ΜΠ/4. Δίκτυα στήριξης κοινωνικά ευάλωτων ομάδων (πρόσφυγες, άστεγοι κ.ά.) – προσέγγιση και ανάδειξη ζητημάτων που δημιουργούν κοινή ανησυχία στους πολίτες και δεν φέρουν την κατάλληλη διαχείριση από το δήμο	√		
Άξονας προτεραιότητας 2: Ενίσχυση / οργάνωση εθελοντικών δράσεων			
ΜΠ/5. Εθελοντικές δράσεις καθαρισμού χώρων πρασίνου	√		
ΜΠ/6. Συμβολικές δράσεις για την παράνομη στάθμευση, ειδικά σε χώρους εισόδου/εξόδου σε πεζοδρόμια, πεζόδρομους, ποδηλατοδρόμους	√		
ΜΠ/7. Εθελοντικές δράσεις συνεισφοράς στο έργο της φιλοζωικής Καρδίτσας, ευαισθητοποιώντας τους πολίτες σε θέματα των ζώων και ειδικά στη διαχείριση των αδέσποτων ζώων	√		
ΜΠ/8. Διαμόρφωση ενημερωτικού φυλλαδίου για τα τρέχοντα εθελοντικά προγράμματα και τους εν δυνάμει τομείς εθελοντισμού, παρέχοντας τα απαραίτητα στοιχεία επικοινωνίας, ώστε οι πολίτες να είναι συνεχώς ενημερωμένοι για τις εθελοντικές δραστηριότητες (υπ' ευθύνη του Γραφείου Διασύνδεσης του ΜΠ/53)	√		
ΜΠ/9. Αντιμετώπιση ψηφιακού αποκλεισμού κοινωνικών ομάδων – διοργάνωση μαθημάτων χρήσης Η/Υ για ηλικιωμένους με εθελοντική προσφορά νέων – συνεργασία ΚΑΠΗ με σχολεία και φορείς κοινωνικού χαρακτήρα	√		
ΜΠ/10. Οργάνωση ανοιχτών σεμιναρίων με την εθελοντική συμμετοχή πολιτών για την απόκτηση τεχνικών οργάνωσης / στήριξης / υλοποίησης συμμετοχικών διαδικασιών – συνεργασία με Πανεπιστήμια της χώρας (Θεσσαλίας, ΕΜΠ, ΑΠΘ) και σχετικούς φορείς	√		

Μέτρα πολιτικής	Χρονικός ορίζοντας εφαρμογής		
	Βραχυπρόθεσμος Έως 5 έτη	Μεσοπρόθεσμος Έως 10 έτη	Μακροπρόθεσμος Πάνω από 10 έτη
ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ			
Άξονας προτεραιότητας 3: Εναλλακτικές μορφές οικονομικής διαχείρισης από τον δήμο			
ΜΠ/11. Τακτική ανάρτηση οικονομικών αποφάσεων σε συγκεκριμένη στήλη στην ιστοσελίδα του Δήμου	√		
ΜΠ/12. Δημοσιοποίηση κατανομής δημοτικών οικονομικών πόρων για την αποφυγή φαινομένων διαφθοράς	√		
ΜΠ/13. Συμμετοχικός προϋπολογισμός - Προώθηση από τον Δήμο ειδικών συνεδριάσεων πολιτών ανά πολεοδομική ενότητα της πόλης με θέμα την ιεράρχηση προτεραιοτήτων σε σχέση με τη διάθεση του προϋπολογισμού του (σε αρχική φάση ενός ποσοστού αυτού)		√	
ΜΠ/14. Προώθηση εγχειρήματος crowdfunding για μικρού κόστους έργα κοινής ωφέλειας - "αυτοχρηματοδότηση μικρών καθημερινών αναγκών" (η πρόταση του έργου να προέρχεται από τους πολίτες, εφόσον ο δήμος δεν προτίθεται ή δεν δύναται να ικανοποιήσει το σχετικό αίτημα)		√	
ΜΠ/15. Κατανομή οικονομικών πόρων σε έργα πέραν των υποδομών (να μην διατίθενται οι πόροι μόνο σε δημοφιλείς τομείς έργων εξυπηρετώντας πολιτικούς σκοπούς)	√	√	
ΜΠ/16. Επάνδρωση τμημάτων καινοτομίας, διαχείρισης ψηφιακών μέσων, ανάπτυξη ψηφιακών τεχνολογιών (αντιμετώπιση brain drain και δημιουργία θέσεων εργασίας για νέους με υψηλές γνώσεις)		√	
ΜΠ/17. Ανάπτυξη πλατφόρμας εύρεσης εργασίας τοπικής εμβέλειας		√	
ΜΠ/18. Αξιοποίηση χρηματοδοτήσεων για την κάλυψη αναγκών όλων των κοινωνικών ομάδων (προνοητικότητα για τα εμποδιζόμενα άτομα)		√	
Άξονας προτεραιότητας 4: Εισαγωγή στην κυκλική οικονομία			
ΜΠ/19. Ενημέρωση σχετικά με τη σημασία της κυκλικής οικονομίας και τις επιχειρηματικές ευκαιρίες που διανοίγει μέσα τη διάχυση πληροφορίας σχετικά με καλές πρακτικές από την Ελλάδα και το εξωτερικό	√		
ΜΠ/20. Καμπάνια για την ανάγκη ελαχιστοποίησης παραγόμενων απορριμμάτων από τα νοικοκυριά και τις επιχειρήσεις	√		

Μέτρα πολιτικής	Χρονικός ορίζοντας εφαρμογής		
	Βραχυπρόθεσμος Έως 5 έτη	Μεσοπρόθεσμος Έως 10 έτη	Μακροπρόθεσμος Πάνω από 10 έτη
ΜΠ/21. Προώθηση προγράμματος κομποστοποίησης – ημερίδες, σεμινάρια για αποτελεσματική κομποστοποίηση κατ' οίκον		√	
ΜΠ/22. Αποτροπή απόρριψης φαγητών (http://ec.europa.eu) από νοικοκυριά και από καταστήματα φαγητού – γνωστοποίηση φορέων που δέχονται φαγητά	√		
ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ			
Άξονας προτεραιότητας 5: Σύνδεση πολιτισμού με την κοινωνία			
ΜΠ/23. Δημιουργία φεστιβάλ σχολικών συγκροτημάτων	√		
ΜΠ/24. Φεστιβάλ με ποικιλίες δράσεων	√		
ΜΠ/25. Λέσχη κινηματογράφου μόνιμης βάσης		√	
ΜΠ/26. Εγκαθίδρυση γιορτής απελευθέρωσης της Καρδίτσας ως η πρώτη πόλη της Ευρώπης που απελευθερώθηκε στις 12 Μάρτη του 1943 από τις φασιστικές δυνάμεις	√		
ΜΠ/27. Ζωντανή αναμετάδοση μεγάλων πολιτιστικών γεγονότων (π.χ. θεατρικές παραστάσεις) που λαμβάνουν χώρα σε σκηνές μεγάλων πόλεων – συνεργασία με το δημοτικό κινηματοθέατρο	√		
ΜΠ/28. Εγκαθίδρυση συμμετοχικών διαδικασιών με τη συμμετοχή πολιτιστικών φορέων, δήμου και πολιτών για τον εντοπισμό των πολιτιστικών αναγκών της κοινωνίας και οριοθέτηση πολιτικών για την εξυπηρέτηση των εν λόγω αναγκών		√	
ΜΠ/29. Αξιοποίηση δημόσιων χώρων ως πεδίου αναψυχής και σωματικής άσκησης μέσω της ανάπτυξης περιπατητικών διαδρομών σε όλη την πόλη, συνδέοντας κοινόχρηστους και περιφερειακούς χώρους περιβαλλοντικής αξίας (σύνδεση με ΜΠ/139)		√	
ΜΠ/30. Αθλητισμός και όχι πρωταθλητισμός: διαπαιδαγώγηση νέων ηλικιών στις αξίες του αθλητισμού, αποτρέποντας τον στείρο ανταγωνισμό – συνεργασία με σχολεία και αθλητικά σωματεία	√		
ΜΠ/31. Διασύνδεση δημόσιων χώρων με το ιστορικό τους υπόβαθρο (πινακίδες ενημέρωσης ιστορικών γεγονότων)	√		
ΜΠ/32. Ενθάρρυνση εικαστικών παρεμβάσεων σε τυφλές όψεις κτιρίων (ιδέα από ypeka.gr) και τέχνης με θεματολογία το ποδήλατο, τη λίμνη Πλαστήρα και το	√		

Μέτρα πολιτικής	Χρονικός ορίζοντας εφαρμογής		
	Βραχυπρόθεσμος Έως 5 έτη	Μεσοπρόθεσμος Έως 10 έτη	Μακροπρόθεσμος Πάνω από 10 έτη
Παυσίλυπο ως κύρια αναγνωριστικά στοιχεία της Καρδίτσας			
ΜΠ/33. «Πολιτιστικό μονοπάτι» (προτεινόμενη σειρά πολιτιστικών δραστηριοτήτων: σύνδεση Ιστορικού – Λαογραφικού Μουσείου, Δημοτική Πινακοθήκη, Αρχαιολογικό Μουσείο, Φωτογραφικό Μουσείο Λέσχης Φωτογραφίας και Κινηματογράφου και του προτεινόμενου πολυχώρου πολιτισμού)		√	
Άξονας προτεραιότητας 6: Ανάπτυξη / αναβάθμιση πολιτιστικών και αθλητικών υποδομών			
ΜΠ/34. Ανάδειξη Παλιάς Ηλεκτρικής - συνεργασία με Εικαστικό Όμιλο Καρδίτσας	√		
ΜΠ/35. Αξιοποίηση κεντροβαρικής θέσης των κτιριακών υποδομών των Μύλων Κολέτσου		√	
ΜΠ/36. Διερεύνηση κόστους απόκτησης του εμβληματικού κτιρίου «Πάλλας» (σημερινή ALPHA Bank) για τη χρήση του σε κοινωφελείς σκοπούς			√
ΜΠ/37. Μελέτη - Υλοποίηση Πολυχώρου Πολιτισμού στη θέση των παλιών μύλων Παρθένη, με κεντρική Βιβλιοθήκη, αναγνωστήριο, αμφιθέατρο εκδηλώσεων και χώρο Η/Υ στο εσωτερικό του και χώρους στάσης, σκίαστρα και χώρους πρασίνου στο εξωτερικό του. Η συγκεκριμένη τοποθεσία θα συνέβαλε στη σύνδεση της περιοχής του αθλητικού πάρκου με το κέντρο της πόλης, προεκτείνοντας και αναδεικνύοντας τα πολιτιστικά χαρακτηριστικά της (ανάγκη υλοποίησης διερευνητικής μελέτης)		√	√
ΜΠ/38. Τοποθέτηση εξοπλισμού άσκησης στο αθλητικό πάρκο	√		
ΜΠ/39. Προσδιορισμός και κάλυψη αναγκών σε υποδομές των ποικίλων αθλημάτων που λαμβάνουν χώρα στο αθλητικό πάρκο και το δημοτικό στάδιο – συνεργασία με τους αθλητικούς φορείς	√		
ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ			
Άξονας προτεραιότητας 7: Υιοθέτηση Τεχνολογίας Πληροφοριών και Επικοινωνιών			
ΜΠ/40. Εισαγωγή έξυπνων υπολογιστικών συστημάτων για την παράκαμψη της των χρονοβόρων γραφειοκρατικών διαδικασιών		√	
ΜΠ/41. Οργάνωση σεμιναρίων για την ενίσχυση των ψηφιακών δεξιοτήτων των υπαλλήλων του δήμου	√		
ΜΠ/42. Προώθηση ηλεκτρονικής διακυβέρνησης (e-government) με στόχο την αποτελεσματικότερη εξυπηρέτηση των πολιτών από τις υπηρεσίες του δήμου (μείωση		√	

Μέτρα πολιτικής	Χρονικός ορίζοντας εφαρμογής		
	Βραχυπρόθεσμος Έως 5 έτη	Μεσοπρόθεσμος Έως 10 έτη	Μακροπρόθεσμος Πάνω από 10 έτη
χρονοβόρας αναμονής, κόστους υπηρεσιών κ.ά.) – διατήρηση των ΚΕΠ για πιο περίπλοκες διαδικασίες, υπηρεσίες που απαιτούν φυσική παρουσία και εξυπηρέτηση πολιτών που δεν έχουν εξοικείωση με τα ψηφιακά μέσα			
ΜΠ/43. Ανάπτυξη δικτυακών υποδομών δήμου (λειτουργικό wifi σε όλους τους δημόσιους χώρους - public WiFi hotspot)		√	
ΜΠ/44. Χωροθέτηση υποδομής σε μορφή στεγασμένων χώρων στάσης για την παροχή ηλεκτρικού ρεύματος από αυτόνομα φωτοβολταϊκά (για φόρτιση κινητών και άλλων φορητών συσκευών επικοινωνίας) – σύνδεση φυσικού με εικονικού χώρου		√	
Άξονας προτεραιότητας 8: Μείωση ενεργειακού αποτυπώματος			
ΜΠ/45. Αντικατάσταση λαμπτήρων με ενεργειακούς λαμπτήρες (LED) στις κολώνες φωτισμού των δημόσιων χώρων		√	
ΜΠ/46. Χρήση αυτόνομων φωτοβολταϊκών για τη λειτουργία των υψηλών στύλων φωτισμού των δημόσιων χώρων		√	
ΜΠ/47. Χρήση αυτόνομων φωτοβολταϊκών για την κάλυψη αναγκών των δημόσιων κτιρίων		√	
ΜΠ/48. Ενημέρωση σχετικά με τα πρότυπα κατανάλωσης ενέργειας και τους τρόπους ελαχιστοποίησης της κατανάλωσης – στόχος τα περιβαλλοντικά, οικονομικά και κοινωνικά (σχετικά με την κουλτούρα) οφέλη	√		
ΜΠ/49. Διαμόρφωση κουλτούρας– ενημερωτικές καμπάνιες για την κατανάλωση ενέργειας στο σχολικό περιβάλλον	√		
ΜΠ/50. Δίνοντας το παράδειγμα: ενεργειακές αναβαθμίσεις, υιοθέτηση φωτοβολταϊκών συστημάτων και έξυπνων τρόπων διαχείρισης της ενέργειας στα δημοτικά κτίρια (υπάρχοντα και καινούρια, όπως έγινε με το κτίριο του ΚΑΠΗ)		√	
ΠΟΛΙΤΙΚΗ			
Άξονας προτεραιότητας 9: Διαφανής και αποτελεσματική λειτουργία του δήμου			
ΜΠ/51. Μετεστέγαση Δημαρχείου σε νέο χώρο (παλαιό 1ο Λύκειο)		√	
ΜΠ/52. Διαμόρφωση αίθουσας δημοτικού συμβουλίου ώστε να υπάρχει επαρκής χώρος για φορείς και πολίτες που επιθυμούν να συμμετέχουν στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων	√		

Μέτρα πολιτικής	Χρονικός ορίζοντας εφαρμογής		
	Βραχυπρόθεσμος Έως 5 έτη	Μεσοπρόθεσμος Έως 10 έτη	Μακροπρόθεσμος Πάνω από 10 έτη
ΜΠ/53. Δημιουργία γραφείου διασύνδεσης πολιτών και φορέων με τον δήμο, με αρμοδιότητα την ενημέρωση των πολιτών/φορέων σχετικά με τις αποφάσεις του δήμου, την ατζέντα των επικείμενων θεμάτων που θα απασχολήσουν το δημοτικό συμβούλιο σε βραχυπρόθεσμο ορίζοντα, τη διαχείριση παραπόνων και την ανάπτυξη ηλεκτρονικών υπηρεσιών για την επικοινωνία του δήμου με την τοπική κοινωνία (στέγαση στο σημερινό Δημαρχείο)	√		
ΜΠ/54. Δημιουργία γραφείου συμβουλευτικότητας σχετικά με ζητήματα που αφορούν κοινωνικά ευπαθείς ομάδες ως ο σύνδεσμος επικοινωνίας φορέων με κοινωνικό πρόσημο με τον δήμο (στέγαση στο σημερινό Δημαρχείο)	√		
ΜΠ/55. Ανάπτυξη ψηφιακής πλατφόρμας συλλογής και επεξεργασίας παραπόνων των πολιτών με παραλήπτη των παραπόνων το προτεινόμενο γραφείο διασύνδεσης - δυνατότητα προβολής του σταδίου επεξεργασίας και ανταπόκρισης του δήμου - δυνατότητα θέασης αιτημάτων και σταδίων ανταπόκρισης από τον οποιονδήποτε - δυνατότητα προσθήκης σχολίων		√	
ΜΠ/56. Δυνατότητα αξιολόγησης δημοτικών αρχών ώστε να υπάρχει feedback προς τους διοικούντες και να αντιλαμβάνονται άμεσα τον αντίκτυπο στην κοινωνία από ειλλημένες ή υπό διαμόρφωση αποφάσεις της δημοτικής αρχής για ενδεχόμενο επαναπροσδιορισμό τους	√		
ΜΠ/57. Κανονισμοί για τη λειτουργία των νυχτερινών μαγαζιών - συχνοί έλεγχοι για την προστασία ανηλίκων και την πρόληψη φαινομένων πώλησης νοθευμένων ποτών – αξιολόγηση και επανεξέταση αποτελεσματικότητας οριζοντίου ωραρίου	√		
ΜΠ/58. Θέσπιση κανονισμού χρήσης κοινόχρηστων χώρων Καρδίτσας με τη συμμετοχή όλων των ενδιαφερομένων μερών - προώθηση συμμετοχικής ευθύνης για την τήρηση του κανονισμού, με τη συμμετοχή των αρμόδιων υπηρεσιών και των επαγγελματικών οργανώσεων	√		
ΜΠ/59. Χωρική διαγράμμιση ορίων για τις επιχειρήσεις που μισθώνουν κοινόχρηστο χώρο για εμπορεύματα και τραπεζοκαθίσματα (π.χ. πορτοκαλί γραμμή οριοθέτησης) – έλεγχος συμμόρφωσης από φορείς, πολίτες, δημοτική αρχή	√		
ΜΠ/60. Ψηφιακή πλατφόρμα παραπόνων καταπάτησης κοινόχρηστου χώρου (καταπάτηση ορίων, καταπάτηση όρων του κανονισμού χρήσης των κοινόχρηστων		√	

Μέτρα πολιτικής	Χρονικός ορίζοντας εφαρμογής		
	Βραχυπρόθεσμος Έως 5 έτη	Μεσοπρόθεσμος Έως 10 έτη	Μακροπρόθεσμος Πάνω από 10 έτη
χώρων) – δυνατότητα απόθεσης φωτογραφικού και άλλου υλικού – Forum πολιτών για τη διατύπωση παραπόνων, απόψεων κ.λπ.			
Άξονας προτεραιότητας 10: Συμπερίληψη συμμετοχικών διαδικασιών στη διαδικασία λήψης αποφάσεων			
ΜΠ/61. Υιοθέτηση εργαλείων δημιουργικής επίλυσης προβλημάτων με τη συμμετοχή ενδιαφερόμενων μερών (φορείς, πολίτες) πέραν των τεχνοκρατικών προσεγγίσεων	√		
ΜΠ/62. Δημιουργία διαπροσωπικών και διαδικτυακών καναλιών επικοινωνίας μεταξύ πολιτών και δήμου έτσι ώστε απόψεις πολιτών για θέματα που επηρεάζουν την ποιότητα ζωής τους να διατυπώνονται «από τα κάτω» και να μεταφέρονται στη δημοτική αρχή	√		
ΜΠ/63. Σε αμφιλεφόμενα ζητήματα ή θέματα που αφορούν μεγάλη μερίδα πολιτών να υλοποιούνται δημοψηφίσματα με ξεκάθαρα ερωτήματα (προϋπόθεση η έκδοση της αντίστοιχης εγκυκλίου περί τοπικών δημοψηφισμάτων)	√		
ΜΠ/64. Εκπαίδευση των αρμόδιων δημόσιων υπαλλήλων στα συμμετοχικά εργαλεία λήψης αποφάσεων	√		
ΜΠ/65. Υλοποίηση με συστηματικό τρόπο ερευνών (μέσω διακίνησης ερωτηματολογίων σε έντυπη και ψηφιακή μορφή) σχετικά με ζητήματα προς επίλυση – στόχος η λήψη κρίσιμων πληροφοριών για την άποψη των πολιτών (χωρίς πολιτικές σκοπιμότητες) – εν δυνάμει συνεργασία με Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας	√		
ΜΠ/66. Αξιοποίηση εθελοντικής προσφοράς νέων πολιτών με έντονο ενδιαφέρον για τα κοινά της πόλης για την διακίνηση ερωτηματολογίων σε έντυπη μορφή	√		
ΜΠ/67. Προώθηση κουλτούρας συμμετοχής στον μαθητικό πληθυσμό της πόλης – ενεργοποίηση/ευαισθητοποίηση του εν λόγω πληθυσμού σε ζητήματα της πόλης και καλλιέργεια υπεύθυνων συμπεριφορών	√		
Άξονας προτεραιότητας 11: Εξωστρέφεια και εντοπισμός/υιοθέτηση καλών πρακτικών			
ΜΠ/68. Προετοιμασία για τη συμμετοχή της πόλης στο Σύμφωνο των Δημάρχων για το Κλίμα και την Ενέργεια, καθώς και στο πρόγραμμα Αδελφοποιήσεων Πόλεων για την Κλιματική Αλλαγή «Mayors Adapt»		√	
ΜΠ/69. Προώθηση της διασύνδεσης/δικτύωσης και αλληλεπίδρασης με τους υπόλοιπους δήμους της χώρας μέσω της Κεντρικής Ένωσης Δήμων Ελλάδας (συνεργασία,		√	

Μέτρα πολιτικής	Χρονικός ορίζοντας εφαρμογής		
	Βραχυπρόθεσμος Έως 5 έτη	Μεσοπρόθεσμος Έως 10 έτη	Μακροπρόθεσμος Πάνω από 10 έτη
απόκτηση τεχνογνωσίας)			
ΜΠ/70. Δημιουργία δημοτικής δομής με αντικείμενο τον εντοπισμό και την αξιοποίηση διεθνών/ ευρωπαϊκών/ εθνικών προγραμμάτων	√	√	
ΜΠ/71. Έγκαιρη ενημέρωση πολιτών για προγράμματα επιχειρηματικότητας και καινοτομίας – έκδοση φυλλαδίου τρεχόντων και επικείμενων προγραμμάτων – συνεργασία με Επιμελητήριο Καρδίτσας	√		
Άξονας προτεραιότητας 12: Ενεργοποίηση δήμου – αγωγή του πολίτη			
ΜΠ/72. Δημιουργία stands σε κεντρικούς χώρους με στόχο την στήριξη ενημερωτικών εκστρατειών (χωρίς πολιτικές σκοπιμότητες)	√		
ΜΠ/73. Εκστρατεία αλλαγής υπερκαταναλωτικών προτύπων - Καμπάνια «*Καταναλώνω υπεύθυνα – Αγοράζω ότι έχω ανάγκη*»	√		
ΜΠ/74. Οργάνωση δράσεων προώθησης τοπικής επιχειρηματικότητας και στήριξης τοπικής αγοράς και τοπικών προϊόντων με τη συμμετοχή των επαγγελματικών και παραγωγικών φορέων της πόλης	√		
ΜΠ/75. Οργάνωση εκστρατειών πληροφόρησης και περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης πολιτών π.χ. εκστρατεία προώθησης της χρήσης πάνινων τσαντών για τις αγορές και ενημέρωση για τον αντίκτυπο χρήσης πλαστικών σακουλών – με τη συμμετοχή κοινωνικών ομάδων και φορέων (δευτεροβάθμια εκπαίδευση, περιβαλλοντικοί φορείς, επιχειρήσεις κ.ά)	√		
ΜΠ/76. Συμμετοχική διαχείριση προβλήματος αδέσποτων σε συνεργασία με τη φιλοζωική Καρδίτσας – οργάνωση σχετικής ενημερωτικής εκστρατείας – αξιοποίηση καλών πρακτικών από άλλους δήμους	√		
ΜΠ/77. Προώθηση ενημέρωσης σχετικά με τις εξελίξεις στον τομέα της κοινωνικής οικονομίας (νέες μορφές συνεταιρισμού) – συνεργασία δήμου με την Αναπτυξιακή Καρδίτσας	√		
ΜΠ/78. Προώθηση ενημέρωσης σχετικά με τα πρότυπα μετακινήσεων στην πόλη, τη χρήση Ι.Χ. αυτοκινήτων, με σκοπό την ανάπτυξη κυκλοφοριακής κουλτούρας των πολιτών για την εύρυθμη λειτουργία του κέντρου της πόλης– συνεργασία με το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας	√		

Μέτρα πολιτικής	Χρονικός ορίζοντας εφαρμογής		
	Βραχυπρόθεσμος Έως 5 έτη	**Μεσοπρόθεσμος Έως 10 έτη**	**Μακροπρόθεσμος Πάνω από 10 έτη**
ΜΠ/79. Τόνωση ιστορικής συνείδησης - Εκπαιδευτικές ημερίδες με θέμα την ιστορία του τόπου με σκοπό την ενδυνάμωση της συλλογικής μνήμης ως μέσο αντιμετώπισης των σύγχρονων φασιστικών / ρατσιστικών προταγμάτων – συνεργασία με το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας	√		
ΜΠ/80. Κατάλληλος σχεδιασμός και ημερίδες ενημέρωσης για τη συμπερίληψη - ίση δυνατότητα πρόσβασης όλων των πολιτών στον δημόσιο χώρο της πόλης - κατανόηση δυσκολιών ευπαθών ομάδων (εμποδιζόμενα άτομα) και της ανάγκης συμπερίληψής τους στις διαδικασίες σχεδιασμού, αλλά και στην κουλτούρα των χρηστών των δημόσιων χώρων – συνεργασία με σχετικούς κοινωνικούς φορείς, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας κ.ά.		√	
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ			
Άξονας προτεραιότητας 13: Καλλιέργεια περιβαλλοντικής συνείδησης			
ΜΠ/81. Εργαστήρια δημιουργικής απασχόλησης με περιβαλλοντική θεματολογία από δομές του δήμου	√		
ΜΠ/82. Ενημερωτικές καμπάνιες με αποδέκτες τους μαθητές - συνεργασία με δευτεροβάθμια εκπαίδευση	√		
ΜΠ/83. Συλλογικές δενδροφυτεύσεις και εργαστήρια γεωπονίας (καλλιέργεια, καλλωπισμός και συντήρηση φυτών)	√		
ΜΠ/84. Δομές και σεμινάρια/ημερίδες για πρακτική ενημέρωση περί κυκλικής οικονομίας (ατμοσφαιρική ποιότητα, ανακύκλωση, επανάχρηση νερού, ενεργειακή αποδοτικότητα, εναλλακτικές μορφές ενέργειας)	√		
ΜΠ/85. Προσέγγιση/διαχείρισην κοινωνικού χαρακτηριστικού NIMBY (Not In My Back Yard) μέσα από τη διάχυση πληροφορίας σε σειρά περιβαλλοντικών ζητημάτων που άπτονται των ενδιαφερόντων της πόλης	√		
Άξονας προτεραιότητας 14: Ένταξη νέων χώρων πρασίνου στην καθημερινότητα της πόλης			
ΜΠ/86. Υιοθέτηση πρότασης ΟικόΣφαιρας για τον εξωραϊσμό της παραποτάμιας περιοχής του Γαβριά (Ανάχωμα) στα νότια της πόλης (http://www.oikosfaira.gr)		√	
ΜΠ/87. Οριοθέτηση παραποτάμιας ζώνης Καράμπαλη στα ανατολικά της πόλης και κατάλληλη διαμόρφωση για την ένταξη της παραποτάμιας ζώνης στην καθημερινότητα των πολιτών		√	

Μέτρα πολιτικής	Χρονικός ορίζοντας εφαρμογής		
	Βραχυπρόθεσμος Έως 5 έτη	Μεσοπρόθεσμος Έως 10 έτη	Μακροπρόθεσμος Πάνω από 10 έτη
ΜΠ/88. Οργάνωση περιπατητικών διαδρομών και χώρων στάσης/παραμονής	√	√	
ΜΠ/89. Προώθηση «έξυπνων» αντιπλημμυρικών λύσεων στο τρίγωνο των ποταμών Καλέντζη – Καράμπαλη και της Ε.Ο. Καρδίτσας Αθηνών		√	
ΜΠ/90. Τακτικές υδροληψίες για την εξέταση της ποιότητας των υδάτων	√		
ΜΠ/91. Αυστηρά μέτρα για την αποτροπή ρίψης υλικών στους ποταμούς και τα ρέματα	√		
ΜΠ/92. Διευκόλυνση κίνησης αέριων μαζών μέσω ενοποίησης των κοινόχρηστων χώρων (πράσινοι διάδρομοι) – σύνδεση με ΜΠ/137	√	√	
ΜΠ/93. Υιοθέτηση κατακόρυφης φύτευσης σε τμήματα κτιρίων και πράσινων ταρατσών	√	√	
ΜΠ/94. Υιοθέτηση πρότασης για τη δημιουργία δημοτικού πάρκου - άλσους στο πρώην στρατόπεδο «Λουμάκη» (νέος πνεύμονας πρασίνου εφάμιλλος του Παυσιλύπου στα νότια της πόλης σχεδόν 50 στρεμμάτων)		√	
ΜΠ/95. Πολεοδόμηση πρώην στρατοπέδου «Κιούση» σύμφωνα με τη σύμβαση παραχώρησης των δύο στρατοπέδων μεταξύ του Ταμείου εθνικής Άμυνας και του Δ. Καρδίτσας			√
ΜΠ/96. Δημιουργία ασφαλών δίοδων προς το ρέμα Γαβριά και του ποταμού Καράμπαλη για πεζούς και ποδήλατα (φωτισμός, σήμανση, απαραίτητες υποδομές)		√	
Άξονας προτεραιότητας 15: Εστίαση στην εύρυθμη αστική κινητικότητα			
ΜΠ/97. Πεζοδρόμηση οδών: Τερτίπη (τμήμα της οδού νότια του νέου Δημαρχείου), Λ. Σακελλαρίου (Υψηλάντου μέχρι Ιεζεκιήλ), Αθ. Διάκου και Νικ. Πλαστήρα (ΒΑ τμήμα της Αγοράς), Μεγ. Αλεξάνδρου (ΒΔ Αγοράς), 18ης Αυγούστου (ανατολικά του Εσπερινού Λυκείου) - Μετατροπή οδού Μυρμιδόνων σε οδό ήπιας κυκλοφορίας (πρόταση ΣΒΑΚ εκτός από την οδό Μυρμιδόνων για την οποία προτείνει πεζοδρόμηση)		√	
ΜΠ/98. Ρυθμίσεις περιοχής ήπιας κυκλοφορίας κέντρου (δημιουργία εσωτερικού δακτυλίου) που ορίζεται από τις οδούς: Γαριβάλδι, Λάππα, Τρικάλων και Καποδιστρίου (πρόταση ΣΒΑΚ)		√	

Μέτρα πολιτικής	Χρονικός ορίζοντας εφαρμογής		
	Βραχυπρόθεσμος Έως 5 έτη	Μεσοπρόθεσμος Έως 10 έτη	Μακροπρόθεσμος Πάνω από 10 έτη
ΜΠ/99. Διαπλάτυνση πεζοδρομίων στην δεξιά πλευρά της οδού Υψηλάντου καθιστώντας τη στάθμευση αδύνατη, εκτός από κάποιες λωρίδες βραχυχρόνιας στάθμευσης (με αυτό το μέτρο αφαιρούνται περίπου 100 θέσεις στάθμευσης, ενώ οι λωρίδες βραχυχρόνιας στάθμευσης θα προσφέρουν περίπου 30 θέσεις)		√	
ΜΠ/100. Διαπλάτυνση πεζοδρομίων στην αριστερή πλευρά της οδού Ιεζεκιήλ καθιστώντας την στάθμευση αδύνατη (η δεξιά πλευρά εξακολουθεί να εξυπηρετεί τη στάθμευση) - με αυτό το μέτρο αφαιρούνται περίπου 40 θέσεις στάθμευσης		√	
ΜΠ/101. Απελευθέρωση εισόδου πλατείας Στρατολογίας (οδός Καποδιστρίου) από την μόνιμη στάθμευση αυτοκινήτων μπροστά από την στάση λεωφορείων - με αυτό το μέτρο αφαιρούνται περίπου 10 θέσεις στάθμευσης	√		
ΜΠ/102. Υιοθέτηση/υλοποίηση προτάσεων του επικείμενου ΣΒΑΚ για τις προεκτάσεις ποδηλατοδρόμων		√	
ΜΠ/103. Διαχωρισμός λωρίδων στους ποδηλατοδρόμους και σήμανση ροών κατεύθυνσης ποδηλάτων	√		
ΜΠ/104. Κάλυψη κενών στη σύνδεση ποδηλατοδρόμων (προβληματική σύνδεση ποδηλατοδρόμου Μπλατσούκα – Υψηλάντου: δημιουργία ποδηλατοδρόμου επί της Καραϊσκάκη σε συνέχεια του ποδηλατοδρόμου Μπλατσούκα καταργώντας την στάθμευση στην αριστερή πλευρά της Καραϊσκάκη)	√		
ΜΠ/105. Αξιολόγηση απόδοσης υλικών επίστρωσης (τεχνητοί κυβόλιθοι) ποδηλατοδρόμων - ανάδραση από τους χρήστες	√		
ΜΠ/106. Χάραξη πολιτικής στάθμευσης με την αξιοποίηση συμμετοχικών διαδικασιών με την εμπλοκή της δημοτικής αρχής, ειδικών, δημοτικής αστυνομίας και πολιτών)	√		
ΜΠ/107. Δημιουργία χώρων στάθμευσης αυτοκινήτων στο κέντρο της πόλης (διερεύνηση χώρου για δόμηση χώρου στάθμευσης καθ' ύψος τουλάχιστον 150 θέσεων)		√	
ΜΠ/108. Αξιοποίηση αδόμητων οικοπέδων ως χώρων στάθμευσης έως ότου αποφασιστεί η δόμησή τους – συνεργασία ιδιοκτητών με τον δήμο	√		
ΜΠ/109. Χώροι στάθμευσης ποδηλάτων σε πολλαπλά κεντρικά σημεία	√		
ΜΠ/110. Αύξηση χώρων στάθμευσης για ΑμεΑ	√		

Μέτρα πολιτικής	Χρονικός ορίζοντας εφαρμογής		
	Βραχυπρόθεσμος Έως 5 έτη	**Μεσοπρόθεσμος Έως 10 έτη**	**Μακροπρόθεσμος Πάνω από 10 έτη**
Άξονας προτεραιότητας 16: Προσέγγιση των αναγκών όλων των κοινωνικών ομάδων κατά τον σχεδιασμό του δημόσιου χώρου			
ΜΠ/111. Κατάλληλη και επαρκής σήμανση προτεραιοτήτων κίνησης	√		
ΜΠ/112. Υιοθέτηση οδηγών όδευσης για τυφλούς		√	
ΜΠ/113. Ανεμπόδιστη είσοδος/έξοδος στις ράμπες πεζοδρομίων, πεζοδρόμων και ποδηλατοδρόμων – εξασφάλιση απαραίτητων ραμπών για ομαλή ανάβαση/κατάβαση με γνώμονα τις ανάγκες των εμποδιζόμενων ατόμων	√		
ΜΠ/114. Δημιουργία ανυψωμένης διάβασης στην οδό Υψηλάντου στο ύψος του πεζοδρόμου Βάλβης ώστε να υπάρχει ικανοποιητική σύνδεσή του και αποτροπή παράνομης στάθμευσης στην είσοδο του πεζοδρόμου (διερεύνηση άλλων οδών που παρουσιάζουν ανάλογες ανάγκες)	√		
ΜΠ/115. Απαγόρευση στάθμευσης σε ράμπες πεζοδρομίων, πεζοδρόμων και ποδηλατοδρόμων και επιβολή αυξημένων προστίμων σε περίπτωση μη συμμόρφωσης	√		
ΜΠ/116. Υιοθέτηση από τη δημοτική αρχή υψηλών προστίμων σε περίπτωση στάθμευσης σε θέσεις στάθμευσης ΑμεΑ	√		
ΜΠ/117. Καμπάνια ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης για την παράνομη στάθμευση (ψηφιακές αναρτήσεις, τοπικές εφημερίδες, αφίσες, stands για άμεση διαδραστική ενημέρωση ανηλίκων - ενηλίκων)	√		
ΜΠ/118. Ανάδειξη στοών στα κτίρια περιμετρικά της πλατείας Ελευθερίας (αρχιτεκτονική μελέτη)		√	
ΜΠ/119. Ανάπλαση προσόψεων κτιρίων πεζόδρομου Βάλβης		√	
ΜΠ/120. Ενθάρρυνση εικαστικών παρεμβάσεων σε τοίχους κτιρίων που έχουν πρόσωπο σε δημόσιους χώρους – εκδήλωση ενδιαφέροντος υλοποίησης τοιχογραφιών – συνεργασία δήμου με καλλιτέχνες της πόλης	√	√	
ΜΠ/121. Χώροι στάσης με έξυπνη αξιοποίηση φυσικής σκίασης από δέντρα (πλατεία Ελευθερίας, πλατεία Πλαστήρα)	√	√	
ΜΠ/122. Αναβάθμιση και συντήρηση του χώρου του Παυσιλύπου που λειτουργεί ως φωλιά για τα παγώνια	√		

Μέτρα πολιτικής	Χρονικός ορίζοντας εφαρμογής		
	Βραχυπρόθεσμος Έως 5 έτη	Μεσοπρόθεσμος Έως 10 έτη	Μακροπρόθεσμος Πάνω από 10 έτη
ΜΠ/123. Προμήθεια μηχανημάτων κάλυψης αναγκών λωρίδων βραχυχρόνιας στάθμευσης επί της Υψηλάντου (απόκομμα ώρας στάθμευσης)	√		
ΜΠ/124. Επαρκής σήμανση για τους χώρους στάθμευσης	√		
Άξονας προτεραιότητας 17: Συντήρηση / ενίσχυση κοινωφελών υποδομών			
ΜΠ/125. Συμμετοχικός σχεδιασμός αύλειων χώρων και εσωτερικών χώρων σχολικών εγκαταστάσεων (εκπαιδευτικό προσωπικό, μαθητές, γονείς) – ιδέα από CivicWise (2017: 25 -26)	√		
ΜΠ/126. Κάλυψη αναγκών σε θέρμανση και σκίαση – εισαγωγή βιοκλιματικών χαρακτηριστικών (χρήση φωτοβολταϊκών συστημάτων)		√	
ΜΠ/127. Εντοπισμός και αντιμετώπιση αναγκών των μουσείων της πόλης (Ιστορικό - Λαογραφικό, Αρχαιολογικό, Ύδρευσης) και Δημοτικής Πινακοθήκης κ.ά.		√	
Άξονας προτεραιότητας 18: Υποδομές / δομές έμπρακτης αλληλεγγύης			
ΜΠ/128. Ενίσχυση δράσεων Κοινωνικού παντοπωλείου, Κοινωνικού ιατρείου – φαρμακείου και του ΚΑΠΗ	√		
ΜΠ/129. Διάθεση επαρκών εγκαταστάσεων φιλοξενίας, συνεδριάσεων, χώρων παροχής υπηρεσιών για το Κέντρο Γυναικών		√	
ΜΠ/130. Εύρεση και διαμόρφωση κατάλληλου χώρου για την κάλυψη αναγκών κοινωνικών ομάδων όπως άστεγοι, πρόσφυγες κ.ά. (προληπτικό μέτρο)	√		
Άξονας προτεραιότητας 19: Ολοκληρωμένες χωρικές παρεμβάσεις			
ΜΠ/131. Ορθολογική κατανομή κάδων ανακύκλωσης	√		
ΜΠ/132. Επαναπροσδιορισμός καταλληλότητας θέσεων κάδων (συμβατικών και ανακύκλωσης), ειδικά όσοι είναι τοποθετημένοι σε πεζοδρόμια με περιορισμένο μήκος	√		
ΜΠ/133. Εισαγωγή σταθμών ανακύκλωσης με επιστροφή μικρού αντιτίμου ανάλογα με την ποσότητα ανακυκλωθέντων υλικών (π.χ. γυάλινα μπουκάλια)		√	
ΜΠ/134. Δημιουργία χώρων φιλοξενίας και φροντίδας αδέσποτων ζώων (με προδιαγραφές)		√	
ΜΠ/135. Συνεργασία με την φιλοζωική Καρδίτσας	√		

Μέτρα πολιτικής	Χρονικός ορίζοντας εφαρμογής		
	Βραχυπρόθεσμος Έως 5 έτη	Μεσοπρόθεσμος Έως 10 έτη	Μακροπρόθεσμος Πάνω από 10 έτη
ΜΠ/136. Συνεργασία με την Κτηνιατρική Σχολή (Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας - Καρδίτσα)	√		
ΜΠ/137. Πράσινοι διάδρομοι μέσω παρόδιας φύτευσης (το ΣΒΑΚ προτείνει τις οδούς: Υψηλάντου, Ηρ. Πολυτεχνείου - Αζά, Κουμουνδούρου, Καραϊσκάκη, Ιεζεκιήλ, Μπλατσούκα, Ταλιαδούρου)	√		
ΜΠ/138. Υλοποίηση συμμετοχικής διαδικασίας για τον χαρακτήρα του Κτιρίου Αγοράς – αποδοχή πολιτιστικής στροφής στον χαρακτήρα και στις χρήσεις του ή επιστροφή στον εμπορικό του χαρακτήρα;		√	
ΜΠ/139. Περιπατητικές διαδρομές της πόλης (ιδέα από CivicWise 2017: 48-49) – χωρική απόδοση συγκεκριμένης προτεινόμενης περιπατητικής διαδρομής	√		
ΜΠ/140. Επαναπροσδιορισμός χαρακτήρα του πεζόδρομου Βάλβης (από την Υψηλάντου έως τη Δημοτική Αγορά) – αποτροπή περαιτέρω συγκέντρωσης νυχτερινών μαγαζιών που τον έχουν μετατρέψει σε ζώνη έγκλειστης διασκέδασης	√		
ΜΠ/141. Δημιουργία χώρων συλλογής και δίκτυο επανάχρησης βρόχινων υδάτων για την κάλυψη αρδευτικών αναγκών πράσινων χώρων, αθλητικών εγκαταστάσεων καθώς και για τον καθαρισμό των δρόμων		√	
ΜΠ/142. Χρήση περατών (πορωδών) υλικών στις επιφάνειες χώρων στάθμευσης, πλατειών, πεζοδρόμων ώστε να απορροφώνται τα βρόχινα ύδατα και να αποφεύγεται η συγκέντρωση υδάτων		√	
ΜΠ/143. Προώθηση πράσινων ταρατσών ως σύστημα φυσικής ψύξης κατά τους θερινούς μήνες και ως μόνωση κατά τους χειμερινούς μήνες		√	

Με αυτή την ενότητα ολοκληρώνεται η στρατηγική διαχείρισης και αναγέννησης του δημόσιου χώρου της Καρδίτσας. Κρίνεται σημαντικό να αναφερθεί ότι για την εφαρμογή μιας τέτοιας στρατηγικής θα πρέπει να υλοποιηθεί ένα ακόμη στάδιο, αυτό της συμμετοχικής αξιολόγησης των στόχων και των αξόνων προτεραιότητας από τους πολίτες. Σκοπός αυτού του σταδίου θα είναι να προκύψει η ιεράρχηση των προτεραιοτήτων μέσα από τα μάτια των πολιτών, η οποία θα αναδείξει τις πρωτεύουσες ανάγκες της κοινωνίας σε σχέση με τον δημόσιο και κοινόχρηστο χώρο και θα συμβάλει στη χάραξη των αντίστοιχων πολιτικών και την κατανομή των σχετικών πόρων εκ μέρους της διοίκησης. Παράλληλα, για την επιτυχή υλοποίηση της στρατηγικής αναβάθμισης του δημόσιου και κοινόχρηστου χώρου απαιτείται η διαρκής παρακολούθηση και ενδεχομένως τροποποίηση του προτεινόμενου σχεδίου μέσα από την ανάδραση με τους πολίτες, για τον εντοπισμό οποιονδήποτε αλλαγών του οράματος που συνδιαμορφώθηκε με αυτούς σε προηγούμενη φάση και την ενσωμάτωσή τους στις πολιτικές της διοίκησης. Η συμμετοχική διαδικασία για την οριοθέτηση των προτεραιοτήτων βρίσκεται στο στάδιο της υλοποίησης μέσω της διαδικτυακής επικοινωνίας της στρατηγικής αναγέννησης του δημόσιου και κοινόχρηστου χώρου προς τους πολίτες της πόλης της Καρδίτσας (ψηφιακό ερωτηματολόγιο μέσω facebook), ωστόσο δεν περιλαμβάνεται στην παρούσα διπλωματική εργασία, αποτελώντας μεταγενέστερο στάδιο της έρευνας.

ΑΝΤΙ ΕΠΙΛΟΓΟΥ

Για την ολοκλήρωση της παρούσας εργασίας κρίνεται σκόπιμο να πραγματοποιηθεί ένας κριτικός απολογισμός των αποτελεσμάτων της έρευνας σε συνδυασμό με τις θεωρητικές προσεγγίσεις, τα χρησιμοποιούμενα εργαλεία συμμετοχής, την ελληνική πραγματικότητα, αλλά και την κατάσταση της πόλης της Καρδίτσας. Σκοπός είναι η συμβολή της ερευνητικής προσέγγισης που υιοθετήθηκε στη γνώση, απαντώντας τα ερευνητικά ερωτήματα υπό το πρίσμα της περιοχής μελέτης, αποτυπώνοντας τα ερευνητικά κενά και τους περιορισμούς, αλλά και τις προοπτικές μελλοντικής έρευνας. Για να ολοκληρωθεί εποικοδομητικά ο παραπάνω απολογισμός, επιχειρείται η κριτική θεώρηση της ερευνητικής προσέγγισης της εργασίας στα διάφορα στάδιά της και η εκτίμηση της απόδοσης των συμμετοχικών και άλλων εργαλείων που χρησιμοποιήθηκαν σε αυτά, σύμφωνα με την αλληλουχία υλοποίησης των εν λόγω σταδίων.

Η πρώτη ερευνητική μέθοδος που εφαρμόστηκε ήταν η **συστηματική έρευνα κοινωνικής παρατήρησης** των κεντρικών δημόσιων χώρων της πόλης της Καρδίτσας κατά τη θερινή περίοδο του 2016. Σκοπός της ήταν ο προσδιορισμός των προτύπων χρήσης των κομβικότερων κοινόχρηστων χώρων του κέντρου της πόλης και ειδικότερα της Πλατείας Ελευθερίας, της Πλατείας Ν. Πλαστήρα, του Παυσιλύπου και του πεζόδρομου Δ. Τερτίπη που τους συνδέει. Ο προκαθορισμός συγκεκριμένων ερωτημάτων που απαντώνταν επί τόπου σε φύλλα εργασίας έκανε δυνατό τον εντοπισμό κοινωνικών και χωρικών προτύπων χρήσης των χώρων αυτών. Από τη διαδικασία προέκυψε έντονη συσχέτιση της χρήσης των κοινόχρηστων χώρων με την εμπορική δραστηριότητα. Γενικά η χρήση φαίνεται να παρουσιάζει εμπορικό – καταναλωτικό κίνητρο, περιβαλλοντικό με την έννοια της αναζήτησης ευφορίας κατά τη χρήση του χώρου και κοινωνικό με την έννοια της αναζήτησης χώρων κοινωνικοποίησης. Σε αυτά τα κίνητρα χρήσης σημαντικό ρόλο διαδραματίζει η ηλικία των χρηστών, το εάν είναι γονείς ή εάν είναι ηλικιωμένοι, καθώς οι διαφορετικές κοινωνικές ομάδες αναζητούν διαφορετικά πρότυπα βίωσης της συλλογικότητας (σημεία κοινωνικοποίησης, παρατήρησης, ανταλλαγής απόψεων και παιχνιδιού). Σημαντικό στοιχείο είναι η έλλειψη πολιτιστικών ερεθισμάτων στην καθημερινότητα της δημόσιας ζωής, ενώ παράλληλα οι επικρατούσες κλιματικές συνθήκες δύνανται να επηρεάσουν σε πολύ μεγάλο βαθμό τη χρήση των χώρων. Όπως αναλύθηκε στο 4^{ο} κεφάλαιο, η υλοποίηση της παρατήρησης κατά τη θερινή περίοδο, αλλά και σε συγκεκριμένους κεντρικούς κοινόχρηστους χώρους φέρει περιορισμούς στη διατύπωση σφαιρικών συμπερασμάτων για το σύνολο του έτους και το σύνολο της πόλης.

Σε δεύτερο στάδιο υλοποιήθηκε **έρευνα ερωτηματολογίων** κατά την περίοδο Δεκέμβρη 2016 με Ιανουάριο 2017, με σκοπό να διερευνηθούν περαιτέρω τα ζητήματα του δημόσιου χώρου της πόλης αλλά και να προσεγγιστεί η οπτική της κοινωνίας στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων. Οι ερωτηθέντες ήταν πολίτες, επιχειρήσεις, φορείς και άτομα του δήμου, ενώ η δειγματοληψία έγινε με τυχαίο τρόπο με την παραδοσιακή

μορφή ερωτηματολογίων (φυσική αλληλεπίδραση με τον ερωτηθέντα). Τα αποτελέσματα καταδεικνύουν τα βασικά προβλήματα του κέντρου της πόλης, όπως η έλλειψη χώρου για στάθμευση αυτοκινήτων και κατ' επέκταση οι παράνομες πρακτικές στάθμευσης και η καθαριότητα. Ωστόσο, το κεντρικότερο αναδυόμενο πρόβλημα ταυτίζεται με την ελαχιστοποιημένη αίσθηση του *ανήκειν* στον δημόσιο χώρο, καθώς οι πολίτες έχουν αναχθεί σε απλούς αποδέκτες πολιτικών, δίχως να συμμετάσχουν ενεργά στη λήψη αποφάσεων. Παράλληλα, η έλλειψη παιδείας κατά την κοινή χρήση του χώρου εντείνει τα υφιστάμενα προβλήματα διαχείρισης. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα του σταδίου αυτού, οι πολίτες επιθυμούν να έχουν λόγο στα ζητήματα του δημόσιου χώρου μέσω οργανωμένων διαδικασιών στις οποίες θα έχουν τη δυνατότητα να εκφέρουν την άποψή τους.

Το βασικότερο ερευνητικό τμήμα της εργασίας είναι η **συμμετοχική διαδικασία** που υλοποιήθηκε με τη μέθοδο των «εργαστηρίων οραματισμού», εμπλέκοντας ενεργά πολίτες της πόλης, η οποία υλοποιήθηκε τον Απρίλιο του 2017. Στο εργαστήριο επαναπροσδιορίστηκαν εκ νέου, μέσα από δημιουργικές τεχνικές, τα προβλήματα του δημόσιου χώρου και των διαδικασιών λήψης αποφάσεων και διαμορφώθηκε μια συλλογική οραματική οπτική για το μέλλον της πόλης. Οι βασικοί περιορισμοί της μεθόδου είναι ο απαιτούμενος χρόνος και η ικανότητα αλληλεπίδρασης με τους εν δυνάμει συμμετέχοντες και η στρατολόγησή τους, ώστε εντέλει να προσέλθουν στο εργαστήριο. Ωστόσο, ένα από τα σημαντικά της πλεονεκτήματα είναι η επίτευξη μιας άλλης οπτικής σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο σχετικά με καθημερινά ζητήματα μέσω της αξιοποίησης κατάλληλων δημιουργικών εργαλείων. Τέτοιου είδους συμμετοχικές διαδικασίες ενδυναμώνουν την πολιτική ταυτότητα της κοινωνίας, ανοίγοντας γόνιμα πεδία διαλόγου και θέτοντας κρίσιμα ζητήματα προς επίλυση από όλους. Το εργαστήριο κρίνεται ως ένα επιτυχημένο παράδειγμα πιλοτικής εφαρμογής μιας συμμετοχικής διαδικασίας, η οποία με τον κατάλληλο σχεδιασμό και αποφασιστικότητα δύναται να υλοποιηθεί από τοπικές αυτοδιοικήσεις για την προσέγγιση τρεχόντων ζητημάτων.

Οι ερευνητικές μέθοδοι της παρατήρησης και των ερωτηματολογίων σε συνδυασμό με τη δευτερογενή πληροφορία που συλλέχθηκε αναλύθηκαν με τα εργαλεία PESTLE (ανάλυσης εξωτερικού περιβάλλοντος) και SWOT (ανάλυση εσωτερικού περιβάλλοντος), καθοδηγώντας το στάδιο της διατύπωσης των κρίσιμων ζητημάτων και των προκαταρτικών στόχων. Η οριστική διατύπωση αυτών περνά από το φίλτρο της τοπικής κοινωνίας μέσω του «εργαστηρίου οραματισμού», το οποίο επαναπροσδιόρισε τα κρίσιμα ζητήματα μέσω της Φάσης Κριτικής, επαναδιατύπωσε τους στόχους και οριοθέτησε το όραμα για τον δημόσιο χώρο μέσω της Φάσης Οραματισμού.

Στο τελικό στάδιο όλη η παραπάνω πληροφορία οδήγησε στη σύνθεση της στρατηγικής για τον δημόσιο χώρο της Καρδίτσας. Η στρατηγική συνίσταται από το όραμα για το μέλλον του δημόσιου χώρου το οποίο διατυπώθηκε ως εξής: «*δημόσιος χώρος από όλους για όλους με σεβασμό και αλληλεγγύη*», τους τομεακούς στόχους, τους άξονες προτεραιότητας, τις κατευθύνσεις και τα μέτρα πολιτικής. Οι χωρικές παρεμβάσεις

εστιάζουν στο κέντρο της πόλης, το οποίο είχε επιλεγεί ως εστιασμένη περιοχή μελέτης από την αρχή της εργασίας. Ωστόσο, οι χωρικές παρεμβάσεις επεκτείνονται και έξω από την εστιασμένη περιοχή, μέσα από έναν γενικό και διαγραμματικό προσδιορισμό, καθώς θεωρούνται κομβικής σημασίας στην εξέλιξη του δημόσιου χώρου της πόλης και γι' αυτό δε δύναται να παραλειφθούν.

Η διαχείριση του δημόσιου χώρου της Καρδίτσας φαίνεται ότι γίνεται με τον «παραδοσιακό τρόπο», με αποφάσεις που λαμβάνονται «από πάνω προς τα κάτω», μη έχοντας ενσωματώσει διαδικασίες ενεργού συμμετοχής των πολιτών (σε αυτές δεν συμπεριλαμβάνεται η παθητική συμμετοχή των διαβουλεύσεων). Το γεγονός αυτό συμβαδίζει απόλυτα με τον τρόπο που το σύνολο της χώρας ασκεί χωρικές και αναπτυξιακές πολιτικές. Η εργασία καταδεικνύει ότι η κοινωνία θέλει να έχει λόγο στις διαδικασίες διαμόρφωσης και διαχείρισης των ζητημάτων της πόλης της, αρκεί αυτό να γίνεται με τρόπο κατανοητό και ανοιχτό προς όλους, αλλά και να αποτελεί μια ουσιαστική και όχι νομιμοποιητική διαδικασία προειλλημένων αποφάσεων. Συνεπώς οι Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης, οι οποίοι είναι οι υπεύθυνοι για τη διαχείριση του δημόσιου χώρου, θα πρέπει να βρίσκονται σε συνεχή αλληλεπίδραση με τους πολίτες, συνδιαμορφώνοντας και συναποφασίζοντας τις παρεμβάσεις για την αξιοποίηση των κοινόχρηστων και κοινωφελών χώρων, με βασικό γνώμονα την ποιότητα ζωής των πολιτών και όχι τη μεγιστοποίηση των εσόδων.

Στο σύνολό της εργασία αποτελεί μια προσθήκη στην αιώνια αναζήτηση του τρόπου που οργανώνεται η κοινωνία, εστιάζοντας στο ζήτημα του δημόσιου χώρου. Καθώς η δημοκρατία υποστηρίζεται μέσω της δημόσιας ζωής, η πάλη γύρω από τη διαχείριση και τη χρήση του δημόσιου χώρου θα είναι πάντα επίκαιρη. Η ποικιλία των αναγκών διαμορφώνει ένα μωσαϊκό πιθανών εξελίξεων του χώρου, αλλά στο τέλος οι προθέσεις και οι έμπρακτες επιδιώξεις της κοινωνίας είναι αυτές που θα ορίσουν την έκβαση του δημόσιου χώρου.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

Παράρτημα Εικόνων

Εικόνα Ε.1. Μύλοι Κατσάρη (εν λειτουργία) – βόρεια όψη.
Πηγή: Google Earth

Εικόνα Ε.2. Μύλοι Κολέτσου (σε αχρηστία) – ανατολική όψη.
Πηγή: Google Earth

Εικόνα Ε.3. Μύλοι Κολέτσου (σε αχρηστία) – δυτική όψη.
Πηγή: Google Earth

Εικόνα Ε.4. Χώρος πρώην μύλων Παρθένη (σήμερα: εμπορική χρήση).
Πηγή: Google Earth

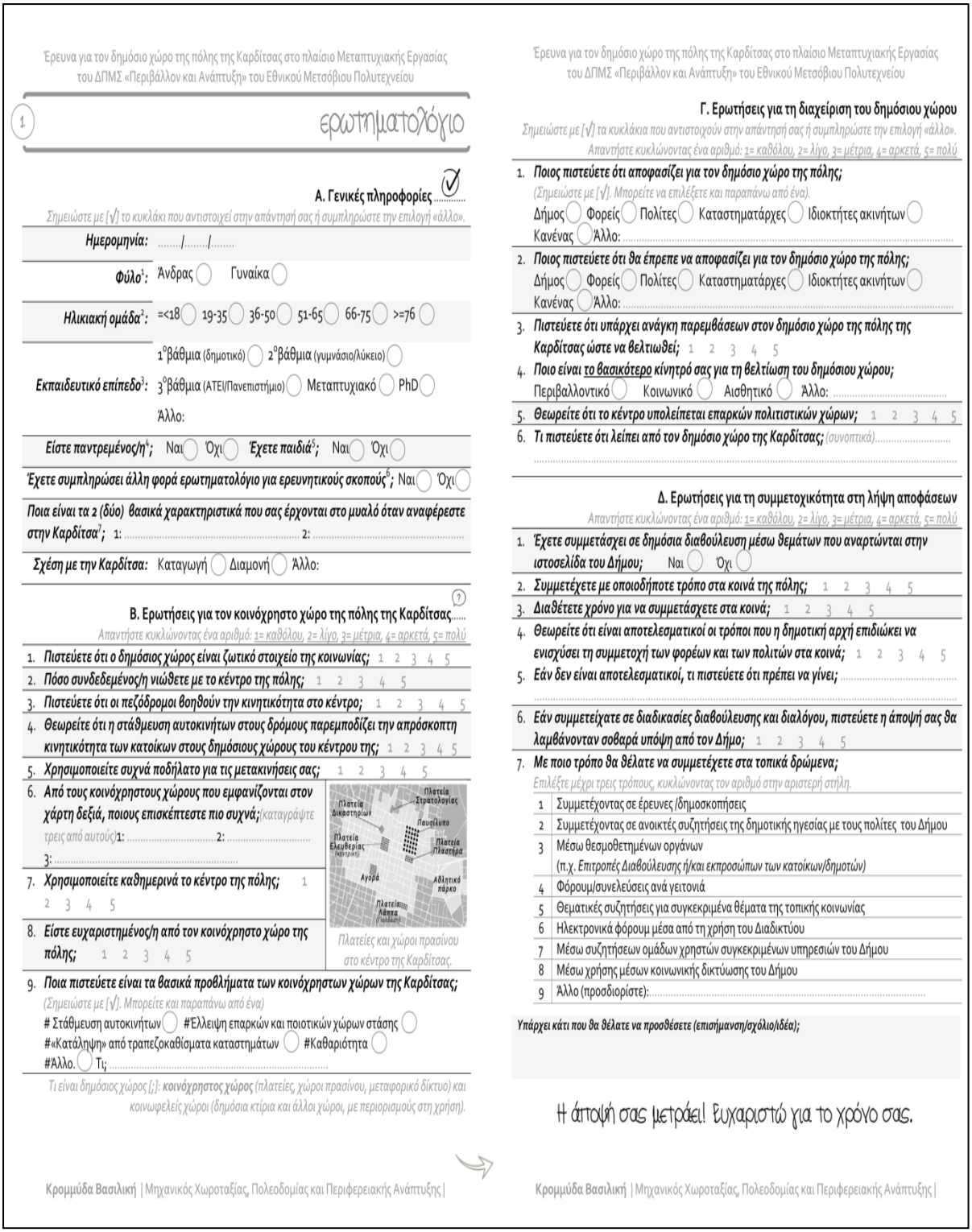

Έρευνα για τον δημόσιο χώρο της πόλης της Καρδίτσας στο πλαίσιο Μεταπτυχιακής Εργασίας του ΔΠΜΣ «Περιβάλλον και Ανάπτυξη» του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου

1

ερωτηματολόγιο

Α. Γενικές πληροφορίες

Σημειώστε με [√] το κυκλάκι που αντιστοιχεί στην απάντησή σας ή συμπληρώστε την επιλογή «άλλο».

Ημερομηνία: ...../...../.....

Φύλο*[1]*: Άνδρας ◯ Γυναίκα ◯

Ηλικιακή ομάδα*[2]*: =<18 ◯ 19-35 ◯ 36-50 ◯ 51-65 ◯ 66-75 ◯ >=76 ◯

Εκπαιδευτικό επίπεδο*[3]*: 1ο βάθμια (δημοτικό) ◯ 2ο βάθμια (γυμνάσιο/λύκειο) ◯ 3ο βάθμια (ΑΤΕΙ/Πανεπιστήμιο) ◯ Μεταπτυχιακό ◯ PhD ◯ Άλλο:

Είστε παντρεμένος/η*[4]*; Ναι ◯ Όχι ◯ ***Έχετε παιδιά*[5]*;*** Ναι ◯ Όχι ◯

Έχετε συμπληρώσει άλλη φορά ερωτηματολόγιο για ερευνητικούς σκοπούς*[6]*; Ναι ◯ Όχι ◯

Ποια είναι τα 2 (δύο) βασικά χαρακτηριστικά που σας έρχονται στο μυαλό όταν αναφέρεστε στην Καρδίτσα*[7]*; 1: ..... 2: .....

Σχέση με την Καρδίτσα: Καταγωγή ◯ Διαμονή ◯ Άλλο:

Β. Ερωτήσεις για τον κοινόχρηστο χώρο της πόλης της Καρδίτσας

Απαντήστε κυκλώνοντας ένα αριθμό: 1= καθόλου, 2= λίγο, 3= μέτρια, 4= αρκετά, 5= πολύ

1. ***Πιστεύετε ότι ο δημόσιος χώρος είναι ζωτικό στοιχείο της κοινωνίας;*** 1 2 3 4 5
2. ***Πόσο συνδεδεμένος/η νιώθετε με το κέντρο της πόλης;*** 1 2 3 4 5
3. ***Πιστεύετε ότι οι πεζόδρομοι βοηθούν την κινητικότητα στο κέντρο;*** 1 2 3 4 5
4. ***Θεωρείτε ότι η στάθμευση αυτοκινήτων στους δρόμους παρεμποδίζει την απρόσκοπτη κινητικότητα των κατοίκων στους δημόσιους χώρους του κέντρου της;*** 1 2 3 4 5
5. ***Χρησιμοποιείτε συχνά ποδήλατο για τις μετακινήσεις σας;*** 1 2 3 4 5
6. ***Από τους κοινόχρηστους χώρους που εμφανίζονται στον χάρτη δεξιά, ποιους επισκέπτεστε πιο συχνά;*** *(καταγράψτε τρεις από αυτούς)* 1: ..... 2: ..... 3: .....
7. ***Χρησιμοποιείτε καθημερινά το κέντρο της πόλης;*** 1 2 3 4 5
8. ***Είστε ευχαριστημένος/η από τον κοινόχρηστο χώρο της πόλης;*** 1 2 3 4 5

Πλατείες και χώροι πρασίνου στο κέντρο της Καρδίτσας.

9. ***Ποια πιστεύετε είναι τα βασικά προβλήματα των κοινόχρηστων χώρων της Καρδίτσας;***
(Σημειώστε με [√]. Μπορείτε και παραπάνω από ένα)
Στάθμευση αυτοκινήτων ◯ #Έλλειψη επαρκών και ποιοτικών χώρων στάσης ◯
#«Κατάληψη» από τραπεζοκαθίσματα καταστημάτων ◯ #Καθαριότητα ◯
#Άλλο. ◯ Τι; .....

Τι είναι δημόσιος χώρος [;]: ***κοινόχρηστος χώρος*** *(πλατείες, χώροι πρασίνου, μεταφορικό δίκτυο) και κοινωφελείς χώροι (δημόσια κτίρια και άλλοι χώροι, με περιορισμούς στη χρήση).*

Κρομμύδα Βασιλική | Μηχανικός Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης |

Έρευνα για τον δημόσιο χώρο της πόλης της Καρδίτσας στο πλαίσιο Μεταπτυχιακής Εργασίας του ΔΠΜΣ «Περιβάλλον και Ανάπτυξη» του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου

Γ. Ερωτήσεις για τη διαχείριση του δημόσιου χώρου

Σημειώστε με [√] τα κυκλάκια που αντιστοιχούν στην απάντησή σας ή συμπληρώστε την επιλογή «άλλο».
Απαντήστε κυκλώνοντας ένα αριθμό: 1= καθόλου, 2= λίγο, 3= μέτρια, 4= αρκετά, 5= πολύ

1. ***Ποιος πιστεύετε ότι αποφασίζει για τον δημόσιο χώρο της πόλης;***
(Σημειώστε με [√]. Μπορείτε να επιλέξετε και παραπάνω από ένα).
Δήμος ◯ Φορείς ◯ Πολίτες ◯ Καταστηματάρχες ◯ Ιδιοκτήτες ακινήτων ◯
Κανένας ◯ Άλλο: .....
2. ***Ποιος πιστεύετε ότι θα έπρεπε να αποφασίζει για τον δημόσιο χώρο της πόλης;***
Δήμος ◯ Φορείς ◯ Πολίτες ◯ Καταστηματάρχες ◯ Ιδιοκτήτες ακινήτων ◯
Κανένας ◯ Άλλο: .....
3. ***Πιστεύετε ότι υπάρχει ανάγκη παρεμβάσεων στον δημόσιο χώρο της πόλης της Καρδίτσας ώστε να βελτιωθεί;*** 1 2 3 4 5
4. ***Ποιο είναι <u>το βασικότερο</u> κίνητρό σας για τη βελτίωση του δημόσιου χώρου;***
Περιβαλλοντικό ◯ Κοινωνικό ◯ Αισθητικό ◯ Άλλο: .....
5. ***Θεωρείτε ότι το κέντρο υπολείπεται επαρκών πολιτιστικών χώρων;*** 1 2 3 4 5
6. ***Τι πιστεύετε ότι λείπει από τον δημόσιο χώρο της Καρδίτσας;*** *(συνοπτικά)*.....

Δ. Ερωτήσεις για τη συμμετοχικότητα στη λήψη αποφάσεων

Απαντήστε κυκλώνοντας ένα αριθμό: 1= καθόλου, 2= λίγο, 3= μέτρια, 4= αρκετά, 5= πολύ

1. ***Έχετε συμμετάσχει σε δημόσια διαβούλευση μέσω θεμάτων που αναρτώνται στην ιστοσελίδα του Δήμου;*** Ναι ◯ Όχι ◯
2. ***Συμμετέχετε με οποιοδήποτε τρόπο στα κοινά της πόλης;*** 1 2 3 4 5
3. ***Διαθέτετε χρόνο για να συμμετάσχετε στα κοινά;*** 1 2 3 4 5
4. ***Θεωρείτε ότι είναι αποτελεσματικοί οι τρόποι που η δημοτική αρχή επιδιώκει να ενισχύσει τη συμμετοχή των φορέων και των πολιτών στα κοινά;*** 1 2 3 4 5
5. ***Εάν δεν είναι αποτελεσματικοί, τι πιστεύετε ότι πρέπει να γίνει;*** .....
6. ***Εάν συμμετείχατε σε διαδικασίες διαβούλευσης και διαλόγου, πιστεύετε η άποψή σας θα λαμβάνονταν σοβαρά υπόψη από τον Δήμο;*** 1 2 3 4 5
7. ***Με ποιο τρόπο θα θέλατε να συμμετέχετε στα τοπικά δρώμενα;***
Επιλέξτε μέχρι τρεις τρόπους, κυκλώνοντας τον αριθμό στην αριστερή στήλη.

1	Συμμετέχοντας σε έρευνες /δημοσκοπήσεις
2	Συμμετέχοντας σε ανοικτές συζητήσεις της δημοτικής ηγεσίας με τους πολίτες του Δήμου
3	Μέσω θεσμοθετημένων οργάνων (π.χ. *Επιτροπές Διαβούλευσης ή/και εκπροσώπων των κατοίκων/δημοτών*)
4	Φόρουμ/συνελεύσεις ανά γειτονιά
5	Θεματικές συζητήσεις για συγκεκριμένα θέματα της τοπικής κοινωνίας
6	Ηλεκτρονικά φόρουμ μέσα από τη χρήση του Διαδικτύου
7	Μέσω συζητήσεων ομάδων χρηστών συγκεκριμένων υπηρεσιών του Δήμου
8	Μέσω χρήσης μέσων κοινωνικής δικτύωσης του Δήμου
9	Άλλο (προσδιορίστε): .....

Υπάρχει κάτι που θα θέλατε να προσθέσετε (επισήμανση/σχόλιο/ιδέα);

Η άποψή σας μετράει! Ευχαριστώ για το χρόνο σας.

Κρομμύδα Βασιλική | Μηχανικός Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης |

Εικόνα Ε.5. Ερωτηματολόγιο πολιτών [1].
Πηγή: ιδία επεξεργασία

Έρευνα για τον δημόσιο χώρο της πόλης της Καρδίτσας στο πλαίσιο Μεταπτυχιακής Εργασίας του ΔΠΜΣ «Περιβάλλον και Ανάπτυξη» του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου

2 ερωτηματολόγιο

Α. Γενικές πληροφορίες ☑

Σημειώστε με [√] το κυκλάκι που αντιστοιχεί στην απάντησή σας ή συμπληρώστε την επιλογή «άλλο».
Απαντήστε κυκλώνοντας ένα αριθμό: 1= καθόλου, 2= λίγο, 3= μέτρια, 4= αρκετά, 5= πολύ

Ημερομηνία: ...../...../.....

Φύλο[1]: Άνδρας ◯ Γυναίκα ◯

Ηλικιακή ομάδα[2]: =<18 ◯ 19-35 ◯ 36-50 ◯ 51-65 ◯ 66-75 ◯ >=76 ◯

Εκπαιδευτικό επίπεδο[3]: 1°βάθμια (δημοτικό) ◯ 2°βάθμια (γυμνάσιο/λύκειο) ◯ 3°βάθμια (ΑΤΕΙ/Πανεπιστήμιο) ◯ Μεταπτυχιακό ◯ PhD ◯ Άλλο:

Είστε παντρεμένος/η[4]; Ναι ◯ Όχι ◯ Έχετε παιδιά[5]; Ναι ◯ Όχι ◯

Έχετε συμπληρώσει άλλη φορά ερωτηματολόγιο για ερευνητικούς σκοπούς[6]; Ναι ◯ Όχι ◯

Ποια είναι τα 2 (δύο) βασικά χαρακτηριστικά που σας έρχονται στο μυαλό όταν αναφέρεστε στην Καρδίτσα[7]; 1:..... 2:.....

Η επιχείρηση που εργάζεστε έχει σχέση εξάρτησης με τον δημόσιο χώρο; 1 2 3 4 5

Ποια είναι η διεύθυνση της επιχείρησης; .....

Ποιος ο κλάδος της επιχείρησης; Εμπόριο ◯ Εστίαση ◯ Καφέ-Μπαρ ◯ Άλλο:

Β. Ερωτήσεις για τον κοινόχρηστο χώρο της πόλης της Καρδίτσας

Απαντήστε κυκλώνοντας ένα αριθμό: 1= καθόλου, 2= λίγο, 3= μέτρια, 4= αρκετά, 5= πολύ

1. ***Πιστεύετε ότι ο δημόσιος χώρος είναι ζωτικό στοιχείο της κοινωνίας;*** 1 2 3 4 5
2. ***Πόσο συνδεδεμένη είναι η επιχείρησή σας με το κέντρο της πόλης;*** 1 2 3 4 5
3. ***Θεωρείτε ότι οι πεζόδρομοι συμβάλλουν στην εμπορική δραστηριότητα;*** 1 2 3 4 5
4. ***Θεωρείτε ότι η στάθμευση αυτοκινήτων στους δρόμους του κέντρου παρεμποδίζει την προσβασιμότητα στους δημόσιους χώρους ;*** 1 2 3 4 5
5. ***Χρησιμοποιείτε συχνά ποδήλατο για τις μετακινήσεις σας;*** 1 2 3 4 5
6. ***Από τους κοινόχρηστους χώρους που εμφανίζονται στον χάρτη δεξιά, ποιοι πιστεύετε ότι «ενισχύουν» την αγορά της Καρδίτσας; 1:..... 2:..... 3:.....***
7. ***Ποια πιστεύετε είναι τα βασικά προβλήματα των κοινόχρηστων χώρων της Καρδίτσας;***
   (Σημειώστε με [√] στο κυκλάκι. Μπορείτε και παραπάνω από ένα)
   → Στάθμευση αυτοκινήτων ◯
   → Καθαριότητα ◯
   → Έλλειψη επαρκών και ποιοτικών χώρων στάσης ◯
   → Άλλο. Τι: .....

Πλατείες και χώροι πρασίνου στο κέντρο της Καρδίτσας.

*Τι είναι δημόσιος χώρος [;]: **κοινόχρηστος χώρος** (πλατείες, χώροι πρασίνου, μεταφορικό δίκτυο) & κοινωφελείς χώροι (δημόσια κτίρια και άλλοι χώροι με περιορισμούς στη χρήση).*

Έρευνα για τον δημόσιο χώρο της πόλης της Καρδίτσας στο πλαίσιο Μεταπτυχιακής Εργασίας του ΔΠΜΣ «Περιβάλλον και Ανάπτυξη» του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου

Γ. Ερωτήσεις για τη διαχείριση του δημόσιου χώρου

Σημειώστε με [√] τα κυκλάκια που αντιστοιχούν στην απάντησή σας ή συμπληρώστε την επιλογή «άλλο».
Απαντήστε κυκλώνοντας ένα αριθμό: 1= καθόλου, 2= λίγο, 3= μέτρια, 4= αρκετά, 5= πολύ

1. ***Ποιος πιστεύετε ότι αποφασίζει για τον δημόσιο χώρο της πόλης;***
   (Σημειώστε με [√]. Μπορείτε να επιλέξετε και παραπάνω από ένα).
   Δήμος ◯ Φορείς ◯ Πολίτες ◯ Καταστηματάρχες ◯ Ιδιοκτήτες ακινήτων ◯ Κανένας ◯ Άλλο: .....
2. ***Ποιος πιστεύετε ότι θα έπρεπε να αποφασίζει για τον δημόσιο χώρο της πόλης;***
   Δήμος ◯ Φορείς ◯ Πολίτες ◯ Καταστηματάρχες ◯ Ιδιοκτήτες ακινήτων ◯ Κανένας ◯ Άλλο: .....
3. ***Πιστεύετε ότι υπάρχει ανάγκη παρεμβάσεων στον δημόσιο χώρο της πόλης της Καρδίτσας ώστε να βελτιωθεί;*** 1 2 3 4 5
4. ***Ποιο είναι το βασικότερο κίνητρό σας για τη βελτίωση του δημόσιου χώρου;***
   Οικονομικό ◯ Κοινωνικό ◯ Αισθητικό ◯ Άλλο: .....
5. ***Τι πιστεύετε ότι λείπει από τον δημόσιο χώρο της πόλης της Καρδίτσας;****(συνοπτικά)*.....
   .....

Δ. Ερωτήσεις για τη συμμετοχικότητα στη λήψη αποφάσεων

Απαντήστε κυκλώνοντας ένα αριθμό: 1= καθόλου, 2= λίγο, 3= μέτρια, 4= αρκετά, 5= πολύ

1. ***Έχετε συμμετάσχει σε δημόσια διαβούλευση θεμάτων που αναρτώνται στην ιστοσελίδα του Δήμου;*** Ναι ◯ Όχι ◯
2. ***Συμμετέχετε με οποιοδήποτε τρόπο στα κοινά της πόλης;*** 1 2 3 4 5
3. ***Διαθέτετε χρόνο για να συμμετάσχετε στα κοινά;*** 1 2 3 4 5
4. ***Θεωρείτε ότι είναι αποτελεσματικοί οι τρόποι που η δημοτική αρχή επιδιώκει να ενισχύσει τη συμμετοχή των πολιτών/επιχειρήσεων στα κοινά;*** 1 2 3 4 5
5. ***Εάν δεν είναι αποτελεσματικοί, τι πιστεύετε ότι πρέπει να γίνει;*** .....
   .....
6. ***Εάν συμμετείχατε σε διαδικασίες διαβούλευσης και διαλόγου, πιστεύετε η άποψή σας θα λαμβάνονταν σοβαρά υπόψη από το Δήμο;*** 1 2 3 4 5
7. ***Με ποιο τρόπο θα θέλατε να συμμετέχετε στα τοπικά δρώμενα;***
   Επιλέξτε μέχρι τρεις τρόπους, κυκλώνοντας τον αριθμό στην αριστερή στήλη.

1	Συμμετέχοντας σε έρευνες /δημοσκοπήσεις
2	Συμμετέχοντας σε ανοικτές συζητήσεις της δημοτικής ηγεσίας με τους πολίτες του Δήμου
3	Μέσω θεσμοθετημένων οργάνων (π.χ. Επιτροπές Διαβούλευσης ή/και εκπροσώπων των κατοίκων/δημοτών)
4	Φόρουμ/συνελεύσεις ανά γειτονιά
5	Θεματικές συζητήσεις για συγκεκριμένα θέματα της τοπικής κοινωνίας
6	Ηλεκτρονικά φόρουμ μέσα από τη χρήση του Διαδικτύου
7	Μέσω συζητήσεων ομάδων χρηστών συγκεκριμένων υπηρεσιών του Δήμου
8	Μέσω χρήσης μέσων κοινωνικής δικτύωσης του Δήμου
9	Άλλο (προσδιορίστε):.....

Υπάρχει κάτι που θα θέλατε να προσθέσετε (επισήμανση/σχόλιο/ιδέα);

Η άποψή σας μετράει! Ευχαριστώ για το χρόνο σας.

Κρομμύδα Βασιλική | Μηχανικός Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης |

Εικόνα Ε.6. Ερωτηματολόγιο επιχειρήσεις [2].
Πηγή: ιδία επεξεργασία

Έρευνα για τον δημόσιο χώρο της πόλης της Καρδίτσας στο πλαίσιο Μεταπτυχιακής Εργασίας του ΔΠΜΣ «Περιβάλλον και Ανάπτυξη» του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου

3 ερωτηματολόγιο

Α. Γενικές πληροφορίες

Σημειώστε με [√] το κυκλάκι που αντιστοιχεί στην απάντησή σας ή συμπληρώστε την επιλογή «άλλο».

Ημερομηνία: ...../...../.....

Φύλο[1]: Άνδρας ◯ Γυναίκα ◯

Ηλικιακή ομάδα[2]: =<18 ◯ 19-35 ◯ 36-50 ◯ 51-65 ◯ 66-75 ◯ >=76 ◯

Εκπαιδευτικό επίπεδο[3]: 1°βάθμια (δημοτικό) ◯ 2°βάθμια (γυμνάσιο/λύκειο) ◯ 3°βάθμια (ΑΤΕΙ/Πανεπιστήμιο) ◯ Μεταπτυχιακό ◯ PhD ◯ Άλλο:

Είστε παντρεμένος/η[4]; Ναι ◯ Όχι ◯ ***Έχετε παιδιά[5];*** Ναι ◯ Όχι ◯

Έχετε συμπληρώσει άλλη φορά ερωτηματολόγιο για ερευνητικούς σκοπούς[6]; Ναι ◯ Όχι ◯

Ποια είναι τα 2 (δύο) βασικά χαρακτηριστικά που σας έρχονται στο μυαλό όταν αναφέρεστε στην Καρδίτσα[7]; 1:..... 2:.....

Σε ποιον φορέα συμμετέχετε; .....

Ποιος ο χαρακτήρας του φορέα; Πολιτιστικός ◯ Περιβαλλοντικός ◯ Κοινωνικός ◯ Αθλητικός ◯ Άλλο:.....

Β. Ερωτήσεις για τον κοινόχρηστο χώρο της πόλης της Καρδίτσας

Απαντήστε κυκλώνοντας ένα αριθμό: 1= καθόλου, 2= λίγο, 3= μέτρια, 4= αρκετά, 5= πολύ

1. ***Πιστεύετε ότι ο δημόσιος χώρος είναι ζωτικό στοιχείο της κοινωνίας;*** 1 2 3 4 5
2. ***Πόσο συνδεδεμένος είναι ο φορέας σας με το κέντρο της πόλης;*** 1 2 3 4 5
3. ***Πιστεύετε ότι οι πεζόδρομοι βοηθούν την κινητικότητα στο κέντρο;*** 1 2 3 4 5
4. ***Θεωρείτε ότι η στάθμευση αυτοκινήτων στους δρόμους του κέντρου παρεμποδίζει τη λειτουργία του φορέα σας;*** 1 2 3 4 5
5. ***Χρησιμοποιείτε συχνά ποδήλατο για τις μετακινήσεις σας;*** 1 2 3 4 5
6. ***Από τους κοινόχρηστους χώρους που εμφανίζονται στον χάρτη δεξιά, ποιοι πιστεύετε ότι είναι κατάλληλοι για δράσεις του φορέα σας;*** *(επιλέξτε τρεις)*
   1:..... 2:..... 3:.....
7. ***Ποια πιστεύετε είναι τα βασικά προβλήματα των κοινόχρηστων χώρων της Καρδίτσας;***
   (Σημειώστε με [√] στο κυκλάκι. Μπορείτε και παραπάνω από ένα)
   → Στάθμευση αυτοκινήτων ◯
   → Καθαριότητα ◯
   → Έλλειψη επαρκών και ποιοτικών χώρων στάσης ◯
   → «Κατάληψη» από τραπεζοκαθίσματα καταστημάτων ◯
   → Άλλο. Τι;.....

Πλατείες και χώροι πρασίνου στο κέντρο της Καρδίτσας.

*Τι είναι δημόσιος χώρος [;]: **κοινόχρηστος χώρος** (πλατείες, χώροι πρασίνου, μεταφορικό δίκτυο) & κοινωφελείς χώροι (δημόσια κτίρια και άλλοι χώροι, με περιορισμούς στη χρήση).*

Κρομμύδα Βασιλική | Μηχανικός Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης |

Έρευνα για τον δημόσιο χώρο της πόλης της Καρδίτσας στο πλαίσιο Μεταπτυχιακής Εργασίας του ΔΠΜΣ «Περιβάλλον και Ανάπτυξη» του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου

Γ. Ερωτήσεις για τη διαχείριση του δημόσιου χώρου

Σημειώστε με [√] τα κυκλάκια που αντιστοιχούν στην απάντησή σας ή συμπληρώστε την επιλογή «άλλο».
Απαντήστε κυκλώνοντας ένα αριθμό: 1= καθόλου, 2= λίγο, 3= μέτρια, 4= αρκετά, 5= πολύ

1. ***Ποιος πιστεύετε ότι αποφασίζει για τον δημόσιο χώρο της πόλης;***
   (Σημειώστε με [√]. Μπορείτε να επιλέξετε και παραπάνω από ένα).
   Δήμος ◯ Φορείς ◯ Πολίτες ◯ Καταστηματάρχες ◯ Ιδιοκτήτες ακινήτων ◯ Κανένας ◯ Άλλο:.....
2. ***Ποιος πιστεύετε ότι θα έπρεπε να αποφασίζει για τον δημόσιο χώρο της πόλης;***
   Δήμος ◯ Φορείς ◯ Πολίτες ◯ Καταστηματάρχες ◯ Ιδιοκτήτες ακινήτων ◯ Κανένας ◯ Άλλο:.....
3. ***Πιστεύετε ότι υπάρχει ανάγκη παρεμβάσεων στον δημόσιο χώρο της πόλης της Καρδίτσας ώστε να βελτιωθεί;*** 1 2 3 4 5
4. ***Ποιο είναι το βασικότερο κίνητρό σας για τη βελτίωση του δημόσιου χώρου;***
   Οικονομικό ◯ Κοινωνικό ◯ Αισθητικό ◯ Άλλο: .....
5. ***Τι πιστεύετε ότι λείπει από τον δημόσιο χώρο της Καρδίτσας;*** *(σύμφωνα με τον χαρακτήρα του φορέα που συμμετέχετε – γράψτε συνοπτικά)*.....
   .....

Δ. Ερωτήσεις για τη συμμετοχικότητα στη λήψη αποφάσεων

Απαντήστε κυκλώνοντας ένα αριθμό: 1= καθόλου, 2= λίγο, 3= μέτρια, 4= αρκετά, 5= πολύ

1. ***Έχετε συμμετάσχει σε δημόσια διαβούλευση μέσω θεμάτων που αναρτώνται στην ιστοσελίδα του Δήμου;*** Ναι ◯ Όχι ◯
2. ***Συμμετέχετε με οποιοδήποτε τρόπο στα κοινά της πόλης;*** 1 2 3 4 5
3. ***Διαθέτετε χρόνο για να συμμετάσχετε στα κοινά;*** 1 2 3 4 5
4. ***Θεωρείτε ότι είναι αποτελεσματικοί οι τρόποι που η δημοτική αρχή επιδιώκει να ενισχύσει τη συμμετοχή των φορέων/πολιτών στα κοινά;*** 1 2 3 4 5
5. ***Εάν δεν είναι αποτελεσματικοί, τι πιστεύετε ότι πρέπει να γίνει;*** .....
   .....
6. ***Εάν συμμετείχατε σε διαδικασίες διαβούλευσης και διαλόγου, πιστεύετε η άποψή σας θα λαμβάνονταν σοβαρά υπόψη από το Δήμο;*** 1 2 3 4 5
7. ***Με ποιο τρόπο θέλετε να συμμετέχετε στα τοπικά δρώμενα;***
   Επιλέξτε μέχρι τρεις τρόπους, κυκλώνοντας τον αριθμό στην αριστερή στήλη.

1	Συμμετέχοντας σε έρευνες /δημοσκοπήσεις
2	Συμμετέχοντας σε ανοικτές συζητήσεις της δημοτικής ηγεσίας με τους πολίτες του Δήμου
3	Μέσω θεσμοθετημένων οργάνων (π.χ. *Επιτροπές Διαβούλευσης ή/και εκπροσώπων των κατοίκων/δημοτών*)
4	Φόρουμ/συνελεύσεις ανά γειτονιά
5	Θεματικές συζητήσεις για συγκεκριμένα θέματα της τοπικής κοινωνίας
6	Ηλεκτρονικά φόρουμ μέσα από τη χρήση του Διαδικτύου
7	Μέσω συζητήσεων ομάδων χρηστών συγκεκριμένων υπηρεσιών του Δήμου
8	Μέσω χρήσης μέσων κοινωνικής δικτύωσης του Δήμου
9	Άλλο (προσδιορίστε):.....

Υπάρχει κάτι που θα θέλατε να προσθέσετε (επισήμανση/σχόλιο/ιδέα);

Η άποψή σας μετράει! Ευχαριστώ για το χρόνο σας.

Κρομμύδα Βασιλική | Μηχανικός Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης |

Εικόνα Ε.7. Ερωτηματολόγιο φορέων [3].
Πηγή: ιδία επεξεργασία

Έρευνα για τον δημόσιο χώρο της πόλης της Καρδίτσας στο πλαίσιο Μεταπτυχιακής Εργασίας του ΔΠΜΣ «Περιβάλλον και Ανάπτυξη» του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου

4 ερωτηματολόγιο

Α. Γενικές πληροφορίες ✓

Σημειώστε με [√] το κυκλάκι που αντιστοιχεί στην απάντησή σας ή συμπληρώστε την επιλογή «άλλο».

Ημερομηνία: ...../...../.....

Φύλο[1]**:** Άνδρας ◯ Γυναίκα ◯

Ηλικιακή ομάδα[2]**:** =<18 ◯ 19-35 ◯ 36-50 ◯ 51-65 ◯ 66-75 ◯ >=76 ◯

Εκπαιδευτικό επίπεδο[3]**:** 1ο Βάθμια (δημοτικό) ◯ 2ο Βάθμια (γυμνάσιο/λύκειο) ◯ 3ο Βάθμια (ΑΤΕΙ/Πανεπιστήμιο) ◯ Μεταπτυχιακό ◯ PhD ◯ Άλλο:

Είστε παντρεμένος/η[4]**;** Ναι ◯ Όχι ◯ **Έχετε παιδιά**[5]**;** Ναι ◯ Όχι ◯

Έχετε συμπληρώσει άλλη φορά ερωτηματολόγιο για ερευνητικούς σκοπούς[6]**;** Ναι ◯ Όχι ◯

Ποια είναι τα 2 (δύο) βασικά χαρακτηριστικά που σας έρχονται στο μυαλό όταν αναφέρεστε στην Καρδίτσα[7]**;** 1: ..... 2: .....

Πόσο καιρό δουλεύετε για τον Δήμο Καρδίτσας; .....

Β. Ερωτήσεις για τον κοινόχρηστο χώρο της πόλης της Καρδίτσας

Απαντήστε κυκλώνοντας ένα αριθμό: 1= καθόλου, 2= λίγο, 3= μέτρια, 4= αρκετά, 5= πολύ

1. **Πιστεύετε ότι ο δημόσιος χώρος είναι ζωτικό στοιχείο της κοινωνίας;** 1 2 3 4 5
2. **Πιστεύετε ότι η οι πολίτες είναι ικανοποιημένοι από την παρούσα ποιότητα του κοινόχρηστου χώρου ;** 1 2 3 4 5
3. **Πιστεύετε ότι οι πεζόδρομοι βοηθούν την κινητικότητα στο κέντρο;** 1 2 3 4 5
4. **Θεωρείτε ότι η στάθμευση αυτοκινήτων στους δρόμους του κέντρου υποβαθμίζει την ποιότητα και λειτουργικότητα του δημόσιου χώρου;** 1 2 3 4 5
5. **Χρησιμοποιείτε συχνά ποδήλατο για τις μετακινήσεις σας;** 1 2 3 4 5
6. **Από τους κοινόχρηστους χώρους που εμφανίζονται στον χάρτη δεξιά, ποιοι πιστεύετε ότι αποτελούν την καρδιά της κοινωνικής/οικονομικής ζωής;** *(επιλέξτε τρεις)*
   1: ..... 2: .....
   3: .....

Πλατείες και χώροι πρασίνου στο κέντρο της Καρδίτσας.

7. **Ποια πιστεύετε είναι τα βασικά προβλήματα των κοινόχρηστων χώρων της Καρδίτσας;** *(Σημειώστε με [√] στο κυκλάκι. Μπορείτε και παραπάνω από ένα)*
   → Στάθμευση αυτοκινήτων ◯
   → Καθαριότητα ◯
   → Έλλειψη επαρκών και ποιοτικών χώρων στάσης ◯
   → «Κατάληψη» από τραπεζοκαθίσματα καταστημάτων ◯
   → Άλλο. Τι: .....
8. **Πιστεύετε ότι τηρείται ο κανονισμός για τους κοινόχρηστους χώρους;** 1 2 3 4 5

*Τι είναι δημόσιος χώρος [;]: **κοινόχρηστος χώρος** (πλατείες, χώροι πρασίνου, μεταφορικό δίκτυο) & κοινωφελείς χώροι (δημόσια κτίρια και άλλοι χώροι, με περιορισμούς στη χρήση).*

Κρομμύδα Βασιλική | Μηχανικός Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης |

Έρευνα για τον δημόσιο χώρο της πόλης της Καρδίτσας στο πλαίσιο Μεταπτυχιακής Εργασίας του ΔΠΜΣ «Περιβάλλον και Ανάπτυξη» του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου

Γ. Ερωτήσεις για τη διαχείριση του δημόσιου χώρου

Σημειώστε με [√] τα κυκλάκια που αντιστοιχούν στην απάντησή σας ή συμπληρώστε την επιλογή «άλλο».
Απαντήστε κυκλώνοντας ένα αριθμό: 1= καθόλου, 2= λίγο, 3= μέτρια, 4= αρκετά, 5= πολύ

1. **Ποιος πιστεύετε ότι αποφασίζει για το δημόσιο χώρο της πόλης;** *(Σημειώστε με [√]. Μπορείτε να επιλέξετε και παραπάνω από ένα).*
   Δήμος ◯ Φορείς ◯ Πολίτες ◯ Καταστηματάρχες ◯ Ιδιοκτήτες ακινήτων ◯ Κανένας ◯ Άλλο: .....
2. **Ποιος πιστεύετε ότι θα έπρεπε να αποφασίζει για το δημόσιο χώρο της πόλης;** Δήμος ◯ Φορείς ◯ Πολίτες ◯ Καταστηματάρχες ◯ Ιδιοκτήτες ακινήτων ◯ Κανένας ◯ Άλλο: .....
3. **Πιστεύετε ότι υπάρχει ανάγκη παρεμβάσεων στον δημόσιο χώρο της πόλης της Καρδίτσας ώστε να βελτιωθεί;** 1 2 3 4 5
4. **Πιστεύετε ότι ο δημόσιος χώρος της πόλης της Καρδίτσας χρειάζεται μεμονωμένες αναπλάσεις ή μια συνολικότερη αναγέννηση;** Αναπλάσεις ◯ Αναγέννηση ◯
5. **Θεωρείτε ότι το κέντρο υπολείπεται επαρκών πολιτιστικών χώρων;** 1 2 3 4 5
6. **Τι πιστεύετε ότι λείπει από τον δημόσιο χώρο της Καρδίτσας;** *(γράψτε συνοπτικά)*.....

Δ. Ερωτήσεις για τη συμμετοχικότητα στη λήψη αποφάσεων

Απαντήστε κυκλώνοντας ένα αριθμό: 1= καθόλου, 2= λίγο, 3= μέτρια, 4= αρκετά, 5= πολύ

1. **Πιστεύετε ότι η δημόσια διαβούλευση (διαδικτυακές αναρτήσεις) εμπλέκει ενεργά την κοινωνία στη λήψη αποφάσεων;** 1 2 3 4 5
2. **Πόσο ουσιαστικός είναι ο ρόλος της Δημοτικής Επιτροπής Διαβούλευσης στον Δήμο Καρδίτσας;** 1 2 3 4 5
3. **Θεωρείτε τη Δημοτική Επιτροπή Διαβούλευσης επαρκές όργανο για την ποιοτική συμμετοχή της κοινωνίας στη λήψη αποφάσεων;** 1 2 3 4 5
4. **Θεωρείτε ότι είναι αποτελεσματικοί οι τρόποι που η δημοτική αρχή επιδιώκει να ενισχύσει τη συμμετοχή των φορέων και των πολιτών στα κοινά;** 1 2 3 4 5
5. **Εάν δεν είναι αποτελεσματικοί, τι πιστεύετε ότι πρέπει να γίνει;** .....
6. **Σε διαδικασίες διαβούλευσης και διαλόγου, πιστεύετε ότι η άποψη των πολιτών/ φορέων/ επιχειρήσεων θα λαμβάνονταν σοβαρά υπόψη από το Δήμο;** 1 2 3 4 5
7. **Ποιοι τρόποι πιστεύετε ότι θα ήταν πιο αποδοτικοί για τη συμμετοχή της κοινωνίας στα τοπικά δρώμενα;** *(επιλέξτε μέχρι τρεις τρόπους, κυκλώνοντας τον αριθμό στην αριστερή στήλη)*

1	Συμμετέχοντας σε έρευνες /δημοσκοπήσεις
2	Συμμετέχοντας σε ανοικτές συζητήσεις της δημοτικής ηγεσίας με τους πολίτες του Δήμου
3	Μέσω θεσμοθετημένων οργάνων (π.χ. *Επιτροπές Διαβούλευσης ή/και εκπροσώπων των κατοίκων/δημοτών*)
4	Φόρουμ/συνελεύσεις ανά γειτονιά
5	Θεματικές συζητήσεις για συγκεκριμένα θέματα της τοπικής κοινωνίας
6	Ηλεκτρονικά φόρουμ μέσα από τη χρήση του Διαδικτύου
7	Μέσω συζητήσεων ομάδων χρηστών συγκεκριμένων υπηρεσιών του Δήμου
8	Μέσω χρήσης μέσων κοινωνικής δικτύωσης του Δήμου
9	Άλλο (προσδιορίστε): .....

Υπάρχει κάτι που θα θέλατε να προσθέσετε (επισήμανση/σχόλιο/ιδέα);

Ευχαριστώ για το χρόνο σας!

Κρομμύδα Βασιλική | Μηχανικός Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης |

Εικόνα Ε.8. Ερωτηματολόγιο δημοτικής αρχής [4].
Πηγή: ιδία επεξεργασία

Το **εργαστηρίο οραματισμού** είναι μια μη συμβατική μέθοδος ενδυνάμωσης των πολιτών μέσω της ενεργού συμμετοχής στη διαδικασία λήψης αποφάσεων.

Μέσω του εργαστηρίου επιχειρείται:
_η ενεργοποίηση των πολιτών
_η ενδυνάμωση της κριτικής σκέψης γύρω από τις προκλήσεις του δημόσιου χώρου της Καρδίτσας
_ο συλλογικός οραματισμός σχετικά με το επιθυμητό μέλλον
_η διαμόρφωση κατευθύνσεων για την επίτευξη του επιθυμητού μέλλοντος

Το εργαστήριο βασίζεται σε δημοκρατικές αρχές, στη συλλογική δουλειά, στον αλληλοσεβασμό, στην ισότητα και στη δημιουργικότητα.

Πρόγραμμα εργαστηρίου

11:00 - 11:15 Γνωριμία συμμετεχόντων
11:15 - 11:30 Εισαγωγική παρουσίαση
11:30 - 12:30 1η Φάση (Κριτική)
12:30 - 12:45 Διάλειμμα
12:45 - 13:45 2η Φάση (Οραματισμός)
13:45 - 14:00 Διάλειμμα
14:00 - 14:30 3η Φάση (Αποτελέσματα)

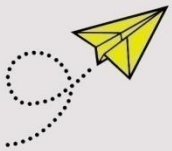

" Μην προχωράς με κλειστά μάτια σε ένα μέλλον που σχεδιάστηκε από μια μικρή ελίτ "
Vidal R.V.V.

κεντρικό θέμα εργαστηρίου:

" ο δημόσιος χώρος της Καρδίτσας μέσα από τα μάτια των πολιτών της "

Αίθουσα Δημοτικού Συμβουλίου Δημαρχείο Καρδίτσας Αρτεσιανού 1, 2ος όροφος

Κυριακή, 2 Απριλίου 2017

ώρα έναρξης 11:00

Διοργάνωση:
Κρομμύδα Βασιλική
/ Μηχανικός Χωροταξίας Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης
/ Μεταπτυχιακή φοιτήτρια του Διεπιστημονικού Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών "Περιβάλλον και Ανάπτυξη", Ε.Μ.Π.

Συντονισμός:
Στρατηγέα Αναστασία
/ Αναπληρώτρια Καθηγήτρια της Σχολής Αγρονόμων και Τοπογράφων Μηχανικών του Ε.Μ.Π.
Σωμαράκης Γιώργος
/ Υποψήφιος Διδάκτορας της Σχολής Αγρονόμων και Τοπογράφων Μηχανικών του Ε.Μ.Π.

Το εργαστήριο υλοποιείται στο πλαίσιο μεταπτυχιακής διπλωματικής εργασίας με τίτλο "Σχέδιο διαχείρισης και αναγέννησης του δημόσιου χώρου με συμμετοχικές διαδικασίες. Η περίπτωση της Καρδίτσας", με επιβλέπουσα τη Στρατηγέα Αναστασία.

***** *Δεν απαιτούνται ειδικές γνώσεις για τη συμμετοχή*

Εικόνα Ε.9. Αφίσα εργαστηρίου οραματισμού.
Πηγή: ιδία επεξεργασία.

Ερωτηματολόγιο συμμετεχόντων εργαστηρίου

1. Διατυπώστε σε μια συνοπτική πρόταση το όραμα που επιθυμείτε για το μέλλον του δημόσιου χώρου της Καρδίτσας:

2. Αξιολογήστε τη μέθοδο «εργαστήρια οραματισμού» που μόλις συμμετείχατε (κυκλώστε έναν αριθμό):
   ! Κλίμακα αξιολόγησης: 1= καθόλου, 2= λίγο, 3= μέτρια, 4= αρκετά, 5= πολύ

   2.1| Σας φάνηκε ενδιαφέρον το εργαστήριο; *1 2 3 4 5*

   2.2| Θα συμμετείχατε πάλι σε κάποια ανάλογη διαδικασία στο μέλλον; *1 2 3 4 5*

   2.3| Πιστεύετε ότι τέτοια εργαστήρια θα μπορούσαν να εφαρμοστούν και σε τρέχοντα ζητήματα λήψης αποφάσεων; *1 2 3 4 5*

   2.4| Νιώθετε ότι οι αρχές που βασίστηκε το εργαστήριο (σεβασμός, ισότητα, δημιουργικότητα) λειτούργησαν κατά τη διάρκεια του εργαστηρίου; *1 2 3 4 5*

3. Πώς θα χαρακτηρίζατε την εμπειρία με 1 (μία) λέξη;

4. Έχετε να σχολιάσετε κάτι σχετικά με το εργαστήριο; Έχετε να δώσετε κάποια συμβουλή βελτίωσης της διαδικασίας υλοποίησης του εργαστηρίου;

Σας ευχαριστώ πολύ!

Εικόνα Ε.10. Ερωτηματολόγιο αξιολόγησης εργαστηρίου οραματισμού.
Πηγή: ιδία επεξεργασία.

Παράρτημα Πινάκων

Πίνακας Π.1. Κατευθύνσεις θεσμοθετημένων πλαισίων και σχεδίων αναφορικά με την Καρδίτσα.

Θεσμοθετημένα πλαίσια	Χωρικό επίπεδο αναφοράς κατευθύνσεων	Κατευθύνσεις	Περιγραφή
Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης (2008)	Καρδίτσα	Ενισχύεται ο ιδιαίτερος χαρακτήρας (παραγωγικός, πολιτιστικός) και αναβαθμίζεται η ποιότητα ζωής και το αστικό περιβάλλον του κάθε πόλου	Χαρακτηρισμός Λοιποί Εθνικοί πόλοι: Καρδίτσα και Τρίκαλα
Ειδικό Π.Χ.Σ.Α.Α. Καταστημάτων Κράτησης (2001)	Δεν υπάρχει αναφορά (δεν υπάρχει ούτε προτείνεται κατάστημα κράτησης στον Δήμο Καρδίτσας)		
Ειδικό Π.Χ.Σ.Α.Α. για τις Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας (2008)	Νομός Καρδίτσας	Χαρακτηρισμός Περιοχές Αιολικής Προτεραιότητας (Π.Α.Π.): Δ. Καλλιφώνου, Δ. Μενελαΐδας, Δ. Ρεντίνης, Δ. Ιτάμου	Διαθέτουν συγκριτικά πλεονεκτήματα για την εγκατάσταση αιολικών σταθμών. Στις περιοχές αυτές, εκτιμάται η μέγιστη δυνατότητα χωροθέτησης αιολικών εγκαταστάσεων.
Ειδικό Π.Χ.Σ.Α.Α. Βιομηχανίας (2009)	Νομός Καρδίτσας	→ Ανάγκη ενίσχυσης ΒΙ.ΠΕ. (από αρχές '90) → Στόχος είναι η ενίσχυση και διεύρυνση του πυρήνα αυτού με επέκταση προς ΒΔ (δίπολο Καρδίτσας - Τρικάλων).	→ Χαμηλή (0,5) γενική προτεραιότητα χωρικής πολιτικής για τη μεταποίηση → Πυρήνας της περιορισμένης μεταποίησης είναι η Καρδίτσα
Ειδικό Π.Χ.Σ.Α.Α. Τουρισμού (2009, 2013)	Δεν υπάρχει αναφορά (Βόλος, Λάρισα και Τρίκαλα ορίζονται ως κέντρα για αστικό τουρισμό)		
Ειδικό Π.Χ.Σ.Α.Α. για τις Υδατοκαλλιέργειες (2011)	Δεν υπάρχει αναφορά		

Θεσμοθετημένα πλαίσια	Χωρικό επίπεδο αναφοράς κατευθύνσεων	Κατευθύνσεις	Περιγραφή
Περιφερειακό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης (2003, αναθεώρηση 2013)	Καρδίτσα	→ Ενδοπεριφερειακά: άξονας ανάπτυξης μεταξύ Καρδίτσας – Τρικάλων. Στόχος για τη χωρική ενότητα: η εξυγίανση και αναβάθμιση του «πρωτογενούς» πλούτου αλλά και των τουριστικών δραστηριοτήτων που διαθέτει, ώστε η ευρύτερη Δυτική Ζώνη της Περιφέρειας Θεσσαλίας να καταστεί ισχυρός οικονομικός και τουριστικός πόλος σε εθνικό και διεθνές επίπεδο. → Εντός Ζώνης Ημερήσιων Μετακινήσεων	Καρδίτσα: Οικισμός 2ου επιπέδου – ένας εκ των δύο πόλων της Δυτικής Θεσσαλίας
Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Δήμου Καρδίτσας (2014-2019)	Καρδίτσα	→ Ανάδειξη και διεκδίκηση των μεγάλων αναπτυξιακών έργων υποδομής του τόπου → Αξιοποίηση στο έπακρο των διατιθέμενων κοινοτικών πόρων. → Αξιοποίηση Δημοτικής περιουσίας → Στήριξη επιχειρηματικότητας → Προβολή και ανάδειξη τοπικών προϊόντων και αξιοποίηση συγκριτικών τους πλεονεκτημάτων → Στήριξη αγροτικού εισοδήματος με τη βέλτιστη χρήση του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος, την ανάδειξη και αξιοποίηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων των τοπικών προϊόντων και με σεβασμό των αρχών της αειφόρου ανάπτυξης → Επαναφορά στον αναπτυξιακό χάρτη των κοινοτήτων και ισόρροπη ανάπτυξη των τοπικών διαμερισμάτων, ειδικά ως προς τις βασικές τους υποδομές, με στόχο την εξασφάλιση της ποιότητας ζωής των κατοίκων → Αντιμετώπιση κοινωνικών προβλημάτων και ιδιαίτερα των ευπαθών κοινωνικών ομάδων που	Αναπτυξιακό όραμα για τον Δ. Καρδίτσας: «*Η συμμετοχή όλων των δυνάμεων - υπηρεσιών και πολιτών - για την ανανέωση δομών και νοοτροπιών στον Δήμο μας με στόχο την εξασφάλιση των βασικών προϋποθέσεων ποιότητας ζωής και την αξιοποίηση όλων των τοπικών πόρων για την οικονομική ανάκαμψη της περιοχής*».

Θεσμοθετημένα πλαίσια	Χωρικό επίπεδο αναφοράς κατευθύνσεων	Κατευθύνσεις	Περιγραφή
		έχουν μεγεθυνθεί εξαιτίας της ιδιαίτερης οικονομικής κατάστασης στην οποία βρίσκεται η χώρα. → Αναβάθμιση Θεσμών Πολιτισμού και προσέλκυση επισκεπτών. → Προώθηση της βιώσιμης κινητικότητας και ειδικότερα του ποδηλάτου ως κυρίου μέσου μετακίνησης και προβολή της ως ταυτότητα της πόλης (city branding). → Προώθηση δράσεων συμμετοχής, αλληλεγγύης και εθελοντισμού → Επέκταση του προγράμματος προσβασιμότητας από τα ΑΜΕΑ → Αντιμετώπιση ζητημάτων που σχετίζονται με την προστασία και τη φιλοξενία των αδέσποτων ζώων. → Βελτίωση της εικόνας της πόλης στον τομέα της καθαριότητας - καθημερινότητας, αξιοποιώντας με τον βέλτιστο τρόπο το ανθρώπινο δυναμικό των υπηρεσιών και ταυτόχρονα αλλάζοντας τη νοοτροπία των δημοτών σε θέματα κοινωνικού πολιτισμού με τη δημιουργία οικολογικής και κοινωνικής συνείδησης. → Αναδιοργάνωση των υπηρεσιών και των δομών του Δήμου με τη συμμετοχή και τη συνεργασία των εργαζομένων για τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας, της διαφάνειας και της χρηστής διαχείρισης. → Βέλτιστη χρήση της τεχνολογίας για τη βελτίωση της επαφής με τον Δημότη και της εξυπηρέτησής του → Μείωση των δαπανών του Δήμου με την	

Θεσμοθετημένα πλαίσια	Χωρικό επίπεδο αναφοράς κατευθύνσεων	Κατευθύνσεις	Περιγραφή
		εξοικονόμηση πόρων κάθε είδους στο σύνολο των λειτουργιών του Δήμου	
Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο Καρδίτσας (αναθεώρηση 2013)	Δήμος Καρδίτσας	→ Αξιοποίηση των πλεονεκτημάτων που ανακύπτουν, λαμβάνοντας υπόψη τη γεωγραφική θέση του διευρυμένου Δ. Καρδίτσας → Προβολή και στήριξη του ποικιλόμορφου χαρακτήρα της οικονομίας του διευρυμένου Δ. Καρδίτσας → Προστασία του περιαστικού χώρου των οικισμών → Αναβάθμιση του αστικού χώρου των οικισμών → Πρόβλεψη πολλών και διαφορετικών παραγωγικών δραστηριοτήτων → Θεσμική προστασία των περιβαλλοντικά ευαίσθητων περιοχών → Προστασία και διασφάλιση του αρχαιολογικού πλούτου → Προώθηση των αγροτικών συνεταιρισμών → Προστασία, ανάδειξη και αξιοποίηση του φυσικού περιβάλλοντος → Μέσω των επεκτάσεων, τακτοποίηση του πλέγματος του οικιστικού δικτύου → Τόνωση του αναπτυσσόμενου οικιστικού κέντρου 2ου επιπέδου, της πόλης της Καρδίτσας	Αναθεώρηση λόγω επέκτασης της πόλης, αποσαφήνιση χρήσεων γης λόγω υλοποίησης του Ε-65 στα όρια της πόλης. *Σκοπός:* οργάνωση του χώρου και των παραγωγικών δραστηριοτήτων, με την παράλληλη διασφάλιση και προστασία του οικιστικού, φυσικού και αγροτικού περιβάλλοντος του Δήμου.

Πηγές: Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Δ. Καρδίτσας (2015), Βαλασσά κ.ά. (2013α και 2013β), Τσακίρης κ.ά. (2012), Τσακίρης κ.ά. (2014)

Πίνακας Π.2. Ποσοστιαία ηλικιακή κατανομή.

Ηλικιακή κατανομή (%)											
	1991						2001				
	0-14	15-24	25-39	40-64	65+		0-14	15-24	25-39	40-64	65+
Θεσσαλία	20,12	13,77	19,56	32,26	14,29	**Θεσσαλία**	15,64	13,55	20,83	31,92	18,05
Δήμος Καρδίτσας	22,76	13,19	20,98	30,41	12,66	**Δήμος Καρδίτσας**	17,40	13,80	21,55	31,59	15,66
Δ.Κ. Καρδίτσας	23,32	13,28	21,65	29,57	12,18	**Δ.Κ. Καρδίτσας**	17,87	14,07	22,06	31,35	14,65

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ. - απογραφή 2011, στοιχεία από Βαλασσά κ.ά. (2013α).

Πίνακας Π.3. Επίπεδο εκπαίδευσης 2001.

	Π.Ε. Καρδίτσας	Δήμος Καρδίτσας	Δ.Κ. Καρδίτσας	Π.Ε. Καρδίτσας (%)	Δήμος Καρδίτσας (%)	Δ.Κ. Καρδίτσας (%)
Κάτοχοι Μεταπτυχιακού - Διδακτορικού Τίτλου	157	104	99	0,13	0,25	0,28
Απόφοιτοι Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων (ΑΕΙ)	6033	4182	4063	5,02	10,10	11,29
Απόφοιτοι Τεχνικών Επαγγελματικών Ιδρυμάτων (ΤΕΙ) - Ανώτερων Σχολών ΚΑΤΕ - ΚΑΤΕΕ	1702	1075	1023	1,42	2,60	2,84
Απόφοιτοι Ινστιτούτων Επαγγελματικής Κατάρτισης (ΙΕΚ)	2543	1353	1255	2,11	3,27	3,49
Απόφοιτοι Γενικού Λυκείου	16395	7779	7151	13,63	18,78	19,88
Απόφοιτοι Τεχνικού Επαγγελματικού Λυκείου (ΤΕΛ)	1516	508	433	1,26	1,23	1,20
Απόφοιτοι Τεχνικών Επαγγελματικών Σχολών (ΤΕΣ)	1559	617	515	1,30	1,49	1,43
Κάτοχοι Απολυτηρίου Γυμνασίου	11533	4254	3738	9,59	10,27	10,39
Κάτοχοι Απολυτηρίου Δημοτικού	42055	11455	9418	34,97	27,66	26,18
Άτομα που φοιτούν στο Δημοτικό	7264	2934	2611	6,04	7,08	7,26

	Π.Ε. Καρδίτσας	Δήμος Καρδίτσας	Δ.Κ. Καρδίτσας	Π.Ε. Καρδίτσας (%)	Δήμος Καρδίτσας (%)	Δ.Κ. Καρδίτσας (%)
Άτομα που δεν τελείωσαν το δημοτικό (αλλά γνωρίζουν γραφή και ανάγνωση) και Αγράμματοι (μη γνωρίζοντες γραφή & ανάγνωση)	29508	7151	5666	24,54	17,27	15,75
Σύνολο	120265	41412	35972	100	100	100

Πηγή: ιδία επεξεργασία, στοιχεία από Βαλασσά κ.ά. (2013α).

Πίνακας Π.4. Στοιχεία παραγωγικών τομέων και κλαδική διάρθρωση – 2001

.

Τομέας	Κλαδική διάρθρωση	Περιγραφή	Σχολιασμός
1-γενής	Γεωργία, κτηνοτροφία, θήρα και δασοκομία	Η ΔΕ Καρδίτσας φέρει χαμηλή απασχόληση στην κατηγορία σε αντίθεση με τις υπόλοιπες ΔΕ	Ο Δήμος παρουσιάζει σχετικά χαμηλή απασχόληση / παραγωγικότητα στον πρωτογενή σε σχέση με το σύνολο της ΠΕ Καρδίτσας
	Αλιεία	Σχεδόν μηδαμινό ποσοστό συμμετοχής του ενεργού πληθυσμού – *μη σημαντικός παραγωγικός κλάδος.*	
2-γενής	Ορυχεία & Λατομεία	Μηδενικά ποσοστά απασχόλησης του ενεργού πληθυσμού της ΔΕ Καρδίτσας – *μη σημαντικός παραγωγικός κλάδος*	1 θεσμοθετημένη λατομική ζώνη εντός Δήμου: περιοχή Ρούσσου, θέση «Λειβάδια», με συνολική έκταση 776,247 στρ. κατά το ήμισυ ενεργή (αδρανή υλικά)
	Μεταποιητικές βιομηχανίες	Χαμηλά ποσοστά απασχόλησης του ενεργού πληθυσμού της ΔΕ Καρδίτσας (0,08 %)	#416 καταγεγραμμένες μεταποιητικές – βιοτεχνικές επιχειρήσεις στον διευρυμένο Δήμο Καρδίτσας # ΒΙΠΕ Καρδίτσας (Γοργοβιτών). Ιδρύθηκε βάσει του Ν.4458/65 και έχει συνολική έκταση 647 στρ. την οποία διαχειρίζεται η ΕΤΒΑ ΒΙ.ΠΕ Α.Ε. # ΒΙΟ.ΠΑ. Καρδίτσας (ΦΕΚ 868/Δ/11-08-2005)
	Παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου και νερού	Χαμηλά ποσοστά απασχόλησης του ενεργού πληθυσμού της ΔΕ Καρδίτσας (0,02 %)	-
	Κατασκευές	Χαμηλά ποσοστά απασχόλησης του ενεργού	Ως κατασκευαστικό κλάδος νοείται η

Τομέας	Κλαδική διάρθρωση	Περιγραφή	Σχολιασμός
		πληθυσμού της ΔΕ Καρδίτσας (0,07 %).	οικοδομική δραστηριότητα. Την πιο έντονη φέρει η ΔΕ Καρδίτσας με τις περισσότερες νέες άδειες οικοδομών.
3-γενής	Χονδρικό και λιανικό εμπόριο, επισκευή αυτοκινήτων, οχημάτων, μοτοσυκλετών και ειδών ατομικής και οικιακής χρήσης	Σχεδόν το 17 % του ενεργού πληθυσμού απασχολείται σε επιχειρήσεις αυτού του κλάδου – *σημαντικός παραγωγικός κλάδος.*	-
	Ξενοδοχεία και εστιατόρια	5,4 % του ενεργού πληθυσμού.	-
	Μεταφορές, αποθήκευση και επικοινωνίες	4,5 % του ενεργού πληθυσμού.	-
	Ενδιάμεσοι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί	2,25 % του ενεργού πληθυσμού.	-
	Διαχείριση ακίνητης περιουσίας, εκμισθώσεις και επιχειρηματικές δραστηριότητες	5,3 % του ενεργού πληθυσμού.	-
	Δημόσια διοίκηση και άμυνα, υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση	Σχεδόν το 10 % του ενεργού πληθυσμού απασχολείται σε επιχειρήσεις αυτού του κλάδου - *σημαντικός παραγωγικός κλάδος.*	-
	Εκπαίδευση	Σχεδόν το 16,5 % του ενεργού πληθυσμού απασχολείται σε επιχειρήσεις αυτού του κλάδου - *σημαντικός παραγωγικός κλάδος.*	-
	Υγεία και κοινωνική μέριμνα	7,26 % του ενεργού πληθυσμού.	-
	Δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών υπέρ του κοινωνικού ή ατομικού χαρακτήρα	3,28 % του ενεργού πληθυσμού.	-
	Ιδιωτικά νοικοκυριά που απασχολούν οικιακό προσωπικό	0,43 % του ενεργού πληθυσμού.	-

Πηγή: Βαλασσά κ.ά. (2013).

Πίνακας Π.5. Περιγραφή τοπόσημων στο κέντρο της πόλης.

α/α	Όνομα	Περιγραφή
1	Δικαστικό Μέγαρο	Θεμελιώθηκε το 1934 και έχει σχήμα Π. Εμπεριέχει ένα τυφλό κτίριο φυλακών. Τα τελευταία χρόνια γίνονται εργασίες συντήρησης, κατεδάφισης των φυλακών και ανέγερσης νέας πτέρυγας. Λόγω των πολλών καταστημάτων ψυχαγωγίας στην πλατεία αναφέρονται καθημερινά ως τόπος αναφοράς.
2	Μητροπολιτικό Μέγαρο	Κτίστηκε αρχές του 20ου αι. ενώ το 1924 αγοράστηκε από την Ι. Μ. Θεσσαλιώτιδος και Φαναριοφαρσάλων για να αποτελέσει επισκοπικό μέγαρο. Βρίσκεται στη νότια είσοδο της πλατείας Δικαστηρίων.
3	Δημαρχείο / Κινηματοθέατρο	Στη θέση του κτιρίου υπήρχαν τα δημοτικά λουτρά από το 1900 μέχρι το 1960. Αν και αρχικός σκοπός ήταν η δημιουργία πνευματικού-πολιτιστικού κέντρου, η ανάγκη για στέγαση των δημοτικών υπηρεσιών υπερτέρησε. Βρίσκεται στη διασταύρωση κεντρικών δρόμων και αποτελεί διοικητικό και πολιτιστικό σημείο αναφοράς.
4	14ο Δημοτικό σχολείο (Εσπερινό)	Εντάσσεται στα νεότερα μνημεία της πόλης καθώς έχει χαρακτηριστεί ιστορικό διατηρητέο μνημείο (Υ.Α. ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/Γ/4030/62168/30.12.1999 με δημοσίευση στο ΦΕΚ 53/Β΄/26.01.2000). Με μια πρόσφατη ανάπλαση στον περιβάλλοντα χώρο (παλιό προαύλιο), πλέον αποτελεί χώρο παιχνιδιού και στάσης (λειτουργεί σαν συνοικιακός χώρος συγκέντρωσης).
5	Ξενοδοχείο «Άρνη»	Εντάσσεται στα νεότερα μνημεία της πόλης καθώς έχει χαρακτηριστεί ιστορικό διατηρητέο μνημείο (Υ.Α. ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/Γ/2761/55485/15.11.1983 με δημοσίευση στο ΦΕΚ 734/Β΄/21.12.1983).
6	Εμπορικό Κέντρο	Βρίσκεται επί της οδού Καραϊσκάκη και Ταλιαδούρου και διαθέτει μια μικρή πλατεία. Έχει 6 ορόφους και στεγάζει επιχειρήσεις του τριτογενούς τομέα (καταστήματα στο ισόγειο, εκπαιδευτικά φροντιστήρια κ.ά.).
7	Δημοτική Πινακοθήκη	Δημιουργήθηκε το 1993 και λειτουργεί σε νέο κτίριο από το 2002. Βρίσκεται απέναντι από το αρχαιολογικό μουσείο και περιέχει πολλούς χώρους πέραν των εκθέσεων (εντευκτήριο, χώρος συντήρησης, αναγνωστήριο).
8	Αρχαιολογικό Μουσείο	Το κτίριο δομήθηκε από το ΥΠ.ΠΟ. σε δημοτική έκταση και ολοκληρώθηκε το 2001. Διαθέτει πολλές αίθουσες και έχει αρκετό χώρο για πολιτιστικές εκδηλώσεις (μόνιμη έκθεση, εκδοτήριο, αίθουσα εκπαιδευτικών προγραμμάτων και εκδηλώσεων, βιβλιοθήκη, εργαστήριο συντήρησης, αποθήκες και εξωτερικό χώρο για εκδηλώσεις).
9	Εθνική τράπεζα («πέτρινη»)	Είναι ένα επιβλητικό κτίριο που βρίσκεται Καραϊσκάκη με Υψηλάντου, κατασκευάστηκε στις αρχές του 20ου αι. και η αρχική του λειτουργία ήταν τράπεζα όπως και σήμερα.
10	Κτίριο Νέας Δημοτικής Αγοράς	Εντάσσεται στα νεότερα μνημεία της πόλης, καθώς έχει χαρακτηριστεί ιστορικό διατηρητέο μνημείο (Υ.Α. ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/Γ/3481/4164/26.01.1993 με δημοσίευση στο ΦΕΚ 96/Β΄/25.02.1993).

α/α	Όνομα	Περιγραφή
11	Ιερός Ναός Αγίου Γεωργίου	Βρίσκεται απέναντι από τη Δημοτική Αγορά και την Παλιά Ηλεκτρική. Ανεγέρθηκε στη σημερινή του μορφή το 1972 στη θέση του αρχικού ναού (παράπηγμα).
12	Παλιά Ηλεκτρική	Αποτελεί βιομηχανικό κτίριο όπου στεγαζόταν παλιά το εργοστάσιο ηλεκτρισμού. Προβλέπεται η δημιουργία χώρου πολλαπλών χρήσεων (υπό μελέτη ανάπλαση του κτιρίου).
13	«Πάλλας» (Alpha Bank)	Πρόκειται για το επιβλητικό κτίριο της Πλατείας Ελευθερίας, το οποίο αρχικά λειτούργησε ως ξενοδοχείο και έπειτα συνδέθηκε με τον πολιτισμό της πόλης, καθώς αποτέλεσε πολυχώρο με θέατρο, κινηματογράφο, καφετέρια και εστιατόριο. Από τη δεκαετία του '90 και έπειτα στο ισόγειο λειτουργεί τράπεζα και οι 2 πάνω όροφοι βρίσκονται σε αχρηστία.
14	Εμπορική Τράπεζα	Διώροφο κτίριο του 1930, το οποίο έχει πρόσοψη στην πλατεία Ελευθερίας. Ανέκαθεν στέγαζε την εμπορική τράπεζα.
15	Μητροπολιτικός ναός Αγίων Κωνσταντίνου & Ελένης	Βρίσκεται δίπλα στο Παυσίλυπο και είναι ένας μεγαλοπρεπής ναός κατασκευασμένος από τα τέλη του 19^{ου} αι.
16	Ιστορικό - Λαογραφικό Μουσείο «Λ. & Ν. Σακελλαρίου» - Κέντρο Τεκμηρίωσης & Επικοινωνίας Δήμου Καρδίτσας	Βρίσκεται δυτικά του Παυσιλύπου σε τριώροφο κτίριο. Διαθέτει περιορισμένη επιφάνεια, ωστόσο ποιοτικά έχει να προσφέρει πολλά, καθώς φέρει πολλά και πλούσια στοιχεία για την ιστορία της πόλης.
17	Ανδριάντας Ν. Πλαστήρα	Αποτελεί έργο του Τριαντή Σ. και είναι από μπρούτζο. Αποδίδει την έφφιπη φιγούρα του Πλαστήρα και είναι επιβλητικό, καθώς το ύψος ξεπερνά τα 4 μέτρα. Είναι συνήθης χώρος παιχνιδιού και στάσης των χρηστών της πλατείας.
18	Σκακιέρα πλατείας Ν. Πλαστήρα	Προέκυψε από την υλοποίηση της αναμόρφωσης του Παυσιλύπου το 1992 , κατά την οποία δημιουργήθηκε η υπαίθρια σκακιέρα επεκτείνοντας τον χώρο παιχνιδιού πέραν των ορίων της παιδικής χαράς.
19	Δημοτικό Στάδιο (είσοδος πόλης)	Αποτελεί χώρο συγκέντρωσης αθλητών και φιλάθλων, διαδραματίζοντας σημαντικό ρόλο στην καθημερινότητα και εντείνει τις κοινωνικές αλληλεπιδράσεις. Οι επιμήκεις εξωτερικοί του τοίχοι αποτελούν τόπο προσέλκυσης τοπικών καλλιτεχνών (γκράφιτι).
20	Αθλητικό πάρκο	Είναι ένας χώρος που συγκεντρώνει πολύ και ανομοιόμορφο κόσμο σε καθημερινή βάση για αθλητικές και κοινωνικές δραστηριότητες.
21	Μνημείο Εθνικής Αντίστασης	Δημιουργήθηκε το 2004 από τον Αλεξίου Σ. και φέρει ως τίτλο «η μάχη της σοδειάς». Αναφέρεται στην άρνηση των αγροτών, που σε συνεργασία με τους αντάρτες εμπόδισαν τους Γερμανούς να απαλλοτριώσουν της σοδειά τους το 1944.ΟΥΤΕ ΣΠΥΡΙ ΣΙΤΑΡΙ ΣΤΟΝ ΚΑΤΑΚΤΗΤΗ ήταν το σύνθημα. Βρίσκεται στην ανατολική είσοδο της πόλης.

α/α	Όνομα	Περιγραφή
22	Σιντριβάνι Πλατείας Ελευθερίας	Αποτελεί τον συνηθέστερο τόπο συνάντησης και συγκεντρώνει μεγάλο φόρτο περαστικών χρηστών, ατόμων σε αναμονή και τόπο συνδιαλλαγής και αλληλεπίδρασης.

Πηγή: http://www.mpk.gr/η-πόλη/τοπόσημα.html, Βαλασσά κ.ά. (2013α), Στώϊκος (2013).

Πίνακας Π.6. Περιγραφή πλατειών και χώρων πρασίνου στο κέντρο της πόλης.

α/α	Όνομα	Περιγραφή
1	Πλατεία Ελευθερίας (κεντρική)	Είναι η κεντρικότερη πλατεία της πόλης και αποτελεί τόπο συνάντησης, στάσης, κίνησης (καταλήγουν σε αυτή πολλοί πεζόδρομοι) και συνδέεται άρρηκτα με την εμπορική λειτουργία της πόλης. Περιβάλλεται από καφετέριες και σε αυτή λαμβάνουν χώρα πολιτιστικές δραστηριότητες. Σύμφωνα με το σχέδιο πόλεως του 1884 όλα τα κτίρια που έχουν πρόσοψη στην πλατεία Ελευθερίας επιβαλλόταν να έχουν στεγασμένη στοά.
2	Παυσίλυπο	Δημιουργήθηκε αρχές 20ου αι. και ήταν εφάμιλλο του Εθνικού Κήπου Αθηνών. Διαχρονικά έχει συρρικνωθεί, ωστόσο αποτελεί ένα πνεύμονα πρασίνου, πολιτιστικό και κοινωνικό χώρο. Διαθέτει παιδική χαρά, αναψυκτήριο – πολιτιστικό χώρο, δημόσιες τουαλέτες, χώρο κλουβιών για τα παγώνια που ζουν ελεύθερα στο πάρκο, ένα μονώροφο κτίσμα με δημόσιες υπηρεσίες και μια παιδική βιβλιοθήκη (βορειοδυτικά).
3	Πλατεία Ν. Πλαστήρα	Συνδέεται άμεσα με την κεντρική πλατεία (μέσω του πεζόδρομου Δ. Τερτίπη) και είναι συνυφασμένη με το Παυσίλυπο (πριν τη διαμόρφωσή της τον χώρο καταλάμβανε ο ανθώνας του Παυσιλύπου). Συγκεντρώνει πολλές επιχειρήσεις εστίασης και ο χώρος της επιτρέπει τη χρήση για παιχνίδι.
4	Πλατεία Δικαστηρίων	Η ονομασία της ήταν αρχικά «Μ. Καραολή & Ανδρ. Δημητρίου», στη μεταπολίτευση μετατράπηκε σε «Εθνικής Αντιστάσεως» και κατέληξε να αποκαλείται «Δικαστηρίων» λόγω του επιβλητικού μεγάρου των Δικαστηρίων που δεσπόζει στην πλατεία.
5	Δημοτική Αγορά	Το κτίριο της δημοτικής αγοράς (αρχιτεκτονικό μνημείο της πόλης) δεσπόζει στο κέντρο περικυκλωμένο από χώρους στάσης / κίνησης, πεζόδρομους και οδούς ήπιας κυκλοφορίας. Κάθε Τετάρτη αποτελεί πόλη έλξης καθώς λαμβάνει χώρα η λαϊκή αγορά. Επιπρόσθετα, έχουν αναπτυχθεί επιχειρήσεις αναψυχής εντός και γύρω από το κτίριο, ενώ τα περισσότερα καταστήματα που στεγάζει η Αγορά έχουν πολιτιστικό χαρακτήρα.
6	Πλατεία Στρατολογίας	Είναι μια σχετικά μικρή πλατεία που διαπερνάται από περιπατητικές διαδρομές ανάμεσα από χώρους πρασίνου. Περιμετρικά της δραστηριοποιούνται επιχειρήσεις ψυχαγωγίας, συγκεντρώνοντας αρκετούς χρήστες με στόχο την αναψυχή. Επίσης, στη νότια πλευρά υπάρχει στάση λεωφορείων, ωστόσο η συνήθης πρακτική στάθμευσης αυτοκινήτων διακόπτει τη χωρική συνέχεια του δρόμου με την πλατεία.

α/α	Όνομα	Περιγραφή
7	Πλατεία Γιολδάση (Λάππα)	Αποτελεί μια συνοικιακή πλατεία πλησίον του κέντρου της πόλης, η οποία διαθέτει παιδική χαρά, χώρους πρασίνου, ανθόκηπο και περιμετρικούς πεζόδρομους. Χρησιμοποιείται για κοινωνικούς σκοπούς και ψυχαγωγία (πολλά καταστήματα εστίασης και αναψυχής έχουν πρόσωπο στην πλατεία).
8	Δημοτικό Στάδιο – αθλητικό πάρκο	Δεν αποτελεί χώρο του κέντρου της πόλης, ωστόσο συγκεντρώνει αρκετή δραστηριότητα από διαφορετικές κοινωνικές ομάδες και για διαφορετικούς λόγους όλη τη διάρκεια της ημέρας και γι' αυτό θεωρείται σημαντικός δημόσιος χώρος, ενώ παράλληλα αποτελεί την ανατολική είσοδο/έξοδο της πόλης. Το Δημοτικό Στάδιο βρίσκεται εντός τειχών για ευνόητους λόγους, ωστόσο ο τοίχος έχει μετατραπεί σε καμβά για γκράφιτι εντάσσοντάς τον αρμονικά με τις κοινωνικές συνήθειες. Το αθλητικό πάρκο (25 στρ.) συνορεύει με το στάδιο και μέσω των γηπέδων διαφορετικών αθλημάτων και των διαδρομών για περίπατο δίνει τη δυνατότητα συνύπαρξης πολυποίκιλων κοινωνικών ομάδων. Πρόσφατα υλοποιήθηκε ανάπλαση στο βόρειο εξωτερικό τμήμα του σταδίου επεκτείνοντας το πάρκο, τα παρτέρια πρασίνου, τους διαδρόμους περιπάτου και τους χώρους στάσης. Αυτό έχει δημιουργήσει μια καλύτερη συνοχή στον χώρο, μετατρέποντας το στάδιο σε τμήμα του χώρου και όχι ως ένα αποσπασματικό στοιχείο που παρεμποδίζει την οπτική.

Πηγή: http://www.mpk.gr/η-πόλη/τοπόσημα.html, Βαλασσά κ.ά. (2013α), Στώϊκος (2013), Κολοφωτιά (2002).

Πίνακας Π.7. Περιγραφή επιλεγμένων πεζόδρομων στο κέντρο της πόλης.

α/α	Όνομα	Περιγραφή
1	Βάλβης	Παραμένει από τους λίγες οδούς που διατηρούν τον τυπικό εμπορικό χαρακτήρα που υπήρχε παλιότερα. Ουσιαστικά συνδέει την Πλατεία Δικαστηρίων με την Πλατεία Ελευθερίας, καταλήγοντας στη Δημοτική Αγορά. Σταδιακά πολλά μαγαζιά έχουν μετατραπεί σε κέντρα διασκέδασης μεταβάλλοντας έτσι με δειλά βήματα τον χαρακτήρα του πεζόδρομου (την ημέρα εμπόριο και το βράδυ ψυχαγωγία).
2	Αβέρωφ	Βρίσκεται νότια του κτιρίου της Δημοτικής Αγοράς συνδέοντάς την άμεσα με το Αρχαιολογικό Μουσείο και την Πινακοθήκη (προς τα δυτικά).
3	Μπλατσούκα (Λάππα)	Είναι ένας από τους κεντρικότερους πεζόδρομους που οδηγεί στο συντριβάνι της πλατείας Ελευθερίας. Είναι κυρίως εμπορικού ενδιαφέροντος και τέμνεται κάθετα από αρκετούς πεζόδρομους που κατ' επέκταση οδηγούν προς άλλους σημαντικούς δημόσιους χώρους, όπως τα Δικαστήρια και η Αγορά.
4	Δ. Τερτίπη	Είναι πολυσύχναστος πεζόδρομος (προέκταση του πεζόδρομου Μπλατσούκα) που συνδέει την πλατεία Ελευθερίας με την Πλατεία Ν. Πλαστήρα και το Παυσίλυπο. Έχουν αναπτυχθεί πολλές επιχειρήσεις αναψυχής κατά μήκος του

α/α	Όνομα	Περιγραφή
		και σταδιακά έχει μετατραπεί σε ζώνη ψυχαγωγίας. Ωστόσο, έχει και εμπορικό χαρακτήρα.
5	Λ. Σακελλαρίου	Τοποθετείται ανάμεσα του Παυσιλύπου και του 3ου δημοτικού σχολείου και τέμνει τον πεζόδρομο Ζήνωνος.
6	Ζήνωνος	Βρίσκεται δυτικά του Παυσιλύπου, συνδέοντάς το κάθετα με τον Ι.Ν. Αγίων Κων/νου και Ελένης. Διαθέτει χώρους στάσης και συχνά συγκεντρώνει χρήστες σε αυτούς.
7	Κεντρική διαδρομή Παυσιλύπου (#1)	Αποτελεί μια περιπατητική διαδρομή που τέμνει το άλσος στα δύο και χρησιμοποιείται από πεζούς και ποδήλατα. Από αυτή ξεκινούν οι υπόλοιπες περιπατητικές διακλαδώσεις του Παυσιλύπου και διαθέτει πολλά παγκάκια κατά μήκος της, τα οποία χρησιμοποιούνται για στάση των χρηστών. Είναι μια όμορφη διαδρομή μέσα στα δέντρα
8	Κεντρική διαδρομή Παυσιλύπου (#2)	</>
9	Μπότση	Αποτελεί τη δυτική είσοδο της πλατείας Ν. Πλαστήρα και κυρίως δραστηριοποιούνται σε αυτόν επιχειρήσεις εστίασης που συγκεντρώνουν κόσμο συνήθως κατά τις βραδινές ώρες.
10	Χατζημήτρου	Κεντρικός πεζόδρομος (παράλληλος με την πλατεία Ελευθερίας) όπου συγκεντρώνονται εμπορικά καταστήματα και φέρει συχνή εμπορική κίνηση.
11	Κουμουνδούρου (προέκταση)	Ουσιαστικά αποτελεί τη νότια είσοδο στην πλατεία Ελευθερίας χωρίς να διαθέτει αρκετό μήκος για περπάτημα. Διαθέτει ένα μικρό χώρο πρασίνου στη μέση και χαρακτηρίζεται από εμπορικό ενδιαφέρον, ενώ σημαντικό χαρακτηριστικό είναι οι στοές των κτιρίων που τον περιβάλλουν.
12	Ηρακλείτου	Συνδέει τον πεζόδρομο Δ. Τερτίπη με τον κεντρικό δρόμο Ιεζεκιήλ. Είναι ένα στενό δρομάκι και έχει αναδειχθεί ως ζώνη ψυχαγωγίας λόγω των καταστημάτων αναψυχής και εστίασης που δραστηριοποιούνται σε αυτόν.
13	Παλαιών Μαστόρων	Είναι ο πεζόδρομος που βρίσκεται ανατολικά του κτιρίου του εμπορικού κέντρου, όπου συγκεντρώνονται επιχειρήσεις αναψυχής (εστίαση και καφετέριες). Σταδιακά εξελίσσεται σε ζώνη ψυχαγωγίας, ενώ η τοποθέτηση πολύχρωμων ομπρελών στον «ουρανό» του πεζόδρομου από τους καταστηματάρχες, έχει προσδώσει έναν άλλο αέρα στον χαρακτήρα του.
14	Βασιαρδάνη	Είναι ο πεζόδρομος που διαχωρίζει τη Δημοτική Πινακοθήκη και το Αρχαιολογικό Μουσείο. Σε αυτόν εφάπτεται και το κτίριο του Φυσιολατρικού Ομίλου Καρδίτσας, στον οποίο λαμβάνουν χώρα πολλές δραστηριότητες, αποτελώντας πόλο έλξης. Διαθέτει παγκάκια και συχνά αποτελεί χώρο στάσης νέων κοινωνικών ομάδων.

Πηγή: ιδία επεξεργασία με στοιχεία από http://www.mpk.gr/η-πόλη/τοπόσημα.html.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσση

Αγγελίδης, Μ. (2000). *Χωροταξικός σχεδιασμός και βιώσιμη ανάπτυξη*. Εκδόσεις Συμμετρία, Αθήνα.

Αθανασόπουλος, Κ. και Στρατηγέα, Α. (2015). Η συμμετοχή του κοινού στη λήψη αποφάσεων στο νέο θεσμικό πλαίσιο χωρικού σχεδιασμού και περιβάλλοντος. 4ο Πανελλήνιο Συνέδριο Πολεοδομίας, Χωροταξίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης. Σεπτέμβριος 2015. Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης. Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας. Βόλος (ηλεκτρονικά πρακτικά).

Αναστασοπούλου, Μ. (2007). *Προβλήματα λειτουργίας και συντήρησης της εγκατάστασης επεξεργασίας λυμάτων (ΕΕΛ) Καρδίτσας*. Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία στο ΠΜΣΕ «Προστασία περιβάλλοντος και βιώσιμη ανάπτυξη». Θεσσαλονίκη: ΑΠΘ.

Ανδρεάδου, Τ. κ.ά. (1998). *Τα ιστορικά κτίρια της Καρδίτσας. Καταγραφή – προστασία και ανάδειξή τους.* Νομικός, Μ. (επιστ. Υπεύθ.). Α.Π.Θ. – Τμήμα Αρχιτεκτονικής, Ερευνητικό Πρόγραμμα 1992. Θεσσαλονίκη.

Αντωνίου, Ε. (2008). *Η εκπαιδευτική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης: η διαμόρφωση του κοινοτικού λόγου, οι πολιτικές και οι επιπτώσεις τους στην ελληνική εκπαίδευση*. Διπλωματική εργασία – Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών σπουδών, Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών στις Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Σπουδές. Πειραιάς.

Αραβαντινός, Α. (2007). *Πολεοδομικός σχεδιασμός: για μια βιώσιμη ανάπτυξη του αστικού χώρου*. Εκδόσεις Συμμετρία, Αθήνα.

Βαγιάννη, Ε. κ.ά. (2003). Η χρήση της ανάλυσης SWOT στον χωρικό και αναπτυξιακό σχεδιασμό: η περίπτωση του οικοτουριστικού σχεδιασμού στο Πολιχνίτο Λέσβου. *ΤΟΠΟΣ.* Επιθεώρηση Χωρικής Ανάπτυξης, Σχεδιασμού και Περιβάλλοντος. 20-21/2003 ISSN 1105-3267. σελ. 119-137.

Βαλασσά, Β. Μ. κ.ά. (2013α). Μελέτη Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου (ΓΠΣ) Διευρυμένου Δήμου Καρδίτσας. Ανάδοχος: Σύμπραξη Γραφείων: «Βαλσάμω-Μίτση Βαλασσά» – «Κ. Τσατσαρέλης - Ε. Μουτσανίδης - Γ. Σακελλαρίου Ο.Ε. με δ.τ. "Οδομελετητική Ο.Ε."» - «Ιωάννης Λιαλιάρης». Ά Φάση.

Βαλασσά, Β. Μ. κ.ά. (2013β). Μελέτη Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου (ΓΠΣ) Διευρυμένου Δήμου Καρδίτσας. Ανάδοχος: Σύμπραξη Γραφείων: «Βαλσάμω-Μίτση Βαλασσά» – «Κ. Τσατσαρέλης - Ε. Μουτσανίδης - Γ. Σακελλαρίου Ο.Ε. με δ.τ. "Οδομελετητική Ο.Ε."» - «Ιωάννης Λιαλιάρης». Β Φάση.

Βασενχόβεν, Λ., κ.ά. (2010). Χωρική διακυβέρνηση: θεωρία, ευρωπαϊκή εμπειρία και η περίπτωση της Ελλάδας. Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα.

Βάσση, Α. κ.ά. (2016). Μελέτη αστικής κινητικότητας για έργα χαμηλού κόστους στην Καρδίτσα. Παράδοση Α' φάσης. Ε.Μ.Π. Αθήνα.

Βιδάλης, Κ. (1944). Η μάχη της σοδειάς – η μάχη θρίαμβος. Διαθέσιμο στο: http://documents.tips/documents/-1944-568846d7aa59c.html (ανάκτηση 5/9/2016).

Βουλή των Ελλήνων (2013). Σύνταγμα της Ελλάδας. Αναθεωρήθηκε με το Ψήφισμα της 27ης Μαΐου 2008 της Η΄ Αναθεωρητικής Βουλής των Ελλήνων. Αθήνα: Διεύθυνση Εκδόσεων & Εκτυπώσεων της Βουλής των Ελλήνων.

Βουρεκάς, Κ. και Πούλιος, Δ. (2014). «Μεταρρύθμιση» ή δύο ταχύτητες στον χωρικό σχεδιασμό; *Περιοδική έκδοση "αρχιτέκτονες"*. Τεύχος 14-15, Σεπτέμβριος 2014. Διαθέσιμο στο: http://www.sadas-pea.gr/metarrithmisi-i-dio-tachitites-ston-choriko-schediasmo-architektones/ (5.2.2017).

Γανιάς, Ν. (2013). *Χωροχρονική ανάλυση προτύπων εμπορικών δραστηριοτήτων σε περιβάλλον GIS: Η περίπτωση της πόλης της Καρδίτσας.* Διπλωματική εργασία - Δ.Π.Μ.Σ Γεωπληροφορικής. Αθήνα: Ε.Μ.Π.

Γενικός Οικοδομικός Κανονισμός. Ν. 1577/1985.ΦΕΚ 210/Α/18-12-1985. Διαθέσιμο στο: http://www.elinyae.gr/el/lib_file_upload/210a_85.1149838844198.pdf (1.12.2016).

ΓΕΩΧΩΡΟΣ ΕΠΕ. (2013). Χωρική διάρθρωση και πληθυσμιακές μεταβολές 2001 – 2011. Παρατηρητήριο, Εγνατία Οδός Α.Ε. 1η έκδοση. Θεσσαλονίκη. Διαθέσιμο στο: http://observatory.egnatia.gr/reports/2013/Pop_report_2011-2011_201308.pdf (9.11.2016).

Γιαννακού, Α. (2007). *Πλαίσια χωρικού σχεδιασμού και αρχές αειφόρου ανάπτυξης στον Ευρωπαϊκό και Ελληνικό χώρο: τρέχουσες εξελίξεις.* Ζ' έκτακτος κύκλος σεμιναρίων μικρής διάρκειας. ΤΕΕ - Τμήμα Κεντρικής Μακεδονίας.

Γοσποδίνη, Α. (2007). Χωρικές πολιτικές για τον σχεδιασμό, την ανταγωνιστικότητα και τη βιώσιμη ανάπτυξη των ελληνικών πόλεων. *Αειχώρος*, 6 (1), σελ. 100 – 145.

Γοσποδίνη, Α. κ.ά. (2010). Ενοποίηση δημόσιων υπαίθριων χώρων: η περίπτωση των Χανίων. Στο Μπεριάτος, Η. και Παπαγεωργίου, Μ. (Επιμ.), *Χωροταξία – Πολεοδομία – Περιβάλλον στον 21ο αιώνα. Ελλάδα – Μεσόγειος*, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, Βόλος, σελ. 557-572.

Γρηγοριάδης, Γ. (2011). *Για ένα συμμετοχικό σχεδιασμό. Κριτική αποτίμηση του προσφυγικού συνοικισμού στη Θήβα*. Διπλωματική εργασία ΔΠΜΣ: Σχεδιασμός Χώρος Πολιτισμός, ΕΜΠ, Αθήνα.

Δαλαμάγκας, Β. (2010). *Εισαγωγή στη δημόσια οικονομική.* Αναθεωρημένη Έκδοση. Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα.

Δημαδάμα, Ζ. (2008). *Οικονομία, Ανάπτυξη και Περιβάλλον: θεωρητικές προσεγγίσεις και πολιτικές της αειφόρου ανάπτυξης.* Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.

Δημοπούλου, Α. (2011). *Συγκριτική αξιολόγηση ενεργειακής κατανάλωσης και εκπομπών αερίων θερμοκηπίου σε εγκαταστάσεις επεξεργασίας λυμάτων (Ε.Ε.Λ.)*. Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία στο ΔΠΜΣ «Επιστήμη και τεχνολογία υδατικών πόρων». Αθήνα: ΕΜΠ.

ΕΙΕΑΔ – Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας και Ανθρώπινου Δυναμικού (2016). *Διάγνωση αναγκών αγοράς εργασίας. Επιχειρηματικότητα και απασχόληση: Πιλοτική Εφαρμογή στην Περιφέρεια Θεσσαλίας*. Διαθέσιμο στο: http://www.eiead.gr/publications/docs/2015/ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ - ΠΙΛΟΤΙΚΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ.pdf (20.1.2017).

ΕΛ.ΣΤΑΤ. Απογραφή πληθυσμού και κτιρίων 2001 και 2011. Διαθέσιμο στο: http://www.statistics.gr/ (9.11.2016).

Επίσημη ιστοσελίδα Δήμου Καρδίτσας. Διαθέσιμο στο: http://www.dimoskarditsas.gov.gr/?page_id=10072 (9.11.2016).

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Δ. Καρδίτσας (2015). Διαθέσιμο στο: http://www.dimoskarditsas.gov.gr/wp-content/uploads/2015/07/egkrisi-stratigikoy-2014-2019.pdf (ανάκτηση 5/9/2016).

Ευαγγελίδου, Μ. (2010). Ελεύθεροι χώροι, κινήματα της πόλης και πολεοδομικός σχεδιασμός: συγκρούσεις και συγκλίσεις. *Δαίμων της Οικολογίας*. Τευχος 100. Ιανουάριος 2010. Διαθέσιμο στο: http://www.evonymos.org/greek/viewarticle.asp?id=5144 (1.2.2017).

Ευφραιμίδου, Ε. και Ιορδανόπουλος, Ι. (2010). Αξιολόγηση της εφαρμογής των μέτρων ήπιας κυκλοφορίας σε αστικές περιοχές: η περίπτωση της Θέρμης. *Τεχνικά Χρονικά*. Νοέμβριος - Δεκέμβριος 2010, σελ. 259 – 283. Διαθέσιμο στο: http://library.tee.gr/digital/techr/2010/techr_2010_6_253.pdf (10.2.2017).

Ζεντέλης, Π. (2011). *Περί κτημάτων λόγος και κτηματολόγιο*. Αθήνα: Παπασωτηρίου.

Θωίδου, Ε. (2012*). Στρατηγικός χωρικός σχεδιασμός σε περίοδο κρίσης: Η περίπτωση των Μητροπολιτικών περιοχών*. Διαθέσιμο στο: http://www.citybranding.gr/2012/11/blog-post_20.html (2.1.2017).

Καραγιώργας, Δ. (1979). *Δημόσια οικονομική 1. Οι οικονομικές λειτουργίες του Κράτους*. Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα.

Καστοριάδης, Κ. (2000). *Η άνοδος της ασημαντότητας.* Κουρεμένος, Κ. (μτφ.). Ύψιλον / Βιβλία, Αθήνα.

Κατσικοβόρδος, Γ. (2003). Αγροτικό ζήτημα και αγροτικοί σύλλογοι Καρδίτσας, Γ' ιστορικό συνέδριο: Η ιστορική πορεία του αγροτικού ζητήματος στην Καρδίτσα. Αίθουσα Ε.Β.Ε. Καρδίτσας. Σελ. 193. Διαθέσιμο στο: http://www.kpem.gr/ekdoseis/Periexomena.pdf (ανάκτηση 5/9/2016).

Καυκαλάς, Γ., Βιτοπούλου, Α., Γεμενετζή, Γ., Γιαννακού, Α. και Τασοπούλου, Α. (2015). *Βιώσιμες πόλεις. Προσαρμογή και ανθεκτικότητα σε περιόδους κρίσης*. Σύνδεσμος

Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. Αποθετήριο «Κάλλιπος». Διαθέσιμο στο: https://repository.kallipos.gr/handle/11419/2227 (4.2.2017).

Κολοφωτιά – Κοζιού, Β. (2005). *Το άλσος της Παπαράτζας.* Καρδίτσα: 1ο Δημοτικό Σχολείο Καρδίτσας. Εκτυπωτική Καρδίτσας: Καρδίτσα.

Κολοφωτιά – Κοζιού, Β. (2006). *Τα ζωογόνα ποτάμια της Καρδίτσας*. Καρδίτσα: 1ο Δημοτικό Σχολείο Καρδίτσας. Εκτυπωτική Καρδίτσας: Καρδίτσα.

Κολοφωτιά, Β. (2002). *Η Νέα Αγορά της Καρδίτσας, χθες – σήμερα*. Δ/νση Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Καρδίτσας, Γραφείο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Καρδίτσας, 1ο Δημοτικό Σχολείο Καρδίτσας. Εκτυπωτική Καρδίτσας: Καρδίτσα.

Κοτζαμάνης, Β. (2009). *Η ΜΕΤΑΒΛΗΤΗ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΣΤΟ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΟ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟ ΣΤΗ ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ: ένας σχεδιασμός με εικονικά δεδομένα*. Συλλογικός Τόμος. Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας: Βόλος.

Κυβέλου, Σ. (2010). *Από τη χωροταξία στη χωροδιαχείριση – η έννοια του στρατηγικού χωρικού σχεδιασμού και της εδαφικής συνοχής στην Ευρώπη*. Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα.

Λακριντής, Α. και Μαμούρη, Ε. (2013). *Δημιουργικότητα & τοπική ανάπτυξη: Η Περίπτωση του Design District στο Μητροπολιτικό Ελσίνκι*. 11ο Τακτικό Επιστημονικό Συνέδριο ΕΡΣΑ – Gr: Αγροτική οικονομία, ύπαιθρος χώρος, περιφερειακή και τοπική ανάπτυξη. Πάτρα.

Λαλένης, Κ. (2016). *Πρόσφατες εξελίξεις στο σύστημα χωρικού σχεδιασμού στην Ελλάδα. Σε αναποτελεσματική αναζήτηση αποτελεσματικότητας*. Διαθέσιμο στο: http://www.emxa.web.auth.gr/wordpress/wp-content/uploads/2015/11/Lalenis.pdf (5.2.2017).

Λινάρδου, Α. (2016). *Ανάπλαση των Εξαρχείων με γνώμονα τη βελτίωση του χώρου συλλογικής έκφρασης των κατοίκων και χρηστών της περιοχής*. Διπλωματική εργασία. Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Βόλος.

Μαραβά, Ν. Αλεξόπουλος, Α. και Στρατηγέα, Α. (2016), Η Συμμετοχική Προσέγγιση στη Διατύπωση Σχεδιαστικών Στόχων στο Πλαίσιο του Πολιτιστικού Σχεδιασμού – Η Εμπειρία του 'DemoCU', *Κείμενα Περιφερειακής Επιστήμης*, Τόμος VII (1), 2016, σελ. 111-128.

Μεταξάς, Θ. και Λαλένης, Κ. (2006). Ο Στρατηγικός Σχεδιασμός ως τύπος σχεδιασμού και ως εργαλείο αποτελεσματικής Αστικής Διαχείρισης. *Περιοδικό Αειχώρος*. Τόμος 5. Τεύχος 1. Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, Βόλος, σελ. 4 – 37..

Μεταξάς, Θ. και Λαλένης, Κ. (2006). Ο Στρατηγικός Σχεδιασμός ως Τύπος Σχεδιασμού και ως Εργαλείο Αποτελεσματικής Αστικής Διαχείρισης. *Αειχώρος*. Τόμος 5. Τεύχος 1. σελ. 4-37.

Μιχαηλίδης, Γ. (2008). Ανταγωνιστικότητα, χώρος και ανάπτυξη: διεθνής φιλολογία και ελληνική πραγματικότητα. Στο Γοσποδίνη, Α. (επιμ.), *Διάλογοι για το σχεδιασμό του χώρου και την ανάπτυξη*. Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα.

Μπάκα, Π. (2009). *Ο ΒΙΟΚΛΙΜΑΤΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΣΤΟΝ ΑΣΤΙΚΟ ΔΗΜΟΣΙΟ ΧΩΡΟ ΜΕ ΣΤΟΧΟ ΤΗ 'ΒΙΩΣΙΜΟΤΗΤΑ'. ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ*. ΕΜΠ – ΔΠΜΣ 'Πολεοδομία και Χωροταξία'. Σπουδαστική εργασία στο μάθημα: Περιβαλλοντικές συνιστώσες του σχεδιασμού και της οικιστικής ανάπτυξης. Αθήνα.

Μπρουζιώτης, Θ. (2014). Το φυσικό περιβάλλον του Νομού Καρδίτσας. *Πεζοπορικές διαδρομές - Διαδρομές ορειβατικού ποδηλάτου*. Καρδίτσα: Έκδοση ΔΕΤΑΚ. Διαθέσιμο στο: http://www.karditsa-net.gr/2014/nomos/perivalon.htm (1.11.2016).

Ν. 2508/1997. *Βιώσιμη οικιστική ανάπτυξη των πόλεων και οικισμών της χώρας και άλλες διατάξεις*. ΦΕΚ 124/Α/13.6.1997.

Ν. 2742/1999. *Χωροταξικός σχεδιασμός και αειφόρος ανάπτυξη & άλλες διατάξεις*. ΦΕΚ 207/Α/7.10.1999.

Ν. 3852/2010. *Νέα Αρχιτεκτονική της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης - Πρόγραμμα Καλλικράτης*. ΦΕΚ 87/Α/7.6.2010.

Ν. 4269/2014. *Χωροταξική και πολεοδομική μεταρρύθμιση – Βιώσιμη Ανάπτυξη*. ΦΕΚ 142/Α/28.6.2014.

Ν. 4447/2016. *Χωρικός σχεδιασμός - Βιώσιμη ανάπτυξη και άλλες διατάξεις*. ΦΕΚ 241/Α/23.12.2016.

ΝΑΜΑ. (2001). Οδηγίες Μελετών Οδικών Έργων. Τεύχος 1: Λειτουργική Κατάταξη Οδικού Δικτύου (ΟΜΟΕ-ΛΚΟΔ). ΥΠΕΧΩΔΕ - ΓΓΔΕ/ΔΜΕΟ. Αθήνα.

Οδηγός της περιοχής Καρδίτσας. Ιστορία από το "Εγχειρίδιο Τοπικής Ιστορίας". Διαθέσιμο στο: http://www.karditsa-net.gr/2014/history/protipoli.htm (9.11.2016).

Οικονόμου, Δ. (2000). Σύστημα χωρικού σχεδιασμού - η ελληνική πραγματικότητα και η διεθνής εμπειρία. *Επιθ. Κοιν. Ερευνών*. 101-102, σελ. 3-57.

Οικονόμου, Δ. (2004). Αστική αναγέννηση και πολεοδομικές αναπλάσεις. *Τεχνικά χρονικά*. Μάιος - Ιούνιος 2004. Διαθέσιμο στο: http://portal.tee.gr/portal/page/portal/PUBLICATIONS/BYMONTHLY_PUBLICATIONS/diminiaia_2004/pub3/OIKONOMOY.pdf (20.1.2017).

Οικονόμου, Δ. (2004). Αστική αναγέννηση και πολεοδομικές αναπλάσεις. *Τεχνικά Χρονικά*. Διαθέσιμο στο: http://library.tee.gr/digital/techr/2004/techr_2004_3_oikonomou.pdf (18.12.2016).

Παγανός, Η. (2002). Παυσίλυπο, ένας αιώνας ζωής. Καρδίτσα: Δήμος Καρδίτσας.

Παγώνης, Θ. και Βασενχόβεν, Λ. (2010). *Θέματα αστικού σχεδιασμού - Η προσέγγιση της χωρικής διακυβέρνησης. Θεωρία, Ευρωπαϊκή εμπειρία και η περίπτωση της Ελλάδας*. ΔΠΜΣ

Αρχιτεκτονική και Σχεδιασμός του Χώρου. Κατεύθυνση Πολεοδομία – Χωροταξία. Αθήνα.

Παπαδοπέτρου, Γρ. (2005). Η χρηματοδότηση των δημόσιων έργων. Συνέδριο του ΤΕΕ για τα δημόσια έργα. Διαθέσιμο στο: http://library.tee.gr/digital/m2073/m2073_papadopetrou.pdf (8.5.2017).

Παυλέας, Σ. (2014). *Η δομή και η ανάπτυξη του ελληνικού συστήματος αστικών κέντρων.* Διδακτορική Διατριβή. Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης. Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας: Βόλος. Διαθέσιμο στο: http://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/35067#page/1/mode/2up (ανάκτηση 13/9/2016).

ΠΕΔΙΟ_ΑΓΟΡΑ (2015). *Εγχειρίδιο πολιτών. Συμμετοχικός σχεδιασμός δημοσίου χώρου*. Ξυδιά, Σ. κ.ά. (επιμ.). Σελ. 25. Διαθέσιμο στο: https://drive.google.com/file/d/0B7_GMKo0epxJazY0OTRXQ3I2bGM/view (10.4.2017).

Πεμπετζόγλου, Μ. (2011). Δημόσια Οικονομική. Σημειώσεις Μαθήματος. Τμήμα Κοινωνική Διοίκησης. Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης. Κομοτηνή. Διαθέσιμο στο: http://users.uom.gr/~mariap/dim_oik/simeioseis_dimosias_2011-12.pdf (20.1.2017).

Πεπελάσης, Α. (2012). Από την οικονομική στην κοινωνική κρίση. *Το ΒΗΜΑ Online*. Δημοσίευση: 29/04/2012. Διαθέσιμο στο: http://www.tovima.gr/opinions/article/?aid=455262 (28.10.2016).

Ποζουκίδου, Γ. (2010). Μοντέλα Χρήσεων Γης: Ανασκόπηση και προοπτικές του ρόλου τους στο χωρικό σχεδιασμό. *Περιοδικό Αειχώρος*. Τεύχος 13. Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας,Βόλος, σελ. 118-140.

Πολύζος, Σ. (2008). Η χωρική κατανομή των φυσικών πόρων στην Ελλάδα, στο Αραμπατζής, Γ. και Πολύζος, Σ. (Επιμ.), *Φυσικοί πόροι, περιβάλλον και ανάπτυξη*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Τζιόλα.

Πολύζος, Σ. (2011). *Διοίκηση και διαχείριση έργων. Μέθοδοι και τεχνικές*. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική.

Πολύζος, Σ. και Σοφιός, Σ. (2008). Διαχείριση υδατικών πόρων της Θεσσαλίας, στο Αραμπατζής, Γ. και Πολύζος, Σ. (Επιμ.), *Φυσικοί πόροι, περιβάλλον και ανάπτυξη*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Τζιόλα.

Προεδρικό Διάταγμα 23-02-1987. Κατηγορίες και περιεχόμενο χρήσεων γης. ΦΕΚ 166/Α/23.2.1987. Αθήνα.

Σακκής, Δ. (2003). Η εξέγερση των Θεσσαλών αγροτών και ο τύπος του 1910, *Γ΄ ιστορικό συνέδριο: Η ιστορική πορεία του αγροτικού ζητήματος στην Καρδίτσα*. Αίθουσα Ε.Β.Ε. Καρδίτσας. Σελ. 113. Διαθέσιμο στο: http://www.kpem.gr/ekdoseis/Periexomena.pdf (ανάκτηση 5/9/2016).

Σαμαρτζής, Π. και Παναγιωτάτου, Ε. (2012). Συμμετοχική επικοινωνία και τοπική ανάπτυξη. Διαμορφώνοντας προοπτικές ανάπτυξης σε περίοδο κρίσης. Ένα πείραμα στον πρώην Δήμο Αυλώνος Νομού Ευβοίας. Σχολή Αρχιτεκτόνων, ΕΜΠ, Αθήνα.

Σαμαρτζής, Π. και Παναγιωτάτου, Ε. (2012). *Συμμετοχική επικοινωνία και τοπική ανάπτυξη. Διαμορφώνοντας προοπτικές ανάπτυξης σε περίοδο κρίσης. Ένα πείραμα στον πρώην Δήμο Αυλώνος Νομού Ευβοίας*. Αθήνα: ΕΜΠ – Σχολή Αρχιτεκτόνων.

Σαρηγιάννης, Γ. (2002). Η ιστορική διάσταση της αντίθεσης δημόσιου και ιδιωτικού χώρου. *Αρχιτέκτονες*. Περιοδικό του ΣΑΔΑΣ – ΠΕΑ. Τεύχος 34 – περίοδος Β. Ιούλιος/Αύγουστος 2002. Διαθέσιμο στο: http://www.sadas-pea.gr/archive/2000-2011/ARXITEKTONES_34.pdf (10.1.2017).

Σιόλας, Α., Βάσση, Α., Βλαστός, Θ., Κυριακίδης, Χ., Μπακογιάννης, Ε. και Σίτη, Μ. (2015). *Μέθοδοι, εφαρμογές και εργαλεία πολεοδομικού σχεδιασμού*. Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. Αποθετήριο «Κάλλιπος». Διαθέσιμο στο: https://repository.kallipos.gr/handle/11419/5417 (4.2.2017).

Σπυρίδης, Α. (2012). Διαχείριση και Προστασία του Εδάφους με Βάση την Ευρωπαϊκή Στρατηγική Εδάφους. Στεγανοποίηση Εδάφους σε υπό Αστικοποίηση Περιοχές. ΤΕΕ Κεντρικής Μακεδονίας. Διαθέσιμο στο: http://portal.tee.gr/portal/page/portal/teetkm/DRASTHRIOTHTES/EKDHLVSEIS/EKDHLWSEIS_2010_2013/DIAXEIRISH_KAI_PROSTASIA_TOY_EDAFOUS/Tab1/spyridis.pdf (30.4.2017).

Στεφανής, Α. (2014). Το άλσος "Χίλια Δένδρα" (Παπαράντζα): Παρακείμενον δασύλλιον της πόλεως Καρδίτσας απέχον νοτιοδυτικά χιλιόμετρα τρία. Απόσπασμα κειμένου από το βιβλίο "*Παπαράντζα*" του Γεωπόνου κ. Αποστόλη Στεφανή. Διαθέσιμο στο: http://www.karditsa-net.gr/2014/city/paparanza.htm (1.11.2016).

Στρατηγέα, Α. (2015). Θεωρία και μέθοδοι συμμετοχικού σχεδιασμού. Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. Αποθετήριο «Κάλλιπος». Διαθέσιμο στο: https://repository.kallipos.gr/handle/11419/5428 (2.1.2017).

Στρατηγέα, Α. κ.ά. (2016). *Οδηγός καλών πρακτικών για τον συμμετοχικό πολιτιστικό σχεδιασμό σε τοπικό επίπεδο.* Ερευνητικό Πρόγραμμα «Ανάπτυξη συμμετοχικής μεθοδολογίας και e-πλατφόρμας για τη χάραξη ολοκληρωμένης πολιτιστικής πολιτικής σε τοπικό επίπεδο – πιλοτική εφαρμογή στο Δήμο Κορυδαλλού» - «DemoCU». Αθήνα.

Στρατηγέα, Α., Μαραβά, Ν. και Αλεξόπουλος, Α. (2016*). Οδηγός Καλών Πρακτικών για τον Συμμετοχικό Πολιτιστικό Σχεδιασμό σε Τοπικό Επίπεδο*. Παραδοτέο του έργου: «Ανάπτυξη Συμμετοχικής Μεθοδολογίας και e-Πλατφόρμας για τη Χάραξη Ολοκληρωμένης Πολιτιστικής Πολιτικής σε Τοπικό Επίπεδο – Πιλοτική Εφαρμογή στον Δήμο Κορυδαλλού - DemoCU». Αθήνα.

Στρατηγέα, Α., Μαραβά, Ν., Αλεξόπουλος, Α., Σωμαράκης, Γ. και Παναγιωτοπούλου, Μ. (2016). Ανάπτυξη Τελικού Σχεδίου Διαχείρισης Πολιτιστικών Δομών και Υποδομών

Δήμου Κορυδαλλού, *Έκθεση III.1*, Πρόγραμμα «Είμαστε Όλοι Πολίτες» του Χρηματοδοτικού Μηχανισμού του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου (ΕΟΧ) 2009-2014 για τις Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (ΜΚΟ), Πρόσκληση «Προαγωγή των Δημοκρατικών Αξιών, συμπεριλαμβανομένων των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων», 2015-16, DOI: 10.13140/RG.2.1.1336.0248.

Τσακίρης, Σ. κ.ά. (2014). Αξιολόγηση, αναθεώρηση και εξειδίκευση του ΠΠΧΣΑΑ Θεσσαλίας. Φάση Β – Στάδιο Β.1. Διαθέσιμο στο: http://www.thessaly.gov.gr/data/mpe/2015//3517/B1 STADIO/KEIMENA/ΠΠ Θεσσαλία Κείμενο Β1-τελικό.pdf (1.11.2016).

Τσακίρης, Σ., Δασκαλάκης, Κ. και Λαγκαδινού, Ε. (σύμπραξη μελετητών) (2012). Αξιολόγηση, αναθεώρηση και εξειδίκευση Περιφερειακού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης Περιφέρειας Θεσσαλίας. Α.1 Στάδιο.

Τσακίρης, Σ., Δασκαλάκης, Κ. και Λαγκαδινού, Ε. (σύμπραξη μελετητών) (2014). Αξιολόγηση, αναθεώρηση και εξειδίκευση Περιφερειακού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης Περιφέρειας Θεσσαλίας. Β Στάδιο.

Υδροεξυγιαντική (2012). *Καταγραφή των συλλογικών αρδευτικών δικτύων στη Θεσσαλία και διερεύνηση της αποδοτικότητας διανομής του αρδευτικού νερού*. Μίχας, Σ. και Γκιόκας, Α. Διαθέσιμο στο: http://i-adapt.gr/downloads/i-adapt-canal-losses-hydroex.pdf (12.11.2016).

Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας. *Αξιολόγηση και διαχείριση των κινδύνων πλημμύρας*. Διαθέσιμο στο: http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=252 (9.11.2016).

Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας. *Διαχείριση μη επικίνδυνων αποβλήτων*. Διαθέσιμο στο: http://www.ypeka.gr/?tabid=438 (9.11.2016).

Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας. *Ενεργειακή επιθεώρηση μέσω ΚΕΝΑΚ*. Διαθέσιμο στο: http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=337 (9.11.2016).

ΦΙΛΟΤΗΣ. Βάση Δεδομένων για την Ελληνική Φύση. Διαθέσιμο στο: https://filotis.itia.ntua.gr/biotopes/?sort=site_code&dir=asc και https://filotis.itia.ntua.gr/biotopes/c/AT3080117/ (1.11.2016).

Φουτάκης, Δ. (2004). Χώρος, ανταγωνιστικότητα και κοινωνικό κεφάλαιο: μια κριτική ανασκόπηση στο «*Ζητήματα χωρικής ανάπτυξης. Θεωρητικές προσεγγίσεις και πολιτικές*». Καυκαλάς, Γ. (επιμ.). Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα.

Φραντζή, Μ. (2013). Το τοπίο του δημόσιου χώρου. *Περιοδική έκδοση "Αρχιτέκτονες*". Τεύχος 06. Οκτώβριος 2013. Διαθέσιμο στο: http://www.sadas-pea.gr/to-topio-tou-dimosiou-chorou-architektones/ (10.1.2017).

Χατζημπίρος, Κ. (2007). Οικολογία. Οικοσυστήματα και προστασία του περιβάλλοντος. Έκδοση Γ'. Αθήνα: Εκδόσεις Συμμετρία.

Χριστοφιλόπουλος, Δ. (2002). Πολιτιστικό περιβάλλον – Χωρικός σχεδιασμός και βιώσιμη ανάπτυξη. Δίκαιο & Οικονομία. Π. Ν. Σακκούλας, Αθήνα.

Χριστοφιλόπουλος, Δ. (2002). *Πολιτιστικό περιβάλλον – χωρικός σχεδιασμός και βιώσιμη ανάπτυξη. Διαμόρφωση πολιτιστικού (ανθρωπογενούς) περιβάλλοντος μέσω χωροταξικού και πολεοδομικού σχεδιασμού. Η πόλη του 21ου αιώνα*. Αθήνα: Δίκαιο & Οικονομία – Π.Ν. Σάκκουλας.

Χρυσικός, Γ. (2013). Ανάλυση SWOT και ανάλυση PESTEL. Κέντρο Εθελοντών Μάνατζερ Ελλάδος. Αθήνα. Διαθέσιμο στο: http://www.kemel.gr/sites/default/files/files/1_swot_pestel_1.pdf (25.2.2017).

Holloway, J. (2011). *Ρωγμές στον καπιταλισμό*. Χόλογουεη, Α. (μτφρ.). Αθήνα: Εκδόσεις Σαβάλλας.

Lefebvre, H. (2007). *Δικαίωμα στην πόλη. Χώρος και πολιτική*. Τουρκινιώτης, Π. και Λωράν, Κ. (μτφ.). Εκδόσεις Κουκίδα, Αθήνα.

Ξενόγλωσση

Amado, M.P., et al. (2010). Public Participation in Sustainable Urban Planning. *International Journal of Human and Social Sciences* 5:2, pp. 102-108.

Angelo, H. (2016). From the City Lens - Toward Urbanisation as a Way of Seeing: Country/City Binaries on an Urbanising Planet. *Urban Studies 1 - 21*, published online ahead of print: DOI: 10.1177/0042098016629312.

Annez, P. and Buckley, R. (2009). Urbanization and Growth: Setting the Context in *Urbanization and Growth*. In Spence, M., Annez, P. and Buckley, R. (Eds). Commission on Growth and Development. Washington: The World Bank. DOI: 10.1596/978-0-8213-7573-0, pp. 1-46.

Ansell, C. and Gash, A. (2011). Collaborative Governance in Theory and Practice. *JPART* 18, pp. 543 – 571. Available at: https://sites.duke.edu/niou/files/2011/05/Ansell-and-Gash-Collaborative-Governance-in-Theory-and-Practice.pdf (2.1.2017).

Apel, H. (2004). The Future Workshop. Deutsches Institut für Erwachsenenbildung. Bonn. Available at: http://www.die-bonn.de/esprid/dokumente/doc-2004/apel04_02.pdf (10.4.2017).

Bader, I. and Bialluch, M. (2009). Gentrification and the creative class in Berlin-Kreuzberg. *In* Porter, L. and Shaw, K. (Eds.). *Whose Urban Renaissance? An international comparison of urban regeneration strategies.* pp. 93-102. Abingdon and New York: Routledge.

Banham, R., Barker, P., Hall, P. and Price, C. (1969). Non-Plan: An experiment in freedom. *New Society*. 20 March 1969. No 338, pp. 13-21. Available at: https://architecturesofspatialjustice.files.wordpress.com/2013/09/w08_barker_thinking_the_unthinkable.pdf (5.2.2017).

Bell, D. and Jayne, M. (2006). Afterword – sizing up small cities.In Bell, D. and Jayne, M. (Eds.) *Small cities: urban experience beyond the metropolis*. Routledge, Abingdon.

Bell, D. and Jayne, M. (2009). Small Cities? Towards a Research Agenda. International *Journal of Urban and Regional Research*. Volume 33.3, pp. 683–99. DOI:10.1111/j.1468-2427.2009.00886.x. Oxford, UK and Maiden, USA: Blackwell Publishing.

Benevolo, L. (2010). *Η Πόλη στην Ευρώπη*. 10η έκδοση. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.

Bevilacqua, C. et al. (2013). The Role of Community in Urban Regeneration: Mixed Use Areas Approach in USA. In Schrenk, M. et al. (Eds.), Proceedings REAL CORP 2013 Tagungsband. 20-23 May 2013, Rome, Italy.

Brenner, N. (2016). The Hinterland, Urbanized?. *AD / Architectural Design.* July/August, 2016, pp. 118-127. Available at: http://www.urbantheorylab.net/site/assets/files/1193/brenner_ad_2016_final.pdf (25.10.2016).

Brenner, N. and Schmid, C. (2015). Towards a new epistemology of the urban? *CITY*, 2015. VOL. 19, NOS. 2–3, pp. 151–182, http://dx.doi.org/10.1080/13604813.2015.1014712 (25.10.2016).

Bunschoten, R. (2002). *Public Spaces.* Black Dog Publishing, London.
Cabe Space. (2004). *Manifesto for better public spaces*. Commission for Architecture and the Built Environment. London: Cabe Space.

Campell, P. (2011). *Community-led Regeneration: a review of literature*. Scottish Government Social Research. Edinburgh.

Chomsky, N. (2012). Plutonomy and the Precariat. *Guernica online magazine*. Available at: https://www.guernicamag.com/noam-chomsky-plutonomy-and-the-precariat/ (25.12.2016).

Commission of the European Communities. (1993). White paper – Growth, competitiveness, employment. The challenges and ways forward into the 21st century. COM (93) 700, December 1993. Parts A and B. Luxembourg, Brussels: Office for Official Publications of the European Communities. Available at: http://aei.pitt.edu/1139/1/growth_wp_COM_93_700_Parts_A_B.pdf (25.10.2016).

Curtis, A. (2002). The Century of the Self. BBC documentary, United Kingdom.

Däne S. and van den Brink, A. (2007). Perspectives on citizen participation in spatial planning in Europe in *Geo-visualisation for participatory spatial planning in Europe. Imaging the future*. Mansholt publications series – Volume 3. The Netherlands: Wageningen Academic Publishers.

Data Market. Gross domestic product (GDP) at current market prices by NUTS 3 regions Available at: http://datamarket.com/data/set/1bzm/gross-domestic-product-gdp-at-current-market-prices-by-nuts-3-

regions#!ds=1bzm!sfi=7:sfj=qn.jw.1db.1as.zh.2j&display=line&hidden=1,3,5,6 (ανάκτηση 13/9/2016).

Dator, J. (1993). From Future Workshops to Envisioning Alternative Futures. *Futures Research Quarterly*, *9*(3), 108-12. Available at: http://futures.hawaii.edu/publications/futures-theories-methods/FuturesWorkshops1993.pdf (10.4.2017).

Engelke, P. (2013). *The Security of Cities: Ecology and Conflict on an Urbanizing Planet*. DC: Atlantic Council and Henry L. Stimson Center, Washington.

ESPON – SMESTO (2006). *The Role of Small and Medium-Sized Towns (SMESTO).* ESPON 1.4.1 – Final Report. Österreichisches Institut für Raumplanung, Nordregio and NOMISMA [core team]. Vienna: Österreichisches Institut für Raumplanung.

European Commission (2011). *Cities of Tomorrow. Challenges, visions, ways forward.* European Commission, Brussels, doi:10.2776/41803.

European Union. (2013). *Building a green infrastructure for Europe.* Belgium. DOI: 10.2779/54125. Available at: http://ec.europa.eu/environment/nature/ecosystems/docs/green_infrastructure_broc.pdf (10.11.2016).

Eurostat. Gross domestic product (GDP) at current market prices by NUTS 2 regions [nama_r_e2gdp]. Available at: http://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/nama_r_e2gdp (ανάκτηση 13/9/2016).

Goodman, R. (1972). *After the planners.* Middlesex, England and Victoria, Penguin Books, Australia.

Griffith, L. (2013). *Structuring neighborhood space*. PhD thesis no. 198. Norway: University of Stavanger.

Haklay, M. (2016). Making Participatory Sensing Meaningful. In Beebeejaun, Y. P. (ed.), *The Participatory City*. Jovis, Berlin, pp. 152-159.

Hamzah, H. et al. (2016). A smart city assessment framework. Paper presented at the International Real Estate Research Symposium (IRERS) 2016. PWTC, KL, 27-28 April 2016. (Non-ISI/Non-SCOPUS).

Holdar, G.G. and Zakharchenko, O. (2002). *Citizen Participation Handbook*. People's Voice Project International Centre for Policy Studies. Natkaniec, A. (Managing Editor). Dihtyar, T. and Piontkivska, I. (Translation). Kyiv: "iMedia" Ltd.

Holland, C. et al. (2007). *Social interactions in urban public spaces.* Joseph Rowntree Foundation. The Policy Press, Bristol.

Holmes, B. (2011). Citizens' engagement in policy making and the design of public services. Research Paper No. 1 2011–12. Politics and Public Administration Section. Parliament of Australia. Available at:

http://www.aph.gov.au/About_Parliament/Parliamentary_Departments/Parliamentary_Library/pubs/rp/rp1112/12rp01#_Toc299099864 (20.1.2017).

Hopwood, B. et al. (2005). Sustainable Development: Mapping Different Approaches. *Sust. Dev. 13*, John Wiley & Sons, Ltd and ERP Environment. DOI: 10.1002/sd.244, pp. 38–52.

Jacobs, J. (2001). City Views: Urban studies legend Jane Jacobs on gentrification, the New Urbanism, and her legacy. *Reason*, June 2001. Interviewer: Bill Steigerwald. Available at: http://reason.com/archives/2001/06/01/city-views/6 (25.10.2016).

Jakaitis, J. (2015). The Quality of Life: Research of Urban Security Aspects. *Civil Engineering and Architecture* 3(1). Horizon Research Publishing. DOI: 10.13189/cea.2015.030102, pp. 4-11.

Kantor, P. (1987). The dependent city. The changing political economy of urban economic development in the United States. *Urban Affairs Quarterly*. Vol.22, No. 4, June. Sage Publications, Inc., pp. 493-520.

Kotler P., Asplund C., Rein I. και Haider H.D. (1999). *Marketing Places Europe: How to Attract Investments, Industries, Residents and Visitors to Cities, Communities, Regions and Nations in Europe*. Financial Times.

Lauttamäki, V. (2014). Practical guide for facilitating a futures workshop. Finland Futures Research Centre. Turku School of Economics, University of Turku. Available at: https://www.utu.fi/fi/yksikot/ffrc/kehittamispalvelut/futuresfocus/Documents/futures-workshops.pdf (10.4.2017).

Leary, M. and McCarthy, J. (2013). *The Routledge Companion to Urban Regeneration*. Routledge, Abingdon and New York.

Lee, S. J., Kim, Y. and Phillips, R. (2015). *Community Well-Being and Community Development. Conceptions and Applications*. Springer International Publishing, Switzerland.

Lindvall, J. and Sebring, J. (2005). Policy Reform and the Decline of Corporatism in Sweden. *West European Politics.* Vol. 28, No. 5, pp. 1057 – 1074. November 2005. DOI: 10.1080/01402380500311814. Available at: http://www.stevendroper.com/sweden.pdf (20.1.2017).

Lipton, S. (2002). The value of public space. London: Cabe Space. Available at: https://www.designcouncil.org.uk/sites/default/files/asset/document/the-value-of-public-space1.pdf (9.11.2016).

Lydon, M. and Garcia, A. (2015). *Tactical urbanism. Short-term action for long-term change*. Island Press, Washington.

Mc Cann, P. (2002). Αστική και περιφερειακή οικονομική. Ρύλμον, Π. (μτφ.). Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα.

McGranahan, G. and Satterthwaite, D. (2014). Urbanization concepts and trends. Working paper by IIED's Human Settlements group. London: IIED.

Mind Tools Ltd. (2009). *Brainstorming Toolkit*. Version 1.1. Available at: http://www.integratingengineering.org/workbook/documents/BrainstormingToolkit.pdf (10.4.2017).

Mitchell, D. (2003). *The right to the city. Social justice and the fight for public space*. The Guilford Press, New York and London.

Mitchell, D. (2010). The End of Public Space? People's Park, Definitions of the Public, and Democracy. In Orum, A. and Neal, Z. (Eds.), *Common Ground? Readings and Reflections on Public Space*. Routledge, New York and Abingdon, pp. 83-99.

Montreal Urban Ecology Centre. (2015). Participatory urban planning. Planning the city with and for its citizens. Montreal, Quebec. Available at: https://www.ecologieurbaine.net/documents/boutique/LR-CEUM_brochure_urba_parti_ang.pdf (10.2.2017).

Morphet, J. (2011). *Effective practice in spatial planning*. Routledge, London and New York.

Neal, Z. (2010). Locating Public Space. In *Common Ground?* In Orum, A. and Neal, Z. (Eds.). *Readings and Reflections on Public Space*. Routledge, New York and Abingdon, pp. 1-10.

Pijpers-van Esch, M. (2015). *Designing the Urban Microclimate. A framework for a design-decision support tool for the dissemination of knowledge on the urban microclimate to the urban design process*. Phd Thesis. Faculty of Architecture and the built environment. Netherlands: Delft University of Technology.

Porter, L. and Shaw, K. (2009). *Whose Urban Renaissance? An international comparison of urban regeneration strategies.* Routledge, Abingdon and New York.

REURIS. (2012). Urban rivers - vital spaces. Manual for urban river revitalisation. Implementation, participation, benefits. Bender, E., Bigga, L. & Maier, W. (Eds). Available at: www.upv.es/contenidos/CAMUNISO/info/U0643715.pdf (9.11.2016).

Revington, N. (2015). Gentrification, Transit, and Land Use: Moving Beyond Neoclassical Theory. *Geography Compass 9/3,* pp. 152–163. DOI: 10.1111/gec3.12203. Available at: http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/gec3.12203/abstract (20.1.2017).

Rhodes, R. (1996). The new governance: Governing without Government. *Political Studies* (1996). XLIV. Blackwell Publishers, pp. 652-667.

Rome, E. et al. (2015). *State of the Art Report (1). Urban Critical Infrastructure Systems*. European project RESIN – Climate Resilient Cities and Infrastructures. Available at: http://www.resin-cities.eu/fileadmin/user_upload/D1-1_UCIsystems_Fraunhofer_2015-11-30.pdf http://www.resin-cities.eu/fileadmin/user_upload/D1-1_UCIsystems_Fraunhofer_2015-11-30.pdf (10.11.2016).

Serraos, K., Gianniris, E., & Zifou, M. (2005). The Greek Spatial and Urban Planning System in the European Context. *Complexity and Sustainability*, Edizioni Polidesign, pp. 1-24.

Shaftoe, H. (2008). *Convivial urban spaces: creating effective public places*. VA: Earthscan, London and Sterling.

Sintomer, Y. Herzberg, C., Röcke, A. and Allegretti, G. (2012). Transnational Models of Citizen Participation: The Case of Participatory Budgeting. *Journal of Public Deliberation:* Vol. 8, Iss. 2, Article 9. Available at: http://www.publicdeliberation.net/jpd/vol8/iss2/art9 (20.1.2017).

Slocum, N. (2003). *Participatory methods toolkit. A practitioner's manual.* Joint publication of the King Baudouin Foundation and the Flemish Institute for Science and Technology Assessment (viWTA) in collaboration with the United Nations University – Comparative Regional Integration Studies (UNU/CRIS). Available at: http://archive.unu.edu/hq/library/Collection/PDF_files/CRIS/PMT.pdf (20.1.2017).

Standing G. (2011). *The Precariat - The New Dangerous Class*. Bloomsbury Academic, London and New York.

STIPO. (2016*). The city at eye level. Second and extended version.* Karssenberg, H., Laven, J., Glaser, M. & Mattijs van 't Hoff (Eds). Delft, the Netherlands: Eburon Academic Publishers.

Stratigea, A., Kyriakides, E. and Nicolaides, Ch. (2017), *Smart Cities in the Mediterranean: Coping with Sustainability Objectives in Small and Medium-sized Cities and Island Communities*, Springer, ISBN 987-3-319-54557-8.

Svendsen, S. (2001). A Futurist's Toolbox. Strategic Futures Team. Cabinet Office. Performance and Innovation Unit. Available at: http://www.publicfutures.dk/wp-content/uploads/2015/03/toolbox.pdf (10.4.2017).

Tulumello, S. (2014). Local policies for urban security and spatial planning in the Lisbon metropolitan area: the cases of Lisbon, Cascais and Barreiro municipalities. Institute of Social Sciences. University of Lisbon, Portugal.

UN – Habitat (2015). *HABITAT III ISSUE PAPERS. 11 – PUBLIC SPACE*. New York: not edited version 2.0. Available at: http://unhabitat.org/wp-content/uploads/2015/04/Habitat-III-Issue-Paper-11_Public-Space-2.0.compressed.pdf (15.1.2017).

UNEP (2004). *Guidelines for Urban Regeneration in the Mediterranean Region*. Priority Actions. Programme Regional Activity Centre Split. January 2004. Available at: http://www.pap-thecoastcentre.org/pdfs/Urban%20Regeneration.pdf (20.1.2017).

UN-Habitat. (2016). *Urbanization and Development: Emerging Futures*. World Cities Report 2016. Nairobi, Kenya: UNITED NATIONS HUMAN SETTLEMENTS PROGRAMME.

United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division (2014). World Urbanization Prospects: The 2014 Revision, Highlights (ST/ESA/SER.A/352). New York: United Nations.

Vidal, R.V.V. (2005). The Future Workshop: Democratic problem solving. *Economic Analysis Working Papers* Vol. 3, No 14. Available at: http://portalv.economistascoruna.org/eawp/eawp.asp?qsa=ES&qsb=1&qsc=142&qsd=171 (10.4.2017).

Vidal, R.V.V. (n.d.). *Creative and participative problem solving - the art and the science.* Chapters 5, 6. Available at: http://www2.imm.dtu.dk/pubdb/views/edoc_download.php/4901/pdf/imm4901.pdf (10.4.2017).

Wassenhoven, L. and Sapountzaki, K. (2009). The difficult road to territorial governance in European countries. The paper was written in English and then published in Italian: Il difficile percorso della governance territoriale nei paesi europei (με την Σαπουντζάκη, K.). Στο Governa, F., U.J. Rivolin and M. Santangelo (Eds.), *La Costruzione del Territorio Europeo: Sviluppo, coesione, governance*. pp. 141-171. Carocci, Roma.

Wates, N. (2000). *The Community Planning Handbook. How people can shape their cities, towns and villages in any part of the world*. Earthscan, London.

Westerink-Petersen, J. (2016). Making difference: Boundary Management in Spatial Governance. PhD thesis at Wageningen University. Available at: http://library.wur.nl/WebQuery/wurpubs/508803 (2.1.2017).

Διαδικτυακοί τόποι

Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρία. Περιγραφή των τύπων κάλυψης γης του Corine 2000 - Ελληνική ονοματολογία. Διαθέσιμο στο: http://envi.teiion.gr/assets/files/Envi%20Management%20Section/GIS%20DATA/Description_Corine_2000_Kandcover.pdf (14.9.2016).

Gazzetta.gr. Φιλικό ανθρωπιάς στην Καρδίτσα. 10 Μαΐου 2016. Διαθέσιμο στο: http://www.gazzetta.gr/football/article/919161/filiko-anthropias-stin-karditsa-pics (28.11.2016).

Karditsalive.net. Η "Κίνηση για ένα σύγχρονο ΤΟΕΒ Ταυρωπού" για τις επερχόμενες εκλογές στον οργανισμό. 29 Ιουνίου 2016. Διαθέσιμο στο: http://www.karditsalive.net/karditsa/η-κίνηση-για-ένα-σύγχρονο-τοεβ-ταυρωπού-για-τις-επερχόμενες-εκλογές-στον-οργανισμό (12.11.2016).

Karditsalive.net. Όργανα άθλησης εξωτερικού χώρου εγκαταστάθηκαν στο πάρκο του "Παλέρμο". 09 Σεπτεμβρίου 2016. Διαθέσιμο στο: http://www.karditsalive.net/athlitika/όργανα-άθλησης-εξωτερικού-χώρου-εγκαταστάθηκαν-στο-πάρκο-του-παλέρμο (14.12.2016).

Karditsalive.net. Προτάσεις για γκράφιτι ζητά ο Δήμος Καρδίτσας. 05 Ιανουαρίου 2016. Διαθέσιμο στο: http://www.karditsalive.net/karditsa/προτάσεις-για-γκράφιτι-ζητά-ο-δήμος-καρδίτσας2 (1.12.2016).

Naftemporiki.gr. Ο τοίχος της καλοσύνης στην Καρδίτσα. 01 Μαρτίου 2016. Διαθέσιμο στο: http://www.naftemporiki.gr/photos/1073014/o-toixos-tis-kalosunis-stin-karditsa (10.12.2016).

ΑΝΑΠΤΥΞΗ.gov.gr. Καρτέλα έργου - κωδ. 217069. Διαθέσιμο στο: http://anaptyxi.gov.gr/ergopopup.aspx?mis=217069&wnd=x&dnnprintmode=true (8.11.2016).

Δημοτικά ποδήλατα Καρδίτσας. Διαθέσιμο στο: http://karditsa.easybike.gr/el/ (25.11.2016).

Δομές Αλληλεγγύης Δήμου Καρδίτσας. Κοινωνικό ιατρείο – φαρμακείο. Διαθέσιμο στο: http://www.domeskarditsa.gr/index.php/koin-iatreio-farmakeio (10.12.2016).

Δομές Αλληλεγγύης Δήμου Καρδίτσας. Κοινωνικό Παντοπωλείο. Διαθέσιμο στο: http://www.domeskarditsa.gr/index.php/koin-pantopoleio (10.12.2016).

Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ελλάδος - Δίκτυο Ελληνικών Βιβλιοθηκών. Παιδική Βιβλιοθήκη «Αγγελική Βαρελλά» Δ.Ο.Π.Α.Καρδίτσας. Διαθέσιμο στο: http://network.nlg.gr/library/pediki-vivliothiki-angeliki-varella/ (20.2.2017).

ΕΙΕΑΔ – Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας και Ανθρώπινου Δυναμικού. Διάγνωση αναγκών της αγοράς εργασίας. Επιχειρηματικότητα και απασχόληση: Πιλοτική εφαρμογή στην Περιφέρεια Θεσσαλίας. Διαθέσιμο στο: . http://www.eiead.gr/publications/docs/2015/ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ - ΠΙΛΟΤΙΚΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ.pdf (20.2.2017).

Επίσημη ιστοσελίδα ΟικόΣφαιρας. Οικολογική γιορτή Καρδίτσας - Αρχείο Εκδηλώσεων. Διαθέσιμο στο: http://www.oikosfaira.gr/index.php/2013-04-20-06-04-12#page (26.11.2016).

Επίσημη ιστοσελίδα Συμφώνου των Δημάρχων. Διαθέσιμο στο: http://www.covenantofmayors.eu/index_en.html (9.11.2016).

Επίσημη ιστοσελίδα του Δήμου Καρδίτσας. Διαθέσιμο στο: http://www.dimoskarditsas.gov.gr/?page_id=9256, http://www.dimoskarditsas.gov.gr/?page_id=4283, http://www.dimoskarditsas.gov.gr/?p=10852 και http://www.dimoskarditsas.gov.gr/?p=16840 (18.12.2016).

Ιστορικό - Λαογραφικό Μουσείο Λ. & Ν. Σακελλαρίου | Κέντρο Τεκμηρίωσης & Επικοινωνίας ΔΗΜΟΥ ΚΑΡΔΙΤΣΑΣ. Επίσημη ιστοσελίδα του Μουσείου της πόλης. Διαθέσιμο στο: www.mpk.gr/η-πόλη/ιστορία.html http://www.mpk.gr/η-πόλη/τοπόσημα.html (10.12.2016).

Σύμβαση μεταξύ Ταμείου Εθνικής Άμυνας και του Δήμου Καρδίτσας για την Παραχώρηση των στρατοπέδων «Λουμάκη» και «Κιούση» στον Δήμο Καρδίτσας. Ιούλιος

2016. Διαθέσιμο στο: http://www.ndf.gr/images/pdf/ ΣΥΜΒΑΣΗ ΚΑΡΔΙΤΣΑΣ .pdf (2.5.2017).

Econews.gr. Θεσσαλονίκη: αναβάθμιση του δημόσιου χώρου με τη συμμετοχή πολιτών. 9 Φεβρουαρίου 2012. Διαθέσιμο στο: http://www.econews.gr/2012/02/09/summetoxikos-sxediasmos-thessaloniki/ (10.2.2017).

Αιτιολογική έκθεση στο σχέδιο νόμου 4447/2016. Διαθέσιμο στο: http://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/2f026f42-950c-4efc-b950-340c4fb76a24/x-sxanap-eis-sunolo.pdf (1.2.2017).

Διαβούλευση για το σχέδιο νόμου Ν. 4447/2016. Διαθέσιμο στο: http://www.opengov.gr/minenv/?p=8312 (1.2.2017).

Επίσημη ιστοσελίδα του έργου DemoCU. Διαθέσιμο στο: http://www.democu.gr/ (10.2.2017).

Επίσημη ιστοσελίδα του ΠΕΔΙΟ_ΑΓΟΡΑ. Διαθέσιμο στο: http://pedio-agora.gr/ta-apotelesmata/ (10.2.2017).

Ευαγγελίδου, Μ. *Εργαλεία πολεοδομικού σχεδιασμού στην υπηρεσία των ΟΤΑ για την διεύρυνση των κοινόχρηστων χώρων και την αναβάθμιση του αστικού πρασίνου.* Διαθέσιμο στο: http://library.tee.gr/digital/m2465/m2465_evaggelidou.pdf (2.5.2017).

Καλογήρου, Ν. και Συράκου, Α.Χ. (2013). *Ένα πείραμα συμμετοχικού σχεδιασμού στη Θεσσαλονίκη*. Διαθέσιμο στο: http://www.citybranding.gr/2013/01/blog-post_10.html (10.2.2017).

Γεωχωρικών Δεδομένων. Κομβικά Σημεία Επαφής (ΚΟΣΕ). Διαθέσιμο στο: http://www.inspire.okxe.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=2&Itemid=14 (1.2.2017).

ΣΕΓΜ - Μελετητικές συμβουλευτικές επιχειρήσεις για τις υποδομές και την ανάπτυξη. Κατάργηση χρήσεων γης του Ν.4269/2014. Δημοσιεύτηκε στις 1.06.2016. Διαθέσιμο στο: http://segm.gr/κατάργηση-χρήσεων-γης-του-ν-42692014/ (5.2.2017).

Συνήγορος του Πολίτη (2005). *Ετήσια Έκθεση: Η διαχείριση των κοινόχρηστων χώρων από τους ΟΤΑ.* Διαθέσιμο στο: https://www.synigoros.gr/?i=quality-of-life.el.koinoxristoi_xwroi.31422 (2.5.2017).

Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών. Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο. Διαθέσιμο στο: courses.arch.ntua.gr/fsr/134335/sept%20pedion%20areos%20tefxos.pdf (15.1.2017).

ΥΠΕΝ. Σύμβαση του Aarhous. Διαθέσιμο στο: http://www.ypeka.gr/?tabid=467 (1.2.2017).

Φωτόπουλος, Ν. Αντιμετώπιση της κοινωνικής κρίσης στην καθημερινή ζωή. Εκπαιδευτικό υλικό για Κέντρα Δια βίου Μάθησης. Διαθέσιμο στο: http://kdvm.gr/Media/Default/Pdf%20enotites/5.9.pdf (28.10.2016), σελ. 5 και 8.

Επίσημη ιστοσελίδα Δήμου Καρδίτσας. Διαθέσιμο στο: http://www.dimoskarditsas.gov.gr/?s=διαβούλευση (25.2.2017).

Ηλεκτρονική εφημερίδα Localit.gr. «Μέρισμα στον Δημότη» το πλεόνασμα του δήμου Καρδίτσας. 05.01.2017. Διαθέσιμο στο: http://www.localit.gr/archives/124530 (25.2.2017).

Ευρωπαϊκή Ένωση. Χρηματοδοτήσεις της Ε.Ε. Διαθέσιμο στο: https://europa.eu/european-union/about-eu/funding-grants_el (12.5.2017).

Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Ευρώπη 2020. Διαθέσιμο στο: http://ec.europa.eu/europe2020/europe-2020-in-a-nutshell/priorities/index_el.htm (12.5.2017).

Υ.Π.ΕΝ. Πρόσκληση εκδήλωσης ενδιαφέροντος για «εικαστικές παρεμβάσεις σε τυφλές όψεις κτιρίων». Διαθέσιμο στο: http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=w%2fLunlAvHSQ%3d&tabid=921&language=el-GR (29.4.2017).

Μύλοι Λούλη. Ετήσιο Δελτίο Χρήσης 1/1/2007 – 31/12/2007. Ιούνιος 2008. Διαθέσιμο στο: http://www.loulismills.gr/media/22190/ΕΤΗΣΙΟ ΔΕΛΤΙΟ ΧΡΗΣΗΣ 2007.pdf (10.2.2017).

Enallaktikos.gr. Τοίχοι της Καλοσύνης σε όλη την Ελλάδα. 15/02/16. Διαθέσιμο στο: http://www.enallaktikos.gr/ar23207el-toixoi-tis-kalosynis-se-oli-tin-ellada-deite-se-poia-simeia-exoyn-topothetithei-kremastres-allileggyis.html (10.12.2016).

Amnesty International. The 'Arab Spring': Five years on. Available at: https://www.amnesty.org/en/latest/campaigns/2016/01/arab-spring-five-years-on/ (2.1.2017).

Artemel, AJ. The Istanbul Protests and the Future of Public Space. *Architizer*. Available at: http://architizer.com/blog/the-istanbul-protests-and-the-future-of-public-space/ (15.1.2017).

Baljko, J. The next-generation city: Resilient, smart and sustainable. Media platform Devex. 07 December 2015. Available at: https://www.devex.com/news/the-next-generation-city-resilient-smart-and-sustainable-87412 (15.1.2017).

Business Dictionary. Definition of gentrification. Available at: http://www.businessdictionary.com/definition/gentrification.html (17.1.2017).

Cabe Space. The value of public space. Commission for Architecture and the Built Environment. London. Available at: https://www.designcouncil.org.uk/sites/default/files/asset/document/the-value-of-public-space1.pdf (16.1.2017).

Centre of Contemporary Culture of Barcelona. Public Space: European prize for urban public space. Best works. The used examples are available at: http://www.publicspace.org/en/works/h250-prenova-javnega-prostora-z-udarniskim-delom, http://www.publicspace.org/en/works/h241-baana-pedestrian-and-bicycle-corridor,

http://www.publicspace.org/en/works/h092-renovatie-van-wilhelminaplein and http://www.publicspace.org/en/works/h312-occupy-gezi (10.2.2017).

Conolly, K. 'No bling in the hood...' Does Berlin's anti-gentrification law really work? 4 October 2016. *The Guardian.* Available at: https://www.theguardian.com/cities/2016/oct/04/does-berlin-anti-gentrification-law-really-work-neukolln (19.1.2017).

Council of Europe. (1983). European regional / spatial planning Charter. Torremolinos Charter. Available at: http://www.coe.int/t/dgap/localdemocracy/cemat/VersionCharte/Charte_bil.pdf (2.1.2017).

Fontenot, A. Notes Toward a History of Non-Planning. On design, the market, and the state. January 2015. *Places Journal* Online. Available at: https://placesjournal.org/article/notes-toward-a-history-of-non-planning/ (1.2.2017).

Foreign Affairs. *Budgets for the People. Brazil's Democratic Innovations*. March 11, 2015. Available at: https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/2015-03-11/budgets-people (10.2.2017).

Gehl. A plan for the recovery of Christchurch, New Zealand. Available at: http://gehlpeople.com/cases/christchurch-new-zealand/ (10.2.2017).

Green, J. Is Urban Revitalization Without Gentrification Possible? 26 September 2014. *The American Society of Landscape Architects*. Available at: https://dirt.asla.org/2014/09/26/is-urban-revitalization-without-gentrification-possible/ (19.1.2017).

ICLEI – Local Governments for Sustainability. Sustainable City. Available at: http://www.iclei.org/activities/agendas/sustainable-city.html (15.1.2017).

Kahne, J. Does Placemaking Cause Gentrification? It's complicated. Nov 3, 2015. Project for Public Spaces (PPS). Available at: https://www.pps.org/blog/gentrification/ (19.1.2017).

Kasim, S. Twitter Revolution: How the Arab Spring Was Helped By Social Media. Policy.Mic. Available at: https://mic.com/articles/10642/twitter-revolution-how-the-arab-spring-was-helped-by-social-media#.tBxXxOQvu (2.1.2017).

OECD Home. Resilient Cities. Available at: https://www.oecd.org/gov/regional-policy/resilient-cities.htm (15.1.2017).

Oxfam International. Just 8 men own same wealth as half the world. 16 January 2017. Available at: https://www.oxfam.org/en/pressroom/pressreleases/2017-01-16/just-8-men-own-same-wealth-half-world (17.1.2017).

Rio On Watch. Participation under Pacification: A Lost Opportunity? Cath, C., April 24, 2012. Available at: http://www.rioonwatch.org/?p=3582 (10.2.2017).

Share an Idea campaign. Strategy Creative. City council of Christchurch, New Zealand. Available at: http://www.strategycreative.com/en/projects/share-an-idea (10.2.2017).

Sigler, T. Is There Such a Thing as 'Rural' Gentrification? February 21, 2012. *Planetizen.* Available at: https://www.planetizen.com/node/54684 (16.1.2017).

Spacing.ca. Saint-Pierre River Site to Become Montreal's first Woonerf. May 1, 2011. http://spacing.ca/montreal/2011/05/01/saint-pierre-river-site-to-become-montreals-first-woonerf/ (10.2.2017).

The Rockefeller Foundation. 100 Resilient Cities Initiative. Available at: https://www.rockefellerfoundation.org/our-work/initiatives/100-resilient-cities/ (20.10.2016).

Wikipedia.org. Participatory budgeting. Available at: https://en.wikipedia.org/wiki/Participatory_budgeting (10.2.2017).

Worldbank.org. Participatory budgeting in Brazil. Available at: http://siteresources.worldbank.org/INTEMPOWERMENT/Resources/14657_Partic-Budg-Brazil-web.pdf (10.2.2017).

Zuesse, E. TTP, TTIP, TISA and CETA: U.N. Legal Expert Calls Proposed Trade Deals "Illegal". *Global Research*, June 25, 2016. Available at: http://www.globalresearch.ca/ttp-ttip-tisa-and-ceta-u-n-legal-expert-calls-proposed-trade-deals-illegal/5532672 (2.1.2017).

Οργανισμός Κτηματολογίου και Χαρτογραφήσεων Ελλάδας. Εθνική Υποδομή Team FME. PESTLE Analysis. Strategy Skills. Available at: http://www.free-management-ebooks.com/dldebk-pdf/fme-pestle-analysis.pdf (25.2.2017).

WordPress Website RapidBi.com. PESTLE Analysis. Available at: https://rapidbi.com/pestle/ (25.2.2017).

Investopedia. *Satisficing.* Available at: http://www.investopedia.com/terms/s/satisficing.asp (10.4.2017).

Wikipedia. Robert Jungk. Available at: https://en.wikipedia.org/wiki/Robert_Jungk (10.4.2017).

Participation & Sustainable Development in Europe. Initiative of the Austrian Ministry of the Environment. Available at: http://www.partizipation.at/small_groups.html and http://www.partizipation.at/future-workshop.html (10.4.2017).

MediaLAB Amsterdam. Design Method Toolkit – Future Workshop. Available at: http://medialabamsterdam.com/toolkit/method-card/future-workshop/ (10.4.2017).

VisitOdsherred. Fri og Fro Økosamfund. Available at: http://www.visitodsherred.dk/fri-og-fro-oekosamfund-gdk830315 (10.4.2017).

Mind Tools Online. Mind Maps. Available at: https://www.mindtools.com/pages/article/newISS_01.htm (10.4.2017).

Creating Minds. Crawford Slip Method. Available at: http://creatingminds.org/tools/crawford.htm (10.4.2017).

Mind Tools Online. Multi – Voting. Available at: https://www.mindtools.com/pages/article/newTMM_97.htm (10.4.2017).

InnosupportTransfer (2008). Tools for Developing Innovative Solutions. Available at: http://www.innosupport.net/uploads/media/4_3_635_Method.pdf (10.4.2017).

Taylor, A. The 1939 New York World's Fair. Nov 1, 2013. The Atlantic Online Magazine. Available at: http://www.theatlantic.com/photo/2013/11/the-1939-new-york-worlds-fair/100620/ (28.10.2016).

Oxfam International. An economy for the 99%. 16 January 2017. Available at: https://www.oxfam.org/en/research/economy-99 (17.1.2017).

European smart cities 3.0 (2014). Available at: www.smart-cities.eu/?cid=01&ver=3 (15.1.2017).

Independent. Obituary: Robert Jungk. Calder, J. Sunday 17 July 1994. Available at: http://www.independent.co.uk/news/people/obituary-robert-jungk-1414618.html (10.4.2017).

Οπτικοακουστικό υλικό

Περιφέρεια Θεσσαλίας. Η Καρδίτσα από ψηλά. Διαθέσιμο στο: https://www.youtube.com/watch?v=7eS9lw51YOI (14.5.2017).

Περιφέρεια Θεσσαλίας. Ποδηλατόδρομοι Καρδίτσας. Διαθέσιμο στο: https://www.youtube.com/watch?v=KvztmHI5Txk (14.5.2017).

Method 6-3-5 (BrainWriting). InnoSupport. Available at: https://www.youtube.com/watch?v=TR1i1PPd8ZU (10.4.2017).